

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การพัฒนาประสิทธิภาพของระบบงานราชทัณฑ์ไทย
เปรียบเทียบกับ ประเทศมาเลเซีย

โดย

รองศาสตราจารย์ พันตำรวจโท ดร.กฤษณพงศ์ พุตระกูล และ
คณะ

สถาบันอาชีวศึกษาและการบริหารงานยุติธรรม มหาวิทยาลัย
รังสิต
และโรงเรียนนายร้อยตำรวจ

พฤษภาคม 2562

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การพัฒนาประสิทธิภาพของระบบงานราชทัณฑ์ไทยเปรียบเทียบกับประเทศ มาเลเซีย

รองศาสตราจารย์ พันตำรวจโท ดร.กฤษณพงศ์ พูตระกูล และคณะ

สถาบันอาชีวศึกษาและการบริหารงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยรังสิต
และโรงเรียนนายร้อยตำรวจ

สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย วช.-สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

สารบัญ

หน้า

บทสรุปผู้บริหาร

ก

บทคัดย่อภาษาไทย

ญ

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ

ฉ

บทที่ 1

บทนำ

1

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

1

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

7

1.3 ขอบเขตในการศึกษาวิจัย

7

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

8

2.1 แนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่

9

2.2 แนวคิดและนโยบายการลดทอนความเป็นอาชญากรรม

17

2.3 นโยบายด้านงานราชทัณฑ์และแนวทางการบำบัดฟื้นฟูและ

24

การพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขัง

2.4 นโยบายทางอาญาที่เกี่ยวข้องกับงานราชทัณฑ์

41

2.5 แนวคิดและทฤษฎีอาชญาวิทยาที่เกี่ยวข้อง

67

2.6 แนวทางและหลักการมาตรฐานสากลในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ

72

2.7 ระบบงานราชทัณฑ์มาเลเซีย

77

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบงานราชทัณฑ์

82

2.9 กรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัย (Conceptual framework)

111

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
บทที่ 3	วิธีดำเนินการวิจัย	112
	3.1 รูปแบบการวิจัย	112
	3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	112
	3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	113
	3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	114
	3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	115
	3.6 ข้อจำกัดในการวิจัย	115
บทที่ 4	ผลการวิจัย	116
	4.1 เรือนจำกลางเชียงใหม่	116
	4.2 เรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี	134
	4.3 เรือนจำกลางขอนแก่น	147
	4.4 เรือนจำพิเศษพัทยา	162
	4.5 เรือนจำกลางคลองเปรม	173
	4.6 เรือนจำกาจิง มาเลเซีย	190
	4.7 การเปรียบเทียบการบริหารจัดการเรือนจำและการบำบัดฟื้นฟู ผู้ต้องขังของเรือนจำไทยและมาเลเซีย	204
บทที่ 5	สรุปและอภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	228
	5.1 สภาพปัญหาอุปสรรคของระบบงานราชทัณฑ์ไทยเปรียบเทียบกับ ประเทศมาเลเซีย	228
	5.2 แนวทางการพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์ให้มีประสิทธิภาพ	252
	5.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ	267

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บรรณานุกรม	279
ภาคผนวก	
ประเด็นคำถามสำหรับสัมภาษณ์งานวิจัยการพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์	288
ข้อกำหนดแมนเดลล่า (Nelson Mandela Rules)	289
บทความสำหรับเผยแพร่	
การพัฒนาประสิทธิภาพของระบบงานราชทัณฑ์ไทยเปรียบเทียบกับประเทศมาเลเซีย	290

บทสรุปผู้บริหาร

การศึกษาการพัฒนาประสิทธิภาพของระบบงานราชทัณฑ์ไทยเปรียบเทียบกับประเทศมาเลเซีย ได้รับทุนสนับสนุนการศึกษาวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรคของระบบงานราชทัณฑ์ไทยเปรียบเทียบกับประเทศมาเลเซีย 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์ให้มีประสิทธิภาพ และ 3) เพื่อศึกษาและให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาวิจัยเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้สอดคล้องและตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย คณะผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยกำหนดพื้นที่ในการเก็บข้อมูลใน 5 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ คือ จังหวัดเชียงใหม่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ จังหวัดขอนแก่น ภาคกลาง คือ กรุงเทพมหานคร ภาคใต้ คือ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และภาคตะวันออก คือ เรือนจำพัทยา จังหวัดชลบุรี รวม 5 จังหวัด และมีแนวทางในการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงาน และบุคลากรในระบบงานราชทัณฑ์ทั้งในประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย รวมทั้งผู้ต้องขังชาย ซึ่งมีคำพิพากษาเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดซึ่งกระทำความผิดตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป ภาคละประมาณ 5 คน ซึ่งหลังจากที่ได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกแล้ว และมีการสนทนากลุ่มย่อย จำนวน 1 ครั้ง

จากผลการศึกษาวิจัย สรุปประเด็นที่สำคัญจำแนกตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. สภาพปัญหาอุปสรรคของระบบงานราชทัณฑ์ไทยเปรียบเทียบกับประเทศมาเลเซีย

1.1 การบริหารจัดการเรือนจำ

1) การจัดการดูแลกลุ่มผู้ต้องขังที่มีความเสี่ยง เช่น ผู้ต้องขังที่ติดเชื้อเอดส์ เป็นต้น จากการเก็บข้อมูลในเรือนจำเป้าหมายของไทยพบว่า เรือนจำทุกแห่งไม่มีการแยกผู้ต้องขังที่ติดเชื้อเอดส์ออกจากผู้ต้องขังอื่น มีเพียงการให้ยาในการรักษาตามอาการโดยให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังอื่นได้ตามปกติ ในขณะที่เรือนจำกajang ในมาเลเซียมีการแยกผู้ต้องขังที่ติดเชื้อเอดส์ออกจากกลุ่มผู้ต้องขังอื่นอย่างเด็ดขาด โดยมีการกำหนดพื้นที่ให้กลุ่มผู้ต้องขังที่ติดเชื้อเอดส์พักอาศัยอยู่ในบล็อกเดียวกันโดยเฉพาะ รวมทั้งไม่ต้องร่วมทำกิจกรรมกับผู้ต้องขังอื่นในช่วงเวลากลางวัน

2) การจัดบริการสุขภาพและทางการแพทย์ ทุกเรือนจำเป้าหมายของไทยมีการจัดบริการสุขภาพและการแพทย์ให้กับผู้ต้องขัง โดยได้ดำเนินการโดยการขอความอนุเคราะห์จากโรงพยาบาลในเขตพื้นที่ให้ทีมแพทย์เข้ามาตรวจรักษาในเรือนจำ สำหรับการจัดการผู้ต้องขังที่มีความบกพร่องทางจิตใจ เรือนจำทุกแห่งจะมีผู้ต้องขังที่มีความเครียดหรือเป็นผู้ป่วยจิตเวชจำนวนมากประมาณ 50-60 คน ซึ่งแต่ละเรือนจำจะมีพยาบาลช่วยดูแลให้ยารักษาตามอาการ โดยทุกเรือนจำจะมีสภาพปัญหาในด้านจำนวนบุคลากรที่ดูแลผู้ป่วยด้านจิตเวชโดยตรงมีจำนวนไม่เพียงพอกับความต้องการ ในขณะที่เรือนจำกajang ในมาเลเซียมีสถานพยาบาลที่มีความพร้อม

มากกว่าสถานพยาบาลในเรือนจำของไทย โดยมีลักษณะเป็นเหมือนโรงพยาบาลขนาดเล็กที่มีแพทย์ พยาบาล และเครื่องมือในการรักษาพยาบาลอย่างเพียงพอ โดยในเรือนจำกาจังมีแพทย์ประจำจำนวน 3 คน และพยาบาลจำนวน 4 คน รวมทั้งมีนักจิตวิทยา 2 คน ซึ่งสามารถตรวจรักษาพยาบาลผู้ต้องขังที่เจ็บป่วยไม่รุนแรงได้โดยไม่ต้องขอความอนุเคราะห์จากโรงพยาบาลในพื้นที่ เฉพาะในกรณีเจ็บป่วยรุนแรงจึงจะนำส่งไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลทั่วไปในพื้นที่

3) การจัดการด้านความสะอาด พบปัญหาที่เรื่องน้ำใช้ที่ไม่เพียงพอ โดยทำให้เกิดผลกระทบต่อการอาบน้ำของผู้ต้องขังที่จะต้องมีความจำกัดในการใช้ ไม่เปิดน้ำให้ใช้บนโรงนอนในช่วงตอนกลางคืน ทำให้น้ำใช้ในห้องส้วมบนโรงนอนมีปริมาณจำกัด ซึ่งเมื่อใช้หมดแล้วก็จะไม่มีน้ำในการทำ ความสะอาดห้องส้วมจะส่งกลิ่นเหม็น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังที่นอนอยู่ในโรงนอนดังกล่าว สำหรับห้องส้วมและห้องอาบน้ำในเรือนจำกาจังของมาเลเซียจะเป็นห้องน้ำแยกไปตามเซลล์ที่พักซึ่งจะมีประมาณ 4-10 คนใช้ห้องน้ำร่วมกันและมีน้ำใช้อย่างไม่จำกัด ทำให้ไม่มีปัญหาในด้านความสะอาดของห้องส้วมเหมือนในเรือนจำบางแห่งของไทย

4) การจัดการเรือนนอนให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลเป็นไปได้ยากเนื่องจากมีผู้ต้องขังจำนวนมาก บางเรือนจำไม่มีเตียงนอนมีเพียงผ้าห่มสามผืนใช้ในการปูนอนบนพื้นโรงนอน เป็นหมอน และผ้าห่ม สำหรับเรือนจำกาจังในมาเลเซียมีการจัดการการนอนโดยมีการจัดให้ผู้ต้องขังทุกคนเมื่อแรกเข้ารับฟูกนอนคนละ 1 แผ่น เพื่อนำไปใช้ในการปูนอนในห้องนอน/เซลล์ที่มีการอยู่กันประมาณ 4-10 คน

5) การจัดการออกกำลังกายและการเล่นกีฬาให้กับผู้ต้องขังในเรือนจำไม่สามารถทำได้ เนื่องจากมีพื้นที่เรือนจำที่จำกัดประกอบกับมีจำนวนผู้ต้องขังจำนวนมากทำให้ไม่มีที่ว่างในการจัดเป็นสนามกีฬาหรือพื้นที่ออกกำลังกาย สำหรับเรือนจำกาจังในมาเลเซียได้มีการจัดแข่งกีฬาและออกกำลังกายตามความเหมาะสม เช่น การจัดแข่งขันฟุตบอลระหว่างผู้ต้องขังในเรือนจำ มีการจัดให้ออกกำลังกายตาม block หมุนเวียนกันในช่วงเย็น โดยในหนึ่งสัปดาห์จะได้ออกกำลังกายประมาณ block ละ 4 วัน และมีการจัดพื้นที่สำหรับการออกกำลังกายให้ตามความเหมาะสม

6) การจัดการแยกผู้ต้องขังให้เป็นไปตามหลักมาตรฐานสากลยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเด็ดขาดเป็นเอกเทศ โดยเฉพาะการแยกผู้ต้องขังที่รอการพิจารณาที่ต้องแยกจากผู้ต้องขังที่ต้องคำพิพากษาแล้ว สำหรับเรือนจำกาจังในมาเลเซียได้แยกผู้ต้องขังหญิงออกจากผู้ต้องขังชายอย่างเด็ดขาด โดยมีเรือนจำสำหรับผู้ต้องขังหญิงโดยเฉพาะในพื้นที่ใกล้เคียงกัน และไม่มีการนำมาทำกิจกรรมร่วมกันในระหว่างกัน

7) การห้ามเยี่ยมญาติและการขังเดี่ยว ยังมีการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำความผิดระเบียบด้วยการไม่ให้เยี่ยมญาติ ซึ่งเป็นมาตรการลงโทษทางวินัยอย่างหนึ่งใน พ.ร.บ.ราชทัณฑ์ พ.ศ.2560 และยังสามารถลงโทษขังเดี่ยวได้นาน 30 วัน

8) ห้องน้ำในโรงนอนเรือนจำ มีลักษณะเปิดเผย โดยมีเพียงโถส้วมที่เป็นคอก่านที่จัดไว้ในโรงนอนสำหรับผู้ต้องขังในระหว่างอยู่บนโรงนอน บางโรงนอนยังไม่มีโถส้วมที่เป็นชักโครก ซึ่งจำเป็นสำหรับผู้ต้องขัง

สูงอายุหรือผู้ต้องขังที่มีปัญหาเกี่ยวกับหัวใจ ซึ่งโดยข้อกำหนดเมนเดล่า ข้อที่ 15 กำหนดให้เรือนจำต้องมีเครื่องสุขภัณฑ์เพียงพอแก่ความจำเป็นกับผู้ต้องขังทุกคน ทั้งต้องสะอาดและเหมาะสม ไม่ประเจิดประเจ้อ สำหรับห้องน้ำห้องส้วมในเรือนจำกาจังของมาเลเซียจะมีลักษณะเปิดเผยเช่นกัน แต่จะมีการกระจายอยู่ตามห้องนอนหรือเซลล์ ซึ่งจะมีคนร่วมใช้ในจำนวนที่น้อยกว่าในเรือนจำของไทย

9) การร้องเรียน เรือนจำในไทยจะมีตู้แดงสำหรับการร้องเรียนหรือแจ้งเบาะแส แต่บริเวณตู้แดงจะมีกล้องวงจรปิดติดอยู่ ทำให้ผู้ต้องขังไม่กล้าที่จะส่งเรื่องร้องเรียนในตู้แดงได้ ในขณะที่ระบบการร้องเรียนของผู้ต้องขังในเรือนจำกาจังของมาเลเซียจะไม่เน้นการติดตั้งตู้แดงหรือตู้รับความคิดเห็น แต่จะเน้นการร้องเรียนผ่านทางญาติพี่น้องที่เข้ามาเยี่ยมหรือทนายความ โดยหากจะเป็นชาวต่างชาติก็สามารถมีการร้องเรียนผ่านเจ้าหน้าที่สถานกงสุลหรือสถานทูตของประเทศตนเองอีกช่องทางหนึ่ง

10) การตรวจสอบภายในและภายนอก ให้เป็นไปตามหลักการปฏิบัติมาตรฐานสากลโดยหน่วยงานภายนอกนั้นยังไม่มี ความชัดเจน สำหรับการตรวจสอบในเรือนจำกาจังของมาเลเซียยังไม่ระบบการตรวจสอบที่ชัดเจนทั้งการตรวจสอบภายในและภายนอกเช่นกัน

11) การอ่านหนังสือในห้องนอน เรือนจำเป้าหมายในไทยทุกแห่งผู้ต้องขังไม่สามารถนำหนังสือทุกประเภทเข้าไปอ่านในเรือนนอนได้ ในขณะที่เรือนจำกาจังในมาเลเซียผู้ต้องขังสามารถนำหนังสือที่ผ่านการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่เข้าไปอ่านในห้องนอนได้ แม้จะมีการจำกัดจำนวนไว้ไม่เกินครั้งละ 3 เล่ม โดยหลังจากอ่านเสร็จแล้วหนังสือจะถูกนำไปไว้ในห้องสมุดเรือนจำเพื่อให้ผู้ต้องขังคนอื่นได้อ่านต่อไป

12) กิจกรรมประจำวัน ผู้ต้องขังในเรือนจำในไทยจะนอนตื่นเช้า ประมาณเวลา 05.00 น. ทานอาหารเย็นเร็ว เวลาประมาณ 14.30 น. ในขณะที่เรือนจำกาจังในมาเลเซียผู้ต้องขังจะตื่นนอนเวลาประมาณ 07.00 น. และรับประทานอาหารเย็นในเวลาประมาณ 17.30 น. ผู้ต้องขังในเรือนจำไทยจะมีปัญหาเกี่ยวกับความหิวในระหว่างอยู่ในเรือนนอน

1.2 การบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขัง

1) ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาจิตใจ เป็นกิจกรรมภาคบังคับประจำวันของผู้ต้องขัง ด้วยเหตุผลนี้ผู้ต้องขังทุกคนจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมด้านจริยธรรมเหล่านี้ ยกเว้นผู้ที่นับถือศาสนาอื่นที่จะได้รับสิทธิไม่ต้องทำกิจกรรมดังกล่าว ทั้งที่อาจจะไม่เต็มใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านี้ แต่มีความจำเป็นต้องทำเพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการขอลดวันลงโทษและสามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้ตามปกติ สำหรับการฝึกอบรมด้านจิตใจและบุคลิกภาพของเรือนจำกาจังในมาเลเซีย ได้มีการดำเนินการโดยนำผู้นำทางศาสนาทุกศาสนาเข้ามาร่วมทำกิจกรรมกับผู้ต้องขังที่นับถือศาสนาแต่ละศาสนา ประมาณสัปดาห์ละครั้ง นอกจากนี้ยังมีการฝึกวินัยและการเดินแถว โดยสามารถเดินแถวออกมานอกเขตเรือนจำได้ในระหว่างการฝึก โดยเรือนจำกาจังในมาเลเซียมีขั้นตอนในการปรับปรุงพฤติกรรมผู้ต้องขังแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ 1) การฝึกวินัย 2) การเรียนและการอบรม และ 3) การฝึกอาชีพและทำงาน ผู้ต้องขังทุกคนจะได้รับการฝึกตามลำดับ

2) ด้านการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ทุกเรือนจำมีการจัดโปรแกรมและกิจกรรมหลายอย่างในการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังเกี่ยวข้องกับยาเสพติด เช่น โครงการชุมชนบำบัดผู้ติดยาเสพติด (TC) โครงการ TO BE NO.1 เป็นต้น โดยทุกเรือนจำจะมีการดำเนินโครงการชุมชนบำบัด (TC) ซึ่งมีระยะเวลา 4-6 เดือนให้กับผู้ต้องขังที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ซึ่งผลของการดำเนินการจากความคิดเห็นของผู้ขังในแต่ละเรือนก็จะแตกต่างกัน โดยมีปัญหาส่วนหนึ่งจากการขาดนักจิตวิทยาที่จะเข้ามาช่วยในกระบวนการบำบัดผู้ต้องขังติดยาเสพติดอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ในเรือนจำกาจังมาเลเซียมีโปรแกรมบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดโดยเฉพาะกลุ่มผู้ติดยาเฮโรอีนจะมีการให้เมทาโดนสำหรับผู้ติดยาเฮโรอีนในระหว่างการเข้าโปรแกรมบำบัด

3) ด้านการส่งเสริมการศึกษาให้ผู้ต้องขัง ทุกเรือนจำได้ดำเนินการให้มีการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังที่ยังไม่จบการศึกษาภาคบังคับให้ได้เรียนฟรีในขณะที่อยู่ในเรือนจำตามหลักเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด โดยบางเรือนจำมีการจัดการศึกษาธรรมะฟรีด้วย (ขันตริ โท เอก) แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่ปัญหาในดำเนินกิจกรรมการส่งเสริมการศึกษา คือ การที่ผู้ต้องขังบางส่วนไม่มีความสนใจที่จะเรียนให้จบการศึกษาภาคบังคับ การขาดแรงจูงใจของผู้ต้องขังในเรือนจำที่จะศึกษาต่อจนจบการศึกษาภาคบังคับจึงเป็นปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไขปัญหาสำหรับเรือนจำกาจังมาเลเซียได้มีการส่งเสริมให้การศึกษาในระดับชั้นพื้นฐานฟรีสำหรับผู้ต้องขัง และมีการส่งเสริมให้เรียนต่อในระดับปริญญาโดยในปัจจุบันมีประมาณ 30 คน แต่ผู้ต้องขังต้องจ่ายค่าลงทะเบียนเรียนด้วยตัวเอง

4) ด้านการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังมีทักษะทางวิชาชีพ อาชีพที่มีการฝึกอบรมในเรือนจำมีความล้าสมัยทำให้ไม่สามารถนำไปใช้ในสังคมปัจจุบันได้หลังจากที่พ้นโทษไปแล้ว และอาชีพที่มีการฝึกอบรมในเรือนจำไม่มีความหลากหลายเพียงพอตามความถนัดและความต้องการของผู้ต้องขัง ความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นในการเข้ามาช่วยในการช่วยผู้ต้องขังในการฝึกวิชาชีพหรือความช่วยเหลือด้านอื่นๆ ยังมีข้อจำกัด การจัดการค่าตอบแทนให้ผู้ต้องขังจากการทำงานยังไม่เป็นธรรม สำหรับเรือนจำกาจังมาเลเซียได้มีการส่งเสริมวิชาชีพให้กับผู้ต้องขังในเรือนจำ โดยการฝึกอาชีพและการทำงานจะอยู่ในระยะที่ 3 ของการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขัง มีการจัดให้ผู้ต้องขังได้ฝึกขับรถและได้รับใบอนุญาตขับขี่ เพื่อให้เมื่อพ้นโทษไปสามารถประกอบอาชีพขับรถรับจ้างได้

5) ด้านการสนับสนุนให้ผู้ต้องขังคืนสู่สังคม บางเรือนจำยังไม่สามารถดำเนินการให้มีการฝึกอบรมเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย แม้จะมีการฝึกอาชีพบางประเภทในเรือนจำให้กับผู้ต้องขังแต่ก็ยังไม่สามารถนำเอาไปประกอบอาชีพเพื่อทำมาหากินได้ เนื่องจากกฎหมายกำหนดห้าม สำหรับเรือนจำกาจังมาเลเซียมีการทำข้อตกลงกับภาคเอกชนให้เข้ามาช่วยในการดูแลผู้ต้องขังในระหว่างการปล่อยตัวก่อนกำหนดและการหลังปล่อยตัวเมื่อพ้นโทษ โดยเฉพาะในการโอกาสการทำงาน เช่น การรับเข้าฝึกอาชีพหรือรับเข้าทำงาน เป็นต้น

6) ด้านการติดตาม ช่วยเหลือ และประเมินผลผู้ต้องขังหลังพ้นโทษ ทุกเรือนจำจะมีการนำนโยบายศูนย์ CARE ซึ่งเป็นการช่วยเหลือประสานงานให้ผู้ต้องขังที่พ้นโทษได้มีโอกาสได้ทำงานหลังจากพ้นโทษ แต่ใน

การดำเนินการยังไม่เห็นเป็นรูปธรรมหรือมีการทำได้เฉพาะกลุ่มผู้ต้องขังบางส่วนเท่านั้น การขาดระบบการช่วยเหลือ และติดตามผู้ต้องขังที่พ้นโทษแล้ว ทำให้ผู้ต้องขังที่พ้นโทษออกอยู่ในสังคมแล้วขาดที่พึ่ง ขาดคนให้คำปรึกษาที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิตในสังคม ทำให้ต้องกลับไปอยู่ในสถานะเดิมและกระทำความผิดอีกครั้ง สำหรับเรือนจำกาจของมาเลเซียยังขาดระบบการติดตามดูแลประเมินผลหลังจากผู้ต้องขังพ้นโทษไปแล้วเหมือนในไทย โดยเมื่อผู้ต้องขังครบกำหนดปล่อยตัวจะนำตัวผู้ต้องขังไปส่งที่สถานีรถไฟกลับบ้าน ไม่มีการตรวจสอบติดตามหลังพ้นโทษ

1.3 การบริหารจัดการเจ้าหน้าที่/บุคลากร

1) จำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอเป็นปัญหาหลักของงานราชทัณฑ์ไทย สำหรับเรือนจำกาจในมาเลเซียมีจำนวนเจ้าหน้าที่ประมาณ 400 คน ซึ่งเป็นจำนวนที่มากกว่าในเรือนจำของไทยทุกแห่ง

2) การขาดเจ้าหน้าที่ที่มีคุณสมบัติครอบคลุมหน้าที่ที่จำเป็นในเรือนจำ ไม่มีการกำหนดมาตรฐานคุณวุฒิหรือความรู้ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในแต่ด้านที่ชัดเจน และขาดแคลนเจ้าหน้าที่พยาบาล นักสังคมสงเคราะห์ และนักจิตวิทยา สำหรับในเรือนจำกาจของมาเลเซียมีนายแพทย์ 3 คน พยาบาล 4 คน และนักจิตวิทยา 2 คน

3) เจ้าหน้าที่ขาดการฝึกอบรมที่จำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่ในเรือนจำของไทย สำหรับเรือนจำกาจในมาเลเซียมีการให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ทุกระยะ โดยมีการฝึกอบรมก่อนเข้ารับบรรจุเข้าทำงาน 3 เดือน หลังบรรจุเป็นข้าราชการ 3 เดือน และหลังได้เลื่อนขั้นเป็นระดับอาวุโส 9 เดือน นอกจากนี้ยังมีการฝึกอบรมเฉพาะทางก่อนเข้ารับตำแหน่งใหม่ทุกครั้ง นอกจากนี้ยังมีการฝึกอบรมทบทวนทุกปีให้กับเจ้าหน้าที่ทุกคน โดยมีการบังคับให้ทุกคนต้องได้รับการฝึกอบรมอย่างน้อย 7 วันต่อปี

4) สวัสดิการเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ยังไม่เหมาะสม เช่น การขาดการดูแลเจ้าหน้าที่ในด้านการจัดบริการดูแลด้านจิตเวชให้กับเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์อย่างเพียงพอ รวมทั้งการจัดสวัสดิการอื่นๆ ให้เจ้าหน้าที่สำหรับเรือนจำกาจในมาเลเซียได้มีการจัดสวัสดิการให้กับเจ้าหน้าที่ เช่น การมีนักจิตวิทยาไว้ให้กับเจ้าหน้าที่เรือนจำ เนื่องจากเจ้าหน้าที่เรือนจำบางส่วนมีความเครียดจากการทำงานในพื้นที่เรือนจำ มีการจัดการแข่งขันกีฬาสำหรับเจ้าหน้าที่ในเรือนจำ เป็นต้น

2. แนวทางการพัฒนางานราชทัณฑ์ให้มีประสิทธิภาพ

2.1 การบริหารจัดการเรือนจำ

1) การให้ความสำคัญกับการจัดการกับกลุ่มผู้ต้องขังในเรือนจำที่ติดเชื้เอชไอวี โดยการแยกให้อยู่ในพื้นที่เฉพาะกลุ่ม

2) เรือนจำควรมีจำนวนนักจิตวิทยาที่เพียงพอเพื่อดูแลผู้ต้องขังที่มีอาการจิตเวชและร่วมทำกิจกรรมอื่นๆ ในการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังด้วย

3) การเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการทางด้านสุขภาพ ให้มีการจัดตั้งโรงพยาบาลราชทัณฑ์ประจำเขตขึ้นในแต่ละเขตเพื่อรองรับผู้ต้องขังที่ป่วยที่มีจำนวนมากในแต่ละเขต ซึ่งหากมีโรงพยาบาลราชทัณฑ์ประจำเขตแล้วจะทำให้สามารถดูแลผู้ต้องขังในเรือนจำภายในเขตได้อย่างทั่วถึง

4) การจัดหาน้ำให้มีปริมาณเพียงพอในการใช้ในห้องน้ำและใช้ในการอาบน้ำตลอด 24 ชั่วโมง

5) การแยกผู้ต้องขังที่รอการพิจารณาต้องแยกจากผู้ต้องขังที่ต้องคำพิพากษาแล้วให้ชัดเจน

6) การพัฒนาปรับปรุงการนอนพักผ่อนของผู้ต้องขังให้มีความเหมาะสมมากขึ้น

7) เรือนจำควรให้ความสำคัญกับการออกกำลังกายของผู้ต้องขัง

8) ควรปรับเปลี่ยนไม่ให้มีการลงโทษทางวินัยทางวินัยด้วยการตัดการเยี่ยมญาติ

9) ควรพัฒนาปรับปรุงห้องน้าบนเรือนนอนที่เป็นแบบเปิดเผยครึ่งตัวไม่มีประตูปิดเปิด ซึ่งมีลักษณะที่ประเจิดประเจ้อ เป็นการลดรอนสิทธิส่วนบุคคลอย่างชัดเจน

10) การพัฒนาระบบการรักษาความลับของผู้ร้องเรียนหรือแจ้งเบาะแสภายในเรือนจำ

11) การพัฒนาการตรวจสอบภายนอกให้ครอบคลุมมาตรฐานการปฏิบัติโดยเฉพาะในด้านหลักสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง

2.2 การบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขัง

1) การพัฒนาระบบวิธีการสอนจริยธรรม/ธรรมะหรือหลักศาสนา ที่จัดให้กับผู้ต้องขังด้วยความสมัครใจ ไม่ใช่เข้าร่วมกิจกรรมเพราะโดนบังคับหรือเพื่อหวังประโยชน์ในการลดวันลงโทษเพียงอย่างเดียว

2) การส่งเสริมให้มีโปรแกรมด้านการดูแลสุขภาพจิตให้กับผู้ต้องขัง จัดหาเจ้าหน้าที่เรือนจำที่เป็นนักจิตวิทยาที่เพียงพอในแต่ละเรือนจำ

3) การให้ความสำคัญกับโปรแกรมด้านการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด เนื่องจากการติดยาเสพติดเป็นสาเหตุหนึ่งของการติดอยู่ในวงจรอาชญากรรมและการกระทำผิดซ้ำ ทำให้ไม่สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างคนปกติทั่วไป จึงควรมีการให้ความสำคัญกับผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดให้เลิกยาให้ได้ก่อนพ้นโทษออกไปและควรมีการติดตามผลหลังจากมีการปล่อยตัวออกไปแล้วโดยร่วมกับหน่วยงานทางสังคม

4) การส่งเสริมผู้ต้องขังด้านการศึกษา ควรมีแรงจูงใจให้ผู้ต้องขังเข้ารับการศึกษานทุกระดับ โดยเฉพาะผู้ต้องขังที่ยังไม่จบการศึกษามาคับ การอนุญาตให้ผู้ต้องขังสามารถนำหนังสือเข้าไปอ่านในห้องนอนได้ในช่วงเวลากลางคืน

5) ควรมีการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังฝึกอาชีพตามความต้องการของตลาดการจ้างงาน การฝึกอบรมอาชีพจะต้องมีความสอดคล้องกับยุคสมัยและความต้องการของสังคม

6) การจัดหลักสูตรฝึกอบรมวิชาชีพที่เหมาะสมให้กับผู้ต้องขัง ซึ่งควรมีระยะเวลาที่สามารถเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นในการประกอบอาชีพนั้นได้จริง อันเป็นคุณสมบัติที่สามารถให้ใบประกาศนียบัตรรับรองได้ โดยการออกไปประกอบนียบัตรรับรองต้องออกโดยหน่วยงานที่ทำการฝึกอาชีพให้ ไม่ใช่เรือนจำเป็นผู้ออกให้

7) การจัดการฝึกอบรมวิชาชีพควรแสวงหาความร่วมมือจากภาคสังคม/ภาคประชาชน เพื่อเข้ามาช่วยในการจัดการฝึกอบรมอาชีพ

8) การพัฒนาแนวทางในการเตรียมความพร้อมก่อนการปล่อยตัวผู้ต้องขัง บนพื้นฐานความต้องการของผู้ต้องขังแต่ละคน ซึ่งในแต่ละพื้นที่ผู้ต้องขังจะมีความต้องการที่แตกต่างกัน โดยหากใช้โปรแกรมที่ถูกกำหนดมาจากส่วนกลางทั้งหมดทุกเรือนจำ ก็ยากที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการช่วยเหลือผู้ต้องขังเมื่อพ้นโทษได้

9) การสร้างรายได้และเงินออมให้กับผู้ต้องขังในขณะต้องโทษในเรือนจำ นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะในการสร้างนิคมอุตสาหกรรมของราชทัณฑ์เองที่สามารถนำผู้ต้องขังเข้าทำงานในนิคมอุตสาหกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อให้ผู้ต้องขังได้ทำงานและมีรายได้

10) การส่งเสริมแนวทางการสร้างชุมชนจำลอง สำหรับผู้ต้องขังที่จะถูกปล่อยตัวออกไปโดยเฉพาะเพื่อเรียนรู้ในการอยู่ด้วยตัวเอง (Halfway house) ดำเนินชีวิตได้ตามปกติในสังคมก่อนการปล่อยตัวพ้นเรือนจำ

11) การพัฒนาระบบการติดตามช่วยเหลือผู้ต้องขังทุกคนเมื่อพ้นโทษอย่างจริงจัง โดยอาจจะมีการส่งเสริมความร่วมมือกับหน่วยงานทางสังคมที่จะมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือให้ผู้ต้องขังสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคม เช่น ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาในชุมชน บริษัทเอกชน/ผู้ว่าจ้างงาน ผู้ให้บริการ และตำรวจ ให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลผู้ต้องขังหลังจากพ้นโทษให้มากขึ้น ควรมีการสร้างระบบเพื่อนช่วยเพื่อน (peer-to-peer) สำหรับผู้ต้องขังที่พ้นโทษไปแล้ว โดยให้ผู้ต้องขังที่พ้นโทษไปก่อนและมีงานประจำทำ สามารถกลับตัวได้ คอยเป็นเหมือนพี่เลี้ยงให้กับผู้ต้องขังที่พ้นโทษออกไปใหม่

12) ควรมีการปรับแก้ไขกฎหมายที่เป็นอุปสรรคสำหรับการทำงานของผู้ต้องขังที่พ้นโทษแล้ว โดยเฉพาะข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดห้ามรับคนที่มีประวัติต้องโทษทางอาญาเข้าทำงาน โดยไม่คำนึงถึงความสามารถในการทำงาน

2.3 การบริหารจัดการเจ้าหน้าที่/บุคลากร

1) การให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ให้บุคลากรราชทัณฑ์ให้มีความเป็นมืออาชีพตามมาตรฐานสากล

2) การจัดสรรเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่เพียงพอให้ครอบคลุมหน้าที่ที่สำคัญในเรือนจำ โดยในปัจจุบันในเรือนจำหลายแห่งยังขาดนักจิตวิทยา นักจิตเวช นักสังคมสงเคราะห์ ครู หรือนักทัศนวิทยา เป็นต้น

3) ควรพัฒนาสวัสดิการสำหรับเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ให้ดีขึ้น โดยการจัดให้มีการบริการด้านสุขภาพจิตให้กับเจ้าหน้าที่ที่มักจะมีความเครียดจากการทำงาน โดยการจัดหานักจิตวิทยามาประจำเรือนจำทุกแห่ง หรือการจัดหาอุปกรณ์เครื่องมือในการทำงานที่สร้างความปลอดภัยในระหว่างการทำงาน

ช

4) การจ้างหน่วยงานภายนอก ทำหน้าที่ในการดูแลควบคุมผู้ต้องขังที่ป่วยและต้องรักษาตัวในโรงพยาบาล

3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ

3.1 ขั้นตอนก่อนการฟ้องคดี

1) การปรับปรุงแก้ไขแนวทางการจัดการปัญหายาเสพติด การปรับเปลี่ยนมุมมองในการจัดการปัญหาเสพติดใหม่ ซึ่งแต่เดิมมุ่งเน้นไปที่การจับกุมปราบปรามให้หมดสิ้นจากสังคมมาสู่แนวคิดในการให้ยาเสพติดสามารถอยู่ในสังคมได้โดยไม่ทำลายสังคม เป็นการยอมรับความจริงที่ว่า ยาเสพติดไม่สามารถที่จะถูกกำจัดให้หมดสิ้นไปจากสังคมได้ แต่ควรจะหาวิธีการในการควบคุมจัดการให้ยาเสพติดก่อให้เกิดผลเสียกับสังคมน้อยที่สุด

2) การเบี่ยงเบนคดีก่อนการฟ้อง เป็นการเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมอาญาทั่วไป ทั้งนี้เพื่อเป็นการลดจำนวนคนที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหลัก โดยมีตัวอย่างที่สำคัญคือ การบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดแทนการฟ้องดำเนินคดีอาญา

3) การส่งเสริมการใช้กระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ ในการยุติปัญหาข้อขัดแย้งก่อนที่จะเป็นคดีความเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก

4) การสร้างความยอมรับของสังคมกับผู้ต้องขังพ้นโทษ เป็นแนวทางที่จะเป็นการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังที่พ้นโทษออกมาแล้ว

3.2 ขั้นตอนระหว่างการฟ้องและพิจารณาคดี

1) การพัฒนาระบบการประกันตัวชั่วคราว โดยการส่งเสริมบทบาทของกองทุนยุติธรรมเกี่ยวกับการประกันตัวผู้ต้องกักและผู้ต้องขัง

2) การส่งเสริมให้ใช้มาตรการการต่อรองคำรับสารภาพ การนำแนวทางการต่อรองคำรับสารภาพมาใช้จะทำให้ภาระงานของศาลและกระบวนการยุติธรรมลดลง โดยการลดขั้นตอนการแสวงหาพยานหลักฐาน และทำให้กระบวนการพิจารณาคดีรวดเร็ว ปริมาณคดีลดลง และประหยัดงบประมาณ ทำให้ผู้ต้องขังเข้าสู่เรือนจำน้อยลงหรืออยู่ในเรือนจำในระยะเวลาที่สั้นลง

3) การส่งเสริมให้นาวิธีการในขั้นตอนก่อนการพิจารณาพิพากษาแทนการควบคุมอยู่ในเรือนจำ ซึ่งใช้วิธีการปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย และใช้วิธีการอื่นๆ เข้ามาช่วยในการควบคุมตรวจสอบไม่ให้มีการหลบหนีหรือทำการอย่างอื่นที่เป็นอันตรายต่อบุคคลอื่นและสังคม

3.3 ขั้นตอนระหว่างการพิจารณาการลงโทษ

การพิจารณาโทษให้กับผู้ต้องหา/จำเลยในบางประเภทโดยเฉพาะในความผิดที่ไม่มีความชั่วร้ายในตัวเองหรือความผิดที่ไม่ได้ก่อให้เกิดความเสียหายทางร่างกายจิตใจ ศาลควรพิจารณามาตรการลงโทษทางเลือก

ณ

แทนการจำคุกให้มากขึ้น โดยวิธีการทางเลือกในการลงโทษที่สำคัญตามกรอบของการลงโทษแบบไม่มีการควบคุม (Non-custodial measures) หรือมาตรการลงโทษระดับกลาง (Intermediate punishment)

3.4 ขั้นตอนระหว่างการรับโทษในเรือนจำ

1) การส่งเสริมให้มีการปล่อยตัวแบบมีเงื่อนไขและใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ในการติดตามตรวจสอบสำหรับผู้ต้องขังที่เหลือเวลาการต้องโทษไม่เกิน 1 ปีหรือ 6 เดือน

2) การส่งเสริมให้ใช้วิธีการสร้างชุมชนจำลองสำหรับผู้ต้องขังที่จะถูกปล่อยตัวออกไปโดยเฉพาะ (Halfway house) เพื่อเป็นการเรียนรู้ในการอยู่ด้วยตัวเอง และสามารถทำงานตามที่ได้จัดให้ได้ในชุมชน

ญ

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่มุ่ง 1) ศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรคของระบบงานราชทัณฑ์ไทยเปรียบเทียบกับประเทศมาเลเซีย 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์ให้มีประสิทธิภาพ และ 3) ศึกษาและให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ คณะผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยกำหนดพื้นที่ในการเก็บข้อมูลใน 5 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ คือ จังหวัดเชียงใหม่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ จังหวัดขอนแก่น ภาคกลาง คือ กรุงเทพมหานคร ภาคใต้ คือ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และภาคตะวันออก คือ เรือนจำพัทยา จังหวัดชลบุรี รวม 5 จังหวัด และมีแนวทางในการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงานในเรือนจำ และผู้ต้องขังชายทั้งในประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย และได้จัดให้มีการสนทนากลุ่มย่อย จำนวน 1 ครั้ง

ผลการศึกษาวิจัยแสดงให้เห็นถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการทั่วไปในเรือนจำ การบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขัง และการบริหารจัดการเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ โดยสามารถสรุปแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่สำคัญในแต่ละด้านได้ดังนี้ 1) การบริหารจัดการทั่วไปในเรือนจำ เช่น การดูแลกลุ่มผู้ติดเชื้อเอดส์และผู้มีปัญหาด้านสุขภาพจิต การจัดหาพื้นที่เพียงพอในการใช้บริโภค การแยกผู้ต้องขังที่รอการพิจารณาต้องแยกจากผู้ต้องขังที่ต้องคำพิพากษาแล้วให้ชัดเจน การปรับปรุงห้องน้ำบนเรือนนอนให้มีมิติมากขึ้น การพัฒนาระบบการรักษาความลับของผู้ร้องเรียนในเรือนจำ และการพัฒนาการตรวจสอบภายนอก 2) การบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขัง เช่น การพัฒนาระบบวิธีการสอนจริยธรรม การให้ความสำคัญกับโปรแกรมด้านการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด การส่งเสริมผู้ต้องขังด้านการศึกษา การจัดหลักสูตรฝึกอบรมวิชาชีพที่เหมาะสมให้กับผู้ต้องขัง การพัฒนาแนวทางในการเตรียมความพร้อมก่อนการปล่อยตัวผู้ต้องขัง การสร้างรายได้และเงินออมให้กับผู้ต้องขัง การส่งเสริมแนวทางการสร้างชุมชนจำลอง การพัฒนาระบบการติดตามช่วยเหลือผู้พ้นโทษ และการปรับแก้ไขกฎหมายที่เป็นอุปสรรคสำหรับการทำงานของผู้พ้นโทษ และ 3) การบริหารจัดการเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ เช่น การให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ การจัดสรรเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่เพียงพอให้ครอบคลุมหน้าที่ และการพัฒนาสวัสดิการสำหรับเจ้าหน้าที่ให้ดีขึ้น

สำหรับข้อเสนอแนะแนวทางในการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำทั่วประเทศของไทย โดยแบ่งออกตามขั้นตอนต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรม ออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนก่อนการฟ้องคดี เช่น การปรับปรุงแก้ไขแนวทางการจัดการปัญหาอาชญากรรม การเบี่ยงเบนคดีก่อนการฟ้อง การส่งเสริมการใช้กระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ และการสร้างความยอมรับของสังคมกับผู้ต้องขังพ้นโทษ 2) ขั้นตอนระหว่างการฟ้องและพิจารณาคดี เช่น การพัฒนาระบบการประกันตัวชั่วคราว การส่งเสริมให้ใช้มาตรการการต่อรองคำรับ

ฎ

สารภาพ และการส่งเสริมให้นำวิธีการในขั้นตอนก่อนการพิจารณาพิพากษาแทนการควบคุมอยู่ในเรือนจำ 3) ขั้นตอนระหว่างการพิจารณาการลงโทษ เช่น การลงโทษแบบไม่มีการควบคุม หรือมาตรการลงโทษระดับกลาง และ 4) ขั้นตอนระหว่างการรับโทษในเรือนจำ เช่น การปล่อยตัวแบบมีเงื่อนไขและใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ในการติดตามและการส่งเสริมให้ใช้วิธีการสร้างชุมชนจำลองสำหรับผู้ต้องขังที่จะถูกปล่อยตัวออกไปโดยเฉพาะ

คำสำคัญ: เรือนจำ, งานราชทัณฑ์, ผู้ต้องขัง, การบำบัดฟื้นฟู, มาเลเซีย

Abstract

This qualitative research aimed to study the problems and obstacles of the correctional system in Thailand, in comparison with Malaysia, and to study approaches to develop the correctional system in Thailand to be more effective, and also to provide policy recommendations for reducing the number of prisoners by using documentary reviews and in-depth interviews. The purposive sampling technique was used to selected samples from five regions in Thailand, consisting of the North (Chiangmai), the North East (Khon-Kaen), the Center (Bangkok), the South (Surat Thani) and the East (Pattaya). The key informants were chief executive officers/policymakers of Department of Corrections, prison officers, and prisoners. Moreover, a focus group of correction related scholars was carried out.

The findings demonstrated problems of general prison management, rehabilitation and potential development in prisoners, and management of prison officers. It came up with the solutions to the problems as followed: 1) General prison management such as providing healthcare services for the AIDs infected, providing enough water, separating the prisoners properly, designing new restrooms, ensuring confidentiality of the complaint process, and developing the external examination, 2) Rehabilitation and potential development in prisoners such as developing teaching system in ethics, improving rehabilitation programs for drug addicts, supporting education, arranging vocational training suitable for prisoners, developing approaches on preparing of prisoners, making and saving money for prisoners, developing inmate tracking system after released, and amending certain legal provisions, and 3) Management of prison officers such as proper correctional officer training, allocating enough correctional officers, and improving benefits and welfare.

Furthermore, the study also provided some suggestions on reducing the number of inmates in prisons in Thailand by dividing into four steps in the justice system: 1) Procedures before the charge such as improving the prevention techniques for narcotics, pre-trial diversion, supporting restorative justice, and creating social acceptance for ex-convicts, 2) Procedures before the prosecution and trial such as developing pre-trial release system, supporting plea-bargaining system, and supporting procedures before being prosecuted instead of being in jail, 3) Procedures of judgement of sentence such as using more non-custodial

measures/intermediate punishment, and having exception for increasing penalty for narcotic-related offenders, and 4) Procedures in a process of being sentenced in prison, such as conditional discharge and using electronic tracking devices, and Halfway house.

Keywords: Prison, Corrections, Inmates, Rehabilitation, Malaysia

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เป็นที่ทราบกันดีว่าอาเซียนเป็นตลาดการค้าและการลงทุนที่สำคัญต่างมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดทั้งทางเศรษฐกิจการเมืองสังคมและวัฒนธรรมด้วยความสำคัญดังกล่าวจึงเกิดการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนมีการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนหลายครั้ง กระทั่งในปี 2546 ผู้นำอาเซียนได้ลงนามปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมือในอาเซียน ฉบับที่ 2 (Declaration of ASEAN Concord II หรือ Bali Concord II) เพื่อประกาศจัดตั้งประชาคมอาเซียนหรือ ASEAN Community ภายในปี 2563 (ค.ศ.2020) โดยสนับสนุนการรวมตัวและความร่วมมืออย่างรอบด้านโดยในด้านการเมืองให้จัดตั้ง “ประชาคมการเมืองความมั่นคงอาเซียน” หรือ ASEAN Political Security Community (APSC) ด้านเศรษฐกิจให้จัดตั้ง “ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน” หรือ ASEAN Economic Community (AEC) และด้านสังคมและวัฒนธรรมให้จัดตั้ง “ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน” หรือ ASEAN Socio-Cultural Community (ASCC) ต่อมา ในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งที่ 12 ในเดือนมกราคม 2550 ที่เซบู ประเทศฟิลิปปินส์ ผู้นำอาเซียนได้ตกลงให้มีการจัดตั้งประชาคมอาเซียนให้แล้วเสร็จเร็วขึ้นเป็นภายในปี ค.ศ. 2015 (พ.ศ. 2558) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การเป็นประชาคมแห่งความร่วมมือในด้านการเมืองและความมั่นคงปลอดภัยของภูมิภาค เพื่อให้ประเทศในภูมิภาคอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข จากสถานการณ์ดังกล่าวเกิดการเคลื่อนย้ายสินค้าอย่างเสรี การเคลื่อนย้ายบริการอย่างเสรีการเคลื่อนย้ายการลงทุนอย่างเสรี การเคลื่อนย้ายเงินทุนอย่างเสรีมากขึ้น การเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมืออย่างเสรี การลงทุนข้ามชาติ การเปิดเสรีทางการค้า ผลที่ตามมาคือ อาชญากรรมที่มีปริมาณสูงขึ้น มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ทั้งยังมีความเกี่ยวข้องกับชาวต่างชาติมากยิ่งขึ้นซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อระบบงานราชทัณฑ์และกระบวนการยุติธรรม ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาประสิทธิภาพของระบบงานราชทัณฑ์ไทย เพื่อรองรับกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นหลังจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

เมื่อศึกษาระบบงานราชทัณฑ์ของประเทศไทย จะพบว่าภารกิจหน้าที่ของเรือนจำและทัณฑสถานนั้นมุ่งเน้นเรื่องการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในระหว่างที่ถูกควบคุมเสียเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมีหลักปฏิบัติสำคัญอยู่ 2 ประการด้วยกัน คือ การควบคุมดูแลผู้ต้องขังให้อยู่ในระเบียบวินัย เกิดความสงบเรียบร้อย และการแก้ไข ฟื้นฟู พัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นคนดีไม่หันไปกระทำผิดซ้ำอีกหลังได้รับการปลดปล่อย นอกจากนี้การบริหารงาน

เรือนจำยังต้องดำเนินการอีกหลายๆด้านด้วยกัน เนื่องจากเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับคนทั้งผู้ต้องขัง และเจ้าหน้าที่
 ฉะนั้น ผู้บริหารงานเรือนจำที่ดีควรที่จะมีความรอบรู้ และความสามารถทั้งเรื่องการบริหารงาน และการบริหารคน
 เพื่อที่จะทำให้กิจการเรือนจำนั้นดำเนินการไปได้ด้วยดี และเกิดประสิทธิภาพสูงสุด แต่ในสถานการณ์ความเป็นจริง
 ในปัจจุบัน การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยใช้เรือนจำ ทั้งในเชิงโครงสร้างและระบบบริหารจัดการ ทำให้กระบวนการ
 ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นผลให้การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังให้
 กลับตนเป็นคนดีตามหลักทัณฑ์พินิจประสิทธิภาพ ประกอบกับปัญหาผู้ต้องขังล้นคุก ไม่เพียงแต่จะส่งผลกระทบต่อ
 สภาพความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังในทางลบเท่านั้นแต่ยังส่งผลต่อการบริหารจัดการเรือนจำอีกด้วย เพราะทำให้การ
 จัดการสวัสดิการ การอบรม และการดูแลผู้ต้องขังในด้านต่างๆ ทำได้ด้วยความยากลำบาก สภาพความแออัดทำให้
 ผู้ต้องขังมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างแออัด ผู้ต้องขังจำนวนมากต้องว่างงาน เนื่องจากไม่มีสถานที่ทำงานเพียงพอและ
 ไม่มีงานเพียงพอที่จะจ่ายให้ผู้ต้องขัง ทำให้ผู้ต้องขังอยู่ว่างๆ คิดฟุ้งซ่านและหันไปมีพฤติกรรมละเมิดกฎระเบียบ
 ของเรือนจำที่สำคัญปัญหาความแออัดยัดเยียดของผู้ต้องขังเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการพัฒนา การอบรมแก้ไข
 ปัญหาผู้ต้องขังให้กลับคืนสู่สังคมโดยไม่กลับไปกระทำความผิดได้อีก หากพิจารณาถึงสถิติผู้ต้องขังราชทัณฑ์ทั่วประเทศ
 พบว่ามีจำนวนมากกว่า 3 แสนคน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงสถิติผู้ต้องขังราชทัณฑ์ทั่วประเทศ

ประเภท	ชาย	หญิง	รวม	ร้อยละ
1. นักโทษเด็ดขาด	233,487	36,245	269,732	80.69
2. ผู้ต้องขังระหว่าง	53,135	9,555	62,690	18.75
2.1 อุทธรณ์ - ฎีกา	25,425	4,141	29,566	8.85
2.2 ใต้สวน - พิจารณา	9,265	2,693	11,958	3.58
2.3 สอบสวน	18,445	2,721	21,166	6.33
3. ยาวชนที่ฝากขัง	102	3	105	0.03
4. ผู้ถูกกักกัน	14	2	16	0.01
5. ผู้ต้องกักขัง	1,608	128	1,736	0.52
รวมผู้ต้องราชทัณฑ์ทั้งสิ้น	288,346	45,933	334,279	100.00

หมายเหตุ: สํารวจ ณ วันที่ 1 มิถุนายน 2561

ที่มา: กรมราชทัณฑ์ (2561)

จากตารางที่ 1 พบว่า จำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำซึ่งมีจำนวนประมาณเกือบ 3 แสนคนนั้น มีปริมาณเกินกว่าความจุของเรือนจำที่จะรับได้ (กฤษณพงศ์ และคณะ, 2558) โดยโครงสร้างของเรือนจำทั้งหมดของไทยสามารถรองรับจำนวนผู้ต้องขังได้ประมาณ 180,000 คน (นันทิ จิตสว่าง, ม.ป.ป.) ส่งผลต่อปัญหาต่างๆ หลายประการดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นหน้าที่รับผิดชอบหลักของกรมราชทัณฑ์ ประกอบด้วย 2 ประการที่สำคัญ คือ การควบคุมดูแลผู้ต้องขังให้อยู่ในระเบียบวินัย เกิดความสงบเรียบร้อย และการแก้ไข ฟื้นฟู พัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นคนดี แต่ด้วยข้อจำกัดหลายประการ จึงทำให้การดำเนินการดังกล่าวประสบปัญหา มีความยากลำบาก เจ้าหน้าที่เรือนจำใช้เวลาหมดไปกับการดูแลกิจวัตรประจำวันของผู้ต้องขัง ปัญหาของสภาพดังกล่าวนี้ได้เพิ่มทวีขึ้นเมื่ออัตราค่าจ้างของเจ้าหน้าที่เรือนจำไม่ได้สัดส่วนกับผู้ต้องขังจำนวนผู้ต้องขังเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่จำนวนเจ้าหน้าที่ยังคงเดิม นอกจากนี้ หากพิจารณาประเภทความผิดของผู้ต้องขังในเรือนจำ พบว่า ผู้ต้องราชทัณฑ์ส่วนใหญ่กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงสถิติผู้ต้องขังคดียาเสพติดในเรือนจำ

ปี พ.ศ.	ผู้ต้องขัง		รวม	(%)
	ชาย	ชาย		
2554	121,410	27,573	148,983	59.16
2555	134,940	29,416	164,356	66.34
2556	165,534	32,433	197,967	67.62
2557	189,994	37,766	227,760	70.51
2558	182,634	36,060	218,694	70.18
*2559	180,539	33,605	214,144	71.18
2560	200,841	34,532	235,373	73.66
2561	211,095	36,095	247,190	73.95

หมายเหตุ: สํารวจ ณ วันที่ 1 มีนาคม 2561

ที่มา: กรมราชทัณฑ์ (2561)

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้ต้องขังกว่าร้อยละ 70 กระทบความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด และเป็นผู้ชายมากกว่า ผู้หญิงเกือบ 6 เท่า และจากสถิติ ในรอบ 10 ปี ที่ผ่านมามีพบว่าจำนวนผู้ต้องขังเกินความจุปกติที่เรือนจำจะรองรับได้ในทุกปี ทั้งนี้จำนวนผู้ต้องขังได้เพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยเดือนละ 2,300 คน หรือปีละ 27,600 คน ดังนั้น หากจำนวนผู้ต้องขังเพิ่มขึ้นในอัตราดังกล่าวโดยไม่มีมาตรการใดๆ มาสกัดกั้นแล้ว จำนวนผู้ต้องขังจะเพิ่มขึ้นเป็นเกือบ 400,000 คน ภายในปี พ.ศ.2561 ซึ่งเกินความจุปกติที่เรือนจำจะรองรับได้ถึงเกือบ 3 เท่า นอกจากนี้ จากจำนวนผู้ต้องราชทัณฑ์ของกรมราชทัณฑ์ พบว่า ผู้กระทำผิดต่างชาติในความดูแลของกรมราชทัณฑ์ เป็นชาวเอเชียมากที่สุด จำนวน 11,665 คน รองลงมาได้แก่ชาวยุโรป จำนวน 200 คน และแอฟริกาจำนวน 515 คน (กรมราชทัณฑ์, 2560) สอดคล้องกับข้อมูลของกรมคุมประพฤติในปี พ.ศ.2558-2559 ซึ่งพบว่า ชาวต่างชาติที่อยู่ในระบบคุมประพฤติมากที่สุดคือชาวเอเชีย และส่วนใหญ่มาจากประเทศในกลุ่มอาเซียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากประเทศที่มีพรมแดนติดกับประเทศไทย ได้แก่ สาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่า หรือเมียนมาร์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว หรือประเทศลาว และประเทศกัมพูชา

สำหรับจำนวนผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำหลังจากที่มีการปล่อยตัวออกจากเรือนจำแล้วในแต่ละปีจะมีจำนวนเกือบ 30,000 คนต่อปีโดยส่วนใหญ่จะเป็นการกระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ดังตัวอย่างในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงอัตรากระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวในปีงบประมาณ 2560 จำนวน 117,198 คน แยกตามประเภทคดี

ประเภทคดี	จำนวน	ร้อยละ
ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร	2	น้อยกว่าร้อยละ 0.01
ความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้าย	1	น้อยกว่าร้อยละ 0.01
ความผิดเกี่ยวกับการปกครอง	92	ร้อยละ 0.08
ความผิดเกี่ยวกับการยุติธรรม	51	ร้อยละ 0.04
ความผิดเกี่ยวกับศาสนา	1	น้อยกว่าร้อยละ 0.01
ความผิดเกี่ยวกับความสงบสุขของประชาชน	3	น้อยกว่าร้อยละ 0.01
ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดภัยอันตรายต่อประชาชน	2,436	ร้อยละ 2.08
ความผิดเกี่ยวกับการปลอมและการแปลง	84	ร้อยละ 0.07
ความผิดเกี่ยวกับการค้า	1	น้อยกว่าร้อยละ 0.01

ประเภทคดี	จำนวน	ร้อยละ
ความผิดเกี่ยวกับเพศ	209	ร้อยละ 0.18
ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย	820	ร้อยละ 0.7
ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพและชื่อเสียง	156	ร้อยละ 0.13
ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน	2,855	ร้อยละ 2.44
ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด(พ.ร.บ.ยาเสพติดฯ พ.ร.บ.สารระเหย พ.ร.บ.วัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท)	12,250	ร้อยละ 10.45
อื่นๆ(หลายประเภท เช่น พ.ร.บ.ป่าไม้ พ.ร.บ.การพนัน พ.ร.บ.อาวุธปืน พ.ร.บ.คนเข้าเมือง ลหุโทษ ฯลฯ)	9,267	ร้อยละ 7.91
รวม	28,228	

หมายเหตุ* คำนวณร้อยละจากจำนวนผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวภายในระยะเวลาติดตามพฤติกรรมการกำหนด

ที่มา: ฐานข้อมูลผู้ต้องขังกระทำผิดข้ามกรมราชทัณฑ์ (2562)

หากพิจารณาถึงระบบงานราชทัณฑ์ของกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนเรือนจำในประเทศมาเลเซียถือว่าได้รับการยอมรับว่าเป็นเรือนจำที่ดีที่สุดในภูมิภาคอาเซียนแห่งหนึ่งเนื่องจากการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่เป็นไปตามมาตรฐานสากล United Nation's Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (The Malaymail Online, 2014) ซึ่งให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชน ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างเป็นธรรมต่อทุกคนโดยไม่เลือกปฏิบัติหรือแบ่งแยก โดยมีการใช้งบประมาณ 1,000 RM (7,900 บาท)ต่อเดือนในการจัดหาอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคและสิ่งจำเป็นอื่น ซึ่งจะคิดเป็นเงินประมาณวันละ 35 RM (276 บาท)ต่อคน การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของการบริหารจัดการเรือนจำเกิดขึ้นในเดือนกันยายน 2000 (Prison Regulations 2000) เพื่อให้มีความทันสมัยและเหมาะสมกับสถานการณ์ในสังคมมากขึ้น (British High Commission Kuala Lumpur, 2017; Malaysian Prison Department, 2017)

กรมราชทัณฑ์ มาเลเซีย (Malaysian Prison Department) อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของกระทรวงความมั่นคงภายใน (Ministry of Home Affairs) (Malaysian Prison Department, 2017) ทำหน้าที่ในควบคุมดูแลผู้ที่กระทำความผิดและถูกศาลตัดสินลงโทษ โดยมีจำนวนเรือนจำในการดูแลทั้งหมด 47 แห่ง โดยเรือนจำที่เก่าแก่ที่สุดก่อตั้งขึ้นมาเมื่อปี ค.ศ.1879 (Taiping Gaol) และมีเรือนจำหญิง 2 แห่งใน Kajang and Kota Kinabaluสามารถรองรับจำนวนผู้ต้องขังได้ 45,310 คน มีจำนวนนักโทษ 51,602 คน ในปี 2016 คิดเป็นอัตราส่วน 167 คนต่อประชากร 100,000 คน (World Prison Brief, 2017) เป็นผู้ต้องขังที่รอการพิจารณาคดี

จำนวน 25.8% เป็นผู้ต้องขังผู้หญิง จำนวน 6.9% เป็นเด็กและเยาวชน ประมาณ 2.2% เป็นชาวต่างชาติ 29.1% ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงสถิติจำนวนผู้ต้องขังในประเทศมาเลเซียตั้งแต่ ค.ศ.2000-2016

ปี ค.ศ.	จำนวนผู้ต้องขัง	อัตราส่วนต่อประชากร 100,000 คน
2000	27,358	116
2002	28,804	118
2004	43,424	171
2006	42,389	161
2008	39,440	145
2010	38,387	137
2012	36,608	126
2014	47,986	160
2016	51,602	167

ที่มา: World Prison Brief (2017)

มาเลเซียกำลังประสบปัญหานักโทษในเรือนจำที่เพิ่มจำนวนสูงขึ้นมาก จากจำนวนผู้ต้องขังดังกล่าวข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า ประเทศมาเลเซียประสบปัญหาประชากรนักโทษล้นเรือนจำเหมือนกับประเทศไทยและอีกหลายประเทศ โดยสาเหตุหลักของการมีปัญหานักโทษล้นเรือนจำในประเทศมาเลเซีย มีสาเหตุมาจาก

1. การเพิ่มขึ้นของปัญหาทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมือง การเพิ่มจำนวนของชาวต่างชาติในมาเลเซีย
2. การให้ความสำคัญกับการลงโทษด้วยการจำคุกในการป้องกันอาชญากรรมในสังคม โดยไม่มีวิธีการทางเลือกอื่น
3. การเพิ่มขึ้นของนักโทษยาเสพติดที่มีโทษหนักในเรือนจำ และกระบวนการพิจารณาของศาลยาวนาน 2-3 ปี ทำให้มีผู้ต้องขังรอการตัดสินจำนวนมาก
4. เรือนจำมีจำนวนไม่เพียงพอต่อการเพิ่มขึ้นของนักโทษ

โดยมาเลเซียได้กำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจนส่งผลให้เรือนจำในมาเลเซียได้รับการยอมรับว่าเป็นเรือนจำที่ดีที่สุดในภูมิภาคอาเซียน ได้รับการยอมรับว่าเป็นไปตามมาตรฐานสากล ดังนั้นจากสภาพปัญหาต่างๆ ของระบบงานราชทัณฑ์ไทย และการแก้ไขปัญหาเรือนจำแออัดในประเทศมาเลเซียดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นที่มาของการศึกษาการพัฒนาประสิทธิภาพของระบบงานราชทัณฑ์ไทยเปรียบเทียบกับประเทศมาเลเซีย

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรคของระบบงานราชทัณฑ์ไทยเปรียบเทียบกับประเทศมาเลเซีย
- 1.2.2 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์ให้มีประสิทธิภาพ
- 1.2.3 เพื่อศึกษาและให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ

1.3 ขอบเขตในการศึกษาวิจัย

การศึกษการพัฒนาประสิทธิภาพของระบบงานราชทัณฑ์ไทยเปรียบเทียบกับประเทศมาเลเซียใน 3 ประเด็นหลักคือ 1. การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ ได้แก่การบริหารจัดการภายใน หลักธรรมาภิบาล การพัฒนาระบบการทำงาน 2. นโยบายการลดทอนความเป็นอาชญากรรมเพื่อลดผู้ต้องขังในเรือนจำ ระบบประกันตัว การพัฒนาพฤตินิสัย แก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมผู้ต้องขัง 3. เพื่อศึกษาและให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ

คณะผู้วิจัยได้วางแผนที่จะสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงาน และบุคลากรในระบบงานราชทัณฑ์ทั้งในประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย ประกอบด้วย 7 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้บริหาร/ผู้กำหนดนโยบายระดับกรมราชทัณฑ์ 2) นักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ 3) ผู้บริหารระดับกลางของกรมราชทัณฑ์ 4) ผู้ปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ในงานราชทัณฑ์ (ผู้คุม) ภาคละ 1 คน 5) ผู้พิพากษา 6) ภาคประชาสังคม และ 7) ผู้ต้องขังชาย

โดยปกติแล้ว ผู้ต้องขังในเรือนจำประกอบด้วยผู้ต้องขังซึ่งอยู่ระหว่างศาลพิจารณา ผู้ที่ไม่ควรเข้ามาติดคุก (ติดเพราะกฎหมาย) ผู้ต้องโทษ (กระทำผิดซ้ำ) และผู้ที่สามารถพัฒนาได้ แต่คณะผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษากลุ่มผู้ต้องขังชายซึ่งมีคำพิพากษาเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดซึ่งกระทำความผิดตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป เนื่องจากผู้ต้องขังส่วนใหญ่ในเรือนจำร้อยละประมาณ 70 เกี่ยวข้องกับยาเสพติดและเป็นเพศชาย ดังที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทำให้ทราบสภาพปัญหา อุปสรรคของระบบงานราชทัณฑ์ไทยเปรียบเทียบกับประเทศมาเลเซีย
- 2) ทำให้ทราบแนวทางการพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์ให้มีประสิทธิภาพ
- 3) ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาประสิทธิภาพของระบบงานราชทัณฑ์ของประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศมาเลเซีย คณะผู้วิจัยได้ทำการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี นโยบาย เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานราชทัณฑ์เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบแนวทางในการดำเนินการวิจัยในโครงการ โดยแบ่งหัวข้อในการศึกษาออกเป็น 8 หัวข้อ ดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่

2.2 แนวคิดและนโยบายการลดทอนความเป็นอาชญากรรม

2.2.1 การเบี่ยงเบนคดีก่อนการฟ้อง (Pre-trial diversion)

2.2.2 การต่อรองคำรับสารภาพ (Plea-bargaining)

2.2.3 แนวคิดการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ

1) มาตรการแทนการฟ้องคดีอาญา (ร่างพ.ร.บ.มาตรการแทนการฟ้องคดีอาญา พ.ศ....)

2) การปรับเปลี่ยนอัตราโทษจำคุก ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา

(ฉบับที่ 25) พ.ศ. 2559 มาตรา 56

3) บทบาทของกองทุนยุติธรรมเกี่ยวกับการประกันตัวผู้ต้องขัง

2.3 นโยบายด้านงานราชทัณฑ์และแนวทางการบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขัง

2.4 นโยบายทางอาญาที่เกี่ยวข้องกับงานราชทัณฑ์

2.4.1 มาตรการลงโทษระดับกลาง

2.4.2 กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์/ยุติธรรมชุมชน

2.4.3 นโยบายด้านการป้องกันปราบปราม และแก้ไขปัญหายาเสพติด

2.5 แนวคิดและทฤษฎีอาชญาวิทยาที่เกี่ยวข้อง

2.6 แนวทางและหลักการมาตรฐานสากลในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ

2.7 ระบบงานราชทัณฑ์มาเลเซีย

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบงานราชทัณฑ์

2.9 กรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัย (Conceptual framework)

2.1 แนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่

การจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) เป็นกรอบแนวคิดที่ถูกนำมาใช้ในการบริหารภาครัฐในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี โดยที่แนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ถูกมองว่าเป็นปรัชญาการบริหารที่รัฐบาลนำมาใช้ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1980 โดยมีจุดประสงค์หลักเพื่อให้การบริหารภาครัฐมีความยืดหยุ่นและทันสมัย สามารถแก้ปัญหาการปกครองและปัญหาสังคมที่มีความซับซ้อน และผันผวนมากขึ้น ซึ่งไม่สามารถการแก้ปัญหาได้ด้วยวิธีการของรูปแบบระบบราชการที่มีมาแต่เดิม โดยรากฐานของแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่มาจากทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์และการบริหารจัดการภาคเอกชน ตามหลักการของทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ปัจเจกชนเป็นผู้มีเหตุผล ซึ่งนำไปสู่การบริหารจัดการภาครัฐที่มุ่งเน้นไปที่ผลลัพธ์ ความมีประสิทธิภาพ และการมีมาตรวัดส่วนการบริหารจัดการภาคเอกชนมีอิทธิพลต่อแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ในด้านต่างๆ เช่น การวางแผนกลยุทธ์และแผนธุรกิจ การทำข้อตกลงว่าด้วยผลงาน การจ่ายค่าตอบแทนตามผลงาน การจัดจ้างบุคคลภายนอกให้เข้ามาปฏิบัติงานเป็นการชั่วคราวเฉพาะกิจ การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารงานและการให้ความสำคัญต่อการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กร(จุมพล หนิมพานิช, 2550)

แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ในยุคแรกจะเน้นความประหยัดความเสมอภาค และความมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของการปฏิรูปการบริหารงานภาครัฐ โดยมีลักษณะที่สำคัญประกอบด้วย (Hood, 1991)

1. การบริหารจัดการควรอยู่ในมือของนักบริหารจัดการมืออาชีพ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความกระตือรือร้น มีวิสัยทัศน์ มีความสุขุมรอบคอบ และมีการทำงานตามหลักเหตุผล
2. ควรมีการวัดและมีเกณฑ์มาตรฐานสำหรับการประเมินผลการปฏิบัติงานที่ชัดเจน สามารถวัดผลเป็นรูปธรรมได้
3. เปลี่ยนจากการให้ความสำคัญต่อการควบคุมปัจจัยนำเข้าหรือทรัพยากรและกฎระเบียบต่าง ๆ มาเป็นการควบคุมในเรื่องของการผลิตและผลลัพธ์ หรือการรับผิดชอบต่อกระบวนการของการทำงาน มาเน้นการรับผิดชอบต่อผลสัมฤทธิ์แทน
4. ปรับเปลี่ยนโครงสร้างหน่วยงานราชการใหม่ให้มีขนาดเล็กลง ในรูปแบบของหน่วยงานอิสระในกำกับเกิดความเหมาะสมต่อการปฏิบัติงาน
5. แปรสภาพกิจการของรัฐให้เป็นเอกชนและให้มีการจ้างเหมาบุคคลภายนอก รวมทั้งประยุกต์ใช้วิธีการจัดจ้างและการแข่งขันประมูลงานเพื่อลดต้นทุนและปรับปรุงคุณภาพมาตรฐานการให้บริการให้สูงขึ้น

6. ใช้แบบวิธีการบริหารจัดการของภาครัฐกิจเอกชนมาใช้ในการบริหารจัดการภาครัฐ เช่น การวางแผนกลยุทธ์และแผนธุรกิจ การทำข้อตกลงว่าด้วยผลงาน การจ่ายค่าตอบแทนตามผลงาน การจัดจ้างบุคคลภายนอกให้เข้ามาปฏิบัติงานเป็นการชั่วคราวเฉพาะกิจการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารงานและการให้ความสำคัญต่อการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กร

7. สร้างระเบียบวินัยและความประหยัดในการใช้จ่ายเงินงบประมาณแผ่นดินโดยพยายามลดต้นทุนค่าใช้จ่ายและเพิ่มผลผลิต รวมทั้งเน้นเรื่องของความประหยัดและคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากร

นอกจากนี้แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานภาครัฐโดยในการดำเนินการบริหารภาครัฐแนวใหม่ที่มุ่งเน้นไปที่ผลสัมฤทธิ์จะใช้วิธีการกระจายอำนาจไปยังท้องถิ่น มีการสร้างบทบาทความเข้มแข็งและกระบวนการเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงของประชาชน นั่นคือการบริหารจัดการแนวใหม่นี้เป็นการลดบทบาทของภาครัฐลง ลดการใช้จ่ายในกิจกรรมของรัฐลง แต่เพิ่มบทบาทของภาคเอกชนให้มากขึ้น นอกจากนี้แล้วการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการของรัฐเป็นกลไกหนึ่งในการปกครองแบบธรรมาภิบาลซึ่งเป็นการกระจายอำนาจให้ประชาชนเข้ามาร่วมในการตัดสินใจในรูปแบบของการประชาพิจารณ์ (จุมพล หนีมพานิช, 2550; สมพงษ์ เกศานุช และคณะ, 2560)

แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ ได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวคิดการบริหารจัดการที่สามารถนำมาใช้ในการบริหารองค์กรภาครัฐปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่ทุกประเทศมีแนวโน้มที่จะมีการเปิดเสรีในด้านต่างๆ ทำให้เศรษฐกิจเกิดการไร้พรมแดน และมีการแข่งขันในเวทีโลกรุนแรงมากขึ้น สังคมมีการเข้าสู่ยุคแห่งการเรียนรู้มีการบริหารจัดการแนวใหม่ที่ยึดหลักธรรมาภิบาลจึงส่งผลให้สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกประเทศเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ทุกสังคมมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่ต้องเพิ่มศักยภาพและความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนเพื่อตอบสนองความต้องการของระบบที่เปลี่ยนแปลงไป แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่จึงเป็นทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับรองรับทิศทางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเหล่านี้

ประเทศไทยเช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ จำเป็นจะต้องมีการปฏิรูป ปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารของรัฐเพื่อให้ประเทศสามารถพัฒนาและก้าวไปพร้อมกับสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ที่ผ่านมามีประเทศไทยเผชิญหน้ากับปัญหาการบริหารงานภาครัฐ เช่น ความเสื่อมถอยของระบบราชการที่ล้าสมัยและขาดประสิทธิภาพ เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ และไม่ตอบสนองต่อความต้องการต่อประชาชน และการเปลี่ยนแปลงของสังคม รวมถึงการขาดหลักธรรมาภิบาล ถ้าหากภาครัฐไม่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการบริหารจัดการของภาครัฐใหม่ก็จะส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันของประเทศแล้วยังเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยในอนาคตอีกด้วย ดังนั้นการบริหารประเทศตามแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ของไทยเป็นการเปลี่ยนแปลงหน่วยงานของรัฐให้เป็นองค์กรสมัยใหม่ที่ยึดหลักธรรมาภิบาล ซึ่งจะ

ส่งผลทำให้ภาครัฐทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการปรับวิธีการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพและเน้นผลการปฏิบัติงาน การปรับการบริหารงานให้เป็นธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้ และการปรับบทบาทภารกิจและกลยุทธ์โดยให้เอกชนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น (บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์ และคณะ, 2561)

ภายใต้การปฏิรูประบบราชการตามแนวทางการจัดการภาครัฐแนวใหม่ได้มีการพัฒนาวิธีการมากมายในการเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐ และวิธีการหนึ่งที่ได้นำมาใช้กันอย่างแพร่หลายภายใต้กระบวนการทัศน์ของการจัดการภาครัฐแนวใหม่คือ การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (Public Sector Management Quality Award: PMQA) ซึ่งมีต้นกำเนิดในประเทศญี่ปุ่นและต่อมาถูกนำไปใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศที่พัฒนาแล้วอีกหลายประเทศ จนเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ นอกจากนี้ PMQA ยังเป็นวิธีการบริหารจัดการองค์กรที่สามารถประยุกต์ใช้กับองค์กรทุกระดับ ทุกประเภท ทั้งองค์กรภาคเอกชนและภาครัฐ ทั้งองค์กรที่แสวงหาผลกำไรและองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร รวมทั้งหน่วยงานทุกภาคส่วน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2548; 2549)

ในประเทศไทยจุดเริ่มต้นของการนำแนวคิดของการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐมาใช้นั้น อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) โดยที่ ก.พ.ร.ได้ร่วมมือกับสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติในการจัดทำหลักเกณฑ์และแนวทางการยกระดับและพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ โดยประยุกต์นำมาจาก MBNQA (รางวัลคุณภาพแห่งชาติประเทศสหรัฐอเมริกา) และ TQA (รางวัลคุณภาพแห่งชาติประเทศไทย) และนำมาใช้เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2548 ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการดำเนินการดังนี้

- 1) เพื่อยกระดับการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐให้สอดคล้องกับ พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546
- 2) เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐนำไปใช้เป็นแนวทางในการยกระดับคุณภาพการปฏิบัติงานไปสู่ ระดับมาตรฐานสากล
- 3) เพื่อให้เป็นกรอบในการประเมินตนเองเพื่อพัฒนาองค์กรและเป็นฐานสำหรับใช้ประโยชน์ในการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐ

สำนักงาน ก.พ.ร. เป็นหน่วยงานหลักในการสนับสนุนส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐพัฒนาคุณภาพการให้บริหารจัดการให้เกิดประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการได้มากยิ่งขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ซึ่งมีการกำหนดแนวทางในปฏิบัตินโยบายให้เป็นไปตามกรอบหลักการบริหารภาครัฐแนวใหม่ โดยเพื่อให้การดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐเป็นในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสมทางสำนักงาน ก.พ.ร. ได้จัดทำ “คู่มือการนำองค์กรเข้าสู่การพัฒนาคุณภาพการ

บริหารจัดการภาครัฐ” ซึ่งประกอบด้วยการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่การพัฒนาคุณภาพบริหารจัดการภาครัฐ กระบวนการพัฒนาคุณภาพบริหารจัดการภาครัฐ และการเตรียมเสนอรับรางวัล

สำหรับการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐให้สอดคล้องกับแนวคิด PMQA หน่วยงานภาครัฐต้องเริ่มต้นจากการศึกษาและจัดทำลักษณะสำคัญขององค์กรตัวเอง ซึ่งเป็นการอธิบายภาพรวมขององค์กรหรือส่วนราชการในปัจจุบัน สิ่งสำคัญที่มีผลต่อการดำเนินงาน รวมถึงความท้าทายสำคัญที่ส่วนราชการกำลังเผชิญอยู่ โดยส่วนราชการสามารถอธิบายถึงลักษณะขององค์กรในด้านสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติการกิจของส่วนราชการ เช่น พันธกิจ วิสัยทัศน์ ค่านิยม เป้าประสงค์ เครื่องอุปกรณ์ เทคโนโลยี บุคลากร รวมทั้งระเบียบกฎเกณฑ์ที่สำคัญ และด้านความสัมพันธ์ที่สำคัญกับประชาชนผู้รับบริการ ส่วนราชการอื่นๆ และประชาชนโดยรวม เช่น โครงสร้างองค์กร และวิธีการสื่อสาร สำหรับในส่วนของความท้าทายที่สำคัญจะประกอบด้วยสภาพการแข่งขัน ความท้าทายทางยุทธศาสตร์ และแนวทางในการปรับปรุงประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ สำนักงาน ก.พ.ร. ได้จัดทำเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐนำไปใช้ในการยกระดับและพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการให้ได้มาตรฐานทัดเทียมนานาชาติ โดยเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐประกอบด้วย 7 หมวด คือ

- หมวด 1 การนำองค์กร
- หมวด 2 การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์และกลยุทธ์
- หมวด 3 การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
- หมวด 4 การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้
- หมวด 5 การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล
- หมวด 6 การจัดการกระบวนการ
- หมวด 7 ผลลัพธ์การดำเนินการ

เกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ ทั้ง 7 หมวดสามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วนที่สำคัญ คือ ส่วนที่เป็นกระบวนการหรือประสิทธิภาพขององค์กรและส่วนที่เป็นผลลัพธ์หรือประสิทธิผลขององค์กรโดยส่วนที่เป็นกระบวนการหรือประสิทธิภาพขององค์กร สามารถแบ่งย่อยออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกได้แก่ กลุ่มการนำองค์กร (ประกอบด้วยหมวด 1การนำองค์กร หมวด 2 การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ และหมวด 3 การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย) กลุ่มที่สอง ได้แก่ กลุ่มปฏิบัติการ (ประกอบด้วยหมวด 5 การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล และหมวด 6 การจัดการกระบวนการ) และกลุ่มที่สาม ได้แก่ กลุ่มพื้นฐานของระบบ (ประกอบด้วยหมวด 4 การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้) สำหรับในส่วนที่เป็นผลลัพธ์หรือประสิทธิผลขององค์กร นั้นได้แก่ หมวด 7ผลลัพธ์การดำเนินการ ซึ่งแบ่งการตรวจประเมินออกเป็น 4 มิติ ตามคำรับรองการปฏิบัติราชการ นั่นคือ มิติด้านประสิทธิผลตามแผนปฏิบัติราชการ มิติด้านคุณภาพการให้บริการ มิติด้าน

ประสิทธิภาพของการปฏิบัติราชการ และมิติด้านการพัฒนาองค์กร รายละเอียดของเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐตามที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการกำหนดไว้ มีดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2549)

หมวด 1 การนำองค์กร แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1) การนำองค์กร ในส่วนของการนำองค์กรจะเป็นการพิจารณาใน 3 เรื่อง คือ (ก) การกำหนดทิศทางของส่วนราชการ โดยให้ความสำคัญต่อการที่ผู้บริหารระดับสูงจะต้องมีการกำหนดวิสัยทัศน์ ค่านิยม ทิศทาง ผลการดำเนินการที่คาดหวัง และการถ่ายทอดไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้บุคลากรขององค์กรได้รับรู้อย่างต่อเนื่อง (ข) การกำกับดูแลตนเองที่ดี โดยให้ความสำคัญต่อการบริหารองค์การที่ยึดหลักความโปร่งใสตรวจสอบได้ ความรับผิดชอบ ตลอดจนการปกป้องผลประโยชน์ของประเทศชาติและ (ค) การทบทวนผลการดำเนินการของส่วนราชการ โดยให้ความสำคัญต่อการที่องค์กรจะต้องมีการทบทวนผลการดำเนินการ ตลอดจนการนำผลมาปรับปรุงส่วนราชการ

2) ความรับผิดชอบต่อสังคม จะเป็นการพิจารณาใน 3 เรื่อง คือ (ก) ความรับผิดชอบต่อสาธารณะ โดยให้ความสำคัญในการพิจารณาต่อการดำเนินการกรณีที่การปฏิบัติงานมีผลกระทบต่อสังคม (ข) การดำเนินการอย่างมีจริยธรรม โดยให้ความสำคัญต่อการพิจารณาในเรื่องที่องค์กรมีการดำเนินการอย่างมีจริยธรรม ตลอดจนการวัดและการตรวจติดตามการมีจริยธรรมและ (ค) การให้การสนับสนุนต่อชุมชนที่สำคัญ โดยให้ความสำคัญต่อการที่องค์กรสนับสนุนและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนที่สำคัญกล่าวโดยสรุป ในหมวดที่ 1 เป็นการตรวจประเมินว่าผู้บริหารของส่วนราชการดำเนินการอย่างไรในเรื่องวิสัยทัศน์ พันธกิจ ค่านิยม เป้าประสงค์ระยะสั้นและระยะยาว และความคาดหวังในผลการดำเนินการ รวมถึงการให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหลาย การกระจายอำนาจการตัดสินใจ การสร้างนวัตกรรม และการเรียนรู้ในส่วนราชการ รวมทั้งตรวจประเมินว่าส่วนราชการมีการกำกับดูแลตนเองที่ดี และดำเนินการเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสาธารณะและชุมชนอย่างไร

หมวด 2 การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ ประกอบไปด้วย 2 ส่วน คือ

1) การจัดทำยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ โดยในส่วนของการจัดทำยุทธศาสตร์และกลยุทธ์จะเป็นการพิจารณาใน 2 เรื่อง คือ (ก) กระบวนการจัดทำยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ โดยพิจารณาในเรื่องของวิธีการวางแผนยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ ตลอดจนการนำปัจจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบการวางแผน (ข) เป้าประสงค์ เชิงยุทธศาสตร์ และกล

ยุทธ์ โดยพิจารณาในเรื่องของการกำหนดเป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์และกรอบเวลาในการบรรลุผล ตลอดจนพิจารณาความสมดุลระหว่างความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด

2) การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ สำหรับในส่วนของการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติจะเป็นการพิจารณาใน 2 เรื่อง คือ (ก) การจัดทำแผนปฏิบัติการและการนำแผนไปปฏิบัติ โดยพิจารณาในเรื่องของการจัดทำแผนปฏิบัติการ การนำแผนไปปฏิบัติ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากร การตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลง และแผนหลักด้านทรัพยากรบุคคล และ (ข) การคาดการณ์ผลการดำเนินการ โดยพิจารณาในเรื่องของวิธีการคาดการณ์ผลการดำเนินการ ตลอดจนเกณฑ์เปรียบเทียบที่สำคัญต่างๆ

กล่าวโดยสรุป หมวด 2 จะเป็นการตรวจประเมินวิธีการกำหนดเป้าประสงค์ เชิงยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติราชการของส่วนราชการ รวมทั้งการถ่ายทอดเป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์และกลยุทธ์รวมถึงแผนปฏิบัติราชการที่เลือกไว้ไปปฏิบัติและการวัดผลความก้าวหน้า

หมวด 3 การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

1) ความรู้เกี่ยวกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สำหรับในส่วนนี้เป็นการพิจารณาเกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยพิจารณาในเรื่องของการกำหนดกลุ่มผู้รับบริการการรับฟังและเรียนรู้เพื่อกำหนดความต้องการของผู้รับบริการ

2) ความสัมพันธ์และความพึงพอใจของผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จะเป็นการพิจารณาเกี่ยวกับ (ก) การสร้างความสัมพันธ์กับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การสร้างความสัมพันธ์กับผู้รับบริการ กลไกหลักๆที่ผู้รับบริการติดต่อส่วนราชการ ตลอดจนกระบวนการจัดการข้อร้องเรียน และ (ข) การวัดความพึงพอใจของผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การวัดความพึงพอใจ ไม่พึงพอใจ การใช้ข้อมูลมาปรับปรุงการดำเนินการ ตลอดจนการติดตามข้อมูลจากผู้รับบริการ

กล่าวโดยสรุป หมวด 3 จะเป็นการตรวจประเมินว่าส่วนราชการกำหนดความต้องการ ความคาดหวัง และความนิยมชมชอบของผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างไร รวมถึงส่วนราชการมีการดำเนินการอย่างไรในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การกำหนดปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความพึงพอใจ และนำไปสู่การกล่าวถึงในทางที่ดีหรือในทางบวก

หมวด 4 การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

1) การวัดและวิเคราะห์ผลการดำเนินการของส่วนราชการ สำหรับในส่วนแรกจะเป็นการพิจารณาในเรื่องของ (ก) การวัดผลการดำเนินการ โดยพิจารณาในเรื่องของการเลือกการรวบรวมข้อมูลและสารสนเทศที่สอดคล้องและบูรณาการการเลือกและการใช้ข้อมูลสารสนเทศเชิงเปรียบเทียบและ (ข) การวิเคราะห์ผลการ

ดำเนินการโดยพิจารณาในเรื่องการวิเคราะห์เพื่อประเมินผลการดำเนินการและแผนเชิงกลยุทธ์ ตลอดจนวิธีการสื่อสารผลการวิเคราะห์เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจ

2) การจัดการสารสนเทศและความรู้สำหรับในส่วนที่สองจะเป็นการพิจารณาในเรื่องของ (ก) ความพร้อมใช้งานของข้อมูลและสารสนเทศโดยพิจารณาในเรื่องของการทำให้ข้อมูล และสารสนเทศพร้อมใช้งาน การเปิดเผยข้อมูลและสารสนเทศ ตลอดจนถึงการที่ฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์มีความเชื่อถือได้ ปลอดภัย ใช้งานง่าย และ (ข) การจัดการความรู้โดยพิจารณาในเรื่องของวิธีการจัดการความรู้ขององค์การ ตลอดจนการทำให้มั่นใจว่าข้อมูลและสารสนเทศ ถูกต้อง ทันการณ์ เชื่อถือได้ ปลอดภัย แม่นยำ และเป็นความลับ

กล่าวโดยสรุป หมวด 4 เป็นการตรวจประเมินว่าส่วนราชการเลือก รวบรวม วิเคราะห์ จัดการและปรับปรุงข้อมูลสารสนเทศและจัดการความรู้อย่างไร

หมวด 5 การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล ประกอบไปด้วย 3 ส่วน คือ

1) ระบบบริหารงานบุคคล สำหรับในส่วนแรกจะเป็นการพิจารณาใน 3 เรื่อง คือ (ก) การจัดระบบบริหารงานบุคคล โดยพิจารณาในเรื่องของการจัดระบบ และบริหารงานเพื่อให้เกิดความร่วมมือ และความคล่องตัว ตลอดจนการนำความคิดที่หลากหลายมาใช้ในระบบงาน (ข) ระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรโดยพิจารณาในเรื่องของการประเมินผลและให้ข้อมูลป้อนกลับเพื่อสนับสนุนผลการดำเนินการ ตลอดจนการบริหารค่าตอบแทน รางวัล และสิ่งจูงใจต่างๆ (ค) การจ้างงาน และความก้าวหน้าในการงาน โดยพิจารณาในเรื่องของการกำหนดคุณลักษณะและทักษะที่จำเป็น ตลอดจนการสรรหาว่าจ้างการสืบทอดตำแหน่ง

2) การเรียนรู้ของบุคลากรและการสร้างแรงจูงใจ สำหรับในส่วนที่สองจะเป็นการพิจารณาใน 2 เรื่อง คือ (ก) การศึกษา การฝึกอบรม และการพัฒนาบุคลากร โดยพิจารณาในเรื่องของการหาความต้องการในการฝึกอบรม ตลอดจนการส่งเสริมการให้ความรู้และทักษะใหม่ (ข) การสร้างแรงจูงใจ และการพัฒนาความก้าวหน้าในงานโดยพิจารณาในเรื่องของวิธีการจูงใจให้พนักงานพัฒนาตนเองและใช้ศักยภาพอย่างเต็มที่

3) ความผาสุกและความพึงพอใจของบุคลากร สำหรับในส่วนที่สามจะเป็นการพิจารณาใน 2 เรื่อง คือ (ก) สภาพแวดล้อมในการทำงาน โดยพิจารณาในเรื่องการปรับปรุงสุขอนามัย การป้องกันภัย การเตรียมพร้อมต่อภาวะฉุกเฉิน (ข) การให้การสนับสนุนและสร้างความพึงพอใจแก่บุคลากร โดยพิจารณาในเรื่องการกำหนดปัจจัยที่สำคัญต่อความผาสุก ความพึงพอใจ และแรงจูงใจ ตลอดจนการบริการสวัสดิการและนโยบายสนับสนุนพนักงาน

กล่าวโดยสรุป หมวด 5 เป็นการตรวจประเมินว่าระบบงานบุคคลและระบบการเรียนรู้ ของบุคลากรและการสร้างแรงจูงใจ ช่วยให้บุคลากรพัฒนาตนเองและใช้ศักยภาพอย่างเต็มที่เพื่อให้มุ่งไปในแนวทางเดียวกันกับเป้าประสงค์ และแผนปฏิบัติการโดยรวมของส่วนราชการอย่างไร รวมทั้งตรวจประเมินความใส่ใจ การสร้างและรักษาสภาพแวดล้อมในการทำงาน สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานของบุคลากร ซึ่งจะนำไปสู่ผลการ

ดำเนินงานที่เป็นเลิศและเป็นการสร้างความเจริญก้าวหน้าของบุคลากรและส่วนราชการที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

หมวด 6 การจัดการกระบวนการ ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

1) กระบวนการที่สร้างคุณค่า โดยพิจารณาในเรื่องการกำหนดกระบวนการที่สร้างคุณค่าการจัดทำข้อกำหนดของกระบวนการสร้างคุณค่า การออกแบบกระบวนการเพื่อตอบสนองข้อกำหนดที่สำคัญ การควบคุมและปรับปรุงกระบวนการที่สร้างคุณค่า ตลอดจนการลดค่าใช้จ่ายด้านการตรวจสอบ ทดสอบและตรวจประเมิน

2) กระบวนการสนับสนุน โดยพิจารณาในเรื่องการกำหนดกระบวนการสนับสนุนการจัดทำข้อกำหนดของกระบวนการสนับสนุน การออกแบบกระบวนการเพื่อตอบสนองข้อกำหนดที่สำคัญ การควบคุมและปรับปรุงกระบวนการสนับสนุน ตลอดจนการลดค่าใช้จ่ายด้านการตรวจสอบ ทดสอบและตรวจประเมิน

กล่าวโดยสรุป หมวด 6 เป็นการตรวจประเมินแง่มุมที่สำคัญทั้งหมดของการจัดการกระบวนการการให้บริการ และกระบวนการอื่นที่สำคัญที่ช่วยสร้างคุณค่าแก่ผู้รับบริการ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และส่วนราชการ ตลอดจนกระบวนการสนับสนุนที่สำคัญต่างๆ

หมวด 7 ผลลัพธ์การดำเนินการ ประกอบด้วยผลลัพธ์ 4 ส่วน คือ

1) มิติด้านประสิทธิผลตามแผนปฏิบัติการ โดยพิจารณาในเรื่องผลการบรรลุความสำเร็จของยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติงาน ตลอดจนผลด้านการบูรณาการกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกันในการให้บริการ หรือการปฏิบัติงาน

2) มิติด้านคุณภาพการให้บริการ โดยพิจารณาในเรื่องผลความพึงพอใจและไม่พึงพอใจของผู้รับบริการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ตลอดจนผลตัวชี้วัดที่สำคัญอื่นๆ ที่เกี่ยวกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

3) มิติประสิทธิภาพของการปฏิบัติราชการ โดยพิจารณาในเรื่องผลด้านประสิทธิภาพของการปฏิบัติราชการ ผลการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของกระบวนการที่สร้างคุณค่าและผลการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของกระบวนการสนับสนุนและ

4) มิติด้านการพัฒนาองค์กร โดยพิจารณาในเรื่องผลด้านระบบบริหารงานบุคคล ผลด้านการเรียนรู้และพัฒนาของบุคลากร ผลด้านความพึงพอใจและไม่พึงพอใจของบุคลากร ผลด้านการสร้างนวัตกรรมและการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ ผลการเปิดเผยรายงานผลการใช้งบประมาณรายรับ-รายจ่ายประจำปี รายการเกี่ยวกับการจัดซื้อจัดจ้างโดยให้ผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตรวจสอบได้ ผลด้านการปฏิบัติตามข้อบังคับและกฎหมาย ผลด้านการดำเนินงานอย่างมีจริยธรรม การสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารงานและผลด้านการเป็นองค์กรที่ดีในการสนับสนุนชุมชนที่สำคัญ

กล่าวโดยสรุป หมวด 7 เป็นการตรวจประเมินผลการดำเนินการและแนวโน้มของส่วนราชการในมิติต่างๆ ได้แก่ มิติด้านประสิทธิผลตามพันธกิจ มิติด้านคุณภาพการให้บริการ มิติด้านประสิทธิภาพของการปฏิบัติราชการ และมีมิติด้านการพัฒนาองค์กร นอกจากนี้ยังตรวจประเมินผลการดำเนินการของส่วนราชการโดยเปรียบเทียบกับส่วนราชการหรือองค์กรอื่นที่มีภารกิจคล้ายคลึงกัน

2.2 แนวคิดและนโยบายการลดทอนความเป็นอาชญากรรม

นโยบายการยกเลิกโทษทางอาญาหรือการยกเลิกความผิดทางกฎหมายสำหรับความผิดบางประเภทนั้นมีจุดเริ่มต้นจากแนวคิดทฤษฎีอาชญาวิทยาสมัยใหม่ ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีการวิจารณ์การลงโทษในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยการนำผู้ที่กระทำผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเป็นการสร้างตราบาปให้กับคนเหล่านั้น ซึ่งเป็นสาเหตุของการกระทำผิดซ้ำ เนื่องจากการตีตราจากสังคมว่าเป็นคนนอกสังคมทำให้คนเหล่านั้นไม่สามารถที่กลับเข้าสู่สังคมปกติได้ จึงต้องกลับมาสู่วงจรของการทำผิดอีก ซึ่งคนเหล่านี้ก็มักจะเป็นคนที่อยู่ในสังคมชั้นต่ำที่มักจะถูกสังคมตีตราให้เป็นคนนอกสังคม จากแนวคิดนี้ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เน้นการลงโทษเป็นสาเหตุของการเพิ่มจำนวนพฤติกรรมอาชญากรรมมากกว่าการลดพฤติกรรมอาชญากรรม

นโยบายการลดทอนความเป็นอาชญากรรมนั้นถูกนำมาใช้และทำให้เกิดประโยชน์ขึ้นหลายประการดังนี้

1. การลดจำนวนผู้ต้องหาที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและนำไปสู่การลดประชากรนักโทษในเรือนจำ
2. การลดข้อเสียและผลกระทบของกระบวนการยุติธรรมหลัก ทำให้คนไม่มีตราบาปอันเกิดจากการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา
3. การลดต้นทุนของความยุติธรรม เป็นลดค่าใช้จ่ายที่ใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้งในส่วนของรัฐบาล ผู้เสียหาย และผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง
4. การเพิ่มประสิทธิภาพของการบริหารงานยุติธรรม การลดจำนวนคดีและจำนวนคนที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาทำให้การบริหารจัดการทรัพยากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีอย่างจำกัดได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

โดยนโยบายการลดทอนความเป็นอาชญากรรมนั้นถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายกับความผิดอาญาเล็กน้อย เช่น ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดประเภทที่มีโทษเล็กน้อย (Soft drugs) ตัวอย่างเช่น กัญชา เห็ดขี้ควาย เป็นต้น โดยประเทศที่มีการนำนโยบายนี้มาใช้ประกอบด้วย แคนาดา เบลเยียม อิตาลี สเปน เยอรมนี สวิตเซอร์แลนด์ และหลายมลรัฐในสหรัฐอเมริกา (Böllinger, 2004; Chatwin, 2004) ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการยกเลิกความผิดเกี่ยวกับการใช้และครอบครองยาเสพติดเหล่านี้ในปริมาณเล็กน้อย ส่วนในบางประเทศเช่น โปรตุเกส นั้นยกเลิกความผิดสำหรับยาเสพติดทุกประเภท (Loo, Beusekum, & Kahan, 2002)

แต่อย่างไรก็ตามในงานวิจัยนี้จะมุ่งเน้นไปที่การเบี่ยงเบนคดีก่อนการฟ้อง (pre-trial diversion) การต่อรองคำรับสารภาพ (Plea-Bargaining) และแนวคิดการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ

2.2.1 การเบี่ยงเบนคดีก่อนการฟ้อง (pre-trial diversion)

การเบี่ยงเบนคดีก่อนการฟ้อง (pre-trial diversion) เป็นความตกลงที่ผู้ต้องหาทำกับพนักงานอัยการว่าจะยอมรับภาระหน้าที่และปฏิบัติตามข้อกำหนดอย่างใดอย่างหนึ่งแต่มิได้ยอมรับความผิด เช่น เข้ารับการบำบัดการติดยาเสพติด และหากปฏิบัติตามข้อกำหนดอย่างตกลง อัยการจะไม่ฟ้องคดี หรือใช้ในกรณีผู้กระทำความผิดเป็นเด็กหรือเยาวชน เพื่อดำเนินการโดยวิธีที่ไม่ใช่ทางอาญาสำหรับในประเทศไทยมีการนำมาตรการลักษณะนี้มาใช้กับผู้ต้องหาในคดีเสพยาเสพติดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 เนื่องจากปัญหาเกี่ยวกับการเสพยาเสพติดให้โทษ ในปัจจุบันมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ซึ่งโดยหลักการแล้วผู้เสพยาเสพติดมีสภาพเป็นผู้ป่วยมิใช่อาชญากรปกติ การฟื้นฟูสมรรถภาพของผู้ติดยาเสพติดจึงสมควรกระทำให้กว้างขวาง และเนื่องจากบุคคลซึ่งติดหรือเสพยาเสพติดมีจำนวนมากและเป็นปัญหาสำคัญของประเทศ การส่งเข้ารับการบำบัดแทนการฟ้องคดีต่อศาลจะทำให้ลดจำนวนผู้ต้องหาที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้ส่วนหนึ่งซึ่งผลของการนำกฎหมายนี้มาใช้ทำให้ผู้ต้องหาไม่ต้องเข้าไปถูกคุมขังในเรือนจำเพื่อรอการฟ้องคดี เนื่องจากในระหว่างที่ผู้ต้องหาถูกควบคุมตามพระราชบัญญัตินี้ พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่ต้องดำเนินการฝากขังหรือขอคัดฟ้องตามกฎหมาย โดยในกรณีที่ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์เป็นผู้เสพยาหรือติดยาเสพติด ให้จัดให้มีแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด และให้แจ้งผลการตรวจพิสูจน์ให้พนักงานอัยการทราบ ในกรณีเช่นว่านี้ ให้พนักงานอัยการมีคำสั่งชะลอการฟ้องไว้ก่อนจนกว่าจะได้รับแจ้งผลการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดจากคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด แต่หากผลการตรวจพิสูจน์ไม่ปรากฏว่าผู้ต้องหาเป็นผู้เสพยาหรือติดยาเสพติด ให้คณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดรายงานผลการตรวจพิสูจน์ให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการเพื่อพิจารณาดำเนินคดีต่อไปตามกฎหมาย

สำหรับวิธีการในการลงโทษเด็กที่กระทำความผิดมีการบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 และประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งเป็นแนวคิดในการที่จะนำเด็กออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ได้แก่

- (1) การว่ากล่าวตักเตือนแก่เด็กที่กระทำความผิด หรือแก่บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กอาศัยอยู่
- (2) การเรียกบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กอาศัยอยู่มาทำทัณฑ์บนว่าจะระวังไม่ให้เด็กก่อเหตุร้ายขึ้นอีก
- (3) การใช้วิธีการคุมประพฤติสำหรับเด็ก โดยมีพนักงานคุมประพฤติคอยควบคุมสอดส่อง

(4) ส่งตัวไปอยู่กับบุคคลหรือองค์กรการที่ยอมรับเด็กเพื่อส่งสอนอบรม

(5) ส่งตัวไปโรงเรียนหรือสถานฝึกและอบรม หรือสถานที่ตั้งขึ้นเพื่อฝึกและอบรมเด็ก (แต่ไม่ให้อยู่จนอายุเกิน 18 ปี)

นอกจากนี้ยังมีการใช้มาตรการทางเลือกแทนการดำเนินคดีในชั้นก่อนฟ้องสำหรับเด็กที่กระทำความผิด โดยการใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่จะหันเหคดีเด็กหรือเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมโดยใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้พ้นจากคดีที่มีการกำหนดวิธีที่เหมาะสมเพื่อที่จะไม่ต้องนำคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลหรือใช้การอบรมแทนการฟ้องคดี เพื่อให้เด็กหรือเยาวชนไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีของศาลนั้น ซึ่งอาจใช้มาตรการชะลอการฟ้องของพนักงานอัยการเพื่อส่งไม่ฟ้องในคดีที่มีพยานหลักฐานเพียงพอที่พนักงานอัยการจะสั่งฟ้องได้โดยกำหนดมาตรการคุมประพฤติแทนตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

การเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมยังสามารถทำได้โดยใช้กระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์หรือยุติธรรมชุมชน ซึ่งจะเป็นการใช้วิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยคดีที่ไม่มีความรุนแรงมากนัก โดยหากประสบความสำเร็จในการเจรจาไกล่เกลี่ยก็就不用มีการแจ้งความต่อตำรวจให้ดำเนินการเพื่อดำเนินคดี โดยตัวอย่างของการนำมาตรการนี้มาใช้สามารถพบได้ในประเทศลาว และฟิลิปปินส์ โดยรัฐบาลลาวมีนโยบายการสร้างคามยุติธรรมและความสมานฉันท์ในชุมชน โดยการมีนโยบายส่งเสริมการจัดตั้งครอบครัวและหมู่บ้านปลอดคดี และการส่งเสริมงานด้านการเจรจาไกล่เกลี่ยระดับหมู่บ้าน ซึ่งเป็นคำสั่งนายกรัฐมนตรีเมื่อปี พ.ศ. 2552 โดยได้มอบหมายให้กระทรวงยุติธรรมเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง มีการจัดตั้งคณะกรรมการไกล่เกลี่ยประจำหมู่บ้าน (น้อยไกลเกลี่ย) เพื่อดำเนินการไกล่เกลี่ยคดีความขัดแย้งในชุมชนหรือหมู่บ้าน หากไม่สามารถไกล่เกลี่ยได้จึงจะมีการแจ้งความต่อตำรวจเพื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมต่อไป (พงษ์ธร ธัญญสิริ, 2559; โสรรัตน์ กลับลีลา และคณะ, 2561; Stobe, 2016) สำหรับในฟิลิปปินส์จะมียุติธรรมชุมชน (Barangay Justice System) ซึ่งเป็นระบบยุติธรรมพื้นฐานในประเทศสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ตามกรอบของกฎหมาย REPUBLIC ACT NO. 7160 หรือ LOCAL GOVERNMENT CODE OF 1991 ซึ่งดำเนินการโดยหน่วยราชการท้องถิ่นที่เล็กที่สุดใน Barangay และกำกับดูแลโดยผู้นำที่ได้รับการคัดเลือกอย่างเป็นทางการจากผู้ปกครองเมือง Barangay เป็นหนึ่งในคณะกรรมการที่ตัดสินใจเรื่องความขัดแย้งและประเด็นอื่น ๆ ที่เป็นระบบแบบดั้งเดิมของท้องถิ่นในการแก้ปัญหาข้อพิพาทระบบนี้มีอยู่เพื่อช่วยลดภาระให้กับศาลและเป็นทางเลือกสำหรับชุมชนในการระงับข้อพิพาทเกี่ยวกับความขัดแย้งหรือเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการไกล่เกลี่ยในระดับหมู่บ้านเมื่อได้รับการร้องเรียน (วาจาหรือลายลักษณ์อักษร) ผู้นำจะแจ้งวันของการประชุมในวันรุ่งขึ้นเพื่อแจ้งให้สมาชิกเตรียมการประชุมล่วงหน้าก่อนการไกล่เกลี่ยถ้าหลังจากผ่านไป 15 วันนับจากการประชุมครั้งแรกของการไกล่เกลี่ยไม่ประสบความสำเร็จจะต้องมีขั้นตอนที่เป็นทางการมากขึ้นเรียกว่า

Pangkat Tagapagkasundo (ขั้นตอนในการพิจารณาคดีต่อเนื่อง) สำหรับการประนีประนอมหากการตกลงไม่เป็นผล โจทย์จะสามารถยื่นฟ้องคดีได้ในระบบการพิจารณาคดีปกติของฟิลิปปินส์

2.2.2 การต่อรองคำรับสารภาพ (Plea-bargaining)

การต่อรองคำรับสารภาพ (Plea-Bargaining) เป็นความตกลงระหว่างฝ่ายอัยการและฝ่ายจำเลย เพื่อให้ผู้ต้องหารับสารภาพก่อนการตัดสินคดีและพนักงานอัยการตอบแทนด้วยการฟ้องในฐานความผิดหรืออัตราโทษที่ต่ำลงตามกฎหมาย แล้วแต่ข้อตกลง ภายใต้ความเห็นชอบของผู้พิพากษา ซึ่งคดีกว่าร้อยละ 90 ในระบบศาลของสหรัฐอเมริกา สิ้นสุดลงด้วยมาตรการต่อรองคำรับสารภาพ โดยเหตุผลที่สหรัฐอเมริกามีการนำการต่อรองคำรับสารภาพมาใช้เนื่องจากกระบวนการพิจารณาคดีเป็นระบบลูกขุนซึ่งต้องใช้ระยะเวลานานและเสียค่าใช้จ่ายมาก แต่หากการเจรจาต่อรองให้ผู้ต้องหารับสารภาพและสละสิทธิ์ในการต่อสู้คดี คดีก็จะสิ้นสุดเร็วขึ้น อันทำให้การพิจารณาคดีเป็นไปอย่างรวดเร็วและช่วยลดปริมาณคดีที่ค้างในศาลได้เป็นจำนวนมาก ซึ่งสำหรับประเทศไทย ปัญหาคดียาเสพติด ปี พ.ศ. 2558 มีปริมาณนักโทษเข้าสู่เรือนจำประมาณร้อยละ 72 ของจำนวนนักโทษทั้งหมดเป็นผู้เสพประมาณร้อยละ 32 จึงควรแก้ไขปัญหามีการบริหารจัดการที่ดี โดยยึดหลักว่าผู้เสพยาเสพติดเป็นผู้ป่วยควรมีมาตรการในการบำบัดฟื้นฟู เพราะการเอาคนเข้าคุกไม่ได้เป็นการแก้ปัญหาแต่เป็นการซ้ำเติมปัญหามากกว่า แต่การที่จะลดปัญหาคดีล้นศาลได้อย่างมีประสิทธิภาพไม่สามารถกระทำได้เพียงหน่วยงานเดียวได้ แต่ต้องดำเนินงานร่วมกันทั้งระบบ ด้วยความเข้าใจและเป็นหนึ่งเดียวกัน จึงจะสามารถแก้ปัญหาได้อย่างแท้จริง

การต่อรองคำรับสารภาพ เป็นกระบวนการที่ต้องการให้ผู้ต้องหารับสารภาพโดยมีข้อแลกเปลี่ยนกับการได้รับการลดโทษ โดยวิธีการนี้ได้ถูกนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมเป็นระยะเวลานานแล้ว แต่อาจจะยังไม่เป็นระบบเท่าที่ควร ไม่ว่าจะเป็นในชั้นของชุมชน ตำรวจ อัยการ และศาล ซึ่งเป็นวิธีการที่อยู่บนพื้นฐานของการเจรจาให้มีการไม่ฟ้องบางข้อหา การลดข้อหาที่ฟ้อง หรือการลดโทษให้ต่ำกว่าที่กฎหมายกำหนด การนำแนวทางการต่อรองคำรับสารภาพมาใช้จะทำให้ภาระงานของศาลและกระบวนการยุติธรรมลดลงและทำให้มีการเยียวยาความเสียหายให้กับสังคม รวมทั้งการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้มีจิตสำนึกที่ดีขึ้นด้วย โดยการต่อรองคำรับสารภาพจะก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการ ดังนี้ (สุรจิตร ศรีบุญมา, 2553)

- 1) ลดการเผชิญหน้าระหว่างผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายและพยานต่างๆ โดยเฉพาะในคดีที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่มีอิทธิพล คดีซับซ้อน เป็นต้น ซึ่งอาจจะต้องมีการคุ้มครองพยาน แต่เมื่อมีคำรับสารภาพอาจจะไม่ต้องนำพยานขึ้นให้การในชั้นศาลหรือมีการคุ้มครองพยาน
- 2) ลดขั้นตอนการแสวงหาพยานหลักฐาน
- 3) ทำให้กระบวนการพิจารณาคดีชัดเจนขึ้น

4) ทำให้กระบวนการพิจารณาคดีรวดเร็ว ปริมาณคดีลดลง และประหยัดงบประมาณ ทำให้ศาลมีเวลาพิจารณาคดีได้ละเอียดถี่ถ้วนยิ่งขึ้น

2.2.3 แนวคิดการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ

1) มาตรการแทนการฟ้องคดีอาญา (ร่างพ.ร.บ.มาตรการแทนการฟ้องคดีอาญา พ.ศ....) ในประเทศไทย ได้มีความพยายามในการลดปริมาณคดีตั้งแต่ก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมโดยมีการร่างพ.ร.บ. มาตรการแทนการฟ้องคดีอาญา พ.ศ.... เพื่อให้อำนาจตำรวจช่วยไกล่เกลี่ยคดี พร้อมกันนี้ให้อัยการมีอำนาจสั่งชะลอการฟ้องศาลได้สามปี หวังคดีจบได้โดยไม่ต้องขึ้นศาล เพื่อลดปัญหาคดีรกรากศาลและคนล้นคุก ด้วยเหตุผลที่ว่าในปัจจุบันสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไป การกระทำความผิดอาญาที่ไม่ร้ายแรงได้เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก คดีเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นคดีที่เกิดจากการกระทำความผิดเล็กน้อย ความผิดที่เกิดจากการกระทำโดยประมาทหรือเป็นความผิดที่ผู้กระทำความผิดมิได้มีเจตนาที่จะก่อให้เกิดความผิดนั้น แต่เนื่องจากความเร่งรีบ หรือความต้องการปัจจัยพื้นฐานของผู้กระทำความผิดทำให้เกิดการกระทำความผิดนั้นขึ้นได้ กระบวนการไกล่เกลี่ยและชะลอการฟ้องคดีอาญา จึงมีความจำเป็นเพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้มีโอกาสกลับตัว กลับใจโดยไม่ต้องถูกจำคุก ส่วนผู้เสียหายก็ได้รับการชดเชยตามความประสงค์ของตนอันจะเป็นประโยชน์ต่อคู่กรณีมากกว่าการที่มุ่งจะให้ผู้กระทำความผิดต้องรับโทษจำคุก ซึ่งนอกจากไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แล้วยังเป็นการสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายโดยใช้เหตุ เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมมีเครื่องมือสำหรับใช้บริหารจัดการปัญหาดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตาม ร่างพ.ร.บ.มาตรการแทนการฟ้องคดีอาญา พ.ศ.... ยังอยู่ในขั้นตอนการพิจารณา ยังมีได้มีการประกาศใช้

2) การปรับเปลี่ยนอัตราโทษจำคุก ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 25) พ.ศ. 2559 มาตรา 56 โดยหากมีคดีเกิดขึ้นและเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมแล้ว เพื่อเป็นการลดจำนวนผู้ต้องขังเข้าสู่เรือนจำ ปัจจุบันนี้ ได้มีการปรับแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 25) พ.ศ. 2559 โดยการปรับแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 ซึ่งกำหนดให้ศาลสามารถใช้ดุลยพินิจให้มีการกำหนดเงื่อนไขเพื่อการคุมประพฤติในบางกรณี ซึ่งมีสาระสำคัญระบุว่า

“มาตรา 56 ผู้ใดกระทำความผิดซึ่งมีโทษจำคุกหรือปรับ และในคดีนั้นศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกินห้าปีไม่ว่าจะลงโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตามหรือลงโทษปรับ ถ้าปรากฏว่าผู้นั้น

(1) ไม่เคยรับโทษจำคุกมาก่อน หรือ

(2) เคยรับโทษจำคุกมาก่อนแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ หรือเป็นโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือ

(3) เคยรับโทษจำคุกมาก่อนแต่พ้นโทษจำคุกมาแล้วเกินกว่าห้าปี แล้วมากระทำความผิดอีก โดยความผิดในครั้งหลังเป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

และเมื่อศาลได้คำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และสิ่งแวดล้อมของผู้นั้น หรือสภาพความผิด หรือการรู้สึกความผิด และพยายาม บรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้น หรือเหตุอื่นอันควรปรานีแล้ว ศาลจะพิพากษาว่าผู้นั้นมีความผิดแต่รอการกำหนดโทษหรือ กำหนดโทษแต่รอการลงโทษไว้ ไม่ว่าจะพ้นโทษจำคุกหรือปรับอย่างหนึ่งอย่างใดหรือทั้งสองอย่างเพื่อให้โอกาส กลับตัวภายในระยะเวลาที่ศาลจะได้กำหนดแต่ต้องไม่เกินห้าปีนับแต่วันที่ศาลพิพากษาโดยจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อ คุมความประพฤติของผู้นั้นด้วยหรือไม่ก็ได้

เงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติของผู้กระทำความผิดตามวรรคหนึ่ง ศาลอาจกำหนดข้อเดียว หรือหลายข้อตามควรแก่กรณีได้ ดังต่อไปนี้

(1) ให้ไปรายงานตัวต่อเจ้าพนักงานที่ศาลระบุไว้เป็นครั้งคราว เพื่อเจ้าพนักงานจะได้ สอบถามแนะนำ ช่วยเหลือ หรือตักเตือนตามที่เห็นสมควรในเรื่องความประพฤติและการประกอบอาชีพ หรือจัดให้ กระทำกิจกรรมบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์

(2) ให้ฝึกหัดหรือทำงานอาชีพอันเป็นกิจจะลักษณะ

(3) ให้ละเว้นการคบหาสมาคมหรือการประพฤติใดอันอาจนำไปสู่การกระทำความผิดใน ทำนองเดียวกันอีก

(4) ให้ไปรับการบำบัดรักษาการติดยาเสพติดให้โทษ ความบกพร่องทางร่างกายหรือจิตใจ หรือความเจ็บป่วยอย่างอื่น ณ สถานที่และตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด

(5) ให้เข้ารับการฝึกอบรม ณ สถานที่และตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด

(6) ห้ามออกนอกสถานที่อยู่อาศัย หรือห้ามเข้าในสถานที่ใดในระหว่างเวลาที่ศาลกำหนด ทั้งนี้ จะใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรืออุปกรณ์อื่นใดที่สามารถใช้ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทางด้วยก็ได้

(7) ให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือเยียวยาความเสียหายโดยวิธีอื่นให้แก่ผู้เสียหายตามที่ ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายตกลงกัน

(8) ให้แก้ไขฟื้นฟูหรือเยียวยาความเสียหายที่เกิดแก่ทรัพยากรธรรมชาติ หรือสิ่งแวดล้อม หรือชดใช้ค่าเสียหายเพื่อการดังกล่าว

(9) ให้ทำทัณฑ์บนโดยกำหนดจำนวนเงินตามที่ศาลเห็นสมควรว่าจะไม่ก่อเหตุร้าย หรือ ก่อให้เกิดภัยอันตรายแก่บุคคลอื่นหรือทรัพย์สิน

(10) เงื่อนไขอื่นๆ ตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนดเพื่อแก้ไข ฟื้นฟู หรือป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดกระทำหรือมีโอกาสกระทำความผิดขึ้นอีก หรือเงื่อนไขในการเยียวยาผู้เสียหายตามที่เห็นสมควรเงื่อนไข

ตามที่ศาลได้กำหนดตามความในวรรคสองนั้น ถ้าภายหลังความปรากฏแก่ศาลตามคำขอของผู้กระทำความผิด ผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้นั้น ผู้อนุบาลของผู้นั้น พนักงานอัยการหรือเจ้าพนักงานว่าพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องแก่การควบคุมความประพฤติของผู้กระทำความผิดได้เปลี่ยนแปลงไป เมื่อศาลเห็นสมควรศาลอาจแก้ไขเพิ่มเติมหรือเพิกถอนข้อหนึ่งข้อใดเสียก็ได้ หรือจะกำหนดเงื่อนไขข้อใดตามที่กล่าวในวรรคสองที่ศาลยังมิได้กำหนดไว้เพิ่มเติมขึ้นอีกก็ได้ หรือถ้ามีการกระทำผิดทันทันให้นับบทบัญญัติมาตรา 47 มาใช้บังคับโดยอนุโลม” ตามประกาศพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 25) พ.ศ. 2559 ดังกล่าว ได้มีการปรับเปลี่ยนอัตราโทษจำคุก กรณีศาลจะรอการลงโทษหรือรอการกำหนดโทษและสั่งใช้มาตรการคุมประพฤติให้สูงขึ้นจาก 3 ปี เป็น 5 ปี และให้โอกาสรอการลงโทษสำหรับผู้กระทำความผิดที่เคยต้องโทษจำคุกมาก่อน แต่พ้นโทษจำคุกมาแล้วเกินกว่า 5 ปี หรือเคยได้รับโทษจำคุกมาก่อน แต่โทษจำคุกที่เคยได้รับเป็นโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน รวมถึงสามารถรอการกำหนดโทษหรือรอการลงโทษปรับได้ ตลอดจนเพิ่มเติมความหลากหลายในเงื่อนไขของการคุมความประพฤติที่ศาลจะกำหนดมากยิ่งขึ้น เช่น การให้เข้ารับการฝึกอบรมตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด และการห้ามออกนอกที่พักอาศัยในระหว่างเวลาที่ศาลกำหนดหรือห้ามเข้าสถานที่ที่สั่งห้าม ทั้งนี้อาจใช้เครื่องมือติดตามตัวอิเล็กทรอนิกส์หรืออุปกรณ์อื่นใดที่สามารถใช้ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทางด้วยก็ได้ เป็นต้น ซึ่งการปรับเปลี่ยนอัตราโทษดังกล่าว ส่งผลต่อจำนวนผู้กระทำความผิดที่เข้าสู่เรือนจำ

3) บทบาทของกองทุนยุติธรรมเกี่ยวกับการประกันตัวผู้ต้องหา

เนื่องจากในอดีตที่ผ่านมา การเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนเป็นเรื่องยาก เพราะการไม่มีความรู้ ไม่เข้าใจบทบัญญัติของกฎหมาย และสิทธิเสรีภาพที่พึงมีพึงได้โดยชอบธรรม ทำให้ประชาชนถูกเอารัดเอาเปรียบและถูกล่วงละเมิดจากบุคคลที่อยู่ในภาวะที่เหนือกว่าความยากจนเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงความยุติธรรม เพราะกระบวนการดำเนินคดีมีค่าใช้จ่ายสูงเพื่อลดช่องว่างและลดความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ในการช่วยเหลือผู้ยากไร้ คนยากจน ให้เข้าถึงความยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม จึงได้จัดตั้ง "กองทุนยุติธรรม" ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2549 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การสนับสนุนเงินค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือประชาชนในด้านกฎหมาย การฟ้องร้อง การดำเนินคดี หรือการบังคับคดี การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ได้รับความเดือดร้อนหรือไม่ได้รับความเป็นธรรม โดยมีการออกระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ขึ้นข้อจำกัดของระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 มีหลายประการ เช่น การไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคลที่จะทำนิติกรรมสัญญาที่สมบูรณ์ รายได้มาจากงบประมาณของรัฐเพียงอย่างเดียว วัตถุประสงค์ค่อนข้างจำกัด ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลจึงได้พัฒนาระดับระเบียบกระทรวงยุติธรรม เป็นพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2558 และมีผลบังคับใช้วันที่ 24 เมษายน 2559 ซึ่งพระราชบัญญัตินี้ครอบคลุมการช่วยเหลือมากขึ้น และเกิดความคล่องตัวในการดำเนินงาน

ดังนั้นกระทรวงยุติธรรมจึงได้จัดตั้งให้มีกองทุนยุติธรรมตามกฎหมายดังกล่าวขึ้น เพื่อเป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นไปด้วยความเสมอภาคและเป็นธรรม ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ง่ายยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ กระทรวงยุติธรรม ในประเด็นการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเพื่อประชาชนเข้าถึงได้อย่าง เสมอภาค เป็นธรรม มีประสิทธิภาพ ส่งเสริมสนับสนุนให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นไปด้วยความเสมอภาคและเป็นธรรม ซึ่งรวมถึงการให้ความช่วยในการประกันตัวผู้ต้องขังออกจากเรือนจำด้วย (สำนักงานกองทุนยุติธรรม, 2561)

ตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการประกันตัวผู้ต้องขังออกจากเรือนจำที่สำคัญ ดังนี้

• **มาตรา 5** ให้จัดตั้งกองทุนขึ้นกองทุนหนึ่งในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม เรียกว่า “กองทุนยุติธรรม” มีฐานะเป็นนิติบุคคล มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนสำหรับใช้จ่ายเกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี การขอลปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย การอุทลละเมิดสิทธิมนุษยชนและการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน

• **มาตรา 9** เงินกองทุนให้ใช้จ่ายเพื่อกิจการ ดังต่อไปนี้

- (1) การช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี
- (2) การขอลปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย
- (3) การช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน
- (4) การให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน
- (5) การดำเนินงานกองทุนหรือการบริหารกองทุน และกิจการอื่นที่เกี่ยวกับหรือเกี่ยวเนื่องกับการจัด

กิจการของกองทุน

ดังนั้น ในกรณีที่ผู้ต้องหาที่ถูกจับแต่ไม่มีเงินประกันตัวและต้องถูกนำตัวเข้าไปอยู่ในเรือนจำในฐานะผู้ต้องขังรอการพิจารณาคดี สามารถที่จะขอความช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรมนี้เพื่อให้สามารถนำเงินมาประกันตัวออกจากเรือนจำในระหว่างการต่อสู้คดีได้ โดยในปีงบประมาณ 2558 มีการใช้จ่ายในประกันตัวจำนวน 156,963,170 บาท จากจำนวนผู้ขอความช่วยเหลือ 176 ราย และจำนวน 27,100,000 บาทในปีงบประมาณ 2559 จากจำนวนผู้ขอความช่วยเหลือ 128 รายซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ของกองทุนยุติธรรมในแต่ละปี โดยหากสามารถเพิ่มจำนวนผู้ได้รับการประกันตัวให้มากขึ้นในระหว่างการพิจารณาคดีก็จะทำให้จำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำลดน้อยลง

2.3 นโยบายด้านงานราชทัณฑ์และแนวทางการบำบัดฟื้นฟูและการพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขัง

2.3.1 ความเป็นมาของกรมราชทัณฑ์และการบริหารจัดการที่ดี

จิรวิทย์ บุญญาสวัสดิ์ (2556) ได้ศึกษาประวัติความเป็นมา โครงสร้าง ตลอดจนอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์กล่าวคือ กรมราชทัณฑ์เป็นกรมหนึ่งในสังกัดกระทรวงยุติธรรมตามพระราชบัญญัติปรับปรุง กระทรวง ทบวง กรม พ.ศ.2545 แต่กว่าจะถึงวันนี้การราชทัณฑ์ของไทยได้มีวิวัฒนาการ เปลี่ยนแปลงและสอดคล้องกับสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ตลอดยุคสมัยที่ผ่านมา อาจแบ่งเป็น 5 ช่วง

ยุคแรก ในยุคก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กิจการเรือนจำ ได้สังกัดอยู่ตามส่วนราชการต่าง ๆ สอดคล้องกับการปกครองแบบจตุสดมภ์ คือ แบ่งเป็นเรือนจำในกรุงเทพมหานคร มี 2 ประเภท คือ “คุก” เป็นที่คุมขังผู้ต้องขังที่มีโทษตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป อยู่ในสังกัดกระทรวงนครบาล ส่วน “ตะราง” ใช้เป็นที่คุมขังอยู่ในความรับผิดชอบของผู้ว่าราชการเมือง หรืออาจส่งต่อให้กระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม รับไปคุมขังแล้วแต่โทษ

ยุคที่สอง สมัยล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 5 ได้มีการปรับปรุงระเบียบราชการใหม่ โดยโปรดให้สร้างคุกใหม่ขึ้นเรียกว่า “กองมหันตโทษ” และให้สร้างตะรางใหม่เรียกว่า “กรมนักโทษ” สังกัดกระทรวงนครบาล โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมีพระบรมราชโองการ ประกาศว่า “เป็นการสมควรที่จะให้มีพระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำไว้เป็นกฎหมายสำหรับแผ่นดิน เพื่อให้เสนาบดี เจ้าหน้าที่ที่มีโอกาสจัดการเรือนจำให้เป็นระเบียบเรียบร้อยยิ่งขึ้น” อนึ่ง ทรงมีพระราชดำริว่า “การคุกการตะรางเป็นความสำคัญของประเทศ สมควรจะได้ก่อสร้างสถานที่ และให้มีระเบียบเป็นปึกแผ่น” และให้มีสังกัดขึ้นตรงกับกระทรวงยุติธรรมในปี พ.ศ. 2440 และในปี พ.ศ.2444 (รศ.120) ได้มีพระกรุณาโปรดเกล้าให้ตรา “พระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำ” ต่อมาได้ย้ายไปสังกัดกระทรวงนครบาล ในปี พ.ศ.2445 ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ยุคที่สาม เป็นยุคกำเนิดของกรมราชทัณฑ์ โดยล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 6 ได้มีพระบรมราชโองการจัดตั้งกรมราชทัณฑ์ขึ้น เมื่อ 13 ตุลาคม 2458 โดยได้รวมการคุก กองมหันตโทษและลหุโทษกับเรือนจำทั้งหลายขึ้นเป็นกรมสังกัดกระทรวงนครบาล และย้ายไปสังกัดกระทรวงยุติธรรม เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ.2465 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ตรา “พระราชบัญญัติจัดตั้งกรมราชทัณฑ์” โดยมีพระยาชัยวิชิตวิศิษฎ์ธรรมธาดา “ข้า ณ ป้อมเพชร์” เป็นอธิบดีกรมราชทัณฑ์คนแรก

ยุคที่สี่ ในปี พ.ศ.2469 ได้เกิดภาวะตกต่ำทางเศรษฐกิจ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า เจ้าอยู่หัว ได้ทรงยุบกรมราชทัณฑ์และให้ไปสังกัดกระทรวงยุติธรรม และปี พ.ศ.2469 ได้โอนกรมราชทัณฑ์ไปเป็นแผนกหนึ่งสังกัดกระทรวงมหาดไทย จนกระทั่งถึงเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ยุคที่ห้า กรมราชทัณฑ์ในปัจจุบัน เริ่มภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ได้ยกฐานะเป็นกรมราชทัณฑ์และมีการตราพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 มีหน้าที่เกี่ยวกับการเรือนจำ การกักกัน ผู้มีสันดานเป็นโจรผู้ร้าย การฝึกและอบรมเด็กดัดสันดาน และในส่วนภูมิภาคได้มีการกำหนดเป็นเรือนจำจังหวัดและเรือนจำอำเภอมาจนถึงปัจจุบัน ตั้งแต่หลัง เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงปัจจุบัน แผนกรมราชทัณฑ์ได้ถูกยกฐานะขึ้นเป็นกรมราชทัณฑ์ ในกระทรวงมหาดไทย ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ซึ่งเป็นกฎหมายหลัก เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2479 และมีการจัดตั้งและปรับปรุงส่วนราชการภายในมาโดยลำดับ โดยปัจจุบันมีโครงสร้างแยกเป็นกองและหน่วยงานต่างๆ ในราชการบริหารส่วนภูมิภาคและมีเรือนจำจังหวัด เรือนจำอำเภออยู่ทั่วประเทศ สังกัดราชการส่วนภูมิภาคตามพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนกรมราชทัณฑ์ พ.ศ. 2531

โครงสร้างกรมราชทัณฑ์ในปัจจุบัน

กรมราชทัณฑ์ได้ถูกกำหนดให้ย้ายสังกัดจากกระทรวงมหาดไทยมาอยู่กระทรวงยุติธรรมในปี พ.ศ. 2545 และมีการจัดตั้งปรับปรุงแบ่งส่วนราชการกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม โดยอาศัยอำนาจตามความใน มาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2534 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2543 บัญญัติว่าการแบ่งส่วนราชการภายในสำนักนายกรัฐมนตรี กรม หรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่น และมีฐานะเป็นกรมให้ออกเป็นกฎกระทรวง และให้ระบุอำนาจหน้าที่ของแต่ละส่วนราชการไว้ในกฎกระทรวงด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติดังกล่าวตามกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการ กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ.2545 ให้กรมราชทัณฑ์มีภารกิจเกี่ยวกับการควบคุมและแก้ไขพฤติกรรมผู้ต้องขัง โดยมุ่งพัฒนาเป็นองค์กรพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อแก้ไขปรับปรุงผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นพลเมืองดี มีสุขภาพกายและจิตที่ดี ไม่หวนกลับมากระทำความผิดซ้ำ ให้ได้รับการพัฒนา ทักษะฝีมือในการประกอบอาชีพที่สุจริต และสามารถดำรงชีวิตในสังคมภายนอกได้อย่างปกติ โดย สังคมให้การยอมรับโดยให้มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. ปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งตามกฎหมาย โดย ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการราชทัณฑ์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง
2. กำหนดแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้สอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ นโยบายของ กระทรวง หลักาอาชีววิทยา และหลักทัณฑ์วิทยา ตลอดจนข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง และข้อเสนอแนะในเรื่องที่เกี่ยวข้องขององค์การสหประชาชาติ

3. ดำเนินการเกี่ยวกับการสวัสดิการและสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขัง

4. ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมหรือตามที่ กระทรวงหรือ คณะรัฐมนตรีมอบหมาย

หลักการพื้นฐานของการบริหารงานเรือนจำที่ดี (กระบวนการราชทัณฑ์ทั้งระบบ) กล่าวคือ ภารกิจ หน้าที่ของเรือนจำและทัณฑสถานนั้น มุ่งเน้นเรื่องการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในระหว่างที่ถูกควบคุมเสียเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมีหลักปฏิบัติสำคัญอยู่ 2 ประการด้วยกัน คือ การควบคุมดูแลผู้ต้องขังให้อยู่ในระเบียบวินัย เกิดความสงบเรียบร้อย และการแก้ไข ฟื้นฟู พัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นคนดี ไม่หันไปกระทำผิดซ้ำอีกหลังได้รับการ ปลดปล่อย นอกจากนี้การบริหารงานเรือนจำยังต้องดำเนินการอีกหลายด้านด้วยกัน เนื่องจากเป็นงานที่ เกี่ยวข้องกับคนทั้งผู้ต้องขัง และเจ้าหน้าที่ ฉะนั้น ผู้บริหารงานเรือนจำที่ดีควรที่จะมีความรอบรู้ และความสามารถ ทั้งเรื่องการบริหารงาน และการบริหารคน เพื่อที่จะทำให้กิจการเรือนจำนั้นดำเนินการไปได้ด้วยดี และเกิด ประสิทธิภาพสูงสุด

หลักการบริหารงานเรือนจำที่ดีนั้นมียุทธศาสตร์ประกอบที่สำคัญหลายประการซึ่งพอสรุปได้ ดังต่อไปนี้

1. การรักษาความปลอดภัย และความมั่นคงแข็งแรงของเรือนจำ

ความมั่นคงแข็งแรง และการรักษาความปลอดภัยของเรือนจำต้องเป็นความรับผิดชอบร่วมกัน ของเจ้าหน้าที่ทั้งหมดด้วยความสนใจ และระมัดระวังอย่างแข็งขัน ซึ่งเจ้าหน้าที่ควรได้รับการฝึกอบรมและชี้แจงให้ เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับนโยบาย และแนวทางการปฏิบัติงานว่าทุกคนต้องมีหน้าที่เฝ้าระวังถึงสิ่งผิดปกติที่ อาจเกิดขึ้นในเรือนจำ และตระหนักว่าเป็นปัญหาของตนเองเช่นกัน การแก้ไขปัญหาและสถานการณ์จะต้อง กระทำโดยทันที การรักษาความมั่นคงปลอดภัยของเรือนจำ จึงเป็นความรับผิดชอบระหว่างกันของทุกแผนก ทุก ฝ่าย และที่สำคัญคือการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการด้วยกันเองต้องเป็นที่เข้าใจถูกต้องตรงกัน เช่นเดียวกับที่ฝ่ายบริหารระดับสูงมีข้อสั่งการที่ชัดเจนให้ปฏิบัติ

2. การควบคุมและเก็บรักษาคุณภาพเรือนจำ

การป้องกันการหลบหนีของผู้ต้องขัง และก่อเหตุร้ายในเรือนจำขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของ ระบบการจัดเก็บรักษาคุณภาพเรือนจำ ความหละหลวมอาจนำไปสู่การเกิดเหตุร้ายขึ้น รวมทั้งความปลอดภัยของ เจ้าหน้าที่ ผู้ต้องขัง และผู้เกี่ยวข้องทั่วไป เจ้าหน้าที่ต้องระลึกรู้อยู่เสมอ และให้ความสำคัญต่อการควบคุม เก็บรักษา

กุญแจของเรือนจำ เมื่อเกิดปัญหาจะต้องรับรายงานผู้บังคับบัญชาทันที ดังนั้นการมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบให้แก่เจ้าหน้าที่แต่ละคนจะต้องชัดเจนและแน่นอน ตลอดจนมีระบบการเก็บรักษากุญแจสำรองที่ดีด้วย เมื่อมีเหตุจำเป็นหรือเหตุการณ์ฉุกเฉินเกิดขึ้นและสามารถนำมาใช้ได้ทันที

3. การควบคุมเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ต่างๆในเรือนจำ

การควบคุมเครื่องมือ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆก็มีความสำคัญเช่นเดียวกันกับการรักษาความปลอดภัยในเรือนจำ ซึ่งจะช่วยป้องกันไม่ให้มีการใช้เครื่องมือ และวัสดุอุปกรณ์เหล่านี้เป็นอาวุธ และใช้เป็นอุปกรณ์ในการหลบหนี โดยส่วนใหญ่มักจะเป็นวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกวิชาชีพ อย่างไรก็ตามจำเป็นจะต้องอาศัยความร่วมมือกันทั้งระบบ โดยทำการปรับปรุงอาคารสถานที่ในส่วนของโรงงานฝึกวิชาชีพ การบำรุงรักษาซ่อมแซมเครื่องมืออุปกรณ์ให้ดี และจัดทำรายการวัสดุอุปกรณ์ดังกล่าวอยู่เสมอ และตรวจสอบอย่างรัดกุมทุกวัน ตลอดจนให้มีการฝึกวิชาชีพที่เหมาะสมกับอุปนิสัยของผู้ต้องขังเหล่านั้น เพื่อประโยชน์ในทางควบคุมอีกด้วย

4. สุขอนามัยในเรือนจำ

มาตรฐานด้านสุขอนามัยของเรือนจำที่ดี นับว่าเป็นตัวชี้วัดถึงการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังด้วยความมีมนุษยธรรม การดูแลและการเอาใจใส่ที่ดีในด้านสุขอนามัยของผู้ต้องขังก็เป็นปัจจัยที่จะส่งเสริมให้เรือนจำเป็นที่ยอมรับในระดับสากล

5. โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง

การบริหารงานเรือนจำที่ดีนั้นขึ้นอยู่กับโปรแกรมต่างๆ สำหรับผู้ต้องขังที่มีประสิทธิภาพ ที่มีแรงกระตุ้นสูงใจ และมีการจัดการที่ดี เป็นที่สนใจและเหมาะสมกับทักษะของผู้ต้องขังแต่ละคน รวมทั้งสอดคล้องกับประเพณีวัฒนธรรมของสังคมอันจะช่วยให้ผู้ต้องขังได้เกิดการสำนึกต่อพฤติกรรมกระทำผิดของตนเอง และการถูกลงโทษจำคุกในเรือนจำ ในขณะเดียวกันก็จะทำให้ผู้ต้องขังมีความรู้สึกกว่าชีวิตนี้ยังมีความหวัง และมีเป้าหมายในการดำเนินชีวิตที่ดีต่อไปหลังพ้นโทษ

6. วิสัยทัศน์ของบุคลากรการ

มีวิสัยทัศน์ของเจ้าหน้าที่เรือนจำ จะช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นภายในเรือนจำได้ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า เจ้าหน้าที่เรือนจำจะเป็นผู้ที่ให้ข้อมูลข่าวสาร และกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดจากการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการต่างๆ โดยผลักดันให้เกิดเป็นรูปธรรมขึ้น การที่เจ้าหน้าที่เรือนจำเป็น กลุ่มคนที่ต้องใกล้ชิดกับผู้ต้องขังอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นกริยาท่าทาง บุคลิกลักษณะของเจ้าหน้าที่จึงมีความสำคัญ และมีอิทธิพลอย่างมากต่อการบริหารจัดการเรือนจำ

7. การติดต่อสื่อสาร

การสื่อสารที่ดีภายในองค์กรเปรียบเสมือนเครื่องมือทางการบริหารองค์กรที่สำคัญของทุกๆ องค์กร การบริหารงานเรือนจำก็เช่นเดียวกัน ความมีประสิทธิภาพของการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขัง เจ้าหน้าที่เรือนจำจะเป็นผู้ที่สนับสนุนให้คำแนะนำ ข้อมูลข่าวสารต่างๆที่เกิดขึ้นภายในเรือนจำที่ถูกต้อง ไม่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงปลอดภัย อันจะสามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในเวลานั้นได้ก่อนที่ปัญหาดังกล่าวจะบานปลายลุกลามใหญ่โต ฉะนั้นเรือนจำควรจะต้องจัดหาเจ้าหน้าที่ที่มีทักษะการสื่อสารที่ดีไว้ เพื่อแจ้งข้อมูลข่าวสารต่างๆ ว่ามีอะไรเกิดขึ้นภายในเรือนจำเพื่อชี้แจง และประเมินผลสถานการณ์ที่เกิดขึ้น อันจะทำให้ผู้ต้องขังได้รับข้อมูลข่าวสาร และถ่ายทอดอย่างถูกต้องระหว่างกันได้ดีขึ้น ปราศจากความหวาดกลัวจากการใช้กำลังความรุนแรงในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในระบบเรือนจำ

8. การตอบสนองที่มีประสิทธิภาพผู้บริหาร

งานเรือนจำจะต้องให้ความสนใจเกี่ยวกับรายละเอียดแนวทางปฏิบัติงานด้านต่างๆ นโยบายที่ยังคลุมเครือ ระเบียบข้อบังคับ และความต้องการของผู้ต้องขังที่จะต้องการติดต่อสื่อสารกับญาติ พี่น้อง การขอข้อมูลจากสังคมภายนอก สื่อสารมวลชน และนักการเมือง จึงจะต้องมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรที่สมบูรณ์ มีการรายงานผลเป็นประจำทุกเดือน และจะต้องตอบคำถามในเรื่องต่างๆที่เกิดขึ้นภายในเรือนจำได้ทันที

9. การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่

การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ นับว่าเป็นหัวใจสำคัญ ในการพัฒนาบุคลากรให้เป็นมืออาชีพ การฝึกอบรมนั้นจะต้องไม่ใช่เป็นการปฐมนิเทศก่อนเข้าปฏิบัติงาน หรือแรกเข้าทำงานก็เพียงพอแล้ว แต่หากจะต้องมีการอบรมและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ ตามความจำเป็นและเหมาะสมซึ่งถือเป็นหลักการพื้นฐานของการบริหารงานเรือนจำที่สำคัญอย่างหนึ่ง

10. ความพร้อมรับผิดชอบของผู้ต้องขัง

เรือนจำควรมีระเบียบปฏิบัติเป็นข้อๆ ให้ชัดเจน ถึงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และมีคำอธิบายอย่างละเอียดให้ผู้ต้องขังที่เข้ามาใหม่ทราบทั่วกัน และในแต่ละวันผู้ต้องขังก็จะต้องมีกิจกรรมต่างๆ ให้ทำภายในพื้นที่บริเวณที่เรือนจำกำหนดไว้ และต้องพร้อมรับผิดชอบต่อหน้าที่และการกระทำของตนเองด้วย

11. ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่

การปฏิบัติงานในเรือนจำ เจ้าหน้าที่ต้องมีหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจนว่าต้องทำหน้าที่อะไร ตรงไหน มีการเตรียมการเพื่อปฏิบัติงานให้ตรงตามนโยบาย และภารกิจที่ได้รับมอบหมาย รับผิดชอบงานให้มีคุณภาพ และมีผลสัมฤทธิ์ หัวหน้างาน และหัวหน้าฝ่ายต้องมีความรับผิดชอบต่อวิชาชีพงานราชทัณฑ์ในอันที่จะผลักดัน สนับสนุน ให้ผู้ได้บังคับบัญชาของตนเองปฏิบัติงานได้ผลงานเป็นที่น่าพอใจ และเกิดผลดี

12. การทำงานเป็นทีม

การปฏิบัติงานในเรือนจำ ที่มีลักษณะซ้ำๆ กันคนเดียว หรือว่าเป็นมืออาชีพเพียงคนเดียวไม่สามารถพัฒนาเรือนจำนั้นให้เป็นเรือนจำที่มีประสิทธิภาพได้ งานทั้งหมดในเรือนจำไม่ถือว่าเป็นการรักษาความมั่นคงปลอดภัย การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้ต้องขัง ตารางเวลาการทำงาน โปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูพัฒนาพฤตินิสัยต่างๆ การทำงานเป็นทีมเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เจ้าหน้าที่ทุกคนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และเห็นคุณค่าของกันและกัน พึงพาอาศัยกัน มีการประสานงานกันทั้งในแผนก และต่างแผนกกันโดยตระหนักถึงความสามารถ สรรพกำลัง ทรัพยากรของกันและกัน เพื่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

13. ความเป็นมืออาชีพ

การทำงานอย่างเป็นมืออาชีพนั้น เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความมีคุณธรรม ความจงรักภักดี ต่อองค์กร รักศักดิ์ศรี และมีความเชื่อใจซึ่งกันและกันของเจ้าหน้าที่เรือนจำ รวมทั้งการแต่ง เครื่องแบบ บุคลิกลักษณะ กริยาท่าทาง การสื่อสาร และการนำนโยบายขององค์กรไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ตลอดจนบุคลากรในองค์กรต้องมีสมรรถนะที่ดี และเหมาะสมกับงานที่ได้รับมอบหมาย

14. ความรอบรู้ในเรื่องนโยบาย และการให้ความร่วมมือ

การบัญญัติกฎระเบียบข้อบังคับขึ้นนั้น ก็เพื่อที่จะให้อำนาจการปฏิบัติงานเป็นไปภายใต้กรอบและขอบเขตที่วางไว้ การใช้ระเบียบ กฎเกณฑ์มาช่วยในการบริหารจัดการเรือนจำจะช่วยป้องกันมิให้เกิดการปฏิบัติงาน หรือกระทำการตามอำเภอใจของเจ้าหน้าที่ ความไม่แน่ใจและความเข้าใจผิดๆ ของแนวนโยบาย หรือข้อบังคับต่างๆ อาจนำไปสู่การปฏิบัติงานที่ผิดพลาด ดังนั้น การเข้าใจในเรื่องนโยบาย เป้าประสงค์ที่ชัดเจนและการนำนโยบายไปปฏิบัติ นั้น จึงเป็นหลักการพื้นฐานที่จะทำให้การบริหารงานเรือนจำขับเคลื่อนไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

15. การเสาะงาน

เจ้าหน้าที่เรือนจำทุกคนควรจะทำ การตรวจสอบและเสาะงานของตนเองให้เสร็จสมบูรณ์อยู่เสมอเท่าที่จะเป็นไปได้ก่อนที่จะตนเองจะไปเริ่มทำงานอื่นต่อไป

โดยสรุปแล้ว การบริหารงานเรือนจำที่ดี 15 ประการดังกล่าวข้างต้น เป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญในการปฏิบัติงานซึ่งผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง นับตั้งแต่ผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้อำนวยการทัณฑสถาน ผู้อำนวยการส่วน/หัวหน้าฝ่าย รวมทั้งเจ้าหน้าที่ทุกคน ต้องให้ความสำคัญ และนำไปใช้ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เรือนจำเกิดความสงบเรียบร้อย สามารถดำเนินงานกิจการเรือนจำไปได้ด้วยดี มีผลสำเร็จตามนโยบายของกระทรวงและกรมราชทัณฑ์ เกิดประโยชน์ต่อองค์กร และบุคลากรทุกคน ในท้ายที่สุดเมื่อมีการบริหารงานเรือนจำที่ดีแล้วก็จะทำให้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงสุด(อายุตม์ สินธพพันธุ์, ม.ป.ป.)

การพัฒนาเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์สู่ความเป็นมืออาชีพพบว่า กรมราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานหนึ่งในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นองค์กรภาครัฐที่มีหน้าที่ รับผิดชอบในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยใช้ระบบเรือนจำ (custodial sentence) ซึ่งเป็นการตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการลงโทษ (objectives of punishment) ในหลายประการด้วยกัน ตั้งแต่การแก้แค้นทดแทน (retribution) การข่มขู่ยับยั้ง (deterrence) ทั้งแบบทั่วไปคือการลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อยับยั้งมิให้ผู้อื่นกระทำความผิดและเกรงกลัวที่จะกระทำความผิด รวมทั้งการข่มขู่ยับยั้งเฉพาะราย ซึ่งเป็นการลงโทษตัวผู้กระทำความผิดโดยตรงเพื่อให้เกิดความ เกรงกลัวและไม่กล้ากระทำความผิดอีกในอนาคต ขณะเดียวกัน การจำคุกยังเป็นการตัดโอกาสในการกระทำความผิด (incapacitation) โดยแยกผู้กระทำความผิดออกจากสังคม เพื่อมิให้สามารถก่อความเดือดร้อนต่อสังคมได้อีก แต่การแยกผู้กระทำความผิดออกจากสังคมโดยวิธีการจำคุกนั้น เป็นเพียงการแยกออกจากสังคมชั่วคราว เนื่องจากผู้กระทำความผิดเหล่านี้ต้องพ้นโทษ และกลับไปใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ดังนั้น การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ จึงมีการปรับเปลี่ยนจากวิธีการที่เน้นเพียงการควบคุม อย่างเดียว มาเป็นการควบคุมพร้อมกับการแก้ไขฟื้นฟู ผู้กระทำความผิด (rehabilitation) ซึ่งปัจจุบันถือเป็นภารกิจสำคัญที่กรมราชทัณฑ์ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ต่อผู้กระทำความผิด เห็นได้จากพันธกิจ (mission) ของ กรมราชทัณฑ์ที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ (1) ควบคุม ผู้ต้องขังอย่างมืออาชีพ และ (2) แก้ไขและพัฒนาพฤตินิสัยให้เป็นพลเมืองที่มีคุณประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ

การทำงานของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์มีลักษณะที่แตกต่างจากข้าราชการหน่วยงานอื่นๆ อีกทั้ง ต้องมีความรู้เฉพาะด้าน และการใช้ทักษะในการทำงานที่หลากหลาย ซึ่งต้องสร้างความเป็นมืออาชีพในการทำงาน ให้บรรลุผลตามพันธกิจของกรมราชทัณฑ์ที่กำหนดไว้เมื่อเปรียบเทียบกับในประเทศที่พัฒนาแล้วจะเห็นได้ว่า

กระบวนการยุติธรรมของแต่ละประเทศสามารถตอบสนองในด้านการควบคุม ป้องกันปราบปรามอาชญากรรม และการแก้ไขฟื้นฟู ผู้กระทำความผิดให้กลับสู่สังคม และอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข โดยไม่หวนกลับไปกระทำ ความผิดซ้ำอีกได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจะตระหนักถึงการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็น สิ่งสำคัญ ด้วยการเน้นการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชนด้านความเสมอภาค สะดวก รวดเร็ว มี ประสิทธิภาพและประหยัดซึ่งเกิดจากการสร้างความเป็นมืออาชีพ จากที่กล่าวมาข้างต้น นับเป็นปัญหาสำคัญของ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ตั้งแต่การรับสมัครบุคคลเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ยังไม่มีข้อกำหนดคุณสมบัติที่ชัดเจน ยกตัวอย่าง เช่น วุฒิการศึกษาได้มีการกำหนดว่า ตำแหน่งในสายวิชาการ ระดับปฏิบัติการ รับสมัครปริญญาตรีทุกสาขาเป็น ต้น

การกำหนดพันธกิจของกรมราชทัณฑ์ (mission) ในการควบคุมผู้ต้องขังอย่างมืออาชีพ ยังมี ลักษณะเป็นนามธรรม ขาดการนิยามความหมายที่ชัดเจน การดำเนินงานที่ผ่านมายังไม่ปรากฏผล ชัดเจนเป็น รูปธรรมเพราะเป็นเพียงภารกิจของแต่ละ ส่วนที่พัฒนาบุคลากรในงานของตนเองโดยยังไม่ได้ มีการวางแผนทาง พัฒนาความเป็นมืออาชีพอย่างเป็น องค์กรรวมที่มาจากการศึกษาวิจัยเพื่อหากรอบแนวคิด ในการกำหนดคุณสมบัติ ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์มืออาชีพ จึงเป็นประเด็นปัญหาที่นำไปสู่การกำหนดแนวทาง และการพัฒนารูปแบบ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์สู่ การทำงานอย่างมืออาชีพ โดยมีปัจจัยหลายประการที่เกี่ยวข้องและส่งผลต่อการสร้าง คุณลักษณะหรือรูปแบบเฉพาะของบุคลากรที่จะปฏิบัติงานที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากข้าราชการที่บังคับใช้ กฎหมายอื่นๆ เพราะต้องทำงานอยู่ร่วมกับผู้ต้องขัง ตลอดระยะเวลาที่รับราชการในเรือนจำ ทั้งในด้านปัจจัยนำเข้า (input) กระบวนการคัดเลือกบุคลากรที่จะเข้ามาปฏิบัติงานในกรมราชทัณฑ์ เช่น ขาดการกำหนดวุฒิการศึกษา เฉพาะด้านที่ชัดเจนในตำแหน่งต่าง ๆ โดยเฉพาะตำแหน่งนักทัณฑวิทยา ซึ่งเป็นสายงานหลักของกรมราชทัณฑ์ ส่งผลให้เกิดข้อจำกัดหรือ ปัญหาอุปสรรคในการสร้างความเป็นมืออาชีพในงานราชทัณฑ์นโยบายผู้บริหารที่ยังขาด ความชัดเจนในการสร้างพัฒนาบุคลากร และกระบวนการอบรมเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่ส่งผลกระทบต่อศักยภาพในการ ปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์และประสิทธิภาพ ประสิทธิผลในการควบคุมและแก้ไขผู้ต้องขัง ดังนั้น ปัญหา ดังกล่าวจึงต้องมีแนวทางที่ นำไปสู่การสร้างความเป็นมืออาชีพในงานราชทัณฑ์ เพื่อยกระดับมาตรฐานการทำงาน ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคม (ณัฐนันท์ รัตนเจริญ และคณะ, 2558)

2.3.2 แนวทางการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังในเรือนจำ

ประเทศไทยมีการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังมี 2 ระดับ ดังนั้น การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังจึงมี 2 ระดับ เช่นเดียวกัน (สำนักพัฒนาพฤตินิสัย กรมราชทัณฑ์, 2560)

1. การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นกิจกรรมหลักที่มุ่งจัดให้ผู้ต้องขังส่วนใหญ่ทั้งเรือนจำ ได้แก่ การฝึกวิชาชีพ การให้การศึกษา การอบรมทางศีลธรรม ตลอดจนกิจกรรมทางศาสนา สวัสดิการและนันทนาการ ต่างๆ ทั้งนี้ เพื่อมุ่งฝึกทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิตในสังคมให้กับผู้ต้องขัง แต่การแก้ไขฟื้นฟูด้วยวิธีการดังกล่าวยังไม่ได้ลงลึกถึงสาเหตุและมูลเหตุจูงใจ ตลอดจนพฤติกรรมในการกระทำผิดของผู้ต้องขังแต่ละประเภทแต่ละบุคคล ซึ่งมีความแตกต่างกัน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง

2. การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังเป็นการเฉพาะ เป็นแนวทางที่มุ่งปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะพฤติกรรมอาชญากร ซึ่งจะมีหลักสูตรเฉพาะในการให้ความรู้และฝึกทักษะ รวมทั้งการใช้กระบวนการกลุ่มเป็นเครื่องมือ ในการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมผู้ต้องขังแต่ละกลุ่ม แต่ละบุคคลตามความเหมาะสม ซึ่งการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังเป็นการเฉพาะนี้ อาจจัดแบ่งกลุ่มตามประเภทคดีหรือแบ่งตามพฤติกรรมการกระทำผิดของผู้ต้องขังก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการจัดโปรแกรมว่า จะมุ่งแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังกลุ่มใด

การปฏิบัติตามแนวทางการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังเฉพาะกลุ่ม

การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังเฉพาะกลุ่ม ซึ่งอาจจัดแบ่งกลุ่มตามประเภทคดีหรือตามพฤติกรรมของการกระทำ ความผิด เช่น

โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดทางเพศ

วัตถุประสงค์หลักของการจัดโปรแกรمدังกล่าว คือ การป้องกันการกระทำผิดซ้ำ

วัตถุประสงค์รอง คือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในแนวทางที่พึงประสงค์ ดังนั้น หลักสูตรนี้จะแยกเป็น 2 ส่วน ใหญ่ๆ คือ ส่วนแรกจะเน้นการทำให้ผู้กระทำผิดเข้าใจถึงสาเหตุการกระทำผิดของเขา และส่วนที่สองจะเน้นการพัฒนาทักษะในการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ

โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังคดียาเสพติด (ผู้ค้ารายย่อย)

ผู้ต้องขังคดียาเสพติดมีหลายประเภททั้งที่เป็นผู้ค้า และผู้เสพซึ่งจะต้องมีการแยกปฏิบัติที่แตกต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มผู้ต้องขังที่เป็นผู้ค้ารายใหญ่ ถือเป็นอาชญากร เป็นผู้ร้ายสำคัญ ต้องใช้มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมอย่างเคร่งครัด เพื่อมิให้ออกไปก่อความเดือดร้อนต่อสังคมอีกในส่วนของผู้ต้องขังที่เป็นผู้เสพต้องดำเนินการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังเหล่านี้ โดยการแยกปฏิบัติในทัณฑสถานบำบัดพิเศษ หรือในการบำบัดโดยวิธีการชุมชนบำบัด

สำหรับผู้ต้องขังที่เป็นผู้ค้ารายย่อย ที่กระทำผิดเพราะความจำเป็น เพราะความยากจนหรือประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ และเพิ่งจะเริ่มเข้าสู่วงการยังไม่ได้กระทำเป็นอาชีพ และมีเครือข่ายเป็นกลุ่มที่ควรได้รับการแก้ไขฟื้นฟูให้เลิกการขายยาเสพติด และเลิกเกี่ยวข้องกับยาเสพติด

การจัดโปรแกรมเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังคดีค้ายาเสพติดรายย่อยที่กระทำด้วยความจำเป็นจะต้องเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์ถึงสาเหตุในการกระทำผิดของผู้ต้องขังดังกล่าวก่อน เพื่อมองหาผู้กระทำผิดรายย่อยที่กระทำผิดด้วยความจำเป็นออกมา จากนั้นจึงนำเข้าสู่วิธีการแก้ไขฟื้นฟูซึ่งจะเน้นเกี่ยวกับการฝึกวิชาชีพการฝึกจิตใจและการปรับทัศนคติ

โปรแกรมการปรับพฤติกรรมผู้กระทำผิดที่ใช้ความรุนแรง

ปัญหาที่สำคัญในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดที่ใช้ความรุนแรง (Violent Offender) คือ ปัญหาเกี่ยวกับความหมายและขอบเขตว่าผู้กระทำผิดที่ใช้ความรุนแรงหมายถึงอะไร การกระทำอย่างไรหรือใครบ้างที่จะถือว่าเป็นผู้กระทำผิดที่ใช้ความรุนแรงโดยทั่วไปการพิจารณาว่าอย่างไร จึงจะถือว่าเป็นผู้กระทำผิดที่ใช้ความรุนแรงนั้น สามารถแยกพิจารณาได้ 3 แนวทางโดยแนวทางที่ 1 ยึดถือประเภทคดีเป็นหลัก แนวที่ 2 ยึดถือพฤติกรรมและผลของความรุนแรงที่เกิดขึ้นเป็นหลัก และแนวที่ 3 เป็นแนวผสมระหว่างแนวที่ 1 กับแนวที่ 2

จุดสำคัญในการคัดเลือกคนเข้าสู่โปรแกรมบำบัดนั้นก็คือการวิเคราะห์สาเหตุของการกระทำผิดและการจัดประเภทผู้กระทำผิด โดยอาจพัฒนาเกณฑ์มาใช้ในการจำแนกเพื่อจัดกลุ่มและคัดเลือกเข้ารับการบำบัดตามโปรแกรม ซึ่งเมื่อพิจารณาในภาพรวมอาจแยกประเภทของโปรแกรมการบำบัดผู้กระทำผิดที่ใช้ความรุนแรงได้ดังนี้ โปรแกรมที่เน้นการควบคุมตนเองโปรแกรม การปรับความคิด โปรแกรมการบำบัดผู้กระทำผิดโรคจิต

นอกจากนี้ยังมี โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้ที่ใช้ความรุนแรงในครอบครัวโปรแกรมการปรับพฤติกรรมผู้กระทำผิดอันเนื่องมาจากการดื่มสุราโปรแกรมยุติธรรมนาสันติสุขโปรแกรมการแก้ไขผู้กระทำผิดซ้ำโปรแกรมอื่นๆ ที่จัดเป็นโปรแกรมเฉพาะสำหรับผู้ต้องขังแต่ละประเภท โดยเน้นที่การแก้ไขฟื้นฟูปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรม

นอกจากนี้ยังมีการนำวิธีชุมชนบำบัดมาสู่ระบบราชทัณฑ์ โดยมีแนวคิดและรูปแบบชุมชนบำบัดขององค์กรที่มีชื่อเสียง 2 แห่ง ซึ่งเป็นต้นแบบที่สำคัญในการศึกษาเรียนรู้เพื่อกำหนดรูปแบบการดำเนินงานชุมชนบำบัด สำหรับผู้ต้องขังติดยาเสพติดในเรือนจำของไทย ได้แก่ องค์กร Daytop Village, Inc. ประเทศสหรัฐอเมริกา และศูนย์ Communita Incontro ประเทศอิตาลี (วชิรา เศวตนันท์, 2543) โดยกรมราชทัณฑ์ได้มีการพัฒนา

รูปแบบการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขัง ดิตยาเสพติดตามแนวทางชุมชนบำบัด เพื่อให้เป็นมาตรฐานที่เหมาะสมกับการดำเนินงานในเรือนจำในรูปแบบ CARE Model โดยมีแนวคิดที่ว่า “ผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติด เป็นผู้ป่วยเรื้อรัง ต้องได้รับการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจ เพื่อให้สามารถเลิกเสพยาได้อย่างถาวร มีศักยภาพในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องและมั่นคง เช่นเดียวกับบุคคลปกติทั่วไปในสังคม”) โดยการดำเนินงานชุมชนบำบัดในเรือนจำเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2535 ที่ทัณฑสถานบำบัดพิเศษบางเขน (ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็น “ทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง”) ซึ่งได้รับการสนับสนุนทางวิชาการจาก สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) ในการส่งวิทยากร มาช่วยเหลือดำเนินการ ทั้งในส่วนของการข้าราชการและอดีตผู้ติดยาเสพติด (Ex-Addict Instructor) และมีการขยายไปยังทัณฑสถานบำบัดพิเศษทุกแห่ง และในปี พ.ศ. 2547 ได้ขยายการดำเนินงานไปยังเรือนจำและทัณฑสถานอื่นๆ ที่มีผู้ต้องขัง ติดยาเสพติดในความควบคุม ทั้งนี้ในปัจจุบันพบว่า มีเรือนจำและทัณฑสถานที่ดำเนินการเป็นหน่วยบำบัดในเรือนจำที่ดำเนินงานบำบัดฟื้นฟูตามโปรแกรมชุมชนบำบัดจำนวนทั้งสิ้น 80 เรือนจำ (กรมราชทัณฑ์. 2551)

2.3.3 โครงการกำลังใจในพระดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา

ความเป็นมาของโครงการกำลังใจ

พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ทรงดำริให้จัดตั้งโครงการกำลังใจเพื่อประทานความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ต้องการโอกาสในสังคมไทย เนื่องด้วยทรงดำริว่าทุกคนในสังคมจะอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขก็ต่อเมื่อรู้จักรักษาสีทึบของตนโดยไม่สร้างวอดเดือดร้อนแก่ผู้อื่น กระบวนการยุติธรรมเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยเหลือทุกคนเคารพสิทธิของผู้อื่น ซึ่งเมื่อกระบวนการยุติธรรมดำเนินไปจนถึงที่สุดแล้วผู้ที่ได้รับผลทุกฝ่ายในสังคมก็น่าที่จะได้มีโอกาสอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขอีกครั้งหนึ่งแต่กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผู้ต้องขัง กลุ่มผู้ถูกคุมประพฤติ หรือผู้ที่เป้นจำเลย กลับมิได้รับโอกาสเท่าที่ควร ในการที่จะกลับมาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมส่วนรวม ส่งผลให้บุคคลเหล่านี้ขาดโอกาสที่จะดำเนินชีวิตดังที่ควรทรงดำริว่าผลงานจากโครงการกำลังใจ จะช่วยให้กลุ่มบุคคลเหล่านี้ตระหนักว่ายังมีผู้ที่เต็มใจจะให้โอกาส และเอาใจช่วยให้พวกเขาสามารถเอาชนะปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ได้ และเมื่อทุกคนได้รับโอกาสที่สมควรแล้วจะต้องรู้จักในการเคารพสิทธิของผู้อื่น ซึ่งนอกจากจะช่วยลดการกระทำผิดซ้ำซ้อน และเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านี้กลับมาเป็นประชากรที่มีคุณภาพแล้วยังมีส่วนที่จะช่วยให้สังคมส่วนรวมกลับมาอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขอีกด้วย(สำนักกิจการในพระดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา, ม.ป.ป.).

วัตถุประสงค์ "โครงการกำลังใจ"

1. เพื่อให้ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจให้กับกลุ่มผู้ที่ก้าวพลาดทำให้ชีวิตต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมและผู้ขาดโอกาสกลุ่มอื่นๆ ให้สามารถมีโอกาสกลับมาดำรงชีวิตเป็นคนดีของสังคมได้อย่างปกติสุข
2. เพื่อให้ผู้มีจิตกุศลและมีจิตศรัทธา ได้รับทราบและสามารถมีส่วนร่วมให้การช่วยเหลือสนับสนุนแก่กลุ่มผู้ต้องการกำลังใจและผู้ขาดโอกาสเหล่านี้ ดังพระดำริของพระเจ้าหลานเธอฯ
3. เพื่อส่งเสริมให้สังคมไทยเป็นสังคมที่พร้อมจะเป็นกำลังใจและให้โอกาสแก่ผู้ที่แม้ชีวิตจะเคยก้าวพลาดแต่ก็พร้อมที่จะเริ่มชีวิตใหม่เป็นคนดีของสังคม
4. เพื่อเผยแพร่พระดำริเกี่ยวกับการประทานกำลังใจให้แก่กลุ่มผู้ต้องการกำลังใจและโอกาสเหล่านี้ต่อสาธารณชน

เป้าหมาย "โครงการกำลังใจ"

โครงการกำลังใจ มีเป้าหมายที่จะดำเนินกิจกรรมที่เป็นการเสริมและไม่ซ้ำซ้อนกับสิ่งที่ทางราชการได้ดำเนินการอยู่แล้ว โดยจะเลือกกลุ่มเป้าหมาย และกิจกรรมที่น่าจะเป็นประโยชน์สูงสุด และช่วยส่งเสริมและพัฒนาสิ่งที่ทางราชการไม่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจากขาดแคลนปัจจัยต่างๆ โดยมีกลุ่มเป้าหมายได้แก่ กลุ่มผู้ต้องขังสตรี กลุ่มเด็กติดผู้ต้องขัง กลุ่มเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดและกลุ่มผู้ขาดโอกาสอื่นๆ ในกระบวนการยุติธรรมนอกจากการให้กำลังใจและให้โอกาสแก่กลุ่มเป้าหมายดังกล่าวแล้ว โครงการฯ ยังมีเป้าหมายสำคัญในการรณรงค์ให้สังคมไทย เป็นสังคมที่พร้อมจะเป็นกำลังใจ และให้โอกาสแก่บุคคลที่แม้จะก้าวพลาดแต่ก็ได้เรียนรู้ที่จะเริ่มชีวิตใหม่เป็นคนดีของสังคม

ประโยชน์ที่ได้รับ "โครงการกำลังใจ"

- กลุ่มผู้ที่ต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมได้รับความช่วยเหลือได้รับโอกาส และมีกำลังใจที่จะเริ่มชีวิตใหม่ในสังคมต่อไป
- ช่วยให้เกิดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ที่ภาครัฐไม่สามารถดำเนินการได้ทั่วถึงในการให้ความช่วยเหลือและให้โอกาสแก่กลุ่มผู้ต้องการกำลังใจเหล่านี้

- หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และบุคคลต่างๆ ตระหนักถึงปัญหา และทราบถึงช่องทางที่สามารถเข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุน เพื่อเป็นการให้โอกาส และกำลังใจแก่กลุ่มบุคคลเหล่านี้
- สังคมไทยได้เข้าใจปัญหาของผู้ที่เคยก้าวพลาดที่ต้องการโอกาสที่จะเริ่มต้นใหม่ และมีความพร้อมที่จะเป็นกำลังใจให้ความช่วยเหลือและให้โอกาส แก่กลุ่มบุคคลเหล่านี้และกลุ่มผู้ขาดโอกาสอื่นๆ อันจะทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความสงบสุขและสมานฉันท์

2.3.4 ศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ (CARE : Center for Assistance to Reintegration and Employment)

ตามนโยบายกรมราชทัณฑ์ เพื่อเป็นการส่งเสริมภาวะการมีงานทำของผู้ต้องขัง ประสานงานเครือข่ายในการให้ความช่วยเหลือและส่งต่อข้อมูลผู้พ้นโทษไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและให้ความช่วยเหลือจัดเตรียมข้อมูลความต้องการมีงานทำของผู้ที่ใกล้พ้นโทษ และจัดเตรียมข้อมูลของผู้ประกอบการในตำแหน่งงานว่างและความประสงค์จะจ้างงานผู้พ้น

กรมราชทัณฑ์มีการจัดตั้งศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ (Care: Center For Assistance to Reintegration and employment) เพื่อช่วยเหลือ หางานให้ผู้ต้องขังหลังพ้นโทษและเป็นไปตามภารกิจหลักของกรมราชทัณฑ์และนโยบายของรัฐบาล ที่ต้องการให้ทุกภาคส่วนร่วมมือแก้ไข พัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรมในการคืนคนดี มีคุณค่าได้อย่างแท้จริง กำหนดเปิดศูนย์ฯ พร้อมกันวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2561 ในเรือนจำ/ทัณฑสถานทั่วประเทศ จำนวน 137 แห่ง (ยกเว้นสถานกักขัง และสถานกักกัน) และนำเข้าข้อมูลการให้บริการศูนย์ CARE และออกรายงานผล ผ่านระบบข้อมูลผู้ต้องขังของกองแผนงาน กรมราชทัณฑ์ จะต้องมีการสรุปรายงานผลให้กรมราชทัณฑ์ทุกเดือนภายในวันที่ 5 ของเดือนถัดไป ซึ่งศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ มีการกำหนดภารกิจของศูนย์ฯ ดังนี้

1. ส่งเสริมภาวะการมีงานทำของผู้ต้องขัง
2. ประสานงานเครือข่ายในการให้ความช่วยเหลือและส่งต่อข้อมูลผู้พ้นโทษไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
3. ให้ความช่วยเหลือจัดเตรียมข้อมูลความต้องการมีงานทำของผู้ที่ใกล้พ้นโทษ

4. จัดเตรียมข้อมูลของผู้ประกอบการในตำแหน่งงานว่างและมีความประสงค์จะจ้างงานผู้พ้นโทษ

กลุ่มเป้าหมายของศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ ประกอบด้วย

1. ผู้ต้องขัง
2. ผู้พ้นโทษ
3. ญาติ
4. ประชาชนทั่วไป

ช่องทางการให้บริการ

1. ผู้รับบริการสามารถติดต่อได้โดยตรง
2. Application
3. Web Page
4. Call center

ระบบข้อมูล ประกอบด้วย ระบบข้อมูลความต้องการจ้างงาน ระบบข้อมูลเครือข่ายภาคสังคม ระบบข้อมูลผู้ต้องขังที่มีทักษะฝีมือที่ผ่านการรับรองมาตรฐาน ระบบข้อมูลการขอรับการสงเคราะห์ในด้านต่างๆ ระบบอื่นๆ ได้แก่ ข้อมูลผลิตภัณฑ์จากการฝึกวิชาชีพ ความต้องการจ้างงานในเรือนจำ เป็นต้น และผู้ใช้ข้อมูล ประกอบด้วย หน่วยงานเครือข่าย บริษัท ห้างร้าน สถานประกอบการ ผู้พ้นโทษ ญาติ และครอบครัวผู้ต้องขัง และประชาชนทั่วไป (กรมราชทัณฑ์, ม.ป.ป.)

2.3.5 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์พ.ศ. 2560

ไพโรวัลย์ ทองดี (2558) ได้สรุปสาระสำคัญของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พบว่า ได้มีการกำหนดให้มีคณะกรรมการนโยบายการราชทัณฑ์ ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมาย ในฐานะประธานกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ เป็นประธานกรรมการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เป็นรองประธานกรรมการ และให้อธิบดีกรมราชทัณฑ์เป็นกรรมการและเลขานุการ โดยมีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายด้านการราชทัณฑ์ และกำหนดทิศทางการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง เพื่อให้การดำเนินงานของกรมราชทัณฑ์มีทิศทางและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1. กำหนดให้มีคณะกรรมการที่สำคัญและขึ้นตรงต่อคณะกรรมการฯ 2 คณะ ได้แก่ คณะอนุกรรมการตรวจเรือนจำ มีอำนาจหน้าที่ให้ความเห็นและเสนอแนะในการดำเนินกิจการเรือนจำตามหลักการทาง ด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาแก่กรมราชทัณฑ์ รวมทั้งทำการตรวจกิจการเรือนจำและให้คำแนะนำแก่เจ้าพนักงานในการ

ปฏิบัติหน้าที่ และคณะกรรมการรับเรื่องราวร้องทุกข์ มีอำนาจหน้าที่ในการรับเรื่องราวร้องทุกข์หรือเรื่องราวใด ๆ จากผู้ต้องขัง

2. กำหนดให้หน่วยงานกลางที่มีหน้าที่รับผิดชอบงานด้านการบริหารงานบุคคลภาครัฐ ต้องจัดสรรอัตรากำลังเจ้าหน้าที่แก่กรมราชทัณฑ์ให้มีจำนวนเพียงพอกับการ ปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ โดยให้เป็นไปตามที่ตกลงไว้กับกรมราชทัณฑ์

3. กำหนดตำแหน่งเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องกับการราชทัณฑ์ ได้แก่ อธิบดี รองอธิบดี ผู้ช่วยอธิบดี ผู้บัญชาการเรือนจำ พัสดี และผู้คุม เพื่อให้สอดคล้องและตรงตามลักษณะการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ในกรมราชทัณฑ์

4. กำหนดให้เจ้าพนักงานมีอำนาจหน้าที่พิเศษในสถานการณ์ฉุกเฉินหรือในสถานการณ์ที่ไม่ปกติ เพื่อติดตามผู้ต้องขังที่หลบหนี โดยจำกัดระยะเวลาการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานไว้เพียง 48 ชั่วโมงนับแต่ทราบเหตุผู้ต้องขังหลบหนี และมีอำนาจในการป้องกันมิให้มีการนำสิ่งของต้องห้ามประเภทต่าง ๆ เข้าสู่เรือนจำ โดยจำกัดอาณาบริเวณและกำหนดพฤติการณ์ที่จะทำให้เจ้าพนักงานมีอำนาจเช่นนั้น

5. กำหนดให้ทุกเรือนจำใช้คำขึ้นต้นว่า “เรือนจำ” อันเป็นการยกเลิกทัศนสถาน และทัศนนิคม ทั้งนี้เพื่อให้สามารถกำหนดประเภทของเรือนจำชัดเจนยิ่งขึ้น กำหนดให้มีเกณฑ์มาตรฐานของเรือนจำในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเกณฑ์มาตรฐานด้านระบบบริหารจัดการ ระบบการพัฒนาพฤตินิสัย กำหนดให้กรมราชทัณฑ์สามารถกำหนดอาณาเขตในสถานที่อื่นเพื่อเป็นสถานที่คุมขัง กำหนดให้ใช้มาตรการลงโทษอื่นแทนการจำคุก และการให้เอกชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการกิจของรัฐได้

6. กำหนดให้จัดให้มีการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังอย่างเป็นระบบ ปรับปรุงระบบการรับตัวผู้ต้องขังให้มีความทันสมัยและชัดเจนยิ่งขึ้น พัฒนาระบบการจำแนกและแยกคุมขัง เพื่อให้การคัดกรองผู้ต้องขังดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลต่อการคัดแยก การพัฒนาพฤตินิสัย ตลอดจนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

7. กำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น พัฒนบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับประโยชน์ผู้ต้องขังที่มีความประพฤติดีให้ สามารถนำมาบังคับใช้ได้อย่างแท้จริง รวมทั้งกำหนดการอื่น ๆ ที่เกี่ยวแก่ผู้ต้องขังให้เป็นรูปธรรมและเป็นไปตามมาตรฐานสากลมากขึ้น เช่น อนามัยผู้ต้องขัง การติดต่อผู้ต้องขัง เป็นต้น ตลอดจนจนถึงบทบัญญัติเกี่ยวกับวินัยและบทลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัย

8. กำหนดให้มีกระบวนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย โดยให้กระบวนการนี้เริ่มต้นตั้งแต่มีการรับตัวผู้ต้องขัง เพื่อให้สอดคล้องกับโปรแกรมการพัฒนาพฤตินิสัย ตามที่กรมราชทัณฑ์หรือเรือนจำได้จัดเตรียมให้หลังจากผ่านระบบการจำแนกมาแล้ว และกำหนดให้เรือนจำต้องดำเนินการจัดเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ ให้กับผู้ต้องขัง เพื่อให้สามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้

กรมราชทัณฑ์ (2560) ได้สรุปสาระสำคัญของ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2560 และจะมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 19 พฤษภาคม 2560 โดยพระราชบัญญัติฯ มีทั้งสิ้น 78 มาตรา และมีหลักการใหม่ที่สำคัญ ดังนี้

1. การนำมาตรการอื่นมาใช้แทนการจำคุก เพื่อแก้ไขปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำและเพิ่มประสิทธิภาพในการควบคุมผู้ต้องขัง (มาตรา 6)
2. การมีคณะกรรมการราชทัณฑ์ มีหน้าที่สำคัญ ในการกำหนดนโยบายและทิศทางการบริหารงานราชทัณฑ์ (มาตรา 8-16)
3. มีบทบัญญัติกำหนดเงินเพิ่มสำหรับตำแหน่งที่มีเหตุพิเศษ เพื่อเป็นหลักประกันทางกฎหมายและเป็นขวัญกำลังใจให้กับ เจ้าพนักงานเรือนจำ (มาตรา 18-19)
4. การป้องกันมิให้มีการส่งสิ่งของต้องห้ามเข้าภายในเรือนจำ (เพิ่มอำนาจการตรวจค้นบุคคล สถานที่ และยานพาหนะภายนอกเรือนจำรวมทั้งยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่ได้จากการตรวจค้น) (มาตรา 25-27)
5. การแยกประเภทเรือนจำ และ กำหนดชื่อเรือนจำแบบใหม่ หลักเกณฑ์ด้านความมั่นคงของเรือนจำ เรือนจำเฉพาะทาง เป็นต้น และให้ใช้คำว่า “เรือนจำ” แล้วต่อด้วยชื่อเรือนจำและเขตความรับผิดชอบ (มาตรา 31-32)
6. การจำแนกผู้ต้องขัง เพื่อแยกผู้ต้องขังรายสำคัญ (big name) โดยพิจารณาจากความรุนแรงของคดี ลักษณะความผิด เป็นต้น และให้อธิบดีมีอำนาจย้ายผู้ต้องขังตามระบบการจำแนกและการแยกคุมขัง (มาตรา 40-42)
7. การให้ชุมชนหรือเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพฤตินิสัย และการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย เริ่มตั้งแต่ได้รับตัวผู้ต้องขัง ไว้ในเรือนจำ และให้ได้รับการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย (มาตรา 41, 64)

เรือนจำจังหวัดปทุมธานี. (ม.ป.ป.). ได้สรุปข้อแตกต่างและมาตราเพิ่มเติมของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 กับ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479. ที่สำคัญดังนี้

1.การมีคณะกรรมการราชทัณฑ์ (มาตรา 8 - 16)

มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและทิศทางการบริหารงานราชทัณฑ์ประกอบด้วย

- รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เป็นประธาน
- ปลัดกระทรวงยุติธรรม เป็นรองประธาน
- ประธานโดยตำแหน่ง 9 คน
- กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ 7 คน

ดำรงตำแหน่งได้ไม่เกินคราวละ 3 ปี เมื่อพ้นวาระอาจได้รับตำแหน่งอีกไม่เกิน 2 วาระ

2. มีบทบัญญัติกำหนดเงินเพิ่มเจ้าหน้าที่สำหรับดำรงตำแหน่งที่มีเหตุพิเศษ (มาตรา 18-19)

เพื่อเป็นหลักประกันทางกฎหมายและเป็นขวัญกำลังใจให้กับเจ้าพนักงานเรือนจำเจ้าพนักงานเรือนจำเข้าฝึกอบรมก่อนปฏิบัติหน้าที่เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ และ สมรรถนะในการปฏิบัติหน้าที่ ให้ได้รับเงินเพิ่มสำหรับตำแหน่งที่มีเหตุพิเศษให้คำนึงถึงภาระหน้าที่และคุณภาพของงาน

3. การนำมาตรการอื่นมาใช้แทนการจำคุก (มาตรา 6)

เพื่อแก้ไขปัญหาคดีผู้ต้องขังล้นเรือนจำ และเพิ่มประสิทธิภาพในการควบคุมผู้ต้องขังกรมราชทัณฑ์อาจมีมาตรการอื่นนอกจากการควบคุม ขัง หรือจำคุกไว้ในเรือนจำ แต่มาตรการต้องไม่ขัดต่อประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา รวมถึงกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

4.การปราบปรามมิให้มีการส่งสิ่งของต้องห้ามเข้าภายในเรือนจำ (มาตรา 25-27)

เพิ่มอำนาจการตรวจค้นบุคคล สถานที่ และยานพาหนะภายนอกเรือนจำรวมทั้งยึดและอายัดทรัพย์สินที่ได้จากการตรวจค้น ภายใน 48 ชั่วโมงนับตั้งแต่ทราบเหตุผู้ต้องขังหลบหนีเพื่อประโยชน์ในการจับกุมให้เจ้าพนักงานเรือนจำมีอำนาจ ดังนี้

4.1 เข้าไปในเคหะสถานใดๆ เพื่อตรวจค้นหรือจับกุมผู้ต้องขังซึ่งอยู่ระหว่างการหลบหนี

4.2 ค้นยานพาหนะที่คิดว่าผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างการหลบหนีเข้าไปซ่อนอยู่

4.3 ต้องแสดงความบริสุทธิ์ก่อนเข้าตรวจค้นตามระเบียบกรมราชทัณฑ์

4.4 บันทึกเหตุอันควรที่ทำให้ต้องเข้าค้นเป็นหนังสือไว้แก่เจ้าของ

4.5 รายงานผลการค้นเป็นหนังสือต่อผู้บังคับบัญชาเหนือตนขึ้นไปชั้นหนึ่งทราบ

5. การแยกประเภทเรือนจำและกำหนดชื่อเรือนจำแบบใหม่ (มาตรา 31-32)

หลักเกณฑ์ด้านความมั่นคงเรือนจำ เรือนจำเฉพาะทาง เป็นต้น และใช้คำว่า “เรือนจำ” แล้วแต่ด้วยชื่อเรือนจำเขตรับผิดชอบอาจกำหนดให้ครอบคลุมพื้นที่หลายจังหวัด ให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ และ และรองรับการดำเนินของศาล

6. การจำแนกผู้ต้องขัง เพื่อแยกผู้ต้องขังรายสำคัญ (มาตรา 40-42)

โดยพิจารณาจากความรุนแรงของคดี ลักษณะความผิดของคดี เป็นต้นและให้อธิบดีมีอำนาจย้ายผู้ต้องขังตามระบบการจำแนกและการแยกคุมขัง เพื่อให้เป็นประโยชน์ในการจัดการผู้ต้องขังภายในเรือนจำเพื่อการควบคุมแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู และพัฒนานิสัยผู้ต้องขังตลอดจนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัว

7. การให้ชุมชนหรือเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพฤตินิสัย (มาตรา 42-46)

การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย เริ่มตั้งแต่ได้รับตัวผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำ และให้ได้รับการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย โดยให้ผู้ต้องขังได้รับการศึกษา การอบรมด้านคุณธรรมจริยธรรม การทำงาน ฝึกอาชีพ การปฏิบัติศาสนกิจ

การเรียนรู้วัฒนธรรมอันดีงาม กิจกรรมสหชนาการ กีฬา มีโอกาสติดต่อกับครอบครัว ญาติมิตร องค์การเอกชนมีภารกิจเพื่อการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู และพัฒนานิสัยผู้ต้องขังและรับรู้ข่าวสารความเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอก

2.4 นโยบายทางอาญาที่เกี่ยวข้องกับงานราชทัณฑ์

นโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับทิศทางและแนวทางปฏิบัติงานราชการของประเทศในการอำนวยความยุติธรรมที่ส่งผลต่อการทำงานของกระบวนการยุติธรรมโดยรวมและประชาชน ซึ่งออกมาในรูปคำแถลงนโยบาย คำแนะนำ ระเบียบ ข้อบังคับ ฯลฯ เช่น ยุติธรรมชุมชน, กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นต้น ที่ผ่านมาการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดตลอดระยะเวลากว่า 400 ปีที่ผ่านมา เป็นกระบวนการที่ใช้อยู่อาชญาวิทยากระแสหลักในการจัดแบ่งวิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ วิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในระบบเรือนจำ (Custodial treatment) กับ วิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำหรือในชุมชน (Non-custodial treatment) ในลักษณะ “แบ่งแยกขาว-ดำ” ออกจากกันอย่างชัดเจน แต่ในความเป็นจริงแล้วการจำแนกลักษณะการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดดังกล่าวเป็นเพียงวิธีการจำแนกรูปแบบหนึ่งเท่านั้น และเป็นรูปแบบที่ใช้ “พรมแดนแห่งซีลูกกรง” เป็นเครื่องกำหนดความยุติธรรม ความเหมาะสม และความสาสมกับโทษานุโทษที่ผู้คนเหล่านั้นกระทำการล่วงละเมิดกฎหมายสังคมส่วนรวม กล่าวอีกนัยหนึ่ง ในปัจจุบันยังมีวิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดวิธีอื่นๆ นอกจากการแบ่งแยกกลุ่มผู้กระทำผิดโดยใช้อิสรภาพเป็นเกณฑ์ดังกล่าว ซึ่งเป็นวิธีการที่มีลักษณะ “ไม่แบ่งแยกผู้กระทำผิดออกจากชุมชน” “ไม่กีดกันผู้กระทำผิดออกไปเก็บตัวและขังอย่างโดดเดี่ยวตามลำพัง” และ “ไม่เลือกใช้ช่องทางที่เล็งเห็นได้ว่าจะสร้างความขัดแย้งแก่คู่กรณีมากขึ้น” ซึ่งรู้จักกันในนามของ “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” (Restorative Justice) ซึ่ง Zehr ได้นำเสนอวิธีที่จะนำกระบวนการแก้ไขฟื้นฟู โดยคำนึงถึงเหยื่อ อาชญากรรม จำเลย และชุมชนที่จะต้องมาหาทางออกร่วมกัน ทั้งการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด โกล่เกลี่ย และการเยียวยา โดยวิธีการดังกล่าวใช้อยู่อาชญาวิทยาแนวสันติวิธี (Peacemaking criminology) และอยู่ภายใต้กระบวนทัศน์การไม่ใช้ความรุนแรง (Non-violence paradigm) ที่สังคมโลกพัฒนาขึ้นเพื่อสร้างสมดุลกับความรุนแรงและความขัดแย้งในสังคม

เนื่องจากการลงโทษตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลักเป็นการนำตัวผู้ที่กระทำผิดเข้ารับโทษในเรือนจำ ซึ่งทำให้ประชากรนักโทษในเรือนจำเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนเกิดปัญหาประชากรนักโทษหนาแน่นและล้นเรือนจำ และรัฐบาลต้องเสียงบประมาณจำนวนมากในการดูแลกลุ่มคนเหล่านี้ แต่ที่สำคัญที่สุดคือ การไม่สามารถทำให้นักโทษที่ผ่านการรับโทษในเรือนจำเลิกกระทำผิดได้ โดยมีคนไม่น้อยที่พ้นโทษจากเรือนจำไปแล้วต้องกลับเข้ามาในเรือนจำอีกรอบ บางคนเข้า-ออกเรือนจำนับสิบรอบ จากสภาพปัญหาเหล่านี้ทำให้มีการคิดหาแนวทางอื่นในการจัดการกับผู้กระทำผิดแทนการดำเนินคดีให้เป็นไปตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก ซึ่งสุดท้ายจะต้องนำตัวไปรับโทษในเรือนจำ ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกจึงเป็นแนวคิดหรือมาตรการ

ใดๆ ที่นำมาใช้ในขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักเพื่อลดการใช้กระบวนการยุติธรรมหลักนั้น โดยการทำให้คนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหลักน้อยลงหรือทำให้คนออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักเร็วขึ้นกว่าเดิม (สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, 2558; สุทธิพล ทวีชัยการ, 2555)

ในปัจจุบันจึงมีแนวทางอื่นที่เป็นทางเลือกในการนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดมากมายหลายอย่าง ดังนี้เช่น การระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative Dispute Resolutions หรือ ADRs) การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยชุมชน (Community-based correction) การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ (Noncustodial treatment of offender) การหันเหผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการเรือนจำ (Diversion from custodial) การใช้ทางเลือกอื่นแทนการกักขัง (Alternatives to incarceration) การใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษจำคุก (Alternatives to prison) การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้ระบบที่เป็นทางการ (Non-institutional treatment of offender) การดำเนินคดีอาญาอย่างไม่เป็นทางการ (Informal justice) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) ยุติธรรมชุมชน (Community justice) และมาตรการลงโทษระดับกลาง (intermediate sanction) (สุทธิพล ทวีชัยการ, 2555; UNODC, 2006; 2007)

สำหรับมาตรการยุติธรรมทางเลือกสำหรับการลงโทษที่มุ่งนำผู้กระทำความผิดออกจากเรือนจำประกอบด้วย เช่น

- การคุมประพฤติแบบเข้มงวด เป็นการให้นักโทษออกมาใช้ชีวิตตามปกติในชุมชนภายใต้การบงคับเหนี่ยวที่กำหนดัขึ้นในระหว่างการคุมประพฤติ เช่น การรายงานตัวต่อผู้คุมประพฤติ การถูกติดตามตรวจสอบโดยเจ้าหน้าที่คุมประพฤติ ในบางประเทศมีการใช้เครื่องมือติดตามตัวเพื่อการตรวจสอบการทำงานบริการสังคม เป็นต้น โดยหากมีการฝ่าฝืนเงื่อนไขก็จะถูกนำตัวกลับเข้าเรือนจำเพื่อเป็นการลงโทษ
- การเข้าค่ายแบบทหาร (Boot camp) เป็นการนำตัวผู้กระทำความผิดไปฝึกอบรมแบบทหาร มีการฝึกระเบียบวินัย ฝึกสมรรถภาพทางร่างกาย และการอบรมจริยธรรม
- การประณามทางสังคม เป็นการให้สังคมในการลงโทษผู้กระทำความผิดให้สำนึกผิดและกลับตัวเป็นคนดี มักจะใช้สำหรับผู้กระทำความผิดเล็กน้อย
- การให้ทำงานบริการสังคม เป็นการให้ผู้กระทำความผิดออกไปทำงานบริการทางสังคม โดยปกติจะทำควบคู่กับการคุมประพฤติ

2.4.1 มาตรการลงโทษระดับกลาง

มาตรการลงโทษระดับกลาง (Intermediate punishment) เป็นมาตรการการลงโทษที่มีระดับความรุนแรงน้อยกว่าการจำคุกและเข้มงวดกว่าการคุมประพฤติ โดยมาตรการดังกล่าวประกอบด้วย เช่น การ

ทำงานบริการสังคม การกำจัดเสรีภาพไว้ในที่อยู่อาศัย การคุมประพฤติแบบเข้มงวด การเข้าค่ายคุมประพฤติแบบเคร่งครัด เป็นต้น ซึ่งมาตรการเหล่านี้เป็นมาตรการทางเลือกในการลงโทษแบบไม่ควบคุมที่ถูกนำมาใช้ในการลงโทษแทนการจำคุกสำหรับความผิดบางประเภท เพื่อเพิ่มทางเลือกในการพิพากษาลงโทษให้กับศาลและเพื่อเป็นแนวทางในการฟื้นฟูพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ที่กระทำความผิดที่หลากหลายและเหมาะสมขึ้น รวมทั้งลดความเป็นตรabant จากเข้าไปอยู่ในเรือนจำซึ่งเป็นอุปสรรคในการกลับมาใช้ชีวิตในสังคมปกติ โดยแนวคิดการนำมาตรการลงโทษระดับกลางมาใช้ขึ้นสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนและพันธกรณีระหว่างประเทศ อันได้แก่ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติสำหรับมาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิด (United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules)) หรือรู้จักในชื่อ กฎโตเกียว ซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการสนับสนุนส่งเสริมให้หลีกเลี่ยงการลงโทษด้วยวิธีการจำคุก ซึ่งในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา เนเธอร์แลนด์ เป็นต้น ได้นำมาตรการลงโทษระดับกลางมาใช้บังคับใช้เพื่อช่วยลดปัญหาความแออัดภายในเรือนจำและลดค่าใช้จ่ายของรัฐในการดูแลผู้ต้องขัง รวมทั้งการเพิ่มการมีส่วนร่วมของชุมชนในการฟื้นฟูผู้ที่กระทำความผิด ทำให้ชุมชนได้ประโยชน์จากการทำงานบริการทางสังคมของผู้ที่กระทำความผิด แต่การนำมาตรการลงโทษระดับกลางมาใช้มีความจำเป็นจะต้องพัฒนาระบบหรือเครื่องมือในการควบคุมและติดตามสอดส่องดูแลผู้กระทำความผิดอย่างประสิทธิภาพ เช่น การใช้การควบคุมด้วยอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Monitoring: EM) เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากบุคคลเหล่านี้จะต้องใช้ชีวิตในสังคมตามปกติ (กฤษณพงศ์ พุตระกูล และคณะ, 2559; ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธ์, 2551)

รูปแบบของมาตรการลงโทษระดับกลางมีหลายรูปแบบ โดยมาตรการที่น่าสนใจและสามารถนำมาปรับใช้ในประเทศไทย ประกอบด้วยเช่น (ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธ์, 2551)

- การทำงานบริการทางสังคม (Community Service) เป็นการลงโทษให้ผู้กระทำความผิดต้องทำงานให้กับชุมชนเพื่อเป็นการชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิด โดยเน้นการใช้แรงงาน เช่น การทำความสะอาดชุมชน การทำงานช่วยเหลือสังคมด้วยการดูแลคนชรา เด็กยากไร้ หรือการนำความรู้ความสามารถที่ตัวเองมีมาใช้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชน เป็นต้น ซึ่งศาลอาจจะมีการสั่งให้ทำงานบริการสังคมควบคู่ไปกับการคุมประพฤติด้วยก็ได้ โดยอาจจะกำหนดการทำงานบริการสังคมเป็นช่วงระยะเวลาหรือกำหนดเป็นจำนวนชั่วโมงในการทำงานบริการสังคมตามความเหมาะสมกับความร้ายแรงของความผิด

- การกักขังไว้ในที่อยู่อาศัย (House Arrest) เป็นการจำกัดเสรีภาพในการอยู่อาศัยของผู้กระทำความผิด โดยสามารถออกจากที่พักอาศัยได้ในกรณีที่ต้องไปทำงาน ศึกษาเล่าเรียน หรือกำหนดเป็นช่วงเวลาให้สามารถออกนอกที่พักอาศัยได้ แต่เมื่อครบกำหนดระยะเวลาจะต้องกลับเข้ามาอยู่ที่ที่พักอาศัยตามเดิม โดยมาตรการนี้นักจะนำการใช้การควบคุมด้วยอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Monitoring: EM) มาใช้เพื่อตรวจสอบติดตามตำแหน่งของผู้ที่กระทำความผิด

- การคุมประพฤติแบบเข้มงวด (Intensive Probation Supervision) เป็นการคุมประพฤติที่ใช้วิธีการที่เข้มงวดมาใช้ควบคุมผู้กระทำความผิดที่ดำเนินชีวิตในชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันการจำคุกและลดการกระทำความผิดในอนาคต โดยให้ผู้ที่จะทำผิดกับพนักงานผู้คุมประพฤติดูแลการติดต่อสัมพันธ์และชุมชนติดต่อสัมพันธ์กันมากขึ้น

- การควบคุมแบบค่ายทหาร (Boot Camp) เป็นการคุมประพฤติแบบค่ายทหาร โดยส่งตัวเข้าไปอยู่ในสถานที่ที่ไม่ใช่เรือนจำสำหรับการฝึกอบรมคล้ายกับค่ายทหารเพื่อเป็นปรับพฤติกรรม

- ศูนย์เลี้ยงโทษจำคุก (Probation Diversion Center) เป็นการนำผู้ที่กระทำความผิดไปอยู่ในศูนย์การเลี้ยงโทษจำคุกซึ่งจะเป็นลักษณะคล้ายกับหอพักนักศึกษา ที่สามารถออกไปทำงานข้างนอกตามปกติได้ แต่ต้องกลับเข้ามาพักภายในศูนย์และต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของศูนย์ รวมทั้งจ่ายค่าที่พักและค่าอาหารเองเหมือนนักศึกษาที่พักในหอพัก

- ศูนย์กักขังผู้ถูกคุมประพฤติ (Probation Detention Center) เป็นศูนย์ที่ควบคุมผู้ที่กระทำความผิดที่ไม่เข้มงวดมากนัก แต่มีระบบการรักษาความปลอดภัยขั้นต่ำแบบเรือนจำ สามารถนำมาใช้กับผู้ที่ถูกคุมประพฤติแต่ทำผิดเงื่อนไขการคุมประพฤติ

2.4.2 กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์/ยุติธรรมชุมชน

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) หมายถึง กระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่ใช้กระบวนการสมานฉันท์ (Restorative process) อันมีผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และบุคคลอื่นที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมหรือสมาชิกชุมชน (ถ้ามี) มาเข้าร่วมในการหาทางออกหรือแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมที่เป็นผลลัพธ์แบบสมานฉันท์ (Restorative outcomes) ซึ่งสอดคล้องกันที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสมานฉันท์ อาจจะเป็นในรูปแบบการตอบสนอง โครงการต่างๆ เช่น การซ่อมแซม การชดเชย การชดใช้ การบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ให้กับสังคมตามความต้องการของบุคคลและสังคมและความรับผิดชอบของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการบรรลุเป้าหมายของการอยู่ร่วมกันของเหยื่อและผู้กระทำความผิด และโดยทั่วไปจะได้รับความช่วยเหลือจากผู้ประสานงาน/ผู้ไกล่เกลี่ย โดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นวิธีการที่แก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุที่มีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งนำผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด เครือข่ายทางสังคม หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม และชุมชน เข้ามาเจอกัน โดยอยู่บนพื้นฐานของหลักการที่ว่า อาชญากรรมไม่ใช่แค่เป็นการกระทำฝ่าฝืนกฎหมายแต่ยังมีการก่อให้เกิดความเสียหายหรือทำร้ายเหยื่อและชุมชนด้วย ดังนั้นจึงควรมีการพูดคุยถึงผลที่เกิดขึ้นตามมาด้วย โดยผู้กระทำความผิดและผู้ได้รับความเสียหายมาคุยกัน และมีการให้ความช่วยเหลือหากคู่กรณีร้องขอ กระบวนการสมานฉันท์เป็นวิธีการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมที่เน้นไปที่การเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นกับเหยื่อ ให้ผู้ที่กระทำความผิดได้แสดงความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ได้กระทำให้ และนำชุมชนมาร่วมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งการมีส่วนร่วม

ร่วมของทุกฝ่ายเป็นส่วนที่สำคัญของกระบวนการที่จะนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ การเจรจาไกล่เกลี่ยการแสวงหาข้อตกลงเพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการของทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำผิด เป็นการทำให้ทุกฝ่ายมีความรู้สึกในการควบคุมกระบวนการบางส่วนได้ (Braithwaite, 1998; UNODC, 2005; Van Ness & Strong, 2002)

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในหลายประเทศมีที่มาจากความไม่ค่อยพอใจกับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาอาชญากรรมและความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคมได้ จึงเกิดกระบวนการทางเลือกขึ้นมา โดยส่วนใหญ่มาตรการทางเลือกที่นำมาใช้จะให้โอกาสคู่กรณีและชุมชนในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและเยียวยาความเสียหายจากผลกระทบที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งอาชญากรรม ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการสร้างความสมานฉันท์และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคม ซึ่งวิธีการนี้เป็นการกระตุ้นให้แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งด้วยวิธีการสันติ เป็นการส่งเสริมความอดทนและความเป็นอันหนึ่งอันเดียว เป็นการสร้างความเคารพต่อความแตกต่าง และส่งเสริมให้มีการร่วมรับผิดชอบของชุมชน (UNODC, 2005)

ในมุมมองด้านอาชญาวิทยากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) เกิดจากทฤษฎีเชิงการสร้างสันติภาพ (Peace-making theory) ซึ่งเป็นแนวคิดด้านการบริหารงานยุติธรรมสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นมาจากการที่กระบวนการยุติธรรมแบบดั้งเดิมไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาอาชญากรรมในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Pepinsky & Quinney, 1991) แนวคิดทฤษฎีนี้ได้เสนอว่า แม้จะมีการตรากฎหมายเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดหรือใช้วิธีการต่าง ๆ ในการตอบสนองต่อปัญหาอาชญากรรม แต่อาชญากรรมก็ไม่ลดลงแม้แต่น้อยในทางตรงกันข้ามปัญหาอาชญากรรมทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ จากปัญหาดังกล่าว ทฤษฎีเชิงสมานฉันท์มองว่า สิ่งที่เป็นสาเหตุของปัญหาอาชญากรรมคือ ความทุกข์ (Suffering) ซึ่งประกอบด้วย ความยากจน การเหยียดผิว การกดขี่ข่มเหง การแบ่งแยก หรือ ความทุกข์ในรูปแบบอื่น ๆ ดังนั้นการที่จะแก้ไขปัญหาอาชญากรรมในสังคมให้มีประสิทธิภาพต้องจัดการกับความทุกข์เหล่านี้ให้หมดไปก่อน นอกจากนี้ทฤษฎีเชิงสมานฉันท์ยังมองว่า รัฐก็เป็นอาชญากรเช่นกันโดยการใช้นโยบายที่โหดร้ายทารุณต่อผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมาย โดยการลงโทษประหารชีวิต การจำคุกเป็นระยะเวลานาน ซึ่งเป็นการทำร้ายสังคมและประชาชน ดังนั้นทฤษฎีเชิงสมานฉันท์จึงเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาอาชญากรรมด้วยการเปลี่ยนจากแนวทางที่เป็นกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal justice) ไปสู่การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice)

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) เป็นแนวคิดที่เปลี่ยนหลักการบริหารงานยุติธรรมจากการลงโทษทางอาญาไปสู่การเยียวยา สร้างความสมัคสมานสามัคคีระหว่างเหยื่ออาชญากรรมผู้กระทำผิดและชุมชน โดยมุ่งให้ความสำคัญกับการมองอาชญากรรมในมิติที่ว่า อาชญากรรมเป็นเรื่องของความขัดแย้งระหว่างบุคคล ซึ่งเป็นการมองในอีกมิติหนึ่งที่แตกต่างไปจากแนวคิดเดิมที่มองว่า อาชญากรรมเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบซึ่งรัฐกำหนดไว้ภายใต้อำนาจอันชอบธรรมเพียงมิติเดียว แต่อย่างไรก็ตามทฤษฎีเชิงสมานฉันท์เห็นว่า กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเดิมยังคงต้องมีอยู่เพื่อใช้ในการควบคุมอาชญากรรมที่รุนแรง

เช่น การฆาตกรรม การข่มขืน การชิงทรัพย์ และการทำร้ายร่างกาย ส่วนกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถนำมาใช้กับอาชญากรรมที่ความรุนแรงน้อยเช่น คดีเกี่ยวกับทรัพย์ ยาเสพติด ความผิดของเด็ก และคดีเล็กน้อยอื่นๆ แนวคิดนี้สอดคล้องกับการอำนวยความยุติธรรมโดยชุมชน (Community justice) ที่ใช้อยู่ในระบบวัฒนธรรมต่างๆ เช่น นิวซีแลนด์ ที่มีการอำนวยความยุติธรรมแบบเมารี (Maori justice) วิธีการดั้งเดิมเหล่านี้ทำให้เกิดการพัฒนาต่อมาเป็น การประชุมกลุ่มครอบครัว หรือ การประชุมกลุ่มชุมชน (พงษ์ธร ชาญญศิริ, 2559; Stobe, 2016)

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) มีหลักการสำคัญด้วยกัน 3 ประการ ดังนี้ (Van Ness & Strong, 2002)

1. กระบวนการยุติธรรมควรสามารถที่จะเยียวยาทั้งผู้ที่เป็นเหยื่ออาชญากรรม สังคม รวมทั้งผู้กระทำความผิดด้วย
2. ผู้ที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมควรมีโอกาสที่จะเข้าร่วมในการหาทางออกร่วมกัน
3. รัฐเป็นเพียงผู้สนับสนุนให้เกิดหรือรักษากระบวนการที่จะนำไปสู่ความยุติธรรมอย่างสมานฉันท์

เบรทเวท (Braithwaite, 1998) มองว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นกระบวนการการบรรเทาความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมให้กลับสู่สภาพดีดังเดิม ทำให้เหยื่ออาชญากรรมเป็นศูนย์กลางของกระบวนการยุติธรรม ขณะเดียวกันก็บูรณาการผู้กระทำผิดและสังคมเข้าด้วยกัน โดยสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นประการแรก คือการบรรเทาความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม อันได้แก่ การบรรเทาความเสียหายด้วยการเยียวยาอาการบาดเจ็บ การบรรเทาความเสียหายแก่ทรัพย์สินที่สูญเสียไป การบรรเทาความเสียหายแก่เกียรติยศศักดิ์ศรี การบรรเทาความเสียหายด้วยการทำให้เกิดความรู้สึกปลอดภัยและได้รับความเป็นธรรมที่แท้จริง เป็นต้น นอกจากนี้วิธีการที่ใช้ในการจัดการกับอาชญากรรมนั้นเป็นวิธีการที่ทำให้เหยื่ออาชญากรรมมีความรู้สึกสูญเสีย ซึ่งครั้งแรกก็มีความรู้สึกสูญเสียกับการกระทำผู้กระทำผิด และต่อมาก็รู้สึกสูญเสียให้กับเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมโดยพวกเขาเหยื่ออาชญากรรมต้องเก็บความรู้สึกเหล่านี้ไว้ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงเป็นการยังให้เกิดความยุติธรรมที่แท้จริง เป็นวิธีการที่ใช้ความสุซุมนุ่มนวลจัดการกับผลที่เกิดตามมาจากอาชญากรรม และสามารถป้องกันตนเองจากอาชญากรรมที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตได้ด้วย

จากหลักการและแนวคิดที่เปลี่ยนไปจากแนวคิดแบบเดิมทำให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แตกต่างจากกระบวนการยุติธรรมแบบเดิมหลายประการ ดังนี้

ตารางที่ 2.1 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ประเด็นที่	กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก	กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
1	มุ่งไปที่การแบ่งกฎ	มุ่งไปที่อันตรายที่จะเกิดขึ้น
2	ใช้การลงโทษเป็นเกณฑ์/แก้ปัญหา	การแก้ปัญหาคือการเยียวยาความเสียหาย
3	สนใจสิ่งที่ผ่านมาแล้ว (อดีต)	สนใจสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้น (อนาคต)
4	มุ่งไปที่ตัวผู้กระทำผิด (อาชญากร)	มุ่งไปที่สังคมโดยรวม
5	มองที่เฉพาะอาชญากรรมที่เกิดขึ้น	มองภาพรวมในการก่ออาชญากรรม
ประเด็นที่	กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก	กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
6	กระบวนการยุติธรรมมุ่งหาการกระทำผิด/บริสุทธิ์	กระบวนการยุติธรรมมุ่งหาการรับผิดชอบต่อผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด
7	พฤติกรรมทั้งหมดถูกกระตุ้นโดยการลงโทษและการให้รางวัล	พฤติกรรมทั้งหมดถูกกระตุ้นโดยความต้องการพื้นฐานของมนุษย์
8	พฤติกรรมที่ท้าทายแสดงออกมาเพื่อการหลบหลีก	เบื้องหลังพฤติกรรมท้าทายต่างๆ มาจากปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไข
9	พฤติกรรมที่แสดงออกมาจากเจตจำนงในวัยเด็ก	พฤติกรรมเป็นเรื่องของทักษะ ความชำนาญ
10	สนใจในสิ่งที่เป็น	สนใจว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร
11	ให้บุคคลภายนอกเข้ามาจัดการ (ศาล ตำรวจ)	ให้ชุมชนเข้ามาจัดการ (ประชาชนที่ได้รับผลกระทบ)
12	มุ่งไปที่การควบคุม/การบังคับ	มุ่งไปที่การเชื่อมโยง/ผลกระทบ/ความชำนาญ
13	สนใจเรื่องพฤติกรรมที่เกิดขึ้น	มุ่งไปที่การแก้ปัญหา
14	การมีอำนาจที่อยู่เหนือ/ภายใต้	การมีอำนาจที่ไปด้วยกัน
15	ใช้กฎเกณฑ์ในการตัดสิน	ใช้คุณค่าในการตัดสิน
16	การกระตุ้นจากภายนอก	การกระตุ้นจากภายใน

ที่มา: รองศาสตราจารย์ ดร.สุชุม เฉลยทรัพย์ (2560) การบริหารตามสถานการณ์ในมิติกระบวนการยุติธรรม เอกสารประกอบการบรรยายการฝึกอบรมหลักสูตรการบริหารงานยุติธรรมระดับสูง รุ่นที่ 8 ณ วิทยาลัยกิจการยุติธรรม สำนักกิจการยุติธรรม วันที่ 5 มกราคม 2560

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เปิดโอกาสให้เหยื่ออาชญากรรมได้มีสิทธิ มีโอกาสแสดงความรู้สึก ต่ออาชญากรรมที่เกิดขึ้น รวมทั้งอาจพัฒนาสู่การแสดงความต้องการเมตตาให้อภัยแก่ผู้กระทำผิดอันเป็นการนำพาสังคมสู่ ดุลยภาพที่มีความเอื้ออาทรต่อกันในที่สุด ส่วนผู้กระทำผิดก็ได้มีเวทีและโอกาสแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำ ของตน รวมทั้งได้แสดงความสำนึกผิดอันเป็นการเยียวยาประสานรอยร้าวทางอารมณ์ความรู้สึกระหว่างสมาชิก สังคมที่บาดหมางโกรธเคืองกันเข้าด้วยกันอีกครั้ง โดยมีผู้แทนชุมชน เข้าร่วมเป็นศูนย์กลางในการไกล่เกลี่ยและ บูรณาการ และเรียนรู้ที่จะป้องกันตนเองและสังคมจากอาชญากรรม ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิง สมานฉันท์ ซึ่งเป็นกลไกหนึ่งของสังคมจะเป็นตัวกำหนดหน้าที่ให้มีความทำงานร่วมกันเกิดขึ้นในสังคม ระหว่าง คู่กรณีและผู้เกี่ยวข้อง นั่นคือ เหยื่อ ผู้กระทำผิด ชุมชน รวมถึงผู้สนับสนุนของแต่ละฝ่าย เพื่อให้ทุกฝ่ายในสังคม หรือชุมชนยอมรับว่ามีความขัดแย้ง เอาเปรียบ หรือล่วงละเมิดกันเกิดขึ้นจริง และจัดการกับความขัดแย้งนั้น ร่วมกันอย่างจริงจัง เพื่อทำให้ความขัดแย้งนั้นยุติลง มีผู้รับผิดชอบ มีการชดเชยเยียวยาและส่งผลให้เกิดความ สมานฉันท์ในชุมชนนั้น (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2547; พงษ์ธร ธัญญสิริ, 2559)

รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์รู้จักกันในหลายชื่อ (Term) เช่น Communitarian justice, making amends, positive justice, relational justice, reparative justice, community justice และ restorative justice เป็นต้น และรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก็มีด้วยกันหลายรูปแบบ (UNODC, 2005) ดังนี้เช่น

1. การไกล่เกลี่ยเหยื่อและผู้กระทำผิด (Victim-offender mediation/victim-offender reconciliation: VOM) เป็นรูปแบบแรกๆ ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ถูกนำมาใช้ โดยให้ ความสำคัญกับความต้องการของเหยื่อและให้ผู้กระทำผิดต้องรับผิดชอบต่อการกระทำ สามารถดำเนินการโดย หน่วยงานของรัฐและองค์กรไม่หวังผลประโยชน์ และมักใช้กับคดีอาชญากรรมที่มีความร้ายแรงไม่มากนัก คดี สามารถส่งมาจากตำรวจ อัยการ ศาล และเจ้าหน้าที่คุมประพฤติ โปรแกรมเหล่านี้สามารถจัดขึ้นในช่วงก่อนตั้ง ข้อหา ช่วงหลังแจ้งข้อกล่าวหา และหลังฟ้องคดี โดยความสมัครใจของเหยื่อและผู้ต้องหา เมื่อมีการนำโปรแกรมมา ใช้ก่อนมีการลงโทษ ผลลัพธ์จากการเจรจาไกล่เกลี่ยมักจะถูกนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งในการฟ้องคดีหรือการพิจารณา ของศาล โปรแกรมสามารถนำมาใช้ในระหว่างการคุมขังผู้ต้องหาและสามารถเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการฟื้นฟู แม้ผู้ต้องหาจะต้องโทษจำคุกระยะยาว ที่ผ่านมาการไกล่เกลี่ยส่วนใหญ่จะประสบความสำเร็จเมื่อมีการพบหน้ากัน ได้แสดงความรู้สึกของแต่ละฝ่ายและพัฒนาความเข้าใจใหม่ในสถานการณ์เมื่อมีการพูดคุยกัน โดยมีผู้ประสานงาน เป็นคนช่วยให้บรรลุข้อตกลงระหว่างกัน ซึ่งมักจะไปพบแต่ละฝ่ายก่อนการมาพบคุยกัน เพื่อให้ความช่วยเหลือใน การเตรียมตัวสำหรับการมาพบกัน เพื่อทำให้เหยื่อไม่เป็นเหยื่อซ้ำเมื่อเจอกัน ให้แน่ใจว่าผู้กระทำผิดรู้สึกกับผิดชอบ

ต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและอยากเจอกับเหยื่อจริงๆ บางครั้งการเจรจาไกล่เกลี่ยอาจจะไม่ต้องมาพบกันโดยตรง แต่จะให้ผู้ประสานงานพบแต่ละฝ่ายแยกกันเพื่อหาข้อตกลงที่พอใจทั้งสองฝ่าย

เงื่อนไขในการเจรจาไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิดมี 3 ประการคือ

- ผู้กระทำผิดต้องยอมรับผิดขอต่ออาชญากรรมที่เกิดขึ้น
- ทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำผิดต้องสมัครใจที่จะเข้าร่วม
- ทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำผิดต้องพิจารณาความปลอดภัยในการเข้าร่วมกระบวนการ

ในกระบวนการเจรจามักจะให้ผู้เสียหายเป็นคนเริ่มพูดก่อนเพราะถือว่าเป็นฝ่ายที่ต้องการความช่วยเหลือ โดยอาจจะกล่าวถึงผลกระทบที่ได้รับจากอาชญากรรมและสิ่งที่ต้องการจากผู้ที่ทำให้เกิดหรือบงการโทษ โดยความช่วยเหลือของผู้เจรจาไกล่เกลี่ย กระบวนการนี้จะนำไปสู่การชดเชยค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งที่ทั้งสองฝ่ายเห็นด้วย

2. การประชุมกลุ่มชุมชนและกลุ่มครอบครัว (Community and family group conferencing)

รูปแบบนี้ถูกนำมาใช้ในนิวซีแลนด์สำหรับกระบวนการยุติธรรมของเด็กและเยาวชนเมื่อปี ค.ศ. 1989 คดีส่วนใหญ่ถูกดำเนินการโดยตำรวจ หลักการอยู่บนพื้นฐานของการลงโทษแบบดั้งเดิมของชนพื้นเมืองเผ่าเมารี รูปแบบนี้ถูกใช้แพร่หลายในหน่วยงานตำรวจในออสเตรเลียใต้ แอฟริกาใต้ ไอร์แลนด์ และในเมืองมินเนโซตา เพนซิลวาเนีย และมอนทานา สหรัฐอเมริกา โดยในการจัดประชุมกลุ่มจะมีผู้อำนวยการความสะดวกให้ จุดมุ่งหมายของการประชุมกลุ่มจะกว้างกว่าการเจรจาไกล่เกลี่ย เนื่องจากจะมีการนำญาติและเพื่อนของผู้เสียหายและผู้กระทำผิด รวมทั้งสมาชิกบางคนในชุมชนมาร่วมในการประชุมกลุ่มเพื่อแสวงหาทางออกของปัญหาร่วมกัน ผลกระทบที่เกิด และแนวทางในการป้องกันไม่ให้เหตุการณ์เกิดขึ้นอีกครั้ง โดยในคดีที่ร้ายแรงอาจจะมีการพิจารณาวิธีการควบคุมพฤติกรรมหรือความเป็นในการกักขังด้วย เนื่องจากมีคนเกี่ยวข้องมากจึงเป็นข้อดีในการที่จะมีคนช่วยทำให้มั่นใจว่าผู้กระทำผิดจะทำตามข้อตกลงและช่วยสอดส่องพฤติกรรมของผู้ที่กระทำผิดด้วย

3. การพิจารณาโทษแบบล้อมวง (Circle sentencing) รูปแบบนี้มักใช้ในชุมชนท้องถิ่นในแคนาดา

โดยประกอบด้วยผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ ตำรวจ เหยื่อ ผู้ต้องหา และญาติทั้งสองฝ่าย และสมาชิกในชุมชนมานั่งเผชิญหน้าพูดคุยกัน ซึ่งจะใช้ในกรณีที่ผู้ต้องหายอมรับสารภาพเท่านั้น การพูดคุยกันเป็นการหาทางออกที่ดีที่สุดสำหรับคดี โดยคำนึงถึงการคุ้มครองชุมชน ความต้องการของเหยื่อ และการเยียวยาฟื้นฟูผู้ต้องหา โดยรูปแบบนี้ทั่วไปจะเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมหลัก สำหรับหลักการในการดำเนินการคือ การลงโทษมีความสำคัญน้อยกว่ากระบวนการที่ใช้ในการได้มาซึ่งบทสรุปในการลงโทษ ดังนั้นรูปแบบนี้เป็นตัวอย่างการนำกระบวนการสมานฉันท์เข้ามาใช้ในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่มีการกระจายอำนาจหน้าที่ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วม ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์หลายประการ เช่น

- การนำบุคคลให้กลับมาสู่ครอบครัวและชุมชนและสามารถใช้ชีวิตร่วมกันได้
- การสร้างความสัมพันธ์ของคนในสังคมใหม่
- การเสริมสร้างความตระหนักและเคารพคุณค่าและชีวิตของผู้อื่น
- การได้ตอบสนองความต้องการของทุกฝ่าย โดยเฉพาะเหยื่อ
- การมุ่งเน้นไปที่สาเหตุมากกว่าแค่ลักษณะของปัญหา
- การรู้จักใช้แหล่งทรัพยากรในการรักษาที่มีอยู่และสร้างแหล่งใหม่
- การมีส่วนร่วมหน่วยงานของท้องถิ่นและหน่วยงานรัฐ
- การสร้างมาตรการป้องกันชุมชนขึ้นมาใหม่

4. คณะกรรมการชุมชน (Community justice committee/board/panel) รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชุมชนที่เป็นคณะกรรมการชุมชน ที่ประกอบไปด้วยกลุ่มองค์กรในชุมชน กลุ่มที่มีผลประโยชน์ในชุมชน และหน่วยงานยุติธรรม จะทำหน้าที่ในการพิจารณาว่าคดีไหนเหมาะสมที่จะนำเข้ามาสู่วงล้อมพิจารณา เตรียมความพร้อมให้คู่กรณี แสวงหาข้อตกลงที่ทุกฝ่ายเห็นด้วย และคอยตรวจสอบการปฏิบัติตามข้อตกลงของผู้กระทำผิด โดยผลของการพิจารณาโดยคณะกรรมการในวงล้อมนี้จะถูกส่งไปยังศาลยุติธรรม ซึ่งอาจจะนำไปใช้ในการพิจารณาลงโทษทั้งหมดหรือไม่ก็ได้แล้วแต่ดุลพินิจ

5. กระบวนการยุติธรรมตามแบบพื้นเมืองและประเพณี (Indigenous and customary justice forums) เป็นรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เป็นแบบไม่เป็นทางการโดยยึดหลักขนบธรรมเนียมประเพณีประจำท้องถิ่นเป็นหลักในการพิจารณาและดำเนินการ มักจะพบในแถบชนบทของออสเตรเลียและแคนาดา ซึ่งผู้ที่เข้าร่วมในการพิจารณาจะประกอบด้วยคนในชนเผ่า ผู้อาวุโส คนในครอบครัว และญาติพี่น้อง แต่อย่างไรก็ดีผลลัพธ์ที่ได้ไม่ใช่ได้มาจากความยินยอมของผู้ต้องหาเสมอไป

6. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในโรงเรียน มีหลากหลายรูปแบบ เช่น peer mediation/conflict resolution circles เพื่อตอบสนองต่อปัญหาอาชญากรรมหรือความขัดแย้งในโรงเรียน เช่น การทะเลาะวิวาท การประจาน การลักเล็กขโมยน้อย การทำลายทรัพย์สินของโรงเรียน เป็นต้น

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศไทย

แนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เริ่มเข้ามาสู่วงการอาชญาวิทยาและงานยุติธรรมในประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. 2538 ภายหลังจากการประชุม UN Crime Congress ครั้งที่ 9 เมื่อ ค.ศ. 1995 อย่างไรก็ตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ปรากฏอย่างเป็นทางการครั้งแรกในสังคมไทยในปี พ.ศ. 2545 ในการสัมมนาเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย ต่อมาไทยเป็นเจ้าภาพจัดการประชุม UN Crime Congress ครั้งที่ 11 ในปี พ.ศ. 2548 โดยมีประเด็นของการอภิปรายกลุ่ม

เกี่ยวกับหลักการพื้นฐานว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งเป็นพัฒนาการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในสังคมไทยร่วมสมัย แนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ใช้เวลาเพียงไม่นานในการขยายผลทำให้เป็นที่รู้จักในวงการกฎหมายและงานยุติธรรมในสังคมไทย และมีอิทธิพลในการปรับเปลี่ยนกรอบทัศน์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2547)

ในประเทศไทยแนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ถูกนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน โดยกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้เริ่มนำโครงการ การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน (Family, community group conferencing) มาใช้กับเด็กและเยาวชนกระทำความผิดในความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินห้าปีเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2546 ทั้งนี้เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระคดีออกจากระบบงานยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ที่มีภาวะคดีล้นสถานพินิจเช่นเดียวกับเรือนจำสำหรับผู้ใหญ่ เนื่องจากมีเด็กและเยาวชนจำนวนมากที่ต้องเข้ารับการอบรมในสถานฝึกอบรมของสถานพินิจเกินกว่าที่จะสามารถแก้ไขฟื้นฟูได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยยึดหลักการการให้โอกาสแก่เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดโดยการสั่งไม่ฟ้องไม่ใช่เพียงการให้อภัยแก่ความผิดพลาดเพียงอย่างเดียวยังมุ่งหวังให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดกลับตัวเป็นคนดีไม่ให้กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีกและเพื่อประคับประคองช่วยเหลือให้เด็กหรือเยาวชนที่มีปัญหาได้ผ่านพ้นภาวะวิกฤตชีวิตไปได้ อาศัยอำนาจตามมาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534

ตามโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของกรมพินิจในรอบปี พ.ศ. 2546-2547 ว่า ในจำนวนเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีทั้งหมด 30,033 ราย มีคดีที่เข้าข่ายใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้จำนวน 3,099 ราย ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 10 ของปริมาณคดีทั้งหมด และกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้จัดให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน 1,972 ราย คิดเป็นร้อยละ 63.6 ของปริมาณคดีที่เข้าหลักเกณฑ์ และพนักงานอัยการเห็นชอบกับผู้อำนวยการสถานพินิจสั่งไม่ฟ้องคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชนจำนวน 1,160 ราย คิดเป็นร้อยละ 97.4 และสั่งฟ้องเพียง 30 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.6 เท่านั้น จากสถิติดังกล่าวจะเห็นได้ชัดเจนว่าโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ช่วยทำให้คดีออกจากศาลเยาวชนและครอบครัวได้จำนวนไม่น้อย

นอกจากนี้แล้ว ยังมีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในงานคุมประพฤติในปี พ.ศ. 2547 โดยได้จัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมผู้ปฏิบัติงานกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในงานคุมประพฤติ และได้ทำการฝึกอบรมพนักงานคุมประพฤติที่จะทำหน้าที่นี้ในสำนักงานคุมประพฤติที่อยู่ในโครงการนำร่อง 11 แห่งจำนวน 40 คน และรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่นำมาใช้ในงานคุมประพฤตินี้เป็นรูปแบบที่เรียกว่า การประชุมฟื้นฟูสัมพันธ์ภาพ (Victim-offender mediation) ซึ่งเป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับสภาพคดีที่เข้ามาสู่งานคุมประพฤติโดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของงานสืบเสาะและพินิจมากที่สุด กล่าวคือ มีผู้เข้าร่วมประชุม

กลุ่มอย่างน้อย 2 ฝ่าย คือ ผู้เสียหายและเครือข่าย และ ผู้กระทำผิดและเครือข่าย สำหรับชุมชนนั้นสามารถเข้าร่วมประชุมกลุ่มได้ในฐานะเหยื่อโดยอ้อม (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2547; เดชา สังขวรรณ, 2550)

โดยหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถที่จะนำมาใช้ในงานของตำรวจได้ และน่าจะมีประโยชน์ต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมากกว่าการนำมาใช้ในงานคุมประพฤติ เพราะหากมีการใกล้ชิดตกลงกันได้ระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายแล้ว ก็จะไม่มีการนำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาและเกิดความพึงพอใจแก่ทุกฝ่าย ซึ่งจะส่งผลให้ผู้ที่ถูกกระทำผิดไม่มีประวัติต้องโทษทางอาญาติดตัวไป ผู้เสียหายหรือเหยื่อได้รับการเยียวยาและความยุติธรรมตามที่พวกเขาต้องการ และชุมชนได้ความสงบสุขจากการที่ทุกฝ่ายสามารถที่จะกลับเข้าไปดำเนินชีวิตได้ตามปกติ และผลพลอยได้อีกอย่างหนึ่งคือ จำนวนสถิติคดีอาญาลดลงและลดภาระงานของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมลง การใกล้ชิดประนีประนอมตามหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นของตำรวจมีการนำมาใช้ในหลายประเทศเช่น สหรัฐอเมริกา จีน ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ เป็นต้น ส่วนในประเทศไทยนั้นตำรวจได้นำวิธีการนี้มาใช้ในชั้นการสอบสวนในคดีที่สามารถทำการไกล่เกลี่ยหรือประนีประนอมกันได้ ซึ่งเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการที่จะยุติคดีความระหว่างกันของผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด

ยุติธรรมชุมชน

ชุมชนหรือหมู่บ้าน คือโครงสร้างทางการปกครองที่เล็กที่สุด และสำคัญที่สุด ดังที่หลายฝ่ายเห็นตรงกันว่า หมู่บ้านหรือชุมชน คือ “จุดแตกหัก” ของการแก้ปัญหาและการพัฒนาในทุกมิติ ดังนั้นควรจะต้องแก้ปัญหาที่หมู่บ้านหรือชุมชนก่อน ซึ่งการแก้ปัญหาดังกล่าวควรจะใช้ยุติธรรมชุมชนเข้าไป ทั้งนี้เป็นเพราะสมาชิกของชุมชนซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ในบริบทของความขัดแย้ง ย่อมสามารถเข้าใจเรื่องราวความขัดแย้งและสามารถจัดการได้ดีกว่าบุคคลหรือหน่วยงานที่มาจากภายนอก ซึ่งนั่นย่อมหมายถึงการเกิดขึ้นของสิ่งที่เรียกว่ายุติธรรมชุมชนโดยชุมชน

คำว่า “ยุติธรรมชุมชน” หมายความว่า ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีส่งเสริมสนับสนุนหรือกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือเป็นหุ้นส่วนกับภาครัฐในการป้องกันแก้ไขและจัดการกับปัญหาข้อพิพาทและความขัดแย้ง เยียวยาความเสียหายให้กับผู้ได้รับผลกระทบและมีส่วนร่วมในการสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในชุมชนซึ่งในปัจจุบันการขับเคลื่อนเรื่องยุติธรรมชุมชนกำลังเป็นประเด็นสำคัญทั้งในสังคมไทยและต่างประเทศ ทั้งนี้การเกิดขึ้นของยุติธรรมชุมชน มีพื้นฐานมาจากความคิดที่ว่า ชุมชนควรเป็นผู้จัดการความขัดแย้งและสร้างความสมานฉันท์ได้ด้วยตนเอง ซึ่งจังหวัดบุรีรัมย์ได้นำยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบการเสริมสร้างความสมานฉันท์บุรีรัมย์สันติสุข 9 ดีโดยจังหวัดบุรีรัมย์ มีแนวคิดชุมชนตัวอย่าง คือ “โครงการบุรีรัมย์สันติสุข 9 ดี” เนื่องจากการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาประเทศโดยภาพรวมที่ผ่านมา ยังคงเป็นเรื่องที่ขับเคลื่อนค่อนข้างยากลำบาก เพราะแนวทางและวิธีการยังเป็นการขับเคลื่อนจากข้างบนลงสู่ข้างล่าง กล่าวคือเป็นการกำหนดนโยบายและกิจกรรมจากรัฐบาล กระทรวง ทบวงกรม ผ่านหน่วยงานราชการลงสู่ประชาชนในระดับพื้นที่ และขาดการมีส่วนร่วมของ

ประชาชนอย่างจริงจัง และที่สำคัญ ประชาชนยังคงมองว่า ปัญหาความมั่นคง เป็นหน้าที่และภารกิจของหน่วยงานราชการต้องรับผิดชอบดำเนินการ เช่น ฝ่ายปกครอง ทหาร ตำรวจ ฯลฯ จึงให้ปัญหาต่างๆ ด้านความมั่นคง เหล่านี้ทวีความรุนแรงขึ้นตามลำดับ

ตัวอย่างเช่น ในบางหมู่บ้าน/ชุมชน พบมีการมั่วสุมค้าหรือเสพยาเสพติด ซึ่งเป็นสิ่งผิดกฎหมาย แต่ประชาชนกลับปล่อยปละละเลยคิดว่าไม่เกี่ยวข้องกับตน แต่เป็นหน้าที่ของฝ่ายปกครองหรือตำรวจต้องมาจับกุมและปราบปราม ซึ่งประชาชนอาจไม่สนใจหรือให้ความร่วมมือเลย บางรายยังช่วยกันปกปิดข้อมูลไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ ทำให้การแก้ไขปัญหาและพัฒนา ยังไม่สามารถดำเนินการให้สมบูรณ์และยั่งยืนได้เท่าที่ควร เพราะการดำเนินการต้องอาศัยปัจจัยและความร่วมมือจากหลายด้าน ที่สำคัญคือ การทำให้ประชาชนทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการ ในการดำเนินการทั้งหมดของจังหวัดบุรีรัมย์ จะมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกหมู่บ้าน/ชุมชน โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) เป็นผู้รับผิดชอบหลัก ภายใต้การใช้ธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข 9 ดี เป็นเครื่องมือเชื่อมระหว่างภาครัฐกับประชาชน ใช้กฎหมายผสานกับจารีตประเพณี ในการบูรณาการทุกกิจกรรม เพื่อให้เกิดความมั่นคงในพื้นที่ เน้นสร้างการพึ่งพาตนเองของประชาชนสู่ความมั่งคั่ง และสร้างองค์ความรู้ วิชาการ ภูมิปัญญา ร่วมคิด ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับประโยชน์ พร้อมสร้างระบบทายาทสู่ความยั่งยืน ดังนั้นประชาชนในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ไม่ใช่เพียงเป็นราษฎรหรือ People หมายถึงผู้ที่อาศัยอยู่ในแผ่นดินไทย เพื่อให้เป็นพลเมืองที่เรียกว่า Citizen หมายถึงผู้ที่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของแผ่นดิน รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเองตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อรักษาและพัฒนาผลประโยชน์ของส่วนรวม ไม่ใช่ประชาชนผู้อาศัยและรอรับการช่วยเหลือหรือรับคำสั่งจากภาครัฐแต่เพียงอย่างเดียว (อาภาศิริ สุวรรณานนท์ และคณะ, 2558)

นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยรังสิต กระทรวงยุติธรรม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ชุมชนเมืองเอก ได้ร่วมกันจัดตั้งโครงการส่งเสริมพัฒนาเครือข่ายงานยุติธรรมชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมขึ้นในชุมชนเมืองเอก ตำบลหลักหก อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานีโดยมีการจัดตั้งโครงการตำรวจมหาวิทยาลัย ซึ่งโครงการดังกล่าว มหาวิทยาลัยรังสิตได้ทำการคัดเลือกบุคลากรที่ทำหน้าที่รักษาความปลอดภัยของมหาวิทยาลัย (รปภ.) มาฝึกอบรม ให้ความรู้ เพื่อดูแล รักษาความสงบเรียบร้อยภายในชุมชน (คมชัดลึก , 2561) นอกจากนี้ ยังทำหน้าที่เป็นสื่อกลางให้กับหน่วยงานของภาครัฐ เอกชน ชุมชนในการทำงานแบบบูรณาการเพื่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากชุมชนเมืองเอายังมีกรณีพิพาทได้แย้งเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดินระหว่างบริษัทเอกชนกับคนในพื้นที่ การสร้างความยุติธรรมขึ้นภายในชุมชนจึงจำเป็นต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทดังกล่าว (กฤษณพงศ์ พุตระกูล และจอมเดช ตรีเมฆ, 2558)

หลักการและแนวทางการปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานสากลในการสร้างความสมานฉันท์

สำหรับการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับหลักการและแนวทางการปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานสากลในการสร้างความสมานฉันท์ มุ่งเน้นศึกษาในประเด็นบทบาทของสหประชาชาติในการจัดการความขัดแย้งและการสร้างความสมานฉันท์ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

สหประชาชาติ (United Nations Economic and Social Council) ได้รับหลักการพื้นฐานในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในระบบงานยุติธรรมในเดือนสิงหาคม 2002(Basic Principles on the Use of Restorative Justice Programmes in Criminal Matters) ซึ่งถูกพัฒนาขึ้นจากการประชุมสหประชาชาติเมื่อปี ค.ศ. 1999 (Development and implementation of mediation and restorative justice measure in criminal justice) และการประชุม the Tenth United Nations Congress on the Prevention of Crime and Treatment of Offenders, the Vienna Declaration on Crime and Justice: Meeting the Challenges of the Twenty-first Century เมื่อปี ค.ศ. 2000 โดยหลักการพื้นฐานนี้มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

บทนำ (Preamble)

ความคิดริเริ่มด้านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีการเติบโตขึ้นอย่างมากมายทั่วทุกมุมโลก ซึ่งมีรากฐานมาจากประเพณีวัฒนธรรมและรูปแบบยุติธรรมดั้งเดิมที่มองว่าอาชญากรรมเป็นอันตรายต่อประชาชน

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นการตอบสนองต่ออาชญากรรมอยู่บนพื้นฐานของการเคารพต่อศักดิ์ศรีและความเท่าเทียมของบุคคล การสร้างความเข้าใจ และการส่งเสริมความสมานฉันท์ของสังคม ด้วยการเยียวยาผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดและชุมชน

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทำให้ผู้ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมได้แลกเปลี่ยนความรู้สึกละและประสบการณ์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะตอบสนองความต้องการได้ถูกต้อง

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นการเปิดโอกาสให้เหยื่อได้รับการชดเชย รู้สึกปลอดภัยขึ้นและอยู่ในสังคมได้ตามปกติ ให้ผู้กระทำความผิดได้รู้สึกอย่างแท้จริงถึงผลกระทบของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นและให้แสดงความรับผิดชอบด้วยวิธีที่เหมาะสม ส่วนสังคมก็จะเข้าใจถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดอาชญากรรมขึ้น สร้างความสงบสุขในสังคม และป้องกันอาชญากรรมได้

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก่อให้เกิดมาตรการที่มีความยืดหยุ่นในการปรับใช้ในระบบการยุติธรรมภายใต้เงื่อนไขด้านกฎหมาย สังคมและวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ

กระบวนการยุติธรรมไม่มีผลกระทบต่ออำนาจหน้าที่ของรัฐในการฟ้องผู้ต้องหา

ส่วนที่ 1 การใช้คำนิยาม (Use of terms)

1. Restorative justice programme หมายถึง โครงการต่างๆ ที่ใช้กระบวนการสมานฉันท์ และแสวงหาผลลัพธ์แบบสมานฉันท์
2. Restorative process หมายถึง กระบวนการต่างๆ ที่เหยื่อ ผู้กระทำผิด และบุคคลอื่นๆ ในสังคมที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรม เข้ามามีส่วนร่วมในการหาทางออกหรือแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม ซึ่งโดยทั่วไปจะมีผู้ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกให้ โดยกระบวนการสมานฉันท์อาจจะประกอบด้วย การเจรจาไกล่เกลี่ย การประนีประนอม การประชุมร่วม และการลงโทษก็ได้
3. Restorative outcome หมายถึง ข้อตกลงกันที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสมานฉันท์ อาจจะเป็นในรูปแบบการตอบสนอง โครงการต่างๆ เช่น การซ่อมแซม การชดเชย การชดใช้ การบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ให้กับสังคมตามความต้องการของบุคคลและสังคมและความรับผิดชอบของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการบรรลุเป้าหมายของการอยู่ร่วมกันของเหยื่อและผู้กระทำผิด
4. Parties หมายถึง เหยื่อ ผู้กระทำผิด และบุคคลอื่นหรือสมาชิกในสังคมที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมที่อาจจะเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการสมานฉันท์
5. Facilitator หมายถึง คนที่จะทำหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกด้วยความเป็นกลางและยุติธรรมในการกระบวนการสมานฉันท์

ส่วนที่ 2 การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Use of restorative justice programmes)

6. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อาจถูกนำไปใช้ในทุกขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรม ขึ้นอยู่กับกฎหมายของแต่ละประเทศ
7. กระบวนการสมานฉันท์จะถูกนำไปใช้เฉพาะในกรณีที่มีพยานหลักฐานเพียงพอในการเอาผิดกับผู้ต้องหาโดยอยู่ภายใต้ความสมัครใจยินยอมของทั้งเหยื่อและผู้ต้องหา และทั้งสองฝ่ายสามารถที่จะล้มเลิกความสมัครใจได้ทุกเมื่อในระหว่างกระบวนการสมานฉันท์ ข้อตกลงควรจะมาด้วยความสมัครใจและภาระหน้าที่ผูกพันที่มีเหตุผลและเหมาะสม
8. ในกระบวนการสมานฉันท์ทั้งเหยื่อและผู้ต้องหาควรเห็นตรงกันกับข้อเท็จจริงในคดี การมีส่วนร่วมในกระบวนการสมานฉันท์ของผู้ต้องหาไม่ควรถูกนำไปเป็นพยานหลักฐานในการยอมรับสารภาพหากมีการฟ้องร้องต่อไป
9. ในการที่จะนำคดีไปสู่กระบวนการสมานฉันท์ควรคำนึงความแตกต่างที่นำไปสู่ความไม่สมดุลทางอำนาจและความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างคู่กรณี

10. ในการที่จะนำคดีไปสู่กระบวนการสมานฉันท์ควรคำนึงความปลอดภัยของคู่กรณีทั้งหมด

11. เมื่อกระบวนการสมานฉันท์ไม่เหมาะสมหรือเป็นไปได้ ควรจะนำคดีกลับเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหลักโดยไม่ชักช้า ในคดีเหล่านั้นเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมควรจะพยายามให้ผู้ต้องหาแสดงความรับผิดชอบต่อเหยื่อและสังคม รวมทั้งการสนับสนุนผู้ต้องหาและเหยื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้ตามปกติ

ส่วนที่ 3 การดำเนินการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Operation of restorative justice programmes)

12. ประเทศสมาชิกควรพิจารณาจัดทำแนวทางและมาตรฐานสำหรับใช้ในการกำกับดูแลการดำเนินการเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยมีหลักการพื้นฐานดังนี้

- (a) เจื่อนใจในการส่งคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
- (b) การจัดการคดีในกระบวนการสมานฉันท์
- (c) คุณสมบัติ การฝึกอบรม และการประเมินผู้ที่ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกหรือคนกลาง
- (d) การบริหารจัดการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
- (e) กฎเกณฑ์มาตรฐานที่ใช้ในการกำกับดูแลการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

13. กระบวนการที่เป็นหลักคุ้มครองความยุติธรรมแก่ผู้ต้องหาและเหยื่อในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ประกอบด้วย

(a) ภายใต้กฎหมายของประเทศ เหยื่อและผู้ต้องหาควรมีสติธิในการปรึกษาทนายในเรื่องเกี่ยวกับกระบวนการสมานฉันท์ ได้รับสิทธิการแปลความหมายหากจำเป็นต้องใช้ล่ามแปล สำหรับเด็กควรมีสติธิในการได้รับความช่วยเหลือจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง

(b) ก่อนที่จะตกลงเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดควรจะต้องทราบถึงสิทธิต่างๆ ขั้นตอนทั้งหมด และผลที่อาจจะเกิดขึ้นจากการตัดสินใจเข้าร่วมกระบวนการสมานฉันท์

(c) ทั้งเหยื่อและผู้ต้องหาไม่ควรถูกบังคับหรือชักจูงด้วยวิธีการที่ไม่เป็นธรรมให้เข้าร่วมในกระบวนการสมานฉันท์หรือผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสมานฉันท์

14. การพูดคุยในกระบวนการสมานฉันท์ที่ไม่ได้เกิดขึ้นในที่สาธารณะควรจะเก็บเป็นความลับ และไม่ควรเปิดเผยเว้นแต่ได้รับความยินยอมจากผู้ที่เกี่ยวข้องหรือถูกกำหนดโดยกฎหมายของประเทศ

15. ผลของการทำข้อตกลงจากกระบวนการสมานฉันท์ควรถูกกำกับดูแลโดยศาลยุติธรรมหรือนำไปใช้ในกระบวนการพิจารณาพิพากษาของศาลยุติธรรมหากเห็นว่าเหมาะสม หากเป็นเช่นนั้นผลที่ได้ก็ถือว่าเป็นคำพิพากษาเช่นเดียวกับศาลยุติธรรมและควรจะไม่มีการฟ้องคดีด้วยข้อเท็จจริงอันเดิมอีก

16. หากไม่สามารถมีข้อตกลงระหว่างผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการสมานฉันท์ คดีดังกล่าวควรจะถูกนำกลับเข้าไปสู่กระบวนการยุติธรรมหลักโดยไม่ชักช้า และความล้มเหลวจากการทำข้อตกลงกันเพียงอย่างเดียวไม่ควรถูกใช้ในการดำเนินคดีในภายหลัง

17. การไม่สามารถที่จะปฏิบัติตามข้อตกลงในกระบวนการสมานฉันท์ได้ ควรนำคดีกลับสู่กระบวนการยุติธรรมหลักหากกฎหมายของรัฐกำหนดไว้เพื่อที่จะดำเนินการตามกฎหมายต่อไปโดยไม่ชักช้า การไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงที่ไม่เกี่ยวข้องกับการพิพากษาของศาลไม่ควรถูกใช้เป็นเหตุในการลงโทษผู้ต้องหาเพิ่มขึ้นในการดำเนินคดีภายหลัง

18. ผู้ที่ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในกระบวนการสมานฉันท์ต้องดำเนินการด้วยความเป็นกลางเคารพศักดิ์ศรีและให้เกียรติทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและควรควบคุมให้ทุกฝ่ายปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพต่อกัน รวมทั้งทำให้ทุกฝ่ายร่วมหาทางออกด้วยกัน

19. ผู้ที่ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในกระบวนการสมานฉันท์ต้องมีความเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นและชุมชนเป็นอย่างดีและหากเป็นไปได้ควรได้รับการอบรมก่อนที่จะทำหน้าที่ดังกล่าว

ส่วนที่ 4 การพัฒนาอย่างต่อเนื่องของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Continuing development of restorative justice programmes)

20. ประเทศสมาชิกควรพิจารณาดำเนินการสร้างนโยบายหรือแผนระดับชาติในการพัฒนาโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และสร้างวัฒนธรรมที่จะสามารถนำกระบวนการสมานฉันท์มาใช้ในกลุ่มของผู้บังคับใช้กฎหมาย ผู้พิพากษาและนักสังคม รวมทั้งชุมชนในแต่ละพื้นที่

21. ควรมีการประชุมหารือกันเป็นประจำระหว่างเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมหลักและผู้ดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อพัฒนาความเข้าใจร่วมกันและเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการสมานฉันท์และผลลัพธ์ที่ได้ เพื่อให้มีการใช้กระบวนการสมานฉันท์มากขึ้น เพื่อหาแนวทางในการนำกระบวนการสมานฉันท์มาใช้ในการยุติธรรม

22. ประเทศสมาชิกควรสนับสนุนการทำวิจัยและประเมินผลกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อที่จะทราบระดับผลสำเร็จของกระบวนการสมานฉันท์ มีการส่งเสริมหรือเป็นทางเลือกในกระบวนการยุติธรรมหลักและมีผลเชิงบวกสำหรับทุกฝ่ายหรือไม่ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อาจจะต้องมี

การเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน จึงต้องมีการประเมินผลโครงการเหล่านั้นและนำผลการวิจัยที่ได้มาเป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายและโครงการต่อไป

ส่วนที่ 5 ข้อยกเว้น (Saving clause)

23. ไม่มีหลักการใดในหลักการพื้นฐานนี้ที่จะมีผลกระทบต่อสิทธิของผู้ต้องหาหรือเหยื่อที่มีอยู่ภายใต้กฎหมายของแต่ละประเทศหรือกฎหมายระหว่างประเทศ

นอกจากนี้องค์กรสหประชาชาติได้เผยแพร่คู่มือสำหรับการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในปี ค.ศ.2005 (Handbook on Restorative Programmes: Criminal Justice Handbook Series) เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในระบบงานยุติธรรมที่เป็นทางการ การทำงานขององค์กรอิสระและชุมชนเพื่อจัดการกับความขัดแย้งและอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งจะช่วยลดปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมหลัก นำคดีออกจากกระบวนการยุติธรรม และสร้างแนวทางการลงโทษที่สร้างสรรค์ขึ้นในระบบงานยุติธรรม (UNODC, 2005) โดยในคู่มือจะประกอบด้วยเนื้อหา 7 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 หลักการสำคัญที่เกี่ยวข้อง คำนิยาม ค่านิยม และวัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ส่วนที่ 2 การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในรูปแบบต่างๆ

ส่วนที่ 3 แนวทางและหลักการพื้นฐานในการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในด้านที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรม

ส่วนที่ 4 กลยุทธ์ วิธีการ และข้อเสนอแนะในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้

ส่วนที่ 5 อธิบายถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ขั้นตอนกระบวนการและข้อควรระวังในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้

ส่วนที่ 6 บทบาทขององค์กรและหน่วยงานต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมในการดำเนินการเกี่ยวกับการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้

และส่วนที่ 7 นำเสนอวิธีการในการประเมินผลสำเร็จในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้

โดยในส่วนที่ 3 จะมีตัวอย่างหลักการที่สามารถนำมาใช้ในการดำเนินการเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่สำคัญมีดังนี้

1. หลักการที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ของคู่กรณี (ความต้องการและสิทธิ)

1.1 คู่กรณีทุกฝ่าย

- 1.1.1 การมีส่วนร่วมด้วยความสมัครและการให้ความยินยอม
- 1.1.2 ไม่มีการเลือกปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นคดีใดก็ตาม
- 1.1.3 การเข้าถึงความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 1.1.4 การคุ้มครองความปลอดภัยในระหว่างกระบวนการ
- 1.1.5 การยังคงสามารถเข้าถึงวิธีการแก้ไขปัญหาล่วงไป/กระบวนการยุติธรรมหลัก
- 1.1.6 สิทธิพิเศษควรจะใช้สำหรับข้อมูลที่สามารถเปิดเผยได้ในการพิจารณาในชั้นศาล
- 1.1.7 สิทธิพลเรือนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ควรได้รับการเคารพ
- 1.1.8 ความปลอดภัยส่วนตัวควรได้รับการคุ้มครอง

1.2 ฝ่ายผู้ได้รับความเสียหาย

- 1.2.1 ความต้องการและความรู้สึกที่ต้องการอย่างแท้จริง
- 1.2.2 ความเสียหาย/สูญเสียที่ควรรับรู้
- 1.2.3 สิทธิในการเรียกร้องค่าความเสียหายที่เกิดขึ้น

1.3 ฝ่ายผู้ที่ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหาย

- 1.3.1 สิทธิในการเสนอการช่วยเหลือชดเชยก่อนที่จะมีการเรียกร้องอย่างเป็นทางการ
- 1.3.2 สิทธิในความยุติธรรมเช่นเดียวกับการพิจารณาในชั้นศาล รวมถึงการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ก่อนที่จะมีการพิจารณาคดีตัดสินคดี
- 1.3.3 การชดเชยความเสียหายควรมีความเหมาะสมกับความสามารถของผู้กระทำผิดที่จะทำได้และความเสียหายที่เกิดขึ้น
- 1.3.4 การชดเชยความเสียหายควรจะต้องคล้องกับหลักการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ที่กระทำผิด

2. หลักการสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของชุมชนและสังคม

- 2.1 ควรส่งเสริมความปลอดภัยของชุมชนด้วยวิธีการที่เป็นการป้องกันอาชญากรรม ลดอันตราย/ความเสียหาย และสร้างความสมานฉันท์ในสังคม
- 2.2 ความสามัคคีกลมเกลียวในสังคมควรได้รับการส่งเสริมโดยวิธีการให้ความเคารพต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม
- 2.3 ความสามัคคีกลมเกลียวในสังคมควรได้รับการส่งเสริมด้วยการยึดหลักศีลธรรมและความเคารพต่อกฎหมาย

3. หลักการสำหรับหน่วยงานที่ทำงานเกี่ยวข้องกับระบบงานยุติธรรม

3.1 ควรพิจารณาไม่ให้มีการฟ้องคดีในกรณีที่มีการดำเนินการสมานฉันท์ เว้นแต่เป็นกรณีที่มีระดับความเสียหาย ความเสี่ยงที่จะมีความเสียหายตามมา เกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะ หรือความเห็นต่างกันในข้อเท็จจริงหรือผลลัพธ์ ที่ต้องให้ศาลพิจารณา

3.2 การใช้ดุลยพินิจทั้งในส่วนตัวบุคคลและระบบไม่ควรจะกระทบต่อสิทธิตามกฎหมายหรือนำไปสู่การเลือกปฏิบัติ

3.3 มาตรการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ควรจะสำคัญน้อยกว่ามาตรการอื่นในกระบวนการยุติธรรม เช่น มาตรการการเบี่ยงเบน หรือมาตรการฟื้นฟู

4. หลักการสำหรับศาลยุติธรรม

4.1 เป้าหมายหลักของกระบวนการทางศาลควรเป็นการนำทุกฝ่ายกลับมาอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปกติสุข

4.2 การซ่อมแซมความเสียหายควรเป็นวัตถุประสงค์หลักในการจำหน่ายคดี

4.3 ความต้องการสมานฉันท์ควรเหมาะสมกับลักษณะของคดี

4.4 เมื่อความต้องการสมานฉันท์สามารถดำเนินการได้และมีความเหมาะสม ให้ศาลมีคำสั่งให้คู่กรณีเข้าร่วมกระบวนการสมานฉันท์โดยไม่ต้องคำนึงถึงความต้องการของคู่กรณี หากผู้เสียหายปฏิเสธก็ให้มีตัวแทนผู้เสียหายเข้าร่วมแทน

4.5 ความตั้งใจที่แท้จริงของผู้กระทำผิดที่จะซ่อมแซมความเสียหายที่เกิดขึ้นควรจะถูกนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการพิจารณาจำหน่ายคดี

4.6 เนื้อหาของการไกล่เกลี่ย/เจรจาประนีประนอมที่จะได้รับการพิจารณาควรเกี่ยวข้องกับประโยชน์ของสาธารณชน

5. หลักการสำหรับหน่วยงานที่ดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

5.1 แนวทางการปฏิบัติที่อยู่บนพื้นฐานของสิทธิคือ การที่ต้องให้ทุกฝ่ายได้ทราบถึงสิทธิของตนและมีการแนะนำให้แสวงหาคำแนะนำหรือที่ปรึกษาก่อนที่จะตกลงใจเข้าร่วมกระบวนการสมานฉันท์

5.2 ผู้ไกล่เกลี่ยที่ไม่เอนเอียง

5.3 ผู้ไกล่เกลี่ยที่เป็นกลาง

5.4 ควรเก็บข้อมูลของคู่กรณีทุกฝ่ายเป็นความลับ

5.5 ควรอำนวยความสะดวกการเข้าร่วมของฝ่ายที่อ่อนแอกว่าในการเจรจา

5.6 ยึดมั่นในหลักศีลธรรมอันดีในการปฏิบัติตนระหว่างดำเนินการดำเนินขั้นตอนการเจรจาไกล่เกลี่ย

5.7 ผู้ไกล่เกลี่ยไม่ควรมีบทบาทอื่นในคดีเดียวกัน

5.8 ยึดมั่นในแนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศในกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์

5.9 ได้รับการฝึกอบรมที่มีมาตรฐาน

5.10 มีความยึดมั่นในหลักการที่สังคมยอมรับ

5.11 มีการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานโดยการเข้าร่วมในการทำงานวิจัย

5.12 มีการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานด้วยการทบทวนการปฏิบัติและการพัฒนาตนเองในส่วนของการเป็นผู้ไกล่เกลี่ย

2.4.3 นโยบายด้านการป้องกันปราบปราม และแก้ไขปัญหายาเสพติด

สำหรับประเทศไทยก็ได้เผชิญกับปัญหายาเสพติดมาเป็นเวลานาน และรัฐบาลในแต่ละยุคได้ดำเนินการแก้ไขปัญหายาเสพติดมาตลอด โดยนโยบายด้านยาเสพติดที่ปรากฏอย่างเป็นทางการนั้น มีในปี พ.ศ. 2501 ซึ่งคณะปฏิวัติภายใต้การนำของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ออกประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 37 ลงวันที่ 9 ธันวาคม 2501 โดยให้เลิกการสูบฝิ่นทั่วราชอาณาจักรมีการเผาทำลายฝิ่นและอุปกรณ์การสูบฝิ่นที่ท้องสนามหลวง ในวันที่ 30 มิถุนายน 2502 หลังจากนั้นปี พ.ศ. 2504 รัฐบาลได้จัดตั้ง คณะกรรมการปราบปรามยาเสพติดให้โทษ หรือ กปส. สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีโดยให้อธิบดีกรมตำรวจเป็นประธาน และผู้แทนจากทุกส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเป็นกรรมการ (สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2557) ต่อมาในสมัยนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรีรัฐบาลได้เล็งเห็นว่า การปราบปรามยาเสพติดไม่สามารถแก้ไขได้โดยการดำเนินการเฉพาะกรมตำรวจฝ่ายเดียว จึงได้เสนอร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 ต่อสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน และประกาศใช้เป็นกฎหมายเมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2519 ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา การแก้ไขปัญหายาเสพติดของประเทศไทยก็ได้ดำเนินไปอย่างมีแบบแผนและเป็นระบบที่ดีขึ้น พระราชบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดให้มี "คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด" หรือเรียกชื่อย่อว่า ป.ป.ส. โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน และจัดตั้งสำนักงาน ป.ป.ส. ขึ้นเป็นหน่วยงานกลางรับผิดชอบโดยตรง มีฐานะเป็นกรม กรมหนึ่งในสำนักนายกรัฐมนตรี มีหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดทั้งในประเทศและต่างประเทศ

สงครามยาเสพติด (War on Drugs)

ปัญหายาเสพติดในประเทศไทยได้เพิ่มระดับและขนาดของปัญหาไปสู่ระดับที่รุนแรง และขยายวงกว้างมากยิ่งขึ้น นโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติดกลายเป็นนโยบายสำคัญในหลายๆ รัฐบาลที่ผ่านมา และถูกกำหนดเป็นวาระแห่งชาตินับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 เป็นต้นมา ซึ่งในสมัยรัฐบาลดังกล่าวได้มีแนวคิดในการมุ่งเน้นปราบปรามผู้ค้ายาเสพติดอย่างเข้มงวด เด็ดขาด จริงจัง เป็นการประกาศสงครามยาเสพติด (War on Drugs) (กุมภาพันธ์ - ธันวาคม 2546) ได้ดำเนินกลยุทธ์ แยกสลายทำลายโครงสร้างปัญหา ด้วยการดึงกลุ่มผู้เสพ/ผู้ติดยา

เสพติด และกลุ่มผู้ค้ารายย่อย มาฟื้นฟูพัฒนาให้กลับมาเป็นพลังแผ่นดิน ควบคู่กับการกดดันและปราบปรามขั้นเด็ดขาดกับผู้ผลิต ผู้ค้ายาเสพติดรายสำคัญที่ไม่เลิกพฤติกรรม รวมทั้งได้มีความพยายามที่จะฟื้นฟู ดูแล พัฒนา และสร้างความเข้มแข็งของพลังแผ่นดินและชุมชนให้เข้ามาเฝ้าระวังดูแลปัญหาและนำไปสู่ความยั่งยืน ส่งผลให้มีผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติด มารายงานตัวเข้ารับการรักษา บำบัดรักษา กว่า 300,000 คน ผู้ค้ามารายงานตัว กว่า 43,000 คน (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, 2558) ซึ่งส่วนหนึ่งได้นำเข้ารับการอบรมปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมให้ ละ เลิก เกี่ยวข้องกับยาเสพติด รวมทั้งได้มีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของหมู่บ้าน/ชุมชน และกลุ่มพลังแผ่นดินในการเฝ้าระวังดูแล ป้องกันและแก้ไขปัญหา มีผู้ประสานพลังแผ่นดินทุกหมู่บ้าน/ชุมชน และสมาชิก TO BE NUMBER ONE ในชุมชน สถานศึกษา สถานประกอบการทั่วประเทศแต่กระนั้นก็ตาม ปัญหายาเสพติดยังคงเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน มีการกำหนดยุทธศาสตร์พลังแผ่นดินภายใต้ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติดแห่งชาติ (ศตส.) โดยมุ่งเน้นยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาเสพติดอยู่ 4 ด้าน ได้แก่ การควบคุมตัวยาเสพติด ควบคุมผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติด ควบคุมพื้นที่และแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนแบบบูรณาการโดยชุมชน

ยุทธศาสตร์พลังแผ่นดินเอาชนะยาเสพติด

ในปี พ.ศ.2555 รัฐบาล ได้กำหนดยุทธศาสตร์พลังแผ่นดินเอาชนะยาเสพติด เป็นยุทธศาสตร์หลัก กำหนดกลยุทธ์สำคัญที่จะดำเนินการ คือ 7 แผน 4 ปรับ 3 หลัก 6 เร่ง เพื่อให้เป็นสิ่งที่ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยึดเป็นหลักในการขับเคลื่อนงานยาเสพติด

7 แผน ประกอบด้วย

แผนที่ 1 แผนสร้างพลังสังคมและพลังชุมชนเอาชนะยาเสพติด เป็นแผนที่ทำให้หมู่บ้าน/ชุมชนทั่วประเทศ ประมาณ 85,000 แห่ง มีการรวมตัวเป็นพลังแผ่นดิน และใช้พลังที่รวมตัวนี้ดำเนินการป้องกัน เฝ้าระวัง และแก้ไขปัญหาเสพติดในหมู่บ้าน/ชุมชน รวมทั้ง ส่งเสริมให้องค์กร หน่วยงาน โรงเรียน สถานประกอบการ ภาคเอกชนทุกแห่ง ได้รวมกันเป็นพลังแผ่นดินทั่วประเทศรัฐบาลหยิบยกแผนที่ เป็นแผนแรก เพื่อต้องการสื่อให้สาธารณชนทั้งประเทศได้ระลึกว่า การแก้ไขปัญหาเสพติดจะต้องร่วมมือกันทุกภาคส่วน

แผนที่ 2 แผนการแก้ไขปัญหายาเสพติด (Demand) เป็นแผนที่ลดจำนวนผู้เสพยาเสพติดในประเทศไทย ประมาณการว่า จำนวนผู้เสพยาเสพติดในประเทศไทยในขณะนี้ กว่า 1.2 ล้านคน ตั้งเป้าหมายไว้ว่าในปีแรกจะดำเนินการให้ได้ถึง 400,000 คนทั่วประเทศ โดยจะดำเนินการนำผู้เสพเข้ารับการบำบัดรักษาในทุกกระบวน ทั้งระบบสมัครใจ ระบบบังคับบำบัด ระบบต้องโทษ จะขยายสถานบำบัดให้เพียงพอ และจะให้องค์กรภาคเอกชน ภาคชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกันบำบัดรักษา รวมทั้งจะดำเนินการต่อผู้เสพ

ให้ครบวงจร ทั้งการติดตาม ช่วยเหลือ พันฟู ดูแลผู้เสพในด้านอาชีพ การงาน สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างเป็นปกติไม่กลับไปมีพฤติกรรมซ้ำอีก

แผนที่ 3 แผนการสร้างภูมิคุ้มกันและป้องกันยาเสพติด (Potential Demand) เป็นแผนที่มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติดให้กับประชาชน เยาวชนทั่วไป เยาวชนกลุ่มเสี่ยง เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อปัญหาเสพติดให้กับประชาชนทั่วประเทศ ซึ่งจะเป็นการตัดการเพิ่มขึ้นของผู้เสพยาใหม่ โดยจะให้ความสำคัญในการป้องกันยาเสพติดในสถานศึกษาทุกแห่ง รวมทั้ง จัดปัจจัยเสี่ยงที่เอื้อต่อปัญหาเสพติดให้หมดไป จะสร้างคุณภาพชีวิตทัศนคติให้กับเยาวชนที่จะเป็นอนาคตของชาติ ไม่ให้ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด

แผนที่ 4 แผนการปราบปรามยาเสพติดและบังคับใช้กฎหมาย เป็นแผนที่ลดผู้ผลิต ผู้ค้า ผู้ล้าเสี่ยาเสพติดในทุกระดับ เพื่อดำเนินการที่จะนำยาเสพติดมาแย่งตลาดผู้เสพ รัฐบาลจะเน้นย้ำให้ใช้หลักการบังคับใช้กฎหมายตามหลักนิติธรรมอย่างเคร่งครัด ใช้มาตรการทางด้านทรัพย์สิน การสืบสวนขยายผล เป็นแนวทางปฏิบัติหลัก จะมุ่งลดความเดือดร้อนของประชาชนต่อปัญหาการค้ายาเสพติดในชุมชน จะพัฒนากระบวนการยุติธรรมให้เอื้ออำนวยต่อการปราบปรามยาเสพติด รวมทั้ง จะลงโทษเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดอย่างเด็ดขาด

แผนที่ 5 แผนความร่วมมือระหว่างประเทศ เป็นแผนที่จะแสวงความร่วมมือกับต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อร่วมกันปราบปรามการผลิตและค้ายาเสพติด มิให้ปัญหาเสพติดเป็นภัยของแต่ละประเทศ โดยจะเร่งรัดในด้านความร่วมมือในทุกด้าน ทั้งในด้านการข่าว การปราบปราม การปฏิบัติการร่วม รวมทั้ง ใช้นโยบายเชิงรุกการพัฒนาพื้นที่ชายแดนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เพื่อให้ชายแดนมีความเป็นอยู่อย่างสันติ

แผนที่ 6 แผนสกัดกั้นยาเสพติด เป็นแผนที่จะดำเนินการมาตรการต่างๆ เพื่อสกัดกั้นยาเสพติดตามแนวชายแดนทุกด้าน มิให้มีการลักลอบนำยาเสพติดสู่ประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางภาคเหนือ ภาคตะวันออกและภาคเหนือ เพื่อสร้างแนวสกัดกั้นที่มีประสิทธิภาพ โดยจะเสริมความมั่นคงตามแนวชายแดน เพิ่มการลาดตระเวน การตั้งจุดตรวจ จุดสกัดตามเส้นทางชายแดน การสร้างหมู่บ้านชุมชนเข้มแข็งตามแนวชายแดนเป็นหมู่บ้านสกัดกั้นยาเสพติดชายแดน จัดระเบียบหมู่บ้านตามแนวชายแดน รวมทั้งเพิ่มประสิทธิภาพจุดตรวจ จุดสกัดกั้นตามเส้นทางตอนในทั่วประเทศให้เป็นตาข่ายการสกัดกั้นการลำเลียงยาเสพติดทั่วประเทศ

แผนที่ 7 แผนบริหารจัดการแบบบูรณาการ เป็นแผนที่ระดมสรรพกำลังทั้งประเทศเข้าแก้ไขปัญหายาเสพติด มีการจัดองค์กร กลไกการแก้ไขปัญหายาเสพติดทุกระดับ จะบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพทั้งในด้าน โครงสร้าง กลไก การบริหารงบประมาณ การพัฒนากำลังคน การสร้างขวัญกำลังใจแก่เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้านยาเสพติดดีเด่น ฯลฯ รวมทั้ง จะจัดการบูรณาการการแก้ไขปัญหายาเสพติดในระดับพื้นที่ มอบหมายบุคคลรับผิดชอบเป็นเจ้าภาพชัดเจน

4 ปรับเป็นการปรับปรุงสิ่งที่มีความสำคัญในลำดับต้นๆ 4 อย่าง เพื่อให้การเอาชนะยาเสพติดมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ปรับที่ 1 ปรับปรุงข้อมูล การข่าวให้ถูกต้อง ทันสมัย ซึ่งเป็นสิ่งชี้้นำการแก้ไขปัญหา ข้อมูลสำคัญที่จะปรับปรุง ก็คือ ข้อมูลผู้ค้า ข้อมูลผู้เสพ ข้อมูลกลุ่มเสี่ยง ข้อมูลพื้นที่ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ข้อมูลการดำเนินงาน โดยจะใช้ระบบคอมพิวเตอร์ เป็นส่วนจัดการข้อมูลให้เชื่อมโยงกัน จัดตั้งห้อง War Room ในทุกระดับทั้งในส่วนกลาง และจังหวัด มีการแสดงผลในระบบแผนที่ภูมิศาสตร์/GIS ตามหลักการจัดระบบจัดการข้อมูลสมัยใหม่

ปรับที่ 2 ปรับบทบาท พหุติกรมเจ้าหน้าที่ของรัฐ การประกาศเรื่องยาเสพติดเป็นวาระแห่งชาติ ต้องการแสดงให้เห็นว่า การแก้ไขปัญหายาเสพติด ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยการปฏิบัติปกติ จะต้องมีการมอบหมายปรับกำลัง ปรับบทบาทเจ้าหน้าที่ให้พร้อมทုံมท่อย่างเต็มที่ โดยจะมีการมอบหมายหน้าที่หลัก-รองของการเป็นเจ้าภาพ มีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการในทุกระดับ มีเจ้าหน้าที่หน่วยต่างๆมาปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ มีการคัดเลือก คัดสรรเจ้าหน้าที่ที่มีคุณภาพมาปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดการรวมศูนย์บูรณาการกำลังการปฏิบัติงาน ที่สำคัญ การควบคุมพฤติกรรมเจ้าหน้าที่ของรัฐมิให้แสวงประโยชน์ต่อยาเสพติด ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ซึ่งจะมีการลงโทษอย่างเด็ดขาด ทำให้ประชาชนไว้วางใจและเชื่อมั่นเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ปรับที่ 3 ปรับกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ เพื่อให้การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และภาคส่วนต่างๆมีประสิทธิภาพมากขึ้น ลดขั้นตอนการดำเนินงาน จะต้องมีการปรับปรุง แก้ไขกฎหมายหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพยาเสพติดฯ ที่นำผู้เสพเข้าระบบบังคับบำบัด จะต้องปรับแก้ไขให้คล่องตัว ลดขั้นตอน พระราชบัญญัติมาตรการฯ ที่ใช้ในการยึดอายัดทรัพย์สิน จะต้องปรับปรุงในด้านระเบียบ ระยะเวลา เพื่อให้เป็นเครื่องมือของเจ้าหน้าที่มากยิ่งขึ้น รวมทั้ง จะพิจารณาเพิ่มบทบาท อำนาจให้กับชุมชนในการเฝ้าระวัง และแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยถูกต้อง

ปรับที่ 4 ปรับทัศนคติของสังคมและชุมชนมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหายาเสพติด ให้ประชาชนทั้งประเทศรู้ว่า ยาเสพติด ไม่ใช่เรื่องของฝ่ายรัฐแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นเรื่องของประชาชนทั้งประเทศที่ต้องร่วมกันเป็นเจ้าของปัญหาร่วมแก้ไข สังคมมีการปรับทัศนคติ ต่อผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดที่ยุติพฤติกรรมแล้ว ด้วยการให้อภัย ให้การยอมรับ เปิดโอกาสให้ปรับปรุงตัว มีอาชีพการงานรองรับในหน่วยงานต่างๆ สามารถกลับสู่สังคมได้อย่างปกติ

3 หลัก ได้แก่ ยึด 3 หลักในการแก้ปัญหา ประกอบด้วย

หลักที่ 1 หลักการแก้ไขปัญหายาโดยใช้หลักเมตตา ความรักในเพื่อนมนุษย์ อยากเห็นคนผิดกลับตัวเป็นคนดี คืนความรักให้ครอบครัว คืนสุขให้ชุมชน โดยจะใช้มาตรการทางชุมชน มาตรการทางสังคม มาตรการประชาคม เพื่อให้เป็นกระแสของคนหมู่มาก ทำให้เกิดผลต่อผู้กระทำผิดยาเสพติดคิดละเลิกด้วย

กระบวนการทางสังคม เว้นแต่ผู้ไม่ยินยอม ก็จะดำเนินการอย่างจริงจัง ดังนั้น แผนงานทั้ง 7 แผนจึงมีหลักนี้แทรกอยู่

หลักที่ 2 ยึดหลักนิติธรรม ใช้การบำบัดป้องกันควบคู่การปราบปราม เป็นการใช้กระบวนการทางกฎหมายมาบังคับใช้อย่างจริงจังตามหลักนิติธรรม และโดยที่ที่ต้องการลดอุปสงค์ หรือความต้องการ (demand) ของผู้เสพให้มากที่สุด การจะลดผู้เสพได้ จะต้องดำเนินการในด้านการจัดหา หรือการชดเชย (supply) และด้านป้องกันควบคู่ไปด้วยเพื่อตัดวงจรการค้า และป้องกันผู้เสพรายใหม่จึงจะสามารถลดปัญหาได้อย่างแท้จริง ซึ่งก็คือการบูรณาการมาตรการต่างๆ บนพื้นฐานของหลักนิติธรรม

หลักที่ 3 หลักแก้ปัญหาโดยยึดพื้นที่เป็นตัวตั้ง หรือ Area Approach โดยยึดจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน เป็นตัวตั้งของการแก้ไขปัญหา ให้พื้นที่ที่เป็นเจ้าของปัญหา สร้างความเข้มแข็งให้กับพื้นที่ ทั้งในด้านบทบาท อำนาจ การมอบหมาย การระดมสรรพกำลัง การงบประมาณ การบริหารจัดการ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัด / นายอำเภอ เป็นเจ้าภาพ และรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาเต็ม มี 5 หน่วยหลักสำคัญ ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้บังคับการตำรวจจังหวัด สาธารณสุขจังหวัด ศึกษาธิการจังหวัด หน่วยงานด้านทหาร เป็นต้น

6 เร่ง ได้แก่ การกำหนดการปฏิบัติที่เร่งด่วน 6 เรื่องที่จะต้องเร่งดำเนินการ ได้แก่

เร่งที่ 1 เร่งดำเนินการในด้านข้อมูล ปัญหา ให้ทุกหน่วยหาข้อมูลปัญหายาเสพติดที่เป็นจริงในระดับพื้นที่ ในทุกจังหวัด โดยจะใช้วิธีการที่รอบคอบ ชัดเจน ใช้งานการข่าวขยายผลจากผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดจากประชาคมชุมชน ฯลฯ และให้ตรวจสอบต่างๆ อย่างถูกต้อง และใช้ข้อมูลนี้มาจัดทำแผนแก้ไขปัญหา รวมทั้งเร่งจัดตั้งศูนย์ข้อมูลทุกระดับ

เร่งที่ 2 เร่งลดจำนวนผู้เสพยาจากหมู่บ้าน/ชุมชน โดยจะเร่งจัดทำแผนบำบัดรักษา ลดจำนวนผู้เสพยาเสพติดในพื้นที่โดยเร็ว ยึดคุณภาพ และจะดำเนินการให้ครบวงจรทั้งการติดตาม ช่วยเหลือฟื้นฟู การแก้ไขปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม ให้การแก้ไขปัญหาเป็นไปอย่างยั่งยืน

เร่งที่ 3 เร่งแสวงหาความร่วมมือกับต่างประเทศและการสกัดกั้นยาเสพติด โดยจะเร่งประสานงาน ขยายความร่วมมือกับประเทศที่มีผลกระทบต่อนโยบายยาเสพติดกับประเทศไทยมากที่สุด ขยายความร่วมมือในระดับปฏิบัติให้มากขึ้น เพิ่มประสิทธิภาพการสกัดกั้นตามแนวชายแดน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในพื้นที่ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นเป้าหมายเร่งด่วนอันดับแรก เพื่อลดปริมาณนำเข้ายาเสพติดจากนอกประเทศให้เหลือน้อยที่สุดพร้อมกันนี้ จะเร่งการจัดตั้งจุดตรวจเส้นทางตอนในให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

เร่งที่ 4 เร่งปราบปรามผู้ค้า ลดความเดือดร้อนของประชาชนจากปัญหายาเสพติด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ค้าที่สร้างความเดือดร้อนให้กับชุมชน-สังคม ที่ประชาชนร้องเรียนตามช่องทางต่างๆ และจะมีการแจ้งผลการดำเนินงานให้ประชาชนรับทราบ รวมทั้ง จะเร่งขยายผลการดำเนินงานในด้านการยึดทรัพย์ผู้ค้ายาเสพติดตามหลักนิติธรรมให้เพิ่มมากขึ้น

ร่างที่ 5 ร่างแก้ไขปัญหายาเสพติดในและนอกสถานศึกษา ที่เป็นการห่วงใยของพ่อแม่ผู้ปกครองทั่วประเทศ จะเร่งให้ทุกจังหวัดเข้มงวด กวดขันพื้นที่เสี่ยง ปักจี้เสี่ยงที่สร้างความเดือดร้อนรำคาญให้กับชุมชนและสังคม ที่สำคัญ ได้แก่ สถานบันเทิง แหล่งมั่วสุมของเยาวชน การรวมกลุ่มรถซึ่งตามท้องถนน การก่อเหตุทะเลาะวิวาทของเยาวชนกลุ่มเสี่ยง และมีผลต่อประชาชนผู้บริสุทธิ์ นอกจากนี้ จะเร่งสร้างระบบป้องกัน และเฝ้าระวังยาเสพติดในสถานศึกษาในทุกจังหวัด เพื่อสร้างความสบายใจให้กับผู้ปกครอง

ร่างที่ 6 ร่างสร้างหมู่บ้าน/ชุมชนให้มีความเข้มแข็ง โดยน้อมนำพระราชดำริสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2554 ในเรื่อง โครงการกองทุนแม่ของแผ่นดิน ซึ่งถือเป็นยุทธศาสตร์พระราชทานในการสร้างหมู่บ้าน/ชุมชนให้มีความเข้มแข็ง มีการรวมกลุ่ม เฝ้าระวังยาเสพติด มีการพึ่งตัวเองพึ่งพากันเอง แก้ไขปัญหายาเสพติดในหมู่บ้าน/ชุมชนโดยใช้ทุนทางสังคมของตน และต่อยอดไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจพอเพียง

แผนยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด พ.ศ. 2558-2562

แผนการจัดการปัญหายาเสพติดนี้ให้ความสำคัญกับการยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนและก่อให้เกิดผลกระทบในทางที่ดีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน แก้ปัญหาในเชิงพื้นที่โดยกำหนดเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคที่เกี่ยวข้องในกระบวนการร่วมคิดร่วมตัดสินใจร่วมดำเนินการร่วมรับผลประโยชน์และร่วมประเมินผลแก้ปัญหาแบบองค์รวมด้วยการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบครบวงจรสร้างความสมดุลของยุทธศาสตร์ทั้งด้านการลดอุปสงค์ยาเสพติดและการลดอุปทานยาเสพติดและเน้นผลสัมฤทธิ์เชิงคุณภาพโดยกำหนดมาตรฐานและตัวชี้วัดผลการดำเนินงานอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรมโดยมีวิสัยทัศน์ว่า “สังคมไทยเข้มแข็งและรอดพ้นภัยจากยาเสพติดด้วยภูมิคุ้มกันและมาตรการลดผู้ค้าและผู้เสพและความร่วมมือระหว่างประเทศด้านยาเสพติดบรรลุผลตามพันธกรณีและวิสัยทัศน์อาเซียนภายในปี 2562” โดยประกอบไปด้วย 8 ยุทธศาสตร์หลักได้แก่

1. ยุทธศาสตร์การป้องกันกลุ่มผู้มีโอกาสเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด
2. ยุทธศาสตร์การควบคุมตัวยาและผู้ค้ายาเสพติด
3. ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหายาเสพติดผู้ติดยาเสพติด
4. ยุทธศาสตร์ความร่วมมือระหว่างประเทศ
5. ยุทธศาสตร์การสร้างและพัฒนาระบบรองรับการคืนคนดีให้สังคม
6. ยุทธศาสตร์การสร้างสภาพแวดล้อมเพื่อป้องกันปัญหายาเสพติด
7. ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

8. ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการแบบบูรณาการ

โดยมีเป้าประสงค์ ดังนี้

1. เด็กและเยาวชนมีภูมิคุ้มกันยาเสพติดทุกคน
2. หมู่บ้าน/ชุมชนสถานศึกษาสถานประกอบการมีความเข้มแข็งในการป้องกันยาเสพติด
3. เด็กเยาวชนประชาชนชุมชนไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดและร่วมเป็นพลังแผ่นดินเอาชนะ

ยาเสพติด

4. ทำลายเครือข่ายการค้าและองค์กรอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดลดพื้นที่ปลูกพืชเสพติดและทำลายแหล่งผลิต

5. ผู้เสพผู้ติดได้รับการบำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพอย่างมีมาตรฐาน

6. ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของอาเซียน

นโยบายการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด พ.ศ.2561

รองนายกรัฐมนตรีและรรมว.กระทรวงยุติธรรม มอบนโยบายการทำงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด สำหรับแนวทางการดำเนินงานในปี 2561 ที่เน้นการดำเนินงานตาม 3 มาตรการ (ป้องกัน/บำบัด/ปราบปราม) ความร่วมมือระดับนานาชาติในการแก้ไขปัญหายาเสพติด การปรับกฎหมายยาเสพติด รวมถึงการสร้างการรับรู้ความเข้าใจเรื่องยาเสพติดให้ประชาชน โดยเน้นย้ำนโยบายการทำงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด 8 ข้อ ดังนี้ (เดลินิวส์, 2561)

1. พัฒนาบุคลากรที่ทำงานด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด เพื่อเพิ่มขีดความสามารถให้ทันต่อสถานการณ์ปัญหายาเสพติด

2. ผลักดันให้ประเทศนอกภูมิภาคอาเซียนที่ได้รับผลกระทบจากยาเสพติดเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนการแก้ไขปัญหายาเสพติดในพื้นที่สามเหลี่ยมทองคำ

3. ให้ความสำคัญกับแนวทางการพัฒนาทางเลือกอย่างยั่งยืน เพื่อผลสัมฤทธิ์อย่างยั่งยืน โดยการพัฒนาคูณภาพชีวิตของผู้ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด โดยให้ขยายผล และทำเป็น Model ที่ชัดเจน กำหนดเป็นแผนงาน โครงการ กิจกรรม และแผนปฏิบัติการ (Action Plan) ในระยะ 1 ปี 5 ปี และ 10 ปี

4. พัฒนารูปแบบกระบวนการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดให้มีประสิทธิภาพ สามารถคืนคนดีสู่สังคมได้

5. กำจัดแหล่งผลิตยาเสพติด ด้วยเทคนิค กลยุทธ์ วิธีการที่ทันสมัย

6. การดำเนินมาตรการทั้ง 4 มาตรการ ได้แก่ มาตรการป้องกัน มาตรการปราบปราม มาตรการบำบัด และความร่วมมือระหว่างประเทศ ให้มีการบูรณาการร่วมกัน โดยเน้นการจัดลำดับความสำคัญ

7. ต้องมีการบูรณาการทำงานร่วมกันทั้งหน่วยงานภายในสำนักงาน ป.ป.ส. กระทรวงยุติธรรม และหน่วยงานภายนอกให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น และ

8. พัฒนางานด้านป้องกันในเด็กและเยาวชนให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายและมีคุณภาพมากขึ้น โดยเน้นกระบวนการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

2.5 แนวคิดและทฤษฎีอาชญาวิทยาที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีอาชญาวิทยาที่เกี่ยวข้องกับระบบงานราชทัณฑ์ที่สำคัญที่เป็นกรอบในการกำหนดทิศทางของการปฏิบัติงานในด้านงานราชทัณฑ์มีด้วยกัน 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มทฤษฎีที่เน้นการลงโทษและกลุ่มทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับการบำบัดฟื้นฟู และการให้โอกาส โดยในแต่ละกลุ่มมีทฤษฎีที่คณะวิจัยได้พบทวนมีสาระสำคัญดังนี้

2.5.1 กลุ่มทฤษฎีที่ความสำคัญกับการลงโทษ

สำหรับกลุ่มทฤษฎีที่เน้นเรื่องการลงโทษจะเป็นกลุ่มทฤษฎีอาชญาวิทยาดั้งเดิม(Classical School of Criminology) ซึ่งวางหลักการพื้นฐานของการกำหนดกฎหมายและนำบทลงโทษที่เหมาะสมมาใช้ในการป้องกันการกระทำผิดทางอาญาในสังคม ซึ่งเป็นกรอบในการดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างจริงจังด้วยการประกาศสงครามกับอาชญากรรมหลายประเภท เช่น สงครามยาเสพติด สงครามกวดล่างมาเฟีย เป็นต้น โดยมีหลักการที่สำคัญคือ การตัดสินใจลงมือประกอบอาชญากรรมขึ้นนั้นมีสาเหตุมาจากเหตุผลส่วนบุคคล บางคนก็ทำผิดเพราะความโลภ บางคนก็ทำผิดเพราะความจำเป็น ส่วนบางคนก็ทำผิดเพราะอารมณ์โกรธ รัก อิจฉา หรือแค่ต้องการแก้แค้น เป็นต้น แต่ประเด็นหลักนั้นอยู่ที่การตัดสินใจนั้นเกิดจากการใช้หลักเหตุและผลในการชั่งน้ำหนักระหว่างผลดีกับผลเสียที่อาจเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น แนวคิดนี้เป็นที่รู้จักในฐานะจุดเริ่มต้นของอาชญาวิทยา จึงถูกเรียกว่า อาชญาวิทยาดั้งเดิม (เสกสรรค์ เครือคำ, 2558)

ต้นกำเนิดของแนวคิดนี้มาจากผลงานของนักกฎหมายชาวอิตาลี ชื่อว่า ซีซาร์ เบคคาเรีย (Cesar Beccaria) และ เจรามี่ เบนแธม (Jeremy Bentham) นักกฎหมายชาวอังกฤษ โดยหลักการของแนวคิดสำนักอาชญาวิทยาดั้งเดิมนั้น มีอยู่ด้วยกัน 3 ประการ คือ

1. มนุษย์เลือกที่จะมีพฤติกรรมตามที่ตัวเองต้องการ นั่นคือ คนเราเป็นคนเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด ไม่มีอะไรบังคับให้ทำ
2. การตัดสินใจเลือกของมนุษย์สามารถควบคุมได้โดยความกลัวต่อการลงโทษ และ
3. การลงโทษที่จะทำให้กลัวและสามารถควบคุมพฤติกรรมอาชญากรรมได้จะต้องมีความรุนแรงที่เหมาะสม (Proportionate severity) รวดเร็ว (Swiftness) และแน่นอน (Certainness)

แต่อย่างไรก็ตามการอธิบายพฤติกรรมของคนทั่วไปในสังคมนั้นเป็นพื้นฐานที่นำไปสู่การคิดหาวิธีการในการควบคุมพฤติกรรมเหล่านั้น ดังนั้นในส่วนนี้นักอาชญาวิทยาดั้งเดิมมองว่า ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์นั้น คือ การแสวงหาความสุข (Hedonism) นั่นคือ มนุษย์นั้นจะมองหาสิ่งที่ทำให้ตัวเองพึงพอใจ (Pleasure) และในทางตรงกันข้ามก็จะหลีกเลี่ยงการกระทำใดๆ ที่จะทำให้ตัวเองเจ็บปวด (Pain) ดังนั้นในการตัดสินใจที่จะกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งจึงเป็นการชั่งน้ำหนักของสิ่งที่จะได้รับการกระทำนั้นว่าจะมีผลดี (ความสุข) หรือผลเสีย (ความเจ็บปวด) มากกว่ากัน หากคิดคำนวณแล้วการกระทำนั้นจะก่อให้เกิดผลดีมากกว่าผลเสียแล้วก็จะตัดสินใจลงมือกระทำสิ่งนั้น แต่ถ้าหากคำนวณแล้วเห็นว่าการนั้นทำไปแล้วทำให้ตัวเองมีความเดือดร้อนมากกว่าจะเกิดผลดีก็จะไม่ทำ

แนวคิดของเบคคาเรียและเบนธัมถูกพัฒนาจนเป็นที่รู้จักในนามของทฤษฎีการยับยั้งป้องกัน (Deterrence theory) โดยแนวคิดนี้เน้นไปที่การยับยั้งป้องกันอาชญากรรมด้วยการทำให้กลัวต่อการลงโทษ ซึ่งเป็นส่วนของการประยุกต์ใช้แนวคิดอาชญาวิทยาดั้งเดิมให้เกิดประโยชน์ในการควบคุมอาชญากรรม โดยหลักการยับยั้งป้องกันของการลงโทษนั้นมีอยู่ด้วยกัน 2 ประการ คือ

1. การยับยั้งป้องกันเฉพาะ (Specific deterrence) เป็นการยับยั้งป้องกันที่ตัวบุคคลที่ถูกลงโทษ นั่นคือการลงโทษผู้ที่กระทำผิดให้หลาบจำและหวาดกลัวไม่กล้าที่จะกระทำผิดอีก ดังนั้นผลของการลงโทษประเภทนี้จึงเป็นผลที่เกิดเฉพาะต่อตัวผู้ที่ถูกลงโทษ

2. การยับยั้งป้องกันทั่วไป (General deterrence) เป็นการยับยั้งป้องกันที่มีผลต่อประชาชนคนอื่นที่ไม่ได้ถูกลงโทษ นั่นคือ การนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษนั้นเป็นเหมือนการแสดงตัวอย่างให้คนอื่นดูและไม่กล้าเอาเยี่ยงอย่างหรือกระทำความผิดอย่างเดียวกับผู้ที่ถูกลงโทษ และโดยถ้าหากกระทำผิดอย่างเดียวกันก็จะได้รับการลงโทษอย่างนี้เช่นเดียวกัน

ตามทฤษฎีการยับยั้งป้องกัน การลงโทษที่จะสามารถยับยั้งป้องกันพฤติกรรมอาชญากรรมของมนุษย์ได้จะต้องมีลักษณะ 3 ประการ คือ

1. ความรุนแรงที่เหมาะสม (Proportionate severity) การลงโทษที่ดีจะต้องมีความรุนแรงเพียงพอเหมาะสมกับความผิด และรุนแรงพอที่จะทำให้คนทั่วไปกลัวไม่กล้าที่จะลงมือกระทำความผิดนั้น ซึ่งโดยทั่วไปบทลงโทษทางอาญาก็จะประกอบไปด้วย การปรับ การจำคุก และการประหารชีวิต นอกจากนี้ก็ยังมี การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ และการยึดใบอนุญาตต่างๆ เป็นต้น ซึ่งความรุนแรงที่เหมาะสมของบทลงโทษนั้นขึ้นอยู่กับสังคมและกาลเวลา หากบทลงโทษใดแล้วหลังหรือไม่เหมาะสมก็สามารถที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ เช่น การแก้ไขกฎหมายยาเสพติดโดยการเพิ่มโทษให้กับผู้ค้ายาเสพติดบางประเภท การเพิ่มโทษสำหรับคนเมาแล้วขับ หรือการเพิ่มโทษในกฎหมายอื่นๆ เพื่อสร้างความน่ากลัวทำให้คนไม่กล้าที่จะฝ่าฝืนหรือกระทำผิด

2. ความรวดเร็ว (Swiftness) การลงโทษที่มีประสิทธิภาพในการยับยั้งป้องกันจะต้องมีความรวดเร็ว สามารถนำตัวผู้ที่กระทำความผิดมาลงโทษได้อย่างรวดเร็วที่สุดความเร็วของการลงโทษจะเน้นไปที่กระบวนการพิจารณาของศาลในการไต่สวนคดีและมีคำพิพากษาลงโทษ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับงานของตำรวจในหน้าที่ของการสอบสวนทำสำนวนคดีของพนักงานสอบสวน หากพนักงานสอบสวนสามารถสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานได้เร็วก็จะทำให้คดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลได้รวดเร็วด้วย ดังนั้นตามหลักการของความรวดเร็วของการลงโทษนี้ หากบทลงโทษสามารถนำมาใช้ลงโทษผู้กระทำความผิดได้ทันทีก็จะมีประสิทธิภาพในการยับยั้งป้องกันมาก

3. ความแน่นอน (Certainness) การลงโทษที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีความแน่นอน ซึ่งความแน่นอนของการลงโทษสามารถเกิดขึ้นได้ในหลายๆ ลักษณะ เช่น การเพิ่มโอกาสที่ผู้กระทำความผิดจะถูกจับกุมได้แก่ การเพิ่มสายตรวจ การสืบสวนหาข่าว การไปถึงที่เกิดเหตุให้รวดเร็ว การระดมกวาดล้างอาชญากรรม การเก็บพยานหลักฐานที่ถูกต้องครบถ้วน ที่กล่าวมาเป็นความแน่นอนในชั้นของตำรวจ ส่วนความแน่นอนในชั้นศาลก็จะเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการที่ต้องหาหลักฐานว่ามีความผิดและถูกลงโทษตามกฎหมาย ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับพยานหลักฐานทางคดี

หลักการของทฤษฎีการยับยั้งป้องกันถูกใช้เป็นรากฐานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการทำงานของตำรวจ ที่ต้องรับผิดชอบในการป้องกันและปราบอาชญากรรมให้ลดน้อยลงหรือไม่ให้เกิดขึ้นในสังคม โดยหลักการเหล่านี้มีการนำมาใช้อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าจะมีแนวคิดอื่นเกิดขึ้นและนำมาปรับใช้ในการควบคุมอาชญากรรม แต่อย่างไรก็ตามหลักการยับยั้งป้องกันยังคงอยู่และถูกใช้ควบคู่ไปกับหลักการอื่นๆ

2.5.2 กลุ่มทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับการบำบัดฟื้นฟูและให้โอกาส

สำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยม (Positive School of Criminology) เป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการบำบัดฟื้นฟู โดยจะมองว่าอาชญากรหรือผู้ที่กระทำความผิดเป็นผู้ป่วยควรได้รับการรักษาให้หายดีและสามารถอยู่ในสังคมได้ตามปกติ ซึ่งแนวคิดอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยมนั้นเริ่มก่อตัวขึ้นหลังจากแนวคิดอาชญาวิทยาวิภาษวิทยาเดิมกำเนิดขึ้นราวๆ 100 ปี แนวคิดอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยมเกิดขึ้นจากการพัฒนาการเรียนรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ที่เน้นในเรื่องของการพิสูจน์เชิงประจักษ์ โดยแนวคิดพื้นฐานของสำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยมนั้นคือ อาชญากรรมเกิดจากปัจจัยที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของมนุษย์ ซึ่งในช่วงเริ่มต้นของแนวคิดนี้ พฤติกรรมอาชญากรรมนั้นเกิดจากความผิดปกติทางด้านร่างกายของมนุษย์ที่มีมาแต่กำเนิด ซึ่งความผิดปกตินี้เป็นลักษณะความผิดปกติทางกายภาพและชีวภาค ดังนั้นตัวผู้ที่กระทำความผิดจะมีลักษณะทางกายภาพและชีวภาคที่แตกต่างจากบุคคลธรรมดาทั่วไป แนวคิดนี้จึงเป็นการอธิบายอาชญากรรมด้วยลักษณะทางกายภาพและชีวภาค

ของบุคคล (Biological explanation of crime) ในยุคต่อมาได้มีการนำแนวคิดด้านจิตวิทยามาอธิบายพฤติกรรมอาชญากรรม โดยมีความเชื่อว่า พฤติกรรมอาชญากรรมเกิดจากความผิดปกติทางด้านจิตใจของบุคคล ดังนั้นอาชญากรจึงเป็นผู้ที่มีความผิดปกติและความกดดันทางด้านจิตใจ แนวคิดนี้จึงเป็นการอธิบายอาชญากรรมด้วยลักษณะทางจิตและบุคลิกภาพของบุคคล (Psychological explanation of crime) นอกจากนี้ยังมีการนำสภาพแวดล้อมทางสังคมมาอธิบายพฤติกรรมอาชญากรรม (Social explanation of crime) โดยมองว่า ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมซึ่งอยู่นอกเหนือการควบคุมของมนุษย์เป็นสาเหตุของพฤติกรรมอาชญากรรม ซึ่งแนวคิดนี้ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายตั้งแต่ในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา และยังคงได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน (พรชัย ชันดี, ธัชชัย ปิตะนีละบุตร, และอัศวิน งามวิไล, 2543)

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับการให้โอกาสสำหรับผู้ที่ทำให้กระทำผิดในการกลับตัวและสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างคนปกติทั่วไป โดยกลุ่มทฤษฎีนี้คือ กลุ่มทฤษฎีอาชญาวิทยาสมัยใหม่ (Post-modern theory of criminology) ซึ่งเป็นแนวต่อต้านหรือวิพากษ์วิจารณ์ทฤษฎีอาชญาวิทยาแบบเดิมที่มีอยู่แล้ว โดยเฉพาะการวิพากษ์วิจารณ์กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เน้นเรื่องการลงโทษทำให้เป็นที่รู้จักในชื่อแนวคิดอาชญาวิทยาแนววิพากษ์ (Critical criminology) โดยมีทฤษฎีที่น่าสนใจ ดังนี้

ทฤษฎีตีตรา/ประทับตรา

ทฤษฎีตีตรา/ประทับตราเป็นทฤษฎีที่ชี้ให้เห็นถึงผลเสียของการนำตัวผู้กระทำผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดการสร้างแนวทางเลือกอื่นๆ สำหรับการดำเนินการกับผู้กระทำผิดกฎหมายอาญา โดยเฉพาะคนที่กระทำผิดในคดีความผิดไม่ร้ายแรง เช่น คดีเสพยาเสพติด เป็นต้น ซึ่งในมุมมองของทฤษฎีตีตรานี้ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวที่จะยกเลิกความผิดให้กับความผิดเล็กน้อยทั้งหลายเพื่อลดการนำคนเข้าสู่การกระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งถูกมองว่าเป็นตราบาปของคนที่ผ่านมา (Braithwaite, 1989; 1998) ทฤษฎีการตีตรา/ประทับตรา (Labeling theory) ที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไปนั้นเป็นของ ฮาวาร์ด เบ็คเกอร์ (Howard Becker) โดยมีหลักการสำคัญว่า พฤติกรรมอาชญากรรมเกิดจากการที่สังคมตีตราว่าพฤติกรรมนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ดี ทำให้คนที่ถูกตีตราว่ามีพฤติกรรมเช่นนั้นก็มีพฤติกรรมอย่างนั้นจริงหรือกระทำสิ่งนั้นต่อไป ซึ่งส่งผลให้คนเหล่านี้เป็นกลายเป็นคนนอกสังคม (Outsiders) โดยทฤษฎีการตีตรานี้จะกล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของตราบาปและการตีตรา ที่มีต่อพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งทฤษฎีนี้อธิบายถึงที่มาของตราบาปและการที่ตราบาปและการตีตรา กลายเป็นสาเหตุของการประกอบอาชญากรรม (Becker, 1963)

ทฤษฎีความละอายเชิงบูรณาการ (Reintegrative shaming theory)

แนวคิดนี้ถูกพัฒนาขึ้นโดย จอห์น เบรทเวท (John Braithwaite) นักอาชญวิทยาชาวออสเตรเลียในปี 1989 โดยการรวมเอาทฤษฎีวัฒนธรรมรอง ทฤษฎีการควบคุมทางสังคม ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ทฤษฎีความกดดันทางสังคม และทฤษฎีการประทับตรา ซึ่งเป็นแกนหลักของทฤษฎีนี้ เบรทเวทได้เสนอทฤษฎีนี้เพื่ออธิบายถึงสาเหตุที่บางสังคมมีจำนวนอาชญากรรมมากกว่าบางสังคม โดยในสังคมที่มีอาชญากรรมจำนวนมากเกิดจากความล้มเหลวของสังคมที่ไม่สามารถทำให้คนที่กระทำความผิดเกิดความรู้สึกละอายใจ ซึ่งมักจะมีสาเหตุมาจากการที่ความผูกพันทางสังคมที่ลดน้อยลงโดยเฉพาะในสังคมเมือง อันเป็นผลให้ผู้ที่ถูกสังคมตีตราว่าเป็นอาชญากรยังคงกระทำความผิดต่อไป ซึ่งหากอาชญากรถูกทำให้รู้สึกละอายใจหรือรู้สึกผิดกับสิ่งที่ทำก็จะมีเหตุลดการกระทำผิด แต่อย่างไรก็ตามความละอายต้องเป็นในลักษณะของการนำผู้กระทำความผิดกลับเข้าสู่สังคม (Reintegrative shaming) มากกว่าความละอายใจที่นำไปสู่การแบ่งแยก (Stigmatic shaming) (Braithwaite, 1989) เบรทเวทได้ยกตัวอย่างโดยการเปรียบเทียบระหว่างสังคมอเมริกาที่มีสถิติอาชญากรรมสูงกับสังคมญี่ปุ่นที่มีสถิติอาชญากรรมต่ำ ซึ่งในสังคมญี่ปุ่นประชาชนในสังคมมีความผูกพันทางสังคม มีความเห็นอกเห็นใจ และให้อภัยซึ่งกันและกันระหว่างคนในสังคม มากกว่าประชาชนในสังคมอเมริกา

ทฤษฎีนี้มองว่าธรรมชาติของมนุษย์มีแนวโน้มจะกระทำความผิดกิจกรรมอาชญากรรมเพื่อประโยชน์และความสุขส่วนตัว โดยถ้าบุคคลใดขาดสิ่งยึดเหนี่ยวไว้ก็จะลงมือกระทำความผิดได้ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของทฤษฎีการควบคุมทางสังคม และลักษณะของสภาพแวดล้อมและตัวบุคคลเป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงพฤติกรรมอาชญากรรมลักษณะเหล่านี้ เช่น การว่างงาน ระดับการศึกษา ความยากจน ชนชั้นทางสังคม สถานภาพโสด และวัยรุ่นชาย ซึ่งลักษณะเหล่านี้ยังนำไปสู่การมีความผูกพันกับสังคมที่ต่ำด้วย ซึ่งในทางตรงกันข้ามคนที่ไม่มีลักษณะเสี่ยงต่อการกระทำความผิดมักจะเป็นบุคคลที่แต่งงานมีครอบครัวและมีงานทำและอยู่ในสังคมที่มีความผูกพันกันสูง ตัวอย่างเช่นในสังคมญี่ปุ่น เบรทเวทเชื่อว่าความละอายใจเป็นปัจจัยที่สำคัญในการป้องกันอาชญากรรมและการนำอาชญากรกลับมาใช้ชีวิตอย่างปกติ ในสังคม โดยแนวคิดของเบรทเวทนำไปสู่การสร้างกระบวนการเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) ขึ้นมาใช้เป็นทางเลือกใหม่สำหรับการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมในสังคม ซึ่งแนวคิดนี้ถูกนำไปใช้ในหลายๆ สังคมรวมทั้งสังคมไทยด้วย โดยตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยชาวเผ่าพื้นเมือง ในประเทศนิวซีแลนด์และแคนาดา

นอกจากนี้ ทฤษฎีที่ถูกนำมาสนับสนุนทฤษฎีของเบรทเวทและการใช้หลักการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อีกทฤษฎีหนึ่งคือ ทฤษฎีความยุติธรรมเชิงกระบวนการ (Procedural justice theory) ซึ่งมีแนวคิดที่ว่า หากผู้ต้องหาได้มีประสบการณ์ที่เป็นธรรมในกระบวนการพิจารณาคดีและตัดสินคดีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมอาชญากรรมของเขา ผู้ต้องหาจะมีแนวโน้มที่จะยอมรับความผิด รับผิดขอต่อการกระทำของตน เนื่องจากชอบธรรมของเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการพิจารณา อันจะส่งผลให้ผู้ต้องหานั้นยอมกลับตัวไม่กลับไปกระทำผิดอีก

(Tyler, Sherman, Strang, Barnes, & Woods, 2007) ซึ่งกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถที่ตอบสนองความต้องการของผู้ต้องหาในส่วนนี้ได้ โดยการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาได้มีโอกาสเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินพิจารณาความผิดของเขาด้วยความสมัครใจและเปิดกว้างในการสื่อสารระหว่างคู่กรณีในฐานะมนุษย์เหมือนกัน ซึ่งแตกต่างจากกระบวนการยุติธรรมหลักที่มีข้อจำกัดมากมายสำหรับผู้กระทำผิด

ทฤษฎีการสร้างสันติภาพ (Peace-making theory)

ทฤษฎีการสร้างสันติภาพ (Peace-making theory) เป็นแนวคิดด้านการบริหารงานยุติธรรมสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นมาจากการที่กระบวนการยุติธรรมแบบดั้งเดิมไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาอาชญากรรมในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามที่ ฮารอล เปปินสกี (Harold Pepinsky) และริชาร์ด ควินนีย์ (Richard Quinney) ผู้ที่เสนอแนวคิดทฤษฎีการสร้างสันติภาพ ได้ให้ทรรศนะว่า แม้ว่าเราจะตรากฎหมาย ลงโทษผู้กระทำความผิด หรือใช้วิธีการต่างๆ ในการตอบสนองต่อปัญหาอาชญากรรม แต่อาชญากรรมก็ไม่ลดลงแม้แต่้อยในทางตรงกันข้าม ปัญหาอาชญากรรมกลับทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ จากปัญหาดังกล่าว ทฤษฎีเชิงสมานฉันท์มองว่า สิ่งที่เป็นสาเหตุของปัญหาอาชญากรรมคือ ความทุกข์ (Suffering) ซึ่งประกอบด้วย ความยากจน การเหยียดผิว การกดขี่ข่มเหง การแบ่งแยก หรือ ความทุกข์ในรูปแบบอื่นๆ ดังนั้นการที่จะแก้ไขปัญหาอาชญากรรมในสังคมให้มีประสิทธิภาพ ต้องจัดการกับความทุกข์เหล่านี้ให้หมดไปก่อน (Pepinsky & Quinney, 1991) นอกจากนี้ทฤษฎีเชิงสมานฉันท์ยังมองว่า รัฐ ก็เป็นอาชญากรได้ โดยการใช้นโยบายที่โหดร้ายทารุณต่อผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมาย โดยการลงโทษประหารชีวิต การจำคุกเป็นระยะเวลานาน ซึ่งเป็นการทำร้ายสังคมและประชาชน ดังนั้นทฤษฎีเชิงสมานฉันท์จึงเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาอาชญากรรม ด้วยการเปลี่ยนจากแนวทางที่เป็นกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal justice) ไปสู่การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice)

2.6 แนวทางและหลักการมาตรฐานสากลในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ

2.6.1 มาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners: SMRs)

มาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners: SMRs) ได้มีการยอมรับอย่างเป็นทางการโดยองค์การสหประชาชาติเมื่อปี ค.ศ.1955 โดยมาตรฐานการปฏิบัตินี้เป็นมาตรฐานด้านสิทธิมนุษยชนที่ถูกนำมาใช้เป็นกรอบแนวทางของแต่ละประเทศในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ โดยมีหลักการพื้นฐานในการปฏิบัติคือ การไม่เลือกปฏิบัติต่อผู้ต้องขังบนพื้นฐานของเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง สัญชาติ ฐานะ หรืออื่นๆ โดยได้มีการปรับปรุงล่าสุดในปี ค.ศ. 2015 ซึ่งเป็นที่รู้จักในชื่อสั้นๆ ว่า ข้อกำหนดแมนเดลล่า (Nelson Mandela Rules) ซึ่งเป็นการเรียกชื่อตามอดีต

ประธานาธิบดีประเทศแอฟริกาใต้ มาตรฐานนี้ประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก คือ ส่วนที่ 1 เป็นหลักเกณฑ์มาตรฐานทั่วไปโดยครอบคลุมมาตรฐานการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก ความสะอาดส่วนตัว เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ที่นอน อาหาร การออกกำลังกาย บริการทางการแพทย์ วินัยและการลงโทษ การใช้เครื่องพันธนาการ การร้องเรียน การเยี่ยม การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ และการตรวจสอบภายใน ส่วนที่ 2 เป็นมาตรฐานการปฏิบัติสำหรับผู้ต้องขังประเภทต่างๆ ครอบคลุมกลุ่มผู้ต้องขังที่ถูกตัดสินลงโทษ กลุ่มผู้ต้องขังมีปัญหาทางจิต กลุ่มผู้ต้องขังที่รอการไต่สวน กลุ่มผู้ต้องขังทางคดีแพ่ง และกลุ่มผู้ที่ถูกจับโดยไม่มีประกันข้อหา สำหรับมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่ถูกพิพากษาลงโทษมีมาตรฐานครอบคลุมประเด็นหลักการทั่วไป การบำบัดฟื้นฟู การจัดประเภท สิทธิพิเศษ การทำงาน การศึกษาและการสันทนาการ ความสัมพันธ์ทางสังคมและการติดตามดูแล

องค์กรสหประชาชาติได้มีเป้าหมายในการจัดการกับปัญหาที่เกี่ยวกับเรือนจำไว้ 3 ประการ คือ 1) ลดปริมาณการลงโทษด้วยการจำคุก 2) สร้างความมั่นคงปลอดภัยและความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังให้เพิ่มมากขึ้น และ 3) การสนับสนุนให้ผู้กระทำความผิดสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้หลังจากการปล่อยตัว เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว จึงมีการแก้ไขปรับปรุงมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงจากมาตรฐานเดิมราวร้อยละ 35 หลังจากที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลกฎหมายระหว่างประเทศ องค์ความรู้ด้านงานราชทัณฑ์ และผลการปฏิบัติงานที่ยอดเยี่ยมตั้งแต่ปี 1955 เป็นต้นมา โดยแบ่งประเด็นการปรับปรุงออกเป็น 9 ด้าน ดังนี้ (UNODC, 2015)

1. ด้านศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง ซึ่งอยู่ในกฎข้อที่ 1-5 ทั้งนี้เพื่อให้มีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังด้วยความเคารพในศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์ เพื่อคุ้มครองไม่ให้เกิดการทำร้ายทรมานหรือการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมอย่างอื่นกับผู้ต้องขัง เพื่อเพิ่มการดูแลความปลอดภัยและความมั่นคงแก่ผู้ต้องขัง เจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการและผู้มาเยี่ยมผู้ต้องขังตลอดเวลา

2. ด้านการดูแลกลุ่มผู้ต้องขังที่มีความเสี่ยง ซึ่งอยู่ในกฎข้อ 2, 5(2), 39(3), 55(2) และ 109-110 โดยเน้นการปฏิบัติที่เป็นธรรมและเท่าเทียมกันกับผู้ต้องขังทุกประเภททุกสถานะภาพ และเพิ่มการปฏิบัติพิเศษตามความเหมาะสมสำหรับกลุ่มที่มีปัญหาทางกายภาพ ทางจิตหรือบกพร่องด้านอื่นๆ

3. ด้านการบริการสุขภาพและการแพทย์ ซึ่งอยู่ในกฎข้อ 24-27, 29-35 เน้นการดูแลสุขภาพผู้ต้องขังในมาตรฐานเดียวกับชุมชนทั่วไป โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย การรักษาความลับของผู้ต้องขังที่ป่วย ไม่ให้ทรมานหรือการทดลองยากกับผู้ต้องขัง

4. ด้านการควบคุมวินัยและการลงโทษ ซึ่งอยู่ในกฎข้อ 36-39 และ 42-53 ซึ่งจะเน้นไม่ให้เกิดการทรมานหรือการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมแก่ผู้ต้องขัง ควบคุมการใช้ห้องขังเดี่ยวหรือเครื่องพันธนาการ โดยห้ามไม่ให้มีการแยกขังเดี่ยวเกิน 22 ชั่วโมงโดยไม่การติดต่อกับผู้อื่นในหนึ่งวัน โดยสามารถแยกขังเดี่ยวได้ไม่เกิน 15 วัน ห้ามไม่ให้มีการใช้ห้องขังเดี่ยวที่มีดไม่มีไฟ ห้ามไม่ให้มีการงดน้ำงดอาหารสำหรับผู้ต้องขัง ห้ามไม่ให้มีการใช้เครื่องพันธนาการที่

เป็นการคุกคามเหยียดหยาม เช่น โขตรวน เป็นต้น ควบคุมการค้นหึ่งพักผู้ต้องขังเพื่อความปลอดภัยในเรือนจำเท่านั้น กระตุ้นส่งเสริมให้มีการใช้การเจรจาไกล่เกลี่ยเพื่อแก้ไขปัญหาข้อพิพาทระหว่างผู้ต้องขัง

5. ด้านการสืบสวนกรณีการตายและการทรมานในเรือนจำ ซึ่งอยู่ในกฎข้อ 6-10 และ 68-72 โดยให้มีการสืบสวนสอบสวนอย่างอิสระมากขึ้น มีการแจ้งญาติหรือบุคคลอื่นที่ติดต่อกับผู้ต้องขังเมื่อมีการย้ายเรือนจำ เจ็บป่วย บาดเจ็บหรือตาย

6. ด้านการเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมาย ซึ่งอยู่ในกฎข้อ 41, 54-55, 58-61 และ 119-120 เพิ่มการช่วยเหลือทางกฎหมายให้กับผู้ต้องขังทุกประเภท รวมทั้งกรณีการถูกละเมิดสิทธิทางวินัยด้วย ซึ่งได้กำหนดให้มีการแจ้งสิทธิดังกล่าวแก่ผู้ต้องขังเมื่อตอนแรกเข้าสู่เรือนจำ และให้โอกาสและเวลาที่เพียงพอในการเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายเมื่อต้องการ นอกจากนี้ยังวางแนวทางการค้นตัวผู้มาเยี่ยมผู้ต้องขัง โดยไม่ให้ใช้วิธีการที่ก่อให้เกิดความเสื่อมเสียหรือวิธีการที่แย่กว่าการค้นผู้ต้องขัง

7. ด้านการร้องเรียนและการตรวจสอบภายใน ซึ่งอยู่ในกฎข้อ 54-57 และ 83-85 โดยเพิ่มให้มีการร้องเรียนจากตัวแทนของผู้ต้องขังได้ เพิ่มการรักษาความลับและความปลอดภัยสำหรับการร้องเรียน เพิ่มการสร้างระบบการตรวจสอบภายในแบบสองทางคือ การตรวจสอบภายในโดยส่วนกลางและการตรวจสอบจากหน่วยงานภายนอก เพิ่มอำนาจให้ผู้ตรวจสอบให้สามารถเข้าถึงข้อมูลผู้ต้องขัง การเข้าตรวจสอบโดยไม่ต้องแจ้งล่วงหน้า การสัมภาษณ์ผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่เรือนจำ

8. ด้านการปรับปรุงค่านิยมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสุขภาพและเพศ

9. ด้านการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่เรือนจำ ซึ่งอยู่ในกฎข้อ 75 และ 76 เพื่อให้เจ้าหน้าที่สามารถทำงานได้อย่างเป็นมืออาชีพ มีความพร้อมทั้งในทางทฤษฎีและการปฏิบัติ โดยจะต้องมีการฝึกอบรมก่อนเข้าปฏิบัติงานในด้านต่างๆ ได้แก่ กฎหมายทั้งหมดที่เกี่ยวข้อง สิทธิและหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ การรักษาความมั่นคงและความปลอดภัยในเรือนจำ การปฐมพยาบาลเบื้องต้น จิตวิทยาสำหรับผู้ต้องขังและการสังคมสงเคราะห์สำหรับผู้ต้องขัง

2.6.2 หลักการพื้นฐานสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Basic Principles for the Treatment of Prisoners)

องค์กรสหประชาชาติได้กำหนดหลักการพื้นฐานในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเมื่อปี ค.ศ. 1990 โดยมีหลักการทั้งหมด 11 ประการ ดังนี้

1. ผู้ต้องขังควรได้รับการปฏิบัติด้วยความเคารพในศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์
2. ไม่ควรมีการเลือกปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่มีความแตกต่างทางเชื้อชาติ เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง สัญชาติ หรือสถานะอื่นๆ

3. ควรให้ความเคารพต่อความเชื่อทางศาสนาหรือชนบประเพณีของผู้ต้องขังโดยการจัดสถานที่หรือสิ่งอำนวยความสะดวกในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเมื่อมีความจำเป็น
4. เรือนจำเป็นสถานที่สำหรับควบคุมผู้ต้องขังและสำหรับคุ้มครองประชาชนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม แต่ควรคำนึงถึงหลักการสร้างเสริมและพัฒนาให้สมาชิกทุกคนในสังคมอยู่ดีมีสุข
5. ผู้ต้องขังควรมีสติธิในความเป็นมนุษย์และมีเสรีภาพตามสมควรภายใต้กรอบของการถูกควบคุมตามที่องค์กรสหประชาชาติกำหนด
6. ผู้ต้องขังทุกคนควรมีสติธิในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมและการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเอง
7. ควรมีความพยายามในการหลีกเลี่ยงการแยกขังเดี่ยวในการลงโทษผู้ต้องขัง
8. ควรมีการจัดให้มีการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังมีความสามารถในการทำงานประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เลี้ยงดูตัวเองและครอบครัวได้
9. ผู้ต้องขังควรสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพเหมือนเช่นประชาชนในสังคมทั่วไป
10. ควรมีการสนับสนุนให้ผู้ต้องขังที่พ้นโทษแล้วสามารถกลับมาดำรงชีวิตในสังคมได้ตามปกติ ด้วยความช่วยเหลือและการมีส่วนร่วมของชุมชนและสถาบันทางสังคม โดยคำนึงประโยชน์ของเหยื่อด้วย
11. หลักการทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วควรนำมาใช้โดยปราศจากอคติ

2.6.3 หลักการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการลงโทษแบบไม่คุมขังสำหรับผู้หญิงที่กระทำ

ความผิด (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders (the Bangkok Rules))

องค์กรสหประชาชาติได้กำหนดหลักการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการลงโทษทางเลือกสำหรับผู้ทำผิดที่เป็นผู้หญิง โดยเป็นที่รู้จักในชื่อ Bangkok Rules มีผลเป็นที่ยอมรับในปี ค.ศ. 2010 ซึ่งเป็นหลักการเฉพาะที่เพิ่มเติมสำหรับผู้ต้องขังหญิง โดยมีสาระสำคัญในแต่ละส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ประกอบด้วยหลักการทั่วไปในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง ซึ่งเป็นส่วนเพิ่มเติมจากหลักการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังทั่วไปที่ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันในด้านเพศ โดยในการรับผู้หญิงเข้าสู่เรือนจำต้องมีการให้สามารถติดต่อญาติ ชี้แจงกฎระเบียบของเรือนจำ การให้เข้าถึงความช่วยเหลือด้านกฎหมาย และหากมีลูกควรให้มีข้อมูลและให้ความช่วยเหลือตามความเหมาะสม นอกจากนี้ยังมีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและช่วยเหลือผู้หญิงที่ตั้งครรภ์หรือต้องให้นมบุตร สำหรับในด้านการบริการสุขภาพร่างกายและสุขภาพจิต โดยเฉพาะโรคติดต่อ การติดยาเสพติด หรือการถูกกระทำรุนแรงต่อร่างกายและทางเพศ โดยการบริการด้านสุขภาพควรจะเท่าเทียมกับการบริการที่มีในชุมชนทั่วไป สำหรับการลงโทษทางวินัยที่เป็นการแยกขังเดี่ยวไม่ควรใช้กับผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์หรือมีบุตรที่ต้องให้นม และห้ามใช้การลงโทษโดยการห้ามเยี่ยมญาติสำหรับผู้ต้องขัง

หญิง ห้ามมีการใช้เครื่องมือพันธนาการในระหว่างการทำงาน หรือการคลอดบุตร และเจ้าหน้าที่ที่ดูแลผู้ต้องขังหญิง ควรได้รับการฝึกอบรมเพิ่มเติมในด้านการปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชนสำหรับผู้ต้องขังหญิง การจัดการและให้ความช่วยเหลือทางด้านสุขภาพจิตแก่ผู้ต้องขังหญิง

ส่วนที่ 2 เป็นหลักการเฉพาะกลุ่มผู้ต้องขังหญิง ได้แก่ ผู้ต้องขังที่ถูกพิพากษาลงโทษแล้ว และผู้ต้องขังที่รอการตัดสิน สำหรับผู้ต้องขังที่ถูกพิพากษาลงโทษแล้วควรได้รับการปฏิบัติ การฟื้นฟู และการช่วยเหลือให้กลับเข้าสู่สังคมตามความต้องการและความเหมาะสมด้านเพศ การให้ความสำคัญกับการประเมินปัจจัยเสี่ยงเฉพาะเพศ การให้โอกาสในการกลับสู่สังคมเร็วที่สุดโดยการใช้วิธีการลงโทษทางเลือกที่เหมาะสม การให้ความช่วยเหลือหลังจากพ้นโทษสำหรับผู้ที่มีปัญหาด้านจิตใจ สุขภาพร่างกาย กฎหมาย และการดำรงชีพ สำหรับผู้ต้องขังที่ตั้งครรภ์หรือต้องให้นมบุตรควรได้รับการความช่วยเหลือและสิ่งอำนวยความสะดวกในการทำกิจกรรมต่างๆ ตามความเหมาะสม สำหรับกรณีผู้ต้องขังหญิงมีบุตรอยู่ในเรือนจำควรให้เวลาอยู่ด้วยกันและได้รับการดูแลอย่างเหมาะสม

ส่วนที่ 3 เป็นมาตรการลงโทษทางเลือกที่เป็นแบบไม่มีการคุมขัง ซึ่งเป็นไปตามกฎโตเกียว โดยให้นำวิธีการทางเลือกมาใช้ตามความเหมาะสมของผู้ต้องขังหญิง โดยคำนึงถึงประวัติส่วนตัวและภาระที่ต้องรับผิดชอบ โดยเฉพาะสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์หรือมีบุตรที่ต้องเลี้ยงดู เว้นแต่จะเป็นกรณีที่กระทำความผิดร้ายแรงหรือเป็นคนที่อันตราย ทั้งนี้ควรพิจารณาประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับเด็กเป็นสำคัญ

ส่วนที่ 4 เป็นส่วนที่ให้ความสำคัญกับการวิจัยเกี่ยวกับการกระทำผิดของผู้หญิงเพื่อช่วยในการพิจารณาวางแผน และกำหนดนโยบายในการป้องกันไม่ให้ผู้หญิงมีการกระทำความผิดซ้ำอีก รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผลกระทบที่มีต่อครอบครัวจากการที่ผู้หญิงต้องรับโทษจากการกระทำผิด

2.6.4 ข้อกำหนดขั้นต่ำสำหรับมาตรการลงโทษแบบไม่ควบคุม(United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules))

องค์กรสหประชาชาติได้กำหนดแนวทางในการลงโทษแบบไม่ต้องการคุมขังเพื่อเป็นทางเลือกในการลงโทษผู้ที่กระทำความผิดนอกจากการลงโทษจำคุกในเรือนจำในปี ค.ศ. 1990 โดยมีมุ่งหมายให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการด้านกระบวนการยุติธรรมให้มากขึ้น และสนับสนุนให้มีการนำวิธีการลงโทษแบบไม่คุมขังไปใช้ในการออกแบบกฎหมายของแต่ละประเทศและตามความเหมาะสมกับลักษณะของการกระทำความผิด ประวัติการกระทำผิด จุดมุ่งหมายของการลงโทษและสิทธิของเหยื่อ การนำวิธีการลงโทษแบบไม่คุมขังมาใช้จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้กระทำความผิดด้วยหรือให้ผู้กระทำความผิดสมัครใจเข้าร่วม โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิส่วนบุคคล นอกจากนี้แนวทางนี้ยังสนับสนุนให้มีการหลีกเลี่ยงการคุมขังก่อนไต่สวน (pre-trial detention) หรือพยายามนำวิธีการอื่นมาใช้ให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้

แนวทางการลงโทษแบบไม่คุมขังในการพิพากษาลงโทษของศาลที่สำคัญประกอบด้วย

- การลงโทษด้วยวาจา เช่น การดุด่า ว่ากล่าว ตักเตือน

- การยกฟ้องคดีแบบมีเงื่อนไข
- การลงโทษทางสถานะ
- การลงโทษทางเศรษฐกิจและการเงิน เช่น การปรับแทนการจำคุก
- การยึดอายัดทรัพย์สิน
- การให้ชดใช้แก่เหยื่อผู้เสียหาย
- การงดลงโทษชั่วคราว
- การภาคทัณฑ์
- การบริการสังคม
- การให้ไปฝึกอบรม
- การกำหนดให้อยู่ภายในบ้าน
- วิธีการอื่นๆ ที่เป็นการบำบัดนอกเรือนจำ
- วิธีการหลายอย่างข้างต้นรวมกัน

สำหรับวิธีการปล่อยตัวผู้ต้องขังจากเรือนจำเร็วขึ้นหลังจากมีการพิพากษาลงโทษจำคุกในเรือนจำแล้ว ประกอบด้วย

- การให้ลาพักการลงโทษ/การกลับบ้านชั่วคราวก่อนพ้นโทษ
- การปล่อยออกไปทำงานหรือศึกษา
- การคุมประพฤติ/ปล่อยตัวแบบมีเงื่อนไข (parole)
- การยกเลิกโทษ/การลดโทษ
- การอภัยโทษ

นอกจากนี้ ยังมีการวางแผนงานในการส่งเสริมงานวิจัยและประเมินผลการนำมาตรการลงโทษแบบไม่คุมขังมาใช้เพื่อประโยชน์ในการนำมาใช้ในการกำหนดนโยบายและวางแผนในกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งการส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการเข้ามาช่วยในการนำมาตรการลงโทษแบบไม่คุมขังมาใช้ โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย เช่น หน่วยงานต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรม หน่วยงานพัฒนาสังคมและสังคมสงเคราะห์ (ด้านสุขภาพ ที่พักอาศัย การศึกษา การทำงาน) และสื่อมวลชน

2.7 ระบบงานราชทัณฑ์มาเลเซีย

กรมราชทัณฑ์ มาเลเซีย (Malaysian Prison Department) อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของกระทรวงความมั่นคงภายใน (Ministry of Home Affairs) (Malaysian Prison Department, 2017) ทำหน้าที่ในควบคุมดูแลผู้ที่กระทำความผิดและถูกศาลตัดสินลงโทษ กรมราชทัณฑ์มาเลเซีย ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาระบบราชทัณฑ์มืออาชีพไว้ในวิสัยทัศน์ว่า กรมราชทัณฑ์มาเลเซีย เป็นองค์กรมืออาชีพ ในด้านการควบคุมและแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังโดยมีจำนวนเรือนจำในการดูแลทั้งหมด 47 แห่ง โดยเรือนที่เก่าแก่ที่สุดก่อตั้งขึ้นมาเมื่อปี ค.ศ. 1879 (Taiping Gaol) และมีเรือนจำหญิง 2 แห่งใน Kajang and Kota Kinabalu สามารถรองรับจำนวนผู้ต้องขังได้ 45,310 คน มีจำนวนนักโทษ 51,602 คน ในปี 2016 คิดเป็นอัตราส่วน 167 คนต่อประชากร 100,000 คน (World Prison Brief, 2017) เป็นผู้ต้องขังที่รอการพิจารณาคดีจำนวน 25.8% เป็นผู้ต้องขังผู้หญิง จำนวน 6.9% เป็นเด็กและเยาวชน ประมาณ 2.2% เป็นชาวต่างชาติ 29.1% จากจำนวนสถิติผู้ต้องขังในเรือนจำทั้งหมดจะเห็นว่ามีจำนวนประชากรผู้ต้องขังเกินปริมาณที่เรือนจำสามารถรองรับได้

เรือนจำในมาเลเซียได้รับการยอมรับว่าเป็นเรือนจำที่ดีที่สุดในภูมิภาคอาเซียนแห่งหนึ่งเนื่องจากการปฏิบัติตามผู้ต้องขังที่เป็นไปตามมาตรฐานสากล United Nation's Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (The Malaymail Online, 2014) ซึ่งให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชน ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างเป็นธรรมต่อทุกคนโดยไม่เลือกปฏิบัติหรือแบ่งแยก โดยมีการใช้งบประมาณ 1,000 RM (7,900 บาท)ต่อเดือนในการจัดหาอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคและสิ่งจำเป็นอื่น ซึ่งจะคิดเป็นเงินประมาณวันละ 35 RM (276 บาท)ต่อคน การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของการบริหารจัดการเรือนจำเกิดขึ้นในเดือนกันยายน 2000 (Prison Regulations 2000) เพื่อให้มีความทันสมัยและเหมาะสมกับสถานการณ์ในสังคมมากขึ้น (British High Commission Kuala Lumpur, 2017; Malaysian Prison Department, 2017)

สำหรับหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์มาเลเซียนั้นประกอบ 4 ประการ ดังนี้ (Omar, 2001)

1. คุ้มครองสังคมโดยการแยกผู้กระทำความผิดที่ผ่านการตัดสินจากศาลออกจากชุมชน
2. ควบคุมให้ผู้ต้องขังอยู่ในเรือนตามระยะเวลาที่ศาลตัดสิน
3. ให้การดูแลและปฏิบัติที่มีความมั่นคง เป็นระเบียบ และมีมนุษยธรรมต่อผู้ต้องขัง
4. ให้การฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้สามารถกลับเข้าสู่สังคมได้ตามปกติ

หลักการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำของมาเลเซียที่สำคัญ 3 ประการ ซึ่งให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชนพื้นฐาน ประกอบด้วย

1. การบังคับใช้กฎระเบียบเป็นไปด้วยความยุติธรรม ชัดเจน และไม่เกินกว่าข้อกำหนดในด้านความปลอดภัยในการคุมขังและการสร้างความเป็นระเบียบให้กับชุมชน

2. การควบคุมผู้ต้องขัง เจ้าหน้าที่ต้องทำให้ผู้ต้องขังร่วมมือด้วยความสมัครใจ
3. การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังต้องกระตุ้นให้เกิดความนับถือในตนเองและความรับผิดชอบส่วนบุคคล เพื่อที่จะสร้างความสำนึกที่ดี ปลุกฝังนิสัยของการเป็นพลเมืองที่ดีให้ให้เห็นถึงการใช้ชีวิตที่ดีและให้มีประโยชน์หลังการพ้นโทษ

การดำเนินกิจกรรมในเรือนจำประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ เพื่อฟื้นฟูผู้ต้องขัง ดังนี้

1. การฝึกอาชีพ
2. การอบรมคุณธรรมจริยธรรม/กิจกรรมทางศาสนา
3. การเรียนหนังสือ
4. การเดินแถวสวนสนาม
5. การเล่นกีฬา/กิจกรรมนันทนาการ
6. กิจกรรมในห้องสมุด ดนตรี ทีวี เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมวิชาชีพให้กับผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นไปตามกฎหมายของสหประชาชาติ ทั้งนี้เพื่อเป็นการฟื้นฟูผู้ต้องขังให้สามารถกลับคืนสู่สังคมปกติได้ ซึ่งวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมวิชาชีพประกอบด้วย

1. ให้ผู้ต้องขังได้รับการฝึกอบรมที่เหมาะสมกับทักษะความสามารถผู้ต้องขังเพื่อให้สามารถออกไปหางานทำได้หลังพ้นโทษ
2. ให้ผู้ต้องขังมีความมั่นใจ พึงพอใจ และความนับถือตนเอง ซึ่งจะทำให้มีการปรับตัวได้ง่ายขึ้นในการกลับเข้าสู่สังคมปกติ

3. ปลุกฝังนิสัยการชอบการทำงานให้กับผู้ต้องขัง

การฝึกอบรมวิชาชีพในเรือนจำ ได้แก่ ช่างไม้ ช่างเย็บผ้า ช่างเหล็ก ช่างแกะสลัก ช่างซ่อมเครื่องยนต์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมอาชีพให้ผู้ต้องขังในเรือนจำโดยการนำบริษัทเอกชนมาร่วมสนับสนุนเครื่องจักร วัตถุดิบ หรือผู้สอน มาให้แก่ผู้ต้องขังในเรือนจำได้ทำงานผลิตสินค้าให้ในเรือนจำ โดยบริษัทเอกชนจะทำหน้าที่ในการทำการตลาดและจำหน่ายสินค้าที่ผู้ต้องขังผลิตขึ้น (Joint-Venture Scheme) รวมทั้งการจ่ายค่าแรงงานให้กับผู้ต้องขังและค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องอีกด้วย ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์หลายประการ เช่น

1. การลดค่าใช้จ่ายของรัฐและเพิ่มภาษีเงินได้
2. การให้ผู้ต้องขังได้มีโอกาสในการฝึกใช้เครื่องมือที่ทันสมัยและมีประสบการณ์
3. การลดผู้ฝึกสอนทางเทคนิคและงานบริหาร
4. การไม่ต้องยุ่งเกี่ยวในด้านการตลาด
5. การเพิ่มรายได้ให้กับผู้ต้องขัง

6. การให้มีการฝึกอบรมอาชีพที่มากขึ้นสำหรับจำนวนนักโทษที่เพิ่มมากขึ้น

ธุรกิจที่เข้าร่วมโครงการนี้ เช่น อุตสาหกรรมไม้อัด อุตสาหกรรมเฟอร์นิเจอร์ และอุตสาหกรรมถักเสื้อกันหนาว เป็นต้น ผลของการดำเนินโครงการนี้ประสบความสำเร็จและมีการนำไปใช้ในหลายเรือนจำ

นอกจากนี้มาเลเซียยังให้ความสำคัญกับการจัดเตรียมอาหารและสุขภาพของผู้ต้องขัง โดยการจัดอาหารเย็นที่มักจะเป็นปัญหาจะมีการจัดให้หลังเวลา 18.00 น. ด้านสารอาหารจะต้องมีการจัดอาหารที่มีคุณค่าทางสารอาหารที่เหมาะสมตามมาตรฐานที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนด เป็นไปตามกฎเรือนจำที่ 61-66 (Prison Rule) ในด้านสุขภาพเรือนจำต้องมีบริการด้านสุขภาพให้กับผู้ต้องขังตามความเหมาะสม มีการตรวจสุขภาพเป็นประจำ มีการควบคุมโรคติดต่อที่เหมาะสม มีการจัดเครื่องนอนที่เพียงพอและเหมาะสม

สำหรับปัญหานักโทษล้นเรือนจำ จากจำนวนผู้ต้องขังดังกล่าวข้างต้น มาเลเซียมีปัญหาประชากรนักโทษล้นเรือนจำเหมือนกับไทยและอีกหลายประเทศ โดยสาเหตุหลักของการมีปัญหานักโทษล้นเรือนจำในมาเลเซียประกอบด้วย

1. การเพิ่มขึ้นของปัญหาทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมือง การเพิ่มจำนวนของชาวต่างชาติในมาเลเซีย

2. การให้ความสำคัญกับการลงโทษด้วยการจำคุกในการป้องกันอาชญากรรมในสังคม โดยไม่มีวิธีการทางเลือกอื่น

3. การเพิ่มขึ้นของนักโทษยาเสพติดที่มีโทษหนักในเรือนจำ และกระบวนการพิจารณาของศาลยาวนาน 2-3 ปี ทำให้มีผู้ต้องขังรอการตัดสินจำนวนมาก

4. เรือนจำมีจำนวนไม่เพียงพอต่อการเพิ่มขึ้นของนักโทษ

แนวทางการแก้ไขปัญหานักโทษล้นเรือนจำในระยะสั้น ประกอบด้วย

1. การย้ายผู้ต้องขังไปยังเรือนจำที่สามารถรองรับได้ การย้ายอาจจะไปไกลจากบ้านเมืองนับร้อยไมล์ซึ่งอาจจะทำให้เกิดความเครียดและความกังวลต่อผู้ต้องขังได้เนื่องจากจะต้องห่างจากญาติพี่น้องที่จะมาเยี่ยมเยียน รวมทั้งทำให้เกิดปัญหาในการนำชุมชนมาช่วยในการฟื้นฟูผู้ต้องขังเพราะจะต้องไปอยู่ต่างพื้นที่ซึ่งไม่ใช่พื้นที่ที่เขาจะกลับมาใช้ชีวิตอยู่หลังพ้นโทษ

2. การสร้างห้องขังเพิ่มในเรือนจำ โดยการปรับปรุงอาคารหรือสถานที่เดิมที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ให้สามารถเป็นสถานที่รองรับผู้ต้องขังได้

3. การร่วมกับหน่วยงานอื่นเพื่อบริหารจัดการนักโทษต่างชาติ เพื่อที่จะผลักดันส่งกลับประเทศภูมิลำเนาต่อไปเนื่องจากผู้ต้องขังชาวต่างชาติมีจำนวนมากประมาณ 18-25% ของจำนวนผู้ต้องขังทั้งหมด

แนวทางในการแก้ไขปัญหาระยะยาวประกอบด้วย

1. การสร้างเรือนจำใหม่เพื่อรองรับจำนวนผู้ต้องขังที่มีจำนวนมากขึ้นตามสถานที่ต่างๆ ทั่วประเทศ

2. การสร้างทางเลือกสำหรับการลงโทษนอกจากการจำคุก ซึ่งศาลมักจะตัดสินลงโทษจำคุกมากกว่าวิธีการอื่นทั้งนี้เนื่องจากยังไม่มีวิธีการทางเลือกที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการลงโทษผู้ที่กระทำผิด และมีงานวิจัยชี้ให้เห็นว่าการจำคุกผู้ที่กระทำผิดในครั้งแรกจะเป็นผลร้ายมากกว่าผลดีต่อตัวผู้ต้องขัง จึงควรมีการลงโทษทางเลือกอื่น เช่น การคุมประพฤติ หรือการทำงานบริการทางสังคม เป็นต้น

ระบบกฎหมายของประเทศมาเลเซียและกฎหมายชารีอะฮ์

เพื่อความเข้าใจให้รอบด้านเกี่ยวกระบวนยุติธรรมในมาเลเซียคณะผู้วิจัยได้ทบทวนความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับระบบกฎหมายมาเลเซีย โดยสามารถสรุปใจความสำคัญได้ ดังนี้

นิพล แสงศรี. (ม.ป.ป.). ได้ศึกษาระบบกฎหมายของมาเลเซีย พบว่า กฎหมายของมาเลเซีย มีฐานมาจากระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ของอังกฤษ เพราะเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษเมื่อราวปี 1800 - 1960 กระนั้นก็ดี มาเลเซียก็มีรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรเป็นกฎหมายสูงสุด

มาเลเซียมีระบบกฎหมายที่แยกระหว่าง Federal Laws (กฎหมายของสหพันธ์) ซึ่งออกโดยรัฐสภา มาเลเซีย และใช้บังคับทั่วประเทศ กับ State Laws (กฎหมายของรัฐ) ซึ่งออกโดยรัฐสภาของแต่ละรัฐ และใช้บังคับเฉพาะกรณี

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญยังกำหนดให้มีระบบกฎหมายพหุนิยม ได้แก่ Secular Laws (กฎหมายของฆราวาส) กับ Sharia Laws (กฎหมายศาสนาของอิสลาม) กฎหมายศาสนาอิสลามมีชื่อเรียกว่า Sharia Laws ซึ่งใช้บังคับโดย Sharia Courts แต่กฎหมายศาสนานี้ ก็มีบทบาทค่อนข้างน้อยภายในระบบกฎหมายทั้งหมดของมาเลเซีย เพราะ Sharia Laws ใช้บังคับเฉพาะต่อชาวมุสลิม และ Sharia Courts มีเขตอำนาจเหนือคดีแพ่งที่เกี่ยวกับการสมรส, การรับมรดก, และการเปลี่ยนศาสนาเท่านั้น ส่วนกฎหมายอาญาของศาสนาอิสลามที่เรียกว่า Sharia Criminal Law มีใช้เฉพาะในบางรัฐเท่านั้น เช่น ที่กลันตัน แต่ก็มีเขตอำนาจจำกัดเพียงโทษปรับไม่เกิน 3,000 ริงกิต หรือโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน

กฎหมายอิสลาม กฎหมายชะรีอะฮ์ (อังกฤษ: Sharia หรือ Shari'ah) คือ ประมวลข้อกฎหมายที่มาจากคำสอนศาสนาและหลักนิติศาสตร์ (jurisprudence) พื้นฐานของศาสนาอิสลาม โครงสร้างทางกฎหมายจะครอบคลุมวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคลและสาธารณชน ตลอดจนครอบคลุมด้านต่างๆ ของชีวิตประจำวัน ทั้งระบบการปกครอง ระบบเศรษฐกิจ ระบบการดำเนินธุรกิจ ระบบการธนาคาร ระบบธุรกรรมหรือทำสัญญา ความสัมพันธ์ในครอบครัว หลักการอนามัย ปัญหาของสังคม และอื่นๆ ด้วยเหตุนี้อิทธิพลของหลักชะรีอะฮ์ จึงมีอยู่ให้เห็นเสมอในพฤติกรรมการใช้ชีวิตประจำวันของมุสลิมแต่ละคน ตั้งแต่เกิดจนตาย ก่อนจะยกมาเป็นระดับครอบครัว ระดับท้องถิ่น และระดับชาติ

กฎหมายอิสลามมุ่ง คัมครองมนุษย์ 5 ในประการได้แก่ (1) ศาสนา (2) ชีวิต (3) สติปัญญา (4) เชื้อสาย (5) ทรัพย์สิน รวมถึงรักษาสีทิสส่วนบุคคลและสิทธิประโยชน์ส่วนรวม ตลอดจนการจัดระเบียบสังคมทุกระดับให้เป็นไปตามครรลองที่ถูกต้องและเป็นธรรม การปฏิบัติตามกฎหมายอิสลามมีผลทำให้บุคคลมีความเป็นปกติสุขและสังคมโดยรวม เกิดความสงบเรียบร้อย กฎหมายอิสลามได้สละมาจาก พระคัมภีร์อัลกุรอานและอัสสุนนะฮ์ของ นบีมุฮัมมัด ที่ชี้แนะทุกคนให้พึงปฏิบัติต่อพระเจ้า พึ่งปฏิบัติต่อตัวเอง และพึ่งปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน โดยนำอัลกุรอานมาใช้อ้างอิงเป็นหลักฐานลำดับแรก หากพบตัวบทปรากฏอย่างชัดเจนก็ไม่จำเป็นต้องค้นหาหลักฐานจากอัสสุนนะฮ์ แต่ถ้าไม่พบหลักฐานจากอัลกุรอาน หรือพบหลักฐานแต่หลักฐานไม่ชัดเจน หรือพบหลักฐานแต่หลักฐานไม่มีรายละเอียดมาก สามารถไปค้นหาจากอัสสุนนะฮ์ เพื่อนำมาประกอบการตัดสินปัญหาหรือขยายเพิ่มเติมได้ โดยแหล่งที่มาทั้ง 2 นี้เป็นสิ่งที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงแก้ไขแม้กาลเวลาจะผ่านไป

คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2559) ได้อธิบายระบบกฎหมายมาเลเซียไว้โดยสังเขป โดยระบบศาลในประเทศมาเลเซียเป็นระบบศาลเดี่ยว (Unified Court) คือ ระบบที่ศาลยุติธรรมมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณา วินิจฉัยอรรถคดีทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่ง คดีอาญา และคดีปกครอง ซึ่งรวมถึงศาลประจำรัฐ (State Courts) และศาลประจำประเทศ (Federal Court) ระบบกฎหมายของประเทศมาเลเซียมีรากฐานมาจากระบบกฎหมายแบบจารีต (Common Law) ของประเทศอังกฤษ คดีส่วนใหญ่ถูกนำขึ้นพิจารณาคดีต่อศาลแขวง และ Session Court

เนื่องจากประเทศมาเลเซียเป็นสหพันธรัฐ ในแต่ละรัฐจึงมีกฎหมายเนื่องจากด้วยการใกล้เคียงข้อพิพาท เป็นของตนเอง อย่างไรก็ตามกระบวนการดำเนินงานและโครงสร้างจะมีลักษณะที่เหมือนกันภายใต้การดูแลของรัฐบาลกลาง โดยมีศาลชะรีอะฮ์ (Syariah Court) เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการใกล้เคียงข้อพิพาทและมีศาสนาอิสลาม (Jabatan Agama Islam) ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาปัญหาเกี่ยวกับครอบครัวอิสลามในคดีที่เกี่ยวข้องกับการพิสดัญญาหมั้น สิ้นสมรส ค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตร การปกครองบุตร และอื่นๆ

การใกล้เคียงข้อพิพาทของศาลชะรีอะฮ์แห่งรัฐปีนังจะเริ่มโดยคู่กรณีมาฟ้องต่อศาล เมื่อศาลรับฟ้องและนายทะเบียนพิจารณาแล้วเห็นว่าคดีนั้นอาจมีโอกาสดิจะยุติข้อพิพาทดังกล่าว ก็จะส่งเข้าสู่กระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาท โดยนายทะเบียนจะกำหนดระยะเวลาในการใกล้เคียงข้อพิพาทไม่เกิน 3 เดือนและจะต้องเริ่มต้นการใกล้เคียงข้อพิพาทภายใน 21 วัน นับแต่วันได้รับอนุมัติให้ดำเนินการใกล้เคียงข้อพิพาท หากเห็นว่าไม่มีโอกาสที่จะใช้วิธีการใกล้เคียงได้ ก็จะนำคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาตามปกติ

ในกระบวนการใกล้เคียงจะดำเนินการในส่วนตัวที่สุด เพื่อให้สามารถระบายความรู้สึกได้เต็มที่ โดยจะอนุญาตให้เฉพาะคู่กรณีและผู้ดำเนินการใกล้เคียง โดยไม่อนุญาตให้ตัวแทนหรือทนายความเข้าร่วมในการใกล้เคียงข้อพิพาท นอกจากได้รับอนุญาตจากผู้ดำเนินการเท่านั้น

หากการไกล่เกลี่ยเป็นผลสำเร็จก็จะทำข้อตกลงร่วมกัน และเพื่อให้ศาลมีคำสั่งต่อไปแต่หากการไกล่เกลี่ยล้มเหลวก็จะนำคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาตามปกติ โดยกระบวนการไกล่เกลี่ยทุกขั้นตอนไม่เสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบงานราชทัณฑ์

งานวิจัยเกี่ยวกับการลงโทษทางเลือก

สำนักงานป้องกันยาเสพติดและปราบปรามอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC, 2006; 2007) ได้นำเสนอวิธีการลงโทษต่างๆ สำหรับเป็นทางเลือกในการลงโทษด้วยการจำคุกในเรือนจำ โดยวิธีการต่างๆ สามารถนำมาใช้ได้ขั้นตอนต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาประกอบด้วย ขั้นตอนก่อนการพิจารณาของศาล (Pre-trial) ขั้นตอนของการพิพากษาลงโทษ (Sentencing) และขั้นตอนการปล่อยตัวจากเรือนจำ (Early release of sentenced prisoners) โดยมุ่งเน้นไปที่กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ต้องขังที่ได้รับผลกระทบจากการลงโทษด้วยการจำคุกซึ่งประกอบด้วย ผู้ต้องขังที่เป็นเด็ก ผู้ติดยาเสพติด ผู้บกพร่องทางจิต และผู้หญิง โดยหลักการสำคัญที่จำเป็นอย่างยิ่งต้องมีการสนับสนุนให้มีการลงโทษทางเลือกนอกจากการควบคุมในเรือนจำ ประกอบด้วย

1. การเพิ่มจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำทั่วโลก ซึ่งส่งผลทำให้เกิดความแออัดและให้การจัดการให้เป็นไปตามมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติเป็นไปได้ยาก อันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของมนุษย์ต่อผู้ต้องขัง
2. ค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการผู้ต้องขังในเรือนจำมีจำนวนมาก ซึ่งประกอบด้วยการก่อสร้างเรือนจำการบริหารจัดการ การจัดหาที่พัก อาหาร การดูแลและบริการอื่นๆ นอกจากนี้ยังมีผลเสียที่เกิดขึ้นต่อสังคม เช่น การแพร่เชื้อโรคติดต่อต่างๆ โดยเฉพาะมีผู้ต้องขังจำนวนมากและอยู่กันแบบแออัด
3. มีการนำการลงโทษด้วยการจำคุกในเรือนจำมาใช้เกินความจำเป็น โดยเฉพาะกับกลุ่มผู้ยากจนที่กระทำความผิดเล็กน้อยหรือรอการพิจารณาของศาล
4. การลงโทษทางเลือกมีประสิทธิภาพมากกว่าเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน โดยเฉพาะกับกลุ่มผู้ที่รอการพิพากษาคดี และหากวัตถุประสงค์หลักของการลงโทษด้วยการจำคุกในเรือนจำต้องการให้ผู้ต้องขังไม่ไปกระทำความผิดอีก ก็ไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนว่าการอยู่ในเรือนจำนั้นมีประสิทธิภาพกว่าการใช้ชุมชนควบคุม และที่สำคัญการลงโทษให้อยู่ในเรือนจำงานวิจัยจำนวนมากพบว่า เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ต้องขังอยู่ในสังคมได้ยากขึ้นหลังพ้นโทษจากเรือนจำ ซึ่งมีผลทำให้ต้องกลับไปกระทำความผิดอีกครั้งได้

โดยรูปแบบการเบี่ยงเบนคดีจากการฟ้องคดีต่อศาล ประกอบด้วยวิธีการดังนี้

- การปล่อยตัวโดยมีเงื่อนไขหรือไม่มีเงื่อนไข
- การลงโทษด้วยวาจา
- การเจรจาโดยอนุญาโตตุลาการ
- การให้ชดใช้ความเสียหายแก่เหยื่อ
- การบริการทางสังคม
- การเจรจาไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด
- การประชุมกลุ่มครอบครัว
- การใช้กระบวนการสมานฉันท์อย่างอื่น

สำหรับวิธีการทางเลือกในขั้นตอนก่อนการพิจารณาพิพากษาแทนการควบคุมอยู่ในเรือนจำ ซึ่งเป็นไปตามกรอบของกฎของโตเกียว (Tokyo Rules) และ International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) ประกอบด้วย การปล่อยตัวผู้ต้องสงสัยและมีวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

- การให้รายงานตัวที่ศาลตามที่ศาลกำหนด
- การกำหนดไม่ให้ขาดจากกระบวนการยุติธรรมหรือเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมบางอย่าง หรือการออกจากสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง การห้ามไปในสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง หรือการไปพบกับคนใดคนหนึ่ง
- การให้พักอยู่ในสถานที่ใดที่หนึ่ง
- การรายงานตัวทุกวันต่อศาลหรือตำรวจหรือเจ้าหน้าที่อื่น
- การยึดหนังสือเดินทางหรือเอกสารส่วนตัว
- การอยู่ภายใต้การควบคุมตรวจสอบของหน่วยงานตามที่ศาลกำหนด
- การยอมรับการติดตามด้วยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์
- การให้สัญญาชดใช้ทางการเงินหรือทรัพย์สินเพื่อรับประกันการมารายงานตัว

สำหรับวิธีการทางเลือกในการลงโทษผู้กระทำความผิดโดยศาลเป็นการลงโทษตามกรอบของการลงโทษแบบไม่มีการควบคุม (Non-custodial measures) โดยวิธีการที่สำคัญที่ศาลสามารถนำมาลงโทษได้ประกอบด้วย

- การลงโทษด้วยวาจา เช่น การดูต่ำ ว่ากล่าว ตักเตือน
- การยกฟ้องคดีแบบมีเงื่อนไข
- การลงโทษทางสถานะ

- การลงโทษทางเศรษฐกิจและการเงิน เช่น การปรับแทนการจำคุก
- การยึดอายัดทรัพย์สิน
- การให้ชดใช้แก่เหยื่อผู้เสียหาย
- การลงโทษชั่วคราว
- การภาคทัณฑ์
- การบริการสังคม
- การให้ไปฝึกอบรม
- การกำหนดให้อยู่ภายในบ้าน
- วิธีการอื่นๆ ที่เป็นการบำบัดนอกเรือนจำ
- วิธีการหลายอย่างข้างต้นรวมกัน

สำหรับวิธีการปล่อยตัวผู้ต้องขังจากเรือนจำเร็วขึ้นเป็นอีกมาตรการหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ในการลดปัญหาจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ โดยวิธีการที่สามารถนำมาใช้ประกอบด้วย

- การให้ลาพักการลงโทษ/การกลับบ้านชั่วคราวก่อนพ้นโทษ
- การปล่อยออกไปทำงานหรือศึกษา
- การคุมประพฤติ/ปล่อยตัวแบบมีเงื่อนไข (parole)
- การยกเลิกโทษ/การลดโทษ
- การอภัยโทษ

สำหรับกลุ่มผู้กระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติดซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ของผู้ต้องขังในเรือนจำหลายประเทศ โดยส่วนใหญ่มักจะเป็นผู้ที่ไม่ใช่ตัวการสำคัญในคดียาเสพติดและมักเป็นผู้เสพยาเสพติดเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นวิธีการทางเลือกจึงควรนำมาใช้กับผู้ต้องขังที่กระทำความผิดเล็กน้อยในคดียาเสพติด โดยวิธีการที่ใช้ประกอบด้วย

- การลดทอนความเป็นอาชญากรรม (Decriminalization) เป็นการทำให้การกระทำบางอย่างเกี่ยวกับยาเสพติดไม่ผิดกฎหมาย เช่น การครอบครองยาเสพติดจำนวนเล็กน้อย เป็นต้น

- การเบี่ยงเบนผู้กระทำผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมอาญาทั่วไป เช่น การบำบัดผู้ติดยาเสพติด แทนการฟ้องคดีอาญาต่อศาล การสนับสนุนการจัดตั้งศาลยาเสพติดเพื่อความร่วมมือประสิทธิภาพในการจัดการแก้ไขและบำบัดผู้ติดยาเสพติด

กฤษฎพงศ์ พุตรทะกุลและคณะ (2558) ได้วิเคราะห์ข้อมูลคดียาเสพติด (NCR) ของสำนักงาน ป.ป.ส. ระหว่าง พ.ศ. 2552-2557 พบว่าในภาพรวมแล้วสถิติการจับกุมผู้ต้องหาคดียาเสพติดในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2552-2557 จากจำนวนทั้งหมด 1,564,588 คน แบ่งเป็นการจับกุมในข้อหาเสพติดมากที่สุด จำนวน 667,620 คน รองลงมาเป็นข้อหาครอบครอง จำนวน 459,578 คน อันดับที่ 3 เป็นข้อหาครอบครองเพื่อจำหน่าย จำนวน 269,304 คน ตามมาด้วยข้อหาจำหน่าย จำนวน 99,740 คน ข้อหาอื่นๆ (ประกอบด้วย ข้อหาใช้ยาสูบ หลอกหลวง ให้เสพ ขนย้าย สนับสนุนหรือช่วยเหลือ สมคบ ยุยงส่งเสริมให้ผู้อื่นเสพ) จำนวน 25,738 คน ข้อหานำเข้า จำนวน 3,746 คน และข้อหาส่งออก จำนวน 978 คน เมื่อพิจารณาเป็นรายปีการจับกุมผู้ต้องหาในข้อหาเสพติดเป็นจำนวนมากที่สุดทุกปี ซึ่งคิดเป็นประมาณร้อยละ 40 ของผู้ต้องหาในคดี ยาเสพติดทั้งหมดในแต่ละปี โดยแนวโน้มของผู้เสพติดมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปีตั้งแต่ พ.ศ. 2552-2556 เช่นเดียวกันกับแนวโน้มของจำนวนผู้ถูกจับกุมในข้อหาครอบครองยาเสพติด ซึ่งคิดเป็นประมาณร้อยละ 30 มากเป็นอันดับสองรองจากข้อหาเสพติด และข้อมูลการกระทำผิดซ้ำของผู้ที่กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดจากจำนวนทั้งหมด 1,106,211 คน มีผู้ที่ไม่เคยกระทำความผิดมาก่อนการจับกุมในช่วงปี พ.ศ. 2552-2557 จำนวน 919,781 คน โดยมีผู้ที่กระทำความผิดมาแล้วอย่างน้อยหนึ่งคดีในความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดหรือกระทำความผิดซ้ำ จำนวน 186,430 คน คิดเป็นร้อยละ 16.85 ซึ่งในจำนวนผู้ที่กระทำความผิดซ้ำมีผู้ที่กระทำความผิดซ้ำมากที่สุดจำนวน 25 คดี ในช่วงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552-2557 ซึ่งแนวโน้มนี้สะท้อนให้เห็นถึงนโยบายที่เน้นการปราบปรามยาเสพติดไม่สามารถที่จะลดจำนวนผู้ติดยาเสพติดและผู้ครอบครองยาเสพติดให้น้อยลงได้แต่ทำให้มีคนจำนวนมากในแต่ละปีถูกนำเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาขึ้นหลายอย่าง เช่น การเพิ่มภาระงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เนื่องจากจะต้องดำเนินคดีทางอาญากับผู้ที่ถูกจับในคดียาเสพติด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแต่ละปีมีการนำคนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพิ่มขึ้นทุกปีและส่งผลให้เกิดปัญหานักโทษล้นเรือนจำ ทำให้รัฐต้องสูญเสียงบประมาณ รวมทั้งทรัพยากรบุคคลของทางราชการจำนวนมากในการบริหารจัดการ

นอกจากนี้ ยังมีความสูญเสียในเชิงเศรษฐศาสตร์ที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้ต้องหาและผู้กระทำความผิดซึ่งส่วนใหญ่เป็นประชากรในวัยทำงานต้องตกค้างอยู่เป็นระยะเวลายาวนานบนสายพานของกระบวนการยุติธรรมเพื่อไปสู่มาตรการลงโทษที่จำกัดเพียงการปรับ จำคุก และประหารชีวิตแทนที่จะได้มีโอกาสในการกลับสู่สังคม และ/ หรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ที่ก่อให้เกิดรายได้ ยิ่งไปกว่านั้น จำนวนนักโทษในเรือนจำส่วนใหญ่เป็นนักโทษคดียาเสพติด ซึ่งเมื่อมาอยู่รวมกันในเรือนจำทำให้เกิดเป็นเครือข่ายการค้าเสพติดที่ขยายวงกว้างมากขึ้นหลังจากที่พ้นโทษออกไป ทำให้มีโอกาสที่จะมีการกระทำความผิดซ้ำเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น การนำผู้กระทำความผิดเข้าเรือนจำ

แทนที่จะเป็นการป้องกันการกระทำผิดซ้ำกลับทำให้รู้จักคนในเครือข่ายยาเสพติดมากขึ้นและเกิดการเรียนรู้พฤติกรรมการกระทำผิดจากเพื่อนในเรือนจำ และที่สำคัญรัฐบาลต้องเสียงบประมาณจำนวนมากในการปราบปรามจับกุมผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดและยังต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดูแลและดำเนินการกับกลุ่มคนดังกล่าว ขณะอยู่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญารวมทั้งการนำคนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญายังมีผลเสียทางสังคมต่อบุคคลเหล่านั้นด้วย เนื่องจากเมื่อคนเหล่านั้นถูกจับกุมดำเนินคดีอาญาก็จะมีประวัติอาชญากรติดตัวไปตลอดชีวิต ทำให้เสียโอกาสดี ๆ ในการเข้าศึกษา หรือประกอบอาชีพสุจริตบางอาชีพ

สุรจิตร ศรีบุญมา (2553) ได้นำเสนอแนวทางในการลดจำนวนคดีในกระบวนการยุติธรรม ดังนี้

- 1) การกำหนดให้การกระทำผิดบางประเภทไม่เป็นความผิดทางอาญา ได้แก่ การกระทำความผิดที่กระทำต่อตนเอง ไม่ไปกระทบสิทธิของบุคคลอื่นโดยตรง เช่น การทำแท้ง การขายบริการ เสพยาเสพติด เป็นต้น โดยไม่ต้องนำผู้ที่กระทำผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และให้หน่วยงานอื่นดำเนินการแทน
- 2) การกำหนดลำดับชั้นของคดี เพื่อสามารถจัดการกับการกระทำความผิดที่ไม่ร้ายแรง เช่น ความผิดลหุโทษ อาจจะสามารทำให้สิ้นสุดในชั้นตำรวจ โดยการเปรียบเทียบปรับ หรือไกล่เกลี่ย หรือคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี อาจจะให้พิจารณาในชั้นอัยการ
- 3) การต่อรองคำรับสารภาพ เป็นกระบวนการที่ต้องการให้ผู้ต้องหารับสารภาพโดยมีข้อแลกเปลี่ยนกับการได้รับการลดโทษ

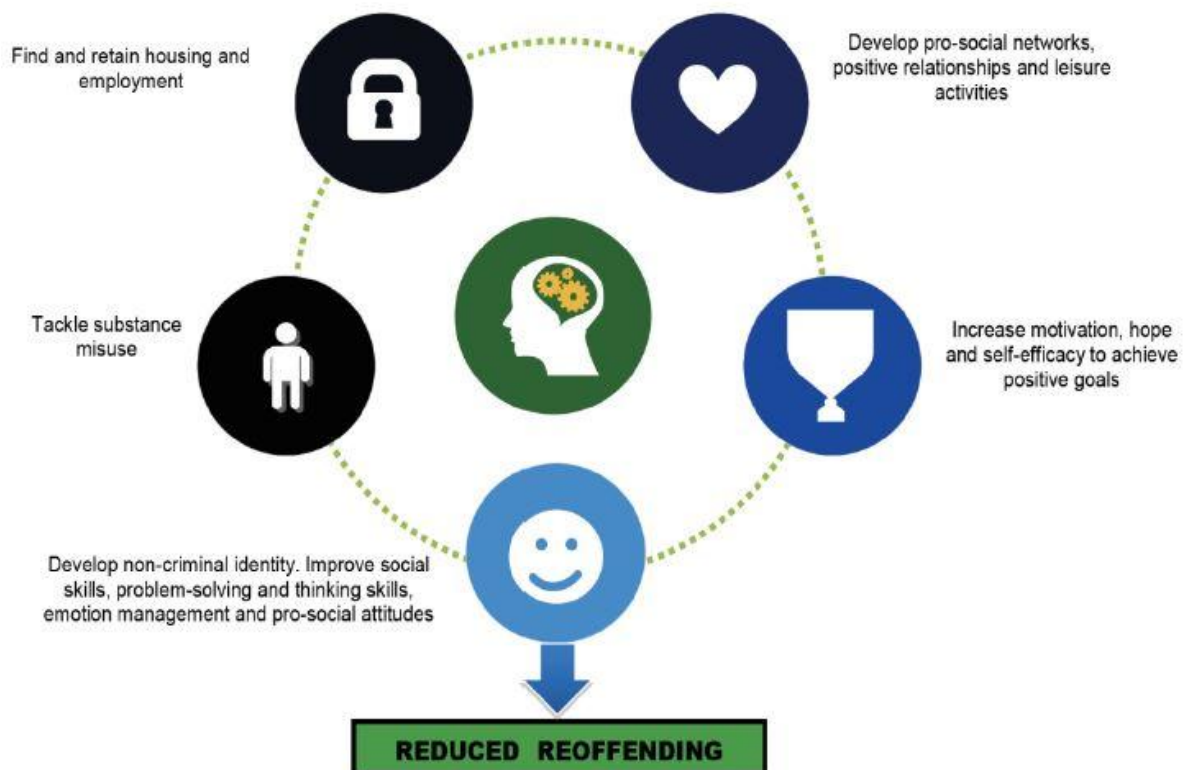
บาส์และคณะ (Bähr, Hartmann & Steengrafe, 2016)ได้นำเสนอแนวทางการลงโทษทางเลือกในเยอรมัน โดยในเยอรมันมีจำนวนนักโทษในเรือนจำทั่วประเทศประมาณ 64,397 คนในปี ค.ศ. 2016 เป็นกลุ่มผู้ต้องขังรอการพิจารณาของศาลจำนวน 13,389 คน โดยมีผู้ต้องหยาเสพติดคิดเป็นประมาณร้อยละ 30 ของผู้ต้องขังทั้งหมด สำหรับแนวทางการลงโทษทางเลือกในเยอรมันที่ถูกนำมาใช้ประกอบด้วยการให้ทำงานเพื่อจ่ายค่าปรับสำหรับคนที่ไม่มีความสามารถในการจำคุกในเรือนจำ ซึ่งมองว่าการจำคุกจะเกิดผลเสียต่อบุคคลมากกว่าผลดี นอกจากนี้ยังมีการนำวิธีการให้คำแนะนำจากสถาบันต่างๆ ทั้งในเรือนจำและนอกเรือนจำสำหรับความผิดเช่น เสพยาเสพติด เร่ร่อน ติดการพนัน ติดหนี้ ไม่มีงานทำ เป็นต้น

ฟรีแมนและลอยด์ (Freemand & Lloyd, 2016) ได้นำเสนอวิธีการทางทางเลือกในการลงโทษที่นำมาใช้แทนการลงโทษจำคุกในเรือนจำในสกอตแลนด์ โดยรัฐบาลของสกอตแลนด์ได้ให้ความสำคัญกับการการใช้วิธีการทางเลือกในการลงโทษเพื่อการลดอัตราการกระทำผิดซ้ำและการฟื้นฟูผู้กระทำผิด แทนการลงโทษจำคุกในเรือนจำ โดยมีงานวิจัยทางวิชาการเป็นกรอบแนวทางในการนำวิธีการทางเลือกในการลงโทษมาใช้แทน โดยสาเหตุของการกระทำผิดซ้ำที่ถูกนำมากล่าวถึงคือ ความไม่เท่าเทียมกันในด้านการศึกษาและโอกาสการทำงาน ดังนั้นจึงควรมีการให้การศึกษาและโอกาสในการทำงาน รวมทั้งการให้ความช่วยเหลืออย่างยั่งยืนหลังการปล่อยตัว และการ

เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว ซึ่งมักจะเป็นปัญหาอย่างหนึ่งของการเข้าไปรับโทษในเรือนจำ โดยมีตัวอย่างของการนำวิธีการทางเลือกมาใช้ในขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการยุติธรรม ดังนี้

ขั้นก่อนการฟ้องร้องคดี มีโครงการช่วยเหลือผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดของตำรวจสกอตแลนด์ เพื่อไม่ให้กระทำความผิดซ้ำอีก โดยมีการให้หน่วยงานทางสังคมเข้าไปดูแลกลุ่มคนเหล่านี้ที่บ้านในด้านสุขภาพ การเลิกแอลกอฮอล์ การจัดการที่พัก การศึกษาและการฝึกอบรมที่จำเป็น นอกจากนี้ยังมีโครงการของตำรวจร่วมกับกระทรวงสาธารณสุขในการคัดกรองผู้กระทำความผิดที่เป็นอันตรายต่อชีวิตไม่ให้อยู่ต้องถูกควบคุมที่สถานีดำรวจ

ขั้นการลงโทษ มีมาตรการให้มีการชดใช้แก่สังคม (Community Payback Orders) เช่น การสั่งให้ทำงานเพื่อสังคมโดยไม่มีค่าตอบแทน การสั่งให้คุมประพฤติเกี่ยวกับการบำบัดฟื้นฟูการติดยา การสั่งให้เข้าร่วมการฝึกอบรม/ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การจ่ายค่าเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม การอาศัยอยู่ในที่พักตามคำสั่ง หรือการห้ามไปสถานที่ใดสถานที่หนึ่งในช่วงเวลาที่กำหนด เป็นต้น ซึ่งเป็นไปตามกรอบกฎหมาย Criminal Justice and Licensing (Scotland) Act 2010 ซึ่งเป็นมาตรการที่ถูกนำมาใช้สำหรับผู้ที่มิโทษจำคุกน้อยกว่า 3 เดือนในความผิดลหุโทษ และจะมีการประเมินพฤติกรรมโดยศาลเป็นระยะ สำหรับการบริการสังคมโดยไม่มีค่าตอบแทน อาจกำหนดให้ทำงานบริการสังคมให้ครบ 100 ชั่วโมงภายในระยะเวลา 3 เดือน โดยจะใช้กับผู้ที่กระทำความผิดที่อายุเกิน 16 ปีเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีมาตรการเฉพาะสำหรับผู้กระทำความผิดในข้อหากระทำความรุนแรงในครอบครัว (Caledonian System)

แผนภาพที่ 2.1 แสดงกระบวนการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของสก็อตแลนด์

ที่มา: (Freemant & Lloyd, 2016)

เฮอริบิกและเฮสเซลลิงค์ (Herbig & Hesselink, 2012) ได้นำเสนอแนวทางการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังในแอฟริกาใต้ โดยแนะนำให้ใช้วิธีการประเมินความต้องการของผู้ต้องขังมาใช้ในการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขัง ซึ่งการประเมินผู้ต้องขังต้องทำเป็นรายบุคคลในด้านความผิดที่เคยทำ ความต้องการของผู้ต้องขัง ความเสี่ยง แรงจูงใจ สาเหตุของการกระทำผิด ปัจจัยของการการกระทำผิดซ้ำ การตอบสนองต่อการฟื้นฟู โดยควรมีกลุ่มเจ้าหน้าที่ด้านต่างๆ เข้ามาช่วยในการประเมินผู้ต้องขัง เช่น เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ เจ้าหน้าที่ด้านการศึกษา นักศาสนา นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา นักอาชีวศึกษา รวมทั้งองค์กรอิสระซึ่งจะมีบทบาทสำคัญในการนำผู้ต้องขังกลับเข้าสู่สังคมได้ตามปกติ

เฮอร์ซอก อีแวนส์และคณะ (Herzog-Evans, Boesel, Parmentier, & Sullo, 2016) ได้นำเสนอการนำวิธีการลงโทษทางเลือกมาใช้แทนการลงโทษจำคุกในเรือนจำของฝรั่งเศสโดยแบ่งวิธีการทางเลือกที่นำมาใช้ออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการตัดสินคดี ประกอบด้วยการต่อรองสารภาพ ทางเลือกในการฟ้องคดี และทางเลือกในการไต่สวนคดี 2) ขั้นตอนการตัดสินโทษ ประกอบด้วยการลงโทษด้วยชุมชน 3) ขั้นตอนหลังการลงโทษ ประกอบด้วยการปล่อยตัวในรูปแบบต่างๆ หรือการลดโทษ โดยวิธีการทางเลือกสามารถนำมาใช้ในขั้นตอนก่อนการตัดสินลงโทษมีบัญญัติในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดให้เป็นอำนาจของอัยการในการพิจารณาใช้วิธีการทางเลือกที่เหมาะสม วิธีการทางเลือกในการเลี่ยงการฟ้องคดีคือ การไกล่เกลี่ยทางอาญา ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) ความเสียหายได้รับการชดเชยเยียวยา 2) จบปัญหาความวุ่นวายทางสังคมที่เกิดจากอาชญากรรม 3) ให้โอกาสผู้กระทำผิดได้กลับตัวและอยู่ในสังคมได้ตามปกติ นอกจากนี้ยังมีวิธีการเลี่ยงการฟ้องในคดีอาญาที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี เมื่อผู้กระทำผิดยอมรับสารภาพอัยการสามารถเลือกกำหนดโทษจาก 19 รายการของการลงโทษ เช่น จ่ายค่าปรับ ยึดใบขับขี่ 6 เดือน ทำงานบริการสังคม 60 ชั่วโมง เข้าฝึกอบรม สังคมคุม/กักบริเวณ 6 เดือน เป็นต้น วิธีการทางเลือกในการเลี่ยงการไต่สวนประกอบด้วย Penal Ordinance for Felonies ซึ่งมีสำหรับกรณีที่ เป็นคดีไม่มีเจตนาในการทำร้ายร่างกายหรือทำให้เสียชีวิต และ Appearance on Prior Guilty Plea วิธีการทางเลือกนี้เป็นการลดกระบวนการไต่สวนและลดโทษสำหรับผู้ที่กระทำความผิดและยอมรับสารภาพ

วิธีการทางเลือกในขั้นตอนการตัดสินลงโทษประกอบด้วย โทษปรับ การจ่ายค่าปรับแทนการจำคุก การรอลงอาญาและคุมประพฤติไม่เกิน 3 ปี การทำงานบริการสังคม (TIG) ซึ่งมีการทำงานระหว่าง 20-280 ชั่วโมง การบริการสังคมร่วมกับการรอลงอาญาหรือการคุมประพฤติ (STIG) นอกจากนี้ยังมีการลงโทษเสริมเช่น การจำกัด

เสรีภาพ/สิทธิบางอย่าง การยึดใบขับขี่ การจำกัดการใช้พาหนะบางประเภท การห้ามพกพาอาวุธ การยึดอาวุธ เป็นต้น การให้ชดใช้ค่าเสียหายหรือซ่อมแซมสิ่งที่เสียหาย การให้เข้าอบรมหรือบำบัดฟื้นฟู เป็นต้น

วิธีการทางเลือกในขั้นตอนหลังการลงโทษ ประกอบด้วย การปล่อยตัวก่อนเข้าเรือนจำซึ่งจะใช้ในกรณีที่มี การจ่ายค่าปรับแทนการจำคุก การรอลงโทษ การให้บริการสังคมแทนการจำคุก นอกจากนี้ยังมีการปล่อยตัวก่อน ครบกำหนด ซึ่งมักจะมีการนำอุปกรณ์ติดตามมาใช้ในการตรวจสอบและควบคุมผู้ถูกปล่อยตัว การปล่อยตัวให้อยู่ การดูแลของชุมชน และการปล่อยแบบกึ่งเสรีภาพ

นาม (Nnam, 2017) ได้นำเสนอวิธีการทางเลือกที่จะช่วยในการแก้ไขปัญหาประชากรนักโทษล้นเรือนจำในไนจีเรีย ซึ่งคือ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในขณะที่มัลคาไฮ (Mulcahy, 2013) ได้นำเสนอให้มีการใช้ Community Service Orders และ Community Return แทนการลงโทษจำคุกในเรือนจำเพื่อแก้ไขปัญหาประชากรนักโทษล้นเรือนจำในไอร์แลนด์ ซึ่งถูกนำมาใช้สำหรับผู้ต้องขังที่รับโทษตั้งแต่ 1-5 ปีในเรือนจำ

งานวิจัยเกี่ยวกับการเพิ่มประสิทธิภาพการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขัง

สำนักงานป้องกันยาเสพติดและปราบปรามอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC, 2011) ได้ระบุถึงปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเรือนจำที่ควรได้รับการแก้ไข โดยปัญหาเหล่านี้เกิดจากการที่ประเทศต่างๆ ได้ใช้เรือนจำและคุกเป็นมาตรการสำคัญในการลงโทษผู้ที่ถูกกล่าวหาหรือตัดสินว่ากระทำความผิดตามกฎหมายอาญา ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นประกอบด้วย

1. จำนวนผู้ต้องขังล้นเรือนจำ
2. สภาพแวดล้อมในเรือนจำไม่ได้มาตรฐาน
3. การขาดการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม
4. การขาดการวางแผนจัดการระบบข้อมูลและการปฏิบัติงาน
5. การขาดบริการทางการแพทย์ที่เหมาะสม
6. การขาดกลไกการตรวจสอบดูแลการแยกขังเดี่ยว
7. การขาดการสนับสนุนทางด้านวิชาการในงานราชทัณฑ์
8. การขาดแคลนทรัพยากรทางเศรษฐกิจและทรัพยากรมนุษย์
9. การปฏิบัติต่อเด็กที่กระทำผิดกฎหมายเหมือนผู้ใหญ่
10. การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น
11. การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่มีความต้องการพิเศษ

โดยความพยายามในการปรับปรุงระบบงานราชทัณฑ์ให้ดีขึ้นนั้นมีเหตุผลที่สำคัญประกอบด้วย

1. การให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังมากขึ้น ซึ่งมีหลักการเบื้องต้นว่า การจำคุกเป็นเพียงการพรากสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานเท่านั้น ไม่ได้กระทบถึงสิทธิมนุษยชนด้านอื่นๆ ดังนั้นเรือนจำจึงควรมีการปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานในด้านการเคารพสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง ให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลต่างๆ เช่น Universal Declaration of Human Rights, International Covenant on Civil and Political Rights, Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners และ Basic principles for the treatment of prisoners เป็นต้น

2. การคำนึงถึงความยากจนที่เกิดจากการลงโทษจำคุก การถูกลงโทษจำคุกมักนำมาซึ่งปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ทั้งนี้เนื่องจากผู้ที่ถูกลงโทษให้อยู่ในเรือนจำส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจน เมื่อสมาชิกในครอบครัวถูกควบคุมในเรือนจำก็ต้องมีค่าใช้จ่ายหลายอย่างและยังต้องสูญเสียรายได้จากการทำงานของผู้ที่ถูกลงโทษอีกด้วย และเมื่อพ้นโทษออกไปแล้วก็มักจะหางานทำได้ยาก ทำให้ไม่มีรายได้ในการช่วยเหลือดูแลตัวเอง และครอบครัว และสุดท้ายก็ต้องถูกกีดกันจากสังคม ทำให้ต้องวนเวียนอยู่ในวงจรอาชญากรรม และกลายเป็นผู้ต้องขังในที่สุด

3. ปัญหาสุขภาพที่เกิดจากเรือนจำ การอยู่ในเรือนจำมีข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการทางแพทย์และผู้ต้องขังบางคนมีอาการป่วยมาก่อนเข้าสู่เรือนจำ เมื่อเข้ามาเจอกับสภาพปัญหาต่างๆ ในเรือนจำทำให้เกิดการเจ็บป่วยขึ้น การติดต่อของเชื้อโรคต่างๆ ในเรือนจำ และบางคนป่วยเป็นโรคติดต่อหลังจากพ้นโทษไปแล้ว

4. ความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้ต้องขังและบุคคลต่างๆ ในสังคม โดยผู้ต้องขังเมื่อเข้ามาอยู่ในเรือนจำแล้วมักจะประสบกับปัญหาด้านความสัมพันธ์กับครอบครัวและคนในสังคม ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการกลับเข้าสู่สังคมหลังการพ้นโทษ

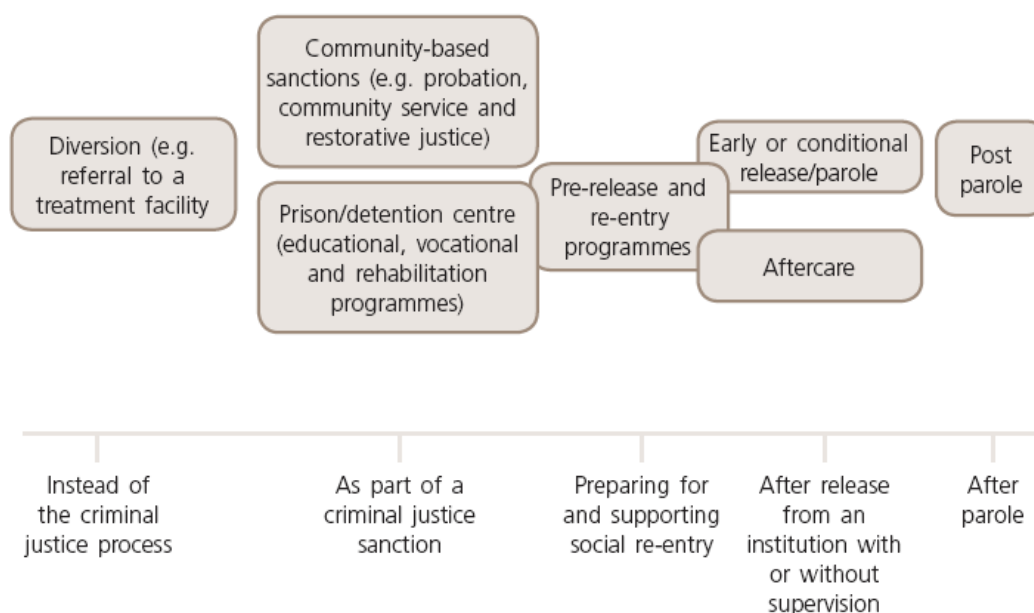
5. ค่าใช้จ่ายในการจัดการเรือนจำ เรือนจำมีค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการด้านต่างๆ จำนวนมาก โดยเฉพาะเมื่อมีจำนวนผู้ต้องขังเพิ่มมากขึ้น ยิ่งทำให้มีปัญหาด้านงบประมาณเพิ่มมากขึ้น

สำหรับการปฏิรูปร่างราชทัณฑ์นั้นควรครอบคลุม 5 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. การควบคุมก่อนไต่สวนพิพากษาคดี
2. การบริหารจัดการเรือนจำ
3. มาตรการลงโทษทางเลือก
4. การกลับคืนสู่สังคมของผู้ต้องขัง
5. การบริการสุขภาพ

สำนักงานป้องกันยาเสพติดและปราบปรามอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC, 2012) ได้นำเสนอแนวทางในการนำผู้ต้องขังกลับคืนสู่สังคมเพื่อดำเนินชีวิตได้ตามปกติ (social reintegration) โดยสามารถแบ่ง

แนวทางออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ แนวทางสำหรับใช้ในเรือนจำ และแนวทางที่ใช้ในโปรแกรมฟื้นฟูโดยชุมชน ซึ่งแนวทางการเตรียมความพร้อมส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในช่วงท้ายของการลงโทษ แต่มีหลายโปรแกรมที่นำมาใช้ช่วงแรกของการเข้าไปในเรือนจำ ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักในการช่วยให้ผู้ที่พ้นโทษสามารถใช้ชีวิตได้ตามปกติในสังคมโดยไม่ต้องกลับมากระทำความผิดอีก แนวทางการนำผู้ต้องขังกลับคืนสู่สังคมมักจะถูกออกแบบสำหรับผู้ที่เกิดความผิดในแต่ละประเภทความผิด โดยเน้นไปที่การจัดการกับปัจจัยเสี่ยงที่นำไปสู่การกระทำความผิดอีกครั้ง ซึ่งเป็นไปกรอบมาตรฐานสากลของสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ข้อ 65 ที่กำหนดกรอบแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในการดำเนินการช่วยเหลือให้สามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติอย่างคนธรรมดาทั่วไป ดูแลตัวเองได้ มีความเคารพในตัวเองและมีความรับผิดชอบตัวเองได้ ข้อ 79 ด้านการรักษาความสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัวและประชาชนในสังคม ข้อ 80 ที่กำหนดให้มีการให้ความสำคัญการเตรียมผู้ต้องขังตั้งแต่เริ่มเข้าสู่เรือนจำเพื่อให้สามารถกลับเข้าสู่สังคมได้หลังพ้นโทษ นอกจากนี้ยังมีข้อ 8 ด้านการส่งเสริมให้มีทักษะในการทำงานที่มีอยู่ในตลาดแรงงาน

แผนภาพที่ 2.2 แสดงแนวทางในการช่วยเหลือให้ผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคมในขั้นตอนต่างๆ

ที่มา : (UNODC, 2012)

โปรแกรมที่ถูกนำมาใช้ในเรือนในการเตรียมความพร้อมของผู้ต้องขังก่อนพ้นโทษประกอบด้วย 6 กลุ่มโปรแกรม ดังนี้

1) โปรแกรมด้านการดูแลสุขภาพร่างกาย ซึ่งเกี่ยวกับการควบคุมโรคติดต่อ เช่น โรคเอดส์ เป็นต้น ซึ่งโดยส่วนใหญ่ในประเทศที่ยังไม่พัฒนาจะมีปัญหาขาดแคลนบุคลากรทางแพทย์ อุปกรณ์ทางการแพทย์ และการสาธารณสุขในเรือนจำ โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่มีจำนวนผู้ต้องขังจำนวนมาก

2) โปรแกรมด้านการดูแลสุขภาพจิต ผู้ต้องขังมักจะมีปัญหาด้านสุขภาพจิตมากกว่าคนทั่วไปโดยธรรมชาติ โดยเฉพาะผู้ที่กระทำความผิดประจำหากไม่ได้รับการเยียวยาทางจิตที่ถูกต้องก็จะไม่สามารถกลับสู่สังคมปกติได้ ดังนั้น โปรแกรมการดูแลสุขภาพจิตที่เพียงพอและต่อเนื่องจึงมีความจำเป็นในเรือนจำ

3) โปรแกรมด้านการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดการติดยาเสพติดเป็นสาเหตุหนึ่งของการติดอยู่ในวงจรอาชญากรรมและการกระทำผิดซ้ำ ทำให้ไม่สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างคนปกติทั่วไป จึงควรมีการให้ความสำคัญกับผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดให้เลิกยาให้ได้ก่อนพ้นโทษออกไปและควรมีการติดตามผลหลังจากมีการปล่อยตัวออกไปแล้วโดยร่วมกับหน่วยงานทางสังคม

4) โปรแกรมด้านการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและทัศนคติ เช่น โปรแกรมการจัดการความโกรธ การเข้าใจพฤติกรรมตัวเอง การตระหนักรู้ถึงลักษณะพฤติกรรมเสี่ยง ทักษะพื้นฐานชีวิตและความสัมพันธ์การสนับสนุนจากเพื่อน การพัฒนาความเชื่อและจิตวิญญาณ

5) โปรแกรมด้านการศึกษาและการฝึกอาชีพ เช่น การส่งเสริมการศึกษาพื้นฐาน (ระดับมัธยมปลาย) การศึกษาในระดับสูง (ระดับมหาวิทยาลัย) การฝึกอบรมอาชีพตามความต้องการของตลาดการจ้างงาน เป็นต้น โดยวิธีการที่นำมาใช้และประสบความสำเร็จในหลายประเทศ เช่น ออสเตรเลีย เยอรมัน ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ โปรตุเกส สวีเดน และอังกฤษ คือ การศึกษาทางไกลในเรือนจำ นอกจากนี้ยังมีการเรียนแบบอิเล็กทรอนิกส์ (e-learning) เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพในออสเตรเลีย (Telfi Project) และในสหภาพยุโรป (EQUAL)

6) โปรแกรมด้านประสบการณ์ทำงาน ควรมีการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังเฉพาะที่ถูกตัดสินลงโทษแล้ว (ไม่รวมผู้ที่รอการพิจารณาของศาล) ได้ทำงานในส่วนที่ตัวเองสนใจและลักษณะงานที่ใกล้เคียงกับสังคมด้านนอกเรือนจำ รวมทั้งควรได้รับค่าจ้างในการทำงานในเรือนจำตามความเหมาะสม (มาตรฐาน ข้อ 8, 71, 76) เรือนในหลายประเทศประสบความสำเร็จในการสร้างอาชีพและรายได้ให้กับผู้ต้องขัง เช่น เรือนจำดิฮาร์ในอินเดีย ที่มีการนำผู้ต้องขังไปทำงานในอุตสาหกรรมเบเกอร์รี่ การผลิตเสื้อผ้า งานเฟอร์นิเจอร์ การผลิตกระดาษ เป็นต้น โดยหลักการหลักของการส่งเสริมอาชีพก็เพื่อให้ผู้ต้องขังที่พ้นโทษไปมีงานทำ ซึ่งจะทำให้ผู้ต้องขังมีที่พัก มีความมั่นคงทางการเงิน สามารถช่วยสนับสนุนครอบครัวได้ มีความมั่นใจในตัวเอง มีเพื่อนในสังคม และห่างไกลจากอาชญากรรม

สำหรับแนวทางในการเตรียมความพร้อมก่อนการปล่อยตัวผู้ต้องขังออกไปใช้ชีวิตในสังคม ประกอบด้วย

1) การติดต่อสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัวและเพื่อนในสังคม โดยการไปเยี่ยมบ้านผู้ที่กำลังจะถูกปล่อยตัวเพื่อดูความพร้อม การแจ้งให้ญาติมาเยี่ยมในช่วงก่อนปล่อยตัวบ่อยมากขึ้น การใช้วิดีโอคอนเฟอร์เรนซ์ระหว่าง

ผู้ต้องขังกับญาติ (ในสิงคโปร์) การให้ผู้ต้องขังกับญาติได้มาอยู่ร่วมกันในสถานที่จัดให้ในระยะเวลาสั้นๆ (1 คืน 2 วัน) ของเรือนจำในเกาหลีใต้

2) การเตรียมความพร้อมชุมชน เป็นการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานทางสังคมที่จะมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือให้ผู้ต้องขังสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคม เช่น ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาในชุมชน บริษัทเอกชน/ผู้ว่าจ้างงาน ผู้ให้บริการ และตำรวจ

3) การเตรียมผู้เสียหาย การทำความเข้าใจกับผู้เสียหายในคดีที่ผู้ต้องขังเคยกระทำความผิดไว้เป็นอีกอย่างหนึ่งที่จะทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปได้อย่างดี ซึ่งมักจะใช้การแจ้งเตือนก่อน การให้การคุ้มครอง การให้คำปรึกษา เป็นต้น

4) การแก้ไขปัญหาด้านการเงินแก่ผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังและครอบครัวจะมีหนี้จากการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และเมื่อพ้นโทษออกมาแล้วก็จะไม่มีความมั่นคงทางการเงิน ซึ่งจะนำไปสู่การกระทำผิดซ้ำอีกรอบ

5) การวางแผนกลับสู่สังคม ตัวผู้ต้องขังควรได้รับการฝึกทักษะที่จำเป็นในการอยู่รอดในสังคมและการช่วยเหลือหลังการปล่อยจากหน่วยงานเรือนจำและหน่วยงานภาคสังคมให้มีความทำ

6) การปล่อยตัวก่อนแบบมีเงื่อนไข

7) การช่วยเหลือให้ที่พักและงานที่มั่นคง เป็นการช่วยจัดการที่พักและหางานทำให้กับผู้ต้องขังที่จะถูกปล่อยตัวออกไป ผู้ต้องขังบางคนไม่มีที่พักหรือพักอาศัยหลังจากการปล่อยตัว

8) Halfway house เป็นการสร้างชุมชนจำลองสำหรับผู้ต้องขังที่จะถูกปล่อยตัวออกไปโดยเฉพาะเพื่อเรียนรู้ในการอยู่ด้วยตัวเอง เช่น House of Hope ในเรือนจำเกาหลีใต้ Crossroads Adult Transition Center ในเรือนจำของมลรัฐอิลลินอยด์

สำหรับแนวทางในการช่วยเหลือผู้ต้องขังหลังจากที่พ้นโทษแล้วเป็นอีกหนึ่งแนวทางที่จะทำให้ผู้ต้องขังสามารถที่จะกลับเข้าสู่สังคมได้ตามปกติ โดยวิธีการที่สามารถนำมาใช้ประกอบด้วย

1) การช่วยเหลือให้เข้าสู่ตลาดการจ้างงาน เป็นการช่วยหางานให้กับผู้ที่พ้นโทษออกมาแล้ว โดยการประสานความร่วมมือกับภาคธุรกิจ อุตสาหกรรม หรือภาครัฐในการจัดหางานที่เหมาะสมให้ ซึ่งการทำงานเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้มีการดำเนินชีวิตได้ในสังคมปกติ

2) การช่วยเหลือด้านที่พักอาศัยและการเงิน ผู้ต้องขังหลายคนไม่มีที่พักและเงินเลี้ยงชีพหลังจากพ้นโทษ ทำให้ไม่สามารถจะอยู่ในสังคมปกติได้

3) การเข้าถึงบริการทางสุขภาพและบริการทางสังคม ผู้ต้องขังหลายคนเมื่อพ้นโทษมีอาการป่วยและไม่สามารถเข้ารับการรักษาที่เป็นสวัสดิการของรัฐได้

4) ความช่วยเหลือจากครอบครัว ครอบครัวเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ผู้ต้องขังกลับมาสู่สังคมปกติได้

5) การช่วยเหลือให้เลิกเสพยาเสพติด

6) มาตรการควบคุมติดตามตรวจสอบผู้ต้องขังที่พ้นโทษแบบมีเงื่อนไข ปัจจุบันมักจะมีการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในการติดตามควบคุมผู้ต้องขังที่พ้นโทษ

แบทตาเลียและคณะ (Battaglia, et al., 2015) ได้ทำการศึกษาผลของการออกกำลังต่อสุขภาพจิตของผู้ต้องขังในเรือนจำของอิตาลี โดยผลการศึกษาพบว่า การออกกำลังกายอย่างน้อย 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ช่วยลดความซึมเศร้าและความตื่นตระหนกของผู้ต้องขังได้อย่างมีนัยสำคัญ

บอนตาและคณะ (Bonta, Wallace-Capretta, Rooney & McAnoy, 2002) ได้ทำการประเมินผลการนำกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์มาใช้เป็นวิธีการลงโทษทางเลือกแทนการลงโทษจำคุกในเรือนจำในแคนาดา โดยวิธีการในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ประกอบด้วยการชดเชยค่าเสียหายให้กับเหยื่อและการบริการทางสังคม โดยผลการศึกษาพบว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่นำมาใช้นั้นสามารถลดอัตราการกระทำผิดซ้ำของผู้ที่กระทำผิดได้ โดยการเปรียบเทียบกับกลุ่มที่ได้รับโทษจำคุกและได้รับการคุมประพฤติ

บริซซาโน (Breazzano, 2009) ได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาผู้ต้องขังเพื่อการกลับคืนสู่สังคมโดยมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาทักษะ ซึ่งเป็นการปรับแนวทางการเตรียมความพร้อมของผู้ต้องขังก่อนพ้นโทษออกจากเรือนจำในสหรัฐอเมริกา โดยมีองค์ประกอบสำคัญคือ การระบุทักษะและความสามารถที่จำเป็นในการกลับคืนสู่สังคมของผู้ต้องขัง ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มทักษะการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น การจัดการด้านการเงิน การจัดการอาหาร การทำความสะอาด การเดินทาง การดูแลที่พัก การดูแลครอบครัว เป็นต้น กลุ่มทักษะด้านสุขภาพจิต เช่น การจัดการอาการป่วยทางจิต การจัดการการติดสารเสพติด พฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสม แผนการเปลี่ยนผ่านสู่สังคม เป็นต้น กลุ่มทักษะด้านความอยู่ดีกินดี เช่น การดูแลสุขภาพ การป้องกันโรคติดต่อ การเข้าถึงความช่วยเหลือของรัฐ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาทักษะทางด้านอาชีพให้ผู้ต้องขังให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ซึ่งมีการประสานกับภาคเอกชน/อุตสาหกรรมในการจัดหางานที่เหมาะสมกับผู้ต้องขังตามทักษะที่มีการพัฒนาในระหว่างอยู่ในเรือนจำ

วินัย เจริญเฉลิมศักดิ์ (2559) ได้นำเสนอผลข้อมูลวิจัยเรือนจำในประเทศออสเตรเลีย มีการใช้โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด จากข้อมูลจากรายงานวิจัย เรื่อง Prison-based correctional offender rehabilitation programs : The 2009 national picture in Australia by Karen Heseltine, Andrew Day and Rick Sarre เป็น รายงานวิจัยชุดนโยบายสาธารณะ เผยแพร่โดย สถาบันอาชญาวิทยาออสเตรเลีย 2011 พบว่า กรมราชทัณฑ์ออสเตรเลีย มีโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดมากมายหลายโปรแกรม เช่น

- โปรแกรมผู้กระทำผิดที่มีความรุนแรง (Violent offender programs)
- โปรแกรมผู้กระทำความผิดทางเพศ (Sex offender programs)
- โปรแกรมการจัดการความโกรธ (Anger management programs)

- โปรแกรมความรุนแรงในครอบครัว (Domestic violence programs)
- โปรแกรมทักษะการเรียนรู้ (Cognitive skills programs)
- โปรแกรมยาเสพติดและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (Drug and alcohol programs)
- โปรแกรมการช่วยเหลือเหยื่อ (Victim awareness programs)
- โปรแกรมสำหรับผู้กระทำความผิดกลุ่มพิเศษ (Special groups programs) เป็นต้น
- โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Rehabilitation programs) ของเรือนจำออสเตรเลีย

เป็นโปรแกรมที่ใช้รองรับแนวคิด ทฤษฎีแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation theory) เช่นเดียวกับโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ของประเทศต่างๆ เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา รัสเซีย และ ไทย เป็นต้น ที่ในปัจจุบันส่วนใหญ่เน้นการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยใช้ทฤษฎีแก้ไขฟื้นฟู หรือที่เรียกว่าทฤษฎีผสม โดยเป็นการผสมระหว่างทฤษฎีใหญ่ๆ เช่น ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน (Retribution theory) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence theory) และ ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation theory) นอกจากนั้น ยังพบว่าประเทศต่างๆ ดังกล่าว ยังมีการใช้โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดที่คล้ายคลึงกัน ทั้งโปรแกรมผู้กระทำความผิดที่มีความรุนแรง โปรแกรมผู้กระทำความผิดทางเพศ โปรแกรมการจัดการความโกรธ และโปรแกรมความรุนแรงในครอบครัว เป็นต้น

สืววงศ์ พิทักษ์ธรรม (2554) ได้นำเสนอว่า ประเทศอังกฤษมีแนวความคิดว่าการจำคุกนั้นเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดในคดีที่ร้ายแรงและเป็นการปกป้องสาธารณะจากอันตรายรุนแรงที่กระทำโดยผู้กระทำความผิด ในด้านการควบคุมมีการนำเทคโนโลยีตลอดจนอุปกรณ์ป้องกันการหลบหนีต่าง ๆ มาใช้ สำหรับผู้ต้องขังที่ต้องควบคุมอย่างเข้มงวดจะถูกควบคุมกระจายกันไปตามเรือนจำต่าง ๆ ตามระบบที่เรียกว่า การกระจายการคุมขัง ประเทศอังกฤษมีความพร้อมในด้านเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและได้ให้เจ้าหน้าที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กร โดยมีการนำเสนอสิ่งใหม่ ๆ ในการทำงาน และให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเจ้าหน้าที่กับผู้ต้องขังส่งเสริมให้ผู้ต้องขังรักษาวินัยของตนเองทำให้การควบคุมผู้ต้องขังมีประสิทธิภาพการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังในงานราชทัณฑ์ของ ประเทศอังกฤษการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังของประเทศอังกฤษ มีการแยกผู้ต้องขังแต่ละประเภทอย่างเป็นระบบ และชัดเจน ผู้ต้องขังเด็ดขาดที่ต้องรับโทษจำคุกเกินกว่า 3 เดือน จะถูกส่งไปยังศูนย์จำแนกลักษณะซึ่งจะประจำตามเรือนจำท้องถิ่น และเข้ารับการจำแนกเป็น 4 ประเภท ประเภท A หมายถึง ผู้ต้องขังที่เป็นอันตรายต่อสังคมหรือความมั่นคง ประเภท B หมายถึง ผู้ต้องขังที่ไม่จำเป็นต้องควบคุมอย่างเข้มงวดมากแต่มีแนวโน้มที่จะหลบหนี ประเภท C หมายถึง ผู้ต้องขังที่ไม่พยายามหลบหนี แต่ยังคงควบคุมตลอดเวลา ผลของการจำแนกจะทำให้ผู้ต้องขังสามารถย้ายจากแดนที่มีการควบคุมเข้มงวดไปยังที่มีการควบคุมเข้มงวดน้อยลง หรือย้ายเรือนจำ และสามารถออกไปอยู่ในชุมชนได้สำหรับมาตรการในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง มีการจัดการศึกษาตั้งแต่ผู้ไม่รู้หนังสือ

จนถึงระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งมีการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังสอบเทียบวุฒระดับประกาศนียบัตรจากสถาบันภายนอกได้ รวมทั้งจัดให้มีการฝึกวิชาชีพ และการทำงานของผู้ต้องขัง มีทั้งระบบอุตสาหกรรม และภาคเกษตรกรรม มีการนำรายได้จากการจำหน่ายสินค้าที่เกิดจากการฝึกวิชาชีพของผู้ต้องขังนำไปชดเชยค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายด้วย นอกจากนี้มีการจัดการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังเฉพาะด้าน คดีความผิด เช่น ผู้กระทำความผิดทางเพศ ผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด โดยใช้ทีมงานที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ตลอดจนมีการเตรียมความพร้อมให้ผู้ต้องขังก่อนปล่อย และให้การสงเคราะห์หลังปล่อย สังกัดกระทรวงมหาดไทย

สำหรับเรือนจำในประเทศญี่ปุ่นนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ เรือนจำ (Prison) มีหน้าที่ควบคุมนักโทษที่ถูกพิพากษาจำคุก ทณฑสถานวัยหนุ่ม (Juvenile Prison) มีหน้าที่ควบคุมผู้ต้องขังที่เป็นเยาวชนหรือวัยหนุ่มอายุต่ำกว่า 26 ปี และสถานคุมขัง (Detention House) มีหน้าที่ควบคุมผู้กระทำความผิดระหว่างพิจารณา คดี ในแต่ละเรือนจำ ประกอบไปด้วย ฝ่ายต่าง ๆ คือฝ่ายบริหารงานทั่วไป ฝ่ายจำแนกลักษณะและเตรียมการพักการลงโทษ ฝ่ายดูแลทางการแพทย์ ฝ่ายบริหารจัดการโปรแกรม และฝ่ายบำบัดทางราชทัณฑ์ สำหรับมาตรการที่ใช้ในการป้องกันเหตุร้าย และรักษาระเบียบวินัยผู้ต้องขังในเรือนจำนั้น มีทั้งการใช้อุปกรณ์และเทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น ระบบโทรทัศน์วงจรปิด วิทยุสื่อสาร เครื่องตรวจจับในเวลากลางวัน ควบคุมไปกับการอบรมและฝึกระเบียบวินัยให้กับผู้ต้องขัง ซึ่งมีลักษณะเข้มงวดคล้ายการฝึกของทหารการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังในทางราชทัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่นลักษณะผู้ต้องขังในเรือนจำของประเทศญี่ปุ่นเป็นผู้ที่ได้รับการพิจารณาแล้วว่าควรที่จะถูกแยกออกจากสังคม ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ประเทศญี่ปุ่นจะมีระบบการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังที่เป็นระบบและชัดเจน นั่นคือ มีศูนย์จำแนกลักษณะผู้ต้องขังประจำภาคต่าง ๆ รวม 8 แห่งมีการจัดแบ่งกลุ่มแยกประเภทผู้ต้องขังออกเป็นชั้นต่าง ๆ และการปฏิบัติงานแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังในแต่ละชั้นตามความเหมาะสม

นอกจากนี้ยังมีการทดสอบทางจิตวิทยา เช่น การทดสอบความพร้อมการทดสอบบุคลิกภาพ การทดสอบทัศนคติรวมทั้งสติปัญญา และมีการจำแนกซ้ำเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่องสำหรับมาตรการในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง ได้มีการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ต้องขังจนถึงระดับปริญญาตรี เป็นหลักสูตรการศึกษาทางไกลมีผู้สอนที่เป็นเจ้าหน้าที่เรือนจำและอาสาสมัครจากภายนอก มีการใช้หลักทางศาสนาแก้ไขฟื้นฟูทางด้านจิตใจในประเทศญี่ปุ่นจะมีอนุศาสตราจารย์ที่เป็นอาสาสมัครจากภายนอกเรือนจำเท่านั้น ผู้ต้องขังในเรือนจำจะต้องทำงานเพื่อฝึกให้ผู้ต้องขังมีระเบียบวินัย และจะได้รับใบประกาศนียบัตรหรือใบอนุญาตประกอบวิชาชีพเมื่อสำเร็จตามหลักสูตรในประเทศญี่ปุ่นมีการจัดอุตสาหกรรมในเรือนจำ และการทำงานภายนอกเรือนจำ สำหรับการอุตสาหกรรมในเรือนจำ มีทั้งรัฐ เป็นผู้จัดหาวัตถุดิบในการผลิตทั้งหมดหรือบางส่วนรวมทั้งจัดหาตลาดสำหรับขายด้วย ส่วนอีกรูปแบบหนึ่ง คือ รัฐให้เอกชนผู้ทำสัญญาเป็นผู้จัดหาวัตถุดิบ และสิ่งจำเป็นอื่น ๆ ในการผลิตทั้งหมด โดยจะต้องจ่ายเงินให้รัฐสำหรับค่าจ้างแรงงานผู้ต้องขัง สำหรับผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นจากอุตสาหกรรมในเรือนจำจะมีองค์กรที่มีชื่อเรียกว่า “Japanese Correctional Association” หรือ JCA เพื่อทำหน้าที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือ และ

ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากฝีมือผู้ต้องขังโดยมีตราสินค้าว่า “CAPIC” การทำงานของผู้ต้องขังในเรือนจำรัฐจะให้รางวัลตอบแทนเป็นสินน้ำใจแก่ผู้ต้องขัง โดยจะจ่ายให้เป็นเบี้ยเลี้ยง เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังมีความตั้งใจที่จะทำงานมากขึ้นเงินในส่วนนี้รัฐจะเป็นผู้เก็บไว้ และจะจ่ายให้ผู้ต้องขังเมื่อพ้นโทษแล้ว แต่ผู้ต้องขังสามารถเบิกเงินเพื่อใช้จ่ายหรือซื้อสิ่งของจำเป็นขณะที่อยู่ในเรือนจำได้ ส่วนการทำงานภายนอกเรือนจำ (Prison Camps Outside) โรงงานอุตสาหกรรมบางแห่งจะเปิดภายนอกเรือนจำทั้งที่รัฐเป็นเจ้าของ และเป็นผู้ดำเนินการ โดยผู้ต้องขังจะทำงาน และพักอาศัยอยู่ในนั้น ส่วนอีกรูปแบบหนึ่งคือให้ภาคเอกชนเป็นผู้ดำเนินการ สำหรับในรูปแบบนี้ผู้ต้องขังจะต้องเดินทางจากเรือนจำไปยังโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งอยู่ภายนอกเรือนจำ แบบเข้าไปเย็นกลับในทุก ๆ วันหรืออาจจะให้ผู้ต้องขังพักอาศัยในหอพักซึ่งติดอยู่กับโรงงานอุตสาหกรรมนั้นก็ได้ประเทศญี่ปุ่นนั้นน่าจะมีการจัดสวัสดิการที่ดีให้แก่ผู้ต้องขัง ทั้งด้านอาหารและความเป็นอยู่ รวมทั้งด้านการแพทย์ และการรักษาพยาบาล ซึ่งมีอัตราส่วนระหว่างแพทย์กับผู้ต้องขังคือ 1:129 โดยมีการให้ทุนการศึกษาทางการแพทย์เพื่อจูงใจการราชทัณฑ์ ในแต่ละเรือนจำของประเทศญี่ปุ่นจะมีแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ประจำอยู่นอกจากนี้ยังมีบริการจากอาสาสมัครเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือกิจการของเรือนจำ และยังมีสมาคมต่าง ๆ ทั้งหมด 68 แห่งทั่วประเทศหรืออย่างน้อย 1 แห่งใน ทุก ๆ เขตการปกครอง เข้ามาช่วยเหลือแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังด้วยในส่วนของกรรงทักข์ผู้ต้องขัง มีสิทธิยื่นเรื่องราวร้องทุกข์เพื่อร้องเรียน โดยการร้องทุกข์ด้วยวาจาต่อผู้บัญชาการเรือนจำหรือเป็นลายลักษณ์อักษรต่อผู้ตรวจการเรือนจำสำหรับการเตรียมการและการปฏิบัติหลังปล่อย เรือนจำจะจัดสถานที่พักไว้ให้ผู้ต้องขังในสภาพที่ผ่อนคลายเป็น และใกล้เคียงกับสภาพสังคมภายนอกมากที่สุดมีการจัดโปรแกรมเตรียมการก่อนปล่อยโดยการอบรมแนะนำจากเจ้าหน้าที่ของเรือนจำ และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักจัดหางาน และพนักงานคุมประพฤติ

สำหรับงานราชทัณฑ์ของประเทศสิงคโปร์สังกัดกระทรวงมหาดไทย จะเน้นหนักไปที่การควบคุม และการพัฒนาพฤติกรรมของผู้ต้องขัง รวมทั้งการพัฒนาเจ้าหน้าที่ เรือนจำประเทศสิงคโปร์จะควบคุมผู้ต้องขังที่กระทำความผิดคดีเด็ดขาดแล้วและอยู่ในระหว่างพิจารณาคดีโดยให้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในด้านการอบรม แก้ไข ฟื้นฟู การจัดสวัสดิการ การสงเคราะห์ เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดโดยถือว่าผู้เสพยาเสพติดไม่ใช่อาชญากรแต่เป็นผู้ป่วยและมีสถานที่เพื่อเตรียมการปล่อยเรือนจำของประเทศสิงคโปร์ทั้งหมดสามารถแบ่งประเภทตามมั่นคงได้ 3 ระดับ คือ ระดับความมั่นคงสูง ระดับความมั่นคงปานกลาง และระดับความมั่นคงต่ำงานราชทัณฑ์ประเทศสิงคโปร์ได้ร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ ของรัฐ ชุมชนต่าง ๆ รวมทั้งครอบครัวของผู้กระทำผิด งานราชทัณฑ์ประเทศสิงคโปร์ยังได้สร้างความผูกพันทางสังคม และการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ต้องขังได้รับการดูแลภายหลังการปล่อยตัวด้วยการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังในงานราชทัณฑ์ของประเทศสิงคโปร์การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังของสิงคโปร์จะมีการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเข้าเพื่อการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างถูกต้อง จากการใช้วิธีการวิเคราะห์ศึกษา ประวัติผู้ต้องขังเป็นรายบุคคลโดยศูนย์แรกรับผู้ต้องขังใช้ระยะเวลาระหว่าง 4-8 สัปดาห์ หลังจากนั้นกรรมการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง

ข้าประเทศสิงคโปร์จะจำแนกลักษณะผู้ต้องขังออกเป็น ประเภทที่จะไม่กระทำผิดซ้ำ ประเภทที่จะไม่กระทำผิดซ้ำ (หากได้รับการพัฒนาแก้ไข) ประเภทที่มีแนวโน้มว่าจะกระทำผิดซ้ำและประเภทที่มีโทษน้อยไม่ต้องเข้ารับการฟื้นฟูแก้ไข สำหรับผู้ต้องขังที่เป็นเยาวชนได้มีความร่วมมือกันระหว่างชุมชน เรือนจำ โรงเรียน และผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อป้องกันไม่ให้เยาวชนกระทำความผิดอีก นอกจากนี้ยังให้ผู้ต้องขังที่เป็นเยาวชนได้กลับไปช่วยเหลือชุมชน หรือช่วยแก้ไขซ่อมแซมสิ่งที่ได้ทำเสียหายไปในการกระทำความผิดการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังของประเทศสิงคโปร์ จะมีทั้งในระหว่างที่ผู้ต้องขังยังคงอยู่ในเรือนจำ และภายหลังจากการได้รับการปล่อยตัวแล้ว โดยอาศัยผู้ต้องขังที่ได้เข้ารับการอบรมซึ่งเข้าใจในปัญหาต่าง ๆ มาเป็นพี่เลี้ยงแก่ผู้ต้องขังรายอื่น ๆ

โครงสร้างในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังของงานราชทัณฑ์ ประเทศสิงคโปร์ ประกอบไปด้วยขั้นตอนทั้งหมด 3 ขั้นตอน ได้แก่ การดูแลผู้ต้องขังขณะที่อยู่ในเรือนจำ (In-care) ผู้ต้องขังจะมีการตกลงร่วมกันกับเรือนจำ ในการเข้าสู่โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูตามความต้องการ งานราชทัณฑ์ประเทศสิงคโปร์ได้มีการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคลว่าแต่ละบุคคลนั้นควรมีการพัฒนาอย่างไรเปรียบเสมือนเป็นแผนที่เส้นทางส่วนบุคคลจนกระทั่งได้รับการปล่อยตัว และมีการพัฒนาอยู่เสมอเพื่อให้เกิดความทันสมัย มีระบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นร่วมกันระหว่างผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่ นอกจากนี้ยังมีโปรแกรมต่าง ๆ เช่น โปรแกรมการศึกษาโปรแกรมการฝึกกายบริหารและระเบียบแถว โปรแกรมการศึกษาสายสามัญและการศึกษาสายอาชีพโปรแกรมการอบรมทางศาสนา โปรแกรมการให้คำปรึกษา ในการฝึกวิชาชีพผู้ต้องขังจะได้รับมอบหมายให้ทำงานในโรงงานต่าง ๆ ตามความสามารถและจะได้รับค่าแรงจากการทำงาน โดยเรือนจำจะเก็บรักษาไว้และจะคืนเมื่อได้รับการปลดปล่อยและอีกส่วนสามารถนำไปใช้จ่ายขณะที่ถูกคุมขัง

ปัจจุบันงานราชทัณฑ์ของประเทศสิงคโปร์ได้ให้เอกชนเข้ามามีส่วนในการบริหารงานของเรือนจำเนื่องจากมีการดำเนินงานที่รวดเร็ว โดยจัดตั้งเป็นหน่วยงานอิสระเรียกว่า Singapore Corporation of Rehabilitative Enterprises (SCORE) โดยมีหน้าที่อยู่ 2 ลักษณะ คือ งานด้านการหาผลประโยชน์และงานด้านการอบรมแก้ไขฟื้นฟู โปรแกรมการ ฝึกวิชาชีพ ซึ่งจะมุ่งเน้นให้ผู้กระทำความผิดได้รับการฝึกฝนงานที่จะช่วยเพิ่มความสามารถในการได้รับการจ้างงาน การฝึกอบรมวิชาชีพที่เป็นที่ต้องการของตลาดในสาขาต่างๆเช่น เทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านอิเล็กทรอนิกส์ การประกอบอาหาร สำหรับผู้ต้องขังที่เสพยาเสพติดจะถูกควบคุมไว้ที่ศูนย์บำบัดยาเสพติดระยะเวลา ตั้งแต่ 6 เดือนถึง 36 เดือน การที่จะถูกควบคุมอยู่นานหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับจำนวนครั้งของการต้องโทษและความก้าวหน้าในการบำบัดแก้ไขของผู้ต้องขังเองด้วย

การศึกษาเกี่ยวกับการควบคุมและการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังในงานราชทัณฑ์ของประเทศต่างๆ ทั้งในทวีปเอเชีย รวมทั้งการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของนักวิชาการด้านการแก้ไขและพัฒนาพฤตินิสัย เพื่อการเปรียบเทียบถึงความแตกต่างและความคล้ายคลึงในมาตรการควบคุมและการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังของนานาประเทศกับมาตรการควบคุมแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังในประเทศไทย

ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด และทองใหญ่ อัยยะวรากุล (2558) ได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการประชุมระหว่างประเทศ จากข้อมูลของผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศ รวมทั้งหมดจำนวน 6 คน จากประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ สิงคโปร์ และ ญี่ปุ่น ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาพหุตินิสัยที่สามารถนำมาเป็นแนวทางวิเคราะห์โดยสรุปดังนี้

รูปแบบการพัฒนาพหุตินิสัย

ประเทศอังกฤษ

NOMS

แนวทางการพัฒนาพหุตินิสัยผู้กระทำผิด

- อังกฤษและเวลส์ ได้จัดทำโครงการเพื่อเปลี่ยนการบำบัดพัฒนาพหุตินิสัยเชิงการเปลี่ยนรูปแบบโดยผ่านพระราชบัญญัติพัฒนาพหุตินิสัยผู้กระทำความผิดจะขยายการปล่อยตัวตามใบอนุญาตไปยังการกำหนดโทษคุมขังที่น้อยกว่า 12 เดือน
- มีการจัดทำบริการการส่งกลับคืนสู่สังคม ‘แบบผ่านประตู’ (Through The Gate services) บริการแบบผ่านประตูให้บริการการส่งคืนสู่สังคมอย่างเป็นสากลแก่ทุกคนที่ถูกรับเข้าไปอยู่ในการคุมขัง โดยไม่คำนึงว่าผู้ต้องขังถูกขังระหว่างพิจารณา ต้องโทษ ถูกเรียกตัวกลับ หรือถูกจัดสรรไปยังหน่วยงานทัณฑ์บนแห่งชาติ และเริ่มด้วยการใช้เครื่องมือคัดกรองการคุมขังเบื้องต้น
- เครื่องมือคัดกรองการคุมขังเบื้องต้นถูกใช้โดยผู้กำกับดูแลผู้กระทำความผิดของเรือนจำภายใน 72 ชั่วโมง นับจากมีการรับตัวเข้ามาในการคุมขัง มีสองส่วนคือการประเมินความจำเป็น และส่วนที่สองคือการพัฒนาแผนการส่งกลับสู่สังคม
- แผนการส่งกลับสู่สังคมถูกทำโดยบุคลากรของบริษัทการบำบัดพฤติกรรมในชุมชนภายใน 5 วันนับจากได้รับเครื่องมือคัดกรองการคุมขังเบื้องต้นส่วนแรกของผู้ต้องขังทุกคนมุขุดของบริการส่งคืนสู่สังคมที่บริษัทการบำบัดพฤติกรรมในชุมชนมีหน้าที่ตามสัญญาที่จะต้องจัดทำและจะได้รับเงินสำหรับสิ่งนี้บนฐานของ

ค่าบริการ และต้องจัดทำกิจกรรมก่อนการปล่อยตัว โดยไม่เร็วกว่า 12 สัปดาห์ก่อนการปล่อยตัวและจะให้บริการเชิงการบำบัดพฤติกรรมเพิ่มเติมที่ตนเชื่อว่า จะลดการกระทำความผิดซ้ำจึงจะได้รับการบำบัดการ ชำระเงินบนฐานของการชำระเงิน ตามผลลัพธ์ บริการ เหล่านี้ไม่ใช่ภาคบังคับสำหรับผู้ต้องขังทุกคน และบริษัทการบำบัดพฤติกรรมในชุมชนจะเป็นผู้ ตัดสินใจว่าผู้ใดจะได้รับส่วนของบริการนี้

Yellow Ribbon Project (Singapore Model)

- มีหน่วยงาน Score ทำงานคู่ขนานกับเรือนจำโดย เรือนจำทำหน้าที่หน้าที่ควบคุมผู้ต้องขัง ในขณะที่ SCORE ทำหน้าที่จัด โครงการพัฒนาพฤตินิสัย การจัดอบรมวิชาชีพและการจัดหาแหล่งงานให้แก่ผู้ กระทำผิด กำหนดให้ Yellow Ribbon เป็นโครงการใน การขับเคลื่อนแนวคิดการพัฒนาพฤตินิสัยผู้กระทำผิด มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนของชุมชน (community-based) โดยการสร้างความตระหนักรู้ และความเข้าใจให้กับประชาชนเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนะ คติต่อผู้พ้นโทษเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้พ้นโทษได้ดำเนินชีวิต และมีอาชีพได้เหมือนคนปกติ

- เน้นการใช้สื่อและการประชาสัมพันธ์ การทำกิจกรรม เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเข้าใจให้กับสังคม อาทิ การใช้บทบาทอดีตผู้ต้องขังเป็นตัวอย่างของ เรื่องราวที่ประสบความสำเร็จ

- เน้นการมีส่วนร่วมขององค์กรและบริษัทเอกชนในการ สร้างอาชีพให้กับผู้ต้องขัง

Japan Approach

มุ่งเน้น 3 หลักการภายใต้แผนยุทธศาสตร์ (Strategic plan)

- (1) การบำบัดสำหรับผู้ต้องขังที่เหมาะสม
- (2) การสร้างสิ่งแวดล้อมให้ผู้พ้นโทษรู้สึกอบอุ่น เสมือน

บ้าน รวมไปถึงการจัดสวัสดิการทางสังคม อาทิ การให้ที่พักอาศัย

(3) การสร้างการมีส่วนร่วมของสังคม อาทิ การมีศูนย์ฝึกอาชีพ ฝึกอบรมที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม การให้ความช่วยเหลือของบริษัทเอกชน

Evidence-based

Correction (California Approach)

เพื่อแก้ปัญหาผู้ต้องขังล้นคุก โดยการกำหนดกรอบการพัฒนาฟื้นฟูและพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังอย่างเป็นระบบ สรุปโดยสังเขป

- (1) การประเมินความเสี่ยงของผู้ต้องขัง โดยพิจารณาจากประวัติการกระทำผิด ประเภทของการกระทำผิด
- (2) การประเมินความจำเป็นของผู้กระทำผิด
- (3) การวางแผนบริหารจัดการสำหรับผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล
- (4) การส่งมอบแผนโครงการพัฒนาพฤตินิสัย
- (5) การวัดประเมินผลโครงการ
- (6) การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย
- (7) การกลับคืนเข้าสู่สังคม
- (8) การติดตามผล

Risk Assessment

(Texas Approach)

มุ่งเน้นการใช้การประเมินความเสี่ยงของผู้ต้องขังเป็นฐานในการพัฒนาฟื้นฟูความประพฤติ โดยการจำแนกผู้กระทำความผิด จากการประเมินความต้องการและความเสี่ยง

1. การประเมินทางคลินิก (Clinical assessment) การประเมินแบบดั้งเดิมที่ใช้กันโดยการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัวที่ใช้กันในการแพทย์การใช้ผู้เชี่ยวชาญประเมินสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นด้านสุขภาพจิต
2. การประเมินแบบการประกันภัย (Actuarial assessment) นำมาใช้กันครั้งแรกในธุรกิจประกันภัย

**Offender-based
Treatment (Louisiana
Approach)**

ซึ่งผลของการประเมินนั้นได้มาจากการคำนวณ
ทางด้านสถิติและหลักความน่าจะเป็น อาทิ ปัจจัยทาง
กายภาพในการประเมินความเสี่ยง
3. การประเมินความเสี่ยงและความต้องการ
(Risk/needs assessment) คาบเกี่ยวกันกับการ
ประเมินทางคลินิกและการประเมินแบบการประกันภัย
เป็นการประเมินความต้องการของผู้กระทำผิดและ
ปัจจัยที่ส่งผลต่อการก่ออาชญากรรม ซึ่งมีตัวแปร อาทิ
ประวัติการก่ออาชญากรรมความสัมพันธ์กับบุคคลใน
ครอบครัว การศึกษา สิ่งแวดล้อม สภาพสังคมสภาพ
จิตใจ สถานภาพทางการเงินโดยการบำบัดฟื้นฟูต้อง
สอดคล้องกับผลการประเมิน ซึ่งอาจใช้แนวทาง Good
life model (positive thinking) Protective factor
(Social bond) Oasis Model
การบำบัดฟื้นฟูแก้ไขผู้ต้องขังที่ให้ความสำคัญกับ 3
ปัจจัยหลัก ได้แก่ผู้ต้องขัง พนักงานคุมประพฤติ และ
สภาพแวดล้อมผู้ต้องขัง การบำบัดฟื้นฟูที่มุ่งเน้นการ
บำบัดทางจิต(Mental treatment) โดยมีหลักการสำคัญด้าน
การคัดกรอง จำแนกประเภทผู้กระทำผิด (Classification)
เพื่อให้ได้รับการบำบัดที่เหมาะสม รูปแบบการบำบัด อาทิ
psycho educational class, peer group support,
moral recognition therapy (increasing moral
reasoning), “good life” model (positive thinking),
gang renouncement program
พนักงานคุมประพฤติ การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับ
หลักการการคุมความประพฤติ สภาพแวดล้อม การศึกษา
สภาพสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ชุมชนของผู้ถูกปล่อยตัว ซึ่ง
อาจเป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้ต้องขังกลับมากระทำผิดซ้ำ

นอกจากนี้ ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด และทองใหญ่ อัยยะวรากุล (2558) ได้นำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลตามกรอบแนวคิดและการใช้หลักการทางเศรษฐศาสตร์มาวิเคราะห์การแก้ไขฟื้นฟูแบบไร้รอยต่อ (Through Care Model) เพื่อการพัฒนาพฤตินิสัยผู้กระทำผิดโดยประเด็นหลักที่จะได้วิเคราะห์ประกอบด้วยหลักประสิทธิผล (Effectiveness) คือการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ในแผน และหลักประสิทธิภาพ (Efficiency) คือ การใช้ทรัพยากรของประเทศที่มีอยู่ทั้งในภาครัฐ และภาคเอกชน ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแนวทางการวิเคราะห์จะเป็นการวิเคราะห์ไปตามแต่ละขั้นตอนของกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูแบบไร้รอยต่อที่ได้นำเสนอไว้ในส่วนแรก คือ 1) การจำแนกประเภทของอาชญากร 2) การจัดโปรแกรม 3) การเตรียมความพร้อม 4) การกลับคืนสู่สังคม และ 5) การติดตามหลังปล่อยมีข้อเสนอแนะที่สำคัญ ดังนี้

1) ประเทศไทยควรได้มีการจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับอาชญากรรมที่เป็นแบบสำรวจจาก

กลุ่มประชาชนทั่วไป ในหลายประเทศได้มีการจัดทำฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมในการกระทำความผิดของประชาชนทั่วไปมาเป็นระยะเวลานาน เช่น ในประเทศอังกฤษได้มีการจัดทำแบบสำรวจเกี่ยวกับอาชญากรรมของสหราชอาณาจักร (The British Crime Survey) หรือในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการจัดทำแบบสำรวจทางสังคม (General Social Survey) ที่ครอบคลุมกลุ่มประชากรที่หลากหลายจากทุกรัฐและมีข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับด้านอาชญากรรมที่สามารถนำมาศึกษาวิเคราะห์เพื่อหาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความน่าจะเป็นในการตกเป็นเหยื่อและการกระทำความผิดได้เช่นกัน

2) การจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะผู้ต้องขัง (Criminal profile) ควรมีข้อมูลที่สามารถ

วิเคราะห์ในเชิงลึกถึงสาเหตุของการกระทำความผิดในระดับบุคคล ปัจจุบันแม้จะมีการจัดทำข้อมูลลักษณะทั่วไปเกี่ยวกับผู้ต้องขัง เช่น เพศอายุ สถานภาพสมรส หรือประเภทของการกระทำความผิด แต่ก็ยังคงไม่ใช่ข้อมูลในเชิงลึกที่สามารถนำไปใช้ในการวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้กระทำความผิดได้เช่นเดียวกับการจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะของผู้ต้องขังดังเช่นในหลายประเทศ

3) การคัดแยกผู้กระทำความผิด ควรพิจารณาตั้งแต่เริ่มแรกของกระบวนการยุติธรรม

คือคัดแยกว่าผู้ใดสมควรหรือไม่สมควรถูกลงโทษจำคุก และควรพิจารณาการใช้การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในรูปแบบอื่นๆ เช่น แนวทางยุติธรรมแบบทางเลือก กระบวนการยุติธรรมทั้งระบบต้องบูรณาการสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นเพราะการนำผู้กระทำผิดเข้าสู่เรือนจำเป็นที่เป็นด้านสุดท้าย และสภาพภาระงานล้นมือและปริมาณผู้ต้องขังล้นเรือนจำ ย่อมต้องมีการทบทวนจากระบบกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบนอกจากนี้การใช้แนวทางกระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternatives to justice) คือ “ทางเลือกในการยุติข้อพิพาทโดยไม่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ด้วยการใช่วิธีการไกล่เกลี่ยหรือประนีประนอมยอมความ หรือระบอบอนุญาโตตุลาการนอกศาล” (กิตติพงษ์ กิตติยารักษ์, 2545) นั่นคือการไม่ใช้กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักซึ่งสอดคล้องยุทธศาสตร์

กระทรวงยุติธรรมเองที่กำหนดยุทธศาสตร์พัฒนาประสิทธิภาพการบริการประชาชนให้เข้าถึงความยุติธรรม ในกลยุทธ์พัฒนาระบบการให้บริการด้านการบังคับคดีและการไกล่เกลี่ย (สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม, 2558)

4) การเตรียมความพร้อมของผู้ต้องขังในปัจจุบันยังคงเป็นการตัดสินใจจากส่วนกลางที่

จำแนกโดยหลักเกณฑ์คร่าวๆ มากกว่าที่จะเป็นการแนะนำอาชีพที่เหมาะสมตามลักษณะเฉพาะของบุคคล ในส่วนของการพัฒนาความรู้ทั้งทางการศึกษาและความรู้จากการฝึกอาชีพของผู้ต้องขังนั้น ปัจจุบันเป็นการจัดจำแนกโดยคณะกรรมการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง โดยพิจารณารายบุคคลใช้การสัมภาษณ์ จำแนกลักษณะพื้นฐานเพื่อรวบรวมข้อมูลของผู้ต้องขังเกี่ยวกับประวัติส่วนตัว อาชีพความถนัด สภาพแวดล้อมทางสังคม สาเหตุและพฤติการณ์การกระทำผิดตามแบบสอปรประวัติจำแนกผู้ต้องขังอย่างไรก็ตาม เกณฑ์ดังกล่าวนั้นนั้นโดยส่วนใหญ่มักเป็นการจำแนกอย่างคร่าวๆ เช่น การใช้เพศจำแนกว่าหากเป็นผู้ต้องขังหญิงก็ควรส่งเสริมให้ฝึกวิชาชีพและทักษะงานที่มักเป็นอาชีพของผู้หญิง เช่น การทอผ้า เป็นต้น มากกว่าที่จะเป็นการคัดแยกโดยละเอียด โดยการใช้การวิเคราะห์สาเหตุของการกระทำความผิด แล้วจึงแนะนำอาชีพหรือกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละราย ที่มุ่งแก้ปัญหาในระดับสาเหตุ

5) การเตรียมความพร้อมของผู้ต้องขังควรเน้นความต้องการของผู้ต้องขังเป็นหลัก จากที่ได้

กล่าวแล้วข้างต้นว่าในปัจจุบันการเตรียมความพร้อมของผู้ต้องขังยังคงเน้นการจำแนกโดยคณะกรรมการกลางซึ่งในบางครั้งอาจไม่มีข้อมูลเพียงพอในการเลือกแนวทางการเตรียมความพร้อมหรือกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้ต้องขัง จึงควรพิจารณาปรับเปลี่ยนแนวทางการเตรียมความพร้อมให้เน้นการมีส่วนร่วม (Participatory approach) จากผู้ต้องขังโดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้ต้องขังที่พึงได้รับภายหลังจากการได้รับการปล่อยตัวเป็นสำคัญ โดยอาจพิจารณาปรับแนวทางการใช้กระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของกระทรวงศึกษาธิการซึ่งได้ดำเนินการมาเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้วในสถานศึกษา มาปรับใช้กับผู้ต้องขัง

6) การเตรียมความพร้อมของผู้ต้องขังในปัจจุบันยังคงขาดการประเมินความต้องการจาก

กลุ่มนายจ้างที่เพียงพอ จากสภาพความเป็นจริงที่ผู้ต้องขังบางรายอาจต้องโทษจำคุกเป็นระยะเวลานานหลายปี ซึ่งเป็นสาเหตุให้ความรู้และทักษะต่างๆ ที่ได้รับการฝึกฝนมาในระหว่างระยะเวลาที่ต้องโทษไม่สอดคล้องกับความต้องการประเภทและทักษะของแรงงานเมื่อพ้นโทษมาแล้ว นอกจากนี้ หากจำนวนผู้ต้องขังที่ได้รับการฝึกฝนวิชาชีพหรือทักษะที่พ้นโทษออกมามีจำนวนมาก ก็อาจส่งผลให้เกิดการขยายตัวของอุปทานแรงงานประเภทเดียวกันเป็นปริมาณมาก ซึ่งอาจส่งผลให้ระดับรายได้ที่ดูสภาพลดลงจนถึงระดับที่ไม่เพียงพอในการประกอบอาชีพสุจริตและอาจเป็นเหตุให้ผู้ต้องขังหวนคืนกลับไปกระทำความผิดซ้ำได้อีกจากสาเหตุดังกล่าว การจัดการในเรื่องการเตรียมความพร้อมของผู้ต้องขังในด้านความรู้และวิชาชีพจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องมีการวางแผนในภาพรวมเพื่อให้จำนวนผู้ต้องขังที่ได้รับการฝึกความรู้และวิชาชีพในประเภทต่างๆ สอดคล้องกับระดับค่าจ้างในระดับคุณภาพซึ่งควรได้มีการพิจารณาประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวง

แรงงาน กระทรวงพาณิชย์ ตลอดจนกระทรวงกีฬาและการท่องเที่ยว เพื่อจัดให้มีการคาดการณ์และประมาณการสภาพของตลาดงานในแต่ละช่วงเวลาให้สอดคล้องและเหมาะสมกับจำนวนผู้ต้องขังที่จะพ้นโทษในแต่ละช่วง

7) ภาครัฐควรเป็นหน่วยงานสำคัญที่เป็นผู้ผลักดันหรือเป็นตัวอย่างขององค์กรที่ให้โอกาสผู้เคยกระทำความผิด ในการกลับคืนสู่สังคมเมื่อพิจารณาจากลักษณะประเภทขององค์กรในประเทศสหราชอาณาจักรที่ได้เคยมีการว่าจ้างผู้เคยมีประวัติอาชญากรรมมาก่อนจะเห็นได้ว่า มีความแตกต่างกันของระดับความเต็มใจในการตอบรับผู้เคยมีประวัติอาชญากรรมค่อนข้างหลากหลาย องค์กรที่เป็นหน่วยงานภาครัฐและองค์กรอาสาสมัครจะมีสัดส่วนการว่าจ้างผู้เคยมีประวัติอาชญากรรมค่อนข้างสูง

8) ระดับการตอบรับผู้เคยกระทำความผิดในการกลับคืนสู่สังคมแตกต่างกันตามประเภทของความผิดในสหราชอาณาจักรความต้องการตอบรับผู้เคยกระทำความผิดจำแนกตามประเภทความผิดจะเห็นได้ว่า ผู้ที่เคยกระทำความผิดที่เกี่ยวกับเพศจะมีแนวโน้มที่รับการตอบรับคืนสู่สังคมน้อยที่สุด เมื่อเทียบกับความผิดประเภทอื่นๆ เช่น การลักทรัพย์การวางเพลิง และการผิดกฎหมายจราจร แนวทางการจัดความพร้อมสำหรับผู้กระทำความผิดในการกลับคืนสู่สังคมจึงควรต้องคำนึงถึงมาตรการที่แตกต่างกันตามแต่ละฐานความผิดด้วย โดยสำหรับผู้กระทำความผิดในฐานความผิดที่มีโอกาสการตอบรับคืนสู่สังคมน้อย อาจพิจารณาแนวทางการส่งเสริมให้ฝึกหัดเป็นผู้ประกอบการแทนการเป็นลูกจ้างเพื่อช่วยลดอัตราการว่างงานของคนในกลุ่มดังกล่าว อย่างไรก็ตามสำหรับในประเทศไทยยังไม่ปรากฏการทำแบบสำรวจในลักษณะดังกล่าวที่ช่วยให้ผู้กำหนดนโยบายได้ทราบถึงความเห็นของนายจ้างที่มีต่อระดับความต้องการตอบรับผู้เคยกระทำความผิด จึงควรพิจารณาการจัดทำแบบสำรวจในลักษณะคล้ายคลึงกันเพื่อพัฒนาเป็นฐานข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับอุปสงค์ของแรงงานของผู้ที่ผ่านการคุมขังต่อไป

9) การสร้างแรงจูงใจที่เป็นตัวเงินแก่นายจ้าง สำหรับในบริบทดังเช่นสังคมไทยนั้น ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าทัศนคติของสังคมที่มีต่อผู้เคยถูกคุมขังยังคงเป็นไปในเชิงลบอย่างยิ่ง การสร้างแรงจูงใจที่เป็นตัวเงินจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่สำคัญที่จะช่วยเสริมให้กระบวนการสนับสนุนให้ผู้ถูกคุมขังกลับคืนสู่สังคมได้ และไม่กลับมากระทำความผิดซ้ำ มีประสิทธิผลยิ่งขึ้นจากการศึกษาของ Sarmiento (2011) ซึ่งได้รวบรวมมาตรการของรัฐบาลในประเทศสหรัฐอเมริกาในรูปแบบต่างๆ ที่ให้กับนายจ้างในการจ้างผู้ผ่านการคุมขัง พบว่า มาตรการของรัฐบาลในประเทศสหรัฐอเมริกาที่เป็นการให้แรงจูงใจที่เป็นตัวเงินที่ได้ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันมีอยู่อย่างหลากหลาย ประกอบด้วยแนวทางที่สำคัญ 2 แนวทาง คือ ในแนวทางแรกเป็นการให้สิทธิประโยชน์ในการลดหย่อนภาษีแก่องค์กรที่ยินยอมพร้อมใจจ้างพนักงานที่เป็นผู้เคยถูกคุมขัง และในแนวทางที่สองเป็นการที่รัฐทำประกันความเสียหายให้กับองค์กรที่พร้อมจ้างพนักงานที่เป็นผู้เคยถูกคุมขัง

10) การประเมินปัญหาการกระทำความผิดซ้ำ ไม่ควรประเมินจากจำนวนนักโทษที่ถูกลงโทษซ้ำหรือจากการประเมินของพนักงานคุมประพฤติซึ่งเป็นอยู่จำนวนนักโทษที่ถูกลงโทษซ้ำเป็นดัชนีที่แพร่หลายตัวหนึ่งในการประเมินปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการกระทำความผิดซ้ำ ตลอดจนความสำเร็จของการเข้าร่วม

โครงการต่างๆ ที่มีจุดประสงค์เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ต้องโทษ อย่างไรก็ตาม การใช้ดัชนีดังกล่าวยังคงมีข้อจำกัดที่สำคัญหลายประการ คือดัชนีข้างต้นมีแนวโน้มว่าจะประเมินปัญหาการกระทำความผิดซ้ำต่ำกว่าความเป็นจริง เนื่องจากในสภาพความเป็นจริงแล้วผู้กระทำความผิดที่ถูกจับได้และถูกลงโทษมักมีพฤติกรรมการเรียนรู้จากการกระทำความผิดเดิมของตนที่ถือเสมือนเป็นประสบการณ์ที่จะหลีกเลี่ยงไม่ให้ถูกจับได้อีกแม้ว่าจะได้มีการกระทำความผิดซ้ำ ดังนั้น ดัชนีที่คำนวณจากจำนวนนักโทษที่ถูกลงโทษซ้ำจึงมักมีค่าที่ต่ำกว่าจำนวนผู้กระทำความผิดซ้ำอยู่มากเนื่องจากความน่าจะเป็นที่ผู้กระทำความผิดที่ลงโทษในครั้งแรกถูกจับได้และถูกลงโทษในครั้งที่สองย่อมลดลงจากเดิมมากภายหลังจากที่ถูกลงโทษในครั้งแรก นอกจากนี้ การใช้การประเมินของพนักงานคุมประพฤติยังเป็นเพียงการสะท้อนพฤติกรรมของผู้พ้นโทษเพียงชั่วขณะที่เข้าเยี่ยมเท่านั้น ไม่ได้สะท้อนพฤติกรรมที่แท้จริงในช่วงเวลาอื่นๆ ที่พนักงานคุมประพฤติไม่ได้เข้าเยี่ยม ดังนั้น ถึงแม้ว่าผู้พ้นโทษจะได้หวนมากระทำความผิดซ้ำ แต่ในช่วงขณะที่พนักงานคุมประพฤติเข้าเยี่ยมก็อาจเปลี่ยนพฤติกรรมของตนให้ดูเป็นที่พอใจของพนักงานคุมประพฤติ

ปรัชญาญ์ นักพ่อน (2556) ได้เสนอแนะแนวทางในการดำเนินการเชิงนโยบายที่สำคัญสำหรับเรือนจำดังนี้

1. ผลักดันและสนับสนุนให้มีการดำเนินการตามภารกิจของเรือนจำและทัณฑสถานแต่ละแห่งได้ตามวัตถุประสงค์ที่แท้จริงในการจัดตั้ง โดยในแต่ละเรือนจำไม่จำเป็นต้องมีการดำเนินงานในลักษณะเช่นเดียวกันทั้งหมด อีกทั้งควรผลักดันให้ทัณฑสถานบำบัดพิเศษสามารถดำเนินงานด้านการบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาผู้ต้องขังในคดีอาชญากรรมได้อย่างแท้จริงตามเจตนารมณ์ของการจัดตั้ง
2. ควรกำหนดคุณสมบัติและคัดเลือกผู้ปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับภารกิจของเรือนจำ ทั้งคุณสมบัติทางด้านกายภาพ ความรู้ความสามารถ และคุณสมบัติอื่นๆ เพื่อให้เกิดการสรรหาบุคลากรที่มีความเหมาะสมในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมอบหมายงานทางด้านวิชาชีพต่างๆ ที่ควรสนับสนุนให้แต่ละเรือนจำมีบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพนั้นเป็นผู้รับผิดชอบ เพื่อมิให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความสับสนและความขัดแย้งในบทบาทของตนเอง รวมทั้งมีการกำหนดสวัสดิการ และความก้าวหน้าในสายงานที่ชัดเจนอย่างเหมาะสมสำหรับบุคลากรในงานราชทัณฑ์ เพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจในการทำงานให้แก่บุคลากร
3. สร้างกลไกการติดตามและประเมินผล รวมทั้งระบบการดูแลหลังการบำบัด (After Care) สำหรับผู้ผ่านการบำบัดฟื้นฟูเมื่อพ้นโทษอย่างเป็นรูปธรรม โดยแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลในการประเมินผลการดำเนินงานด้านการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังคดีอาชญากรรมอย่างเป็นรูปธรรม โดยมุ่งประสานความร่วมมือจากหน่วยงานราชการ อาทิจกรมคุมประพฤติ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมการปกครอง อีกทั้งผลักดันให้เกิดความร่วมมือจากองค์กรชุมชนหรือผู้นำชุมชนในพื้นที่ภูมิภานาของผู้ต้องขังที่พ้นโทษผ่านกลไกยุติธรรมชุมชน (Community Justice) เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนความร่วมมือโดยชุมชนให้เป็นหุ้นส่วน

ในการดำเนินกิจกรรมการควบคุมอาชญากรรมและแก้ไขปัญหาคriminality ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยเริ่มจากการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการติดตามข้อมูลเพื่อสังเกตและประเมินพฤติกรรมและการใช้ชีวิตของผู้ต้องขังที่ผ่านการบำบัดฟื้นฟูซึ่งอยู่ในชุมชน โดยจะเป็นข้อมูลที่สะท้อนผลการดำเนินงานในระยะยาวกลับมายังกรมราชทัณฑ์ รวมทั้งประสานความร่วมมือกับหน่วยงานและชุมชนเพื่อสนับสนุนให้เกิดการสร้างระบบหรือกลไกการดูแลผู้ที่ผ่านการบำบัดฟื้นฟูอย่างจริงจัง อาทิ การสร้างกลไกด้านอาชีพ ด้านการดูแลสุขภาพ ด้านจิตวิทยา รวมทั้งส่งเสริมความเข้าใจและการยอมรับจากสังคมที่มีต่อผู้ต้องขัง เพื่อเป็นแรงสนับสนุนให้ผู้ต้องขังที่ผ่านการบำบัดฟื้นฟูสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข และเกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของผู้ต้องขังที่เคยกระทำผิด มิให้เกิดการกระทำผิดซ้ำ

4. ผลักดันให้มีการนำแนวทางการลงโทษโดยไม่ใช้เรือนจำ (Non-Custodial Treatment)

มาใช้ในการดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรม โดยใช้กระบวนการลงโทษโดยชุมชน หรือมีแนวทางการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูในรูปแบบอื่นโดยไม่ใช้เรือนจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของผู้กระทำผิดที่มีได้มีลักษณะของอาชญากรโดยสันดาน ซึ่งอาจพิจารณาจากลักษณะของความผิดและสาเหตุของการกระทำผิด หรือผู้มีความบกพร่องทางนิสัยความประพฤติ โดยจะเห็นได้ว่าผู้กระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมักอยู่ในลักษณะเช่นนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้กระทำผิดในคดีเสพ คดีครอบครอง หรือคดีจำหน่ายรายย่อย ซึ่งผู้กระทำผิดในกลุ่มดังกล่าวควรแก่การเยียวยารักษามากกว่าเป็นอาชญากร ซึ่งหากบุคคลกลุ่มนี้เข้ามาสู่กระบวนการลงโทษโดยไม่ใช้เรือนจำ อาจเป็นการสร้างความเสียหายให้แก่ผู้กระทำผิดและสังคมเกินกว่าที่ควรจะเป็น ทั้งนี้ ควรสนับสนุนให้มีการนำหลักการหรือแนวคิดยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาช่วยในการแก้ไขพัฒนาผู้ต้องขังควบคู่ไปด้วย เพื่อให้ผู้ต้องขังเกิดความรู้สึกสำนึกผิดในสิ่งที่ตนกระทำต่อผู้เสียหาย และสามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรม เพื่อให้เกิดความพร้อมที่จะกลับไปใช้ชีวิตในสังคม และไม่หวนมากระทำผิดซ้ำอีก

แอนเดอร์และคณะ (Anders & Noblit, 2011) ได้ประเมินผลการนำโปรแกรมการศึกษาในระดับอุดมศึกษามาใช้ในการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังในเรือนจำของมลรัฐนอร์ทแคโรไลนา (North Carolina Workplace and Community Transitional Youthful Offender Program) โดยความร่วมมือกับวิทยาลัยที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกับเรือนจำให้ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาต่างๆ จำนวน 36 วิชา มีผู้ต้องขังลงทะเบียนเรียนแล้วถึงปี ค.ศ. 2008 จำนวน 369 คน ซึ่งจะมีการเรียนการสอนในเรือนจำที่เข้าร่วมโปรแกรมจำนวน 6 เรือนจำ โดยผลการศึกษาพบว่า การศึกษาสามารถช่วยในการช่วยเหลือให้ผู้ต้องขังในการลดการกระทำผิดซ้ำ พัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต และทักษะการทำงาน ในช่วงตั้งแต่ปี ค.ศ. 1998 ซึ่งผู้ต้องขังที่เข้าร่วมในโปรแกรมมีทัศนคติที่ดีขึ้นต่อการเรียนและเห็นความสำคัญการศึกษาซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นในการที่จะไม่ต้องกลับมาอยู่ในเรือนจำอีก การเข้าร่วมโปรแกรมทำให้ผู้ต้องขังใช้เวลาให้เกิดประโยชน์มากขึ้นโดยการอ่านหนังสือ ไม่ไปสร้างปัญหาในระหว่างอยู่

ในเรือนจำและเป็นการหลีกเลี่ยงการประณามจากสังคมเมื่อพ้นโทษ ทำให้สามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้ตามปกติได้ง่ายขึ้น

อเซลสัน (Axelsson, 2012) ได้นำเสนอบทบาทของสมาคมการศึกษาในเรือนจำของยุโรป (European Prison Education Association: EPEA) ในการส่งเสริมการศึกษาของผู้ต้องขังในเรือนจำตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการมนตรีสภายุโรปที่ส่งเสริมให้มีการให้โอกาสในการศึกษาแก่ผู้ต้องขังให้กว้างที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยให้เหมาะสมกับลักษณะของสภาพสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม รวมทั้งควรให้ความสำคัญกับกลุ่มคนที่มีปัญหาด้านการอ่านและเขียนด้วย สำหรับความสามารถที่ควรพัฒนาในการให้การศึกษาประกอบด้วย ความสามารถด้านคณิตศาสตร์และเทคโนโลยี ความสามารถด้านดิจิทัล ความสามารถในการเรียนรู้ที่เรียน ความสามารถในด้านสังคม ความสามารถในการรับรู้และแสดงออกทางสังคม เป็นต้น นอกจากนี้สมาคมยังให้ความสำคัญกับการนำผู้ต้องขังกลับเข้าสู่สังคม โดยจะต้องมีความร่วมมือหลายภาคส่วน เช่น ผู้บริหารนโยบาย ตลาดแรงงาน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในสังคม ที่จะต้องช่วยกันไม่ให้ผู้ต้องขังที่พ้นโทษกลับมากระทำความผิดอีก

กฤษฎพงศ์พุตระกูลและคณะ (2559) ได้ทำการวิจัยเชิงทดลองนำมาตรการลงโทษระดับกลางมาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดหญิงในประเทศไทยผลการศึกษาพบว่าผู้กระทำความผิดหญิงที่ใช้มาตรการลงโทษระดับกลางได้ใช้เวลาอยู่กับครอบครัวมากยิ่งขึ้นในระหว่างถูกติดอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์และได้ใช้โอกาสนี้ในการอบรมสั่งสอนบุตรและบุคคลในครอบครัวเกี่ยวกับการกระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้องโดยยกตัวเองเป็นกรณีศึกษาสามารถให้คำปรึกษาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแก่บุคคลในครอบครัวและคนใกล้ชิดได้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้างได้ดีตั้งนั้นการนำมาตรการลงโทษระดับกลางมาใช้โดยการติดอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ กับผู้กระทำความผิดหญิงในกลุ่มทดลองเป็นการลงโทษที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตัวผู้กระทำความผิดเองและครอบครัวและเป็นการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมผู้ที่ยังสามารถใช้ชีวิตภายในชุมชนสังคมควบคู่ไปกับการทำงานหารายได้นำมาจุนเจือครอบครัวซึ่งเป็นประโยชน์มากกว่าการที่ถูกคุมขังในเรือนจำ

งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์

การพัฒนาเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ให้มีความเป็นมืออาชีพสามารถทำได้โดยผ่านการฝึกอบรมความรู้ทักษะที่หลากหลายและจำเป็นในการบริหารจัดการผู้ต้องขังในเรือนจำ ตามมาตรฐานสากลเป็นที่ยอมรับของนานาอารยประเทศ เช่น ทักษะด้านการควบคุมและรักษาความปลอดภัย ทักษะการแก้ไขฟื้นฟู ทักษะด้านการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ทักษะการแก้ไขปัญหากรณีเกิดเหตุวิกฤติ ทักษะการสืบสวนสอบสวน ทักษะการป้องกันตัวเอง รวมทั้งทักษะการใช้ชีวิต เป็นต้น (วินัย เจริญเฉลิมศักดิ์, 2557) ตัวอย่างของการฝึกอบรมราชทัณฑ์มืออาชีพเรือนจำในสหรัฐอเมริกาโดยจะมีการฝึกอบรมพนักงานราชทัณฑ์พื้นฐานก่อนการปฏิบัติหน้าที่ด้านการควบคุมและรักษาความปลอดภัยและการแก้ไขฟื้นฟู เจ้าพนักงานราชทัณฑ์จะต้องผ่านการอบรมหลักสูตรการปฐมพยาบาลพนักงานใหม่ 40

ชั่วโมง และจะฝึกอบรมต่อด้วยหลักสูตรการฝึกอบรมพนักงานราชทัณฑ์พื้นฐาน 120 ชั่วโมง โดยมีเนื้อหาหลักสูตรตามเกณฑ์มาตรฐานของสมาคมเจ้าพนักงานราชทัณฑ์อเมริกัน (American Correction Association, 1981) ประกอบด้วย ขั้นตอนการปฏิบัติงาน ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของผู้ต้องขัง กลยุทธ์การป้องกันตนเอง การควบคุมดูแลผู้ต้องขัง การปฐมพยาบาล/CPR เทคนิคการสื่อสารระหว่างบุคคล ประเด็นทางกฎหมายและสิทธิของผู้ต้องขัง การแก้ปัญหากรณีเกิดเหตุวิกฤติ การควบคุมและรักษาความปลอดภัย และการฝึกอบรมความรู้ด้านอื่นๆ เช่น

- เทคนิคการสืบสวนสอบสวน
- การดำเนินการทางวินัย
- การใช้อาวุธปืน
- การป้องกันตนเอง
- การหาข่าว
- การควบคุมการจราจร
- การเจรจาต่อรอง
- การป้องกันและระงับเหตุร้าย
- การดับเพลิง
- การให้บริการด้านสุขภาพ
- การสุขาภิบาล
- ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด
- ทักษะการใช้ชีวิต
- การดูแลช่วยเหลือเหยื่อ เป็นต้น

สมาคมทางคดีแห่งสหรัฐอเมริกา (American Bar Association, 2011) ได้กำหนดมาตรฐานสำหรับการฝึกอบรมสำหรับทั้งผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ไว้โดยให้มีทั้งการฝึกอบรมก่อนการเข้าปฏิบัติงาน (Pre-service training) การฝึกอบรมขณะปฏิบัติงาน (In-service training) และการฝึกอบรมพิเศษเฉพาะทาง (Specialized training) โดยมีการกำหนดหัวข้อที่ผู้บริหารราชทัณฑ์จะต้องทำการฝึกอบรมประกอบด้วยเช่น

- หลักการควบคุมผู้ต้องขัง
- เทคนิคการตรวจค้น
- หลักการใช้กำลัง
- การปฐมพยาบาล
- การจัดการกับการใช้ความรุนแรงในเรือนจำ

- สิทธิผู้ต้องขังตามหลักสากล
- การเก็บข้อมูลและสถิติผู้ต้องขัง

นอกจากนี้ สำหรับเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่ต้องปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังบางประเภท เช่น ผู้ที่มีความผิดปกติทางร่างกาย สังคม และจิตใจ ควรจะได้รับการฝึกอบรมเป็นพิเศษด้วย

การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์เบื้องต้นก่อนที่จะเริ่มปฏิบัติงานจะใช้ระยะเวลาประมาณ 10 สัปดาห์ เช่น การฝึกอบรมในรัฐนิวเซาท์เวลส์ ออสเตรเลีย (Brush Farm Academy, 2017) ซึ่งหัวข้อที่เรียนจะประกอบด้วย การให้คำปรึกษาและจัดการคดี กระบวนการและการจัดการผู้ต้องขัง มนุษยสัมพันธ์ กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติงาน การใช้อาวุธ และทักษะการเอาตัวรอด เป็นต้น และการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในประเทศอังกฤษก็ใช้ระยะเวลา 10 สัปดาห์ การฝึกอบรมดังกล่าวคือ Prison officer entry level training (POELT) ซึ่งจะจัดขึ้นที่ Prison Service College (PSC) (HM Prison Service, 2017) นอกจากนี้ยังมีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ประจำปีทุกปีเพื่อให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์พัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงาน ซึ่งเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ทุกคนจะต้องเข้ารับการฝึกอบรมทุกปี ตัวอย่างเช่น ในมลรัฐมิชิแกน เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ถูกกำหนดโดยกฎหมายของรัฐให้ต้องเข้ารับการฝึกอบรมทบทวนประจำปีทุกปี โดยกำหนดให้ต้องผ่านการฝึกอบรมจำนวน 40 ชั่วโมง ในหัวข้อต่างๆ เช่น การใช้อาวุธปืนและสารเคมี การฝึกยิงปืน การใช้กำลัง การควบคุมสถานการณ์ การปฐมพยาบาล ภาวะผู้นำ เทคนิคการสอบถาม เทคนิคการจัดการความเครียด และการป้องกันตัว เป็นต้น (Michigan Department of Corrections, 2017)

ลาปินสกีและคณะ (Lapinski, Maciejewski & Markuszewski, 2014) ได้นำเสนอความจำเป็นในการฝึกอบรมความรู้ให้กับเจ้าหน้าที่ในเรือนจำของโปแลนด์ ทั้งนี้ด้วยความหลากหลายในด้านเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำ ทำให้ต้องมีการปฏิบัติที่แตกต่างกันไปเพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง และด้วยเหตุของการเพิ่มประสิทธิภาพในการฟื้นฟูผู้ต้องขังให้มากขึ้นเพราะหากยังคงปัญหาแลละอุปสรรคทางด้านภาษา เชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม อาจจะทำให้การบำบัดฟื้นฟูเป็นไปได้ยาก

มาคาเรียสและคณะ (Makarios, Lovins, Latessa & Smith, 2016) ได้ศึกษาปัจจัยของเจ้าหน้าที่เรือนจำที่มีต่อประสิทธิภาพของการฟื้นฟูผู้ต้องขัง ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยของเจ้าหน้าที่ซึ่งแบ่งออกเป็นคุณลักษณะเจ้าหน้าที่ การฝึกอบรมของเจ้าหน้าที่ และการตรวจสอบดูแลเจ้าหน้าที่ มีผลต่อประสิทธิภาพการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังใน 54 เรือนจำชุมชนของมลรัฐโอไฮโอ โดยปัจจัยคุณลักษณะของเจ้าหน้าที่และการฝึกอบรมมีอิทธิพลมากกว่าปัจจัยด้านการตรวจสอบดูแลเจ้าหน้าที่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสำคัญของเจ้าหน้าที่ในเรือนจำในกระบวนการฟื้นฟูผู้ต้องขัง

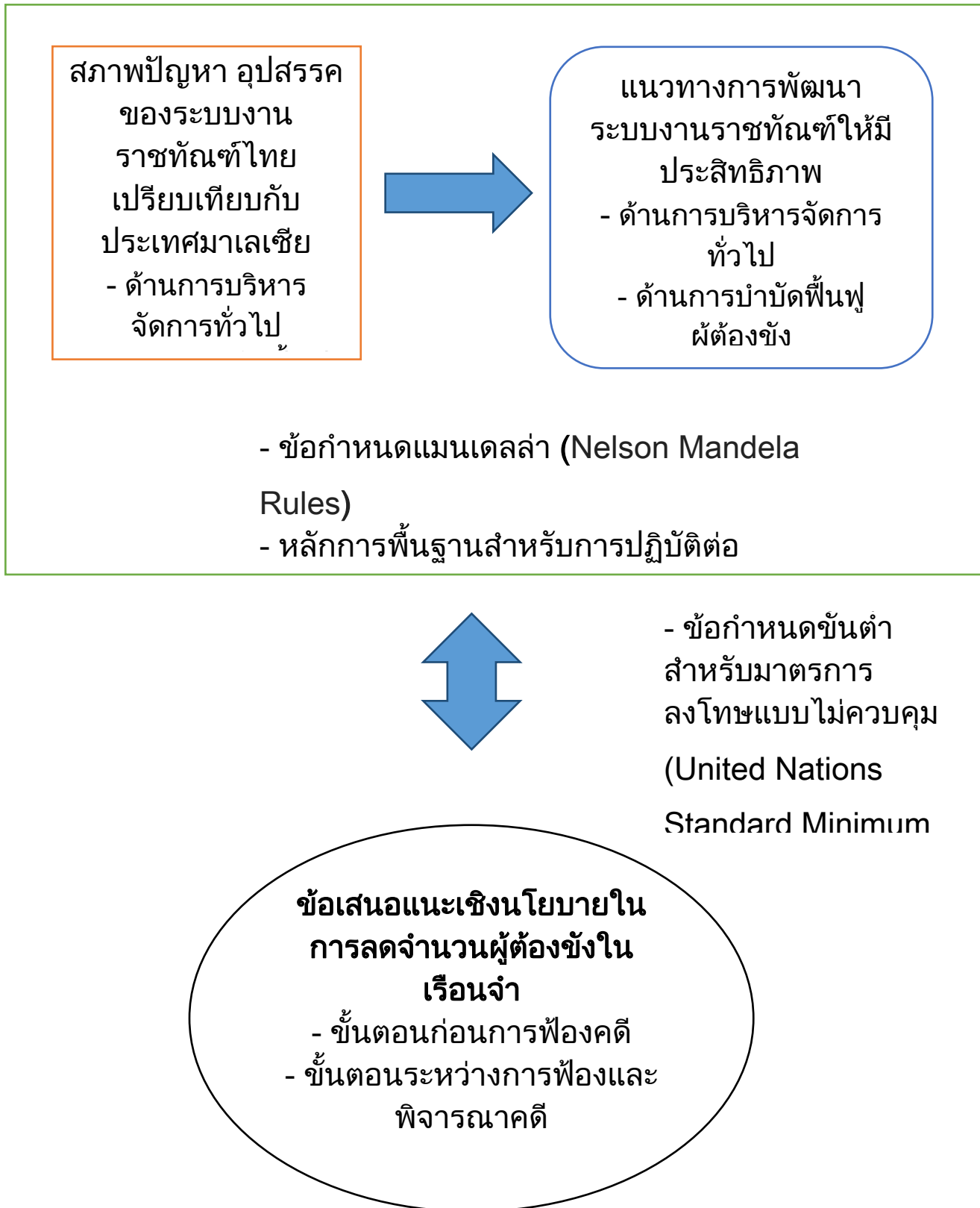
สำนักงานป้องกันยาเสพติดและปราบปรามอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC, 2017) ได้กล่าวถึงปัญหาการทุจริตในเรือนจำและได้กำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาการทุจริตในเรือนจำ โดยปัญหาการทุจริตในเรือนจำประกอบด้วย เช่น

1) การให้สินบนเพื่อให้เจ้าหน้าที่ให้บริการพิเศษในขณะที่อยู่ในเรือนจำ การให้สินบนเพื่อให้เจ้าหน้าที่นำสิ่งของผิดกฎระเบียบเรือนจำมาให้ เช่น ยาเสพติด โทรศัพท์ อาวุธ เป็นต้น หรือการได้สิทธิพิเศษในการทำงานหรือไม่ทำงาน หรือการได้รับสิทธิปล่อยตัวก่อนกำหนด สำหรับรูปแบบการติดสินบนอาจจะเป็นในรูปแบบของทรัพย์สิน เงิน หรือการบริการทางเพศ

2) การยกยอกหรือโกงเงินจากการจัดซื้อจัดจ้างสิ่งของ บริการ หรือเครื่องอำนวยความสะดวกให้กับผู้ต้องขังในเรือนจำ รวมทั้งเงินค่าตอบแทนผู้ต้องขัง หรือเงินที่ญาติส่งมาให้ผู้ต้องขัง

สำหรับมาตรการในการแก้ไขปัญหาการทุจริตในเรือนจำในหลายประเทศมักจะใช้การจัดตั้งคณะกรรมการเฉพาะสำหรับแก้ไขปัญหาการทุจริตในเรือนจำ แล้วให้มีการประเมินหรือศึกษาปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้เกิดการทุจริตในเรือนจำก่อนที่จะนำมาวางแผนแก้ไขปัญหามีการนำระบบคุณธรรมจริยธรรมของเจ้าหน้าที่ในเรือนจำมาบังคับใช้และอบรมปลูกฝังเจ้าหน้าที่เรือนจำ พร้อมทั้งสร้างระบบกลไกในการตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในเรือนจำต่างๆ ขึ้น ซึ่งจะเป็นการช่วยให้เจ้าหน้าที่ในเรือนจำปฏิบัติงานตามหน้าที่ด้วยความโปร่งใส เป็นมาตรฐานและเป็นมืออาชีพ นอกจากนี้ยังอาจจะมีการข่าวกรองของเรือนจำในการรวบรวมสภาพปัญหาการทุจริตในเรือนจำ มีการสร้างช่องทางในการรายงานการทุจริตหรือระบบสายด่วนในการแจ้งเบาะแสการทุจริต มีการสร้างมาตรการในการคุ้มครองผู้ที่แจ้งเบาะแสการทุจริตและการคุ้มครองพยาน การใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการตรวจสอบการปฏิบัติงานในเรือนจำ เช่น กล้องวงจรปิด และการบังคับใช้มาตรการลงโทษทางวินัยอย่างเคร่งครัด

2.9 กรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัย (Conceptual framework)

บทที่ 3

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาสภาพปัญหา ข้อบกพร่องและอุปสรรคของระบบงานราชทัณฑ์ไทยเปรียบเทียบกับประเทศมาเลเซียใน 3 ประเด็นหลัก คือ การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ นโยบายการลดทอนความเป็นอาชญากรรมเพื่อลดผู้ต้องขังในเรือนจำ ระบบประกันตัว การพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขัง และการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

คณะผู้วิจัยได้วางแผนที่จะสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงาน และบุคลากรในระบบงานราชทัณฑ์ทั้งในประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย ประกอบด้วย 7 กลุ่ม ได้แก่

1) ผู้บริหารระดับกระทรวงยุติธรรม จำนวน 1 คน และผู้กำหนดนโยบายระดับกรมราชทัณฑ์ จำนวน 1 คน

2) นักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 1 คน

3) ผู้บริหารระดับกลางของกรมราชทัณฑ์ ภาคละ 1 คน รวม 5 คน

4) ผู้ปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ในงานราชทัณฑ์ (ผู้คุม) ภาคละ 1 คน รวม 5 คน

5) ผู้พิพากษา จำนวน 1 คน

6) ภาคประชาสังคมจำนวน 1 คน

7) ผู้ต้องขังชายซึ่งมีคำพิพากษาเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดซึ่งกระทำความผิดตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป ภาคละประมาณ 5 คน

รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้นประมาณ 40-50 คน

คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการเก็บข้อมูลใน 5 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ คือ จังหวัดเชียงใหม่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ จังหวัดขอนแก่น ภาคกลาง คือ กรุงเทพมหานคร ภาคใต้ คือ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และ

ภาคตะวันออก คือ เรือนจำพิทย จังหวัดชลบุรี รวม 5 จังหวัด โดยจะเก็บข้อมูลจากผู้บริหารเรือนจำ ผู้ปฏิบัติงาน และผู้คุมในแดนต่างๆ นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยจะได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ต้องขังชายซึ่งมีคำพิพากษาเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดซึ่งกระทำความผิดตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นเรือนจำแต่ละ จังหวัด ได้กำหนดจำนวนแดนผู้ต้องขังไว้แตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5 แสดงจำนวนแดนในแต่ละพื้นที่

ภาค	จังหวัด	จำนวนแดน
เหนือ	เชียงใหม่	8
ตะวันออกเฉียงเหนือ	ขอนแก่น	6
กลาง	กรุงเทพมหานคร (คลองเปรม)	9
ใต้	สุราษฎร์ธานี	1
ตะวันออก	ชลบุรี (พิทยา)	5
รวม		29

ที่มา: กรมราชทัณฑ์ (2560)

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็น แบบสัมภาษณ์ ที่ถูกสร้างขึ้นใหม่จากการศึกษาทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

1. สภาพปัญหาที่สำคัญในเรือนจำที่ควรให้เร่งดำเนินการแก้ไขและมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา
2. แนวทางและปัญหาในการบริหารจัดการด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้
 - การจำแนกผู้ต้องขัง
 - การจัดที่เก็บของส่วนตัวให้ผู้ต้องขัง
 - การจัดที่นอนสำหรับผู้ต้องขัง
 - การดูแลความสะอาดของที่พักและเครื่องนุ่งห่ม
 - การตรวจสุขภาพ/การเจ็บป่วย/โรคประจำตัว/โรคติดต่อ
 - การจัดตรวจสุขภาพจิตให้ผู้ต้องขัง
 - การจัดอาหาร/งบประมาณ
 - การวางมาตรการรักษาความปลอดภัย/จัดการข้อขัดแย้งภายในเรือนจำ
 - การเยี่ยม/ติดต่อญาติ

- การดูแลนักโทษต่างชาติ/ล่ามภาษาต่างประเทศ
- การจัดระบบการร้องทุกข์ของผู้ต้องขัง
- การจัดสถานที่และเวลาสำหรับประกอบศาสนกิจ

3. แนวทางและปัญหาในการบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขังในด้านต่างๆ ต่อไปนี้

- การทำงาน/การบริการสังคม
- การพัฒนาร่างกายจิตใจ/การออกกำลังกาย/กิจกรรมสันทนาการ
- การจัดการศึกษา/การจัดหาหนังสือให้กับผู้ต้องขัง
- การจัดการฝึกอบรมอาชีพให้กับผู้ต้องขัง
- การลงโทษทางวินัยสำหรับผู้กระทำผิดวินัย
- การฝึกอบรมทางศีลธรรม/จริยธรรม
- การเตรียมตัวกลับสู่สังคมปกติก่อนปล่อยตัว

4. แนวทางและปัญหาในการบริหารจัดการเจ้าหน้าที่/บุคลากรในด้านต่างๆ ต่อไปนี้

- การคัดเลือกเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์/การกำหนดคุณสมบัติของเจ้าหน้าที่
- จำนวนเจ้าหน้าที่/ครบทุกด้านที่จำเป็นหรือไม่ มีกำหนดให้มีนักจิตวิทยานักสังคม ครูฝึกหรือไม่
- การฝึกอบรมก่อนเข้าทำหน้าที่และการฝึกอบรมทบทวนประจำปีหรือไม่มีการฝึกอบรมหัวข้อ/วิชาอะไรบ้าง มีระยะเวลานานเท่าไร
- มีระบบการตรวจสอบภายในองค์กร หรือมีการตรวจสอบการปฏิบัติงานจากหน่วยงานภายนอกอื่นหรือไม่

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1) การศึกษาเชิงเอกสาร ได้แก่ ศึกษารวบรวมเอกสารข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพของระบบงานราชทัณฑ์ทั้งในประเทศและต่างประเทศเพื่อใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยและการออกแบบสัมภาษณ์

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการศึกษาสภาพปัญหา ข้อบกพร่องและอุปสรรคระบบงานราชทัณฑ์และกระบวนการยุติธรรมไทย แนวทางในการแก้ไขปัญหาปรับปรุง และการพัฒนาประสิทธิภาพของระบบงานราชทัณฑ์เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย และ

3) การจัดเสวนาหรือจัดสัมมนากลุ่มย่อย (Focus group) จำนวน 1 ครั้ง โดยเชิญผู้เข้าร่วมในระดับผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติงานในระบบงานราชทัณฑ์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ภาคประชาสังคม และประชาชน

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้เทคนิควิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าวข้างต้น เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

3.6 ข้อจำกัดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดในการเก็บรวบรวมข้อมูลในหลายประการ ดังนี้

1. ข้อจำกัดด้านอิสระการให้ข้อมูล ด้วยเหตุผลด้านความปลอดภัย ในการสัมภาษณ์ผู้ต้องขังจำนวน 5 คน ในเรือนจำ จึงมีการจัดให้มีการสัมภาษณ์พร้อมกันทั้ง 5 คนและบางเรือนจำมีเจ้าหน้าที่เรือนจำคอยดูแลตลอดเวลา โดยการที่มีเจ้าหน้าที่เรือนจำอยู่ด้วยทำให้ผู้ต้องขังที่ให้สัมภาษณ์ไม่มีอิสระในการให้ข้อมูลหรือให้ข้อมูลบางอย่างได้อย่างเต็มที่เพราะอาจจะส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตในเรือนจำ อันจะทำให้ข้อมูลที่ได้อาจจะไม่ครบถ้วนหรือครอบคลุมในรายละเอียด

2. ข้อจำกัดในการบันทึกข้อมูล เนื่องจากมีระเบียบไม่ให้นำเครื่องมือบันทึกเสียง โทรศัพท์มือถือ หรือ กล้องถ่ายรูปเข้าไปในเรือนจำ ทำให้ไม่สามารถที่จะเก็บบันทึกข้อมูลด้วยการบันทึกภาพหรือบันทึกเสียงได้ โดยคณะนักวิจัยต้องใช้วิธีการจดสรุปประเด็นที่สำคัญในขณะที่ทำการสัมภาษณ์ ซึ่งอาจจะมีเนื้อหาบางส่วนขาดหายไป ในระหว่างเก็บข้อมูล

3. ข้อจำกัดในการเข้าถึงสถานที่ต่างๆ ในเรือนจำเนื่องจากในเรือนจำมีระเบียบที่เข้มงวด ทำให้คณะผู้วิจัยไม่สามารถเข้าถึงบริเวณต่างๆ ในเรือนจำเพื่อสังเกตการณ์และเก็บรวบรวมข้อมูลได้ ซึ่งอาจจะทำให้ไม่สามารถได้ทราบข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในเรือนจำได้อย่างถูกต้องชัดเจน

บทที่ 4

ผลการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเรือนจำในพื้นที่เป้าหมาย จำนวน 4 เรือนจำ ประกอบด้วย เรือนจำกลางเชียงใหม่ เรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี เรือนจำกลางขอนแก่น และเรือนจำกลางพัทลุง โดยผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย แบ่งออกเป็นประเด็นที่สำคัญ 4 ประเด็น ประกอบด้วย

1. สภาพปัญหาที่สำคัญในเรือนจำที่ควรให้เร่งดำเนินการแก้ไขและมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา
 2. แนวทางและปัญหาในการบริหารจัดการด้านต่างๆ
 3. แนวทางและปัญหาในการบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขังในด้านต่างๆ
 4. แนวทางและปัญหาในการบริหารจัดการเจ้าหน้าที่/บุคลากรในด้านต่างๆ
- โดยมีผลการวิจัยเบื้องต้นจำแนกตามพื้นที่เป้าหมายดังนี้

4.1 เรือนจำกลางเชียงใหม่

คณะผู้วิจัยได้เดินทางไปเก็บรวบรวมข้อมูลในเรือนจำกลางเชียงใหม่ระหว่างวันที่ 13-15 มีนาคม 2561 โดยมีการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้บริหารเรือนจำ จำนวน 1 ท่าน กลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำ จำนวน 1 ท่าน และกลุ่มผู้ต้องขังในคดีอาญาที่ผิดที่มีประวัติการกระทำความผิดมากกว่า 1 ครั้ง จำนวน 5 คน โดยผลการสัมภาษณ์ของแต่ละกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามประเด็นดังกล่าวข้างต้น มีดังนี้

4.1.1 กลุ่มผู้บริหารเรือนจำ

จากการเข้าไปสัมภาษณ์ผู้บริหารในเรือนจำกลางเชียงใหม่ จำนวน 1 ท่านโดยเป็นตัวแทนของผู้บัญชาการเรือนจำกลางเชียงใหม่ สามารถสรุปประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้

- 1) สภาพปัญหาที่สำคัญในเรือนจำที่ควรให้เร่งดำเนินการแก้ไขและมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา
 - ปัญหาผู้ต้องขังจำนวนมากในเรือนจำ

“...เรือนจำกลางเชียงใหม่จริงๆ รับผู้ต้องขังได้ 4,000-5,000 คน แต่ตอนนี้เป็น 6,700 คน ทำให้เกิดความแออัดของผู้ต้องขัง และทำให้อัตราส่วนเจ้าหน้าที่ในการควบคุมผู้ต้องขังจากเดิม 1 ต่อ 25 กลายเป็น 1 ต่อ 30-40 ดังนั้นจึงควรมีการแก้ไขปัญหาให้จำนวนผู้ต้องขังลดลง...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่)

2) แนวทางและปัญหาในการบริหารจัดการด้านต่างๆ

- เรือนจำกลางเชียงใหม่แบ่งเป็น 10 แดน โดยแดน 1 เป็นแดนส่วนควบคุม แดน 2 เป็นแดนผู้ต้องขังที่ออกไปช่วยทำงานภายนอก แดน 3 เป็นแดนพยาบาล แดน 4 เป็นแดนแรกรับ ผู้ต้องขังเข้าใหม่ แดน 5 คุมผู้ต้องขังทั่วไป แดน 6 เป็นแดนการศึกษา สำหรับผู้ต้องขังใช้ในการเรียนหนังสือและทำกิจกรรม แดน 7 คุมผู้ต้องขังคดีทั่วไปโทษไม่สูงเป็นคดีทั่วไป และเป็นแดนสำหรับฝึกวิชาชีพผู้ต้องขัง แดน 8 เป็นแดนความมั่นคงสูง สำหรับผู้ต้องขังโทษหนัก เช่น จำคุกตลอดชีวิต โดยในปัจจุบันมีประมาณ 300 กว่าคน แดน 9 เป็นแดนสำหรับทำอาหารเลี้ยงผู้ต้องขัง และแดน 10 เป็นแดนสำหรับขายอาหารว่างให้ผู้ต้องขัง โดยแต่ละแดนจะมีผู้บังคับแดนและมีเจ้าหน้าที่ประจำสำหรับดูแลผู้ต้องขัง
- เรือนจำกลางเชียงใหม่มีผู้ต้องขังที่เป็นผู้ค้ายาเสพติดทั้งรายใหญ่และรายย่อย ทั้งนี้เพราะเชียงใหม่เป็นแหล่งระบาดของยาเสพติด เป็นเส้นทางการขนยาเสพติดจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามา ทำให้ต้องมีการควบคุมผู้ต้องขังยาเสพติดต้องเข้มข้นขึ้นเพราะต้องระมัดระวังในการลักลอบนำยาเสพติดเข้าเรือนจำ และการลักลอบนำโทรศัพท์มือถือเข้าเรือนจำซึ่งโทรศัพท์มือถือเป็นสิ่งสำคัญหากมีการลักลอบนำเข้ามาได้ก็จะสามารถซื้อขายยากันในเรือนจำได้ผ่านทางโทรศัพท์ โดยได้มีการนำมาตรวจคัดกรองก่อนนำเครื่องสแกนก่อนเข้าเรือนจำและมีระบบตัดสัญญาณโทรศัพท์
- ปัญหาการลักลอบนำโทรศัพท์เข้าเรือนจำไม่มีหลังจากที่มีการนำเครื่องตัดสัญญาณโทรศัพท์มาติดตั้ง

“...เคยมีการลักลอบนำโทรศัพท์เข้าในเรือนจำแต่ตั้งแต่ พ.ศ. 2556 แต่ไม่พบการนำโทรศัพท์เข้าเรือนจำหลังจากมีการติดระบบตัดสัญญาณโทรศัพท์...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่)

- มีการสุ่มตรวจปัสสาวะทั้งเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขังเป็นประจำแต่ไม่พบสารเสพติด การตรวจจะสุ่มตรวจกลุ่มที่เสี่ยง เช่น ผู้ต้องขังไปทำงานข้างนอก ผู้ต้องขังที่ย้ายแดน หรือผู้ต้องขังที่ย้ายมาจากเรือนจำอื่น
- มีระบบการร้องเรียนในเรือนจำโดยมีการจัดช่องทางเป็นตู้แดงในการส่งเรื่องร้องเรียน

“...ผู้ต้องขังสามารถร้องเรียนหรือร้องทุกข์ได้ โดยสามารถส่งจดหมายปิดผนึกในตู้แดง เจ้าหน้าที่ไม่สามารถดูได้นอกจากผู้บัญชาการเรือนจำโดยมีตู้แดงในทุกแดนให้ผู้บัญชาการสามารถเปิดดูได้คนเดียวการร้องทุกข์จะเป็นเรื่องเล็กๆ น้อยๆ เช่น อาบน้ำไม่ทัน ต้องการดูภาพยนตร์จีน เป็นต้น...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่)

- กิจวัตรประจำวันของผู้ต้องขังจะตื่นนอนเวลา 05.00 น. เพื่อสวดมนต์ อาบน้ำ รับประทานอาหาร ลงจากโรงนอน 07.00 น. เพื่อทำกิจกรรมต่างๆ โดยห้ามขึ้นโรงนอนจนกว่าจะถึงเวลา 15.00 น.
- เรือนจำกลางเชียงใหม่มีสถานพยาบาลสำหรับผู้ต้องขังที่มีอาการเจ็บป่วยมีห้องแยกโรคและมีเตียงพักสำหรับผู้ป่วยโดยมีเจ้าหน้าที่พยาบาล 5 คน สำหรับการตรวจสุขภาพผู้ต้องขังต้องขอความช่วยเหลือจากโรงพยาบาลในพื้นที่ให้เข้ามาช่วยดำเนินการ

“...เรือนจำได้รับอนุเคราะห์จากแพทย์โรงพยาบาลแม่แตงเข้ามาตรวจทุกวันพฤหัสบดีทุกสัปดาห์ โดยมีการเตรียมผู้ต้องขังที่ป่วยให้แพทย์ตรวจรักษาว่าต้องนำตัวไปรักษาที่โรงพยาบาลหรือไม่ถ้าต้องไปจะมีใบให้นำตัวออกไป นอกจากนี้ยังมีทันตแพทย์มาตรวจสุขภาพฟัน ถอนฟัน และอุดฟัน ในเขตมีโรงพยาบาลแม่แตง นครพิง ลันทราย สวนปรง และมหาราช ส่วนใหญ่จะไปแม่แตงก่อนที่พยาบาล 1 คนต่อผู้ต้องขัง 1,250 คนมาตรฐานกรมราชทัณฑ์ พยาบาล 1 คนต่อผู้ต้องขัง 1,200 คน...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่)

- การจัดการโรคระบาดในเรือนจำ เช่น โรคหิด เนื่องจากมีผู้ต้องขังที่เป็นชนเผ่าที่มาจากบนดอยจำนวนมาก อาจจะได้ไม่น้ำทำให้มีโรคหิดติดตัวมา มีการจัดการโดยการแยกห้องและทำความสะอาด ซึ่งโรคติดต่อจะระบาดเป็นช่วงๆ
- การจัดการผู้ป่วยโรคเอดส์ยังไม่มี การจัดแยกออกจากผู้ต้องขังคนอื่น

“...ผู้ป่วยที่เป็นโรคร้ายแรง เช่น โรคเอดส์ ยังไม่มีการแยกแดนขังแม้จะเป็นโรคติดต่อแต่สามารถให้ความรู้แก่ผู้ต้องขังให้สามารถอยู่ตามแดนต่างๆ ได้ โดยปัจจุบันมีผู้ป่วยโรคเอดส์ 121 คน โดยถ้าอาการกำเริบหรือมีอาการแทรกซ้อน เช่น วัณโรค จึงจะมีการแยกออกไปที่สถานพยาบาล ทั้งนี้มีการแจ้งให้ผู้ต้องขังคนอื่นทราบว่าผู้ต้องขังคนใดเป็นโรคเอดส์...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่)

- มีการตรวจสุขภาพ ทำประวัติการเป็นโรค ในขั้นตอนการคัดกรองก่อนเข้าเรือนจำ
- ผู้ต้องขังสูงอายุจะมีสิทธิพิเศษในเรื่องการรับประทานอาหาร โดยจะมีอาหารเสริมเพิ่มให้ในแต่ละวัน เช่น นม เป็นต้น
- มีการบริหารจัดการตามหลักมาตรฐาน 5 ด้าน คือ ด้านที่นอน ด้านโรงเลี้ยง ด้านพยาบาล ด้านกำจัดสิ่งปฏิกูล ด้านอาหาร มีบุคคลภายนอกหรือสาธารณะสุขเข้ามาตรวจ 3 เดือนครั้ง
- มีมาตรฐานด้านอาหารจะต้องเป็นไปตามหลักการ clean food good test มีการตรวจการปรุงอาหารต่างๆ ต้องเข้าหลักเกณฑ์ มีการคัดเลือกผู้ต้องขังที่จะมาปรุงอาหารต้องไม่มีโรคประจำตัว แต่งตัวใส่หมวกให้ถูกสุขลักษณะต่างๆ เป็นต้น
- สำหรับนักโทษชาวต่างชาติ เรือนจำยังไม่มีล่ามในการสื่อสาร จะใช้วิธีการให้เจ้าหน้าที่บางคนที่สามารถพูดภาษาอังกฤษได้ช่วย หรือให้ผู้ต้องขังต่างชาติที่เป็นชาติเดียวกันช่วยในการสื่อสารให้เข้าใจ
- ในเรือนจำมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลทางด้านจิตเวช โดยมีพยาบาลในเรือนจำจะเป็นผู้คอยให้คำปรึกษา ส่วนใหญ่จะไม่ค่อยมีความเครียดหนัก จะมีเพียงแค่คนเหม่อลอย โดยในปัจจุบันมี

พบอยู่ประมาณ 148 รายที่มีอาการของความเครียด ซึ่งจะมีการพิจารณารักษาเป็นรายๆ ไป โดยการให้รับประทานยาตามความเหมาะสม

- เจ้าหน้าที่ในสังกัดของเรือนจำกลางเชียงใหม่ยังไม่มีนักจิตวิทยา มีแค่เพียงนักสังคมสงเคราะห์ จำนวน 1 คน
- ในเรือนจำกลางเชียงใหม่มีห้องสมุด ห้องเรียน และโรงยิมสำหรับการออกกำลังกาย
- นักโทษที่ทำผิดวินัยมีการลงโทษมีการตั้งกรรมการสอบ 3 คน เมื่อลงโทษแล้วต้องรายงานไปที่ กรมราชทัณฑ์และจะมีนิติกรที่กรมราชทัณฑ์ตรวจสอบอีกครั้งว่าลงโทษถูกต้องหรือไม่ ถ้าไม่ถูกต้องก็จะมีการโต้แย้งกลับมาการลงโทษทางวินัย เช่น การงดเยี่ยม ลดชั้นความผิดส่วนใหญ่ที่พบเช่นทะเลาะวิวาทกัน เล่นการพนัน (ฝนตกไม่ตก) โดยในเรือนจำจะไม่มีการใช้เงิน แต่จะเล่นพนันโดยใช้ของต่างๆ เช่น มาม่า 2 ซอง ซึ่งปัญหาจะไม่รุนแรงมากนัก
- การใช้จ่ายของผู้ต้องขังในเรือนจำ

“...มีกำหนดการซื้อสิ่งของของผู้ต้องขัง โดยให้ผู้ต้องขังใช้เงินได้ไม่เกิน 300 บาทต่อวัน โดยไม่สามารถสั่งอาหารจากภายนอกมาทานได้ในเรือนจำจะมีการทำขนมและอาหาร เช่น ขนม พืช ไข่ สำหรับไว้ขายให้ผู้ต้องขังโดยจะต้องมีการสั่งก่อนล่วงหน้า 1 วัน...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่)

- การทำงานบริการสังคมนอกเรือนจำ

“...มีการจัดผู้ต้องขังบางส่วนออกไปช่วยงานบริการสังคมในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันสำคัญทาง พุทธศาสนา ออกไปช่วยตัดต้นไม้ พัฒนาวัด ลอกकुคลอง หรือเวลาเกิดอุทกภัยต่างๆได้โดยผู้ต้องขังตั้งแต่ชั้นกลางขึ้นไปจึงจะมีสิทธิได้ออกไปทำงานโดยต้องขออนุญาตกรมราชทัณฑ์และก่อนออกไปจะให้ญาติรับรองไม่ให้ไปทำผิดระเบียบต่างๆ...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่)

- การเยี่ยมญาติ มีการจัดสลับกันไปในแต่ละแดน
- การจัดสถานที่สำหรับกิจกรรมทางศาสนา

“...มีการจัดสถานที่สำหรับการทำพิธีกรรมทางศาสนา มีการให้ผู้ต้องขังอิสลามทุกแดนมา
รวมกันเวลาละหมาดนอกจากศาสนาพุทธแล้วยังมีผู้ต้องขังนับถือศาสนาคริสต์ และอิสลาม
สำหรับชาวคริสต์จะมีบาทหลวงเข้ามาทุกวันพุธเพื่อทำกิจกรรมทางศาสนา...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่)

3) แนวทางและปัญหาในการบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขังในด้านต่างๆ

- มีความพยายามในการฟื้นฟูผู้ต้องขังในเรือนจำกลางเชียงใหม่

“...ผู้ต้องขังส่วนใหญ่ที่เข้ามาเป็นคดียาเสพติด มีการฝึกอบรมอาชีพให้เพื่อเมื่อพ้นโทษไปจะได้มีงาน
ทำ และปัจจุบันได้มีการเน้นนโยบายไม่ให้ผู้ต้องขังกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก แต่ปัจจัยภายนอก
ส่งผลกระทบไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม และยาเสพติดที่มีการระบาดเยอะก็ส่งผลให้
กลับไปกระทำความผิดซ้ำได้ ซึ่งคดียาเสพติดมีการกระทำความผิดซ้ำมากที่สุด ผู้ต้องขังบางราย
ต้องการเลิกแต่ต้องกลับเข้าไปอีกเพราะบางครั้งต้องไปเป็นสายให้ตำรวจในการล่อซื้อ หรือ
ปัจจัยด้านเศรษฐกิจทำให้ต้องกลับไปกระทำความผิดอีก เป็นต้น...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่)

- มีการฝึกอบรมวิชาชีพและการอบรมพัฒนาจิตใจ

“...การอบรมวิชาชีพจะเป็นการฝึกอบรมทางด้านต่างๆ เช่น ช่างซ่อมบำรุง ช่างโยธา ช่าง
อุปกรณ์ไฟฟ้าต่างๆ ช่างไม้ ช่างสี ช่างเฟอร์นิเจอร์ งานช่าง ถักอวน เป็นต้น โดยจะมี
คณะกรรมการจำแนกผู้ต้องขังให้เข้ารับการฝึกโปรแกรมต่างๆ และมีการฝึกอบรมวินัย และ
ส่งไปฝึกอบรมที่เรือนจำอื่นตามโปรแกรมที่ต้องเข้ารับการฝึกอบรม เพราะเวลาจะมีการเลื่อน

ชั้นผู้ต้องขังจะต้องผ่านการฝึกอบรมตามโปรแกรมต่างๆ ด้วย เช่น ในแดน5 จะมีการจัดการอบรมโปรแกรมต่างๆ เช่น โปรแกรมสำหรับผู้ค้ารายย่อย แต่ละเรือนจำในเขตก็จะคัดเลือกส่งผู้ต้องขังไปอบรมระยะเวลาอบรมแล้วแต่โปรแกรม 3-4เดือนตามที่กรมราชทัณฑ์กำหนด พออบรมเสร็จผู้ต้องขังจะกลับไปยังเรือนจำเดิมที่ส่งตัวมานอกจากนี้ผู้ต้องขังทุกคนจะเป็นสมาชิกทูบินัมเบอร์วัน(To Be Number One)..."

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่)

- ผู้ต้องขังคดียาเสพติดจะมีการอบรมธรรมมะ ฝึกร่างกายให้แข็งแรง มีการชี้ให้เห็นโทษของยาเสพติด และนอกจากนี้ก่อนที่จะพ้นโทษจะมีการอบรมหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นให้อีกรอบ
- แนวทางการแก้ไขการกระทำผิดซ้ำแนวทางใหม่

"...มีการจัดตั้งศูนย์แคร์ (CARE) เมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษแล้ว จะมีการติดต่อไปตามแรงงานจังหวัดต่างๆ ที่ต้องการแรงงานและมีการติดตามผลสำหรับศูนย์แคร์เพิ่งตั้งได้ประมาณเดือนกว่าๆ ตามนโยบาย ซึ่งน่าจะสามารถช่วยผู้พ้นโทษได้ เพราะบางคนที่ต้องโทษนานเป็นสิบปีพอออกไปญาติพี่น้องอาจจะไม่ต้อนรับ การมีศูนย์แคร์อาจช่วยให้กลับสู่สังคมปกติได้ ซึ่งเป็นงานใหม่ของกรมราชทัณฑ์ โดยอาจจะต้องรอดูผลอีกทีในอนาคต..."

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่)

- มีการส่งเสริมการศึกษาให้กับผู้ต้องขังในเรือนจำ

"...เรือนจำมีการส่งเสริมให้เรียนฟรีในระดับมัธยมและให้มีการเรียนด้วยตนเองในระดับปริญญาตรี โดยมีการเรียน มสธ. โดยเมื่อใกล้จะสำเร็จการศึกษาก็จะย้ายไปที่เรือนจำบางขวางเพื่อติวเข้มและรับปริญญาที่เรือนจำบางขวางปัจจุบันมีผู้ต้องขังเรียนปริญญาตรีน้อย ผู้ต้องขังส่วนใหญ่จะจบมัธยมปลายมีผู้ต้องขังบางส่วนที่เรียนในระดับปริญญาโท โดยไปเรียนที่มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ต้องย้ายเข้าไปคุมขังที่มหาสารคาม แต่ที่นี้เรียนถึงปริญญาตรี..."

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่)

- มีการเตรียมความพร้อมผู้ต้องขังก่อนปล่อยตัวจากเรือนจำ

“...ก่อนจะปล่อยผู้ต้องขังพ้นโทษมีการให้เข้าโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยโดยมีการอบรมฝึกวิชาชีพพระยะสันให้มีความรู้ด้านกฎหมาย ให้ความรู้ในการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งจะมีการอบรมเตรียมความพร้อมให้ 6 เดือนก่อนพ้นโทษซึ่งมีประโยชน์สำหรับผู้ต้องขังในการกลับเข้าสู่สังคม...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่)

4) แนวทางและปัญหาในการบริหารจัดการเจ้าหน้าที่/บุคลากรในด้านต่างๆ

- เจ้าหน้าที่ในด้านต่างๆ ยังมีจำนวนไม่เพียงพอกับปริมาณผู้ต้องขังในเรือนจำ

“...ในการฝึกอบรมส่วนใหญ่จะได้รับการอนุเคราะห์จากหน่วยงานภายนอก เจ้าหน้าที่ที่มีวุฒิด้านวิชาชีพต่างๆ เช่น ปวส. ปวช. จะให้มาช่วยในการอบรมวิชาชีพให้ผู้ต้องขัง และมีบุคคลภายนอกเข้ามาช่วยฝึกอบรมให้ เช่น ศูนย์ฝึกพัฒนาฝีมือแรงงาน เป็นต้น...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่)

- มีการควบคุมการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่เรือนจำให้เป็นไปตามระเบียบมากขึ้น

“...มีการควบคุมเจ้าหน้าที่ไม่ให้มีการทำร้ายนักโทษหรือทำนอกเหนือหลักเกณฑ์ที่วางไว้ในสมัยก่อนอาจจะมีบ้าง เพราะนักโทษบางคน คือ ไม่สนใจชอบทำผิดระเบียบ แต่ปัจจุบันไม่พบการกระทำความผิดเพราะใช้หลักกฎหมายเข้ามาลงโทษทางวินัยเด็ดขาด...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่)

- เจ้าหน้าที่แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นข้าราชการประมาณ 152 คน และพนักงานราชการซึ่งจะทำงานด้านนอกเรือนจำโดยไม่อนุญาตให้เข้าไปด้านในเรือนจำ

4.1.2 กลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำ

จากการเข้าไปสัมภาษณ์ผู้คุมในเรือนจำกลางเชียงใหม่ จำนวน 1 ท่าน โดยมีประสบการณ์การทำงานมากกว่า 16 ปี ซึ่งเคยเป็นข้าราชการทหารที่ลาออกมาทำงานราชทัณฑ์ สามารถสรุปประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้

- 1) สภาพปัญหาที่สำคัญในเรือนจำที่ควรให้เร่งดำเนินการแก้ไขและมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา

“...ปัญหาผู้ต้องขังจำนวนมาก โดยมีจำนวนผู้ต้องขังจำนวน 6,767 คนในเนื้อที่ 143 ไร่ ทำให้ความเป็นอยู่ในเรือนจำมีความแออัดและจำนวนเจ้าหน้าที่ควบคุมดูแลไม่เพียงพอ โดยมีเจ้าหน้าที่ในส่วนควบคุมผู้ต้องขังมีจำนวน 100 คน และส่วนอื่นอีกจำนวน 80 คน รวมทั้งหมด 180 คนผู้ต้องขังส่วนใหญ่เป็นผู้ต้องขังคดียาเสพติดเกือบร้อยละ 80 และมีการกระทำผิดซ้ำประมาณร้อยละ 20 โดยลักษณะของการกระทำผิดซ้ำจะมีพัฒนาการขึ้นเรื่อยๆ จากเสพยาเป็นขายยารายย่อย จากคดียาขายรายย่อยเป็นคดียาขายรายใหญ่ จากคดีเสพยาเป็นคดีขนยาเสพติด...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่)

- 2) แนวทางและปัญหาในการบริหารจัดการด้านต่างๆ

- การต้องโทษจำคุกตลอดชีวิตในคดียาเสพติดส่วนใหญ่มักจะอยู่ในเรือนจำประมาณ 14-15 ปี เนื่องด้วยจะมีการลดโทษ หรืออภัยโทษหากผู้ต้องขังมีความประพฤติดี
- การคัดกรองผู้ต้องขัง

“...มีการนำระบบจำแนกประเภทผู้ต้องขังมาใช้เมื่อ 2 ปี พ.ศ.2559 ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีทำให้ทราบว่าผู้ต้องขังแต่ละคนมีลักษณะเป็นอย่างไร แต่ยังไม่มีการจัดวิทยาเข้ามาร่วมในการคัดแยกซึ่งหากจะทำให้มีความเข้าใจพฤติกรรมผู้ต้องขังได้อย่างชัดเจนขึ้น...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่)

- การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังต่างชาติ

“...ผู้ต้องขังชาวต่างชาติมีจำนวน 43 คน มีการจัดอาหารให้ตามปกติ มีขนมปังให้สามารถซื้อได้ ไม่มีการจัดหาล่ามภาษาต่างประเทศเฉพาะสำหรับผู้ต้องขังแต่จะให้ผู้ต้องขังที่พอจะสื่อสารรู้เรื่องคอยสื่อสารและช่วยดูแล ช่วงแรกอาจจะใช้ภาษามือเป็นส่วนใหญ่ ผู้ต้องขังบางคนอยู่มานานจนสามารถพูดไทยได้คล่อง โดยมักจะมีคนภายนอกมาช่วยเป็นธุระจัดการประสานกับกงสุลหรือสถานทูตให้ โดยมีค่าตอบแทน...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่)

- ปัญหาการลักลอบเอาโทรศัพท์และยาเสพติดเข้าเรือนจำลดหายไปเมื่อมีการนำระบบการตัดสัญญาณโทรศัพท์มาใช้ Dummy cell ทำให้ไม่สามารถติดต่อกันได้

“...ในอดีตมักจะมีปัญหาการลักลอบส่งยาเสพติดข้ามกำแพงโดยการโยนหรือยิงหนังสติ๊กจากเนินสูงบริเวณข้างเรือนจำ ซึ่งได้มีการแก้ไขปัญหาโดยการตั้งป้อมยามในการสอดส่องดูแลบนกำแพงและมีการจัดสายตรวจเดินตรวจในบริเวณกำแพงที่พบการลักลอบโยนยาเสพติดเข้ามาในเรือนจำ...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่)

- มีระบบเตือนภัยในกรณีมีผู้ต้องขังหลบหนี แต่ยังไม่เคยมีการหลบหนีจากเรือนจำ
- เคยมีการเสียชีวิตในเรือนจำโดยมีสาเหตุจากการติดเชื้อโรคเอดส์โดยในปัจจุบันมีผู้ติดเชื้อเอดส์จำนวน 142 คนในเรือนจำทุกแดน โดยอาศัยอยู่ร่วมกับคนอื่น ไม่ได้มีการแยกไปอยู่เฉพาะ
- สถานพยาบาลมีขนาดจำกัดไม่สามารถรองรับผู้ป่วยได้จำนวนมาก ในกรณีที่มีผู้ป่วยพร้อมกันจำนวนมากก็จะแออัดเคยรับได้ 80-100 คน โดยจะเป็นอาการป่วยที่จำเป็นต้องแยกออกจากผู้ต้องขังคนอื่น เช่น โรคหัด หิด หรือตาแดง เป็นต้น
- มีข้อเสนอแนะให้มีการจัดตั้งโรงพยาบาลของกรมราชทัณฑ์ขึ้นมาในแต่ละเขต เพราะในแต่ละเขตก็มีจำนวนผู้ต้องขังที่ป่วยจำนวนมาก

“...ควรมีการจัดโรงพยาบาลราชทัณฑ์เขตขึ้นมา เพราะในเขตมีจำนวนผู้ป่วยรวมกันจำนวนมาก ทุกวันนี้ต้องไปใช้โรงพยาบาลแม่แตงเป็นโรงพยาบาลหลัก เมื่อมีคนเจ็บป่วยก็ต้องไปนอนโรงพยาบาลและต้องมีเจ้าหน้าที่ไปเฝ้า 2 คนต่อคนป่วย 1 ราย...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่)

- ควรมีการจัดตั้งเรือนจำหรือแดนเฉพาะผู้ต้องขังเพศที่สามเพราะมีจำนวนมาก
- ควรมีการจัดหาถุงยางอนามัยให้เพียงพอสำหรับผู้ต้องขัง

“...โดยปัจจุบันมีถุงยางที่กรมราชทัณฑ์ให้มาจำนวนน้อย ไม่เพียงพอจนต้องไปขอสนับสนุนจากโรงพยาบาลในพื้นที่ แม้ว่าการมีเพศสัมพันธ์จะเป็นการผิดระเบียบแต่ต้องยอมรับว่าการมีเพศสัมพันธ์กันในเรือนจำเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ควรหาวิธีการในการควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อโรคติดต่อต่างๆ โดยเฉพาะโรคเอดส์ ซึ่งในปัจจุบันยังไม่ได้แยกบุคคลที่ติดเชื้อเอดส์ออกจากคนอื่น โอกาสเสี่ยงที่จะไปมีอะไรกันแล้วติดเชื้อก็มีสูงหากไม่มีการป้องกันที่ดี...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่)

3) แนวทางและปัญหาในการบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขังในด้านต่างๆ

- ผู้ต้องขังบางส่วนไม่มีโอกาสได้เรียนเมื่อตอนอยู่นอกเรือนจำ แต่มาได้มีโอกาสได้เรียนในเรือนจำ จนจบมัธยมปลายหรือจบปริญญาตรีเมื่อพ้นโทษออกไป
- มีการนำโปรแกรมชุมชนบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดมาใช้ในเรือนจำกลางเชียงใหม่ โดยมีระยะเวลาดำเนินการ 6 เดือน ซึ่งจะดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ในเรือนจำ ผลสำเร็จที่ได้มีเพียงบางส่วนที่ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย สำหรับในส่วนที่ยากต่อการบำบัดฟื้นฟูจะเป็นผู้ต้องขังที่มีอาการสมองติดยา
- ข้อเสนอแนะในการเพิ่มประสิทธิภาพหลักสูตร

“...ควรมีวิทยาการที่เหมาะสมมากขึ้น เช่น มีนักจิตวิทยาเข้าร่วมในโครงการแบบระยะยาว ซึ่งตอนนี้ไม่มีทำให้ไม่สามารถเข้าใจเข้าถึงกลุ่มผู้ต้องขังได้อย่างแท้จริง ผู้ต้องขังไม่มีทางเลือกสิ่งอะไรไปหรือให้ทำอะไรก็ทำไปไม่ได้รู้สึกว่ายากร่วม ควรมีโปรแกรมที่เข้มข้นมากขึ้นเหมือนโปรแกรมบำบัดฟื้นฟูของกรมคุมประพฤติอาจจะทำให้มีความสำเร็จมากขึ้น...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่)

- ข้อเสนอแนะแนวทางการลดการกระทำผิดซ้ำ

“...ผู้ต้องขังที่พ้นโทษควรออกจากสภาพแวดล้อมเดิมๆ โดยอาจจะสร้างเป็นนิคมผู้ต้องขังพ้นโทษเฉพาะ...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่)

“...ต้องมีต้นทุนในสร้างชีวิตใหม่ เพราะถ้าออกไปไม่มีทุนก็ทำยังงี้ก็ต้องวนเวียนอยู่ในวงจรยาเสพติดเหมือนเดิม...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่)

“...การให้สังคมให้โอกาสมากขึ้นจะทำให้ลดการกระทำผิดซ้ำได้ เช่น ชาวเขาบางรายทำหน้าที่แค่นยาเสพติดไม่ได้เสียยา ควรให้โอกาสในการทำงานเพื่อมีรายได้แทนการขนยา...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่)

- ลักษณะของการฝึกวิชาชีพในเรือนจำไม่มีความทันสมัยหรือเหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน

“...ปัญหาการฝึกวิชาชีพในเรือนจำทุกวันนี้ไม่เหมาะสมกับยุคสมัยและสังคมข้างนอก ปัจจุบันปีพ.ศ. 2561 แต่การฝึกวิชาชีพยังเป็นปีพ.ศ. 2541 อยู่ โดยในเรือนจำมีการฝึกงานสานแข่งสานอวน ช่างแกะสลักไม้ ถ้ามองว่าทุกวันนี้ใครมาจ้างสานแข่ง สานอวน หรือจะเอาไม้ที่ไหนมาแกะสลัก งานวิชาชีพเหล่านี้ไม่สามารถนำไปต่อยอดเมื่อพ้นโทษได้...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่)

“...ควรมีการเปลี่ยนการฝึกวิชาชีพให้มีความสอดคล้องกับตลาดและความเป็นจริงในสังคม
ปัจจุบัน เช่น ช่างยนต์ ช่างแอร์ ช่างปูกระเบื้อง ช่างก่อสร้าง ช่างคอมพิวเตอร์ ปริ้นเตอร์
เป็นต้น...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่)

4) แนวทางและปัญหาในการบริหารจัดการเจ้าหน้าที่/บุคลากรในด้านต่างๆ

- มีการนำระบบจำแนกประเภทผู้ต้องขังมาใช้ แต่ยังไม่มีการจัดวิทยาเข้ามาร่วมในการคัดแยก ซึ่งจะทำให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
- การทุจริตของเจ้าหน้าที่

“..เจ้าหน้าที่เรือนจำบางคนถูกผู้ต้องขังชักจูงให้เข้าร่วมกระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติดขณะอยู่ใน
เรือนจำ เช่น เจ้าหน้าที่รุ่นน้องได้นำมายาเสพติดใส่ในถุงเท้าเข้ามาในเรือนจำและถูกจับได้ โดย
ร่วมมือกับผู้ค้ายาในเรือนจำ...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่)

- หลักสูตรอบรมเจ้าหน้าที่ที่มีหลักสูตรแรกรับเท่านั้น โดยมีการฝึกอบรมวินัยและการทบทวนยุทธวิธี
ทุกวันพุธของแต่ละสัปดาห์ นอกจากนี้จะมีหลักสูตรฝึกอบรมอื่นๆ ตามที่กรมราชทัณฑ์กำหนด
- มีข้อเสนอแนะควรให้มีการจัดอบรมการต่อสู้ป้องกันตัวด้วยมือเปล่าและการใช้อาวุธเพื่อใช้ใน
กรณีการขนย้ายผู้ต้องขังไปศาลหรือเปลี่ยนเรือนจำ โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้ต้องขังที่มีโทษสูง
โดยในปัจจุบันจะต้องขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่นๆ เช่น ตชด. ทหาร ช่วยสนับสนุน
กำลังในการดำเนินการในส่วนดังกล่าว
- ควรมีการปรับเปลี่ยนอาวุธปืนให้มีความทันสมัยมากขึ้น เดิมเป็นลูกซองและลูกโม้ แต่ทุกวันนี้
ผู้กระทำผิดมีเครือข่ายที่มีอาวุธที่ร้ายแรง เจ้าหน้าที่มีความเสี่ยงจะถูกโจมตีได้
- ควรมีการปรับเปลี่ยนยานพาหนะที่ใช้ในการขนย้ายผู้ต้องขัง ที่ปัจจุบันยังเป็นรถเช่า ที่มีสภาพ
เก่า ควรมีการจัดซื้อรถบัสและรถตู้ที่เป็นของราชทัณฑ์และสามารถใช้งานได้

- เจ้าหน้าที่เรือนจำมีความเสี่ยงในการถูกทำร้ายโดยเครือข่ายผู้กระทำความผิดจากความโกรธแค้นจากการถูกตรวจค้นบ่อยครั้งในเรือนจำ โดยผู้ต้องขังบางส่วนเคยเป็นนักบวชชาวเขามาก่อนมีเครือข่ายที่เคยเป็นนักบวชด้วยกัน ซึ่งอาจจะมีการไถ่ถอนให้เครือข่ายนอกเรือนจำให้ดำเนินการได้ แต่ยังไม่พบปัญหาระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้คุมกับผู้ต้องขังในเรือนจำ ซึ่งอาจจะเป็นเพราะด้วยวัฒนธรรมของชาวเหนือที่ค่อนข้างไม่ค่อยนิยมความรุนแรงทำให้ปัญหากระทบกระทั่งกันไม่ค่อยมี
- ข้อเสนอแนะในการรับเจ้าหน้าที่เรือนจำ

“...การรับบุคลากรเข้ามาในเรือนจำต้องมีความหลากหลายสามารถรองรับงานตอบสนองความต้องการพื้นฐาน และงานการบำบัดฟื้นฟู หรืองานอื่นๆ ที่จำเป็นในการพัฒนาศักยภาพของผู้ต้องขังให้สามารถพ้นโทษออกไปแล้วมีชีวิตอย่างเป็นปกติในสังคม โดยราชทัณฑ์เป็นเหมือนเมืองแห่งหนึ่งควรมีบุคลากรให้ครบทุกด้านในการเข้ามาช่วยดูแล มีหมอมียาบาล มีนักจิตวิทยา มีนักสังคมสงเคราะห์มาช่วยกันดูแล แต่ตอนนี้ในเรือนจำมีแต่คนควบคุมซึ่งไม่มีความรู้ความเข้าใจในด้านการช่วยเหลือ ยาบาล การบำบัดฟื้นฟู ผู้คุมก็เป็นเหมือนเปิดพอกทำได้ทุกอย่างแต่ไม่เก่งสักอย่างซึ่งหากมีเจ้าหน้าที่เฉพาะด้านมาดูแลตลอด/ประจำ ก็จะทำให้เข้าใจและปรับปรุงพฤติกรรมของผู้ต้องขังได้ดีขึ้น ทุกวันนี้เอาคนเข้ามาครั้งคราวเหมือนการยืมจมูกคนอื่นหายใจ...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่)

4.1.3 กลุ่มผู้ต้องขัง

จากการเข้าไปสัมภาษณ์ผู้ต้องขังคดียาเสพติดที่มีการกระทำความผิด 2 ครั้งขึ้นไปในเรือนจำกลางเชียงใหม่ จำนวน 5 คน ประกอบด้วยนามสมมติดังต่อไปนี้

1. นายบอย อายุ 43 ปี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 5 ครั้ง
2. นายอ้วน อายุ 34 ปี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 4 ครั้ง
3. นายเกม อายุ 23 ปี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง
4. นายนัท อายุ 24 ปี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 2 ครั้ง
5. นายต้อม อายุ 30 ปี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 4 ครั้ง

โดยสามารถสรุปข้อมูลที่สำคัญจำแนกตามประเด็นได้ดังนี้

1) สภาพปัญหาที่สำคัญในเรื่องจำที่ควรให้เร่งดำเนินการแก้ไขและมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา

- ปัญหาผู้ต้องขังจำนวนมาก ทำให้ห้องนอนของแต่ละแดนมีความเป็นอยู่ที่แออัดมากขึ้น ตัวอย่างเช่นแดน 4 ในห้องนอนหนึ่งมีความจุได้แค่ 35 คน แต่กลับมีจำนวนผู้ต้องขังมากขึ้นเป็น 50 คน ทำให้ต้องนอนสลับหัวเท้ากัน ซึ่งมักจะปัญหากันบ้างในด้านเสียงกรน โดยหากมีปัญหาก็จะปรึกษาหัวหน้าห้องก่อน แล้วจึงจะแจ้งเจ้าหน้าที่ผู้คุม หากแก้ไขไม่ได้ และอาจจะมีปัญหาทะเลาะวิวาทกันเนื่องจากสาเหตุนี้ก็ได้

2) แนวทางและปัญหาในการบริหารจัดการด้านต่างๆ

- ปัญหาการทะเลาะวิวาทกันส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นจะมีสาเหตุมาจากการที่เคยเป็นคู่กรณีกันมาก่อน เข้ามาสู่เรือนจำ เช่น คนที่เคยเป็นสายของตำรวจล่อซื้อยาเสพติดจากคนที่อยู่ในเรือนจำอยู่ก่อนแล้ว พอมาเจอกันเรือนจำจึงยังมีความโกรธแค้นอยู่จากสาเหตุที่ทำให้อีกคนโดนจับ แต่แนวทางในการแก้ไขปัญหานี้ผู้คุมจะสอบถามผู้ต้องขังที่เข้ามาใหม่ก่อนว่ามีปัญหากับใครในเรือนจำหรือไม่ โดยเฉพาะคนที่เคยเป็นตำรวจหรือสายตำรวจมาก่อน เพื่อหาวิธีการแยกให้อยู่คนละแดนหรือนำคู่กรณีมาไกล่เกลี่ยพูดคุยกัน ซึ่งบางทีใช้เมื่อมีการทะเลาะกันแล้วเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ โดยผู้ต้องขังส่วนใหญ่จะมีอารมณ์โกรธเฉพาะในช่วงแรก พออยู่ร่วมกันนานไปก็จะหายโกรธเองและอยู่ร่วมกันได้
- สำหรับอาหารมีความหลากหลายไม่ค่อยซ้ำกัน โดยจะรายการอาหารซ้ำกันประมาณเดือนครึ่งหรือสองครั้งเท่านั้น ซึ่งอาหารมีปริมาณที่เพียงพอ ผู้ต้องขังอาจจะรู้สึกเบื่ออาหารในบางครั้ง แต่ก็จะสามารถที่จะซื้ออาหารว่าง ขนม พืชฯ ทานกันได้ในวันจำแดน 10
- มีการจัดสื่อเกอร์ส่วนตัวให้ผู้ต้องขังทุกคนไว้สำหรับเก็บของใช้ส่วนตัวเสื้อผ้า และของใช้อื่นๆ
- การลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำความผิดวินัยเรือนจำรุนแรงจะต้องโดนควบคุมในห้องขังเดี่ยว ซึ่งไม่มีไฟส่องสว่างและพัดลมในห้อง ห้องมีขนาดความจุประมาณ 3 คน โดยห้องขังเดี่ยวจะมีอยู่ในเรือนจำทุกแดน
- กิจกรรมคลายเครียดมีไม่มากนัก โดยจะมีการแสดงดนตรีในเรือนจำเป็นครั้งคราว แต่จะมีแค่ 400-600 คนเท่านั้นจะได้เข้าดู และมีการแข่งกีฬาปีละครั้งโดยมีการจัดมาแล้วสามปี โดยมีกีฬาที่เล่นได้คือ ฟุตบอล วอลเลย์บอล ตะกร้อไม่มีทีวีให้ดูบนเรือนนอน

“...ควรให้มีการดูทีวีหรือวิดีโอตลกหรือเพลงบ้างเพื่อคลายเครียดหนังสืออ่านได้ด้านล่างเท่านั้น ไม่สามารถนำขึ้นไปเรียนนอนได้...”

(นายบอย อายุ 43 ปี ผู้ต้องขังในเรือนจำกลางเชียงใหม่ กระทำความผิดและ
เข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 5 ครั้ง)

- การดำเนินชีวิตในเรือนจำตื่นนอนเวลา 05.00 น. และต้องลงจากเรือนนอนในระหว่างเวลา 07.00-15.30 น. โดยรับประทานอาหารมื้อเย็นเวลา 14.30 น. ซึ่งเร็วไปทำให้หิวหลังจากที่ขึ้นเรือนนอนและต้องอยู่ในนั้นจนกว่าจะถึงอีกวันหนึ่ง โดยหากรู้สึกหิวผู้ต้องขังก็ไปหาน้ำดื่มเพื่อใช้ประทังความหิวไปก่อน และความหิวอาจจะทำให้เกิดปัญหาหารทะเลาะกันได้บางครั้งเพราะคนหิวมักจะหงุดหงิดและต้องอยู่ในที่แออัดไม่มีอะไรทำเป็นเวลาเกือบ 14 ชั่วโมง จากเวลา 15.30 -05.00 น. ของอีกวัน
- ช่องทางการร้องเรียน

“...แม้จะมีตู้แดงให้แสดงความคิดเห็นแต่ก็ไม่กล้าเพราะมีกล้องวงจรปิด กลัวจะมีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตในเรือนจำ...”

(นายบอย อายุ 43 ปี ผู้ต้องขังในเรือนจำกลางเชียงใหม่ กระทำความผิดและ
เข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 5 ครั้ง)

- เรือนจำกลายเป็นเหมือนโรงเพาะอาชญากรรมเป็นแหล่งสร้างเครือข่ายอาชญากรรม คนที่กระทำผิดหลายประเภทมาอยู่รวมกันมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการกระทำผิดระหว่างกัน เนื่องจากไม่มีแยกควบคุมตามแต่ละประเภทความผิด เช่น เสพยาไปรวมอยู่กับลักทรัพย์ ลักธ

3) แนวทางและปัญหาในการบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขังในด้านต่างๆ

- การฝึกอาชีพให้กับผู้ต้องขังในแดน 4 ผู้ต้องขังแรกเริ่มมีเฉพาะงานสานแข่ง โดยแดน 5 มีงานสานแข่งและงานสานอวน และแดน 7 มีงานสานแข่งและงานช่างยนต์ แต่

“...การฝึกอบรมวิชาชีพในเรือนจำไม่สอดคล้องกับสังคมในปัจจุบันเช่น งานสถานแข่ง เมื่อพ้นโทษออกมาไม่มีตลาดที่รองรับงานสถานแข่งแล้ว ควรมีการฝึกอบรมวิชาชีพอย่างอื่น เช่น งานซ่อมคอมพิวเตอร์ ซ่อมแอร์ การปั๊มยาง ยืด เครื่องกีฬา เสริมสวย ช่างเหล็ก ช่างยนต์ หมอนวด...”

(นายต้อม อายุ 30 ปี ผู้ต้องขังในเรือนจำกลางเชียงใหม่ กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 4 ครั้ง)

“...การฝึกอบรมวิชาชีพควรมีการลงรายละเอียดในการปฏิบัติและมีจำนวนชั่วโมงที่ครบถ้วนสามารถออกไปประกาศให้ได้ เพื่อสามารถไปใช้ในการประกอบอาชีพได้เมื่อพ้นโทษ โดยหลักสูตรระยะสั้นในเรือนจำปัจจุบันจะมีการฝึกอบรมเบื้องต้นไม่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้เนื่องจากไม่มีรายละเอียดในการปฏิบัติและไม่มีใบประกาศให้...”

(นายต้อม อายุ 30 ปี ผู้ต้องขังในเรือนจำกลางเชียงใหม่ กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 4 ครั้ง)

- การพัฒนาการในการกระทำความผิดจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ หลักจากถูกจับครั้งแรก โดยครั้งแรกมักจะถูกจับจากข้อหาการเสพยาบ้า ส่วนครั้งที่สองจะเป็นข้อหาการค้ายาเสพติดรายย่อยหรือครอบครองเกินจำนวนที่กฎหมายกำหนดเป็นข้อครอบครองเพื่อจำหน่าย ถ้าเป็นครั้งที่สามจะพัฒนาเป็นการขนส่งยาเสพติด
- สาเหตุของการกลับมาขังเกี่ยวกับยาเสพติดซ้ำอีกเป็นเพราะไม่มีทางออกอื่นในการที่จะหาเงินมาใช้เลี้ยงตัวเองหรือครอบครัว เช่น นายเกมพ่อแม่ตายหมดต้องขายยาบ้าเพื่อส่งเสียตัวเองเรียนหนังสือ โดยรับยาบ้ามาเม็ดละ 30 บาทแล้วปล่อยขายเม็ดละ 130 บาท หรือนายนัท ที่มีลูกต้องหาเงินเพื่อใช้จ่ายในการทำคลอดและการเลี้ยงดูลูก นายต้อมมาค้ายาบ้าเพื่อหาเงินไปเปิดร้านเสริมสวยและเลี้ยงดูตัวเองเนื่องจากพ่อแม่ไม่มีเงินให้มาลงทุน หรือนายบอยหลังจากพ้นโทษครั้งแรกไปแล้วไปสมัครงานไม่มีใครรับเพราะมีประวัติต้องโทษในเรือนจำและพยายามจะเปิดร้านซ่อมรถจักรยานยนต์ก็โดนตำรวจและคนในชุมชนเพ่งเล็งว่าจะเป็นแหล่งมั่วสุมสำหรับเด็กในชุมชน กิจการก็ไม่ดีไม่มีรายได้จนต้องปิดร้าน เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมที่ไม่ให้ออกาส และมองว่าคนที่พ้นโทษจากเรือนจำเป็นคนไม่ดี ไม่ยอมให้คนเหล่านี้เข้าสังคม
- สาเหตุเริ่มต้นของการการเข้ามาเสพยาบ้าเนื่องจากการติดเพื่อน

“...เพื่อนชักชวนให้ลองแล้วติดใจวิธีการเสพและความรู้สึกในขณะอยู่ในฤทธิ์ยาที่ทำให้รู้สึก กระปรี้กระเปร่า เช่น บอย เสพยาเพราะเห็นเพื่อนสามารถเที่ยวได้ยาวนานไม่หลับไม่นอนจึง อยากทำอย่างนั้นจึงไปเสพยาบ้าเพื่อสามารถไปเที่ยวกับเพื่อนได้...”

(นายบอย อายุ 43 ปี ผู้ต้องขังในเรือนจำกลางเชียงใหม่ กระทำความผิดและ เข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 5 ครั้ง)

“...สาเหตุการเริ่มเสพยาบ้ามาจากความเครียดเรื่องผู้หญิงและครอบครัวก็เลยมาเสพยากับ เพื่อน ทำงานเดือนละ 6,000 บาทไม่พอ สัมความเครียดหมดในช่วงเสพ...”

(นายนัท อายุ 24 ปี ผู้ต้องขังในเรือนจำกลางเชียงใหม่ กระทำความผิดและเข้า เรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 2 ครั้ง)

- การกระทำผิดซ้ำมีสาเหตุอีกประการมาจากการกลับสู่สภาพแวดล้อมแวดล้อมเดิม เช่น เพื่อน กลุ่มเดิม ไม่มีงานทำ ไม่มีรายได้เหมือน ถูกคนในชุมชนตีตราเหมือนเดิม ทำให้ไม่สามารถที่ ปรับเปลี่ยนตัวเองให้เป็นเหมือนคนปกติในสังคมได้ จนรู้สึกตัวเองเจอทางตัน จึงกลับไปหา ยาเสพติด
- การขายยาเสพติดหรือลักลอบขนยาเสพติดมีสาเหตุมาจากการอยากได้เงิน โทรศัพท์ และ รถจักรยานยนต์ เพื่อดึงดูดสาว ๆ ขอฟ้อแม่ไม่ได้หรือไม่มีแหล่งเงินทุนก็ต้องหาเอง จึงไปยุ่ง เกี่ยวกับการค้ายาเสพติด เพราะหาเงินง่ายกว่าการไปสานแข่งขายใบละ 5 บาท เนื่องจาก แรงจูงใจสูงจากการรับยาบ้ามาเม็ดละ 20 บาท แล้วขายไปเม็ดละ 150-200 บาท ซึ่งคุ้มค่ากับการเสี่ยง
- ผู้ต้องขังทุกคนยืนยันว่าหากมีงานทำที่มั่นคงและเพียงพอจะไม่กลับไปยุ่งกับการค้ายาเสพติด แต่ ถ้าหากพ้นโทษไปไม่มีงานทำไม่มีรายได้อาจจะมีโอกาสสูงที่จะกลับไปสู่วงจรอีก
- การเรียนหนังสือมีความสำคัญต่อผู้ต้องขังทุกคนเพราะทุกคนได้เรียนฟรีจนจบม.6 ในเรือนจำ ส่วน ป.ตรีต้องเสียค่าเทอมเอง ส่วนใหญ่ไม่มีเงินจึงไม่ได้เรียนต่อปริญญาตรีแม้จะอยากเรียน เพราะเห็นว่ามีประโยชน์กับอนาคตเมื่อพ้นโทษ ถ้าย้อนเวลากลับไปได้จะไปเรียนให้จบและไม่ ยุ่งกับยาเสพติดอีก

- สำหรับกิจกรรมที่ตั้งแต่ต้นนอนตอนตีห้า การสวดมนต์นั่งสมาธิ สานแข่ง หรืออื่นๆ ผู้ต้องขังทุกคนเห็นว่า

“...ไม่ได้มีประโยชน์ในการที่จะนำไปใช้ในการกลับไปใช้ชีวิตในสังคมหลังพ้นโทษ โดยเฉพาะการสวดมนต์ มันไม่อิน กลับทำให้จิตใจวุ่นวายมากกว่าเดิมด้วยซ้ำ เปรียบเทียบเหมือนกับคนไม่หิวหรือกินอิ่มแล้ว ยังบังคับให้กิน คิดว่าคนกินจะรู้สึกอร่อยหรือมีประโยชน์ไหม...”

(นายบอย อายุ 43 ปี ผู้ต้องขังในเรือนจำกลางเชียงใหม่ กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 5 ครั้ง)

- หลังจากพ้นโทษอยากจะมีเงินทุน (ประมาณหนึ่งแสนบาท) เพื่อลงทุนเปิดร้านเสริมสวย (ต่อม) เปิดร้านซ่อมรถ (บอย) ทำเกษตรเลี้ยงซีฟ (เกม) ทำงานก่อสร้างปูกระเบื้อง (นัท) หรือหมอนวด (อ้วน)
- ผู้ต้องขังบางคนมีรายได้ในเรือนจำเดือนละประมาณหนึ่งร้อยบาทซึ่งเป็นเงินส่วนแบ่งจากการสานแข่งวันละประมาณ 12 ใบ
- ผู้ต้องขังทุกคนบอกว่ายาบ้าเลิกได้โดยไม่มีอาการลงแดง อยู่ในเรือนจำได้โดยไม่ต้องเสพยาบ้า ดังนั้นไม่ใช่อาการติดยาที่ทำให้กลับไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด
- ยังไม่มีระบบติดตามให้ความช่วยเหลือหลังพ้นโทษ มีแต่การติดตามตัวให้มารายงานตามระยะเวลาสำหรับคนปล่อยตัวมีเงื่อนไข ไม่ได้มีการช่วยเหลือให้สามารถอยู่ได้ในสังคมแต่อย่างใด
- แนวทางการบำบัดฟื้นฟูในปัจจุบันไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในสังคม จึงไม่สามารถที่จะทำให้ผู้ที่พ้นโทษแล้วกลับไปใช้ชีวิตในสังคมปกติได้ หรือไม่ไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดได้
- ระบบพี่เลี้ยงสำหรับผู้พ้นโทษระบบการติดตามควบคุมและแนะนำแบบ peer to peer ทำผู้ที่พ้นโทษที่ทำหน้าที่พี่เลี้ยงมีรายได้และได้ช่วยแนะนำผู้ที่พ้นโทษครั้งแรกไม่ให้เดินทางผิดช่วยเหลือได้ทัน เพราะ “ผีจะเห็นผี” คนที่อยู่ในวงการ เดียวกันจะรู้ว่าใครเป็นยังไง
- ผู้ต้องขังเสนอให้ตั้งนิคมอุตสาหกรรม

“...ควรตั้งนิคมอุตสาหกรรมของราชทัณฑ์เองเพื่อนำเอาผู้ต้องขังที่มีอยู่ไปทำงานให้มีอาชีพมีรายได้และสร้างงานสร้างเศรษฐกิจให้สังคมต่อไปได้ ดีกว่าให้อยู่กันไปวันรวันออกแล้วก็กลับมาใหม่ ไม่ได้สร้างประโยชน์อะไร...”

(นายบอย อายุ 43 ปี ผู้ต้องขังในเรือนจำกลางเชียงใหม่ กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 5 ครั้ง)

- ระบบ CARE ที่นำมาใช้ไม่ได้ทำอย่างจริงจังไม่ได้ทำให้มีงานรองรับผู้ต้องขังที่พ้นโทษในทางปฏิบัติจริง

4.2 เรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี

คณะผู้วิจัยได้เดินทางไปเก็บรวบรวมข้อมูลในเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานีระหว่างวันที่ 27-29 เมษายน 2561 โดยมีการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้บริหารเรือนจำและเจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำ จำนวน 2 ท่าน และกลุ่มผู้ต้องขังในคดียาเสพติดที่มีประวัติการกระทำความผิดมากกว่า 1 ครั้ง จำนวน 5 คน โดยผลการสัมภาษณ์ของแต่ละกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามประเด็นดังกล่าวข้างต้น มีดังนี้

4.2.1 กลุ่มผู้บริหารเรือนจำและผู้คุม

จากการเข้าไปสัมภาษณ์ผู้บริหารในเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานีจำนวน 1 ท่านโดยเป็นตัวแทนของผู้บัญชาการเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี และเจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำ จำนวน 1 ท่านพร้อมกัน สามารถสรุปประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้

- 1) สภาพปัญหาที่สำคัญในเรือนจำที่ควรให้เร่งดำเนินการแก้ไขและมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา
 - ปัญหาผู้ต้องขังจำนวนมากเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานีเป็นเรือนจำที่มีโครงสร้างแบบเก่าซึ่งสร้างมานานมากกว่าร้อยปีโดยสามารถรับผู้ต้องขังได้ 800 คน แต่ปัจจุบันมีผู้ต้องขังประมาณ 3,700 คน โดยมีพื้นที่เพียง 10 ไร่ ทำให้เกิดปัญหาความแออัดของผู้ต้องขัง
 - ผู้คุมในเรือนจำเสนอแนะให้มีการปรับเปลี่ยนนโยบายให้มีการใช้วิธีการลงโทษทางเลือกมากขึ้น

“...ไม่ควรใช้การจำคุกเป็นหลักเพียงอย่างเดียว ซึ่งเปรียบเหมือนการจำคุกเป็นยาสามัญประจำบ้าน ซึ่งจะทำให้มีจำนวนผู้ต้องขังมากขึ้นเรื่อยๆ โดยในปลายปีพ.ศ. 2561 อาจจะมีผู้ต้องขังเพิ่มมากขึ้นจนมีจำนวนเกิน 400,000 คน ควรมีการยกเลิกการลงโทษจำคุกในความผิดบาง

ประเภท เช่น ความผิดในคดีเช็ค คดีน้ำกระທ່อม เป็นต้น ควรจะมีการลงโทษจำคุกในกรณีที่เป็นความผิดรุนแรงจริงๆ เท่านั้น ตัวอย่างเช่นการลงโทษในมาเลเซีย และสิงคโปร์...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

- ที่ตั้งของเรือนจำอยู่ในเขตเมืองมีชุมชนล้อมรอบเนื่องจากการขยายตัวของตัวเมืองไม่เหมาะสม ทำให้

“...การใช้มาตรการป้องกันบางอย่างไม่เหมาะสม เช่น การใช้เครื่องตัดสัญญาณโทรศัพท์ จะทำให้ส่งผลกระทบต่อการใช้โทรศัพท์ของประชาชนที่อยู่ใกล้เคียง ซึ่งปัญหาจะได้รับการแก้ไขในอีก 5 ปีเนื่องจากขณะนี้กำลังมีการก่อสร้างเรือนจำใหม่ที่อำเภอกาญจนดิษฐ์ ซึ่งจะเป็นโครงสร้างเรือนจำแบบใหม่เหมือนเรือนจำกลางเชียงใหม่...”

(ผู้อำนวยการส่วนควบคุมผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

2) แนวทางและปัญหาในการบริหารจัดการด้านต่างๆ

- เรือนจำกลางสุราษฎร์ธานีมีเพียงแดนเดียวและเป็นศูนย์กลางในเขตภาค 8 มีพื้นที่จำกัดแต่มีจำนวนผู้ต้องขังจำนวนมากไม่สามารถทำอะไรได้มากนักในการบริหารจัดการ มีการแก้ไขปัญหาด้วยการย้ายผู้ต้องขังบางส่วนไปเรือนจำใกล้เคียง
- แนวทางการควบคุมดูแลผู้ต้องขังทั่วไป

“...การควบคุมผู้ต้องขังในเรือนจำใช้วิธีการที่ยุติธรรมโปร่งใสในการควบคุม ไม่ก่ลั่นแกล้งหรือเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ยึดตามระเบียบ ทำงานด้วยความโปร่งใส มีการแจ้งผู้ต้องขังให้ชัดเจนว่าจะมีการทำอะไรบ้าง เช่น ในกรณีผู้ต้องขังคดีอุกฉกรรจ์ในคดียาเสพติด จะแจ้งให้ทราบว่าจะถูกดักฟังโทรศัพท์...”

(ผู้อำนวยการส่วนควบคุมผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

- นโยบายจากกรมราชทัณฑ์บางอย่างอาจจะมีปัญหาในทางปฏิบัติ เช่น นโยบายการให้ส่งเรื่องร้องเรียนต่อยุติธรรมชุมชนในกรณีที่ผู้ต้องขังบาดเจ็บหรือสวมแว่นดำมาในตอนส่งตัว ซึ่งในทางปฏิบัติจะเกิดปัญหากับตำรวจในพื้นที่
- มีการจัดการด้านสุขภาพโดยจัดให้มีการตรวจสุขภาพประจำปี มีการตรวจโรคมะเร็ง มีการตรวจสุขภาพตอนแรกเข้า
- มีเครื่องตรวจร่างกายก่อนขึ้นเรือนนอนเป็นแบบ Walk Through เพื่อป้องกันการนำสิ่งของขึ้นไปบนเรือนนอน
- เคยมีกรณีน้ำท่วมเรือนจำ จำเป็นจะต้องให้ผู้ต้องขังต้องนำข้าวไปทานบนเรือนนอนแทนเพราะไม่มีสถานที่อื่น
- มีการจัดการเยี่ยมญาติให้ตามความเหมาะสมโดยแบ่งตามประเภทผู้ต้องขังในแต่ละวัน เช่น วันจันทร์และวันพุธ เป็นผู้ต้องขังแรกเข้า ผู้ต้องขังกัก หรืออยู่ในระหว่างการสอบสวน/ตรวจพิสูจน์ วันพฤหัสบดีสำหรับผู้ต้องขังยาเสพติดวันอังคารและศุกร์สำหรับผู้ต้องขังเด็ดขาดและมีคำพิพากษาแล้วในระหว่างเวลา 08.30-14.00 น. มีเวลา 10 นาทีในการเข้าเยี่ยม
- มีการติดกล้องวงจรปิดในส่วนที่สำคัญของเรือนจำ แต่ไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่
- จะมีการติดตั้งเครื่อง Body Scan มูลค่า 11 ล้านบาท บริเวณทางเข้าเรือน
- มีการแจ้งผลการตรวจทาง Video Conference จากหมอ และผลการตรวจสุขภาพจิต รวมทั้งมีการพิจารณาฝากขังผ่านทางวิดีโอคอล เพื่อไม่ต้องนำตัวผู้ต้องขังไปที่ศาล
- การตรวจสอบการลักลอบนำสิ่งของผิดระเบียบในเรือนจำ

“...เรือนจำสุราษฎร์เป็นที่จับตาในเรื่องของการลักลอบนำโทรศัพท์เข้ามาในเรือนจำ โดยจะมีการตรวจค้นเรือนนอนทุกเดือนจากกรมราชทัณฑ์...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

“...เคยมีการลักลอบเอายาเสพติดเข้ามาในเรือนจำโดยการยัดไว้ในทวารหนัก โดยตรวจเจอหลังจากที่มีการแจกจ่ายให้ผู้ต้องขังแล้ว จึงมีการตรวจฉีกโทษทุกคนเพื่อตรวจสอบความเกี่ยวข้องและดำเนินการทางวินัยและดำเนินคดีอาญา ใช้งบประมาณประมาณแสนกว่าบาทในการตรวจฉีก...”

(ผู้อำนวยการส่วนควบคุมผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

- อาจจะมีการลักลอบเอาของต้องห้ามเข้ามาตอนไปศาล จึงต้องมีการตรวจร่างกายทุกครั้งหลังจากกลับจากศาล
- บางครั้งมีลูกจ้างที่คอยช่วยเหลือผู้ต้องขังในการนำสิ่งของต้องห้ามเข้ามาในเรือนจำเพื่อแลกเปลี่ยนกับผลประโยชน์ที่เขามองว่าคุ้มค่า เพราะลูกจ้างได้รับค่าตอบแทนไม่เหมือนเจ้าหน้าที่
- เครื่องตัดสัญญาณโทรศัพท์มีปัญหาขัดข้องไม่สามารถใช้งานได้ในปัจจุบัน
- การจัดตู้แดงสำหรับการส่งเรื่องร้องทุกข์

“...ผู้บัญชาการเรือนจำจะเปิดตู้สลิปดาห์ละครึ่ง โดยหากเป็นเรื่องร้องเรียนทั่วไปไม่มีการระบุชื่อ หากตรวจสอบว่าเป็นการปฏิบัติตามระเบียบก็จะเป็นการดำเนินการต่อ เช่น กรณีการจ่ายยา พาราเซตามอลยากของพยาบาล แต่หากเป็นเรื่องที่มีการลงชื่อหรือมีชื่อผู้เกี่ยวข้องจะมีการเรียกมาสอบถามและช่วยเหลือตามความเหมาะสม...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

- การห้ามแจกจ่ายถุงยางอนามัยในเรือนจำ

“...มีการห้ามแจกจ่ายถุงยางอนามัยอย่างเปิดเผยในเรือนจำ เนื่องจากโดยระเบียบไม่สามารถทำได้เพราะมีกฎหมายห้ามไม่ให้มีเพศสัมพันธ์ในเรือนจำ ดังนั้นการแจกจ่ายถุงยางอนามัยจึงเป็นการส่งเสริมให้ฝ่าฝืนกฎ จึงมีการห้ามแจกจ่ายถุงยางอนามัย...”

(ผู้อำนวยการส่วนควบคุมผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

- การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่ป่วยร้ายแรงในเรือนจำ

“...เรือนจำไม่มีการแยกตัวผู้ต้องขังที่เป็นโรคเอดส์ออกจากผู้ต้องขังทั่วไป แต่มีการให้ยาต้าน เพื่อไม่ให้อาการทรุดลงและสามารถดำเนินชีวิตได้...”

(ผู้อำนวยการส่วนควบคุมผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

- เรือนจำมีความพยายามในการที่จะให้ผู้ต้องขังที่เป็นเพศที่สามพักอยู่ในเรือนนอนเดียวกันเพื่อสามารถควบคุมได้ง่ายขึ้นโดยมีประมาณสามสิบคนในเรือนจำ
- มีหน่วยงานด้านเข้ามาช่วยเหลือมอบสิ่งของเครื่องใช้ให้ผู้ต้องขัง เช่น กาชาด

“...แต่ไม่เคยมีหน่วยงานของสหประชาชาติเข้ามาให้ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชน...”

(ผู้อำนวยการส่วนควบคุมผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

- มีสถานพยาบาลสำหรับแยกผู้ป่วยหนักหรือเป็นโรคติดต่อที่อยู่ในระยะแพร่เชื้อ
- มีการจัดให้เล่นกีฬาบ้างตามโอกาส เช่น การเตะตะกร้อ การเล่นฟุตบอลโกลหนู เป็นต้น แต่ไม่มีสนามกีฬาหรือที่เล่นเฉพาะ ไม่มีห้องฟิตเนส หรืออุปกรณ์ในการเล่นฟิตเนส
- ผู้ต้องขังต่างชาติเป็นชาวเมียนมาประมาณสองร้อยคน อยู่รวมกันกับคนไทยไม่มีล่ามในเรือนจำ
- มีการทะเลาะกันกันระหว่างผู้ต้องขังเนื่องจากมีคนจำนวนมากและส่วนใหญ่ยังเป็นวัยรุ่นอาจจะอารมณ์ร้อน มีการเบียดเสียดกระทบกระทั่งในบ้างเป็นธรรมดา แต่ก็ไม่มีความรุนแรงมากมาย แค่การชกต่อยกันคนละทีสองที ยังไม่เคยมีการยกพวกตีกันระหว่างบ้านหรือกลุ่ม
- แนะนำให้ใช้หลักการ 3 ข. ประกอบด้วย

“...ชั้น ช้อน ชีวิต โดยชั้น คือ ชั้นของนักโทษ ที่จะช่วยให้ออกจากเรือนจำเร็วขึ้นเมื่อมีชั้นที่สูง ชั้น ช้อนคือช้อนอาหารสำหรับใช้ในการทานอาหาร และชีวิตคือการรักษาชีวิตให้รอดออกไปจากเรือนจำ...”

(ผู้อำนวยการส่วนควบคุมผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

3) แนวทางและปัญหาในการบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขังในด้านต่างๆ

- การเตรียมตัวผู้ต้องขังก่อนปล่อย

“มีโปรแกรมการเตรียมตัวผู้ต้องขังก่อนพ้นโทษในระยะ 6 เดือน โดยจะมีการแนะนำเกี่ยวกับวิธีการทำบัตร การไปติดต่อสถานที่ต่างๆ การรับสวัสดิการ เป็นต้น”

(ผู้อำนวยการส่วนควบคุมผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

“...มีการสร้างศูนย์ CARE ทำหน้าที่ในการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ในการจัดหางานให้กับผู้ต้องขังที่พ้นโทษ...”

(ผู้อำนวยการส่วนควบคุมผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

- การบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขัง

“...มีการจัดการอบรม To be No.1 มีการจัดชุมชนบำบัดยาเสพติด สำหรับผู้ที่เข้าข่ายต้องบำบัดเพื่อให้ได้ลงปรับพฤติกรรมบางอย่าง เช่น คนที่ไม่เคยไหว้พระสวดมนต์เลย ก็ได้มีโอกาสได้ทำสมาธิและไหว้พระสวดมนต์...”

(ผู้อำนวยการส่วนควบคุมผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

“...มีการจัดการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังที่ไม่จบม.3 เป็นการเรียนฟรี โดยประสานงานกับ กศน. ให้สนับสนุนครูที่จะมาสอนในเรือนจำ...”

(ผู้อำนวยการส่วนควบคุมผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

“...มีการฝึกวิชาชีพให้ โดยสถาบันการศึกษาด้านอาชีพมาฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้นให้กับผู้ต้องขังที่สนใจเข้าอบรม โดยประกอบหลักสูตรช่างไฟฟ้า (เดินสายไฟ) ช่างปูกระเบื้อง ช่างก่อ

อิฐฉาบปูน มีการฝึกถักอวน นอกจากนี้ยังมีการฝึกอาชีพเกษตรกรรมเลี้ยงสัตว์และช่างไม้ที่ เรือจำชั่วคราวทุ่งเขนซึ่งเป็นศูนย์เตรียมพร้อมก่อนปล่อยสำหรับผู้ต้องขังในคดีทั่วไปไม่ใช่คดี ยาเสพติด ต้องโทษไม่เกินห้าปี ที่มีความประพฤติดี ให้ไปอยู่ที่เรือนจำดังกล่าว...”

(ผู้อำนวยการส่วนควบคุมผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

“...การเข้าอบรมวิชาชีพเป็นทางเลือกในการออกจากเรือน เนื่องจากเป็นเงื่อนไขในการประเมิน เลื่อนชั้นของผู้ต้องขัง ซึ่งชั้นของผู้ต้องขังจะเป็นสิ่งที่กำหนดสิทธิในการพิจารณาลดวันลงโทษ หรือการได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติก่อนครบกำหนดโทษ...”

(ผู้อำนวยการส่วนควบคุมผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

- ผู้ต้องขังหญิงประมาณ 400 คนมีการฝึกอาชีพทำอาหารและเบเกอรี่
- ในเรือนจำสุราษฎร์ธานีไม่มีการทำงานบริการทางสังคม โดย

“...นักโทษประมาณครึ่งหนึ่งเป็น “จิตอาสา” ไม่ต้องทำอะไร นั่งเล่นเดินไปเดินมาในเรือนจำใน แต่ละวัน...”

(ผู้อำนวยการส่วนควบคุมผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

- เรือนจำสุราษฎร์ธานีเป็นหน่วยฝึกอบรมในโปรแกรมความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ โปรแกรมการอบรม คดีความรุนแรงทางเพศมีที่เรือนจำปากพูนัง
- การกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง

“...เมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษออกไปไม่สามารถควบคุมได้ โดยเฉพาะเมื่อกลับเข้าสู่สภาพแวดล้อมเดิม ก็จะกลับมากระทำความผิดอีก และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ผู้ต้องขังไม่มีครอบครัวแล้วก็จะกลับไปทำผิดอีก การมีครอบครัวคอยช่วยเหลือสนับสนุนจะทำให้สามารถตั้งตัวได้...”

(ผู้อำนวยการส่วนควบคุมผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

“...การแก้ไขปัญหายาเสพติดควรให้จริงจังเพื่อไม่ให้ผู้ที่เคยกระทำผิดกลับเข้าไปทำผิดอีก โดยเปรียบกับ น้ำท่วมรอบเรือนจำโอกาสที่จะเข้ามาเรือนจำก็มี แม้ว่าจะไม่ต้องการให้เข้ามา นั่นคือ เมื่อในสังคมนอกเรือนจำมียาเสพติดแม้ว่าจะพยายามไม่ใช้คนเหล่านี้ไม่กลับไปกระทำผิดอีกแต่หากยังมียาเสพติดระบาดอยู่ก็คงหลีกเลี่ยงไม่ได้...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

4) แนวทางและปัญหาในการบริหารจัดการเจ้าหน้าที่/บุคลากรในด้านต่างๆ

- เจ้าหน้าที่ยังไม่เพียงพอ โดยในเรือนจำมีนักจิตวิทยา จำนวน 1 คน นักสังคมสงเคราะห์จำนวน 2 คน และพยาบาล จำนวน 3 คน
- สำหรับเจ้าหน้าที่มีจำนวน 102 คน อัตราส่วนของเจ้าหน้าที่คุมขังกับผู้ต้องขังคิดเป็น 1 ต่อ 50 และผู้ต้องขังส่วนใหญ่กระทำความผิดในคดียาเสพติด

4.2.2 กลุ่มผู้ต้องขัง

จากการเข้าไปสัมภาษณ์ผู้ต้องขังคดียาเสพติดที่มีการกระทำความผิดตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไปในเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี จำนวน 5 คน ประกอบด้วยนามสมมติดังต่อไปนี้

1. นายต๋ม อายุ 38 ปี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง จบการศึกษา ป.6

2. นายยัน อายุ 45 ปี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง จบการศึกษา ป.6

3. นายเขม อายุ 36 ปี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 2 ครั้ง จบการศึกษา ม.3

4. นายแป๊ะ อายุ 44 ปี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 2 ครั้ง จบการศึกษา ม.3

5. นายโอ๊ด อายุ 35 ปี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 2 ครั้ง จบการศึกษา ม.6

โดยสามารถสรุปข้อมูลที่สำคัญจำแนกตามประเด็นได้ดังนี้

- 1) สภาพปัญหาที่สำคัญในเรือนจำที่ควรให้เร่งดำเนินการแก้ไขและมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา

- ปัญหาผู้ต้องขังจำนวนมาก มีความแออัด ไม่มีพื้นที่ในการทำกิจกรรมแม้จะมีเรือนนอนใหม่ก็ยังแออัดอยู่ แต่เดิมต้องแขวนอุ้นนอนในเรือนนอน ปัจจุบันมีเตียงสองชั้นนอน

2) แนวทางและปัญหาในการบริหารจัดการด้านต่างๆ

- สำหรับอาหารมีการจัดให้ 3 มื้อ โดยมื้อเช้าเป็นอาหารอย่างเดียว เวลา 07.00 น. มื้อกลางวันเป็นข้าวต้ม เวลา 11.00 น. และมื้อเย็นเป็นอาหารอย่างเดียว เวลา 14.30 น.
- มีการจัดล็อกเกอร์ส่วนตัวให้ผู้ต้องขังใช้สองคนต่อหนึ่งตู้ สำหรับเก็บของใช้ส่วนตัวเสื้อผ้า และของใช้อื่นๆ
- การลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำความผิดวินัยเรือนจำรุนแรง เช่น ทำร้ายผู้ต้องขัง จะต้องโดนลงโทษโดยการแยกขังห้องเดียว
- มีการเปิดวิดีโอให้ดูในเรือนนอน โดยเป็นรายการที่ออกอากาศแล้วเอามาเปิดให้ดู เช่น ละครเรื่องบุพเพสันนิวาส โดยจะปิดโทรทัศน์เวลา 21.00 น.
- การดำเนินชีวิตในเรือนจำตื่น 05.00 น. และลงจากเรือนนอนตอน 07.00-16.00 น. แล้วกลับขึ้นเรือนนอน
- ในเรือนจำมีน้ำดื่ม และน้ำร้อน กาแฟ ให้บริการตลอดเวลา
- การร้องเรียน มีตู้แดงให้แสดงความคิดเห็นมีการเปิดตู้สับดาห้ละครึ่ง

“...มีการร้องเรียนเรื่องการกินการนอนแล้วได้รับการแก้ไขบ้าง...”

(นายต๋ม อายุ 38 ปี จบการศึกษา ป.6 ผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี
กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง)

- ผู้ต้องขังมีความเครียด

“...เกิดความเครียดบ้างบางวัน อยากจะอยู่เงียบคนเดียว แต่บางทีก็ไม่มีสถานที่ให้...”

(นายต๋ม อายุ 38 ปี จบการศึกษา ป.6 ผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี
กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง)

- การอาบน้ำรวมของผู้ต้องขัง

“...การอาบน้ำ จะเป็นการอาบน้ำรวม มีข้อจำกัดต้องทำตามเสียงนกหวีดโดยเจ้าหน้าที่จะเป่านกหวีดครั้งแรกจะให้ตักน้ำอาบ นกหวีดที่สองให้ถูสบู่และล้างตัว และนกหวีดที่สามจะต้องเช็ดตัวกลับขึ้นเรือนนอน รวมแล้วประมาณ 15 ชั้น ทั้งนี้เนื่องจากมีน้ำจำกัดต้องอาบเป็นรอบๆ เพื่อให้ทุกคนได้อาบน้ำ โดยจะอาบวันละ 2 รอบ เช้าและเย็น..”

(นายยัน อายุ 45 ปี จบการศึกษา ป.6 ผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี
กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง)

- การได้รับแจ้งสิทธิต่างๆ ของผู้ต้องขัง

“...ไม่เคยได้รับการชี้แจงสิทธิด้านสิทธิมนุษยชน...”

(นายไธต์ อายุ 35 ปี จบการศึกษา ม.6 ผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี
กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 2 ครั้ง)

- มีเงินในบัญชีได้ไม่เกิน 9,000 บาท สามารถตรวจสอบได้โดยการสแกนลายนิ้วมือที่เครื่อง
- มีสถานพยาบาลและเจ้าหน้าที่พยาบาลคอยดูแลยามเจ็บป่วย
- การลงโทษทางวินัย

“...เคยลงโทษทางวินัยโดยการถูกส่งไปยังเรือนจำอื่นในกรณีทะเลาะวิวาทเพื่อแยกออกจากกัน...”

(นายตัม อายุ 38 ปี จบการศึกษา ป.6 ผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี
กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง)

- ผู้ต้องขังทุกคนได้รับการตรวจสอบสุขภาพประจำปี รวมทั้งการตรวจสอบสภาพฟัน แต่ไม่มีการตรวจสอบสุขภาพจิต
- มีการเยี่ยมญาติครั้งละ 10 นาที ตามวันที่กำหนดตามประเภทของผู้ต้องขัง

3) แนวทางและปัญหาในการบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขังในด้านต่างๆ

- สาเหตุเริ่มต้นของการการเสพติดยาบ้า

“...เนื่องจากการติดเพื่อนในช่วงอายุ 17-18 ปี เพื่อนชักชวนให้ลองแล้วติดใจกลืนและความรู้สึกในขณะอยู่ในฤทธิ์ยาที่ทำให้รู้สึกกระปรี้กระเปร่า ในตอนหลังมาจะเสพเพื่อใช้ในการทำงาน เพราะเมื่อเสพแล้วจะทำงานได้นานขึ้น แต่เมื่อหมดฤทธิ์ยาก็จะเพลีย โดยหากต้องการจะทำงานก็ต้องเสพใหม่ หนึ่งเม็ดในอดีตจะอยู่ได้ประมาณหนึ่งวัน แต่ปัจจุบันเหลือน้อยลง ครึ่งวัน หรือน้อยกว่า โดยหากเสพหนึ่งเม็ดราคาประมาณ 150 บาทเพื่อทำงานได้วันละ 300 บาท ก็จะเหลือเงิน 150 บาท ทำให้ไม่เงินเก็บหรือใช้จ่าย ต้องหันมาขายเพื่อจะได้มีเงินเก็บและยาบ้าสามารถหาได้ง่าย...”

(นายตั้ม อายุ 38 ปี จบการศึกษา ป.6 ผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี
กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง)

- ผู้ต้องขังทุกคนเสพยาแล้วไม่เคยกระทำความรุนแรงหรือมีภาพหลอน โดยเห็นว่า

“...พฤติกรรมรุนแรงน่าจะขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล รวมถึงการลักทรัพย์ผู้ต้องขังไม่เคยกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์และไม่เคยคิดจะทำ ดังนั้นการลักขโมยทรัพย์เพื่อไปซื้อขายเป็นเพียงข้ออ้างของบางคนเท่านั้นไม่ใช่ทุกคน...”

(นายเชม อายุ 36 ปี จบการศึกษา ม.3 ผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี
กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 2 ครั้ง)

- ปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษออกไป

“...หลังจากพ้นโทษไปแล้วไม่สามารถหางานได้เนื่องจากมีรอยสักเต็มตัวจากการที่เข้ามาอยู่ในเรือนจำ...”

(นายตัม อายุ 38 ปี จบการศึกษา ป.6 ผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี
กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง)

“...หลังจากพ้นโทษครั้งแรกทำงานปลูกปาล์ม กร๊อดยางช่วยพ่อทำงานแต่ด้วยราคายางและปาล์มถูกลงทำให้รายได้ไม่เพียงพอจึงกลับมาขายยาบ้าอีก...”

(นายเชม อายุ 36 ปี จบการศึกษา ม.3 ผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี
กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 2 ครั้ง)

“...ยาบ้าระบาดมากในปัจจุบันเพราะมีการระบาดในโรงเรียน โดยกลุ่มเด็กเกเรนำเข้าไป แต่เดิมมีการแพร่ระบาดเฉพาะในกลุ่มผู้ใช้แรงงานและคนขับรถเท่านั้น...”

(นายแป๊ะ อายุ 44 ปี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 2 ครั้ง)

- ผู้ต้องขังทุกคนรู้ว่า “วันหนึ่งจะต้องเกม” คือถูกตำรวจจับได้ไม่มีทางหนีพ้นแต่ก็ยังทำผิด โดยอ้างเหตุผลเพื่อความอยู่รอด
- การเลิกเสพยาบ้าสามารถทำได้ โดยขึ้นอยู่จิตใจและสภาพแวดล้อม โดยหากกลับไปอยู่ในสภาพเดิมยาบ้าหาได้ง่าย ไม่มีงานทำ เพื่อนชวนอาจจะกลับมายุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดอีก นอกจากนี้ยังมีครอบครัวที่มีผลทำให้ห่างจากยาเสพติดได้ เช่น ลูกขอไม่ให้ยุ่งเกี่ยวหรือเพื่ออนาคตของลูกกลัวลูกมีปัญหาในการหางานทำหรืออยู่ในสังคม เป็นต้น
- การเข้าอบรมเพื่อได้วันลดโทษ

“...มีการเข้ารับการอบรมสมาธิและวิชาชีพเพื่อให้ได้ประกาศนียบัตรสำหรับใช้ในการประเมินเลื่อนขั้นนักโทษให้สูงขึ้นเพื่อใช้ในการลดวันลงโทษ เช่น การฝึกอบรมสมาธิ 3 เดือน การฝึกอาชีพช่างไฟฟ้า ช่างปูกระเบื้อง ช่างอิฐช่างปูน ช่างตัดผม...”

(นายยัน อายุ 45 ปี จบการศึกษา ป.6 ผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี
กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง)

- การไม่อยากเรียนหนังสือในเรือนจำ

“...ไม่อยากเรียนต่อแล้วเพราะรู้สึกว่าจะไม่มีประโยชน์อะไร หัวตื้อไม่อยากเรียน...”

(ตั้ม ยัน ไอ้ต ผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี จบแค่ชั้น ป.6)

- ผู้ต้องขังทุกคนออกไปไม่อยากจะเข้ามาอีก อยากจะเลิกยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด โดยหากมีอาชีพและมีรายได้ที่เหมาะสมก็จะไม่ยุ่งกับยาเสพติดอีก แต่โดยพื้นฐานทางด้านการศึกษาศาสนาความสามารถทักษะแล้วยังไม่สามารถที่จะหางานที่มั่นคงได้

- ผลการปฏิบัติของศูนย์ CARE

“...มีระบบ CARE ที่มีการประสานงานกับโรงแรมยาง จะรับเข้าทำงานหลังจากพ้นโทษ แต่ยังไม่ทราบถึงผลการดำเนินการ...”

(นายยัน อายุ 45 ปี จบการศึกษา ป.6 ผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี
กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง)

- ข้อเสนอแนะในการฝึกวิชาชีพ

“...ควรมีการฝึกอบรมวิชาชีพหลายๆ ด้าน และสามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพได้จริงในสังคม มีประกาศที่สังคมยอมรับ นำไปสมัครงานได้...”

(นายไอ้ต อายุ 35 ปี จบการศึกษา ม.6 ผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี
กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 2 ครั้ง)

“...มีการให้ฝึกถักอวนในเรือนจำ ได้เดือนละ 60-80 บาท ซึ่งในความเป็นจริงการฝึกถักอวนไม่สามารถที่เอาไปทำเป็นอาชีพได้เมื่อพ้นโทษออกไป...”

(นายแป๊ะ อายุ 44 ปี จบการศึกษา ม.3 ผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี
กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 2 ครั้ง)

- ปัญหาในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด

“...มีการบำบัดยาเสพติดแต่ไม่ค่อยได้ทำกิจกรรมอะไรเท่าไรเนื่องจากมีคนจำนวนมากและมีข้อจำกัดด้านพื้นที่ ไม่ได้ผลสำเร็จเท่าที่ควร...”

(นายแป๊ะ อายุ 44 ปี จบการศึกษา ม.3 ผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี
กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 2 ครั้ง)

- การแก้ไขปัญหายาเสพติด

“...ควรกำจัดการต้นตอของยาเสพติด ผู้นำเข้าและผู้ขายรายใหญ่ ไม่ใช่ตามจับเฉพาะพวกค้ารายย่อย ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในเรือนจำ คนที่เข้ามาอยู่ในเรือนจำส่วนใหญ่จะเป็นปลายเหตุแค่ผู้เสพและจำหน่ายเพื่อเลี้ยงชีพเท่านั้น ถ้าไม่มียาบ้าให้ออมาขายได้ง่ายคนก็ไม่เสาะแสวงหาขาย แต่เมื่อมันหาได้ง่ายหรือทำได้ง่ายโอกาสคนที่ทำผิดก็มีมากด้วย...”

(นายโอ๊ต อายุ 35 ปี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 2 ครั้ง)

- การพัฒนาโอกาสการศึกษาให้มีความรู้หรือความสามารถในการประกอบอาชีพก็จะทำให้หางานที่มั่นคงทำได้ และไม่ไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด

- การปราบปรามยาเสพติดต้องมีประสิทธิภาพ

“...ผู้ค้าจะยอมสละยาบ้าบางส่วนให้เจ้าหน้าที่จับกุม สมมติมียาบ้าสองล้านเม็ดยอมให้จับห้าแสนเม็ดเพื่อให้ไปแถลงข่าว แต่ขอให้ปล่อยผ่านไปหนึ่งล้านห้าแสนเม็ด...”

(นายยัน อายุ 45 ปี จบการศึกษา ป.6 ผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี
กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง)

- ความเห็นต่อการเพิ่มโทษตามกฎหมาย

“...ไม่อยากให้มีกฎหมายในการเพิ่มโทษสำหรับการกระทำความผิดเพราะทำให้ยากในการขอ
ลดวันลงโทษ...”

(นายยัน อายุ 45 ปี จบการศึกษา ป.6 ผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี
กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง)

- การเตรียมตัวก่อนปล่อย

“...อีกประมาณสี่เดือนจะพ้นโทษแต่ยังไม่ได้รับการเข้าโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนออก
จากเรือนจำ...”

(นายเข้มกับนายไอ้ต ผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

4.3 เรือนจำกลางขอนแก่น

คณะผู้วิจัยได้เดินทางไปเก็บรวบรวมข้อมูลในเรือนจำกลางขอนแก่นระหว่างวันที่ 14-16 มิถุนายน 2561 โดยมีการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้บริหารเรือนจำ จำนวน 1 ท่าน กลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำ จำนวน 1 ท่าน และกลุ่มผู้ต้องขังในคดียาเสพติดที่มีประวัติการกระทำความผิดมากกว่า 1 ครั้ง จำนวน 5 คน โดยผลการสัมภาษณ์ของแต่ละกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามประเด็นดังกล่าวข้างต้น มีดังนี้

4.3.1 กลุ่มผู้บริหารเรือนจำ

จากการเข้าไปสัมภาษณ์ผู้บริหารในเรือนจำกลางขอนแก่น จำนวน 1 ท่านโดยผู้บัญชาการเรือนจำกลางขอนแก่นเป็นผู้ให้ข้อมูลด้วยตนเอง ซึ่งเคยเป็นผู้บัญชาการเรือนจำมาแล้ว 7 แห่ง สามารถสรุปประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้

1) สภาพปัญหาที่สำคัญในเรือนจำที่ควรให้เร่งดำเนินการแก้ไขและมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา

“...ปัญหาผู้ต้องขังจำนวนมากในเรือนจำ โดยมีจำนวนผู้ต้องขังกว่า 4,100 คน ซึ่งเกินจำนวนมาตรฐานที่เรือนจำสามารถรองรับได้ที่จำนวน 2,700 คน โดยเป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วประเทศที่มีจำนวนผู้ต้องขังกว่าสามแสนคนแต่มีเรือนจำเพียง 143 แห่ง...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

2) แนวทางและปัญหาในการบริหารจัดการด้านต่างๆ

- เรือนจำกลางขอนแก่นเป็นเรือนจำโครงสร้างแบบเก่า จึงมีเพียงแดนเดียวแต่มีจัดแบ่งพื้นที่เป็นโซนต่างๆ โดยมีเนื้อที่ภายในจำนวน 16 ไร่ เช่น เขตการศึกษาและพัฒนาจิตใจ เขตการฝึกอาชีพ ช่างไม้ เขตผู้ต้องขังหญิง เป็นต้น
- การให้บริการตรวจสอบสุขภาพผู้ต้องขังเป็นประจำโดยคณะแพทย์จากโรงพยาบาลขอนแก่น
- สำหรับผู้ต้องขังติดเชื่อเอดส์จะมีการให้ยาช่วยควบคุมอาการ โดยไม่มีการแยกผู้ป่วยออกจากผู้ต้องขังอื่น
- มีการให้ความสำคัญกับหลักการปฏิบัติมาตรฐานสากลกับผู้ต้องขัง Mandela Rules สำหรับผู้ต้องขังชาย และ Bangkok Rules สำหรับผู้ต้องขังหญิง
- มีการให้เยี่ยมญาติด้วยระบบอัตโนมัติ มีการสแกนหน้าญาติเพื่อรับบัตรคิว โดยจะสามารถเยี่ยมญาติได้ครั้งละไม่เกิน 5 คนเป็นเวลา 15 นาที มีจำนวนช่องสำหรับเยี่ยมญาติ 23 ช่อง ในช่วงเวลา 08.30-15.00 น.
- มีระบบการร้องเรียนให้กับผู้ต้องขังโดยมีตู้แดง ส่วนใหญ่จะมีเรื่องร้องเรียนจากผู้หญิงมากกว่าผู้ต้องขังชายในเรื่องของความเป็นอยู่ทั่วไป
- การกระทำผิดวินัยของผู้ต้องขัง

“...การทำผิวดินมีน้อย เพราะกลัวถูกย้ายไปที่อื่นซึ่งมีสภาพความเป็นอยู่ที่แย่กว่า หากมีการ
กระทำความผิดถ้าไม่รุนแรงมากจะมีการลงโทษด้วยการฝึกวินัย วิ่งรอบสนาม เช่น การลัก
กาแฟเพื่อน จะโดนลงโทษทางวินัยโดยการตัดการเยี่ยมญาติ และฝึกวินัย...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

“...ปัญหาการทะเลาะกันในเรือนจำของผู้ต้องขังไม่ค่อยมี ส่วนใหญ่ที่มีจะเป็นผู้ต้องขังที่มี
ความเครียดหรือเป็นโรคจิตเวช ที่มักจะทำร้ายร่างกายคนอื่น/เจ้าหน้าที่ในบางครั้ง...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

- การเปิดให้เข้าศึกษาดูงาน

“...มีการเปิดให้ภายนอกได้เข้ามาศึกษาดูงาน โดยเฉพาะนักเรียนให้เข้ามาดูตัวอย่างโทษของ
การกระทำผิดในเรือนจำและมีการนำผู้ต้องขังไปสอนเด็กในโรงเรียนอีกส่วนหนึ่ง...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

- มีกิจกรรมสันทนาการหลายอย่างเพื่อคลายเครียด เช่น การแข่งขันกีฬา การเปิดรายการทีวีในโรง
นอนในช่วง 17.00-21.00 น. การแสดงดนตรี การเตรียมวงโยทวาธิตสวนสนาม การวาด
ภาพเหมือน
- ในโรงนอนมีน้ำดื่มเพียงพอ โดยมีแก้วประจำตัวผู้ต้องขังคนละใบ มีการดูแลใกล้ชิดให้สะอาดมีน้ำ
ใช้เพียงพอ
- อาบน้ำโดยใช้ฝักบัวในโรงอาบน้ำ
- ผู้ต้องขังที่มีอาการทางจิต

“...มีผู้ป่วยจิตเวชประมาณ 60-70 คน มีนักจิตวิทยา 1 คนช่วยดูแลและให้คำปรึกษา
โดยมีพยาบาลคอยจ่ายยารักษาตามอาการ...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

3) แนวทางและปัญหาในการบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขังในด้านต่างๆ

- มีนโยบายหลักในการฟื้นฟูผู้ต้องขังในเรือนจำกลางขอนแก่นให้มีวิชาชีพติดตัวกลับออกไป และยึดหลักการผู้ต้องขังเป็นผู้ด้อยโอกาส ควรได้รับการส่งเสริมให้สามารถช่วยเหลือตัวเองได้
- การบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดมีโครงการชุมชนบำบัด (TC) โดยมีระยะเวลา 4 เดือน นอกจากนี้ยังมีโครงการ TO BE NO.1
- มีโครงการบำบัดผู้ต้องขังที่กระทำความผิดใช้ความรุนแรงโดยใช้วิธีการดนตรีบำบัด
- การส่งเสริมการศึกษาของผู้ต้องขัง

“...มีการส่งเสริมการศึกษาให้กับผู้ต้องขังที่ไม่รู้หนังสือ โดยส่วนใหญ่ผู้ต้องขังจะมีการศึกษาจบชั้นป.6 โดยมีครูเข้ามาสอนให้ฟรีในเรือนจำสำหรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้มีผู้ต้องขังที่เรียนปริญญาตรีประมาณ 10 ราย...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

- การเข้าร่วมอบรมในโปรแกรมต่างๆ เป็นเงื่อนไขในการขอลดโทษ
- มีการปฏิบัติธรรมและฝึกสมาธิตามแนวทางสักคสาสมาธิ นอกจากการสวดมนต์เข้าเย็น 15 นาที
- มีการให้คำสัตย์ปฏิญาณก่อนออกจากเรือนจำว่าจะไม่กระทำความผิดอีก
- สำหรับการส่งเสริมอาชีพได้จัดให้มีการฝึกอาชีพ 10 อาชีพโดยให้ผู้ต้องขังเลือกตามความสมัครใจ เช่น ช่างไม้ ถักอวน ชักรีด ศิลปะพื้นบ้าน นวดแผนไทย ช่างผม เป็นต้น

“...มีการใช้เครือข่ายจากภาคประชาชนเข้ามาช่วยในเรือนจำ เช่น วิทยาลัยสารพัดช่างขอนแก่น วิทยาลัยเทคนิคขอนแก่นในการฝึกสอนวิชาชีพระยะสั้น คณะศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่มาช่วยสอนการแสดงพื้นบ้านตั้งวงดนตรี ฟังงามขามแก่น ซึ่งเป็นที่วงดนตรีพื้นบ้านที่มีชื่อเสียงได้แสดงต่อหน้าร.10 ในงานอุ่นไอรัก...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

- นักแสดงในวงดนตรีมีวงมโหรีมาขอจองตัวไปทำงานหลังพันทอง เป็นการสร้างอาชีพและบำบัดความเครียดได้ดี

- การฝึกอาชีพของผู้ต้องขังหญิง

“...เรือนจำให้ความสำคัญกับโครงการ INSPIRE ของพระองค์ภา ในการที่จะดูแลผู้ต้องขัง โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิง มีการฝึกอาชีพจากศูนย์ศิลปาชีพในการทำสร้อยข้อมือ...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

- มีการติดตามประเมินผลหลังพันทอง 1 ปีสำหรับผู้เข้าร่วมโครงการให้ทุนในการทำอาชีพ โดย

“...การช่วยเหลือโดยเรือนจำทำได้จำกัดเฉพาะที่อยู่ในเรือนจำเท่านั้น แต่ออกไปข้างนอกสังคม น่าจะต้องรับผิดชอบในการช่วยเหลือ โดยเฉพาะครอบครัว นอกจากนี้สังคมควรจะให้โอกาสแก่ผู้พ้นโทษด้วย ครอบครัวมักจะโทษเรือนจำว่าทำอย่างไรให้ลูกหลานกลับไปทำผิดอีก ทั้งที่จริงน่าจะโทษตัวเองที่ดูแลลูกหลานไม่ได้...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

- การจัดการเยี่ยมญาติ

“...เรือนจำจัดให้มีโครงการครอบครัวสัมพันธ์ โดยให้ญาติสามารถเข้ามาเยี่ยมในเรือนจำได้ 1 วัน...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

- ผู้ต้องขังที่ไม่มีที่ดินทำกินมีโอกาสกลับไปกระทำความผิดอีกมากกว่าคนที่มียี่นาในการทำกิน

- การทำงานนอกเรือนจำของผู้ต้องขัง

“...มีการจัดผู้ต้องขังประเภทนอกจำได้ ทำงานนอกเรือนจำได้ เช่น การทำงานบริการสาธารณะ การล้างรถ การนวดแผนไทย การทำร้านอาหาร เป็นต้น” ผู้บริหารเรือนจำกลางขอนแก่น

- การฝึกอาชีพอื่นๆ และการแบ่งรายได้

“การนวดแผนไทยได้ประสานสาธารณสุขจังหวัดให้ช่วยในการจัดการฝึกอบรม 150 ชั่วโมง และมีการทดสอบก่อนออกประกาศนียบัตรให้เพื่อสามารถนำไปใช้ในการเปิดร้านหรือทำงานได้เมื่อพ้นโทษ...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

“...กำลังจะมีโครงการนำผู้ต้องขังไปรับจ้างทำนาปลูกข้าวในพื้นที่เพื่อให้สามารถมีรายได้...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

“...มีการปันผลให้ผู้ต้องขังจากการทำงานในอัตราส่วน ร้อยละ 50 จากผลกำไร ร้อยละ 35 เป็นส่วนกลางในการบริหาร ร้อยละ 15 เป็นของเจ้าหน้าที่...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

4) แนวทางและปัญหาในการบริหารจัดการเจ้าหน้าที่/บุคลากรในด้านต่างๆ

- เจ้าหน้าที่ในด้านต่างๆ ยังมีจำนวนไม่เพียงพอกับปริมาณผู้ต้องขังในเรือนจำโดยมีเจ้าหน้าที่ทั้งหมด 130 คน มีเพียง 80 คนที่สามารถเข้าในเขตเรือนจำภายในได้มีพยาบาลจำนวน 3 คน และนักจิตวิทยาจำนวน 1 คน
- มีโครงการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่มาพร้อมกันในช่วงปลายปีงบประมาณ ทำให้มีปัญหาในการบริหารจัดการเจ้าหน้าที่

“...เรือนจำกลางขอนแก่นเป็นเรือนจำประเภทเขต 4 ต้องรองรับผู้ต้องขังที่ป่วยและถูกส่งตัวมา รักษาที่โรงพยาบาลในเมืองขอนแก่น ทำให้มีปัญหาในการให้เจ้าหน้าที่ไปควบคุมดูแล 2 คนต่อ ผู้ป่วย 1 คน...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

4.3.2 กลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำ

จากการเข้าไปสัมภาษณ์ผู้คุมในเรือนจำกลางขอนแก่น จำนวน 1 ท่าน โดยเป็นผู้อำนวยการส่วนควบคุม ผู้ต้องขัง ซึ่งมีประสบการณ์การทำงานในเรือนจำกลางขอนแก่นมากกว่า 10 ปี สามารถสรุปประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้

1) สภาพปัญหาที่สำคัญในเรือนจำที่ควรให้เร่งดำเนินการแก้ไขและมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา

“...ปัญหาผู้ต้องขังจำนวนมาก โดยมีจำนวนผู้ต้องขังจำนวน 4,138 คนในเนื้อที่ 16 ไร่ ทำให้ ความเป็นอยู่ในเรือนจำมีความแออัดและจำนวนเจ้าหน้าที่ควบคุมดูแลไม่เพียงพอ โดยผู้ต้องขัง ส่วนใหญ่เป็นผู้ต้องขังคดีอาชญากรรม...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

2) แนวทางและปัญหาในการบริหารจัดการด้านต่างๆ

- การจำแนกผู้ต้องขัง

“...มีการนำระบบจำแนกประเภทผู้ต้องขังมาใช้ในการจำแนกความรู้ อาการป่วย อาการ บาดเจ็บ ความถนัด เพื่อช่วยในการบริหารจัดการ...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

- การดูแลความสะอาดในเรือนจำ

“...มีการดูแลความสะอาดเรือนจำโดยใช้ระบบวินัยในการให้ผู้ต้องขังช่วยกันทำความสะอาด ไม่ให้สกปรก...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

- การสาธารณสุขและการพยาบาลในเรือนจำ

“...โรงพยาบาลขอนแก่นนำรถตู้ X-RAY มาให้บริการตรวจสุขภาพทุกเดือน มีบริการตัดแว่น
สำหรับผู้มีปัญหาทางสายตา...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

“...ให้ผู้ต้องขังมีแก้วประจำตัวในเรือนนอนเพื่อใช้ในการเติมน้ำเพื่อป้องกันการติดโรค...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

- การรับประทานอาหาร

“...อาหารผู้ต้องขังมี 3 มื้อ มื้อเช้า 07.00 น.เป็นกับข้าวสองอย่าง มื้อเย็น 15.00 น.เป็นกับข้าว
สองอย่างส่วนมื้อกลางวัน 11.50 น.เป็นข้าวต้มหรืออาหารจานเดียว โดยมีการประมาณคิดเป็น
เงินวันละ 36 บาท...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

- มีโทรทัศน์ให้ดูในช่วงเวลา 17.00-21.00 น. มีการจัดสถานที่เฉพาะสำหรับผู้สบุหรี

- การจัดการผู้ป่วยทางจิต

“...กรณีผู้ป่วยโรคจิต ผู้ต้องขังมักจะมีอาการเครียดจากปัญหาครอบครัว เช่น แฟนทิ้ง โดยญาติ
มาแจ้งให้ทราบตอนเย็นทำให้เกิดเสียสติ มีอาการคลุ้มคลั่ง ทำร้ายคนอื่น ดังนั้นต้องคอยกำชับ
ญาติไม่ให้นำเรื่องที่ไม่สบายใจมาคุยกับผู้ต้องขังเพราะอยู่ในเรือนจำก็เครียดพอแล้ว...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

- การกระทำผิดวินัยของผู้ต้องขัง

“...ปัญหาทะเลาะวิวาทไม่ค่อยมี สิ่งที่ดีสำหรับเจ้าหน้าที่เป็นเรื่องการก่อจลาจล ซึ่งถ้าเกิดขึ้นจะควบคุมยากเนื่องจากมีผู้ต้องขังจำนวนมากผู้คุมน้อย...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

- มีกิจกรรมสันทนาการในวันเทศกาลสำคัญ เช่น การประกวดร้องเพลง มีการแสดง แข่งขันกีฬา ในวันแม่ วันพืชมงคล วันสงกรานต์ วันปีใหม่
- การตรวจสอบภายใน

“...มีการตรวจค้นจู่โจมจากกรมราชทัณฑ์โดยไม่แจ้งล่วงหน้า...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

- มีการตรวจสอบคุณภาพอาหารจากสาธารณสุขจังหวัดตามหลัก Clean food good test

“...การตรวจสอบมาตรฐานที่นอนไม่ผ่าน เนื่องจากมีคนจำนวนมากต้องนอนเปียกกัน...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

“...มีผู้ต้องขังสูงอายุประมาณ 200 คน ส่วนใหญ่เป็นความผิดทางเพศ จะมีกิจกรรมพิเศษให้ทำ...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

3) แนวทางและปัญหาในการบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขังในด้านต่างๆ

- การฝึกอาชีพในเรือนจำ

“...ผู้ต้องขังได้รับการฝึกอาชีพ เช่น ช่างเชื่อม ช่างก่อสร้าง ช่างแกะสลัก ช่างทำเฟอร์นิเจอร์ตัดผม ช่างไฟฟ้า ช่างซ่อมเครื่องปรับอากาศ ทำพานพุ่ม พั่นลวดทองแดง เป็นต้น โดยวิทยาลัย

อาชีพและวิทยาลัยเทคนิคขอนแก่น นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมอาชีพการแสดงพื้นบ้าน โดย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

- การบำบัดผู้เกี่ยวข้องในคดียาเสพติดมีการจำแนกเป็นกลุ่มผู้เสพยาเสพติดและกลุ่มผู้ค้ารายย่อย แล้วมีโปรแกรมฝึกอบรมให้ความรู้

“...ลักษณะของกลุ่มผู้ที่กระทำผิดซ้ำมักจะเกิดจากสังคมไม่ยอมรับเมื่อพ้นโทษไปแล้ว ไม่มีที่ไป ไม่สามารถหางานทำได้ ครอบครัวมีปัญหา ข้อเสนอแนะจึงควรให้สังคมให้โอกาส และสร้างความมีวินัยในตัวเอง สังคมร่วมรับผิดชอบด้วยกัน..”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

- มีการจัดการอบรมธรรมะทุกเดือน โดยสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันเข้ารับการอบรมรุ่นละ 200 คน
- การส่งเสริมการศึกษาให้ผู้ต้องขัง

“...มีการส่งเสริมให้เรียนหนังสือชั้นประถม มัธยม ปวช./ปวส. และปริญญาตรี โดยมีการจัดพื้นที่ห้องเรียนใช้ในการเรียนการสอน มีห้องสมุดกลางให้สามารถเข้าอ่านหนังสือได้...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

- การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

“...ก่อนปล่อยตัว 6 เดือนจะมีการนำผู้ต้องขังเข้าโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย โดยมีการให้ความรู้ด้านกฎหมาย ศาสนา การปกครอง และการดำเนินชีวิตในสังคมโดยวิทยากร ทางด้านสาธารณสุข กรมการปกครอง และนักสังคมสงเคราะห์มาให้ความรู้...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

- มีการติดตามประเมินผลผู้ต้องขังที่พ้นโทษที่ได้รับทุนเลี้ยงชีพตามโครงการสนับสนุนทั้งจากส่วนภาคเอกชนและโครงการส่วนพระองค์ (INSPIRE)

- การจัดสรรรายได้ให้ผู้ต้องขัง

“...ผู้ต้องขังมีรายได้เป็นปันผลจากการทำงานอาชีพต่างๆ โดยจะหักทุนออกส่วนที่เป็นกำไรให้ผู้ต้องขังร้อยละ 50 ที่เหลือเป็นของส่วนกลางและเจ้าหน้าที่...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

- ผู้ต้องขังจำนวนมากมีกำลังแรงงานควรมีการนำไปใช้ในการรับจ้างทำงานนอกเรือนจำ เช่น การตัดข้าวโพด ตัดอ้อย ทำนา ขุดลอกท่อ/ลอกคลอง โดยได้รับเงินค่าแรงตามสมควร
- เนื่องจากมีจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำมากเกินไปควรมีการปล่อยตัวให้เร็วขึ้นโดยนำมาตรการปล่อยตัวก่อนครบกำหนด 1 ปีให้กลับเข้าสู่ชุมชนโดยใช้วิธีการติดตามโดยใช้กำไลอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งจะมีประโยชน์และมีความคุ้มค่ากว่าการให้อยู่ในเรือนจำ เช่น

“...แนวทางการฝึกอาชีพที่สำคัญ เช่น เรือนจำเขาพระภิกหรือเรือนจำเขากลิ้ง มีการส่งเสริมให้เป็นเหมือนนิคมเกษตรกรรม...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

4) แนวทางและปัญหาในการบริหารจัดการเจ้าหน้าที่/บุคลากรในด้านต่างๆ

- เจ้าหน้าที่มีจำนวนน้อย ทำหน้าที่ทุกอย่าง ต้องคอยดูแลผู้ต้องขังทุกวันในเรือนจำ รวมทั้งมีความเสี่ยงต่อการถูกทำร้ายจากผู้ต้องขังที่มีจำนวนมาก
- การขาดสวัสดิการที่เหมาะสมในการดูแลเจ้าหน้าที่
- การพัฒนาระบบการฝึกอบรม

“...เข้าอบรมยุทธวิธี การเจรจาต่อรอง การเผชิญหน้าเหตุการณ์วิกฤติ การควบคุมจลาจล โดย การสอบแข่งขัน แต่ปัจจุบันไม่มีแล้ว ควรมีการกำหนดเป็นคุณสมบัติของการเลื่อนชั้น/ ตำแหน่งในส่วนการควบคุมเพราะมีความสำคัญ...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

- การรับเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์แบ่งเป็นสองส่วนคือ 1) สายปฏิบัติงาน เช่น เจ้าหน้าที่ฝึกอบรมวิชาชีพ จะเปิดรับ ปวส./ปวช. และ 2) สายปฏิบัติการ เช่น ส่วนควบคุม จะเปิดรับปริญญาตรี โดยหาก เป็นวุฒิปริญญาโทหรือเอก จะมีคะแนนเพิ่มพิเศษ โดยไม่จำกัดสาขาวิชา ไม่จำกัดอายุ โดยทั่วไปจะมีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ใหม่ 3 เดือน แต่บางปีก็ไม่มีการอบรม เข้ามาทำงานเลย
- ปัญหาการทำงานร่วมกันระหว่างเด็กรุ่นใหม่กับคนที่มีอายุมาก ด้วยอายุที่แตกต่างกันแต่มา ทำงานพร้อมกันอาจจะมีปัญหาในการสื่อสาร

“...ควรมีการจัดฝึกอบรมทุกระดับและมีการให้ความสำคัญกับรุ่นในการอบรมเหมือนระบบ โรงเรียนนายร้อยเพื่อสร้างความอันหนึ่งอันเดียวกันและง่ายในการบังคับบัญชา...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น)

- การไม่มีมาตรการในการดูแลคุ้มครองเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์อย่างจริงจัง เช่น

“กรณีเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ถูกทำร้ายโดยผู้ต้องขัง ไม่มีหน่วยงานด้านสิทธิมนุษยชนออกมาดูแล หรือเรียกร้องสิทธิอะไรให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์หรือมีใครมาสนใจเหลียวแล แต่เมื่อมีกรณีการทำร้ายผู้ต้องขังกลับมีแต่คนออกมาเรียกร้องสิทธิให้กับผู้ต้องขังเหล่านั้น”

(ผู้อำนวยการส่วนควบคุมผู้ต้องขังเรือนจำกลางขอนแก่น)

4.3.3 กลุ่มผู้ต้องขัง

จากการเข้าไปสัมภาษณ์ผู้ต้องขังคดียาเสพติดที่มีการกระทำความผิด 2 ครั้งขึ้นไปในเรือนจำกลางขอนแก่น จำนวน 5 คน ประกอบด้วยนามสมมติดังต่อไปนี้

1. นายมายด์ อายุ 60 ปี จบการศึกษา ป.4 ทำนาและรับจ้างก่อสร้าง กระทบความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง ครั้งสุดท้ายโดนลงโทษขอหาครอบครองยาบ้าจำนวน 6 เม็ด อีก 2 เดือนจะพ้นโทษ

2. นายโหม่ง อายุ 26 ปี จบการศึกษา ม.3 ประกอบอาชีพช่วยพ่อแม่ขายน้ำอัดลม กระทบความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้งครั้งสุดท้ายโดนลงโทษขอหาครอบครองยาบ้าจำนวน 2 เม็ด

3. นายบัว อายุ 36 ปี จบการศึกษา ป.6 ประกอบอาชีพขับรถส่งของ กระทบความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้งครั้งสุดท้ายโดนลงโทษขอหาครอบครองยาบ้าเพื่อจำหน่ายจำนวน 67 เม็ด

4. นายหยุ่น อายุ 42 ปี จบการศึกษา ป.6 ประกอบอาชีพเคาะพ่นสีรถ กระทบความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้งครั้งสุดท้ายโดนลงโทษขอหาครอบครองยาบ้าเพื่อจำหน่ายจำนวน 2,000 เม็ด

5. นายล่อม อายุ 62 ปี จบการศึกษา ม.6 ประกอบอาชีพทำนา เลี้ยงวัว กระทบความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 4 ครั้งครั้งสุดท้ายโดนลงโทษขอหาจำหน่ายยาบ้าจำนวน 793 เม็ด โดยสามารถสรุปข้อมูลที่สำคัญจำแนกตามประเด็นได้ดังนี้

1) สภาพปัญหาที่สำคัญในเรือนจำที่ควรให้เร่งดำเนินการแก้ไขและมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา

“...ปัญหาผู้ต้องขังจำนวนมาก ทำให้ความเป็นอยู่แออัดในเรือนนอนใหญ่มีนักโทษจำนวน 670 คน อยู่ด้วยกัน ต้องนอนก่ายกันไปมา...”

(นายโหม่ง อายุ 26 ปี จบการศึกษา ม.3 ประกอบอาชีพช่วยพ่อแม่ขายน้ำอัดลม กระทบความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง)

2) แนวทางและปัญหาในการบริหารจัดการด้านต่างๆ

- กิจวัตรประจำวันของผู้ต้องขัง

“...การปฏิบัติประจำวันตื่นนอน 05.00 น. สวดมนต์ 15 นาที เสร็จแล้วอาบน้ำแต่งตัว รับประทานอาหารเช้า 07.00-08.00 น. เสร็จแล้วแยกเข้ากองงานและทำกิจกรรม รับประทานอาหาร 11.30 น. และ 15.30 น.รับประทานอาหารเย็น...”

(นายล่อม อายุ 62 ปี จบการศึกษา ม.6 ประกอบอาชีพทำนา เลี้ยงวัว กระทำ
ความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 4 ครั้ง)

- สามารถสูบบุหรี่ในบริเวณที่จกให้ในช่วงเวลาว่าง ได้แก่ 08.00-09.00 น. 11.30-13.00 น. 15.00-15.30 น.
- สามารถออกกำลังกายคลายเครียดได้ เล่นฟุตบอลได้วันเสาร์-อาทิตย์
- มีรายการบันทึกดูบนเรือนนอน ไม่สามารถนำหนังสือขึ้นเรือนนอนได้

3) แนวทางและปัญหาในการบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขังในด้านต่างๆ

- ข้อเสนอแนะในการฝึกวิชาชีพ

“...การฝึกอาชีพอยากให้มีการอบรมอาชีพเกษตรกรรม เช่น เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ เพาะเห็ด เป็นต้น...”

(นายมายด์ อายุ 60 ปี จบการศึกษา ป.4 ทำนาและรับจ้างก่อสร้าง กระทำ
ความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง)

- การเตรียมตัวก่อนปล่อย

“...ได้รับการอบรมก่อนปล่อยโดยมีเจ้าหน้าที่จากสังคมสงเคราะห์มาเป็นวิทยากรเป็น
ระยะเวลา 1 เดือน...”

(นายมายด์ อายุ 60 ปี จบการศึกษา ป.4 ทำนาและรับจ้างก่อสร้าง กระทำ
ความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง)

- สาเหตุการกระทำผิด

“...เริ่มเสพยาบ้าเพื่อให้สามารถทำงานได้มากขึ้น เสรีเร็วขึ้น ค่าตอบแทนวันละ 600-700 บาท ถ้ามีก็เสพยาบ้าทุกวันนี้ยาบ้าหาง่ายจึงหาเสพติด แม้จะกลัวโดนจับแต่ก็ยอมเสี่ยง...”

(นายมายด์ อายุ 60 ปี จบการศึกษา ป.4 ทำนาและรับจ้างก่อสร้าง กระทำ
ความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง)

“...เริ่มต้นเสพยาบ้าเนื่องจากเพื่อนชวน แล้วเริ่มขายเพื่อหาเงินใช้จ่าย...”

(นายโหน่ง อายุ 26 ปี จบการศึกษา ม.3 ประกอบอาชีพช่วยพ่อแม่ขาย
น้ำอัดลม กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด
มาแล้ว 3 ครั้ง)

“...ได้รับเงินปันผลเดือนละประมาณ 20 บาทจากการทำงานในเรือนจำ...”

(นายโหน่ง อายุ 26 ปี จบการศึกษา ม.3 ประกอบอาชีพช่วยพ่อแม่ขาย
น้ำอัดลม กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด
มาแล้ว 3 ครั้ง)

“...เริ่มต้นจากการเสพยาบ้าเนื่องจากเหนื่อยในการทำนาเลี้ยงวัว โดยราคาประมาณเม็ดละ
300 บาท ต่อมาเริ่มจำหน่ายเพื่อหาเงินมาซื้อยาบ้ามาเสพ...”

(นายล่อม อายุ 62 ปี จบการศึกษา ม.6 ประกอบอาชีพทำนา เลี้ยงวัว กระทำ
ความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 4 ครั้ง)

“...เสพยาบ้าเพื่อสามารถขั้บรถได้มากขึ้น โดยแต่ละเที่ยวจะมีค่าแรงให้ ถ้าขับส่งของได้หลาย
เที่ยวก็ได้เงินมากขึ้น เงินเดือนประมาณ 15,000 บาท...”

(นายบัว อายุ 36 ปี จบการศึกษา ป.6 ประกอบอาชีพขับรถส่งของ กระทำ
ความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง)

“...หลังพ้นโทษเคยกลับไปสมัครทำงานกับบริษัท แต่ไม่รับเข้าทำงาน...”

(นายบัว อายุ 36 ปี จบการศึกษา ป.6 ประกอบอาชีพขับรถส่งของ กระทำ
ความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง)

“...ขายยาบ้าเพราะอยากได้อายาก็เหมือนเพื่อน...”

(นายหยุ่น อายุ 42 ปี จบการศึกษา ป.6 ประกอบอาชีพเคาะปูนสักรัด กระทำ
ความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง)

“...หลังพ้นโทษสมัครงานแล้วไม่มีใครรับเข้าทำงาน แฟนทิ้ง มีลูกแล้ว 3 คน...”

(นายหยุ่น อายุ 42 ปี จบการศึกษา ป.6 ประกอบอาชีพเคาะปูนสักรัด กระทำความผิด
และเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง)

- การปฏิบัติงานของตำรวจ

“...ตำรวจจับยาบ้า 1,000 เม็ด ลงบันทึกตรวจยึดเพียง 100 เม็ด แล้วอีก 900 เม็ดหายไป
ไหน...”

(นายมายด์ อายุ 60 ปี จบการศึกษา ป.4 ทำนาและรับจ้างก่อสร้าง กระทำ
ความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง)

“...ในขณะที่ถูกจับมียาบ้าจำนวน 4,000 เม็ด แต่เจ้าหน้าที่ลงบันทึกเพียง 2,200 เม็ด ก็ยอม
ตามที่บ้านทักโดยไม่มีข้อโต้แย้ง มองว่าเป็นการดีที่มีจำนวนยาบ้าน้อยลงจะได้มีโทษน้อยลง...”

(นายหยุ่น อายุ 42 ปี จบการศึกษา ป.6 ประกอบอาชีพเคาะปูนสักรัด กระทำ
ความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง)

- การแบ่งรายได้ของผู้ต้องขัง

“...ได้รับเงินปันผลเดือนละประมาณ 50 บาทจากการทำงานในเรือนจำมีความต้องการฝึก
อาชีพซ่อมรถยนต์...”

(นายบัว อายุ 36 ปี จบการศึกษา ป.6 ประกอบอาชีพขับรถส่งของ กระทำ
ความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง)

“...ได้รับเงินปันผลเดือนละประมาณ 50 บาทจากการทำงานในเรือนจำ...”

(นายหยุ่น อายุ 42 ปี จบการศึกษา ป.6 ประกอบอาชีพเคาะพ่นสีรถ กระทำ
ความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง)

- การบำบัดฟื้นฟูยาเสพติด

“...ได้รับการบำบัดฟื้นฟูตามโครงการชุมชนบำบัดยาเสพติดเป็นเวลา 4 เดือน รู้สึกเป็น
ประโยชน์มาก โดยเมื่อพ้นโทษออกไปแล้วยากทำงานช่างซ่อม เคาะพ่นสี หรือถักอวน...”

(นายหยุ่น อายุ 42 ปี จบการศึกษา ป.6 ประกอบอาชีพเคาะพ่นสีรถ กระทำ
ความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง)

- การติดตามประเมินผลหลังพ้นโทษ

“...ควรมีการติดตามให้คำปรึกษาหลังจากที่มีการปล่อยตัวแล้ว เพื่อจะได้มีที่ปรึกษาหรือที่พึ่ง
เมื่อกลับเข้าสู่สังคม จะได้ช่วยให้คำปรึกษาหาทางช่วยเหลือหรือแนะนำแนวทางที่ถูกต้องให้
ได้...”

(นายหยุ่น อายุ 42 ปี จบการศึกษา ป.6 ประกอบอาชีพเคาะพ่นสีรถ กระทำ
ความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง)

- การตั้งนิคมอุตสาหกรรมของราชทัณฑ์

“...หากมีงานทำมีรายได้ในระหว่างอยู่ในเรือนจำก็จะดี เช่น การทำงานในนิคมอุตสาหกรรม
ของเรือนจำ เป็นต้น...”

(นายหยุ่น อายุ 42 ปี จบการศึกษา ป.6 ประกอบอาชีพเคาะฟันสิริกักรักษา
ความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง)

4.4 เรือนจำพิเศษพัทยา

คณะผู้วิจัยได้เดินทางไปเก็บรวบรวมข้อมูลในเรือนจำพิเศษพัทยาระหว่างวันที่ 28-29 มิถุนายน 2561 โดยมีการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้บริหารเรือนจำ จำนวน 1 ท่าน กลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำ จำนวน 1 ท่าน และกลุ่มผู้ต้องขังในคดียาเสพติดที่มีประวัติการกระทำความผิดมากกว่า 1 ครั้ง จำนวน 5 คน โดยผลการสัมภาษณ์ของแต่ละกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามประเด็นดังกล่าวข้างต้น มีดังนี้

4.4.1 กลุ่มผู้บริหารเรือนจำ

จากการเข้าไปสัมภาษณ์ผู้บริหารในเรือนจำพิเศษพัทยา จำนวน 1 ท่าน โดยผู้บัญชาการเรือนจำพิเศษพัทยาเป็นผู้ให้ข้อมูลด้วยตนเอง ซึ่งเคยเป็นผู้บัญชาการเรือนจำมาแล้ว 7 แห่ง สามารถสรุปประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้

1) สภาพปัญหาที่สำคัญในเรือนจำที่ควรให้เร่งดำเนินการแก้ไขและมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา

- ปัญหาผู้ต้องขังจำนวนมากในเรือนจำ โดยมีจำนวนผู้ต้องขังกว่า 4,524 คน ซึ่งเกินจำนวนมาตรฐานที่เรือนจำสามารถรองรับได้ ทำให้เกิดปัญหาในการจัดการด้านต่างๆ ให้เป็นไปตามหลักมาตรฐานสากล

“...ปัจจุบันผู้ต้องขังเกินความจุเรือนจำพัทยามาก ทั้งยังมีผู้ต้องขังที่เป็นชาวต่างชาติจำนวนมาก...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำพิเศษพัทยา จังหวัดชลบุรี)

2) แนวทางและปัญหาในการบริหารจัดการด้านต่างๆ

- ปัญหาในด้านงบประมาณที่ทำให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังได้อย่างเหมาะสม เช่น ค่าไฟที่ยังค้างอยู่ 2 เดือน ค่าไฟฟ้าเดือนละประมาณ 270,000 บาท ค่าน้ำประมาณ เดือนละ 350,000 บาท
- การปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

“...สิทธิขั้นพื้นฐาน การดูแลเอาใจใส่ นั้น ทางเรือนจำได้ปฏิบัติให้เหมาะสมและเพียงพอแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติพื้นฐานหรือแม้กระทั่งกิจกรรมเสริม เช่น จัดให้ผู้ต้องขังมีการแข่งฟุตบอลโลก...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำพิเศษพัทยา จังหวัดชลบุรี)

“... เชื่อว่าการลดรอนสิทธิบางอย่าง เช่น การตัดผมสั้นเหมือนกันหมดทุกคน จะเป็นการนำมาซึ่งความเสมอภาคของผู้ต้องขัง...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำพิเศษพัทยา จังหวัดชลบุรี)

- การปรับปรุงกฎระเบียบให้ทันสมัย

“...กฎ ระเบียบบางอย่างล้าสมัย ต้องมีการปรับเปลี่ยนให้ทันต่อกระแสสังคมในยุคปัจจุบัน เช่น กรณี ค่าตอบแทนจ้างแพทย์ล่วงหน้าให้ค่าตอบแทน เพียง 800 บาท จึงเป็นเหตุให้ไม่มีแพทย์อยากมาทำงานให้เรือนจำ เพราะค่าตอบแทนน้อยกว่าการทำงานคลินิกข้างนอกมาก...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำพิเศษพัทยา จังหวัดชลบุรี)

- ปัญหาด้านการรักษาพยาบาล กรณีผู้ต้องขังที่ไม่มีเลข 13 หลัก ทำให้ไม่สามารถใช้สิทธิการรักษาพยาบาลจาก โรงพยาบาลของรัฐได้

“...มีการตรวจสอบสุขภาพตั้งแต่เริ่มเข้ามา โดยจะมีพยาบาลเวรตรวจ ถ้าเป็นโรคร้ายแรง เช่น โรคเอดส์ โรควัณโรค โรคปอด เราก็จะแยกให้มาอยู่สถานพยาบาลและให้พบแพทย์เดือนละ 2 ครั้ง โดยจะเริ่มรักษาให้ตั้งแต่วันแรกที่เข้ามา ถ้าเป็นผู้ต้องขังต่างชาตก็เช่นเดียวกันเราก็ตรวจเหมือนกันถ้าเขาป่วยเราก็รายงานสถานทูตหรือสถานกงสุล...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำพิเศษพัทยา จังหวัดชลบุรี)

“...มีพยาบาลประจำอยู่ในเรือนจำ 4 คน โดยหลักแล้วผู้ต้องขัง 1,250 คน ต่อพยาบาล 1 คน เพราะพยาบาลเป็นตำแหน่งที่ขาดแคลน และกรมต้องขออัตราไปที่ กพ. เขาไม่สนใจว่าจะเป็นภาระของเรือนจำ เพราะที่พัทนาการเจ็บป่วยค่อนข้างเยอะเพราะเป็นแหล่งท่องเที่ยว โรค

ร้ายแรงเอดส์ก็มี เมื่อรักษาไประยะหนึ่งแพทย์บอกว่าปลอดภัยแล้วเราก็ต้องส่งไปยังแดนอยู่ร่วมกับคนอื่น ถ้าอยู่ระหว่างติดเชื้อเราก็จะมีห้องควบคุมแยก...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำพิเศษพัทยา จังหวัดชลบุรี)

“...เรือนจำมีปัญหาอีกเรื่องหนึ่งคือผู้ต้องขังที่ไม่มีเลข 13 หลัก เช่น ชาวต่างชาติทั้งหมดก็ต้องขอความอนุเคราะห์ไปที่โรงพยาบาล ซึ่งโรงพยาบาลก็ต้องใช้งบประมาณในการจัดซื้อยาซึ่งบางครั้งก็ไม่ได้ ผมเคยปรึกษาไปทางกรมเกี่ยวกับผู้ต้องขังที่ไม่มีเลข 13 หลัก และไม่มีสิทธิ์เบิก 30 บาท ในการรักษาว่ากรมจะรองรับอย่างไร เราก็ขอความอนุเคราะห์กับ ผอ. โรงพยาบาล เขาก็ไม่เคยขัดข้อง ขอใบรับรองแพทย์เพื่อรายงานให้สถานทูตเขาทราบว่าเขาป่วยเป็นโรคอะไร สถานทูตเขาก็ดูแลได้เฉพาะคนบางกลุ่มเท่านั้น สถานทูตไม่เคยออกค่าใช้จ่ายให้กับใคร จะดูแลก็ต่อเมื่อญาติเขามีเงิน ถ้า case หนักๆ รายละเอียดเป็นหมื่นเป็นแสนเขาก็ดูแลไม่ได้ ก็จะเป็นภาระของเรือนจำ ทางโรงพยาบาลเขาก็จะหนักใจถ้าเราส่ง case ที่เบิกไม่ได้ไป...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำพิเศษพัทยา จังหวัดชลบุรี)

“...ไม่มีนักจิตวิทยา แต่มีนักสังคมสงเคราะห์ ถ้าต้องพบนักจิตวิทยาคือแพทย์ต้องออกไปเห็นขอว่าต้องพบนักจิตวิทยา ถ้านักจิตวิทยาเห็นว่าต้องส่งไปสถาบันกัลยาเพื่อทำการรักษา เราก็ต้องส่งไปที่กรุงเทพฯ เมื่ออาการดีขึ้นเขาก็ส่งกลับมาเราก็จะขอใบรับรองแพทย์เพื่อยืนยันว่ามีการรักษาจริง...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำพิเศษพัทยา จังหวัดชลบุรี)

- ต้องใช้งบประมาณและบุคลากรจำนวนมากกรณีมีผู้ต้องขังเจ็บป่วยที่มีอาการหนักจำเป็นต้องส่งตัวไปรักษายัง โรงพยาบาลประจำจังหวัด เนื่องจากต้องมีการจัดเจ้าหน้าที่ไปเฝ้าผู้ต้องขัง ทำให้สูญเสียกำลังเจ้าหน้าที่จำนวนมาก

“...บางครั้งหมอน้อยขาดแคลน จำเอยะกว่านี้ก็ยังไม่มีใครมาครับ หรือเรื่องการทดสอบฝีมือแรงงานกรมตั้งงบมาให้คนละ 1,000 บาท ทางสถาบันฝีมือแรงงานก็ไม่มีงบ เราจะจัดปีละ 2-3

ครั้งก็ติดขัดเรื่องงบประมาณด้วย ซึ่งตอนนี้เรายังขาดวิทยากรอีกเยอะ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ไม่รีบให้...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำพิเศษพัทยา จังหวัดชลบุรี)

- การจัดกิจกรรมสันตนาการให้ผู้ต้องขัง

“...ให้ดูทีวีได้ช่วง 17.00-21.00 น.แต่ช่วงฟุตบอลโลกจะไม่ให้ดูเพราะเกรงว่าจะมีการเล่นการพนันและจะเกิดการทะเลววิวาทกันขึ้น...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำพิเศษพัทยา จังหวัดชลบุรี)

- เรือนจำพิเศษพัทยา แบ่งเป็น 6 แดน แต่แดนใหญ่จริงๆ มีอยู่ 3 แดน คือ แดน 3 แดน 4 แดน 5 ส่วนแดน 6 ก็มีแค่ผู้ต้องขังแรกๆรับร้อยกว่าคน พอจำแนกก็ย้ายมาแดน 5 แดน 5 จะมี 1,200-1,300 คน มีเด็ดขาดบางส่วนก็จำแนกมาแดน 4 เป็นแดนเด็ดขาด และจำแนกอีกทีคือแดนเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยแดนนี้คือแดน 3 จะเหลือโทษน้อยมีประมาณ 700-800 คน ส่วนแดน 2 จะเป็นแดนการศึกษา ส่วนแดน 1 เป็นแดนปรุงอาหาร มี 70-80 คน แดน 7 เป็นแดนหญิงมีผู้ต้องขัง 630 กว่าคน

- การจัดการผู้ต้องขังต่างชาติ ที่มีประมาณ 130-140 คนไม่รวมเขมร พม่า ถ้ารวมก็ประมาณ 300 กว่าคนมีทั้งหมด 37 สัญชาติ

“...นอนรวมกันกับคนไทย ผมเคยอยู่ที่เรือนจำคลองเปรมมาก่อน ที่คลองเปรมเคยให้ผู้ต้องขังต่างชาติแยกเป็นแดน แต่พอแยกแล้วกลับมีปัญหาเยอะผู้คุมดูแลก็ไม่พร้อม มีปัญหาเรื่องการปกครองเลยจับมารวมกับคนไทย ผู้ต้องขังต่างชาติบางคนก็มาช่วยงานด้านภาษา บางคนก็เรียนรู้ภาษาไทย พูดภาษาไทยได้ แต่ถ้าเป็นคนจีนบางครั้งพูดไม่ได้เลยภาษาอังกฤษเขาก็พูดไม่ได้...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำพิเศษพัทยา จังหวัดชลบุรี)

- การจัดการเรื่องร้องเรียน

“...มีตู้แดงทุกแผนรับเรื่องราวร้องทุกข์โดยผมจะเป็นคนไขตู้เพื่อรับเรื่องร้องเรียนเอง...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำพิเศษพัทยา จังหวัดชลบุรี)

3) แนวทางและปัญหาในการบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขังในด้านต่างๆ

- การจัดการการฝึกวิชาชีพ มีการฝึกอาชีพระยะสั้นให้ เช่น เสริมสวย นวดแผนไทย โดยเรามีการเปิดร้านนวด ร้านเสริมสวย

“...โดยนโยบายจริงๆ จะบอกว่าให้ผู้ต้องขังเลือก แต่บางสาขาเราไม่สามารถเปิดได้เพราะสถาบันต่างๆ ที่จะมาอบรมให้ไม่มี และด้วยสถานที่ อัตราค่าส่งเจ้าหน้าที่ที่ต้องดูแลตงนี้งบประมาณเป็นหลักเพราะต้องจ้างอาจารย์มาสอนด้วย ทางสถาบันฝีมือแรงงานเขาก็ไม่มีงบให้...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำพิเศษพัทยา จังหวัดชลบุรี)

“...มีหลายกิจกรรมหรือภารกิจที่จำเป็นจะต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน จนทำให้เกิดอุปสรรคในกรปฏิบัติงาน เช่น การฝึกวิชาชีพ ที่ไม่สามารถให้หน่วยงานภาครัฐออกหนังสือรับรองหลังจากที่ผู้ต้องขังจบการฝึก หรือการประสานหน่วยงานภาคเอกชนในการช่วยรับผู้พ้นโทษเข้าทำงานซึ่งโดยปกติผู้พ้นโทษยังไม่ได้รับการยอมรับจากภาคเอกชนให้เข้าทำงานแม้จะมีการประสานขอความร่วมมือจากเรือนจำก็ตาม...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำพิเศษพัทยา จังหวัดชลบุรี)

- ผู้ต้องขังสมัครหลักสูตรการทำสมาธิจำนวนสามพันกว่าคน เป็นหลักสูตร 100 ชั่วโมง 3 เดือน มีวิทยากรจากภายนอกมาอบรม และมีการให้สวดมนต์ นิมนต์พระมาเทศนาธรรม และมีการไปร่วมกับหน่วยงานภายนอกทำวัตรข้างนอกเรือนจำ
- การอบรมธรรมะ

“...ได้ผลดีเวลาอยู่ในเรือนจำ แต่พอเขาปล่อยตัวออกไปแล้วก็ไม่มีใครไปควบคุมเขา คนลั่นคุก เพราะมีหลายๆ คดีที่ไม่ควรเข้ามาอยู่ในเรือนจำ เช่น แอลกอฮอล์ลิสซิมควรนำตัวไปรักษาไม่ใช่ให้มาอยู่ในเรือนจำ หรือเมาแล้วขับ ควรนำไปอบรมไม่ให้นำมาขัง เป็นต้น เพราะกลายมาเป็นภาระเรือนจำด้วย...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำพิเศษพัทยา จังหวัดชลบุรี)

- การแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

“...การทำ MOU กับบริษัทต่างๆ มีการเปิดศูนย์ Care ขึ้นมา โดยท่านอธิบดีให้สำรวจผู้ต้องขังที่จะพ้นโทษออกไปและต้องรายงานเข้าระบบว่าผู้ต้องขังที่จะปล่อยตัวไปแจ้งความจำนงว่าจะสมัครงานหรือทำงานที่ไหนเราจะต้องติดต่อให้เพื่อส่งต่อไป ปรากฏว่ามีเพียงบางส่วนที่ไปทำงาน แต่บางส่วนก็ต้องการกลับไปอยู่บ้าน...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำพิเศษพัทยา จังหวัดชลบุรี)

- ปัญหาการจ้างงานผู้พ้นโทษจากกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

“...กรมมิให้เรือนจำจ้าง คินคนดีสู่สังคม มีงบประมาณต่อเดือน 7,000-8,000 บาท แต่ผู้ต้องขังที่นี่ไม่มีสมัครพ้อออกจากเรือนจำไปแล้วก็ไม่มาเลย แต่มีบางเรือนจำที่มีผู้ต้องขังมาทำงานเป็นลูกจ้างรายเดือน เพราะมีงบอาจจะ 9 เดือนถึง 1 ปี ที่เหลือเรือนจำก็ต้องหางบเองเพื่อมาจ้างเขาต่อ พอตอนหลังมีเงื่อนไขกรมห้ามจ้างผู้ต้องขังติดต่อกัน 2 ปี ทำให้ผู้ต้องขังที่เราจ้างอยู่ก็ไม่มางานทำอีก...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำพิเศษพัทยา จังหวัดชลบุรี)

“...วิชาชีพนวดแผนโบราณก็ไปล็อกเขาไว้ว่าต้องเป็นผู้พ้นโทษเกิน 1 ปี ถึงจะประกอบวิชาชีพได้ ตรงนี้ไม่น่าจะกีดกันเขา...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำพิเศษพัทยา จังหวัดชลบุรี)

4) แนวทางและปัญหาในการบริหารจัดการเจ้าหน้าที่/บุคลากรในด้านต่างๆ

- การขาดเจ้าหน้าที่เรือนจำบางประเภท

“...ยังไม่มีนักจิตวิทยาประจำเรือนจำ ดังนั้น ยังไม่มีผู้ที่สามารถให้คำปรึกษาแนะนำตลอดจน
เยียวยาสภาพทางด้านจิตใจแก่ผู้ต้องขัง ที่มีความเครียดหรือปัญหาทางจิตใจ เช่น กรณี
ผู้ต้องขังใหม่...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำพิเศษพัทยา จังหวัดชลบุรี)

- เจ้าหน้าที่รวมลูกจ้างจำนวน 122 คน โดยมีเจ้าหน้าที่ ประมาณ 98 คน สัดส่วนของเจ้าหน้าที่กับ
ผู้ต้องขัง 1 ต่อ 150 ที่อยู่ปฏิบัติหน้าที่ต่อวันประมาณ 60 กว่าคนที่อยู่ปฏิบัติงานในเรือนจำ
นอกจากนั้นก็จะไปคุมผู้ต้องขังที่โรงพยาบาล ต่อวันก็ประมาณ 6-12 คน

4.4.2 กลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำ

จากการเข้าไปสัมภาษณ์ผู้คุมในเรือนจำพิเศษพัทยา จำนวน 1 ท่าน โดยเป็นผู้ชำนาญการส่วนควบคุม
ผู้ต้องขัง ซึ่งมีประสบการณ์การทำงานในเรือนจำพิเศษพัทยามากกว่า 10 ปี สามารถสรุปประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้

- 1) สภาพปัญหาที่สำคัญในเรือนจำที่ควรให้เร่งดำเนินการแก้ไขและมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา

- ปัญหาผู้ต้องขังจำนวนมาก

“...คิดว่ากรมราชทัณฑ์ยังแก้ปัญหาไม่ถูกจุด ปัญหาหลักของเรือนจำ คือ ผู้ต้องขังล้นเรือนจำ
ซึ่งทางแก้คือ ผู้กระทำผิดบางประเภทไม่ควรนำเข้ามาสู่เรือนจำเพราะไม่ได้เป็นการแก้ปัญหา
แต่กลับเป็นการเพิ่มภาระให้กับรัฐ เช่น ผู้กระทำความผิดมาแล้วซ้ำ ผู้ที่กระทำความผิดตาม
พ.ร.บ.การพนัน หรือผู้ที่กระทำความผิดอัตราโทษเล็กน้อยอื่นๆ เป็นต้น การคุมขังไม่สามารถ
ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เพิ่มภาระให้เรือนจำ และอาจนำไปสู่การกระทำความผิดอื่นๆอันเกิดมา
จากการเรียนรู้จากผู้ต้องขังในคดีอื่นๆที่ถูกขังรวมกัน...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำพิเศษพัทยา จังหวัดชลบุรี)

2) แนวทางและปัญหาในการบริหารจัดการด้านต่างๆ

- นโยบายการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

“...กรมมีนโยบาย 7 ก. คือ 1.กักขัง 2.แก้ไข 3.ยึดหลักกฎหมาย 4.วางกรอบ 5.กลั่นกรอง คือ การจำแนก จัดชั้นผู้ต้องขัง และการพัก/ลดการลงโทษ 6.ให้กำลังใจ และ 7.กลับตัว 3 ส. คือ สะอาด สุจริต และเสมอภาคเป็นเรื่องที่ดีที่มีแนวทางการปฏิบัติเป็นรูปธรรมชัดเจนแก่เจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำพิเศษพัทยา จังหวัดชลบุรี)

- การนำระบบฐานข้อมูลมาใช้ประโยชน์

“...ระบบข้อมูลสารสนเทศของกรม เช่น DXC เป็นระบบที่ดีแต่ไม่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ในทางปฏิบัติ ด้วยปัญหาหลายประการ เช่น ขาดเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความเข้าใจ ในการกรอกข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน หรือการกำหนดรหัส ระดับชั้นการเข้าถึงข้อมูลทำให้เข้าถึงข้อมูลได้แต่เพียง หัวหน้าแผนก ซึ่งในความเป็นจริงผู้ใช้งานหลักคือ เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการ จึงทำให้ไม่สามารถนำระบบดังกล่าวไปใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำพิเศษพัทยา จังหวัดชลบุรี)

3) แนวทางและปัญหาในการบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขังในด้านต่างๆ

“...กรมราชทัณฑ์ควรจะให้ความสำคัญการแก้ไขฟื้นฟูผู้ที่กระทำความผิดมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน...”

(เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำพิเศษพัทยา จังหวัดชลบุรี)

4) แนวทางและปัญหาในการบริหารจัดการเจ้าหน้าที่/บุคลากรในด้านต่างๆ

- ผู้ปฏิบัติในแต่ละสายงานมีความก้าวหน้าในหน้าที่การงานไม่เท่ากัน เป็นเหตุให้ไม่เกิดขวัญ และกำลังใจในการทำงานอันนำไปสู่การทำงานที่ขาดประสิทธิภาพ
- กลุ่มเจ้าหน้าที่ในระดับปฏิบัติการ ได้รับผลกระทบจากการปฏิบัติงาน ความเครียดที่เกิดขึ้น จากการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งปัจจุบันก็ไม่มีนักจิตวิทยาเข้ามาให้คำแนะนำบำบัด หรือการทำงานบางฝ่ายบางแผนกเองก็ไม่ได้มีความก้าวหน้า อันจะนำไปสู่ความท้อแท้ในการทำงานด้วยภาระงานที่หนัก เต็มไปด้วยความเครียด แรงกดดัน จากทั้งผู้บังคับบัญชา และผู้ต้องขัง

4.4.3 กลุ่มผู้ต้องขัง

จากการเข้าไปสัมภาษณ์ผู้ต้องขังคดียาเสพติดที่มีการกระทำความผิด 2 ครั้งขึ้นไปในเรือนจำพิเศษพัทยา จำนวน 6 คน ประกอบด้วยนามสมมติดังต่อไปนี้

1. นายเกม อายุ 29 ปี เป็น IT support อมตนคร เงินเดือน 60,000 บาท กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดประเภทไอซ์มาแล้ว 3 ครั้ง ครั้งแรกเป็นข้อหาครอบครองไอซ์ 0.2 กรัม ครั้งสุดท้ายโดนลงโทษข้อหาจำหน่ายไอซ์ 5 กรัม โดนลงโทษ 5 ปี มีการเพิ่มโทษตาม ม.97
2. นายหนึ่ง อายุ 37 ปี กระทำความผิดมาแล้ว 3 ครั้ง ครั้งแรกจำหน่ายยาบ้า 240 เม็ด ครั้งที่สองเป็นคดีฆ่าชิงทรัพย์ครั้งสุดท้ายโดนลงโทษข้อหาพร้อมกันจำหน่ายไอซ์ จำนวน 2.2 กรัม โดนลงโทษ 4 ปี 6 เดือน
3. นายเอก อายุ 36 ปี ประกอบอาชีพบาร์เทนเดอร์ กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 2 ครั้ง ครั้งแรกเป็นคดีจำหน่ายยาบ้าและไอซ์ ครั้งสุดท้ายโดนลงโทษข้อหาพร้อมกันจำหน่ายไอซ์ จำนวน 2.6 กรัม โดนลงโทษ 7 ปี 9 เดือน มีการเพิ่มโทษตาม ม.97
4. นายเล็ก อายุ 25 ปี พ่อแม่แยกทางกัน อาศัยอยู่กับแม่ ซึ่งแม่มีธุรกิจเดินรถและบ้านเช่า มีพี่น้องรวม 4 คน ทุกคนเคยกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 7 ครั้ง ครั้งสุดท้ายโดนลงโทษข้อหาจำหน่ายไอซ์ จำนวน 3 กรัม โดนลงโทษ 4 ปี 6 เดือน มีการเพิ่มโทษตาม ม.97
5. นายเมย์ (กะเทย) อายุ 26 กระทำความผิดและเข้าเรือนจำมาแล้ว 3 ครั้ง เป็นข้อหาเสฟไอซ์และลักทรัพย์ โดนลงโทษ 5 ปี 8 เดือน
6. นายอาร์ท (แปลงเพศแล้ว) อายุ 30 กระทำความผิดและเข้าเรือนจำมาแล้ว 2 ครั้ง เป็นข้อหาครอบครองไอซ์และคดีขี้ขี้และเสฟไอซ์ โดนลงโทษ 24 เดือน

โดยสามารถสรุปข้อมูลที่สำคัญจำแนกตามประเด็นได้ดังนี้

- 1) สภาพปัญหาที่สำคัญในเรือนจำที่ควรให้เร่งดำเนินการแก้ไขและมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา

- ปัญหาผู้ต้องขังจำนวนมาก ทำให้ความเป็นอยู่แออัด

2) แนวทางและปัญหาในการบริหารจัดการด้านต่างๆ

- สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขังยังไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสม เช่น การห้ามไว้ผมยาว ต้องโกนหัวทุกราย การขังเดี่ยว(ไม่มีน้ำที่เพียงพอในช่วงเวลา) การอาบน้ำ(ไม่ได้รับอิสระหรือได้รับการปฏิบัติเช่นวิญญูชนทั่วไปได้รับการปฏิบัติ)
- การเยี่ยมญาติที่มีระยะเวลาจำกัดมากเกินไป(15 นาที) จนนำไปสู่การติดต่อสื่อสารที่ไม่เพียงพอระหว่างญาติและผู้ต้องขัง ทำให้ผู้ต้องขังขาดขวัญและกำลังใจ
- มีปัญหาในการส่งไปรษณีย์ไปหาญาติ โดยจดหมายไปถึงช้ามาก

3) แนวทางและปัญหาในการบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขังในด้านต่างๆ

- การเข้าถึงความยุติธรรม เช่น กรณี

“...ถูกยึดยาเสพติดแล้วถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจบังคับ ชูเชิญ ด้วยประการใดๆให้เซ็นชื่อรับสารภาพ ในบันทึกการจับกุมในชั้นการจับกุมและคำให้การในชั้นสอบสวน เมื่อสำนวนการสอบสวนเข้าสู่กระบวนการชั้นศาลแม้ผู้กระทำความผิดแถลงต่อศาลถึงเหตุการณ์ถูกบังคับชูเชิญดังกล่าว ศาล ก็ไม่สามารถจะให้ความเป็นธรรมแก่บุคคลดังกล่าวได้ ทั้งยังไม่มีหน่วยงานใดในกระบวนการยุติธรรมที่เข้ามาตรวจสอบหรือคานอำนาจในการปฏิบัติงานในลักษณะดังกล่าว...”

(นายหนึ่ง ผู้ต้องขังเรือนจำพิเศษพัทยา อายุ 37 ปี กระทำความผิดมาแล้ว 3 ครั้ง)

“...ถูกริดไถเอาทรัพย์สิน เงินทองจากผู้กระทำความผิด หรือเคยมีประวัติ การยกยอกทรัพย์สินของกลาง และยาเสพติดของกลาง, การเรียกรับผลประโยชน์เพื่อให้ได้รับอิสรภาพ...”

(นายเอก อายุ 36 ปี ประกอบอาชีพบาร์เทนเดอร์ กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 2 ครั้ง)

- การฝึกวิชาชีพที่ไม่สามารถนำไปใช้ได้จริง

“...การฝึกวิชาชีพที่ผู้ต้องขังไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงหลังจากพ้นโทษ ในบริบทของสภาพเศรษฐกิจสังคมในปัจจุบัน เช่น การถักอวน พับถุงกระดาษ ในผู้ต้องขังมาสามารถประกอบอาชีพดังกล่าวเพื่อหารายได้เลี้ยงครอบครัวได้อย่างเพียงพอ...”

(นายเอก อายุ 36 ปี ประกอบอาชีพบาร์เทนเดอร์ กระทบความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 2 ครั้ง)

- การจัดสรรรายได้ให้ผู้ต้องขัง

“...ได้รับส่วนแบ่งรายได้จากการนำผลิตภัณฑ์ที่ได้จากผู้ต้องขังไปจำหน่ายอย่างไม่เป็นธรรมโดยได้เงินปันผลเดือนประมาณ 30 บาท...”

(นายเกม อายุ 29 ปี เป็น IT support อดทนกร เงินเดือน 60,000 บาท กระทบความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดประเภทไอซ์มาแล้ว 3 ครั้ง)

- การเพิ่มโทษจากการกระทำผิดซ้ำ

“... กรณี ม. 97 การกระทบความผิดซ้ำ ซึ่งนำไปสู่การเลื่อนชั้นไปสู่การเป็นผู้ต้องขังชั้นดีขึ้นไม่ได้ ทำให้ผู้ต้องขังไม่เกิดแรงจูงใจที่จะกระทำความดีหรือให้ความร่วมมือ ในการฝึกวิชาชีพ หรือกิจกรรมอื่นๆ ที่กรมราชทัณฑ์ กำหนดขึ้นเพราะแม้จะให้ความร่วมมือเพียงใดก็ไม่สามารถเลื่อนชั้นของตนเองได้...”

(นายหนึ่ง ผู้ต้องขังเรือนจำพิเศษพัทยา อายุ 37 ปี กระทบความผิดมาแล้ว 3 ครั้ง)

- สังคมให้โอกาสผู้ต้องขัง

“... ไม่มีหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนเปิดรับหรือให้โอกาสบุคคลพ้นโทษเข้าทำงาน เมื่อไม่มีงานไม่มีผลรายได้ก็เป็นเหตุให้หวนกลับไปกระทำความผิดเดิม เช่น การจำหน่ายยาเสพติด...”

(นายเอก อายุ 36 ปี ประกอบอาชีพบาร์เทนเดอร์ กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 2 ครั้ง)

- การฟื้นฟูผู้ต้องขังขาดประสิทธิภาพ

“... โครงการของเรือนจำที่จะว่าจ้างผู้ต้องขังที่พ้นโทษนั้น ไม่สามารถแก้ปัญหาระบบการทำงานของผู้ต้องขังได้ เนื่องจากผู้พ้นโทษไม่มีใครอยากหวนกลับมาเกี่ยวข้องกับเรือนจำ...”

(นายหนึ่ง ผู้ต้องขังเรือนจำพิเศษพัทยา อายุ 37 ปี กระทำความผิดมาแล้ว 3 ครั้ง)

4.5 เรือนจำกลางคลองเปรม

คณะผู้วิจัยได้เดินทางไปเก็บรวบรวมข้อมูลในเรือนจำกลางคลองเปรมระหว่างวันที่ 30-31 ตุลาคม 2561 โดยมีการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้บริหารเรือนจำ จำนวน 1 ท่าน กลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำ จำนวน 2 ท่าน และกลุ่มผู้ต้องขังในคดียาเสพติดที่มีประวัติการกระทำความผิดมากกว่า 1 ครั้ง จำนวน 5 คน โดยผลการสัมภาษณ์ของแต่ละกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามประเด็นดังกล่าวข้างต้น มีดังนี้

4.5.1 กลุ่มผู้บริหารเรือนจำ

จากการเข้าไปสัมภาษณ์ผู้บริหารในเรือนจำกลางคลองเปรม จำนวน 1 ท่านโดยผู้บัญชาการเรือนจำกลางคลองเปรมเป็นผู้ให้ข้อมูลด้วยตนเอง สามารถสรุปประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้

- 1) สภาพปัญหาที่สำคัญในเรือนจำที่ควรให้เร่งดำเนินการแก้ไขและมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา

“... ปัญหาผู้ต้องขังจำนวนมากในเรือนจำ โดยมีจำนวนผู้ต้องขังเกือบ 7,000 คน ซึ่งเกินจำนวนมาตรฐานที่เรือนจำสามารถรองรับได้ที่จำนวนประมาณ 5,000 คน...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...สำหรับแนวทางการจัดการปัญหานักโทษล้นคุก มีความพยายามมานานแล้ว โดยที่ผ่านมา มีการนำการเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกนอกระบบด้วยการใช้ community-based correction/justice การให้โอกาสในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดแทนการฟ้องคดี...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...สำหรับในส่วนของงานราชทัณฑ์ ได้มีการนำแนวทางการพักการลงโทษ (Parole) ลดวันลงโทษ และอภัยโทษมาใช้...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...การพักการลงโทษ (Parole) โดยคร่าวๆ วิธีการนี้จะใช้กับผู้ต้องขังที่รับโทษมาแล้ว 1 ใน 3 และเป็นผู้กระทำความผิดครั้งแรก จะได้รับพิจารณาปล่อยตัวเพื่อพักการลงโทษกำหนดเงื่อนไข ซึ่งจะมีประมาณ 30,000 คน...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...การลดวันลงโทษ จะเกี่ยวเนื่องกับชั้นของนักโทษ ซึ่งถ้านักโทษปฏิบัติตัวดีตามเงื่อนไขของเรือนจำก็จะสามารถเลื่อนชั้นได้ตามกำหนดและจะได้รับการลดวันลงโทษได้หากได้เป็นนักโทษชั้นเยี่ยม...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...การอภัยโทษ เป็นสิ่งที่คาดหวังว่าจะมีในปี 2562...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...ผู้ต้องขังต่างชาติ ได้มีการดำเนินการโอนตัวผู้ต้องขังต่างชาติไปรับโทษที่ประเทศภูมิลำเนา เป็นไปตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศ โดยผู้ต้องขังจะต้องรับโทษมาแล้วอย่างน้อย 4 ปี ปัจจุบันมีการโอนนักโทษชาวอิหร่าน 40 กว่ารายกลับไปยังประเทศเพื่อรับโทษ...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...รองอธิบดีมีนโยบายคิดนอกกรอบให้ส่งกลับชาวต่างชาติที่กระทำความผิดตาม พ.ร.บ.เข้าเมือง โดยไม่ต้องรับโทษในไทย...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...การจับกุมของตำรวจในพื้นที่ต่างๆ โดยเฉพาะในคดียาเสพติดขอให้ยกเลิกการจับกุมแบบช่วยราชการ ขอให้มุ่งเน้นไปที่ผู้ค้ารายใหญ่จริงๆ...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...ปัญหาที่เพิ่มเติมขึ้นมาเป็นเรื่องของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังข้ามเพศ ซึ่งมีข้อกำหนดมาตรฐานออกมาแล้ว จึงต้องมีการปรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกับกลุ่มผู้ต้องขังข้ามเพศเหล่านี้ที่มีในแดน 1 เกือบพันคน...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

2) แนวทางและปัญหาในการบริหารจัดการด้านต่างๆ

- เรือนจำกลางคลองเปรมเป็นเรือนจำโครงสร้างแบบใหม่แบ่งเป็น 10 แดน
- การบริหารจัดการใช้วิสัยทัศน์ การมุ่งสู่มาตรฐานราชทัณฑ์ ซึ่งเป็นไปตามข้อกำหนดมาตรฐานของแมนเดลล่า มีการให้ความสำคัญกับหลักการปฏิบัติมาตรฐานสากลกับผู้ต้องขัง Mandela Rules สำหรับผู้ต้องขังชาย และ Bangkok Rules สำหรับผู้ต้องขังหญิง มีตัวชี้วัดที่ชัดเจนในแต่ละด้าน

“...เรือนจำโดยทั่วไปแบ่งเป็น 3 ระดับ เป็นเรือนจำความมั่นคงสูง เป็นเรือนจำที่หนียากใช้ในการควบคุมผู้ต้องขังไม่ให้หนี ควบคุมอย่างมีประสิทธิภาพ และคืนคนดีสู่สังคม มีอยู่ 5 แห่ง เรือนจำที่นครศรีธรรมราช คลองไผ่ เขabin รวมทั้งคลองเปรม ซึ่งปัจจุบันรองรับผู้ต้องขังที่มีโทษสูงสุดประหารชีวิต เรือนจำระดับต่ำ หรือเรือนจำชั่วคราว เป็นเรือนจำเปิดที่ไม่มีรั้วทึบ สำหรับนักโทษชั้นดีที่มีการฝึกอาชีพและมีนโยบายที่จะให้นักโทษที่รับโทษเบาไปอยู่ ซึ่งมีอยู่

ประมาณ 100 กว่าแห่ง แต่ยังไม่มีการทออยู่อาศัยหรือสาธารณูปโภคพื้นฐานที่จำเป็น ส่วน
เรือนจำระดับกลาง เป็นเรือนจำอื่นทั่วไป...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

3) แนวทางและปัญหาในการบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขังในด้านต่างๆ

- แนวทางการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขัง

“...สำหรับการฟื้นฟูผู้ต้องขัง โดยทั่วไปจะสามารถสังเคราะห์การพัฒนาฟื้นฟูผู้ต้องออกเป็น 5
ด้าน ดังนี้ 1) ร่างกาย 2) จิตใจ 3) ทักษะ 4) ความรู้ 5) อาชีพ ตามลำดับ...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...นอกจากนี้ลำดับการเข้าในเรือนจำแบ่ง 3 ช่วง คือ 1) ช่วงแรกจะเข้าเรือนจำตามอำนาจ
ศาล เรือนจำจะทำหน้าที่ในการช่วยเหลือผู้ต้องขังระหว่างรอการพิจารณาคดี 2) ช่วงที่ถูกส่งไป
ยังเรือนจำตามโทษ (เรือนจำปิด) เป็นเรือนจำเฉพาะทางเพื่อให้เหมาะสมกับการบำบัดฟื้นฟู 3)
ช่วงก่อนปล่อย จะเป็นเรือนจำที่มีการเตรียมความพร้อมให้กับผู้ต้องขังก่อนพ้นโทษ เป็น
เรือนจำเปิดหรือเรือนจำชั่วคราว...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...การจำแนกเป็นขั้นตอนสำคัญในการบำบัดฟื้นฟูที่นำไปสู่การทำแผนการลงโทษ
(sentence plan) ซึ่งจะมีการจำแนกนักโทษสำหรับการฟื้นฟูเป็น 4 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มที่ไม่ต้อง
แก้ไข เช่น สนธิ หรือ รองอธิบดีกรมต่างๆ ที่จะเข้ามาครั้งเดียวแล้วก็ออกไปไม่กลับมาอีก 2)
กลุ่มที่แก้ไขได้ กลุ่มนี้จะต้องให้ความสำคัญในการบำบัดฟื้นฟู จะเป็นผู้ต้องขังที่ทำผิดครั้งแรก
หรือทำผิดเพราะอารมณ์ชั่ววูบ เป็นต้น โดยจะมีการบำบัดตามประเภทความผิดมีโปรแกรม
เฉพาะสำหรับแต่ละประเภทความผิด 3) กลุ่มที่แก้ไขยาก หรือเป็นอาชญากรไปแล้ว กลุ่มนี้จะมี
มีการกระทำความผิดซ้ำซากแก้ง่ายๆไม่ได้ 4) กลุ่มพิเศษ เช่น คนแก่ คนป่วย ชาวต่างชาติ
คนพิการ เป็นต้น...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...สำหรับกลุ่มแก้ไขยากเมื่อจะมีการปล่อยตัวจะมีการทำหนังสือแจ้งไปยังตำรวจภูธรจังหวัดในภูมิลำเนาหรือสถานที่ผู้ต้องขังจะกลับไปพักอาศัยอยู่ แต่ปัญหาคือ ผู้ต้องส่วนใหญ่เมื่อพ้นโทษไปแล้วไม่กลับไปตามที่อยู่ที่แจ้งไว้ทำให้ไม่สามารถติดตามตรวจสอบได้...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดจะแบ่งเป็น ผู้ใช้ ผู้เสพ ผู้ติด และผู้ค้า เพื่อสามารถจัดการบำบัดฟื้นฟูให้เหมาะสมกับอาการเช่น ผู้ใช้หรือผู้เสพที่ไม่ติดจะใช้ To Be No.1 ช่วย ส่วนผู้ที่ติดยาเสพติดจะใช้ TC ช่วยโดยมีระยะเวลา 4 เดือน...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

- การเตรียมตัวก่อนปล่อย

“...สำหรับหลังพ้นโทษแล้วมีโครงการ CARE ช่วยในการประสานกับบริษัทต่างๆ หางานให้ทำหลังพ้นโทษ...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...มีการสนับสนุนเงินค่าพาหนะผู้ต้องขังหลังพ้นโทษอย่างเพียงพอ...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...มีการจัดที่พักให้กับผู้ต้องขังบางส่วนแต่ส่วนใหญ่จะไม่ไปอยู่ตามที่จัดให้จะขอกลับบ้านเดิมของตน ทำให้สู้ไม่ไหวกับสภาพแวดล้อมเดิมต้องกลับมากระทำความผิดอีก...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...กรณีไม่มีเงินทุนหลังพ้นโทษ กระทรวงแรงงานมีการจัดหางานกลางคืนให้ทำผู้ต้องขังก็ไม่เอา เลือกกงาน รักสบาย...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...ผู้ต้องขังไม่พยายามจะช่วยตัวเองหลังพ้นโทษจะรอให้รัฐช่วยเพียงอย่างเดียว พอมีโอกาสก็ไปกระทำความผิด...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

- การอบรมจริยธรรม

“...การทำสมาธิก็ช่วยให้ผู้ต้องขังใจเย็นขึ้นไม่มีการทะเลาะวิวาทกัน...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

- การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังชรา

“...ผู้ต้องขังที่หลังพ้นโทษชราแล้ว หรือมีปัญหาทางจิต หน่วยงาน พม. ควรเข้ามาช่วยในการดูแลด้วยอีกทาง...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

- การกระทำผิดซ้ำ

“...การแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำควรมีการดูแลที่ต้นทาง คือ บ้านวัดโรงเรียน ให้ฝ่ายปกครองต้องมีส่วนรับผิดชอบกับการดูแลในส่วนนี้ด้วย ไม่ใช่มาให้เรือนจำด้วยแก้ไขที่ปลายเหตุอย่างเดียว...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

4) แนวทางและปัญหาในการบริหารจัดการเจ้าหน้าที่/บุคลากรในด้านต่างๆ

- เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ทั้งหมดทั่วประเทศประมาณ 1,300 คน แต่มีผู้ต้องขังเกือบ 3.7 แสนคน
- การจัดการกับผู้ต้องขังป่วยเป็นภาระพอสมควรเนื่องจากจะต้องใช้ผู้คุมที่มากขึ้นในการพาตัวผู้ป่วยไปโรงพยาบาล

- รูปแบบการฝึกอบรมตามแผนรับมือเหตุการณ์ต่างๆ ควรเป็นแบบแผนเดียวกันทุกแห่ง

4.5.2 กลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำ

จากการเข้าไปสัมภาษณ์ผู้คุมในเรือนจำกลางคลองเปรม จำนวน 2 ท่าน โดยเป็นผู้อำนวยการส่วนควบคุม ผู้ต้องขังและหัวหน้าส่วนวิชาการและแผนงาน ซึ่งมีประสบการณ์การทำงานในเรือนจำมากกว่าสิบปี สามารถสรุปประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้

- 1) สภาพปัญหาที่สำคัญในเรือนจำที่ควรให้เร่งดำเนินการแก้ไขและมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา

“...ปัญหาผู้ต้องขังที่จะมีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ จากการรับจากเรือนจำอื่น โดยปัจจุบันมีผู้ต้องขัง 6,936 คน และมีผู้ที่รอผลการตรวจพิสูจน์อีก 1,235 ราย...”

(หัวหน้าส่วนวิชาการและแผนงาน เรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...ปัญหาการเรียกร้องของผู้ต้องขังข้ามเพศที่อยู่ในแดน 1 อยากจะไปอยู่ร่วมกับแดนอื่น แต่กลุ่มที่จำเป็นต้องแยกแน่นอนคือ ผู้ต้องขังแปลงเพศแล้ว...”

(หัวหน้าส่วนวิชาการและแผนงาน เรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

- 2) แนวทางและปัญหาในการบริหารจัดการด้านต่างๆ

- การปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง เรือนจำแบ่งเป็น 10 แดน แต่ละแดนจะมีผู้ต้องขังรอพิจารณาและเด็ดขาดอยู่รวมกัน

“...มีระบบการจำแนกผู้ต้องขังออกเป็น 4 กลุ่ม 1) กลุ่มที่ไม่ต้องแก้ไข 2) กลุ่มที่แก้ไขได้ 3) กลุ่มที่แก้ไขยาก 4) กลุ่มพิเศษ เช่น คนแก่ คนป่วย ชาวต่างชาติ คนพิการ เป็นต้น...”

(หัวหน้าส่วนวิชาการและแผนงาน เรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...มีสื่อเกอร์ให้คนละ 1 ตู้ ไว้เก็บของใช้ส่วนตัว...”

(หัวหน้าส่วนวิชาการและแผนงาน เรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...เรือนนอนมี 30 กว่าคนในแต่ละห้อง มีการให้ดูแลความสะอาดในส่วนของตนเอง ส่วนกลางจะมีกองงานทำความสะอาดรับผิดชอบ...”

(หัวหน้าส่วนวิชาการและแผนงาน เรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

- งบประมาณและค่าใช้จ่ายในเรือนจำ

“...ค่าน้ำประมาณ 1.3 ล้านบาทต่อเดือน...”

(หัวหน้าส่วนวิชาการและแผนงาน เรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...อาหารมีการประมูลราคาได้ที่ 27 บาทต่อมื้อ การบริหารจัดการบางส่วนที่มีเงินจะซื้อจากร้านค้าราชทัณฑ์ในแต่ละแดน...”

(หัวหน้าส่วนวิชาการและแผนงาน เรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...เงินงบประมาณโดยทั่วไปไม่เพียงพอกับการแก้ไขปัญหาต่างๆ แต่จะมีเงินพิเศษจากการขายสินค้าที่ต้องทำและการขายอาหารนำมาใช้อีกส่วนหนึ่ง...”

(หัวหน้าส่วนวิชาการและแผนงาน เรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

- ปัญหาการแก่งแย่งของผู้ต้องขัง

“...การรักษาพยาบาลจะมีปัญหาในด้านการที่ผู้ต้องขังแย่งป่วยเพื่อขอรับยาหรือขอรับการรักษา...”

(หัวหน้าส่วนวิชาการและแผนงาน เรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

- การรักษาความปลอดภัยในเรือนจำ

“...การรักษาความปลอดภัยมีกล้องวงจรปิด มีเครื่องตรวจ Body scan...”

(หัวหน้าส่วนวิชาการและแผนงาน เรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...มีการตรวจร่างกายเจ้าหน้าที่ก่อนเข้าออกทุกครั้งเพื่อความปลอดภัย ปลอดภัย ก่อนขึ้นโรงนอนมีการเดินผ่านเครื่องตรวจ Walk through...”

(หัวหน้าส่วนวิชาการและแผนงาน เรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

- การร้องทุกข์ในเรือนจำ

“...มีระบบการร้องทุกข์ ผ่าน ผบ.แดน และการส่งความเห็นในตู้แดง...”

(หัวหน้าส่วนวิชาการและแผนงาน เรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

- การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังต่างชาติ

“...ผู้ต้องขังต่างชาติจะถูกแยกขังไปแต่ละแดนเช่น กรณีของไนจีเรียมีประมาณ 157 คน ก็แยกกันอยู่ตามแดนต่างๆ เพื่อไม่มีรวมตัวกัน ซึ่งมักจะมีปัญหา ต่างชาติบางคนจะอ้างสิทธิ ก่อให้เกิดปัญหาขึ้นกับผู้ต้องขังอื่น...”

(หัวหน้าส่วนวิชาการและแผนงาน เรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

- การปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาในเรือนจำ

“...มีการให้ทำศาสนกิจตามความเชื่อแต่ละกลุ่ม พุทธ คริสต์ อิสลาม โดยมีผู้นำศาสนาเข้ามาทำกิจกรรม ซึ่งบางส่วนก็ได้ผล แต่บางส่วนก็ไม่ได้...”

(หัวหน้าส่วนวิชาการและแผนงาน เรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

(ผู้อำนวยการส่วนควบคุมเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

- ปัญหาผู้ป่วยทางจิตในเรือนจำ

“...ภาวะจิตแฝงเป็นสิ่งที่เจ้าหน้าที่ไม่สามารถรับรู้ได้จากการจำแนก ถ้าอาการกำเริบก็จะทำร้ายตัวเอง หรือฆ่าตัวตาย วิ่งหัวกำแพงได้...”

(ผู้อำนวยการส่วนควบคุมเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ ท่านที่ 2)

- การทานยาเพียงอย่างเดียวอาจจะไม่เพียงพอสำหรับการรักษาผู้มีอาการทางจิต จะต้องมีการจิตแพทย์หรือนักจิตวิทยาเข้ามาช่วยบำบัดจึงจะดีขึ้น เพราะการทานยาอย่างเดียวยังไม่สามารถแก้ไขปมที่มีในใจได้ เป็นการข่มหรือควบคุมอาการไม่ให้รุนแรงเท่านั้น

- การตรวจสอบอาหารเป็นไปตามมาตรฐานของสาธารณสุข

3) แนวทางและปัญหาในการบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขังในด้านต่างๆ

- ผู้ต้องขังได้รับการฝึกจิตใจ โดยแบ่งเป็น 3 ฐาน คือ 1) สักคสามาธิ 1 เดือน มีใบประกาศใช้เลื่อนขั้นได้ 2) การฝึกวินัยโดยการสวนสนาม 1 เดือน 3) การบริหารร่างกาย 10 ท่าพญายม

- การทำงานนอกเรือนจำ

“...มีการทำงานนอกเรือนจำ โดยคัดเลือกผู้ต้องขังชั้นเยี่ยมที่มีคุณสมบัติครบ ซึ่งผู้ที่ได้ออกไปทำงานนอกเรือนจำจะได้เงินค่าตอบแทนในการทำงานด้วยส่วนหนึ่ง เช่น ค่าจ้างลอกคลอง เป็นต้น และยังได้รับการลดวันลงโทษลง 1 วันต่อการทำงาน 1 วัน...”

(ผู้อำนวยการส่วนควบคุมเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

- การส่งเสริมการศึกษาในเรือนจำ

“...มีการส่งเสริมให้เรียนฟรีสำหรับการเรียน กศน. เป็นศึกษาถึงระดับมัธยมปลาย มีการบังคับเรียนสำหรับผู้ไม่รู้หนังสือ รวมทั้งชาวต่างชาติด้วย ส่วนการเรียน มสธ. จะต้องเสียค่าใช้จ่ายเอง...”

(ผู้อำนวยการส่วนควบคุมเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

- การฝึกวิชาชีพในเรือนจำ

“...การฝึกอาชีพประกอบด้วยช่างเชื่อม ช่างก่อสร้าง โดยมีการฝึกอบรมให้ระยะสั้น มีใบประกาศให้...”

(ผู้อำนวยการส่วนควบคุมเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...การฝึกอาชีพอาจจะใช้ outsource ในการจัดโปรแกรมการฝึกอบรมให้ รวมทั้งโปรแกรมการฟื้นฟูต่างๆ มีการวัดและประเมินผลให้ชัดเจน...”

(ผู้อำนวยการส่วนควบคุมเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...มีนโยบายที่สร้างสถานประกอบการตาม พ.ร.บ.ราชทัณฑ์ ม.3 และ 6 เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถทำงานได้ในสถานประกอบการที่สร้างขึ้น...”

(ผู้อำนวยการส่วนควบคุมเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...การฝึกปุกระเบียง ตัดมุ้งลวดระยะสั้นใช้ระยะเวลา 3-5 วัน...”

(ผู้อำนวยการส่วนควบคุมเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...มีการฝึกการนำวัสดุเหลือมาใช้ในการทำเครื่องมือต่างๆ เช่น การนำขวดพลาสติกมาทำไม้กวาด เป็นต้น...”

(ผู้อำนวยการส่วนควบคุมเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...โดยธรรมชาติแล้วผู้ต้องขังมักจะไม่ค่อยเรียกร้องจะฝึกอาชีพอะไร ต้องจัดให้เลย มีเป็นส่วนน้อยที่ขอฝึกอาชีพตามที่ตัวเองถนัด...”

(ผู้อำนวยการส่วนควบคุมเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...ผู้ต้องขังสามารถมีรายได้จากเงินปันผลจากการทำงาน ทำสินค้า หรือ รับจ้างทำงานซึ่งโดยหลักการจะมีการแบ่งผลกำไรให้ผู้ต้องขัง ร้อยละ 70 เจ้าหน้าที่ร้อยละ 15 และส่วนกลางร้อยละ 15...”

(หัวหน้าส่วนงานวิชาการและแผนงานเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...การส่งเสริมอาชีพอิสระน่าจะเป็นอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับผู้ต้องขัง เนื่องจากมีน้อยที่จะได้รับการจ้างงานร้อยละ 10 ตัวอย่าง เช่น การทำหม้อดินขายจากการไปเรียนรู้ที่เรือนจำเขาพระภิก ออกไปเปิดเป็นธุรกิจจนสามารถตั้งตัวได้และดึงเอาผู้พ้นโทษบางส่วนไปทำงานด้วย...”

(หัวหน้าส่วนงานวิชาการและแผนงานเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

- การช่วยเหลือหลังพ้นโทษ

“...โครงการแคร์จะสำเร็จต้องมีความร่วมมือหลายฝ่ายทั้งฝ่ายบริษัทเอกชน สังคม และตัวผู้ต้องขังเอง ก็ต้องทำตัวให้ดีอย่าให้นายจ้างมีปัญหาเพราะจะทำให้กระทบต่อการจ้างงานผู้ต้องขังในอนาคตด้วย...”

(ผู้อำนวยการส่วนควบคุมเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...CARE มีช่องทางในการขอทุนประกอบอาชีพสำหรับผู้พ้นโทษ โดยก่อนพ้นโทษ 1-2 เดือนสามารถยื่นความจำนงค์ได้ โดยผู้ต้องขังเองหรือญาติก็ได้...”

(หัวหน้าส่วนงานวิชาการและแผนงานเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

- การบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขัง

“...มีโครงการฝึกอบรมฟื้นฟูผู้ต้องขังเฉพาะกลุ่ม เช่น TC สำหรับผู้ต้องขังคดียาเสพติด โปรแกรมสำหรับผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดอุกฉกรรจ์ โดยผู้ที่ผ่านฝึกอบรมจะมีใบประกาศรับรองให้...”

(ผู้อำนวยการส่วนควบคุมเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...การฟื้นฟูควรดูเป็นรายๆ ไป ตามการทำความผิด เช่น พุจริต อาจจะต้องเพิ่มการอบรมด้าน จริยธรรมศีลธรรม โรคจิตในก็ต้องมีการบำบัดด้วยนักจิตวิทยา...”

(หัวหน้าส่วนงานวิชาการและแผนงานเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...ผู้กระทำผิดซ้ำในเรือนจำชั่วคราวจะน้อยกว่าเรือนจำทั่วไปมาก โดยในเรือนจำชั่วคราวจะมี ประมาณร้อยละ 2 ส่วนในเรือนจำทั่วไปจะมีกว่าร้อยละ 10 โดยมากจะเป็นคดียาเสพติด...”

(หัวหน้าส่วนงานวิชาการและแผนงานเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

- การตรวจสอบ

“...มาตรฐานการตรวจสอบภายในจะเป็นการตรวจสอบจากกรมราชทัณฑ์ สำหรับการ ตรวจสอบภายนอกจะเป็นการตรวจจากหน่วยงานอื่น เช่น ผู้ตรวจการแผ่นดิน เป็นต้น...”

(หัวหน้าส่วนงานวิชาการและแผนงานเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

4) แนวทางและปัญหาในการบริหารจัดการเจ้าหน้าที่/บุคลากรในด้านต่างๆ

- ไม่มีเจ้าหน้าที่เป็นนักจิตวิทยาในเรือนจำคลองเปรม ใชัหมอบจากโรงพยาบาล มีพยาบาล 5 คนใน สถานพยาบาล
- เจ้าหน้าที่ในระดับปฏิบัติยังไม่ได้รับรู้ข้อกำหนดแมนเดเล่่มากนัก แต่แนวทางต่างๆ จะถูกกำหนด ไว้ในพ.ร.บ.ราชทัณฑ์ พ.ศ.2560 แล้ว
- คุณภาพเจ้าหน้าที่โดยรวมอาจจะยังไม่ได้มาตรฐานเท่าที่ควร

“...การคัดเลือกเจ้าหน้าที่แบ่ง 2 ส่วนคือ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน กับเจ้าหน้าที่วิชาการ/นักทัณฑ วิทยา เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานจะรับวุฒิการศึกษาระดับ ปวส. ทำหน้าที่เป็นผู้คุม คิดเป็นประมาณ ร้อยละ 40 สำหรับนักวิชาการจะรับป.ตรี ขึ้นไป เช่น นักสังคมสงเคราะห์ ซึ่งมี 3 คน...”

(หัวหน้าส่วนงานวิชาการและแผนงานเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

- การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่

“...สำหรับการฝึกอบรมแรกเข้า ใช้ระยะเวลา 3 เดือน และต่อมาอีก 6 เดือนจะเป็นการทดลองงาน ถ้าหากผ่านการทดลองงานก็จะบรรจุให้เป็นข้าราชการ...”

(หัวหน้าส่วนงานวิชาการและแผนงานเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...การฝึกอบรมของเจ้าหน้าที่มีไม่ค่อยบ่อย หลังจากการอบรมตอนแรกจบแล้ว ก็จะมีการอบรมในหน้าที่เพื่อการพัฒนาเฉพาะงาน มีหลักสูตรที่ดีสำหรับผู้ที่ได้รับการเลื่อนขั้นเป็นผู้บริหาร...”

(หัวหน้าส่วนงานวิชาการและแผนงานเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ในเรือนจำจะมีการทบทวนในด้านการรักษาความปลอดภัย การระงับเหตุ การยิงปืน และการฝึกแถว...”

(หัวหน้าส่วนงานวิชาการและแผนงานเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

- การขาดแคลนเจ้าหน้าที่

“...เจ้าหน้าที่ไม่ค่อยพอสำหรับการควบคุมผู้ต้องขังที่ป่วยไปโรงพยาบาลเพราะต้องใช้ผู้คุม 2 คนต่อผู้ต้องขัง 1 คน ปกติเจ้าหน้าที่ผู้คุมก็ไม่ค่อยจะพอและทำหน้าที่ทุกอย่างในเรือนจำ ถ้ามีผู้ป่วยต้องไปโรงพยาบาลก็ทำให้เสียเจ้าหน้าที่ไปควบคุมอีก และมักจะมีปัญหากับพยาบาลที่ไม่อยากให้ใส่กุญแจมือตอนอยู่ที่โรงพยาบาล แต่ถ้าไม่ใส่กุญแจมือแล้วผู้ต้องขังส่วนใหญ่ก็จะหนี เป็นความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ไม่ใช่พยาบาล...”

(หัวหน้าส่วนงานวิชาการและแผนงานเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

“...แนวทางแก้ไขปัญหา อาจจะใช้เป็นหน่วยงานเอกชน/ภายนอกปฏิบัติงานทำหน้าที่ควบคุมติดตามผู้ต้องขังกรณีต้องไปรักษาพยาบาลนอกเรือนจำโดยเฉพาะ...”

(หัวหน้าส่วนงานวิชาการและแผนงานเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

- การดูแลสวัสดิภาพเจ้าหน้าที่

“...เจ้าหน้าที่ทำงานก็มีความเครียดบ้าง แต่ก็ยังไม่มากจนถึงขั้นฆ่าตัวตายหรือเป็นบ้า
อาละวาด...”

(หัวหน้าส่วนงานวิชาการและแผนงานเรือนจำกลางคลองเปรม จังหวัดกรุงเทพฯ)

4.5.3 กลุ่มผู้ต้องขัง

จากการเข้าไปสัมภาษณ์ผู้ต้องขังคดียาเสพติดที่มีการกระทำความผิด 2 ครั้งขึ้นไปในเรือนจำกลาง
ขอนแก่น จำนวน 5 คน ประกอบด้วยนามสมมติดังต่อไปนี้

1. นายวัน อายุ 36 ปี จบการศึกษา ม.3 ช่างเชื่อม กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับ
ยาเสพติดมาแล้ว 5 ครั้ง ครั้งแรกโดนข้อหาครอบครองยาบ้า รอลงอาญา 1 ปี ตอนอายุ 18 ปี ครั้งสุดท้ายโดน
ข้อหาพยายามจำหน่ายยาบ้าจำนวน 10,000 เม็ด โดนตัดสินลงโทษ 25 ปี

2. นายริท อายุ 42 ปี จบการศึกษา ม.6 ประกอบอาชีพให้เช่าอพาร์ทเมนต์และขายรถมือสอง กระทำ
ความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 4 ครั้งครั้งแรกโดนข้อหาจำหน่ายยาบ้า รับโทษ
จำคุก 5 ปี ตอนอายุ 21 ปี ครั้งสุดท้ายโดนข้อหาครอบครองไอซ์ 100 กรัม โดนลงโทษ 25 ปี

3. นายรง อายุ 40 ปี จบการศึกษา ม.3 ประกอบอาชีพส่งเอกสาร กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วย
ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 5 ครั้งครั้งแรกโดนข้อหาครอบครองยาบ้า รับโทษจำคุก 6 เดือน ตอนอายุ 19
ปี ครั้งสุดท้ายโดนข้อหาจำหน่ายยาบ้า จำนวน 3,500 เม็ดโดนลงโทษ 33 ปี 12 เดือน

4. นายที อายุ 41 ปี จบการศึกษา ม.3 ประกอบอาชีพนายหน้าประกันภัย กระทำความผิดและเข้า
เรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 4 ครั้งครั้งแรกโดนข้อหาครอบครองยาบ้า 1 เม็ด ตอนอายุ 20 ปี
ครั้งสุดท้ายโดนข้อหาครอบครองยาบ้าเพื่อจำหน่ายจำนวน 3,800 เม็ดไอซ์ 130 กรัม โดนลงโทษ 33 ปี 12 เดือน

5. นายกร อายุ 39 ปี จบการศึกษา ป.6 ประกอบอาชีพช่วยครอบครัวค้าขาย เลี้ยงวัว กระทำความผิด
และเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 7 ครั้งครั้งแรกโดนข้อหาครอบครองยาบ้า รับโทษจำคุก 6
เดือน ตอนอายุ 18 ปี ครั้งสุดท้ายโดนลงโทษข้อหาจำหน่ายยาบ้าจำนวน 400 เม็ดไอซ์ 66 กรัม โดนลงโทษ 25 ปี

โดยสามารถสรุปข้อมูลที่สำคัญจำแนกตามประเด็นได้ดังนี้

1) สภาพปัญหาที่สำคัญในเรือนจำที่ควรให้เร่งดำเนินการแก้ไขและมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา

- ผู้ต้องขังจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆทำให้ที่นอนเริ่มเบียดกันมากขึ้นและอาหารเริ่มจะไม่พอ
เนื่องจากมีคนเพิ่มขึ้น

2) แนวทางและปัญหาในการบริหารจัดการด้านต่างๆ

- การปฏิบัติประจำวันตื่นนอน 05.00 น. สวดมนต์ 15 นาที เสร็จแล้วอาบน้ำแต่งตัว รับประทานอาหารเช้า 07.00-08.00 น. เสร็จแล้วแยกทำกิจกรรม รับประทานอาหารเที่ยง 10.30 น. และ 13.30 น. รับประทานอาหารเย็น เวลา 14.30 น. ขึ้นโรงนอนอยู่ไปจนถึงเช้า
- ในแต่ละแดนจะมีแบ่งเป็นโรงนอนๆ ละ 30 กว่าคน มีห้องน้ำแบบเปิดเผยอยู่บริเวณมุมห้องโรงนอน มีน้ำใช้ตลอดเวลา
- มีการกายบริหารในตอนเช้า 10 ท่าพยาม
- มีโทรทัศน์ประจำทุกโรงนอน สามารถเปลี่ยนช่องเองได้ สามารถดูโทรทัศน์ได้ถึง 21.00 น. แต่ไม่สามารถนำหนังสือขึ้นโรงนอนได้
- การดูแลสุขภาพมีเป็นประจำมีสถานพยาบาลในแดน 10 และมีโรงพยาบาลราชทัณฑ์อยู่ติดกัน
- สามารถใช้เงินซื้ออาหารทานได้ไม่เกินวันละ 300 บาท โดยจะต้องจ่ายเงินสั่งอาหารก่อน 10.00 น. ของทุกวัน มีเงินในบัญชีได้ไม่เกิน 9,000 บาท
- การเยี่ยมญาติมีการแบ่งเป็นแดน แดนละ 2 วัน เช่น แดน 3 วันอังคาร และวันศุกร์เช้า โดยสามารถเยี่ยมญาติได้ครั้ง 30 นาที
- มีตู้แดงสำหรับแจ้งข่าวสารหรือร้องทุกข์ติดไว้ในทุกแดน
- มีห้องสมุดประจำแดนทุกแดน และมีห้องสมุดกลางอีก 1 แห่ง โดยผู้ต้องขังสามารถมาใช้บริการยืมไปอ่านได้ แต่สำหรับห้องสมุดกลางไม่สามารถเข้ามาถึงได้ด้วยโดนสั่งห้ามข้ามพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีปัญหาการมีหนังสืออ่านที่ไม่หลากหลายหรือจำนวนที่เพียงพอในแต่ละแดน ถ้าเป็นไปได้อยากจะขอบริจาคหนังสือที่อ่านแล้วคลายเครียด เช่น ขยายหัวเราะ มาเพิ่มในแต่ละห้องสมุด
- มีการอาบน้ำ 2 รอบ สลับกันไปในแต่ละแดนเพื่อให้น้ำไหลได้เพียงพอ
- มีน้ำดื่มให้เพียงพอในโรงนอน

3) แนวทางและปัญหาในการบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขังในด้านต่างๆ

- สาเหตุการกระทำผิดและกระทำผิดซ้ำ

“...เริ่มเกี่ยวข้องกับยาเสพติดตอนอายุ 18 ปี โดยเพื่อนชักชวน และโดนจับ แต่โดนรอลงอาญา ไม่กลัวจึงกลับไปทำอีกหลายครั้ง ทั้งเสพและขายเพื่อนำเงินมาเสพและใช้สอยอื่นๆ เนื่องจากทำงานมีรายได้วันละ 200 บาท ไม่พอใช้ ออกไปหางานทำไม่ได้...”

(นายวัน อายุ 36 ปี จบการศึกษา ม.3 ช่างเชื่อม กระทำความผิดและเข้า
เรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 5 ครั้ง)

“...มีกิจการของตัวเอง มีเงินใช้จ่ายแต่มีเพื่อนพาไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ถอนตัวไม่ได้ โดนจับครั้งแรกโดนโทษไม่เยอะเลยไม่กลัวและเข้ามาในคุกแล้วไม่รู้สึกลำบากเลยกลับไปทำผิดอีก และกลับออกไปก็อยู่กับเพื่อนกลุ่มเดิม สภาพแวดล้อมเดิม ทำให้กลับไปทำผิดอีก ดังนั้นการจะทำให้คนเช็ดหาลาบจะต้องทำให้รู้สึกลำบากตอนอยู่ในคุก ไม่ใช่รู้สึกลสบาย ครั้งสุดท้ายโดนโทษนาน เริ่มรู้สึกไม่สบายแล้ว โดนเพิ่มโทษ ไม่ได้เลื่อนขั้นนักโทษ ไม่มีสิทธิเท่าคนอื่น...”

(นายริท อายุ 42 ปี จบการศึกษา ม.6 ประกอบอาชีพให้เช่าอพาร์ทเมนต์และ
ขายรถมือสอง กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด
มาแล้ว 4 ครั้ง)

“...ออกไปจากเรือนการทางานมีความยากลำบากเนื่องจากสังคมไทยยังไม่เปิดหรือยอมรับคนที่เคยโดนจำคุก ควรมีการสนับสนุนให้มีกิจการของตนเอง น่าจะมีความเป็นไปได้มากกว่าการให้สังคมยอมรับ มีการทำกิจการเล็กๆ น้อยๆ เพื่อเลี้ยงชีพ เช่น ซ่อมรถ ซ่อมเครื่องเสียง แต่จะต้องมีเงินทุนจำนวนหนึ่งเมื่อออกจากเรือนจำ...”

(นายที อายุ 41 ปี จบการศึกษา ม.3 ประกอบอาชีพนายหน้าประกันภัย
กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 4 ครั้ง)

- การฝึกวิชาชีพและรายได้

“...ในเรือนจำมีการฝึกอาชีพให้เช่น ช่างปูน ช่างไม้ ศิลปะ งานช่างเหล็ก และพับถุง โดยมีข้อเสนอแนะในการสร้างโรงงานสำหรับผู้ต้องขังโดยเฉพาะให้สามารถทำงานมีรายได้...”

(นายที อายุ 41 ปี จบการศึกษา ม.3 ประกอบอาชีพนายหน้าประกันภัย
กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 4 ครั้ง)

“...การฝึกอาชีพในเรือนจำไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในสังคม ไม่สามารถที่จะเอาไปใช้ใน
สังคมข้างนอกได้ ดังนั้นก่อนปล่อยอาจะต้องการฝึกอาชีพอย่างจริงที่สามารถเอาไปทำได้
จริงเมื่อพ้นโทษแล้ว ตามความถนัดของผู้ต้องขังแต่ละคน...”

(นายวัน อายุ 36 ปี จบการศึกษา ม.3 ช่างเชื่อม กระทำความผิดและเข้า
เรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 5 ครั้ง)

“...มีรายได้เป็นเงินปันผลจากการทำงานในเรือนจำ เช่น การปั๊มถุงกระดาษ หรือการทำ
ผลิตภัณฑ์ โดยมีรายได้ 12 บาทต่อเดือน...”

(นายวัน อายุ 36 ปี จบการศึกษา ม.3 ช่างเชื่อม กระทำความผิดและเข้า
เรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 5 ครั้ง)

“...มีรายได้เป็นเงินปันผลจากการทำงานในเรือนจำ เช่น การปั๊มถุงกระดาษ หรือการทำ
ผลิตภัณฑ์ โดยมีรายได้ 50 บาทต่อเดือน...”

(นายกร อายุ 39 ปี จบการศึกษา ป.6 ประกอบอาชีพช่วยครอบครัวค้าขาย
เลี้ยงวัว กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว
7 ครั้ง)

- การอบรมจริยธรรม

“...มีการอบรมธรรมะให้กับทุก มีการสวดมนต์ในตอนเช้า ซึ่งผลต่อจิตใจก็มีบางในบางคนที่
สมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม แต่สำหรับบางคนก็ไม่ได้มีผลอะไร...”

(นายวัน อายุ 36 ปี จบการศึกษา ม.3 ช่างเชื่อม กระทำความผิดและเข้า
เรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 5 ครั้ง)

- การติดตามช่วยเหลือหลังพ้นโทษ

“...อยากได้การสนับสนุนช่วยเหลือหรือคำปรึกษาหลังจากออกจากเรือนจำ ไม่ใช่แค่ให้เป็น
เซ็นชื่อในสมุดของเจ้าหน้าที่แล้วก็กลับ เจ้าหน้าที่ไม่เคยสอบถามว่ามีที่พักที่ยัง มีงานทำหรือยัง
หรือทำงานอะไรเลยไม่มีการติดตามช่วยเหลืออย่างจริงจัง...”

(นายรติ อายุ 42 ปี จบการศึกษา ม.6 ประกอบอาชีพให้เช่าอพาร์ทเมนต์และ
ขายรถมือสอง กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด
มาแล้ว 4 ครั้ง)

4.6 เรือนจำกาจัง มาเลเซีย

วันที่ 9-11 สิงหาคม 2561 คณะนักวิจัยได้เดินทางไปศึกษาดูงานและเก็บข้อมูลในเรือนจำกาจัง (Penjara Kajang) ซึ่งเป็นเรือนจำที่มีขนาดใหญ่ในมาเลเซีย โดยเรือนจำกาจังมีจำนวนผู้ต้องขังจำนวนประมาณ 4,354 คน มี
เจ้าหน้าที่ประมาณ 400 กว่าคน โดยสามารถสรุปผลการเก็บข้อมูลออกเป็นประเด็นสำคัญจำแนกตามกลุ่มผู้ให้
ข้อมูล ดังนี้

4.6.1 กลุ่มผู้บริหารเรือนจำ

มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 1 ท่าน เป็นผู้บัญชาการเรือนจำกาจัง เป็นระยะเวลา 3 ปี โดยสามารถสรุปผล
การเก็บข้อมูลจำแนกตามประเด็นสำคัญ ดังนี้

1) การบริหารจัดการด้านต่างๆ

- ข้อมูลทั่วไป

“...ผู้ต้องขังในเรือนจำทั่วประเทศมาเลเซียมีประมาณ 65,000 คน โดยจะมีจำนวน
ผู้ต้องขังที่เป็นชาวต่างชาติประมาณร้อยละ 60 อีกร้อยละ 40 เป็นชาวมาเลเซีย แต่ใน
เรือนจำกาจังจะมีจำนวนผู้ต้องขังต่างชาติและผู้ต้องขังมาเลเซียในจำนวนที่เท่าๆ กัน...”
(ผู้บัญชาการเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

- ผู้ต้องขังคดียาเสพติด

“...ผู้ต้องขังคดียาเสพติดคิดเป็นประมาณร้อยละ 50 ของผู้ต้องขังในเรือนจำกาจังทั้งหมด แต่ประมาณร้อยละ 70 จะเคยเกี่ยวข้องกับคดียาเสพติด โดยประเภทของยาเสพติดที่ผู้ต้องขังได้เข้าไปเกี่ยวข้องจะมีความหลากหลาย เช่น เฮโรอีน กัญชา เมทแอมเฟตามีน และอื่นๆ...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

- นโยบายการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ

“...เรือนจำมีนโยบายในการลดจำนวนผู้ต้องขังให้ได้ 2 ใน 3 ของผู้ต้องขังทั้งหมด โดยเป็นวิสัยทัศน์ของกรมราชทัณฑ์ให้ทุกเรือนจำดำเนินการปล่อยตัวผู้ต้องขังให้ได้ประมาณ 2 ใน 3 ของผู้ต้องขังทั้งหมด โดยการสร้างโปรแกรมการคุมประพฤติสำหรับการปล่อยตัวผู้ต้องขัง และการสร้างการมีส่วนร่วมของสังคมทุกภาคส่วน ทั้งนี้เป็นการให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดูแลผู้ที่กระทำความผิด...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

“...การสร้างโปรแกรมตามนโยบายการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำใหม่ทำให้เจ้าหน้าที่ต้องทำงานเพิ่มขึ้นเนื่องจากไม่มีการรับเจ้าหน้าที่เรือนจำเพิ่มแต่มีงานเพิ่มทำให้ต้องทำงานหลายหน้าที่ แต่ยังคงอยู่ในสถานะที่สามารถบริหารจัดการได้...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

- เพื่อดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายตามนโยบายการลดจำนวนผู้ต้องขังสองในสามของจำนวนทั้งหมด กรมราชทัณฑ์ได้ดำเนินการ ดังนี้

“...การแสวงหาวิธีการลดจำนวนผู้ต้องขังต่างชาติที่มีจำนวนมาก โดยการทำข้อตกลงกับประเทศที่มีผู้ต้องขังอยู่ในเรือนจำ เช่น ไทย อินเดีย อินโดนีเซีย และจีน เพื่อให้สามารถรับโทษที่ประเทศภูมิลำเนาแทน...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

“...การทำข้อตกลงกับหน่วยงานราชการอื่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการให้
โปรแกรมการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำให้ประสบความสำเร็จ...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

“...การนำองค์กรอิสระโดยเฉพาะองค์กรทางศาสนามาช่วยในการสร้างจิตสำนึกและ
ฟื้นฟูจิตใจ...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

“...การทำข้อตกลงกับภาคเอกชนให้เข้ามาช่วยในการดูแลผู้ต้องขังในระหว่างการปล่อย
ตัวก่อนกำหนดและการหลังปล่อยตัวเมื่อพ้นโทษ โดยเฉพาะในการโอกาสการทำงาน
เช่น การรับเข้าฝึกอาชีพหรือรับเข้าทำงาน เป็นต้นทั้งนี้เนื่องจากด้วยกฎหมายผู้ที่เคยมี
ประวัติอาชญากรรมไม่สามารถที่จะทำงานราชการและงานที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง
ปลอดภัยได้ จึงมีเพียงภาคเอกชนที่สามารถเข้ามามีส่วนช่วยเหลือในด้านการงาน
ได้...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

- การตรวจสอบ

“...มีการตรวจเยี่ยมจากหน่วยงานต่างๆ เช่น กาชาดสากล Amnesty International
สถานทูตต่างๆ...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

- การรักษาความมั่นคงในเรือนจำ

“...การรักษาความปลอดภัยได้รับการสนับสนุนงบประมาณและเครื่องมือในการตรวจ
อย่างดี โดยรัฐได้สนับสนุนเครื่องตรวจ Body scan จำนวน 10 เครื่องให้กับเรือนจำทั่ว
ประเทศ ที่มีประมาณ 26 แห่ง และการทำความเข้าใจเจ้าหน้าที่ในการให้ความสำคัญ
กับการรักษาความปลอดภัยและการเข้าใจวิธีใช้อุปกรณ์ต่างๆ...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

- การร้องทุกข์

“...ระบบการรับเรื่องร้องเรียน ผู้ต้องขังสามารถร้องเรียนผ่านผู้ตรวจในแต่ละบล็อก การร้องเรียนผ่านญาติ การร้องเรียนผ่านทนายความ หรือการร้องเรียนผ่านสถานทูต...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

2) การบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขังในด้านต่างๆ

- การสร้างโปรแกรมการฟื้นฟู

“...จากนโยบายการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ มีการสร้างโปรแกรมฟื้นฟูโดยชุมชนขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้สังคมมีส่วนร่วมและเข้าใจผู้ต้องขังมากขึ้น ไม่แบ่งแยกหรือตีตราผู้ที่เคยกระทำความผิด ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาการกระทำ ความความผิดซ้ำดังเช่นในอดีต...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

“...มีโปรแกรมการบริการสาธารณะสำหรับผู้ต้องขังที่มีคุณสมบัติดีจากการประเมินผล การเข้าโปรแกรมฟื้นฟูทุกขั้นตอนแล้ว...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

“...การจัดให้ผู้ต้องขังได้ฝึกขับรถและได้รับใบอนุญาตขับขี่ เมื่อพ้นโทษไปสามารถประกอบอาชีพขับรถรับจ้างได้...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

- ข้อเสนอแนะการลดการกระทำผิดซ้ำ

“...ข้อเสนอแนะในการลดจำนวนผู้กระทำความผิด ควรจะสร้างมาตรฐานการครองชีพให้มีความเท่าเทียมกันในสังคมและภูมิภาค และสำหรับปัญหาเสพติดควรมีการร่วมมือ

กันระหว่างประเทศในภูมิภาคเพื่อควบคุมการแพร่ระบาดของยาเสพติดจากสามเหลี่ยม
ทองคำมาสู่ประเทศไทย มาเลเซีย สิงคโปร์...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

3) การบริหารจัดการเจ้าหน้าที่/บุคลากรในด้านต่างๆ

- เจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ

“...การขาดเจ้าหน้าที่ในการดำเนินงานตามโปรแกรมที่สร้างขึ้นจากนโยบายการนำ
ผู้ต้องขังออกจากเรือนจำไปสู่ชุมชน ซึ่งเป็นภาระที่เพิ่มขึ้นจากงานเดิม โดยมีการตั้ง
สำนักงานย่อยหรือให้เจ้าหน้าที่ในเรือนจำออกไปทำงานตามเขตพื้นที่ต่างๆ เพื่อขึ้น
เพื่อให้รองรับการคุมประพฤติผู้ต้องขังที่ถูกปล่อยแบบมีเงื่อนไข...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

- การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่

“...การให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ทุกระยะ โดยมีการฝึกอบรมก่อนเข้าบรรจุ
เข้าทำงาน 3 เดือน หลังบรรจุเป็นข้าราชการ 3 เดือนและหลังได้เลื่อนขั้นเป็นระดับ
อาวุโส 9 เดือน นอกจากนี้ยังมีการฝึกอบรมเฉพาะทางก่อนเข้ารับตำแหน่งใหม่ทุก
ครั้ง...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

“...การฝึกอบรมทบทวนทุกปีให้กับเจ้าหน้าที่ทุกคน โดยมีการบังคับให้ทุกคนต้องได้รับ
การฝึกอบรมอย่างน้อย 7 วันต่อปี...”

(ผู้บัญชาการเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

4.6.2 กลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้คุมเรือนจำ

มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 2 ท่าน เป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาความมั่นคงในเรือนจำกาจัง โดยสามารถสรุปผล
การเก็บข้อมูลจำแนกตามประเด็นสำคัญ ดังนี้

1) การบริหารจัดการด้านต่างๆ

- ปัญหาด้านการสื่อสาร

“...มีเจ้าหน้าที่ในเรือนจำประมาณ 400 กว่าคน อาจจะมีปัญหาในการสื่อสารระหว่าง
ผู้บริหารกับผู้ปฏิบัติงานในด้านความจริงจังหรือความชัดเจนของนโยบาย..”
(เจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาความมั่นคงในเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

- การลักลอบนำสิ่งของต้องห้ามเข้าเรือนจำ

“...มีการลักลอบนำสิ่งของต้องห้ามเข้าเรือนจำบ้างเช่น ยาสูบ โทรศัพท์มือถือ และยาเสพติด
ซึ่งมักจะพบนำเข้ามาตอนกลับจากศาลหรือกลับจากโรงพยาบาล...”
(เจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาความมั่นคงในเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

“...มีการอนุญาตให้ใช้โทรศัพท์ได้ตามตารางเวลาของบล็อก มีระยะเวลาในการโทรศัพท์
30 นาที ต่อครั้ง...”
(เจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาความมั่นคงในเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

- การเยี่ยมญาติ

“...มีการเยี่ยมญาติ โดยมีจำนวนครั้งในการเยี่ยมญาติแตกต่างกันไปตามประเภทของ
ผู้ต้องขังดังนี้
กลุ่มผู้ต้องขังใหม่ไม่เกิน 1 ปี เลื่อนสีขาว 1 ครั้งต่อเดือน
กลุ่มผู้ต้องขัง 1-1.5 ปี เลื่อนสีแดง 1 ครั้งต่อเดือน
กลุ่มผู้ต้องขัง 1.5-2 ปี เลื่อนสีเขียว 2 ครั้งต่อเดือน
กลุ่มผู้ต้องขังใหม่เกิน 2 ปี เลื่อนสีฟ้า 3 ครั้งต่อเดือน...”
(เจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาความมั่นคงในเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

- การจัดการด้านการพักอาศัย

“...การจัดการที่พักอาศัยผู้ต้องขังในเรือนจำแบ่งเป็นบล็อกหรือตึก โดยในเรือนจำกาจังมี 17 บล็อก ในแต่ละบล็อกจะแบ่งแยกเป็นเซลล์หรือห้อง ซึ่งจะขนาดแตกต่างกัน ถ้าเป็นเซลล์เล็กจะพักห้องละ 3-4 คน ถ้าเป็นเซลล์ใหญ่จะพักได้ประมาณ 10 คน...”

(เจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาความมั่นคงในเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

“...การอาบน้ำจะเป็นการอาบน้ำในเซลล์ของตัวเองและมีห้องส้วมในเซลล์สำหรับใช้ร่วมกัน...”

(เจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาความมั่นคงในเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

“...ตอนแรกเข้ามาในเรือนจำจะได้รับที่นอน 1 แผ่น และผ้าห่ม 1 ผืน สำหรับใช้ในการนอนในเซลล์...”

(เจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาความมั่นคงในเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

“...ผู้ต้องขังสามารถนำหนังสือที่ผ่านการตรวจสอบแล้วเข้าไปอ่านในเซลล์/ที่นอนได้...”

(เจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาความมั่นคงในเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

“...ในเซลล์และบล็อกไม่มีโทรทัศน์ให้ดู...”

(เจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาความมั่นคงในเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

- ตารางเวลากิจวัตรประจำวันประกอบด้วย

เวลา 07.00 น. ตื่นนอน ตรวจนับจำนวน

เวลา 08.00 น. เคารพธงชาติ รับประทานอาหารเช้า

เวลา 09.00 น. ฝึกวินัย เดินแถว ทำงาน ออกกำลังกาย

เวลา 11.30 น. ตรวจนับจำนวนและรับประทานอาหารเช้า

เวลา 13.30 น. ตรวจนับจำนวนและแยกทำกิจกรรมตามมอบหมาย เรียน ฝึกอบรม

เวลา 15.30 น. ตรวจนับจำนวนและกลับเข้าบล็อก ทำกิจวัตรส่วนตัว

เวลา 17.30 น. รับประทานอาหารเย็น

เวลา 18.00 น. ตรวจนับจำนวนและกลับเข้าเซลล์

- การรักษาพยาบาล

“...มีสถานพยาบาลคลินิกสำหรับให้บริการยามเจ็บป่วย โดยมีแพทย์ประจำคลินิก 3 คน และพยาบาล 4 คน และมีอุปกรณ์ที่จำเป็นในการรักษาพยาบาลที่ไม่รุนแรงมากนัก คล้าย Mini hospital...”

(เจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาความมั่นคงในเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

“...มีการแยกผู้ต้องขังที่ป่วยเป็นโรคติดต่อร้ายแรงออกจากผู้ต้องขังทั่วไป โดยให้อยู่เฉพาะในบล็อกที่จัดไว้ให้โดยเฉพาะไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ในช่วงกลางวันโดยมีผู้ต้องขังที่ติดเชื้อเอดส์ประมาณ 100 คน แยกอาศัยอยู่ในบล็อกเดียวกัน...”

(เจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาความมั่นคงในเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

- กรณีเจ็บป่วยรุนแรงจะนำส่งไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลทั่วไปในพื้นที่
- มีการตรวจสุขภาพตอนแรกเข้ามาในเรือนจำ

- การร้องเรียนร้องทุกข์

“...มีการร้องเรียนผ่านญาติเป็นส่วนใหญ่ และจะมีการดำเนินการจริงจังหากมีเรื่องร้องเรียน..”

(เจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาความมั่นคงในเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

- มีการปล่อยผู้ต้องขังประมาณวันละ 100 คน
- การลงโทษทางวินัยมีการขังห้องมืด
- ผู้ต้องขังสามารถนำน้ำดื่มขึ้นไปดื่มในเซลล์นอนได้
- อาบน้ำและเข้าห้องน้ำในเซลล์
- มีการจัดแข่งกีฬาและออกกำลังกายตามความเหมาะสม เช่น จัดแข่งขันฟุตบอลระหว่างผู้ต้องขัง
- การใช้จ่ายของผู้ต้องขังในเรือนจำ

“...ผู้ต้องขังไม่สามารถใช้เงินได้ด้วยตนเองในเรือนจำ จะสามารถซื้ออาหารทานได้เมื่อมี
ญาติมาเยี่ยมและซื้อให้ตามจำนวนที่กำหนด โดยอาหารสดสามารถซื้อได้ไม่เกิน 15 RM
การเยี่ยมญาติแต่ละครั้งซื้อได้ไม่เกิน 150 RM อาหารแห้งสามารถนำไปที่เซลล์ได้...”
(เจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาความมั่นคงในเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

2) การบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขังในด้านต่างๆ

- ระบบการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขัง

“...ระบบการฟื้นฟูแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ 1) การฝึกวินัย 2) การเรียนและการอบรม และ
3) การฝึกอาชีพและทำงาน...”

(เจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาความมั่นคงในเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

- การส่งเสริมการศึกษา

“...มีการให้การศึกษาสำหรับผู้ต้องขัง มีเรียนต่อในระดับปริญญาประมาณ 30 คน แต่ต้อง
จ่ายค่าเทอมเอง...”

(เจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาความมั่นคงในเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

- การฝึกวิชาชีพ

“...มีการฝึกอบรมวิชาชีพให้ผู้ต้องขัง เช่น ช่างไม้ ช่างตัดเสื้อ ช่างก่อสร้าง ชักกรีด
ทำอาหาร ช่างประปา...”

(เจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาความมั่นคงในเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

- การกระทำผิดซ้ำ

“...การกระทำผิดซ้ำประมาณน้อยกว่าร้อยละ 20 น่าจะมีสาเหตุจากการขาดครอบครัว ที่พึ่ง และรายได้ โดยส่วนใหญ่จะมาจากครอบครัวแตกแยก หรือพ้นโทษไปแล้วครอบครัวไม่ยอมรับทำให้ต้องกลับเข้าเรือนจำอีกครั้ง ไม่มีที่จะไป...”

(เจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาความมั่นคงในเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

- ข้อเสนอแนะควรมีการสนับสนุนช่วยเหลือจากสังคมภายนอกมากขึ้น

- การจัดสรรรายได้ให้ผู้ต้องขัง

“...ผู้ต้องขังสามารถมีรายได้จากการทำงานได้ โดยได้วันละประมาณ 1 RM ขึ้นอยู่กับความสามารถในการทำงานหรือสินค้า...”

(เจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาความมั่นคงในเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

- การปล่อยตัวก่อนกำหนด

“...มีระบบคุมประพฤติดำเนินการโดยเรือนจำ โดยมี 2 รูปแบบ คือ การปล่อยตัวคุมประพฤติหลังจากได้รับโทษครึ่งหนึ่งแล้ว และการปล่อยตัวก่อนครบกำหนดโทษหนึ่งปี ซึ่งทั้งสองรูปแบบผู้ต้องขังจะได้กลับไปอยู่นอกเรือนจำแบบมีเงื่อนไขสำหรับเวลาที่เหลือต้องไปรายงานตัวกับเจ้าหน้าที่เรือนจำในพื้นที่...”

(เจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาความมั่นคงในเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

“...เงื่อนไขการปล่อยตัวจะต้องมีการสอบถามครอบครัวญาติก่อน หากได้รับความยินยอมจึงจะสามารถดำเนินการต่อไปได้...”

(เจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาความมั่นคงในเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

“...เมื่อครบกำหนดปล่อยตัวจะนำตัวผู้ต้องขังไปส่งที่สถานีรถไฟกลับบ้าน ไม่มีการตรวจสอบติดตามหลังพ้นโทษ...”

(เจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาความมั่นคงในเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

- การอบรมจริยธรรม

“...มีพระหรือผู้นำศาสนาเข้ามาให้การฝึกอบรมสัปดาห์ละครั้ง..”

(เจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาความมั่นคงในเรือนจำกาจัง ประเทศมาเลเซีย)

3) การบริหารจัดการเจ้าหน้าที่/บุคลากรในด้านต่างๆ

- มีนักจิตวิทยา 2 คนสำหรับทั้งผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่ในเรือนจำกาจัง
- มีการฝึกอบรม 4 เดือนก่อนเข้าทำงาน
- มีการฝึกอบรมทบทวนทุกปี อย่างน้อย 7 วัน
- รายได้ประมาณเดือนละ 2,000 RM
- มีการจัดการแข่งขันกีฬาสำหรับเจ้าหน้าที่ในเรือนจำ

4.6.3 กลุ่มผู้ต้องขังในเรือนจำ

มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 4 ราย เป็นนักโทษที่ต้องโทษหรือเคยต้องโทษในคดียาเสพติด ประกอบด้วยนามสมมติดังต่อไปนี้

1. Ramed อายุ 40 ปี เป็นนักข่าว กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดครั้งแรกขอหาครอบครองกัญชาจำนวน 1 กิโลกรัม โดนลงโทษจำคุก 30 ปีและโบย 28 ครั้ง

2. Fadhi อายุ 30 ปี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำมาแล้ว 5 ครั้งครั้งสุดท้ายเป็นข้อหาฝ่าฝืนกฎออกนอกพื้นที่ เคยก่อคดีชิงทรัพย์และยุ่งเกี่ยวกับเฮโรอีนและเมทแอมเฟตามีน

3. Tiaga อายุ 38 ปี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 2 ครั้งครั้งแรกครอบครองกัญชาจำนวน 58 กิโลกรัม โดนลงโทษจำคุก 10 ปีและโบย 10 ครั้ง และครั้งสุดท้ายโดนลงโทษขอหาครอบครองกัญชา จำคุก 2 ปี และโบย 3 ครั้ง

4. Har อายุ 34 ปี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 7 ครั้ง ทั้งหมดเป็นความผิดเกี่ยวกับเฮโรอีนครั้งสุดท้ายเป็นข้อหาครอบครองเฮโรอีน 1 กรัม โดนลงโทษจำคุก 2 ปี มีอาชีพทำสวนปาล์ม

โดยสามารถสรุปผลการเก็บข้อมูลจำแนกตามประเด็นสำคัญ ดังนี้

1) การบริหารจัดการด้านต่างๆ

- การกระทำผิดวินัย

“...ไม่ค่อยมีการทะเลาะกันระหว่างนักโทษ เนื่องจากมีกฎหมายของเรือนจำหรือแต่ละ
บล็อก (House rule) ถ้ามีเรื่องทะเลาะวิวาทจะมีปัญหาทั้งหมดในบล็อก...”

(Tiaga อายุ 38 ปี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 2 ครั้ง)

- การอ่านหนังสือ

“...สามารถนำหนังสือไปอ่านในเซลล์ได้ โดยญาติสามารถซื้อมาให้ได้ครั้งละ 3 เล่ม โดย
หนังสือที่อ่านเสร็จแล้วจะถูกนำไปไว้ในห้องสมุดต่อไป...”

(Tiaga อายุ 38 ปี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 2 ครั้ง)

- การเยี่ยมญาติ

“...สามารถให้ญาติมาเยี่ยมได้สองสัปดาห์ครั้ง...”

(Tiaga อายุ 38 ปี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 2 ครั้ง)

- การเติมน้ำในเรือนนอน

“...สามารถนำน้ำดื่มไปในห้องนอนได้ 1 กระติก...”

(Tiaga อายุ 38 ปี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 2 ครั้ง)

- การรักษาพยาบาล

“...สามารถขอรับการรักษาศัลยกรรมในเรือนจำได้ตามวันเวลาที่กำหนด จะกำหนดวันละ
บล็อก ยกเว้นกรณีฉุกเฉินสามารถไปได้ตลอดเวลา...”

(Har อายุ 34 ปี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด
ติดมาแล้ว 7 ครั้ง)

- กิจกรรมประจำวันตื่นนอนเวลา 06.00 น. อาบน้ำแต่งตัว สวดมนต์ ตรวจนับจำนวน เวลา 07.00 น. และรับประทานอาหารประมาณเวลา 08.00 น. จากนั้นเป็นการเดินแถว ฝึกวินัย และทำงานตามภารกิจ ถึงเวลาประมาณ 11.30 น. จะมีการตรวจนับจำนวนอีกครั้งก่อนรับประทานอาหารเที่ยงในเวลาประมาณ 12.30 น. ต่อมาเวลาประมาณ 13.30 น. จะเข้าห้องเรียนหรือฝึกอบรมตามภารกิจจนถึงเวลา 15.30 น. จะมีการตรวจนับจำนวนก่อนปล่อยทำภารกิจส่วนตัว และจะมีการเรียกนับจำนวนและทานอาหารเย็นในเวลา 16.30 น. และปล่อยเข้าห้องพักในเวลา 18.00 น.

2) การบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขังในด้านต่างๆ

- การช่วยเหลือผู้ติดยาเสพติด

“...สำหรับผู้ต้องขังที่ลงทะเบียนเป็นผู้ติดยาเสพติด...”

(Har อายุ 34 ปี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด
มาแล้ว 7 ครั้ง)

“...โปรแกรมการบำบัดฟื้นฟู Therapy Community(TC) สำหรับผู้ต้องขังทุกคน เพื่อ
สร้างความรู้สึกรู้สึกว่ามีคุณค่าและภูมิใจในตัวเอง เป็นโปรแกรมแบบ family-based
program มีเจ้าหน้าที่เรือนจำเป็นวิทยากร เน้นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของตัวเอง
กับเพื่อนในโปรแกรม สร้างความกล้าแสดงออกและการสื่อสารกับคนอื่นในสังคม สอน
วิธีการรับมือความกดดันจากสังคมภายนอกเมื่อพ้นโทษออกไป...”

(Ramed อายุ 40 ปี เป็นนักข่าว กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิด
ครั้งแรกข้อหาครอบครองกัญชาจำนวน 1 กิโลกรัม โดนลงโทษจำคุก 30 ปี
และโบย 28 ครั้ง)

- การจัดสรรรายได้ให้ผู้ต้องขัง

“...มีรายได้จากการทำงานในเรือนจำ เคยได้รับเงิน 3,000 RM หลังครบกำหนดโทษ 10 ปี...”

(Tiaga อายุ 38 ปี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 2 ครั้ง)

- สาเหตุการกระทำความผิดและการกระทำผิดซ้ำ

“...สาเหตุที่เสพยาเสพติดครั้งแรก เพราะเพื่อน ต้องการความสนุกเพลิดเพลิน ส่วนในครั้งต่อไปจะเป็นอาการติดยาทำให้ต้องเสพ...”

(Har อายุ 34 ปี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 7 ครั้ง)

“...เมื่อพ้นโทษออกไปแล้วกลับไปเสพยาเสพติดอีก เนื่องจากยาเสพติดสามารถหาง่ายในพื้นที่ กลับไปเจอสภาพแวดล้อมเดิม เพื่อนกลุ่มเดิม ไม่มีงานทำเพราะหางานไม่ได้ โดยเฮโรอีนราคาประมาณ กรัมละ 15 RM...”

(Fadhi อายุ 30 ปี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำมาแล้ว 5 ครั้ง)

- ระบบการฟื้นฟูผู้ต้องขัง

“...ระบบการฟื้นฟูในเรือนจำแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ 1) ระยะ 1 ปีแรกเป็นการฝึกวินัย เดินแถว และออกกำลังกาย 2) ระยะที่สองเป็นการฝึกอบรมจิตใจ และฝึกอบรมวิชาความรู้ ใช้ระยะเวลา 6 เดือน และ 3) ระยะการฝึกอาชีพและทำงาน ผู้ต้องขังจะถูกสัมภาษณ์และประเมินความสามารถก่อนการมอบหมายงานที่เหมาะสม...”

(Ramed อายุ 40 ปี เป็นนักข่าว กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดครั้งแรกข้อหาครอบครองกัญชาจำนวน 1 กิโลกรัม โดนลงโทษจำคุก 30 ปี และโบย 28 ครั้ง)

- การปล่อยตัวก่อนกำหนด

“...การปล่อยตัวก่อนกำหนดใช้ในกรณีเหลือการลงโทษ 4 เดือน จากการโดนพิพากษา
ลงโทษ 2 ปี...”

(Tiaga อายุ 38 ปี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 2 ครั้ง)

- การเพิ่มโทษสำหรับการกระทำผิดซ้ำ

“...มีการลงเพิ่มโทษหลังจากเคยต้องโทษมาแล้ว เกิน 2 ครั้ง โดยประวัติอาชญากรจะอยู่
ตลอดไป ภาคเอกชนสามารถตรวจสอบประวัติได้ ทำให้มีปัญหาในการกลับสู่สังคม หา
งานทำยาก...”

(Tiaga อายุ 38 ปี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 2 ครั้ง)

4.7 การเปรียบเทียบการบริหารจัดการเรือนจำและการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังของเรือนจำไทยและมาเลเซีย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเรือนจำในไทย จำนวน 5 แห่ง ประกอบด้วย เรือนจำกลางเชียงใหม่ เรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี เรือนจำกลางขอนแก่น เรือนจำพิเศษพัทยา และเรือนจำกลางคลองเปรม และเรือนจำในมาเลเซียจำนวน 1 แห่ง คือ เรือนจำกาจัง มาเลเซีย ทั้งในส่วนของผู้เจ้าหน้าที่เรือนจำและผู้ต้องขังในเรือนจำ สามารถนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวทางการปฏิบัติงานที่สำคัญของเรือนจำต่างๆ จำแนกตามกรอบประเด็นหลัก 3 ด้าน คือ 1) ด้านการบริหารจัดการทั่วไป 2) ด้านการบำบัดฟื้นฟูพฤตินิสัยผู้ต้องขัง และ 3) ด้านการบริหารจัดการเจ้าหน้าที่ ได้ดังนี้

1) ด้านการบริหารจัดการทั่วไป

ประเด็น	เรือนจำกลางเชียงใหม่	เรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี	เรือนจำกลางขอนแก่น	เรือนจำพิเศษพัทยา	เรือนจำกลางคลองเปรม	เรือนจำกาจัง
ข้อมูลทั่วไป	-ผู้ต้องขังจำนวน 6,767 คนในเนื้อที่ 143 ไร่ -เรือนจำแบ่งเป็น 10 แดน โดยแดน 1 เป็นแดนส่วนควบคุม แดน 2 เป็นแดนผู้ต้องขังที่ออกไปช่วยทำงานภายนอก แดน 3 เป็นแดนพยาบาล แดน 4 เป็นแดนแรกรับผู้ต้องขังเข้าใหม่ แดน 5 คุมผู้ต้องขังทั่วไป แดน 6 เป็นแดนการศึกษา สำหรับผู้ต้องขังใช้ในการเรียนหนังสือและทำกิจกรรม แดน 7 คุมผู้ต้องขังคดีทั่วไปโทษไม่สูงเป็นคดีทั่วไป และเป็นแดนสำหรับฝึกวิชาชีพผู้ต้องขัง แดน 8 เป็นแดนความมั่นคงสูงสำหรับผู้ต้องขังโทษหนัก เช่น จำคุก	-มีผู้ต้องขังประมาณ 3,700 คน มีพื้นที่ 10 ไร่ -มีเพียงแดนเดียวและเป็นศูนย์กลางในเขตภาค 8	-ผู้ต้องขังจำนวน 4,138 คนในเนื้อที่ 16 ไร่ -ผู้ต้องขังส่วนใหญ่เป็นผู้ต้องขังคดีอาญา -เรือนจำกลางขอนแก่นเป็นเรือนจำโครงสร้างแบบเก่า จึงมีเพียงแดนเดียว	-จำนวนผู้ต้องขัง 4,524 คน -เรือนจำพิเศษพัทยา แบ่งเป็น 6 แดน แต่แดนใหญ่จริงๆ มีอยู่ 3 แดน คือ แดน 3 แดน 4 แดน 5 ส่วนแดน 6 ก็มีแค่ผู้ต้องขังแรกๆ รับ พอจำแนกก็ย้ายมาแดน 5 แดน 4 เป็นแดนเด็ดขาด และแดนเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยแดนนี้	-ผู้ต้องขังจำนวน 6,936 คนในเนื้อที่ 300 ไร่ -เรือนจำแบ่งเป็น 10 แดน	-จำนวนผู้ต้องขังจำนวนประมาณ 4,354 คน -ผู้ต้องขังคดีอาญา คิดคิดเป็นประมาณร้อยละ 50 ของผู้ต้องขังในเรือนจำกาจังทั้งหมด แต่ประมาณร้อยละ 70 จะเคยเกี่ยวข้องกับคดีอาญา -เรือนจำมีนโยบายในการลดจำนวนผู้ต้องขังให้ได้ 2 ใน 3 ของผู้ต้องขัง

ประเด็น	เรือนจำกลางเชียงใหม่	เรือนจำกลาง สุราษฎร์ธานี	เรือนจำกลาง ขอนแก่น	เรือนจำพิเศษ พัทยา	เรือนจำกลาง คลองเปรม	เรือนจำกาจ
	ตลอดชีวิต โดยในปัจจุบันมีประมาณ 300 กว่าคน แดน 9 เป็นแดนสำหรับทำอาหารเลี้ยงผู้ต้องขัง และแดน 10 เป็นแดนสำหรับขายอาหารว่างให้ผู้ต้องขัง โดยแต่ละแดนจะมีผู้บังคับแดนและมีเจ้าหน้าที่ประจำสำหรับดูแลผู้ต้องขัง -ผู้ต้องขังส่วนใหญ่เป็นผู้ต้องขังคดียาเสพติดเกือบร้อยละ 80 และมีการกระทำผิดซ้ำประมาณร้อยละ 20			คือแดน 3 ส่วน แดน 2 จะเป็นแดนการศึกษา ส่วนแดน 1 เป็นแดนปรุงอาหาร แดน 7 เป็นแดนหญิง		ทั้งหมด
ระบบการรักษา ความปลอดภัย	- ปัญหาการลักลอบนำโทรศัพท์เข้าเรือนจำไม่มีหลังจากที่มีการนำเครื่องตัดสัญญาณโทรศัพท์มาติดตั้ง -มีการสุ่มตรวจปัสสาวะทั้งเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขังเป็นประจำแต่ไม่พบสารเสพติด การตรวจจะสุ่มตรวจกลุ่มที่เสี่ยง	-ที่ตั้งของเรือนจำอยู่ในเขตเมืองมีชุมชนล้อมรอบ เนื่องจากการขยายตัวของตัวเมือง การใช้มาตรการป้องกันบางอย่างไม่เหมาะสม เช่น การใช้เครื่องตัดสัญญาณโทรศัพท์ -มีเครื่องตรวจร่างกายก่อนขึ้นเรือนนอนเป็นแบบ Walk Through เพื่อป้องกันการนำสิ่งของขึ้นไปบนเรือนนอน	-เครื่องตัดสัญญาณโทรศัพท์ไม่สามารถใช้งานได้	-เปิดไฟในเรือนนอนในตอนกลางคืน	-มีตรวจค้นตัวทุกคันที่ผ่านเข้าออก ส่วนควบคุม โดยมีเครื่อง Body scan -มีกล้องวงจรปิดในเรือนนอน	-มีการตรวจค้นตัวทุกคนก่อนเข้าพื้นที่เรือนจำ ผ่านเครื่องตรวจร่างกาย -รัฐได้สนับสนุนเครื่องตรวจ Body scan จำนวน 10 เครื่องให้กับเรือนจำทั่วประเทศ - มีการลักลอบนำสิ่งของต้องห้ามเข้า

ประเด็น	เรือนจำกลางเชียงใหม่	เรือนจำกลาง สุราษฎร์ธานี	เรือนจำกลาง ขอนแก่น	เรือนจำพิเศษ พัทยา	เรือนจำกลาง คลองเปรม	เรือนจำกาจ
						เรือนจำบางเขน ยาสูบ โทรศัพท์มือถือ และ ยาเสพติด ซึ่งมักจะ พบนำเข้ามาตอน กลับจากศาลหรือ กลับจาก โรงพยาบาล
กิจวัตรประจำวัน	-การดำเนินชีวิตในเรือนจำตื่นนอน เวลา05.00 น.และต้องลงจากเรือน นอนในระหว่างเวลา 07.00-15.30 น. โดยรับประทานอาหารมื้อเย็น เวลา14.30 น. ซึ่งเร็วไปทำให้หิว หลังจากที่ขึ้นเรือนนอนและต้องอยู่ ในนั้นจนกว่าจะถึงอีกวันหนึ่ง โดย หากรู้สึกหิวผู้ต้องขังก็ไปหาน้ำดื่ม เพื่อใช้ประทังความหิวไปก่อน และ ความหิวอาจจะทำให้เกิดปัญหาหาว ทะเลาะกันได้บางครั้งเพราะคนหิว มักจะหงุดหงิดและต้องอยู่ในที่แออัด ไม่มีอะไรทำเป็นเวลาเกือบ 14 ชั่วโมง จากเวลา 15.30 -05.00 น.	การดำเนินชีวิตในเรือนจำ ตื่น 05.00 น. และลงจาก เรือนนอนตอน 07.00- 16.00 น. แล้วกลับขึ้น เรือนนอน	การปฏิบัติ ประจำวันตื่นนอน 05.00 น. สวดมนต์ 15 นาที เสร็จแล้ว อาบน้ำแต่งตัว รับประทานอาหาร เช้า 07.00-08.00 น. เสร็จแล้วแยก เข้ากองงานและทำ กิจกรรม รับประทานอาหาร 11.30 น. และ 15.30 น. รับประทานอาหาร	ตื่นนอน05.00 น. และลงจากเรือน นอนตอน 07.00 น. ขึ้นเรือนนอนแยก เข้ากองงานและทำ กิจกรรม รับประทานอาหาร 11.30 น. และ 15.30 น. รับประทานอาหาร เย็น	ตื่นนอน 05.00 น. สวดมนต์ 15 นาที เสร็จแล้วอาบน้ำ แต่งตัว รับประทานอาหาร เช้า 07.00-08.00 น. เสร็จแล้วแยก ทำกิจกรรม รับประทานอาหาร เที่ยง 10.30 น. และ 13.30 น. รับประทานอาหาร เย็น เวลา 14.30 น. ขึ้นเรือนนอนอยู่	- ตารางเวลากิจวัตร ประจำวัน ประกอบด้วย เวลา 07.00 น. ตื่น นอน ตรวจนับ จำนวน เวลา 08.00 น. เคารพธงชาติ รับประทานอาหาร เช้า เวลา 09.00 น. พัก วินัย เดินแถว ทำงาน ออกกำลัง กาย

ประเด็น	เรือนจำกลางเชียงใหม่	เรือนจำกลาง สุราษฎร์ธานี	เรือนจำกลาง ขอนแก่น	เรือนจำพิเศษ พัทยา	เรือนจำกลาง คลองเปรม	เรือนจำกาจ
	ของอีกวัน		เย็น		ไปจนถึงเช้า	เวลา 11.30 น. ตรวจนับจำนวนและ รับประทานอาหาร เที่ยง เวลา 13.30 น. ตรวจนับจำนวนและ แยกทำกิจกรรมตาม มอบหมาย เรือน ฝึกอบรม เวลา 15.30 น. ตรวจนับจำนวนและ กลับเข้าบล็อค ทำ กิจวัตรส่วนตัว เวลา 17.30 น. รับ ประมาณอาหารเย็น เวลา 18.00 น. ตรวจนับจำนวนและ กลับเข้าเซลล์
การจัดการดูแล กลุ่มผู้ต้องขังที่มี ความเสี่ยง	-ผู้ติดเชื้อเอดส์จำนวน 142 คนใน เรือนจำทุกแดน โดยอาศัยอยู่ร่วมกับ คนอื่น ไม่ได้มีการแยกไปอยู่เฉพาะ -ถูกยงอนามยมีให้ไม่เพียงพอ	-ไม่มีการแยกตัวผู้ต้องขังที่ เป็นโรคเอดส์ออกจาก ผู้ต้องขังทั่วไป -ห้ามแจกจ่ายถุงยาง	-ผู้ต้องขังติดเชื้อ เอดส์จะมีการให้ยา ช่วยควบคุมอาการ โดยไม่มีการแยก	-ไม่แยกผู้ต้องขังติด เชื้อเอดส์ออกจาก ผู้ต้องขังอื่น	-ไม่มีการแยก ผู้ต้องขังที่ติดเชื้อ เอดส์ -มีการแยก	- มีการแยกผู้ต้องขัง ที่ป่วยเป็นโรคติดต่อ ร้ายแรงออกจากผู้ ต้องทั่วไป โดยให้อยู่

ประเด็น	เรือนจำกลางเชียงใหม่	เรือนจำกลาง สุราษฎร์ธานี	เรือนจำกลาง ขอนแก่น	เรือนจำพิเศษ พัทยา	เรือนจำกลาง คลองเปรม	เรือนจำกาจ
	สำหรับผู้ต้องขัง	อนามัยอย่างเปิดเผยในเรือนจำ เนื่องจากโดยระเบียบไม่สามารถทำได้ เพราะมีกฎหมายไม่ให้มีเพศสัมพันธ์ในเรือนจำ	ผู้ป่วยออกจากผู้ต้องขังอื่น -มีผู้ป่วยจิตเวช ประมาณ 60-70 คน มีนักจิตวิทยา 1 คน ช่วยดูแลและให้คำปรึกษา โดยมีพยาบาลคอยช่วย ยารักษาตามอาการ		ผู้ต้องขังข้ามเพศให้อยู่รวมกันที่แดน 1 -มีการแจกจ่ายถุงยางอนามัย เฉพาะแดน 1 -มีผู้ป่วยจิตเวช ประมาณ 100 คน มีการให้ยาทุกวัน แต่ไม่มีนักจิตวิทยา	เฉพาะในบล็อกที่จัดไว้ให้โดยเฉพาะไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ในช่วงกลางวันโดยมีผู้ต้องขังที่ติดเชื้อมีเอดส์ประมาณ 100 คน แยกอาศัยอยู่ในบล็อกเดียวกัน
การจัดบริการ สุขภาพและ ทางการแพทย์	-เรือนจำกลางเชียงใหม่มีสถานพยาบาลสำหรับผู้ต้องขังที่มีอาการเจ็บป่วยมีห้องแยกโรคและมีเตียงพักสำหรับผู้ป่วยโดยมีเจ้าหน้าที่พยาบาล 5 คน สำหรับการตรวจสุขภาพผู้ต้องขังต้องขอความช่วยเหลือจากโรงพยาบาลในพื้นที่ให้เข้ามาช่วยดำเนินการในเรือนจำ -สถานพยาบาลมีขนาดจำกัดไม่สามารถรองรับผู้ป่วยได้จำนวนมาก ในกรณีที่มีผู้ป่วยพร้อมกันจำนวน	-มีสถานพยาบาลสำหรับแยกผู้ป่วยหนักหรือเป็นโรคติดต่อที่อยู่ในระยะแพร่เชื้อ	-การให้บริการตรวจสุขภาพผู้ต้องขังเป็นประจำโดยคณะแพทย์จากโรงพยาบาลขอนแก่น -โรงพยาบาลขอนแก่นนำรถตู้ X-RAY มาให้บริการตรวจสุขภาพทุกวัน มี	-ค่าตอบแทนจ้างแพทย์ล่วงหน้าเพื่อให้ค่าตอบแทน 800 บาท เป็นเหตุให้ไม่มีแพทย์อยากมาทำงานให้เรือนจำ -ปัญหาเรื่องการรักษาพยาบาลกรณีผู้ต้องขังที่ไม่มีเลข 13 หลัก ทำให้การรักษาพยาบาล	-โรงพยาบาลราชทัณฑ์อยู่ใกล้สามารถรับบริการได้เมื่อมีผู้ป่วยและมีการตรวจสุขภาพผู้ต้องขังทุกปี	มีสถานพยาบาลคลินิกสำหรับให้บริการยามเจ็บป่วย โดยมีแพทย์ประจำคลินิก 3 คน และพยาบาล 4 คน และมีอุปกรณ์ที่จำเป็นในการรักษาพยาบาลที่ไม่รุนแรงมากนัก คล้าย Mini hospital

ประเด็น	เรือนจำกลางเชียงใหม่	เรือนจำกลาง สุราษฎร์ธานี	เรือนจำกลาง ขอนแก่น	เรือนจำพิเศษ พัทยา	เรือนจำกลาง คลองเปรม	เรือนจำกาจ
	มากก็จะแออัดเคยรับได้ 80-100 คน โดยจะเป็นอาการป่วยที่จำเป็นต้องแยกออกจากผู้ต้องขังคนอื่น เช่น โรคหัด หิด หรือตาแดง เป็นต้น -มีเจ้าหน้าที่คอยดูแลทางด้านจิตเวช โดยมีพยาบาลในเรือนจำจะเป็นผู้คอยให้คำปรึกษา ส่วนใหญ่จะไม่ค่อยมีความเครียดหนัก จะมีเพียงแค่ว่าคนเหม่อลอย โดยในปัจจุบันมีพบอยู่ประมาณ 148 รายที่มีอาการของความเครียด ซึ่งจะมีการพิจารณารักษาเป็นรายๆ ไป โดยการให้รับประทานยาตามความเหมาะสม		บริการตัดแว่นสำหรับผู้มีปัญหาทางสายตา -ให้ผู้ต้องขังมีแว่นประจำตัวในเรือนนอนเพื่อใช้ในการดื่มน้ำเพื่อป้องกันการติดโรค	จาก โรงพยาบาลของรัฐได้ -มีการตรวจสุขภาพตั้งแต่เริ่มเข้ามา โดยจะมีพยาบาลเวรตรวจ ถ้าเป็นโรคร้ายแรง เช่น โรคเอดส์ โรควัณโรค โรคปอด เราก็จะแยกให้มาอยู่สถานพยาบาลและให้พบแพทย์เดือนละ 2 ครั้ง โดยจะเริ่มรักษาให้ตั้งแต่วันแรกที่เข้ามา		- กรณีเจ็บป่วยรุนแรงจะนำส่งไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลทั่วไปในพื้นที่ - มีการตรวจสุขภาพตอนแรกเข้ามาในเรือนจำ
การจัดการด้าน สาธารณสุขและ ความสะอาด	-มีการบริหารจัดการตามหลักมาตรฐาน 5 ด้าน คือ ด้านพื้นนอน ด้านโรงเลี้ยง ด้านพยาบาล ด้านกำจัดสิ่งปฏิกูล ด้านอาหาร มีบุคคลภายนอกหรือสาธารณสุขเข้ามาตรวจ 3 เดือนครั้ง -มาตรฐานด้านอาหารจะต้องเป็นไป	-การอาบน้ำ จะเป็นการอาบน้ำรวม มีข้อจำกัดต้องทำตามเสียงนกหวีด	-มีการดูแลความสะอาดเรือนจำโดยใช้ระบบวินัยในการให้ผู้ต้องขังช่วยกันทำความสะอาดไม่ให้สกปรก	-อาบน้ำรวมมีฝักบัว	-มีการดูแลความสะอาดด้วยผู้ต้องขังเองและกองงานที่รับผิดชอบจะทำความสะอาดในส่วนกลาง	- การอาบน้ำจะเป็นการอาบน้ำในเซลล์ของตัวเองและมีห้องส้วมในเซลล์สำหรับใช้ร่วมกัน

ประเด็น	เรือนจำกลางเชียงใหม่	เรือนจำกลาง สุราษฎร์ธานี	เรือนจำกลาง ขอนแก่น	เรือนจำพิเศษ พัทยา	เรือนจำกลาง คลองเปรม	เรือนจำกาจ
	ตามหลักการclean food good testมีการตรวจการปรุงอาหารต่างๆ ต้องเข้าหลักเกณฑ์ มีการคัดเลือก ผู้ต้องขังที่จะมาปรุงอาหารต้องไม่มี โรคประจำตัว แต่งตัวใส่หมวกให้ถูก สุขลักษณะต่างๆ		-อาบน้ำโดยใช้ ฝักบัวในโรงอาบน้ำ		-น้ำอาบเพียงพอ อาบน้ำวันละ2 รอบโดยต้อง สลับกันอาบในแต่ละ แดน	
การจัดการเรือน นอน	-ห้องนอนของแต่ละแดนมีความ เป็นอยู่ที่แออัดมากขึ้น ตัวอย่างเช่น แดน 4 ในห้องนอนหนึ่งมีความจุได้ แค่ 35 คน แต่กลับมีจำนวนผู้ต้องขัง มากขึ้นเป็น 50 คน ทำให้ต้องนอน สลับหัวเท้ากัน	-ได้รับแจกผ้าห่ม 3 ผืน สำหรับใช้ในเรือนนอน	-ห้องนอนรวม เตียงสองชั้น มีผ้า ห่มสามผืนต่อ ผู้ต้องขังหนึ่งคน	-ห้องนอนรวม มีผ้า ห่มสามผืนต่อ ผู้ต้องขังหนึ่งคน	-ได้รับผ้าห่มสาม ผืน ที่นอนไม่แออัด ยังไม่มีเตียงสองชั้น	- การจัดการที่พัก อาศัยผู้ต้องขังใน เรือนจำแบ่งเป็น บล็อกหรือตึก โดย ในเรือนจำกาจมี 17 บล็อก ในแต่ละ บล็อกจะแบ่งแยก เป็นเซลล์หรือห้อง ซึ่งจะขนาดแตกต่าง กัน ถ้าเป็นเซลล์เล็ก จะพักห้องละ 3-4 คน ถ้าเป็นเซลล์ใหญ่ จะพักได้ประมาณ 10 คน - ตอนแรกเข้ามาใน เรือนจำจะได้รับที่

ประเด็น	เรือนจำกลางเชียงใหม่	เรือนจำกลาง สุราษฎร์ธานี	เรือนจำกลาง ขอนแก่น	เรือนจำพิเศษ พัทยา	เรือนจำกลาง คลองเปรม	เรือนจำกาจ
						นอน 1 แผ่น และผ้า ห่ม 1 ผืน
ห้องน้ำในเรือนจำ	-ห้องน้ำแบบเปิดเผยอยู่ในเรือนนอน	-ห้องน้ำแบบเปิดเผยอยู่ในเรือนนอน	--ห้องน้ำแบบ เปิดเผยอยู่ในเรือนนอน -มีการดูแลใกล้ชิด ให้สะอาดมีน้ำใช้ เพียงพอ	--ห้องน้ำแบบ เปิดเผยอยู่ในเรือนนอน	-ห้องแบบเปิดเผย อยู่มุมห้องนอน มี น้ำใช้ตลอดเวลา	- อ่างน้ำและเข้า ห้องน้ำในเซลล์
การจัดการออก กำลังกายและการ เล่นกีฬา	-มีโรงยิมสำหรับการออกกำลังกาย	มีการจัดให้เล่นกีฬากลาง ตามโอกาส เช่น การเตะ ตะกร้อ การเล่นฟุตบอล โกลหนู เป็นต้น แต่ไม่มี สนามกีฬาหรือที่เล่นเฉพาะ	สามารถออกกำลังกายได้ เล่นฟุตบอลได้วัน เสาร์-อาทิตย์		-มีการออกกำลังกาย ตอนเช้าด้วย การบริหารร่างกาย 15 นาที -มีการให้เล่นกีฬา ตามความ เหมาะสม มีสนาม กีฬาให้ พื้นที่ แบ่งเป็นสัดส่วน	- มีการจัดแข่งกีฬา และออกกำลังกายตาม ความเหมาะสม เช่น จัดแข่งขันฟุตบอล ระหว่างผู้ต้องขัง
สวัสดิการและ สหภาพการ	-สำหรับอาหารมีความหลากหลายไม่ ค่อยซ้ำกัน โดยจะรายการอาหารซ้ำ กันประมาณเดือนครึ่งหรือสองครั้ง เท่านั้น ซึ่งอาหารมีปริมาณที่ เพียงพอ ผู้ต้องขังอาจจะรู้สึกเบื่อ	-อาหารมีการจัดให้ 3 มื้อ โดยมื้อเช้าเป็นอาหารอย่าง เดียว เวลา 07.00 น. มื้อ กลางวันเป็นข้าวต้ม เวลา 11.00 น. และมื้อเย็นเป็น	-อาหารผู้ต้องขังมี 3 มื้อ มื้อเช้า 07.00 น.เป็น กับข้าวสองอย่าง มื้อเย็น 15.00 น.	-ให้ดูทีวีได้ช่วง 17.00-21.00 น. -มีอาหารสามมื้อ โดยมื้อเช้าเป็น อาหารอย่างเดียว	-ผู้ต้องขังสามารถดู โทรทัศน์ได้ในเรือน นอน เป็นฟรีทีวี สามารถเปลี่ยน ช่องเองได้	- ผู้ต้องขังไม่สามารถ ใช้เงินได้ด้วยตนเอง ในเรือนจำ จะ สามารถซื้ออาหาร ทานได้เมื่อมีญาติมา

ประเด็น	เรือนจำกลางเชียงใหม่	เรือนจำกลาง สุราษฎร์ธานี	เรือนจำกลาง ขอนแก่น	เรือนจำพิเศษ พัทยา	เรือนจำกลาง คลองเปรม	เรือนจำกาจ
	อาหารในบางครั้ง แต่ก็จะสามารถที่จะซื้ออาหารว่าง ขนม พืชชำ ทานกันได้ในเรื่องจำแนก 10 -มีกำหนดการซื้อสิ่งของของผู้ต้องขัง โดยให้ผู้ต้องขังใช้เงินได้ไม่เกิน 300 บาทต่อวัน โดยไม่สามารถสั่งอาหารจากภายนอกมาทานได้ในเรือนจำ จะมีการทำขนมและอาหาร เช่น ขนม พืชชำ สำหรับไว้ขายให้ผู้ต้องขัง โดยจะต้องมีการสั่งก่อนล่วงหน้า 1 วัน -ในเรือนจำกลางเชียงใหม่มีห้องสมุด ห้องเรียน -มีการจัดสถานที่สำหรับการทำพิธีกรรมทางศาสนา มีการให้ผู้ต้องขังอิสลามทุกแดนมารวมกัน เวลาละหมาดนอกจากศาสนาพุทธแล้วยังมีผู้ต้องขังนับถือศาสนาคริสต์และอิสลามสำหรับชาวคริสต์จะมีบาทหลวงเข้ามาทุกวันพุธเพื่อทำกิจกรรมทางศาสนา -กิจกรรมคลายเครียดมีไม่มากนัก โดยจะมีการแสดงดนตรีในเรือนจำเป็น	อาหารอย่างเดียว เวลา 14.30 น. -การเปิดวิดีโอให้ดูในเรือนนอน โดยเป็นรายการที่ออกอากาศแล้วเอามาเปิดให้ดู เช่น ละครเรื่อง บุพเพสันนิวาส โดยจะปิดโทรทัศน์เวลา 21.00 น. -มีเงินในบัญชีได้ไม่เกิน 9,000 บาท สามารถตรวจสอบได้โดยการสแกนลายนิ้วมือที่เครื่อง	เป็นกับข้าวสองอย่างส่วนมื้อกลางวัน 11.50 น. เป็นข้าวต้มหรืออาหารจานเดียว โดยมีการประมูลคิดเป็นเงินวันละ 36 บาท -มีโทรทัศน์ให้ดูในช่วงเวลา 17.00-21.00 น. มีการจัดสถานที่เฉพาะสำหรับให้สูบบุหรี่ -การเปิดรายการทีวีในเรือนนอน ในช่วง 17.00-21.00 น. -มีกิจกรรมสันทนาการในวันเทศกาลสำคัญ เช่น การประกวดร้องเพลง มีการแสดง แข่งขัน	เวลา 07.00 น. มื้อกลางวันเป็นข้าวต้ม เวลา 11.00 น. และมื้อเย็นเป็นอาหารอย่างเดียว เวลา 15.30 น.	-ดูได้ถึง 21.00 น. -มีอาหารสามมื้อ รับประทานอาหารเช้า 07.00-08.00 น. รับประทานอาหารเที่ยง 10.30 น. และ 13.30 น. รับประทานอาหารเย็น เวลา 14.30 น. -สามารถใช้เงินซื้ออาหารทานได้ไม่เกินวันละ 300 บาท โดยจะต้องจ่ายเงินสั่งอาหารก่อน 10.00 น. ของทุกวัน มีเงินในบัญชีได้ไม่เกิน 9,000 บาท -มีห้องสมุดประจำแดนทุกแดน และ	เยี่ยมและซื้อได้ตามจำนวนที่กำหนด โดยอาหารสดสามารถซื้อได้ไม่เกิน 15 RM การเยี่ยมญาติแต่ละครั้งซื้อได้ไม่เกิน 150 RM อาหารแห้งสามารถนำไปที่เซลล์ได้ - สามารถนำน้ำดื่มไปในห้องนอนได้ 1 กระติก - ผู้ต้องขังสามารถนำหนังสือที่ผ่านการตรวจสอบแล้วเข้าไปอ่านในเซลล์/ที่นอนได้ - ในเซลล์และบล็อกไม่มีโทรทัศน์ให้ดู

ประเด็น	เรือนจำกลางเชียงใหม่	เรือนจำกลาง สุราษฎร์ธานี	เรือนจำกลาง ขอนแก่น	เรือนจำพิเศษ พัทยา	เรือนจำกลาง คลองเปรม	เรือนจำกาจ
	ครั้งคราว แต่จะมี แค่ 400-600 คน เท่านั้นจะได้เข้าดู และมีการแข่ง กีฬาสีปีละครั้งโดยมีการจัดมาแล้ว สามปี โดยมีกีฬาที่เล่นได้คือ ฟุตบอล วอลเลย์บอล ตะกร้อไม่มีทีวี ให้ดูบนเรือนนอน		กีฬา ในวันแม่ วัน พญาติ วัน สงกรานต์ วันปี ใหม่ -ในเรือนนอนมีน้ำดื่ม เพียงพอ โดยมีแก้ว ประจำตัวผู้ต้องขัง คนละใบ -สามารถสูบบุหรี่ใน บริเวณที่จกให้ใน ช่วงเวลาว่า ได้แก่ 08.00-09.00 น. 11.30-13.00 น. 15.00-15.30 น. -มีรายการบันเทิงดู บนเรือนนอน ไม่ สามารถนำหนังสือ ขึ้นเรือนนอนได้		มีห้องสมุดกลางอีก 1 แห่ง	
การเยี่ยมญาติและการติดต่อกับภายนอก	-การเยี่ยมญาติ มีการจัดสลับกันไป ในแต่ละแดน	-มีการจัดการเยี่ยมญาติให้ ตามความเหมาะสมโดย แบ่งตามประเภทผู้ต้องขัง แต่ละวัน เช่น วันจันทร์	-มีการให้เยี่ยมญาติ ด้วยระบบอัตโนมัติ มีการสแกนหน้า ญาติเพื่อรับบัตรคิว	-มีการนำระบบคิว ในการเยี่ยมญาติ -การเยี่ยมญาติครั้ง ละ 15 นาที	-การเยี่ยมญาติมีการแบ่งเป็นแดน แดนละ 2 วัน เช่น แดน 3 วันอังคาร	-มีการอนุญาตให้ใช้ โทรศัพท์ได้ตาม ตารางเวลาของ บล็อก มีระยะเวลา

ประเด็น	เรือนจำกลางเชียงใหม่	เรือนจำกลาง สุราษฎร์ธานี	เรือนจำกลาง ขอนแก่น	เรือนจำพิเศษ พัทยา	เรือนจำกลาง คลองเปรม	เรือนจำกาจ
		และวันพุธ เป็นผู้ต้องขัง แรกเข้า ผู้ต้องกัก หรืออยู่ใน ระหว่างการสอบสวน/ ตรวจพิสูจน์ วันพฤหัสบดี สำหรับผู้ต้องขังยาเสพติด วันอังคารและศุกร์สำหรับผู้ ต้องขังเด็ดขาดและมีคำ พิพากษาแล้วในระหว่าง เวลา 08.30-14.00 น. มี เวลา 10 นาทีในการเข้า เยี่ยม	โดยจะสามารถ เยี่ยมญาติได้ครั้ง ละไม่เกิน 5 คน เป็นเวลา 15 นาที มีจำนวนช่อง สำหรับผู้เยี่ยมญาติ 23 ช่อง ในช่วง เวลา 08.30-15.00 น.	-มีปัญหาในการส่ง ไปรษณีย์ไปหาญาติ โดยจดหมายไปถึง ช้ามาก	และวันศุกร์เช้า โดยสามารถเยี่ยม ญาติได้ครั้งละ 30 นาที	ในการโทรศัพท์ 30 นาที ต่อครั้ง -การเยี่ยมญาติ โดย มีจำนวนครั้งในการ เยี่ยมญาติแตกต่าง กันไปตามประเภท ของผู้ต้องขัง กลุ่มผู้ต้องขังใหม่ไม่ เกิน 1 ปี เสือสีขาว 1 ครั้งต่อเดือน กลุ่มผู้ต้องขัง 1-1.5 ปี เสือสีแดง 1 ครั้ง ต่อเดือน กลุ่มผู้ต้องขัง 1.5-2 ปี เสือสีเขียว 2 ครั้ง ต่อเดือน กลุ่มผู้ต้องขังใหม่ เกิน 2 ปี เสือสีฟ้า 3 ครั้งต่อเดือน
การตรวจสอบ ภายในและ ภายนอก	-มีการสุ่มตรวจสิ่งของผิดระเบียบ จากส่วนกลาง -มีการตรวจสอบความสะอาดของ	-ไม่เคยมีหน่วยงานของ สหประชาชาติเข้ามาให้ ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชน	-มีการตรวจค้นผู้ โจมจากกรม ราชทัณฑ์โดยไม่	-มีการตรวจสอบ อาหารตาม มาตรฐาน	-การตรวจสอบ อาหารเป็นไปตาม มาตรฐานของ	มีการตรวจเยี่ยมจาก หน่วยงานต่างๆ เช่น กาชาดสากล

ประเด็น	เรือนจำกลางเชียงใหม่	เรือนจำกลาง สุราษฎร์ธานี	เรือนจำกลาง ขอนแก่น	เรือนจำพิเศษ พัทยา	เรือนจำกลาง คลองเปรม	เรือนจำกาจัง
	อาหาร เครื่องนุ่งห่มและสถานที่โดย สาธารณสุขจังหวัด		แจ้งล่วงหน้า -มีการตรวจสอบ คุณภาพอาหาร จากสาธารณสุข จังหวัดตามหลัก Clean food good test	สาธารณสุข -มีหน่วยงานเข้า ตรวจเยี่ยมบ่อย	สาธารณสุข	Amnesty International สถานทูตต่างๆ
การร้องเรียน	-มีระบบการร้องเรียนในเรือนจำโดย มีการจัดช่องทางเป็นตู้แดงในการส่ง เรื่องร้องเรียนแต่มีกล่องวงจรปิดใน บริเวณตู้แดง	มีการจัดตู้แดงสำหรับการ ส่งเรื่องร้องทุกข์ โดยผู้ บัญชาการเรือนจำจะเปิดตู้ สัปดาห์ละครั้ง	-มีระบบการ ร้องเรียนให้กับ ผู้ต้องขังโดยมีตู้ แดง ส่วนใหญ่จะมี เรื่องร้องเรียนจาก ผู้หญิงมากกว่า ผู้ต้องขังชายใน เรื่องของความ เป็นอยู่ทั่วไป	-มีตู้แดงทุกแดนรับ เรื่องราวร้องทุกข์	-มีตู้แดงสำหรับ แจ้งข่าวสารหรือ ร้องทุกข์ติดไว้ใน ทุกแดน	ผู้ต้องขังสามารถ ร้องเรียนผ่านผู้ตรวจ ในแต่ละบล็อก การ ร้องเรียนผ่านญาติ การร้องเรียนผ่าน ทนายความ หรือ การร้องเรียนผ่าน สถานทูต
การจัดการ ผู้ต้องขัง ชาวต่างชาติ	-ผู้ต้องขังชาวต่างชาติมีจำนวน 43 คน มีการจัดอาหารให้ตามปกติ มี ขนมปังให้สามารถซื้อได้ ไม่มีการ จัดหาล่ามภาษาต่างประเทศเฉพาะ สำหรับผู้ต้องขังแต่ละคนให้ผู้ต้องขังที่ พอจะสื่อสารรู้เรื่องคอยสื่อสารและ	ผู้ต้องขังต่างชาติเป็นชาว เมียนมาประมาณสองร้อย คน อยู่รวมกันกับคนไทยไม่ มีล่ามในเรือนจำ	ผู้ต้องขังต่างชาติ น้อย ถ้ามีจะเป็น ชาวลาว ซึ่งไม่มี ปัญหาในการ สื่อสาร	-ผู้ต้องขังต่างชาติ ประมาณ 130-140 คน ไม่รวมเขมร พม่า ถ้ารวมก็ ประมาณ 300 กว่า คนมีทั้งหมด 37	-ผู้ต้องขังต่างชาติ ประมาณ 1,200 คนจะถูกแยกขังไป แต่ละแดนเช่น กรณีของไนจีเรียมี ประมาณ 157 คน	-มีผู้ต้องขัง ชาวต่างชาติ ประมาณร้อยละ50 ในเรือนจำกาจัง แต่ ในภาพรวมทั้ง ประเทศมีประมาณ

ประเด็น	เรือนจำกลางเชียงใหม่	เรือนจำกลาง สุราษฎร์ธานี	เรือนจำกลาง ขอนแก่น	เรือนจำพิเศษ พัทยา	เรือนจำกลาง คลองเปรม	เรือนจำกาจ
	ช่วยดูแล ช่วงแรกอาจจะใช้ภาษามือ เป็นส่วนใหญ่ ผู้ต้องขังบางคนอยู่มานานจนสามารถพูดไทยได้คล่อง โดย มักจะมีคนภายนอกมาช่วยเป็นธุระ จัดการประสานกับกงสุลหรือ สถานทูตให้ โดยมีค่าตอบแทน			สัญชาติ นอน รวมกันกับคนไทย -ผู้ต้องขังต่างชาตก็ เช่นเดียวกันตรวจ สุขภาพเหมือนกัน ถ้าป่วยจะรายงาน สถานทูตหรือสถาน กงสุล	ก็แยกกันอยู่ตาม แดนต่างๆ เพื่อไม่ มีรวมตัวกัน ซึ่ง มักจะมีปัญหา ต่างชาติบางคนจะ อ้างสิทธิก่อให้เกิด ปัญหาขึ้นกับ ผู้ต้องขังอื่น	ร้อยละ 60 -ไม่มีการจัดหาล่าม ให้เฉพาะ ใช้การ สื่อสารระหว่าง ผู้ต้องขังที่สามารถ สื่อสารได้ -มีการส่งตัวผู้ต้องขัง ต่างชาติบางส่วน กลับไปรับโทษที่ ประเทศภูมิลำเนา

2) ด้านการบำบัดฟื้นฟูพฤตินิสัยผู้ต้องขัง

ประเด็น	เรือนจำกลาง เชียงใหม่	เรือนจำกลาง สุราษฎร์ธานี	เรือนจำกลางขอนแก่น	เรือนจำพิเศษพัทยา	เรือนจำกลาง คลองเปรม	เรือนจำกาจ
การจัดกิจกรรม พัฒนาจิตใจและ บุคลิกภาพ	-มีการฝึกระเบียบวินัย -มีการสวดมนต์นั่ง สมาธิเข้าเย็น	-มีการสวดมนต์นั่ง สมาธิ -การอบรมธรรมะและ ทำกิจกรรมทางศาสนา	-มีการจัดการอบรม ธรรมะทุกเดือน โดย สับเปลี่ยนหมุนเวียนกัน เข้ารับการอบรมรุ่นละ 200 คน	-การตัดผมสั้น เหมือนกันหมดทุกคน	-ผู้ต้องขังได้รับการฝึก จิตใจ โดยแบ่งเป็น 3 ฐาน คือ 1) สักคสา สมาธิ 1 เดือน มีใบ ประกาศใช้เลื่อนชั้นได้ 2) การฝึกวินัยโดยการ สวนสนาม 1 เดือน 3) การบริหารร่างกาย 10	- มีนำหลักศาสนามา ช่วยในการพัฒนาจิตใจ โดยมีวิทยากรที่เป็น ผู้นำทางศาสนาแต่ละ ศาสนามาช่วยในการทำ กิจกรรม - มีพระหรือผู้นำศาสนา เข้ามาให้การฝึกอบรม

ประเด็น	เรือนจำกลาง เชียงใหม่	เรือนจำกลาง สุราษฎร์ธานี	เรือนจำกลางขอนแก่น	เรือนจำพิเศษพัทยา	เรือนจำกลาง คลองเปรม	เรือนจำกาจ
					ทำพินิจ -สำหรับการฟื้นฟู ผู้ต้องขัง โดยทั่วไปจะ มีความสามารถสังเคราะห์ การพัฒนาฟื้นฟูผู้ต้อง ออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้ 1) ร่างกาย 2) จิตใจ 3) ทัศนคติ 4) ความรู้ 5) อาชีพ ตามลำดับ	สัปดาห์ละครั้ง - มีโปรแกรมการบำบัด ฟื้นฟู Therapy Community(TC) สำหรับผู้ต้องขังทุกคน เพื่อสร้างความรู้สึก ความมีคุณค่าและภูมิใจ ในตัวเอง เป็นโปรแกรม แบบ family-based program มีเจ้าหน้าที่ เรือนจำเป็นวิทยากร เน้นการแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ของ ตัวเองกับเพื่อนใน โปรแกรม สร้างความ กล้าแสดงออกและการ สื่อสารกับคนอื่นใน สังคม สอนวิธีการ รับมือความกดดันจาก สังคมภายนอกเมื่อพ้น โทษออกไป
การบำบัดฟื้นฟู	-ผู้ต้องขังทุกคนจะเป็น	-มีการจัดการอบรม To	-การบำบัดผู้เกี่ยวข้องใน	มีโครงการชุมชน	-มีโครงการฝึกอบรม	- มีโปรแกรมฟื้นฟู

ประเด็น	เรือนจำกลาง เชียงใหม่	เรือนจำกลาง สุราษฎร์ธานี	เรือนจำกลางขอนแก่น	เรือนจำพิเศษพัทยา	เรือนจำกลาง คลองเปรม	เรือนจำกาจ
ผู้ต้องขังที่เกี่ยวข้อง กับยาเสพติด	สมาชิกทูป็นัมเบอร์วัน (To Be Number One) -ผู้ต้องขังคดียาเสพติด จะมีการอบรมธรรมมะ ฝึกร่างกายให้แข็งแรง มีการชี้ให้เห็นโทษของ ยาเสพติด -มีการนำโปรแกรม ชุมชนบำบัดฟื้นฟูผู้ติด ยาเสพติดมาใช้ใน เรือนจำกลางเชียงใหม่ โดยมีระยะเวลา ดำเนินการ 6 เดือน	be No.1 มีการจัด ชุมชนบำบัดยาเสพติด	คดียาเสพติดมีการ จำแนกเป็นกลุ่มผู้เสพยา เสพติดและกลุ่มผู้ค้าราย ย่อย แล้วมีโปรแกรม ฝึกอบรมให้ความรู้ -การบำบัดฟื้นฟูตาม โครงการชุมชนบำบัดยา เสพติดเป็นเวลา 4 เดือน	บำบัดยาเสพติด	ฟื้นฟูผู้ต้องขังเฉพาะ กลุ่ม เช่น TC สำหรับ ผู้ต้องขังคดียาเสพติด -สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้อง กับยาเสพติดจะ แบ่งเป็น ผู้ใช้ ผู้เสพ ผู้ ติด และผู้ค้า เพื่อ สามารถจัดการบำบัด ฟื้นฟูให้เหมาะสม กับอาการเช่น ผู้ใช้หรือ ผู้เสพที่ไม่ติดจะใช้ To Be No.1 ช่วย ส่วนผู้ที่ ติดยาเสพติดจะใช้ TC ช่วยโดยมีระยะเวลา 4 เดือน	สำหรับผู้ติดยาเสพติด ประเภทเฮอร์โธิน มีการ แจกสารทดแทนยาเสพติด (เมทาโดน) สำหรับ ผู้ต้องขังที่ลงทะเบียน เป็นผู้ติดยาเสพติด
การส่งเสริมการศึกษา ให้ผู้ต้องขัง	-การส่งเสริมให้เรียน ฟรีในระดับมัธยมและ ให้มีการเรียนด้วย ตนเองในระดับ ปริญญาตรี โดยมีการ เรียน มสธ.	-มีการจัดการศึกษาให้ สำหรับผู้ต้องขังที่ไม่จบ ม.3 เป็นการเรียนฟรี โดยประสานงานกับ กศน. ให้สนับสนุนครูที่ จะมาสอนในเรือนจำ -ผู้ต้องขังไม่ไม่อยากเรียน	มีการส่งเสริมให้เรียน หนังสือชั้นประถม มัธยม ปวช./ปวส. และ ปริญญาตรี โดยมีการจัด พื้นที่ห้องเรียนใช้ในการ เรียนการสอน มี ห้องสมุดกลางให้	-มีการจัดการเรียน ภาคบังคับฟรี สำหรับ การศึกษาในระดับ ปริญญาผู้ต้องขังเสีย ค่าใช้จ่ายเอง -มีการจัดการเรียน ธรรมะ	-มีการจัดการเรียนภาค บังคับฟรี สำหรับ การศึกษาในระดับ ปริญญาผู้ต้องขังเสีย ค่าใช้จ่ายเอง	- มีการให้การศึกษา สำหรับผู้ต้องขัง มีเรียน ต่อในระดับปริญญา ประมาณ 30 คน แต่ ต้องจ่ายค่าเทอมเอง

ประเด็น	เรือนจำกลาง เชียงใหม่	เรือนจำกลาง สุราษฎร์ธานี	เรือนจำกลางขอนแก่น	เรือนจำพิเศษพัทยา	เรือนจำกลาง คลองเปรม	เรือนจำกาจ
			สามารถเข้าอ่านหนังสือ ได้	-การเรียนรู้เป็นเงื่อนไขใน การพิจารณาเลื่อนชั้น นักโทษ		
การส่งเสริมให้ ผู้ต้องขังมีทักษะทาง วิชาชีพ	-การอบรมวิชาชีพจะเป็น การฝึกอบรมช่าง ด้านต่างๆ เช่น ช่าง ซ่อมบำรุง ช่างโยธา ซ่อมอุปกรณ์ไฟฟ้า ต่างๆ ช่างไม้ ช่างสี ช่างเฟอร์นิเจอร์ สาน เข่ง ถักอวน เป็นต้น โดยจะมีคณะกรรมการ จำแนกผู้ต้องขังให้เข้า รับการฝึกโปรแกรม ต่างๆ -การฝึกอาชีพให้กับ ผู้ต้องขังในแดน 4 ผู้ต้องขังแรกเริ่มมี เฉพาะงานสานเข่ง โดยแดน 5 มีงานสาน เข่งและงานสานอวน และแดน 7 มีงานสาน	-มีการฝึกวิชาชีพให้ โดยสถาบันการศึกษา ด้านอาชีพมาฝึกอบรม หลักสูตรระยะสั้นให้กับ ผู้ต้องขังที่สนใจเข้า อบรม โดยประกอบ หลักสูตรช่างไฟฟ้า (เดินสายไฟ) ช่างปู กระเบื้อง ช่างก่ออิฐ ฉาบปูน มีการฝึกถัก อวน นอกจากนี้ยังมี การฝึกอาชีพ เกษตรกรรมเลี้ยงสัตว์ และช่างไม้ที่เรือนจำ ชั่วคราวทุ่งเขน -การเข้าอบรมวิชาชีพ เป็นทางเลือกในการออก จากเรือนจำ เนื่องจาก เป็นเงื่อนไขในการ	-ผู้ต้องขังได้รับการฝึก อาชีพ เช่น ช่างเชื่อม ช่างก่อสร้าง ช่าง แกะสลัก ช่างทำ เฟอร์นิเจอร์ตัดผม ช่าง ไฟฟ้า ช่างซ่อม เครื่องปรับอากาศ ทำ พานพุ่ม พัน ลวดทองแดง เป็นต้น โดยวิทยาลัยอาชีวและ วิทยาลัยเทคนิค ขอนแก่น นอกจากนี้ยัง มีการส่งเสริมอาชีพการ แสดงพื้นบ้าน โดยคณะ ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น -ผู้ต้องขังมีรายได้เป็นปัน ผลจากการทำอาชีพ ต่างๆ โดยจะหักทุนออก	-ผู้ต้องขังได้รับส่วน แบ่งรายได้จากการนำ ผลิตภัณฑ์ที่ได้จาก ผู้ต้องขังไปจำหน่าย โดยได้เงินปันผลเดือน ประมาณ 30 บาท	-การฝึกอาชีพ ประกอบด้วยช่างเชื่อม ช่างก่อสร้าง โดยมีการ ฝึกอบรมให้ระยะสั้น มี ใบประกาศให้ -การฝึกปูกระเบื้อง ตัด มุงลวดระยะสั้นใช้ ระยะเวลา 3-5 วัน -มีการฝึกการนำวัสดุ เหลือมาใช้ในการทำ เครื่องมือต่างๆ เช่น การนำขวดพลาสติกมา ทำไม้กวาด เป็นต้น -ผู้ต้องขังสามารถมี รายได้จากเงินปันผล จากการทำงาน ทำ สินค้า หรือ รับจ้าง ทำงานซึ่งโดยหลักการ จะมีการแบ่งผลกำไร	- มีการฝึกอบรมวิชาชีพ ให้ผู้ต้องขัง เช่น ช่างไม้ ช่างตัดเสื้อ ช่างก่อสร้าง ซักรีด ทำอาหาร ช่าง ประปา - การจัดให้ผู้ต้องขังได้ ฝึกขับรถและได้รับ ใบอนุญาตขับขี่ เมื่อพ้น โทษไปสามารถ ประกอบอาชีพขับรถ รับจ้างได้ - ข้อเสนอแนะควรมี การสนับสนุนช่วยเหลือ จากสังคมภายนอกมาก ขึ้น - ผู้ต้องขังสามารถมี รายได้จากการทำงาน ได้ โดยได้วันละ ประมาณ 1 RM ขึ้นอยู่

ประเด็น	เรือนจำกลาง เชียงใหม่	เรือนจำกลาง สุราษฎร์ธานี	เรือนจำกลางขอนแก่น	เรือนจำพิเศษพัทยา	เรือนจำกลาง คลองเปรม	เรือนจำกาจ
	แข่งและงานช่างยนต์ -การฝึกอาชีพไม่มี ใบรับรองที่สามารถไป ใช้สมัครงานได้ -ผู้ต้องขังบางคนมี รายได้ในเรือนจำเดือน ละประมาณหนึ่งร้อย บาทซึ่งเป็นเงินส่วน แบ่งจากการสานแข่ง วันละประมาณ 12 ใบ	ประเมินเลื่อนชั้นของ ผู้ต้องขัง -ถ้ากวนในเรือนจำ ได้ เดือนละ 60-80 บาท	ส่วนที่เป็นกำไรให้ ผู้ต้องขังร้อยละ 50 ที่ เหลือเป็นของส่วนกลาง และเจ้าหน้าที่ -นายบัว ได้รับเงินปันผล เดือนละประมาณ 50 บาทจากการทำงานใน เรือนจำมีความต้องการ ฝึกอาชีพซ่อมรถยนต์		ให้ผู้ต้องขัง ร้อยละ 70 เจ้าหน้าที่ร้อยละ 15 และส่วนกลางร้อยละ 15 -ผู้ต้องขังมีรายได้เป็น เงินปันผลจากการ ทำงานในเรือนจำ เช่น การปลูกกระดาศ หรือการทำผลิตภัณฑ์ โดยมีรายได้ตั้งแต่ 12- 50 บาท เช่น นายวัน ได้ 12 บาทต่อเดือน นายกร ได้ 50 บาทต่อ เดือน เป็นต้น	กับความสามารถในการ ทำงานหรือสินค้า - มีรายได้จากการ ทำงานในเรือนจำ เคย ได้รับเงิน 3,000 RM หลังครบกำหนดโทษ 10 ปี
การสนับสนุนให้ ผู้ต้องขังคืนสู่สังคม	-ก่อนจะปล่อยผู้ต้องขัง พ้นโทษมีการให้เข้า โปรแกรมเตรียมความ พร้อมก่อนปล่อย โดย มีการอบรมฝึกวิชาชีพ ระยะสั้น ให้ความรู้ ด้านกฎหมาย ให้	-มีโปรแกรมการเตรียม ตัวผู้ต้องขังก่อนพ้นโทษ ในระยะ 6 เดือนแต่ การปฏิบัติยังไม่ ต่อเนื่องทั่วถึงผู้ต้อง บางส่วนไม่ได้เข้า โปรแกรมก่อนปล่อย	-ก่อนปล่อยตัว 6 เดือน จะมีการนำผู้ต้องขังเข้า โครงการเตรียมความ พร้อมก่อนปล่อย โดยมี การให้ความรู้ด้าน กฎหมาย ศาสนา การ ปกครอง และการ	-มีโครงการเตรียม ความพร้อมก่อน ปล่อย 6 เดือน	-มีนโยบายที่สร้าง สถานประกอบการ ตาม พ.ร.บ.ราชทัณฑ์ ม.3 และ 6 เพื่อให้ ผู้ต้องขังสามารถ ทำงานได้ในสถาน ประกอบการที่สร้างขึ้น	- ระบบการฟื้นฟูใน เรือนจำแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ 1) ระยะ 1 ปี แรกเป็นการฝึกวินัย เดินแถว และออกกำลัง กาย 2) ระยะที่สองเป็น การฝึกอบรมจิตใจ และ

ประเด็น	เรือนจำกลาง เชียงใหม่	เรือนจำกลาง สุราษฎร์ธานี	เรือนจำกลางขอนแก่น	เรือนจำพิเศษพัทยา	เรือนจำกลาง คลองเปรม	เรือนจำกาจ
	ความรู้ในการอยู่ ร่วมกันในสังคม ซึ่งจะ มีการอบรมเตรียม ความพร้อมให้ 6 เดือน ก่อนพ้นโทษซึ่งมี ประโยชน์สำหรับ ผู้ต้องขังในการกลับเข้าสู่สังคม		ดำเนินชีวิตในสังคมโดย วิทยาการทางด้าน สาธารณสุข กรมการ ปกครอง และนักสังคม สงเคราะห์มาให้ความรู้		-มีการสนับสนุนเงินค่า พาหนะผู้ต้องขังหลัง พ้นโทษอย่างเพียงพอ -มีการจัดที่พักให้กับ ผู้ต้องขังบางส่วนแต่ ส่วนใหญ่จะไม่ไปอยู่ ตามที่จัดให้จะขอกลับ บ้านเดิมของตน ทำให้ สู้ไม่ไหวกับ สภาพแวดล้อมเดิม ต้องกลับมากระทำ ความผิดอีก	ฝึกอบรมวิชาความรู้ ใช้ ระยะเวลา 6 เดือน และ 3) ระยะเวลาฝึก อาชีพและทำงาน ผู้ต้องขังจะถูก สัมภาษณ์และประเมิน ความสามารถก่อนการ มอบหมายงานที่ เหมาะสม - การปล่อยตัวก่อน กำหนดใช้ในกรณีเหลือ การลงโทษ 4 เดือน จากการโดนพิพากษา ลงโทษ 2 ปี - มีระบบคุมประพฤติ ดำเนินการโดยเรือนจำ โดยมี 2 รูปแบบ คือ การปล่อยตัวคุม ประพฤติหลังจากได้รับ โทษครึ่งหนึ่งแล้ว และ การปล่อยตัวก่อนครบ กำหนดโทษหนึ่งปี ซึ่ง

ประเด็น	เรือนจำกลาง เชียงใหม่	เรือนจำกลาง สุราษฎร์ธานี	เรือนจำกลางขอนแก่น	เรือนจำพิเศษพัทยา	เรือนจำกลาง คลองเปรม	เรือนจำกาจ
						ทั้งสองรูปแบบผู้ต้องขัง จะได้กลับไปอยู่นอก เรือนจำแบบมีเงื่อนไข สำหรับเวลาที่เหลือ ต้องไปรายงานตัวกับ เจ้าหน้าที่เรือนจำใน พื้นที่ - เงื่อนไขการปล่อยตัว จะต้องมีการสอบถาม ครอบครัวญาติก่อน หากได้รับความยินยอม จึงจะสามารถ ดำเนินการต่อไปได้
การติดตาม ช่วยเหลือ และ ประเมินผลผู้ต้องขัง หลังพ้นโทษ	-มีการจัดตั้งศูนย์แคร์ (CARE) เมื่อผู้ต้องขัง พ้นโทษแล้ว จะมีการ ติดต่อไปตามแรงงาน จังหวัดต่างๆ ที่ ต้องการแรงงาน แต่ยังไม่ ผลการปฏิบัติ -ยังไม่มีระบบติดตาม ให้ความช่วยเหลือหลัง	-มีการสร้างศูนย์ CARE ทำหน้าที่ในการ ประสานงานกับ หน่วยงานต่างๆ ในการ จัดหางานให้กับ ผู้ต้องขังที่พ้นโทษ	มีการติดตามประเมินผล ผู้ต้องขังที่พ้นโทษที่ ได้รับทุนเลี้ยงชีพตาม โครงการสนับสนุนทั้ง จากส่วนภาคเอกชนและ โครงการส่วนพระองค์ (INSPIRE)	มีการตั้งศูนย์ CARE ตามนโยบาย	-- CARE มีช่องทางใน การขอทุนประกอบ อาชีพสำหรับผู้พ้นโทษ โดยก่อนพ้นโทษ 1-2 เดือนสามารถยื่นความ จำนงได้ โดยผู้ต้องขัง เองหรือญาติก็ได้	- เมื่อครบกำหนดปล่อย ตัวจะนำตัวผู้ต้องขังไป ส่งที่สถานีรถไฟกลับ บ้าน ไม่มีการตรวจสอบ ติดตามหลังพ้นโทษ

ประเด็น	เรือนจำกลาง เชียงใหม่	เรือนจำกลาง สุราษฎร์ธานี	เรือนจำกลางขอนแก่น	เรือนจำพิเศษพัทยา	เรือนจำกลาง คลองเปรม	เรือนจำกาจ
	พ้นโทษ					
สาเหตุของการ กระทำผิดซ้ำ	-สภาพแวดล้อมทางสังคม กลุ่มเพื่อน -แหล่งยาเสพติดหาง่าย -การขาดโอกาสทำงาน -การขาดรายได้	-การขาดโอกาสทำงาน -การขาดรายได้ -ติดเพื่อน -แหล่งยาเสพติดหาง่าย	-สังคมไม่ยอมรับเมื่อพ้นโทษไปแล้ว ไม่มีที่ไป ไม่สามารถหางานทำได้ -ครอบครัวมีปัญหา นายบัว หลังพ้นโทษเคยกลับไปสมัครทำงานกับบริษัท แต่ไม่รับเข้าทำงาน	-ไม่มีหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนเปิดรับหรือให้โอกาสบุคคลพ้นโทษเข้าทำงาน	-สังคมไม่เปิดกว้าง ไม่ยอมรับ ไม่จ้างงาน -เพื่อน สภาพแวดล้อมเดิม -ไม่กลัวโทษที่จะได้รับ -ไม่รู้สู้กว่าลำบาก	- มีการลงเพิ่มโทษหลังจากเคยต้องโทษมาแล้ว เกิน 2 ครั้ง โดยประวัติอาชญากรจะอยู่ตลอดไป ภาคเอกชนสามารถตรวจสอบประวัติได้ ทำให้มีปัญหาในการกลับสู่สังคม หางานทำยาก - การกระทำผิดซ้ำ - ประมานน้อยกว่าร้อยละ 20 น่าจะมีสาเหตุจากการขาดครอบครัวที่พึ่ง และรายได้ โดยส่วนใหญ่จะมาจากครอบครัวแตกแยกหรือพ้นโทษไปแล้ว - ครอบครัวไม่ยอมรับทำให้ต้องกลับเข้าเรือนจำอีกครั้ง ไม่มีที่จะไป

3) ด้านการบริหารจัดการเจ้าหน้าที่

ประเด็น	เรือนจำกลาง เชียงใหม่	เรือนจำกลาง สุราษฎร์ธานี	เรือนจำกลาง ขอนแก่น	เรือนจำพิเศษพัทยา	เรือนจำกลาง คลองเปรม	เรือนจำกาจ
จำนวนของเจ้าหน้าที่ ราชทัณฑ์	-เจ้าหน้าที่ในส่วน ควบคุมผู้ต้องขังมี จำนวน 100 คน และ ส่วนอื่นอีกจำนวน 80 คน รวมทั้งหมด 180 คน -เจ้าหน้าที่ในด้านต่างๆ ยังมีจำนวนไม่เพียงพอ กับปริมาณผู้ต้องขังใน เรือนจำ	-สำหรับเจ้าหน้าที่มี จำนวน 102 คน อัตราส่วนของ เจ้าหน้าที่คุมขังกับ ผู้ต้องขังคิดเป็น 1 ต่อ 50	-เจ้าหน้าที่ทั้งหมด 130 คน มีเพียง 80 คนที่สามารถเข้าในเขต เรือนจำภายในได้	-เจ้าหน้าที่รวมลูกจ้าง จำนวน 122 คนโดยมี เจ้าหน้าที่ ประมาณ 98 คนสัดส่วนของ เจ้าหน้าที่กับผู้ต้องขัง 1 ต่อ 150 ที่อยู่ปฏิบัติ หน้าที่ต่อวันประมาณ 60 กว่าคน	-เจ้าหน้าที่ในส่วน ควบคุมผู้ต้องขังมี จำนวน 180 คนรวม เจ้าหน้าที่ 265 คน	- มีเจ้าหน้าที่ใน เรือนจำประมาณ 400 กว่าคน
ความครอบคลุมหน้า งานของเจ้าหน้าที่	-เจ้าหน้าที่ในสังกัดของ เรือนจำกลางเชียงใหม่ ยังไม่มีนักจิตวิทยา มี แค่เพียงนักสังคม สงเคราะห์ จำนวน 1 คน -ขาดเจ้าหน้าที่ด้าน การบำบัดฟื้นฟู	มีนักจิตวิทยา จำนวน 1 คน นักสังคม สงเคราะห์จำนวน 2 คน และพยาบาล จำนวน 3 คน	-มีพยาบาลจำนวน 3 คนและนักจิตวิทยา จำนวน 1 คน -การรับเจ้าหน้าที่ ราชทัณฑ์แบ่งเป็นสอง ส่วนคือ 1) สาย ปฏิบัติงาน เช่น เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม วิชาชีพ จะเปิดรับ	-พยาบาลประจำอยู่ใน เรือนจำ 4 คน -ไม่มีนักจิตวิทยา แต่มี นักสังคมสงเคราะห์	-ไม่มีเจ้าหน้าที่เป็น นักจิตวิทยาในเรือนจำ คลองเปรม ใช้หมอจาก โรงพยาบาล มีพยาบาล 5 คนในสถานพยาบาล -มีนักสังคมสงเคราะห์	- มีนักจิตวิทยา 2 คน แพทย์ 3 คน พยาบาล 4 คน - การขาดเจ้าหน้าที่ใน การดำเนินงานตาม โปรแกรมที่สร้างขึ้น จากนโยบายการนำ ผู้ต้องขังออกจาก เรือนจำไปสู่ชุมชน ซึ่ง

ประเด็น	เรือนจำกลาง เชียงใหม่	เรือนจำกลาง สุราษฎร์ธานี	เรือนจำกลาง ขอนแก่น	เรือนจำพิเศษพัทยา	เรือนจำกลาง คลองเปรม	เรือนจำกาจ
			ปวส./ปวช. และ 2) สายปฏิบัติการ เช่น ส่วนควบคุม จะเปิดรับปริญญาตรี โดยหากเป็นวุฒิปริญญาโทหรือเอก จะมีคะแนนเพิ่มพิเศษ โดยไม่จำกัดสาขาวิชา ไม่จำกัดอายุ			เป็นภาระที่เพิ่มขึ้นจากงานเดิม โดยมีการตั้งสำนักงานย่อยหรือให้เจ้าหน้าที่ในเรือนจำออกไปทำงานตามเขตพื้นที่ต่างๆ เพื่อขึ้นเพื่อให้รองรับการคุมประพฤติผู้ต้องขังที่ถูกปล่อยแบบมีเงื่อนไข
การฝึกอบรม เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์	-อบรมเจ้าหน้าที่มีหลักสูตรแรกรับเท่านั้น โดยมีการฝึกอบรมวินัย และการทบทวน ยุทธวิธีทุกวันพุธของ แต่ละสัปดาห์ นอกจากนี้จะมี หลักสูตรฝึกอบรมอื่นๆ ตามที่กรมราชทัณฑ์ กำหนด	-อบรมเจ้าหน้าที่มีหลักสูตรแรกเข้า	-มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ใหม่ 3 เดือน -มีโครงการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่มาพร้อมกัน ในช่วงปลายปีงบประมาณ	-มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ใหม่ 3 เดือน	-สำหรับการฝึกอบรมแรกเข้า ใช้ระยะเวลา 3 เดือน และต่อมาอีก 6 เดือนจะเป็นการทดลองงาน ถ้าหากผ่านการทดลองงานก็จะบรรจุให้เป็นข้าราชการ -การฝึกอบรมของเจ้าหน้าที่ไม่ค่อยบ่อย หลังจากการอบรมตอนแรกรับแล้ว ก็จะมีการอบรมในหน้าที่เพื่อการ	- การให้ความสำคัญกับการฝึกอบรม เจ้าหน้าที่ทุกระยะ โดยมีการฝึกอบรมก่อนเข้าบรรจุเข้าทำงาน 3 เดือน หลังบรรจุเป็นข้าราชการ 3 เดือน และหลังได้เลื่อนชั้นเป็นระดับอาวุโส 9 เดือน นอกจากนี้ยังมีการฝึกอบรมเฉพาะทางก่อนเข้ารับตำแหน่งใหม่ทุกครั้ง

ประเด็น	เรือนจำกลาง เชียงใหม่	เรือนจำกลาง สุราษฎร์ธานี	เรือนจำกลาง ขอนแก่น	เรือนจำพิเศษพัทยา	เรือนจำกลาง คลองเปรม	เรือนจำกาจ
					พัฒนาเฉพาะงาน มี หลักสูตรที่ดีสำหรับผู้ ที่จะได้รับการเลื่อนขั้น เป็นผู้บริหาร	- การฝึกอบรมทบทวน ทุกปีให้กับเจ้าหน้าที่ ทุกคน โดยมีการบังคับ ให้ทุกคนต้องได้รับการ ฝึกอบรมอย่างน้อย 7 วันต่อปี
สวัสดิการเจ้าหน้าที่ ราชทัณฑ์	-ขาดเครื่องและ อุปกรณ์ที่ทันสมัยใน การทำงาน เช่น อาวุธ ปืน รถรับส่งผู้ต้องขัง -มีความเสี่ยงจากการ ถูกทำร้ายจาก เครือข่ายผู้ต้องขังนอก เรือนจำ	-มีความเครียดในการ ทำงาน	-การไม่มีมาตรการใน การดูแลคุ้มครอง เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ อย่างจริงจัง -ปัญหาการทำงาน ร่วมกันระหว่างเด็กรุ่น ใหม่กับคนที่มีอายุมาก	-ผู้ปฏิบัติในแต่ละสาย งานมีความก้าวหน้าใน หน้าที่การงานไม่ เท่ากัน -กลุ่มเจ้าหน้าที่ใน ระดับปฏิบัติการ ได้รับ ผลกระทบจากการ ปฏิบัติงาน ความเครียดที่เกิดขึ้น จากการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งปัจจุบันก็ไม่มี นักจิตวิทยาเข้ามาให้ คำแนะนำบำบัด	-เจ้าหน้าที่ทำงานก็มี ความเครียดบ้าง แต่ก็ ยังไม่มากจนถึงขั้นฆ่า ตัวตายหรือเป็นบ้า อาละวาด	- รายได้ประมาณเดือน ละ 2,000 RM - มีการจัดการแข่งขัน กีฬาสำหรับเจ้าหน้าที่ ในเรือนจำ - มีนักจิตวิทยาสำหรับ เจ้าหน้าที่

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น เมื่อเปรียบเทียบจำนวนเจ้าหน้าที่กับจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำแต่ละแห่งของไทยจะพบว่า เจ้าหน้าที่ 1 คนจะรับผิดชอบผู้ต้องขังมากกว่า 20 คน ส่วนในเรือนจำกาจังมาเลเซียเจ้าหน้าที่ 1 คนจะรับผิดชอบผู้ต้องขังประมาณ 10 คน ซึ่งน้อยกว่าในเรือนจำไทยเกินกว่าหนึ่งเท่าตัว ซึ่งสะท้อนให้เห็นความแออัดของผู้ต้องขังในเรือนจำไทย ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาในการบริหารจัดการในเรือนจำของไทย ประกอบกับเรือนจำไทยบางแห่งมีข้อจำกัดในด้านที่ตั้งและเนื้อที่ของเรือนจำทำให้ปัญหายังมีความรุนแรงกว่าเรือนจำแห่งอื่น นอกจากนี้จากข้อมูลจำนวนผู้ต้องขังคดียาเสพติดในเรือนจำของไทยจะมีสัดส่วนที่มากกว่าผู้ต้องขังในความผิดอื่น โดยในเรือนจำของไทยเกือบทุกแห่งจะมีจำนวนผู้ต้องขังในคดียาเสพติดประมาณร้อยละ 70 แต่ในเรือนจำกาจังของมาเลเซียจะมีจำนวนผู้ต้องขังในคดียาเสพติดประมาณร้อยละ 50 เท่านั้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าปัญหายาเสพติดในไทยมีความรุนแรงกว่าในมาเลเซีย ดังนั้นหากต้องการจะลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำจะต้องแก้ไขปัญหายาเสพติดให้ได้ก่อน นอกจากนี้ ผู้ต้องขังต่างชาติในเรือนจำกาจังของมาเลเซียยังมีจำนวนคิดเป็นสัดส่วนที่มากกว่าผู้ต้องขังชาวต่างชาติในเรือนจำของไทย โดยผู้ต้องขังต่างชาติในเรือนจำกาจังคิดเป็นประมาณร้อยละ 50 ของผู้ต้องขังทั้งหมด ในขณะที่ผู้ต้องขังต่างชาติในเรือนจำของไทยมีไม่เกินร้อยละ 10 ของผู้ต้องขังทั้งหมดในเรือนจำแต่ละแห่ง ดังนั้นการบริหารจัดการจึงมีความแตกต่างกัน

สิ่งที่มีความแตกต่างชัดเจนระหว่างไทยกับมาเลเซียคือ มาเลเซียมีความชัดเจนด้านนโยบายในการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำกว่าไทย โดยมาเลเซียได้มีนโยบายที่จะลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำให้ได้ 2 ใน 3 ของผู้ต้องขังทั้งหมดในทุกเรือนจำ ในขณะที่ไทยยังไม่มีนโยบายที่ชัดเจนหรือมีเป้าหมายในการดำเนินการเพื่อลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ มีเพียงการพูดถึงสภาพปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ แต่ไม่มีการกำหนดนโยบายที่ชัดเจนในการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำออกมาให้เห็น ซึ่งหากไม่มีการกำหนดให้เป็นวาระแห่งชาติหรือมีนโยบายที่ชัดเจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ไม่สามารถที่ดำเนินการต่อไปได้ จะทำได้ก็เพียงแค่การพยายามแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในความรับผิดชอบของตนเอง

ประเด็นความแตกต่างด้านการจัดการทางการแพทย์ของเรือนจำในไทยและเรือนจำกาจังในมาเลเซีย เรือนจำกาจังในมาเลเซียมีความพร้อมในการให้การรักษายาบาลแก่ผู้ต้องขังในเรือนจำ โดยมีแพทย์ พยาบาล นักจิตวิทยา และอุปกรณ์การรักษาที่เพียงพอในเขตเรือนจำ ซึ่งแตกต่างจากเรือนจำในไทยที่ไม่มีแพทย์ประจำเรือนจำ ไม่มีอุปกรณ์การรักษายาบาลที่จำเป็น ไม่มีนักจิตวิทยาประจำในเรือนจำหลายแห่ง มีเพียงพยาบาลที่ทำหน้าที่คอยดูแลอาการเบื้องต้นและจ่ายยาเท่านั้น การรักษายาบาลผู้ป่วยจะต้องขอความช่วยเหลือจากโรงพยาบาลในพื้นที่ให้ช่วยสนับสนุนแพทย์และอุปกรณ์ในการรักษายาบาล การบริการทางการแพทย์เป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่ผู้ต้องขังในฐานะมนุษย์พึงจะได้รับอย่างเหมาะสมแม้จะอยู่เรือนจำ

ความแตกต่างด้านสภาพความเป็นอยู่โดยทั่วไปในเรือนจำกาจังของมาเลเซียกับเรือนจำของไทย เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ เช่น สภาพห้องนอนที่มีความแตกต่างกัน ในเรือนจำกาจังจะแบ่งห้องนอน เป็นเซลล์ๆ ละ 4-10 คน ส่วนเรือนจำในไทยจะเป็นห้องนอนรวมมีขนาดความจุตั้งแต่ 30-200 คน ผู้ต้องขังในเรือนจำกาจังจะได้รับเตียงนอนอย่างพาราคนละหนึ่งแผ่นสำหรับปูนอน ส่วนผู้ต้องขังในเรือนจำ ไทยจะได้รับผ้าห่มสามผืน ผู้ต้องขังในเรือนจำกาจังตื่นนอน 07.00 น. และทานอาหารเย็น 17.00 น. แต่ ผู้ต้องขังในเรือนจำไทยตื่นนอน 05.30 น. และทานอาหารเย็นเวลาประมาณ 14.30 น. ซึ่งผิดจากเวลาใน การรับประทานอาหารเช้าของคนปกติทั่วไป ผู้ต้องขังในเรือนจำกาจังสามารถอ่านหนังสือได้หลังกลับเข้า ห้องนอนในตอนกลางคืน แต่ผู้ต้องขังในเรือนจำไทยไม่สามารถนำหนังสือเข้าไปอ่านในเรือนนอนตอน กลางคืนได้ เป็นต้น

ระบบการพัฒนาศักยภาพและการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังของไทยและมาเลเซียมีหลักการที่แตกต่าง กัน โดยระบบการฟื้นฟูผู้ต้องขังในเรือนจำแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ 1) ระยะ 1 ปีแรกเป็นการฝึกวินัย เดิน แถว และออกกำลังกาย 2) ระยะที่สองเป็นการฝึกอบรมจิตใจ และฝึกอบรมวิชาความรู้ ใช้ระยะเวลา 6 เดือน และ 3) ระยะการฝึกอาชีพและทำงาน ผู้ต้องขังจะถูกสัมภาษณ์และประเมินความสามารถก่อนการ มอบหมายงานที่เหมาะสม แต่ในเรือนจำของไทยไม่ได้มีการแบ่งเป็นระยะ แต่จะแบ่งเป็นกลุ่ม/ชั้นของ ผู้ต้องขัง นอกจากนี้ในเรือนจำกาจังเมื่อจะมีการปล่อยตัวผู้ต้องขังเพื่อคุมประพฤติจะต้องมีการสอบถาม ความยินยอมจากญาติก่อนทุกครั้ง ในขณะที่ในไทยยังมีหลักเกณฑ์ดังกล่าวในการปล่อยตัวก่อนกำหนด เพื่อคุมประพฤติ

สำหรับด้านเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ เรือนจำกาจังมีการให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ทุก ระยะ โดยมีการฝึกอบรมก่อนเข้าบรรจุเข้าทำงาน 3 เดือน หลังบรรจุเป็นข้าราชการ 3 เดือนและหลังได้ เลื่อนขั้นเป็นระดับอาวุโส 9 เดือน นอกจากนี้ยังมีการฝึกอบรมเฉพาะทางก่อนเข้ารับตำแหน่งใหม่ทุกครั้ง โดยมีกฎหมายกำหนดให้เจ้าหน้าที่ต้องได้รับการฝึกอบรมทบทวนทุกปีอย่างน้อย 7 วันต่อปี แต่ในไทยยัง ไม่มีนโยบายในด้านการฝึกอบรมทบทวนประจำปีที่เป็นภาคบังคับสำหรับเจ้าหน้าที่ในเรือนจำ

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาการพัฒนาประสิทธิภาพของระบบงานราชทัณฑ์ไทยเปรียบเทียบกับประเทศมาเลเซีย โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรคของระบบงานราชทัณฑ์ไทยเปรียบเทียบกับประเทศมาเลเซีย 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์ให้มีประสิทธิภาพและ 3) เพื่อศึกษาและให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเรือนจำเป้าหมายในประเทศไทยจำนวน 5 เรือนจำ ซึ่งประกอบด้วย เรือนจำกลางเชียงใหม่ เรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี เรือนจำกลางขอนแก่น เรือนจำกลางพัทลุง และเรือนจำกลางคลองเปรม และเก็บรวบรวมข้อมูลจากเรือนจำมาเลเซียจำนวน 1 เรือนจำ คือ เรือนจำกาจัง รัฐสลังงอร์ มาเลเซีย โดยสามารถสรุปและอภิปรายผลการวิจัยจำแนกตามวัตถุประสงค์ดังนี้

5.1 สภาพปัญหาอุปสรรคของระบบงานราชทัณฑ์ไทยเปรียบเทียบกับประเทศมาเลเซีย

5.1.1 การบริหารจัดการเรือนจำ

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเรือนจำเป้าหมายในไทยพบปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการเรือนจำหลายประการ โดยมีประเด็นที่สำคัญในการเปรียบเทียบกับเรือนจำในมาเลเซีย ดังนี้

1) การจัดการดูแลกลุ่มผู้ต้องขังที่มีความเสี่ยง เช่น ผู้ต้องขังที่ติดเชื้อเอดส์ เป็นต้น จากการเก็บข้อมูลในเรือนจำเป้าหมายของไทยพบว่า เรือนจำทุกแห่งไม่มีการแยกผู้ต้องขังที่ติดเชื้อเอดส์ออกจากผู้ต้องขังอื่น มีเพียงการให้ยาในการรักษาตามอาการโดยให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังอื่นได้ตามปกติ

“ผู้ป่วยที่เป็นโรคร้ายแรง เช่น โรคเอดส์ ยังไม่มีการแยกแดนขังแม้จะเป็นโรคติดต่อแต่สามารถให้ความรู้แก่ผู้ต้องขังให้สามารถอยู่ตามแดนต่างๆ ได้ โดยปัจจุบันมีผู้ป่วยโรคเอดส์ 121 คน โดยถ้าอาการกำเริบหรือมีอาการแทรกซ้อน เช่น วัณโรค จึงจะมีการแยกออกไปที่สถานพยาบาล ทั้งนี้มีการแจ้งให้ผู้ต้องขังคนอื่นทราบว่าผู้ต้องขังคนใดเป็นโรคเอดส์” ผู้บริหารเรือนจำกลางเชียงใหม่

นอกจากนี้ยังไม่มี การแยกเพศที่สามออกจากผู้ต้องขังอื่น ยกเว้นเรือนจำกลางคลองเปรม เนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องพื้นที่ที่น้อยและจำนวนผู้ต้องขังที่มากเกินไป ซึ่งกลุ่มเพศที่สามจะมีความเสี่ยงในการแพร่เชื้อเอชไอวี เนื่องจากอาจจะมีการลักลอบมีเพศสัมพันธ์กันระหว่างชายรักชายได้ โดยมีปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดความเสี่ยงมากขึ้นจากการที่เรือนจำไม่ได้มีการจัดเตียงนอนมาไว้ให้เนื่องจากมีกฎระเบียบห้ามมีเพศสัมพันธ์กัน ซึ่งในความเป็นจริงไม่สามารถห้ามได้ ดังนั้นการแจกจ่ายถุงยางอนามัยจึงถูกมองว่าเป็นการสนับสนุนให้กระทำความผิดระเบียบดังกล่าว เช่น ในเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี หรือไม่มีถุงยางอนามัยที่เพียงพอในเรือนจำกลางเชียงใหม่ทำให้ต้องขอบริจาคจากหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดเพื่อนำมาแจกจ่ายให้กับผู้ต้องขังให้เพียงพอ ซึ่งการดำเนินการแจกจ่ายก็ไม่สามารถทำได้อย่างเปิดเผย โดยมีข้อยกเว้นในแดน 1 ของเรือนจำกลางคลองเปรมที่มีการแจกจ่ายถุงยางอนามัยให้กับผู้ต้องขังเพศที่สามอย่างเพียงพอ

ในขณะที่เรือนจำกาจังในมาเลเซียมีการแยกผู้ต้องขังที่ติดเชื้อเอชไอวีออกจากกลุ่มผู้ต้องขังอื่นอย่างเด็ดขาด โดยมีการกำหนดพื้นที่ให้กลุ่มผู้ต้องขังที่ติดเชื้อเอชไอวีพักอาศัยอยู่ในบล็อกเดียวกันโดยเฉพาะ รวมทั้งไม่ต้องร่วมทำกิจกรรมกับผู้ต้องขังอื่นในช่วงเวลากลางวัน โดยในเรือนจำกาจังมีจำนวนผู้ต้องขังที่ติดเชื้อเอชไอวีประมาณ 100 คน โดยตามหลักการปฏิบัติสากลต่อผู้ต้องขัง ข้อกำหนด 30 (ง) ได้กำหนดให้ในกรณีที่สงสัยว่าผู้ต้องขังป่วยเป็นโรคติดต่อ จะต้องมีการแยกตัวผู้ป่วยไปรักษาพยาบาลทางคลินิกอย่างเพียงพอสำหรับผู้ต้องขังเหล่านั้นในช่วงเวลาที่อาจแพร่เชื้อ ซึ่งจะเห็นได้ว่าทางเรือนจำกาจังในมาเลเซียได้ดำเนินการตามแนวทางการปฏิบัติสากลนี้ ในขณะที่เรือนจำในไทยยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างชัดเจน ซึ่งหากไม่สามารถดำเนินการให้ถูกต้องเหมาะสมตามหลักสาธารณสุขอาจจะเกิดการแพร่ระบาดของเชื้อเอชไอวีในเรือนจำได้ ทั้งนี้เนื่องจากจากข้อเท็จจริงที่ในเรือนจำไทยยังมีปัจจัยเสี่ยงที่เอื้อต่อการแพร่ระบาดของเชื้อเอชไอวีในเรือนจำได้คือ การจัดหาถุงยางอนามัยที่ไม่เพียงพอในเรือนจำและการมีผู้ต้องขังเพศที่สามพักอาศัยร่วมกับผู้ต้องขังอื่น นอกจากนี้สำนักงานป้องกันยาเสพติดและปราบปรามอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติยังให้ความสำคัญกับการดูแลผู้ต้องขังที่ติดเชื้อเอชไอวีเป็นหนึ่งในโปรแกรมที่นำมาใช้ในการเตรียมความพร้อมก่อนออกจากเรือนจำ (UNODC, 2012)

2) การจัดบริการสุขภาพและการแพทย์ ทุกเรือนจำเป้าหมายของไทยมีการจัดบริการสุขภาพและการแพทย์ให้กับผู้ต้องขัง โดยได้ดำเนินการโดยการขอความอนุเคราะห์จากโรงพยาบาลในเขตพื้นที่ให้ทีมแพทย์เข้ามาตรวจรักษาในเรือนจำ ยกเว้นเรือนจำกลางคลองเปรมที่มีโรงพยาบาลราชทัณฑ์ตั้งอยู่ติดอยู่กับเรือนจำสามารถใช้บริการทางการแพทย์จากโรงพยาบาลดังกล่าวได้ โดยในพื้นที่อื่นอาจจะไม่มีแพทย์เข้ามาตรวจสัปดาห์ละครั้งหรือสองสัปดาห์ครั้ง นอกจากนี้ทุกเรือนจำจะมีเรือนพยาบาลสำหรับรองรับผู้ป่วยโรคติดต่อร้ายแรง แต่ก็จะสามารถรองรับผู้ป่วยได้ในจำนวนจำกัด เนื่องจากพื้นที่จำกัดหรืออยู่ในระหว่างการปรับปรุงก่อสร้าง (เรือนจำกลางขอนแก่น) สำหรับกรณีเกิดโรคติดต่อ เช่น โรคหิด ในเรือนจำกลางเชียงใหม่ซึ่งเกิดจากผู้ต้องขังชาวเขาที่ไม่ค่อยจะ

อาบน้ำนำมาแพร่ให้กับผู้ต้องขังคนอื่น จะมีการจัดการโดยการแยกห้องพักและทำความสะอาดโรงนอน ซึ่งโรคติดต่อจะมีการระบาดเป็นช่วงๆ ซึ่งโดยหลักการปฏิบัติมาตรฐานของเมนเดลา ข้อกำหนด 24 ได้กำหนดการให้บริการด้านการรักษาพยาบาลแก่ผู้ต้องขังได้รับการรักษาพยาบาลตามมาตรฐานเช่นเดียวกับที่รัฐจัดให้กับประชาชนอื่น และจะต้องสามารถเข้าถึงบริการที่จำเป็นโดยไม่คิดมูลค่าและไม่เลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งสถานภาพด้านกฎหมายของตน มีการรักษาและพยาบาลอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการให้บริการด้านเอชไอวี วัณโรค และโรคติดต่ออื่น ๆ รวมทั้งภาวะที่ต้องพึ่งพิงยาเสพติดและข้อกำหนด 25 กำหนดให้เรือนจำทุกแห่งพึงมีสถานบริการรักษาพยาบาล มีหน้าที่ประเมิน ส่งเสริม ค้ำครอง และพัฒนาสุขภาพกายและจิตใจของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะการให้ความใส่ใจเป็นพิเศษต่อผู้ต้องขังที่ต้องการการดูแลสุขภาพเป็นพิเศษ หรือมีปัญหาสุขภาพที่กระทบต่อการบำบัดฟื้นฟูของตน และการบริการรักษาพยาบาลจะต้องมีคณะทำงานสหวิชาชีพ ซึ่งประกอบด้วยบุคลากรที่มีคุณสมบัติเหมาะสมอย่างเพียงพอสำหรับหน่วยบริการด้านการรักษาพยาบาลที่เป็นอิสระ และมีศักยภาพด้านการแพทย์อย่างเต็มที่ โดยควรมีความเชี่ยวชาญอย่างเพียงพอทั้งด้านจิตวิทยาและจิตเวช และต้องจัดให้ผู้ต้องขังทุกคนสามารถเข้าถึงบริการด้านทันตกรรมที่มีคุณภาพด้วย

สำหรับการจัดการผู้ต้องขังที่มีความบกพร่องทางจิตใจและ/หรือมีปัญหาด้านสุขภาพ การจัดการผู้ที่มีความบกพร่องทางจิตใจ โดยสิ่งที่เกิดขึ้นในเรือนจำทุกแห่งจะมีผู้ต้องขังที่มีความเครียดหรือเป็นผู้ป่วยจิตเวชจำนวนมากประมาณ 50-60 คน ซึ่งแต่ละเรือนจำจะมีพยาบาลช่วยดูแลให้ยารักษาตามอาการ โดยทุกเรือนจำจะมีสภาพปัญหาในด้านจำนวนบุคลากรที่ดูแลผู้ป่วยด้านจิตเวชโดยตรงมีจำนวนไม่เพียงพอกับความต้องการ ซึ่งเรือนจำกลางขอนแก่นและเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานีมีนักจิตวิทยาเพียง 1 คนที่ทำงานประจำในเรือนจำ ส่วนในเรือนจำกลางเชียงใหม่และเรือนจำกลางคลองเปรมไม่มีนักจิตวิทยา ซึ่งทุกเรือนจำจะมีการแก้ไขปัญหาโดยการขอความช่วยเหลือจากโรงพยาบาลที่อยู่ในพื้นที่เข้ามาช่วยตรวจและรักษาอาการป่วยทางจิต

ดังนั้น ประเด็นปัญหาในด้านนี้จึงเป็นข้อจำกัดของสถานพยาบาลในเรือนจำที่มีขนาดเล็กสำหรับการให้บริการผู้ต้องขังที่เจ็บป่วย ทำให้ขาดศักยภาพอย่างเต็มที่ในการให้บริการด้านการแพทย์ จึงจำเป็นต้องขอความช่วยเหลือจากหน่วยแพทย์ในพื้นที่ในการเข้ามาตรวจรักษาผู้ต้องขังในเรือนจำ และการขาดเจ้าหน้าที่ประจำสถานพยาบาลที่เพียงพอและครอบคลุมการรักษาพยาบาลในด้านต่างๆ อย่างเต็มที่ ทั้งในส่วนองเจ้าหน้าที่พยาบาลที่มีจำนวนน้อยโดยในเรือนจำจะมีเจ้าหน้าที่พยาบาลประจำแค่ 3-5 คน และการขาดนักจิตวิทยาที่จะช่วยในการดูแลรักษาผู้ป่วยจิตเวชที่มีจำนวนมาก ซึ่งเรือนจำกลางขอนแก่นและเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานีมีนักจิตวิทยาเพียง 1 คนที่ทำงานประจำในเรือนจำ ส่วนในเรือนจำกลางเชียงใหม่ไม่มีนักจิตวิทยา

ในขณะที่เรือนจำกาจิงในมาเลเซียมีสถานพยาบาลที่มีความพร้อมมากกว่าสถานพยาบาลในเรือนจำของไทย โดยมีลักษณะเป็นเหมือนโรงพยาบาลขนาดเล็กที่มีแพทย์ พยาบาลและเครื่องมือในการรักษาพยาบาลอย่างเพียงพอ โดยในเรือนจำกาจิงมีแพทย์ประจำจำนวน 3 คน และพยาบาลจำนวน 4 คน รวมทั้งมีนักจิตวิทยา 2

คน ซึ่งสามารถตรวจรักษาพยาบาลผู้ต้องขังที่เจ็บป่วยไม่รุนแรงได้โดยไม่ต้องขอความอนุเคราะห์จากโรงพยาบาลในพื้นที่ เฉพาะในกรณีเจ็บป่วยรุนแรงจึงจะนำส่งไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลทั่วไปในพื้นที่ซึ่งแตกต่างจากเรือนจำขอไทยที่ไม่มีสถานพยาบาลที่มีแพทย์และเครื่องมือในการรักษาพยาบาลได้ต้องขอความอนุเคราะห์จากโรงพยาบาลในพื้นที่ที่กรณีเจ็บป่วย นอกจากนี้ในเรือนจำไทยบางเรือนจำยังขาดนักจิตวิทยา จะเห็นได้ว่าเรือนจำจากจัมมาเลเซียได้ดำเนินการในด้านการจัดบริการด้านการแพทย์เป็นไปตามแนวทางการปฏิบัติมาตรฐานสากลอย่างครบถ้วน แต่เรือนจำในไทยยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างครบถ้วนในบางส่วนสำหรับการจัดบริการทางการแพทย์หลักการปฏิบัติมาตรฐานของเมนเดลาค้างกล่าวข้างต้น

สำหรับการบริการทางการแพทย์เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่เรือนจำจะต้องจัดให้กับผู้ต้องขังอันเป็นประเด็นปัญหาที่จำเป็นในการปฏิรูปเรือนจำประการหนึ่งที่สำคัญ (UNODC, 2011) ซึ่งโดยหลักจะต้องเหมือนกับประชาชนทั่วไป ซึ่งเรือนจำในหลายประเทศได้ให้ความสำคัญในด้านนี้เป็นอันดับแรกๆ เช่น ประเทศญี่ปุ่นได้มีการจัดสวัสดิการที่ดีให้แก่ผู้ต้องขังในด้านการแพทย์ และการรักษาพยาบาล ซึ่งมีอัตราส่วนระหว่างแพทย์กับผู้ต้องขังคือ 1:129 โดยมีการให้ทุนการศึกษาทางการแพทย์เพื่อจูงจูงการราชทัณฑ์ ในแต่ละเรือนจำของประเทศญี่ปุ่นจะมีแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ประจำอยู่นอกจากนี้ยังมีบริการจากอาสาสมัครเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือกิจการของเรือนจำ (สีบวงส์ พัทธ์ธรรม, 2554)

3) การจัดการด้านความสะอาด จากการเก็บข้อมูลในเรือนจำเป้าหมายในไทยได้พบปัญหาที่น่าสนใจในเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานีและเรือนจำพิเศษพัทยาที่มีปัญหาเรื่องน้ำใช้ที่ไม่เพียงพอ โดยทำให้เกิดผลกระทบต่อการทำงานของน้ำของผู้ต้องขังที่จะต้องมีความจำกัดในการใช้น้ำ

“การอาบน้ำ จะเป็นการอาบน้ำรวม มีข้อจำกัดต้องทำตามเสียงนกหวีดโดยเจ้าหน้าที่จะเป่านกหวีดครั้งแรกจะให้ตักน้ำอาบ นกหวีดที่สองให้ถูสบู่และล้างตัว และนกหวีดที่สามจะต้องเช็ดตัวกลับขึ้นเรือนนอน รวมแล้วประมาณ 15 ชัน ทั้งนี้เนื่องจากมีน้ำจำกัดต้องอาบเป็นรอบๆ เพื่อให้ทุกคนได้อาบน้ำ โดยจะอาบวันละ 2 รอบ เช้าและเย็น” นายยัน อายุ 45 ปี จบการศึกษา ป.6 ผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง

นอกจากนี้ยังพบปัญหาการจำกัดการใช้น้ำบนเรือนนอนในเรือนจำพิเศษพัทยา ซึ่งเรือนจำจะไม่เปิดน้ำให้ใช้บนเรือนนอนในช่วงตอนกลางคืน ทำให้น้ำใช้ในห้องส้วมบนเรือนนอนมีปริมาณจำกัด ซึ่งเมื่อใช้หมดแล้วก็จะไม่มีน้ำในการทำความสะดวกห้องส้วมจะส่งกลิ่นเหม็น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังที่นอนอยู่ในเรือนนอน

ดังกล่าว อาจจะนอนไม่หลับ สุขภาพจิตเสียได้ โดยเฉพาะในกรณีที่ห้องส้วมเป็นแบบเปิดเผยไม่มีผนังกันและมีผู้ใช้งานจำนวนมาก

สำหรับห้องส้วมและห้องอาบน้ำในเรือนจำกาจังของมาเลเซียจะเป็นห้องน้ำแยกไปตามเซลล์ที่พักซึ่งจะมีประมาณ 4-10 คนใช้ห้องน้ำร่วมกันและมีน้ำใช้อย่างไม่จำกัด ทำให้ไม่มีปัญหาในด้านความสะอาดของห้องส้วมเหมือนในเรือนจำบางแห่งของไทย ซึ่งตามหลักปฏิบัติมาตรฐานสากลได้กำหนดไว้ชัดเจนในด้านความสะอาดของห้องน้ำใน *ข้อกำหนด 15* ที่กำหนดให้มีเครื่องสุขภัณฑ์เพียงพอแก่ความจำเป็นกับผู้ต้องขังทุกคน ทั้งต้องสะอาดและเหมาะสม รวมทั้งใน *ข้อกำหนด 17* ที่กำหนดให้มีการดูแลรักษาอย่างเหมาะสมเป็นประจำสำหรับทุกส่วนภายในเรือนจำที่ใช้เป็นที่คุมขังโดยจะต้องทำความสะอาดอยู่ตลอดเวลา

4) การจัดการเรือนนอนให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล การเก็บข้อมูลจากทุกเรือนจำเป้าหมายในไทยพบปัญหาในการจัดการการนอนให้กับผู้ต้องขัง โดยเฉพาะในด้านการแยกเตียงให้เป็นเอกเทศ โดยทุกเรือนจำไม่สามารถดำเนินการได้เนื่องจากมีจำนวนผู้ต้องขังจำนวนมากทำให้ไม่สามารถจัดเตียงนอนแยกให้แก่แต่ละคนได้ บางเรือนจำไม่มีเตียงนอนมีเพียงผ้าห่มสามผืนใช้ในการปูนอนบนพื้นเรือนนอน เป็นหมอน และผ้าห่ม บางเรือนจำได้จัดหาเตียงสองชั้นเพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถได้มีพื้นที่ในการนอนมากขึ้น ซึ่งในข้อกำหนด 21 ได้กำหนดให้ผู้ต้องขังแต่ละคนควรมีเตียงนอนแยกเป็นเอกเทศ ตามมาตรฐานของท้องถิ่นหรือของประเทศ และมีเครื่องหลับนอนที่สะอาดและเพียงพอ จัดไว้อย่างเป็นระเบียบ และเปลี่ยนให้เป็นประจำเพื่อให้มั่นใจว่ามีความสะอาด ซึ่งเรือนจำไทยทุกแห่งไม่สามารถดำเนินการได้ตามมาตรฐานนี้เนื่องจากมีผู้ต้องขังจำนวนมากเกินไปซึ่งจะทำให้ยากในการจัดการให้เป็นไปตามข้อกำหนดดังกล่าวและข้อกำหนด 13 ที่กำหนดให้อาคารที่คุมขังทุกแห่ง โดยเฉพาะห้องนอน จะต้องจัดให้ถูกหลักอนามัย ตามสภาพของดินฟ้าอากาศ ข้อสำคัญจะต้องมีอากาศหายใจเพียงพอ มีขนาดของพื้นที่ห้องตามกำหนดขั้นต่ำ มีแสงสว่าง ความอบอุ่น และการระบายอากาศ

สำหรับเรือนจำกาจังในมาเลเซียมีการจัดการการนอนโดยมีการจัดให้ผู้ต้องขังทุกคนเมื่อแรกเข้ารับปูนอนคนละ 1 แผ่น เพื่อนำไปใช้ในการปูนอนในห้องนอน/เซลล์ที่มีการอยู่กันประมาณ 4-10 คน ซึ่งสามารถบริหารจัดการความเป็นอยู่ในการนอนได้ง่ายกว่าเรือนจำไทย ไม่ต้องมีการมีการนอนรวมกันอย่างแออัดกันเหมือนในเรือนจำไทย

5) การจัดการออกกำลังกายและการเล่นกีฬาให้กับผู้ต้องขังในเรือนจำ จากการเก็บข้อมูลจากเรือนจำเป้าหมายเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานีมีปัญหาในการจัดพื้นที่ในการออกกำลังกายและเล่นกีฬาให้กับผู้ต้องขังเนื่องจากมีพื้นที่เรือนจำที่จำกัดประกบกับมีจำนวนผู้ต้องขังจำนวนมากทำให้ไม่มีที่ว่างในการจัดเป็นสนามกีฬาหรือพื้นที่ออกกำลังกาย ทำให้ในการจัดกิจกรรมในการออกกำลังกายสำหรับผู้ต้องขังไม่สามารถทำได้ โดยผู้ต้องขัง

สามารถทำได้เพียงการออกกำลังกายด้วยตนเอง ซึ่งโดยหลักการปฏิบัติมาตรฐานสากลแล้วผู้ต้องขังควรได้ออกกำลังกายอย่างเหมาะสมกลางแจ้งอย่างน้อยวันละหนึ่งชั่วโมง และผู้ต้องขังที่เป็นเยาวชนหรือประเภทอื่น ที่วัยและสภาพร่างกายอ่อนวัย ควรได้รับการฝึกฝนด้านพลศึกษา และนันทนาการในช่วงไม้ออกกำลังกาย โดยทางเรือนจำจะต้องจัดหาสถานที่และอุปกรณ์การเล่นไว้ให้(ข้อกำหนด 23) ซึ่งในเรือนจำสุราษฎร์ธานีไม่สามารถดำเนินการให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์นี้ได้ ส่วนในเรือนจำกลางเชียงใหม่มีสถานที่และพื้นที่สำหรับการออกกำลังกายที่เป็นสัดส่วนชัดเจน มีสนามกีฬาและห้องฟิตเนสสำหรับผู้ต้องขังได้ใช้ในการออกกำลังกาย และในเรือนจำกลางขอนแก่นแม้จะมีพื้นที่น้อยกว่าเรือนจำกลางเชียงใหม่ ยังมีการบริหารจัดการให้มีการออกกำลังกายเป็นลักษณะการกายบริหารจำนวน 10 ท่าในภาพรวมทุกวัน มีการจัดการแข่งขันกีฬาตามเทศกาลสำคัญ และสามารถเล่นฟุตบอลได้ในวันเสาร์และอาทิตย์ แต่ยังไม่ห้องฟิตเนสสำหรับการออกกำลังกายเหมือนในเรือนจำกลางเชียงใหม่

สำหรับเรือนจำกาจิงในมาเลเซียได้มีการจัดแข่งกีฬาและออกกำลังกายตามความเหมาะสม เช่น การจัดแข่งขันฟุตบอลระหว่างผู้ต้องขังในเรือนจำมีการจัดให้ออกกำลังกายตาม block หมุนเวียนกันในช่วงเย็น โดยในหนึ่งสัปดาห์จะได้ออกกำลังกายประมาณ block ละ 4 วัน และมีการจัดพื้นที่สำหรับการออกกำลังกายให้ตามความเหมาะสม

6) การจัดการแยกผู้ต้องขังให้เป็นไปตามหลักมาตรฐานสากล โดยตามข้อกำหนดของแมนเดล่าข้อที่ 11 กำหนดให้ ผู้ต้องขังต่างประเภทกัน พึงแยกคุมขังไว้คนละแห่ง หรือคนละส่วนของเรือนจำ โดยคำนึงถึงเพศ อายุ ประวัติด้านอาชญากรรม เหตุผลในทางคดีในการคุมขัง และความจำเป็นต่างๆ ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเหล่านั้น โดยให้มีการแยกผู้ต้องขังประเภทต่างๆ จากกัน ดังนี้

(ก)ผู้ต้องขังชายและหญิง ต้องแยกไว้คนละแห่ง เรือนจำใดใช้ควบคุมผู้ต้องขังทั้งสองเพศ สถานที่ที่คุมขังหญิงต้องแยกเป็นเอกเทศโดยเด็ดขาด

(ข)ผู้ต้องขังที่รอการพิจารณาต้องแยกจากผู้ต้องขังที่ต้องคำพิพากษาแล้ว

ซึ่งในการเก็บข้อมูลจากเรือนจำเป้าหมายในไทยบางแห่งยังไม่มีมีการแยกผู้ต้องขังชายและหญิงไว้คนละแห่งหรือมีการแบ่งแยกจากกันอย่างเด็ดขาดเป็นเอกเทศเช่น เรือนจำกลางสุราษฎร์ธานีเรือนจำกลางขอนแก่น และเรือนจำพิเศษพัทยา แต่อย่างไรก็ตามมีการแบ่งเขตพื้นที่คุมขังหญิงแยกเป็นสัดส่วนชัดเจน มีการนำมาทำกิจกรรมร่วมกันในช่วงตอนกลางวันบ้างตามโอกาส สำหรับการแยกผู้ต้องขังที่รอการพิจารณาที่ต้องแยกจากผู้ต้องขังที่ต้องคำพิพากษาแล้วยังไม่สามารถดำเนินการได้ในเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี และเรือนจำกลางขอนแก่น เนื่องจากเป็นเรือนจำแบบเดิมที่มีเพียงแดนเดียวส่วนในเรือนจำกลางเชียงใหม่สามารถดำเนินการได้เนื่องจากเป็นเรือนจำโครงสร้างใหม่ที่แบ่งเป็นสัดส่วน/แดนไว้ชัดเจนแต่อย่างไรก็ตามในเรือนจำกลางคลองเปรมที่มี

โครงสร้างแบบใหม่ก็ยังไม่ได้แยกผู้ต้องขังเด็ดขาดออกจากผู้ต้องขังรอการพิจารณา โดยในทุกแดนจะมีผู้ต้องขังทั้งสองประเภทอาศัยอยู่ร่วมกัน

สำหรับเรือนจำกาจิงในมาเลเซียได้แยกผู้ต้องขังหญิงออกจากผู้ต้องขังชายอย่างเด็ดขาด โดยมีเรือนจำสำหรับผู้ต้องขังหญิงโดยเฉพาะในพื้นที่ใกล้เคียงกัน และไม่มีการนำมาทำกิจกรรมร่วมกันในระหว่างกัน

7) มาตรการลงโทษทางวินัย เช่น การห้ามเยี่ยมญาติและการขังเดี่ยว เรือนจำเป้าหมายในไทยยังมีการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำความผิดระเบียบด้วยการไม่ให้เยี่ยมญาติ ซึ่งเป็นมาตรการลงโทษทางวินัยอย่างหนึ่งใน พ.ร.บ.ราชทัณฑ์ พ.ศ.2560 โดยการตัดการเยี่ยมญาติอาจจะขัดต่อหลักมาตรฐานสากลตามข้อกำหนด 43 ที่กำหนดไว้ว่า การลงโทษทางวินัยหรือมาตรการจำกัดเสรีภาพใด ๆ ต้องไม่รวมถึงการห้ามติดต่อกับครอบครัว การจำกัดช่องทางในการติดต่อกับครอบครัวอาจกระทำได้เฉพาะในช่วงเวลาที่จำกัด และเฉพาะเท่าที่จำเป็นเพื่อการดูแลให้เกิดความสงบเรียบร้อยเท่านั้นนอกจากนี้พ.ร.บ.ราชทัณฑ์ พ.ศ.2560 ยังให้สามารถลงโทษขังเดี่ยวได้นาน 30 วัน

8) ห้องน้ำในเรือนนอน เรือนจำเป้าหมายในไทยทุกเรือนจำมีห้องน้ำห้องส้วมที่มีลักษณะเปิดเผยโดยมีเพียงโถส้วมที่เป็นคอก่านที่จัดไว้ในเรือนนอนสำหรับผู้ต้องขังในระหว่างอยู่บนเรือนนอน บางเรือนนอนยังไม่มีโถส้วมที่เป็นชักโครก ซึ่งจำเป็นสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุหรือผู้ต้องขังที่มีปัญหาเกี่ยวกับหัวเข่า ซึ่งโดยข้อกำหนดเมนเดล่า ข้อที่ 15 กำหนดให้เรือนจำต้องมีเครื่องสุขภัณฑ์เพียงพอแก่ความจำเป็นกับผู้ต้องขังทุกคน ทั้งต้องสะอาดและเหมาะสม ไม่ประเจิดประเจ้อโดยประเด็นสำคัญที่เรือนจำยังคงห้องส้วมในเรือนนอนเป็นแบบเปิดเผยเนื่องด้วยเหตุผลด้านความปลอดภัย เช่น การป้องกันการแอบทำผิดกฎระเบียบ การแอบฆ่าตัวตาย เป็นต้น ซึ่งถูกมองว่ามีความสำคัญกว่าความมิดชิดและสิทธิความเป็นส่วนตัวในการใช้ห้องส้วม

สำหรับห้องน้ำห้องส้วมในเรือนจำกาจิงของมาเลเซียจะมีลักษณะเปิดเผยเช่นกัน แต่จะมีการกระจายอยู่ตามห้องนอนหรือเซลล์ ซึ่งจะมีคนร่วมใช้ในจำนวนที่น้อยกว่าในเรือนจำของไทย แม้จะไม่ใช้ห้องน้ำแบบปิดมิดชิดเหมือนห้องน้ำภายนอกทั่วไปแต่ก็มีความเป็นส่วนตัวมากกว่าห้องน้ำห้องส้วมในเรือนจำของไทย

9) การร้องเรียน ทุกเรือนจำเป้าหมายในไทยจะมีตู้แดงสำหรับการร้องเรียนหรือแจ้งเบาะแส โดยหลักการจะให้เพียงผู้บัญชาการเรือนจำเป็นผู้เข้าถึงจดหมายร้องเรียน สำหรับในทางปฏิบัติที่น่าจะเป็นปัญหาจะเป็นการสามารถระบุตัวผู้ที่ร้องเรียนหรือแจ้งข่าวได้โดยเจ้าหน้าที่ในเรือนจำได้ง่าย เนื่องจากบริเวณตู้แดงจะมีกล้องวงจรปิดติดอยู่ ซึ่งเจ้าหน้าที่เรือนจำสามารถเข้าถึงได้ ซึ่งลักษณะการปฏิบัติดังกล่าวอาจจะทำให้ผู้ต้องขังไม่กล้าที่จะส่งเรื่องร้องเรียนในตู้แดงได้ เพราะอาจจะถูกเพ่งเล็งจากเจ้าหน้าที่ในเรือนจำ ทำให้การดำเนินชีวิตในเรือนมี

ปัญหาได้ซึ่งโดยหลักการมาตรฐานแล้ว การร้องเรียนต้องมีหลักประกันเพื่อคุ้มครองให้ผู้ต้องขังสามารถยื่นคำร้องขอหรือร้องทุกข์ได้อย่างปลอดภัย และกรณีที่ผู้ร้องต้องการให้กระทำอย่างเป็นความลับ ผู้ต้องขังหรือบุคคลอื่นตามที่กล่าวถึงต้องไม่ตกอยู่ในความเสี่ยงที่จะถูกตอบโต้ ช่มชู้ หรือได้รับผลกระทบด้านลบใดๆ อันเนื่องมาจากการยื่นคำร้องขอหรือร้องทุกข์นั้น(ข้อกำหนด 57)

ในขณะที่ระบบการร้องเรียนของผู้ต้องขังในเรือนจำกาจังของมาเลเซียจะไม่เน้นการติดตั้งตู้แดงหรือตู้รับความคิดเห็น แต่จะเน้นการร้องเรียนผ่านทางญาติพี่น้องที่เข้ามาเยี่ยมหรือทนายความ โดยหากจะเป็นชาวต่างชาติก็สามารถมีการร้องเรียนผ่านเจ้าหน้าที่สถานกงสุลหรือสถานทูตของประเทศตนเองอีกช่องทางหนึ่ง

10) การตรวจสอบภายในและภายนอก โดยหลักการมาตรฐานตามข้อกำหนดแมนเดล่า ข้อที่ 83 ได้กำหนดให้จัดให้มีระบบตรวจสอบเรือนจำและบริการของราชทัณฑ์อย่างสม่ำเสมอในสองลักษณะ

(ก) การตรวจสอบภายในหรือโดยฝ่ายบริหาร ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้บริหารงานราชทัณฑ์กลาง

(ข) การตรวจสอบภายนอกซึ่งเป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่เป็นอิสระจากผู้บริหารงานราชทัณฑ์ โดยอาจรวมถึงหน่วยงานระหว่างประเทศหรือภูมิภาคที่มีอำนาจหน้าที่

โดยในทั้งสองกรณี จุดประสงค์ของการตรวจสอบให้เป็นไปเพื่อประกันให้มีการบริหารเรือนจำอย่างสอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบ นโยบาย และขั้นตอนปฏิบัติที่เป็นอยู่ ทั้งนี้เพื่อมุ่งปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ของบริการงานราชทัณฑ์และการลงทัณฑ์ และการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขัง ซึ่งในการดำเนินการตรวจสอบภายในนั้น จะมีหน่วยงานในส่วนของกรมราชทัณฑ์ทำหน้าที่ในการสุ่มตรวจการดำเนินการของเรือนจำทุกเรือนจำ สำหรับการตรวจสอบภายนอกที่ปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจนในทุกเรือนจำคือ การตรวจสอบคุณภาพอาหารและความสะอาดภายในเรือนจำที่จะดำเนินการโดยหน่วยงานสาธารณะสุขเพื่อให้ผ่านมาตรฐาน Clean food good test แต่อย่างไรก็ตามการตรวจสอบในด้านอื่นเพื่อให้เป็นไปตามหลักการปฏิบัติมาตรฐานสากลโดยหน่วยงานภายนอกนั้น ยังไม่มีความชัดเจน

สำหรับการตรวจสอบในเรือนจำกาจังของมาเลเซียยังไม่ระบบการตรวจสอบที่ชัดเจนทั้งการตรวจสอบภายในและภายนอก มีเพียงการตรวจเยี่ยมจากหน่วยงานต่างๆ เช่น กาชาดสากล Amnesty International สถานทูตต่างๆ

11) การอ่านหนังสือในห้องนอน เรือนจำเป้าหมายในไทยทุกแห่งผู้ต้องขังไม่สามารถนำหนังสือทุกประเภทเข้าไปอ่านในเรือนนอนได้ ในขณะที่เรือนจำกาจังในมาเลเซียผู้ต้องขังสามารถนำหนังสือที่ผ่านการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่เข้าไปอ่านในห้องนอนได้ แม้จะมีการจำกัดจำนวนไว้ไม่เกินครั้งละ 3 เล่ม โดยหลังจากอ่านเสร็จแล้วหนังสือจะถูกนำไปไว้ในห้องสมุดเรือนจำเพื่อให้ผู้ต้องขังคนอื่นได้อ่านต่อไป จากการเก็บข้อมูลในเรือนจำ

เป้าหมายของไทยผู้ต้องขังอยากจะอ่านหนังสือในขณะที่อยู่ในเรือนนอนเพราะจะมีเวลาว่างมาก โดยเฉพาะกลุ่มผู้ต้องขังที่เรียนหนังสือด้วย ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อออกจากเรือนนอนแล้วจะไม่ค่อยมีเวลาว่างที่จะอ่านหนังสือเพราะต้องทำงานหรือเข้าอบรมตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ดังนั้นช่วงเวลาที่ว่างอ่านหนังสือจึงมีเพียงช่วงเวลาที่กลับไปอยู่ในเรือนนอน แม้ตามแนวทางการปฏิบัติมาตรฐานสากลจะไม่มีการกำหนดเกี่ยวกับการอ่านหนังสือในเรือนนอนไว้ โดยเฉพาะ แต่หากต้องการพัฒนาผู้ต้องขังให้มีความรู้ รวมทั้งการผ่อนคลายความเครียดในระหว่างการอยู่ในเรือนนอน เรือนจำก็ควรจะอนุญาตให้นำหนังสือบางประเภทไปอ่านในเรือนนอนได้

12) กิจกรรมประจำวัน เรือนจำในไทยจะมีตารางกิจกรรมประจำวันที่เหมือนกัน โดยจะตื่นนอนประมาณเวลา 05.00 น. ลงจากเรือนนอนประมาณเวลา 07.00 น. แล้วรับประทานอาหารเช้าและแยกย้ายทำภารกิจตามที่มอบหมายก่อนเวลา 08.00 น. แล้วรับประทานอาหารเช้าเป็นเวลาประมาณ 11.30 น. เสร็จแล้วก็จะแยกตามภารกิจในช่วงบ่าย รับประทานอาหารมื้อเย็นเวลาประมาณ 14.30 น. และกลับเข้าเรือนนอนเวลาประมาณ 15.30 น. ในขณะที่เรือนจำกajang ในมาเลเซียผู้ต้องขังจะตื่นนอนเวลาประมาณ 07.00 น. รับประทานอาหารเช้าและแยกย้ายตามภารกิจเวลา 09.00 น. รับประทานอาหารเที่ยงเวลาประมาณ 11.30 น. และแยกทำภารกิจในช่วงบ่ายถึงเวลาประมาณ 15.30 น. ปลอยทำภารกิจส่วนตัวประมาณ 2 ชั่วโมง ก่อนจะรับประทานอาหารเช้าในเวลาประมาณ 17.30 น. ก่อนกลับเข้าเรือนนอนเวลาประมาณ 18.00 น.

จากการสอบถามผู้ต้องขังในเรือนจำเป้าหมายของไทยพบว่า ผู้ต้องขังจะมีปัญหาเกี่ยวกับความหิวในช่วงกลางวันเนื่องจากการรับประทานอาหารเย็นเร็วคือเวลาประมาณ 14.30 น. บางแห่งอาจจะให้รับประทานอาหารมื้อเย็นประมาณ 13.30 น. เช่น เรือนจำกลางคลองเปรม และต้องกลับขึ้นเรือนนอนเวลา 14.30 น. หรือ 15.30 น. ทำให้ไม่สามารถทานอะไรได้หลังจากเวลาดังกล่าว โดยจะมีเพียงการดื่ม น้ำประทังความหิวในระหว่างอยู่ในเรือนนอน

5.1.2 การบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขัง

1) ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาจิตใจ

การพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมผู้ต้องขังเป็นบทบาทหนึ่งของเรือนจำในการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังซึ่งมีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมด้านจริยธรรมให้แก่ผู้ต้องขัง เช่น การสวดมนต์ การนั่งสมาธิ หรือการจัดอบรมธรรมะ เป็นต้น โดยการจัดโปรแกรมอบรมธรรมะให้กับผู้ต้องขังจะเป็นไปตามหลักการของสัจธรรม โดยทั่วไปจะเป็นโปรแกรมที่จะจัดขึ้นเพื่อให้ผู้ต้องขังเข้าร่วมทุกคนโดยจะสลับหมุนเวียนกันเป็นรุ่นๆ ละ 200-400 คน (เรือนจำกลางขอนแก่น) และมีการกำหนดให้เป็นเงื่อนไขสำหรับผู้ต้องขังที่จะได้สะสมใบประกาศสำหรับการเลื่อนชั้นนักโทษ ซึ่งจะสามารถนำไปใช้ในการขอลดวันลงโทษให้น้อยลงน้อย ดังนั้นลักษณะของการเข้าร่วมจะเป็นลักษณะ

กึ่งบังคับให้เข้าร่วมเพราะหากไม่เข้าร่วมก็จะได้คะแนนที่นำไปใช้ในการขอพิจารณาลดวันลงโทษ และรวมทั้งการสวดมนต์ในตอนเช้าและตอนเย็นซึ่งเป็นกิจกรรมภาคบังคับประจำวันของผู้ต้องขัง ด้วยเหตุผลนี้ผู้ต้องขังทุกคนจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมด้านจริยธรรมเหล่านี้ ยกเว้นผู้ที่นับถือศาสนาอื่นที่จะได้รับสิทธิไม่ต้องทำกิจกรรมดังกล่าว ทั้งที่อาจจะไม่เต็มใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านี้ แต่มีความจำเป็นต้องทำเพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการขอลดวันลงโทษและสามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้ตามปกติ ดังจะเห็นได้จากข้อมูลการสอบถามผู้ต้องขังในเรือนจำกลางเชียงใหม่ที่มีความคิดเห็นว่า

“ไม่ได้มีประโยชน์ในการที่จะนำไปใช้ในการกลับไปใช้ชีวิตในสังคมหลังพ้นโทษ โดยเฉพาะการสวดมนต์ มันไม่อิน กลับทำให้จิตใจวุ่นวายมากกว่าเดิมด้วยซ้ำ เปรียบเทียบเหมือนกับคนไม่หิวหรือกินอิ่มแล้ว ยังบังคับให้กิน คิดว่าคนกินจะรู้สึกอ่อยหรือมีประโยชน์ไหม ” นายบอย อายุ 43 ปี ผู้ต้องขังในเรือนจำกลางเชียงใหม่ กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 5 ครั้ง

นอกจากนี้ยังมีการให้ผู้ต้องขังให้คำสัตย์ปฏิญาณหรือสาบานว่าจะไม่กลับไปกระทำความผิดอีกครั้งหลังพ้นโทษ ซึ่งในการนี้จากการสอบถามผู้ต้องขังผู้ให้ข้อมูลซึ่งเคยผ่านพิธีกรรมนี้มาแล้วก็จะมีความคิดเห็นเป็นในแนวทางเดียวกันในลักษณะของการทำตามๆ กันไปโดยไม่ได้ตั้งใจแน่วแน่ตามที่ได้ให้คำสัตย์ปฏิญาณไว้ ผู้ต้องขังบางคนบอกว่าตอนให้คำสัตย์ปฏิญาณจะทำไขว้เขวมือไว้

สำหรับการฝึกอบรมด้านจิตใจและบุคลิกภาพของเรือนจำกาจังในมาเลเซีย ได้มีการดำเนินการโดยนำผู้นำทางศาสนาทุกศาสนาเข้ามาร่วมทำกิจกรรมกับผู้ต้องขังที่นับถือศาสนาแต่ละศาสนา ประมาณสัปดาห์ละครั้ง นอกจากนี้ยังมีการฝึกวินัยและการเดินแถว โดยสามารถเดินแถวออกมานอกเขตเรือนจำได้ในระหว่างการฝึก โดยเรือนจำกาจังในมาเลเซียมีขั้นตอนในการปรับปรุงพฤติกรรมผู้ต้องขังแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ 1) การฝึกวินัย 2) การเรียนและการอบรม และ 3) การฝึกอาชีพและทำงาน ผู้ต้องขังทุกคนจะได้รับการฝึกตามลำดับ โดยในระยะแรกมีโปรแกรมการฟื้นฟูที่สำคัญ คือ โปรแกรมการบำบัดฟื้นฟู Therapy Community (TC) สำหรับผู้ต้องขังทุกคน เพื่อสร้างความรู้สึกรู้สึกว่ามีคุณค่าและภูมิใจในตัวเอง เป็นโปรแกรมแบบ family-based program มีเจ้าหน้าที่เรือนจำเป็นวิทยากร เน้นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของตัวเองกับเพื่อนในโปรแกรม สร้างความกล้าแสดงออกและการสื่อสารกับคนอื่นในสังคม สอนวิธีการรับมือความกดดันจากสังคมภายนอกเมื่อพ้นโทษออกไป

2) ด้านการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด

ทุกเรือนจำมีการจัดโปรแกรมและกิจกรรมหลายอย่างในการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังเกี่ยวข้องกับยาเสพติด เช่น โครงการชุมชนบำบัดผู้ติดยาเสพติด (TC) โครงการ TO BE NO.1 เป็นต้น โดยทุกเรือนจำจะมีการดำเนิน

โครงการชุมชนบำบัด (TC) ซึ่งมีระยะเวลา 4-6 เดือนให้กับผู้ต้องขังที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ซึ่งผลของการดำเนินการจากความคิดเห็นของผู้ขังในแต่ละเรือนก็จะแตกต่างกัน โดยผู้ต้องขังในเรือนจำกลางเชียงใหม่และเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี มีความคิดเห็นว่าการดำเนินโครงการชุมชนบำบัดไม่ได้สร้างความแตกต่างให้กับผู้ต้องขังที่เข้าร่วมโครงการได้ หรือไม่ค่อยมีประสิทธิภาพในการช่วยให้เลิกยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดได้ แต่สำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางขอนแก่นมีความคิดเห็นว่าการดำเนินโครงการชุมชนบำบัดเป็นโครงการที่มีประโยชน์สำหรับตัวเองอย่างมาก ซึ่งจะช่วยให้อาสาสมัครตั้งใจจะเลิกเสพยาเสพติดอย่างจริงจังหากพ้นโทษออกไป โดยผลการดำเนินการเกี่ยวกับโครงการชุมชนบำบัดนี้มีสอดคล้องกับความคิดเห็นของหัวหน้าส่วนควบคุมผู้ต้องขังเรือนจำกลางเชียงใหม่ที่เห็นว่าผลสำเร็จที่ได้จากโครงการชุมชนบำบัดมีเพียงบางส่วนที่ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย สำหรับในส่วนที่ยากต่อการบำบัดฟื้นฟูจะเป็นผู้ต้องขังที่มีอาการสมองติดยา โดยมีปัญหาส่วนหนึ่งจากการขาดนักจิตวิทยาที่จะเข้ามาช่วยในกระบวนการบำบัดผู้ต้องขังติดยาเสพติดอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

ในเรือนจำจากจังหวัดเลยมีโปรแกรมบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดโดยเฉพาะกลุ่มผู้ติดเฮโรอีนจะมีการให้เมทาโดนสำหรับผู้ติดเฮโรอีนในระหว่างการเข้าโปรแกรมบำบัด

3) ด้านการส่งเสริมการศึกษาให้ผู้ต้องขัง

การส่งเสริมให้ผู้ต้องขังมีความรู้ มีการศึกษา สามารถอ่านออกเขียนได้ อันเป็นการมุ่งสนับสนุนการเคารพตนเองและส่งเสริมความรู้สึกรับผิดชอบ โดยเป็นไปตามหลักการปฏิบัติมาตรฐานสากล (ข้อกำหนดแมนเดล่า ข้อที่ 91-92) และเรือนจำต้องจัดให้ผู้ต้องขังทั้งหมดที่อาจได้ประโยชน์จากการศึกษาได้มีโอกาสศึกษาต่อไป และต้องจัดให้มีการศึกษาภาคบังคับสำหรับผู้ต้องขังที่ไม่รู้หนังสือและผู้ต้องขังที่เป็นเยาวชนโดยฝ่ายบริหารเรือนจำจะต้องให้ความใส่ใจเป็นพิเศษกับคนกลุ่มนี้และหากเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ผู้ต้องขังควรได้รับการศึกษาจากระบบที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาของชาติ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถศึกษาเล่าเรียนต่อได้อย่างต่อเนื่องภายหลังได้รับการปล่อยตัว (ข้อกำหนดแมนเดล่าที่ 104) ดังนั้นเรือนจำทุกเรือนจำได้ดำเนินการให้มีการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังที่ยังไม่จบการศึกษาภาคบังคับให้ได้เรียนฟรีในขณะอยู่ในเรือนจำตามหลักเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด โดยบางเรือนจำมีการจัดการศึกษาธรรมชาติด้วย (จันทร์ โท เอก) แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่พบเป็นปัญหาในดำเนินกิจกรรมการส่งเสริมการศึกษา คือ การที่ผู้ต้องขังบางส่วนไม่มีความสนใจที่จะเรียนให้จบการศึกษาภาคบังคับ โดยจากการสัมภาษณ์ผู้ต้องขังบางคนมองว่า การศึกษาไม่ได้มีประโยชน์มากเท่าไร หรือมองว่าตัวเองไม่ถนัดที่จะเรียน สมองไม่ดี ไม่สามารถเรียนได้ จึงไม่ได้เรียนต่อแม้จะมีการจัดให้เรียนฟรี โดยจากกลุ่มตัวอย่างของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางขอนแก่นมีเพียง 1 คนที่เรียนจนจบชั้น ม.3 ในขณะที่อยู่ในเรือนจำ ที่เหลืออีก 4 คนไม่ได้เรียนในระดับที่สูงขึ้นทั้งที่จบการศึกษาแค่ ป.6 ส่วนในเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานีผู้ต้องขัง 4 คนไม่ได้เรียนทั้งที่ยังไม่ได้จบ ม.6 โดยมีเพียง 1 คนที่จบชั้น ม.6 แล้วจึงไม่ได้เรียน สำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางเชียงใหม่ส่วนใหญ่อยากเรียนให้จบชั้น ม.6

เพราะมองว่าการศึกษามีความสำคัญในการนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตหลังพ้นโทษ ส่วนในเรือนจำกลางพิเศษพหุมีผู้ต้องขังสมัครใจเรียนจำนวนมากกว่า 700 คน และมีบางส่วนเรียนต่อในระดับปริญญาตรีรวมจำนวนกว่า 20 คน และเรียนธรรมศึกษา จำนวนกว่า 300 คน ดังนั้น การขาดแรงจูงใจของผู้ต้องขังในเรือนจำที่จะศึกษาต่อจนจบการศึกษาภาคบังคับจึงเป็นปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไข ปัญหา หากมองว่าการศึกษาเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะช่วยพัฒนาศักยภาพของผู้ต้องขังให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมปกติได้ และช่วยไม่ให้ผู้ต้องขังกลับไปกระทำ ความผิดซ้ำอีก

นอกจากนี้ สิ่งที่มีมักจะเป็นปัญหาในเรือนจำคือการจัดสรรพื้นที่สำหรับการศึกษา บางเรือนจำมีข้อจำกัดด้านพื้นที่กับจำนวนผู้ต้องขังที่มากทำให้ไม่สามารถดำเนินการจัดสรรห้องเรียนที่ใช้สำหรับการเรียนการสอนได้ จึงไม่ได้ส่งเสริมให้ผู้ต้องขังได้รับการศึกษาให้จบการศึกษาภาคบังคับตามมาตรฐาน เช่น ในเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี เป็นต้น

สำหรับเรือนจำกาจังในมาเลเซียได้มีการส่งเสริมให้การศึกษาในระดับขั้นพื้นฐานฟรีสำหรับผู้ต้องขัง และมีการส่งเสริมให้เรียนต่อในระดับปริญญาโดยในปัจจุบันมีประมาณ 30 คน แต่ผู้ต้องขังต้องจ่ายค่าลงทะเบียนเรียนด้วยตัวเองโดยรวมแล้วระบบการส่งเสริมการศึกษาจะมีลักษณะคล้ายกับเรือนจำของไทย

4) ด้านการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังมีทักษะทางวิชาชีพ

การส่งเสริมให้ผู้ต้องขังมีความสามารถในการทำงานประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เลี้ยงดูตัวเองและครอบครัวเป็นบทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่งของเรือนจำที่จะช่วยให้ผู้ต้องขังมีทักษะในการทำงาน โดยมีเป้าหมายที่จะช่วยให้ผู้ต้องขังเมื่อพ้นโทษออกมาแล้วสามารถที่จะนำความรู้และทักษะทางวิชาชีพไปใช้ในการทำมาหากินเลี้ยงตัวเองได้ ซึ่งเป็นไปตามหลักการพื้นฐานสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Basic Principles for the Treatment of Prisoners) ข้อที่ 8 ซึ่งทุกเรือนจำเป้าหมายของไทยมีการจัดการฝึกอบรมวิชาชีพและการทำงานสำหรับผู้ต้องขังที่หลากหลายและแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ โดยในเรือนจำกลางเชียงใหม่ได้มีการอบรมวิชาชีพ เช่น ช่างซ่อมบำรุง ช่างโยธา ช่างอุปกรณ์ไฟฟ้าต่างๆ ช่างไม้ ช่างสี ช่างเฟอร์นิเจอร์ สานเข่ง ถักอวน เป็นต้น สำหรับเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานีประกอบด้วย การฝึกอาชีพช่างไฟฟ้า ช่างปูกระเบื้อง ช่างอิฐช่างปูน ช่างตัดผม สานอวน เป็นต้น และเรือนจำกลางขอนแก่นมีการจัดการอบรมวิชาชีพประมาณ 10 อย่าง โดยให้ผู้ต้องขังเลือกตามความสมัครใจ เช่น ช่างเชื่อม ช่างก่อสร้าง ช่างแกะสลัก ช่างทำเฟอร์นิเจอร์ตัดผม ช่างไฟฟ้า ช่างซ่อมเครื่องปรับอากาศ ทำพานพุ่ม พันลวดทองแดง การแสดงศิลปะพื้นบ้าน เป็นต้น ซึ่งตามนโยบายการเข้าอบรมวิชาชีพและทำงานเป็นเงื่อนไขในการขอลดวันต้องโทษในเรือนจำของผู้ต้องขัง

“การเข้าอบรมวิชาชีพเป็นทางเลือกในการออกจากเรือน เนื่องจากเป็นเงื่อนไขในการประเมิน เลื่อนขั้นของผู้ต้องขัง ซึ่งขั้นของผู้ต้องขังจะเป็นสิ่งที่กำหนดสิทธิในการพิจารณาลดวันลงโทษ

หรือการได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติก่อนครบกำหนดโทษ” ผู้บริหารเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี

จากข้อมูลดังกล่าวสิ่งที่เป็นประเด็นปัญหาเกี่ยวกับลักษณะการฝึกอาชีพคือ อาชีพที่มีการฝึกอบรมในเรือนจำมีความล้าสมัย ทำให้ไม่สามารถนำไปใช้ในสังคมปัจจุบันได้หลังจากที่พ้นโทษไปแล้ว และอาชีพที่มีการฝึกอบรมในเรือนจำไม่มีความหลากหลายเพียงพอตามความถนัดและความต้องการของผู้ต้องขังโดยผู้ต้องขังมีความต้องการจะฝึกอาชีพเพิ่มเติมตามความถนัดของตนเอง เพื่อจะได้มีทักษะอาชีพติดตัวออกไปทำมาหากินเมื่อพ้นโทษ

“ปัญหาการฝึกวิชาชีพในเรือนจำทุกวันนี้ไม่เหมาะสมกับยุคสมัยและสังคมข้างนอก ปัจจุบันปี พ.ศ. 2561 แต่การฝึกวิชาชีพยังเป็นปีพ.ศ. 2541 อยู่ โดยในเรือนจำมีการฝึกงานสานแข่ง สานอวน ช่างแกะสลักไม้ ถามว่าทุกวันนี้ใครมาจ้างสานแข่ง สานอวน หรือจะเอาไม้ที่ไหนมาแกะสลัก งานวิชาชีพเหล่านี้ไม่สามารถนำไปต่อยอดเมื่อพ้นโทษได้” เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางเชียงใหม่

“การฝึกอบรมวิชาชีพในเรือนจำไม่สอดคล้องกับสังคมในปัจจุบันเช่น งานสานแข่ง เมื่อพ้นโทษออกมาไม่มีตลาดที่รองรับงานสานแข่งแล้ว ควรมีการฝึกสอนวิชาชีพอย่างอื่น เช่น งานซ่อมคอมพิวเตอร์ ซ่อมแอร์ การปั๊มยาง ยัดเครื่องกีฬา เสริมสวย ช่างเหล็ก ช่างยนต์ หมอนวด” นายต่อม อายุ 30 ปี ผู้ต้องขังในเรือนจำกลางเชียงใหม่ กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 4 ครั้ง

“มีการให้ฝึกถักอวนในเรือนจำ ได้เดือนละ 60-80 บาท ซึ่งในความเป็นจริงการฝึกถักอวนไม่สามารถที่เอาไปทำเป็นอาชีพได้เมื่อพ้นโทษออกไป” นายแป๊ะ อายุ 44 ปี จบการศึกษา ม.3 ผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 2 ครั้ง

นอกจากนี้ ยังมีประเด็นปัญหาที่เกี่ยวกับระยะเวลาและรายละเอียดในการฝึกอาชีพ โดยการฝึกอบรมอาชีพส่วนใหญ่เป็นการฝึกอบรมระยะสั้นและไม่ได้ลงรายละเอียดที่สามารถนำไปปฏิบัติเป็นอาชีพได้และที่สำคัญไม่มีใบประกาศนียบัตรรับรอง เพื่อสามารถนำไปใช้ในการสมัครทำงานหรือเปิดร้านเป็นของตนเองได้ ซึ่งการอบรมบางหลักสูตรมีจำนวนชั่วโมงน้อยเกินไปไม่สามารถออกใบรับรองได้

“การฝึกอบรมวิชาชีพควรมีการลงรายละเอียดในการปฏิบัติและมีจำนวนชั่วโมงที่ครบถ้วนสามารถออกใบประกาศให้ได้ เพื่อสามารถไปใช้ในการประกอบอาชีพได้เมื่อพ้นโทษ โดยหลักสูตรระยะสั้นในเรือนจำปัจจุบันจะมีการฝึกอบรมเบื้องต้นไม่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้เนื่องจากไม่มีรายละเอียดในการปฏิบัติและไม่มีใบประกาศให้” นายต่อม อายุ 30 ปี ผู้ต้องขังในเรือนจำกลางเชียงใหม่ กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 4 ครั้ง

สำหรับการทำงานของผู้ต้องขังในเรือนจำสุราษฎร์ธานีไม่มีการทำงานบริการทางสังคมและไม่ค่อยมีการจัดการฝึกอบรมอาชีพให้กับผู้ต้องขังมากนักโดยมีผู้ต้องขังจำนวนมากที่ไม่ได้มีกิจกรรมใดทำตลอดทั้งวัน โดยเหตุผลของการที่ไม่สามารถจัดกิจกรรมให้ผู้ต้องขังทำได้เนื่องจากความแออัดของเรือนจำ ทำให้ไม่มีพื้นที่สำหรับผู้ต้องขังทุกคนในการทำกิจกรรม

“นักโทษประมาณครึ่งหนึ่งเป็น “จิตอาสา” ไม่ต้องทำอะไร นั่งเล่นเดินไปเดินมาในเรือนจำในแต่ละวัน” ผู้บริหารเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี

การมีข้อจำกัดในการจัดการฝึกอบรมอาชีพให้ตามความต้องการของผู้ต้องขังทุกคนตามหลักการการปฏิบัติมาตรฐาน ทั้งนี้เนื่องจากการจัดฝึกอบรมทุกโปรแกรมต้องใช้งบประมาณในการดำเนินการจัดหาวิทยากรและอุปกรณ์ในการเรียนการสอน หากจะจัดอบรมทุกหลักสูตรตามที่ผู้ต้องขังร้องขออนอกจากจะมีข้อจำกัดในด้านพื้นที่แล้ว ยังมีข้อจำกัดในด้านงบประมาณในการดำเนินการด้วย แม้จะมีความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกเรือนจำเข้ามาช่วยแต่ก็ยังคงมีข้อจำกัดอยู่ เพราะทุกขั้นตอนจะต้องมีงบประมาณในการดำเนินการ

ความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นในการเข้ามาช่วยในการช่วยผู้ต้องขังในการฝึกวิชาชีพหรือความช่วยเหลือด้านอื่นๆ ยังมีข้อจำกัด แม้ว่าหลายหน่วยงานจะได้แสดงความสนใจในการเข้ามาช่วยเหลือ เช่น ศูนย์พัฒนาอาชีพ เป็นต้น แต่ในการปฏิบัติจริงในการเข้ามาช่วยเหลือต้องใช้งบประมาณในการดำเนินการ เช่น ค่าตอบแทนวิทยากร หรือ ค่าวัสดุในการฝึกอบรมวิชาชีพ หรือทดสอบวิชาชีพ ซึ่งทางเรือนจำมีงบประมาณจำกัดในการดำเนินการ ส่วนหน่วยงานข้างนอกก็ไม่มียกงบประมาณเข้ามาช่วยสนับสนุนในการดำเนินการ ทำให้ภาระต้องตกอยู่กับเรือนจำเพียงฝ่ายเดียว ซึ่งส่งผลให้ผู้ต้องขังไม่สามารถจบหลักสูตรการอบรมวิชาชีพได้ในจำนวนที่ควรจะเป็น เช่น การทดสอบวิชาช่างของสถาบันพัฒนาอาชีพเรือนจำได้รับการสนับสนุนงบประมาณให้มีการทดสอบได้เพียงปีละครั้ง โดยที่เรือนจำอยากให้มีการทดสอบปีละสามครั้งแต่ก็ไม่สามารถทำได้เนื่องจากไม่มีงบประมาณที่สามารถดำเนินการได้

สำหรับการทำงานในเรือนจำของผู้ต้องขัง ตามหลักการปฏิบัติมาตรฐานจะต้องจัดให้มีระบบจ่ายค่าตอบแทนในการทำงานของผู้ต้องขังอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม (ข้อกำหนดแมนเดล่า ข้อที่ 103) ซึ่งจากการเก็บข้อมูลทุกเรือนจำจะมีการจัดค่าตอบแทนในลักษณะของปันผลให้กับผู้ต้องขังที่ทำงานทุกเดือน ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามลักษณะงานของผู้ต้องขังแต่ละคน โดยอยู่ในช่วงระหว่าง 10-120 บาทต่อเดือน ตัวอย่างเช่น นายนัก อายุ 24 ปี ผู้ต้องขังในเรือนจำกลางเชียงใหม่ กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 2 ครั้ง มีรายได้ในเรือนจำเดือนละประมาณหนึ่งร้อยบาทซึ่งเป็นเงินส่วนแบ่งจากการสานแข่งวันละประมาณ 12 ใบ ซึ่งราคาแข่งในตลาดจะราคาประมาณใบละ 20-30 บาท หรือนายแป๊ะ อายุ 44 ปี ผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี ได้ปันผลเดือนละ 60-80 บาทจากการลักขโมยในเรือนจำ หรือนายโหน่ง ผู้ต้องขังเรือนจำกลางขอนแก่น อายุ 26 ปี ได้รับเงินปันผลเดือนละประมาณ 20 บาทจากการทำงานในเรือนจำ หรือนายหยุ่น อายุ 42 ปี และนายบัว อายุ 36 ปี ผู้ต้องขังเรือนจำกลางขอนแก่น ได้รับเงินปันผลเดือนละประมาณ 50 บาทจากการทำงานในเรือนจำซึ่งจากข้อมูลของเจ้าหน้าที่ในเรือนจำจะมีระบบการจัดการปันผลให้กับผู้ต้องขังจากการทำงานเป็นสัดส่วนจากผลกำไรที่ได้จากการทำงาน เช่น ในเรือนจำกลางขอนแก่นมีการปันผลให้ผู้ต้องขังจากการทำงานในอัตราส่วน ร้อยละ 50 จากผลกำไร ร้อยละ 35 เป็นส่วนกลางในการบริหาร ร้อยละ 15 เป็นของเจ้าหน้าที่ เป็นต้น

เนื่องจากกรมราชทัณฑ์มีนโยบายในการสร้างแรงจูงใจให้ผู้ต้องขังเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของเรือนจำ โดยกำหนดให้เป็นเงื่อนไขในการเลื่อนชั้นนักโทษเพื่อนำไปใช้ในการประกอบการพิจารณาการลดวันลงโทษให้น้อยลงสำหรับผู้ต้องขังบางประเภทแม้จะได้เข้าร่วมโปรแกรมต่างๆ หรือการฝึกอาชีพต่างๆ ตามที่เรือนจำได้จัดขึ้นแล้ว แต่ก็ไม่สามารถนำมาใช้ในการประกอบการเลื่อนชั้นนักโทษได้เนื่องจากขัดต่อกฎหมายที่มีอยู่ ซึ่งผู้ต้องขังกลุ่มนี้คือผู้ต้องขังที่กระทำความผิดซ้ำและโดนพิพากษาเพิ่มโทษตามมาตรา 92 และ 93 แห่งประมวลกฎหมายอาญา และมาตรา 97 แห่ง พ.ร.บ.ยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522 ถ้านักโทษถูกพิพากษาลงโทษตามมาตราเหล่านี้ จะต้องเริ่มต้นที่ชั้นเลว และโดนระงับสิทธิการเลื่อนชั้น หรือการอภัยโทษจนกว่าจะเป็นนักโทษชั้นเยี่ยม ซึ่งในการเลื่อนชั้นจะแตกต่างจากผู้ต้องขังประเภทอื่นที่สามารถเลื่อนชั้นได้ง่ายกว่า ซึ่งด้วยเหตุผลนี้ทำให้ผู้ต้องขังจำนวนมากไม่สามารถได้รับการลดวันลงโทษได้และต้องอยู่ในเรือนจำนานกว่ากลุ่มอื่น ซึ่งเมื่อผู้ต้องขังเข้าร่วมฝึกอบรมตามที่เรือนจำแจ้งให้ทราบ แต่ไม่สามารถนำมาใช้ในการเลื่อนชั้นนักโทษได้ ทำให้รู้สึกเหมือนโดนหลอก และขาดแรงจูงใจที่จะปฏิบัติตามกฎระเบียบหรือเข้าร่วมกิจกรรมในเรือนจำเพราะแม้จะเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ก็ไม่ได้สิทธิอะไรเพิ่มขึ้นจากเดิม

สำหรับเรือนจำกาจของมาเลเซียได้มีการส่งเสริมวิชาชีพให้กับผู้ต้องขังในเรือนจำ โดยการฝึกอาชีพและการทำงานจะอยู่ในระยะที่ 3 ของการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขัง โดยผู้ต้องขังจะถูกสัมภาษณ์และประเมินความสามารถก่อนการมอบหมายงานที่เหมาะสม การฝึกอบรมวิชาชีพให้ผู้ต้องขังประกอบด้วย เช่น ช่างไม้ ช่างตัด

เสื้อ ช่างก่อสร้าง ชักรีด ทำอาหาร ช่างประปา เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการจัดให้ผู้ต้องขังได้ฝึกขับรถและได้รับใบอนุญาตขับขี่ เพื่อให้เมื่อพ้นโทษไปสามารถประกอบอาชีพหารับจ้างได้

ผู้ต้องขังในเรือนจำกำลังสามารถมีรายได้จากการทำงานได้ โดยได้วันละประมาณ 1 RM ขึ้นอยู่กับความสามารถในการทำงานหรือสินค้าที่ผลิตออกมา โดยมีผู้ต้องขังหนึ่งรายมีรายได้จากการทำงานในเรือนจำ ได้รับเงิน 3,000 RM หลังครบกำหนดโทษ 10 ปี

5) ด้านการสนับสนุนให้ผู้ต้องขังคืนสู่สังคม

การสนับสนุนให้ผู้ต้องขังที่พ้นโทษแล้วสามารถกลับมาดำรงชีวิตในสังคมได้ตามปกติสามารถคืนสู่สังคมได้ซึ่งสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Basic Principles for the Treatment of Prisoners) (ข้อ 10) และตามข้อกำหนดแมนเดล่า ข้อที่ 87 ที่กำหนดให้ก่อนจะรับโทษจนครบถ้วน ควรมีขั้นตอนปฏิบัติที่จำเป็นเพื่อประกันว่าผู้ต้องขังจะสามารถปรับตัวได้โดยลำดับเพื่อเข้ากันได้กับสังคมภายนอก ดังนั้นจึงมีนโยบายของกรมราชทัณฑ์ให้มีการจัดโปรแกรมฝึกอบรมเพื่อเตรียมความพร้อมของผู้ต้องขังก่อนปล่อยตัวในช่วง 6 เดือนก่อนพ้นโทษ ซึ่งจากการเก็บข้อมูลบางเรือนจำยังไม่สามารถดำเนินการให้มีการฝึกอบรมเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัว ตัวอย่างเช่นในเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี แม้ว่าผู้บริหารเรือนจำจะมีนโยบายในการดำเนินการให้มีการจัดการฝึกอบรมให้กับผู้ต้องขังก่อนปล่อยตัวเพื่อให้มีความพร้อมในการดำเนินชีวิตในสังคม

“มีโปรแกรมการเตรียมตัวผู้ต้องขังก่อนพ้นโทษในระยะ 6 เดือน โดยจะมีการแนะนำเกี่ยวกับวิธีการทำบัตร การไปติดต่อสถานที่ต่างๆ การรับสวัสดิการ เป็นต้น” ผู้บริหารเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี

แต่ในทางปฏิบัติโดยข้อมูลจากผู้ต้องขังที่กำลังจะพ้นโทษจำนวน 2 คนกำลังจะพ้นโทษในอีก 4 เดือน ยังไม่ได้เข้าร่วมโปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัว นอกจากผู้ต้องขังได้ให้ความเห็นว่า โปรแกรมการเตรียมความพร้อมไม่ตรงกับความต้องการของผู้ต้องขังแต่ละคน เพราะโปรแกรมเตรียมความพร้อมถูกกำหนดจากผู้บริหารส่วนบนซึ่งไม่ได้ทราบถึงความต้องการของผู้ต้องขังจริงๆ

แม้จะมีการฝึกอาชีพบางประเภทในเรือนจำให้กับผู้ต้องขังแต่ก็ยังไม่สามารถนำเอาไปประกอบอาชีพเพื่อทำมาหากินได้ เนื่องจากกฎหมายกำหนดห้ามไว้ เช่น การนวดแผนไทย ซึ่งด้วยกฎหมายในการประกอบอาชีพการนวดแผนไทยได้กำหนดห้ามไม่ให้ผู้ต้องโทษคดีอาญาประกอบอาชีพนวดแผนไทยได้ จนกว่าจะพ้นโทษเกินกว่า 1 ปี ซึ่งด้วยข้อกฎหมายดังกล่าวนี้ทำให้ผู้ต้องขังที่ได้รับการฝึกอาชีพนวดแผนไทยไม่สามารถนำความรู้และทักษะที่

ได้มาใช้ประโยชน์ได้หลังจากพ้นโทษ ซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนินชีวิตในสังคมปกติและอาจจะเลือกกลับไปก่ออาชญากรรมอีกเพราะไม่มีงานทำจากการไม่ได้ทำงานนวดแผนไทย

นอกจากนี้เมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษไปแล้ว ผู้ต้องขังส่วนใหญ่จะกลับไปสู่สภาพแวดล้อมเดิมก่อนที่จะเข้าไปในเรือนจำ ทำให้ต้องกลับเข้าวังจรเดิม โดยเฉพาะผู้ต้องขังในคดียาเสพติด ที่หลายคนกระทำผิดซ้ำเพราะกลับไปเจอสภาพสังคมแบบเดิม เช่น การคบเพื่อนกลุ่มเดิม ยาเสพติดหาง่าย การขาดรายได้หรือไม่มีงานทำเหมือนเดิม การอยู่ในสภาพครอบครัวแตกแยก (แฟนทิ้ง) สังคมไม่ยอมรับ/ตีตรา เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้ต้องขังขาดที่พึ่งที่ดีทำให้กลับไปกระทำความผิดอีกครั้ง ดังนั้นแม้ว่าจะมีการฝึกอบรมจิตใจ ฝึกอาชีพ หรือเตรียมความพร้อมอย่างดีในเรือนจำ แต่ถ้ากลับไปสู่สภาพสังคมแบบเดิมส่วนใหญ่ก็จะกลับไปกระทำความผิดอีกครั้ง

“หลังจากพ้นโทษครั้งแรกทำงานปลูกปาล์ม กริதியางช่วยพ่อทำงานแต่ด้วยราคายางและปาล์มถูกลงทำให้รายได้ไม่เพียงพอจึงกลับมาขายยาบ้าอีก” นายเชม อายุ 36 ปี จบการศึกษา ม.3 ผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 2 ครั้ง

“หลังจากพ้นโทษไปแล้วไม่สามารถหางานได้เนื่องจากมีรอยสักเต็มตัวจากการที่เข้ามาอยู่ในเรือนจำ” นายตัม อายุ 38 ปี จบการศึกษา ป.6 ผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง

“ผู้ต้องขังส่วนใหญ่ที่เข้ามาเป็นคดียาเสพติด มีการฝึกอาชีพให้เพื่อเมื่อพ้นโทษไปจะได้มีงานทำ และปัจจุบันได้มีการเน้นนโยบายไม่ให้ผู้ต้องขังกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก แต่ปัจจัยภายนอกส่งผลกระทบไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม และยาเสพติดที่มีการระบาดเยอะก็ส่งผลให้กลับไปกระทำความผิดซ้ำได้ ซึ่งคดียาเสพติดมีการกระทำผิดซ้ำมากที่สุด ผู้ต้องขังบางรายต้องการเลิกแต่ต้องกลับเข้าไปอีกเพราะบางครั้งต้องไปเป็นสายให้ตำรวจในการล่อซื้อ หรือปัจจัยด้านเศรษฐกิจทำให้ต้องกลับไปกระทำผิดอีก เป็นต้น” ผู้บริหารเรือนจำกลางเชียงใหม่

“การแก้ไขปัญหายาเสพติดควรให้จริงจังเพื่อไม่ให้ผู้ที่เคยกระทำผิดกลับเข้าไปทำผิดอีก โดยเปรียบกับ น้ำท่วมรอบเรือนจำโอกาสที่จะเข้ามาเรือนจำก็มี แม้ว่าจะไม่ต้องการให้เข้ามา นั่นคือ เมื่อในสังคมนอกเรือนจำมียาเสพติดแม้ว่าจะพยายามไม่ใช้คนเหล่านี้ไม่กลับไปกระทำผิด

อีกแต่หากยังมียาเสพติดระบาดอยู่ก็คงหลีกเลี่ยงไม่ได้”เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี

สำหรับประเด็นด้านครอบครัวก็เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง ทั้งนี้เนื่องจากปัจจุบันสถาบันครอบครัวค่อนข้างจะอ่อนแอ โดยผู้ต้องขังส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่ไม่มีอบอุ่น ไม่สามารถเลี้ยงดู อบรมสั่งสอน เป็นที่พึ่งพาอาศัย หรือให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังได้ จึงได้มีการกระทำผิดซ้ำขึ้น

“เมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษออกไปไม่สามารถควบคุมได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ผู้ต้องขังไม่มีครอบครัวแล้วก็จะกลับไปทำผิดอีก การมีครอบครัวคอยช่วยเหลือสนับสนุนจะทำให้สามารถตั้งตัวได้” ผู้บริหารเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี

“ผู้ต้องขังที่ไม่มีที่ดินทำกินมีโอกาสกลับไปกระทำความผิดอีกมากกว่าคนที่มียาในการทำกิน” ผู้บัญชาการเรือนจำกลางขอนแก่น

“ครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญในการดูแลผู้ต้องขังที่พ้นโทษไปแล้วไม่ให้กระทำความผิดอีก ผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำหลายคนมาจากครอบครัวที่แตกแยก พ่อแม่ไม่ค่อยมีเวลาดูแล ขาดการเอาใจใส่ดูแล หรือตามใจลูก ทำให้ไม่สามารถควบคุมลูกได้ ผู้ปกครองบางคนตีใจที่ลูกอยู่ในเรือนจำเพราะถ้าอยู่ข้างนอกไม่รู้ว่าจะไปทำอะไรจะเป็นหรือตาย ไม่เคยเจอหน้า และต้องเสียเงินให้ลูกเดือนละเป็นหมื่นเป็นค่าใช้จ่าย แต่อยู่ในเรือนจำมาเยี่ยมเมื่อไหร่ก็เจอและจ่ายเงินให้ลูกแค่เดือนละพันบาท” ผู้บัญชาการเรือนจำพิเศษพัทยา

สำหรับเรือนจำกาจังในมาเลเซียได้มีนโยบายในการลดจำนวนผู้ต้องขังให้ได้ 2 ใน 3 ของผู้ต้องขังทั้งหมด โดยเป็นวิสัยทัศน์ของกรมราชทัณฑ์ให้ทุกเรือนจำดำเนินการปล่อยตัวผู้ต้องขังให้ได้ประมาณ 2 ใน 3 ของผู้ต้องขังทั้งหมด โดยการสร้างโปรแกรมการคุมประพฤติสำหรับการปล่อยตัวผู้ต้องขัง และโปรแกรมฟื้นฟูโดยชุมชนขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้สังคมมีส่วนร่วมและเข้าใจผู้ต้องขังมากขึ้น ไม่แบ่งแยกหรือตีตราผู้ที่เคยกระทำความผิด ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาการกระทำความผิดซ้ำดังเช่นในอดีตระบบคุมประพฤติดำเนินการโดยเรือนจำ โดยมี 2 รูปแบบ คือ การปล่อยตัวคุมประพฤติหลังจากได้รับโทษครึ่งหนึ่งแล้ว และการปล่อยตัวก่อนครบกำหนดโทษหนึ่งปี ซึ่งทั้งสองรูปแบบผู้ต้องขังจะได้กลับไปอยู่นอกเรือนจำแบบมีเงื่อนไขสำหรับเวลาที่เหลือ ต้องไปรายงานตัวกับเจ้าหน้าที่

เรือนจำในพื้นที่โดยเงื่อนไขการปล่อยตัวจะต้องมีการสอบถามครอบครัวญาติก่อน หากได้รับความยินยอมจึงจะสามารถดำเนินการต่อไปได้

เพื่อดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายตามนโยบายการลดจำนวนผู้ต้องขังสองในสามของจำนวนทั้งหมด กรมราชทัณฑ์ได้ดำเนินการสร้างการมีส่วนร่วมของสังคมทุกภาคส่วน ดังนี้

- การทำข้อตกลงกับหน่วยงานราชการอื่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการให้โปรแกรมการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำให้ประสบความสำเร็จ

- การนำองค์กรอิสระโดยเฉพาะองค์กรทางศาสนามาช่วยในการสร้างจิตสำนึกและฟื้นฟูจิตใจ

- การทำข้อตกลงกับภาคเอกชนให้เข้ามาช่วยในการดูแลผู้ต้องขังในระหว่างการปล่อยตัวก่อนกำหนดและการหลังปล่อยตัวเมื่อพ้นโทษ โดยเฉพาะในการโอกาสการทำงาน เช่น การรับเข้าฝึกอาชีพหรือรับเข้าทำงาน เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากด้วยกฎหมายผู้ที่เคยมีประวัติอาชญากรรมไม่สามารถที่จะทำงานราชการและงานที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงปลอดภัยได้ จึงมีเพียงภาคเอกชนที่สามารถเข้ามามีส่วนช่วยเหลือในด้านการงานได้

สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในมาเลเซีย โดยการกระทำผิดซ้ำประมาณน้อยกว่าร้อยละ 20 น่าจะมีสาเหตุจากการขาดครอบครัว ที่พึ่ง และรายได้ โดยส่วนใหญ่จะมาจากครอบครัวแตกแยก หรือพ้นโทษไปแล้วครอบครัวไม่ยอมรับทำให้ต้องกลับเข้าเรือนจำอีกครั้ง ไม่มีที่จะไป สังคมไม่ยอมรับ และไม่สามารถหางานทำได้

6) ด้านการติดตาม ช่วยเหลือ และประเมินผลผู้ต้องขังหลังพ้นโทษ

ตามหลักการปฏิบัติมาตรฐานต่อผู้ต้องขังกำหนดให้มีการดำเนินการสนับสนุนให้ผู้ต้องขังที่พ้นโทษแล้วสามารถกลับมาดำรงชีวิตในสังคมได้ตามปกติ ด้วยความช่วยเหลือและการมีส่วนร่วมของชุมชนและสถาบันทางสังคม โดยคำนึงประโยชน์ของเหยื่อด้วย และหน้าที่ของสังคมไม่ได้ยุติลงเฉพาะเมื่อมีการปล่อยตัวผู้ต้องขังแล้วเท่านั้น โดยควรมีหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่สามารถช่วยเหลือผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัว ให้ได้รับการดูแลภายหลังการปล่อยตัวอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพื่อลดความผิดซ้ำของสังคมที่มีต่อพวกเขา และเพื่อให้การฟื้นฟูทางสังคมของพวกเขาต่อไป (ข้อกำหนดแมนเดล่า ข้อที่ 90) แม้ทุกเรือนจำจะมีการน่านโยบายศูนย์ CARE ซึ่งเป็นการช่วยเหลือประสานงานให้ผู้ต้องขังที่พ้นโทษได้มีโอกาสได้ทำงานหลังจากพ้นโทษ แต่ในการดำเนินการยังไม่เห็นเป็นรูปธรรมหรือมีการทำได้เฉพาะกลุ่มผู้ต้องขังบางส่วนเท่านั้น ซึ่งเป็นส่วนน้อย และประเด็นปัญหาที่พบในระบบการช่วยเหลือให้ผู้ต้องขังที่พ้นโทษสามารถกลับคืนสู่สังคมปกติได้คือ การขาดระบบการช่วยเหลือ และติดตามผู้ต้องขังที่พ้นโทษแล้ว ทำให้ผู้ต้องขังที่พ้นโทษออกอยู่ในสังคมแล้วขาดที่พึ่ง ขาดคนให้คำปรึกษาที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิตในสังคม ทำให้ต้องกลับไปอยู่ในสถานะเดิมและกระทำความผิดอีกครั้ง โดยเฉพาะกลุ่มผู้ต้องขังที่กระทำความผิดในคดียาเสพติดที่มีจำนวนมากกว่ากลุ่มอื่น โดยในประเด็นนี้ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่เรือนจำมองว่า การ

ติดตามตรวจสอบ ช่วยเหลือ หรือประเมินผลไม่ใช่หน้าที่ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์เพราะผู้ต้องขังพ้นโทษออกไปอยู่นอกเขตความรับผิดชอบของเรือนจำแล้ว หรือหากจะให้เรือนจำมีหน้าที่นี้ก็ไม่สามารถที่จะดำเนินการได้เพราะไม่มีจำนวนเจ้าหน้าที่ที่เพียงพอในการติดตามดูแลผู้ต้องขังที่พ้นโทษทุกคน เนื่องจากในแต่ละปีมีผู้ต้องขังพ้นโทษจำนวนมาก หรือหากจะให้เจ้าหน้าที่คุมประพฤติช่วยในการดำเนินการก็จะติดขัดในเรื่องของข้อมูลผู้ต้องขังที่พ้นโทษที่ยังไม่มีการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานคุมประพฤติและราชทัณฑ์ โดยหน่วยงานคุมประพฤติจะไม่มีข้อมูลผู้ต้องขังทุกคนแต่จะมีเพียงส่วนหนึ่งที่เป็นผู้ต้องขังที่ถูกปล่อยตัวก่อนกำหนดและอยู่ในการคุมประพฤติเท่านั้น และรวมทั้งปัญหาการมีจำนวนเจ้าหน้าที่คุมประพฤติไม่เพียงพอด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ ในกรณีที่มีการสนับสนุนให้มีการจ้างงานผู้ต้องขังที่พ้นโทษแล้วเพื่อทำงานต่อในเรือนจำ โดยให้ค่าตอบแทนประมาณ 7,000-8,000 บาท แต่ก็จำกัดในการจ้างงานติดต่อกันได้เพียงไม่เกินระยะเวลา 2 ปี และจากการสอบถามผู้ต้องขังส่วนก็ยังไม่ทราบถึงนโยบายการจ้างงานนี้ และบางส่วนก็ให้ความเห็นว่าถ้าพ้นโทษแล้วอยากไปให้ไกลจากเรือนจำไม่อยากอยู่ทำงานแล้ว หรืออยากจะทำกลับมามีเงินของตัวเองมากกว่า

สำหรับเรือนจำกาจของมาเลเซียยังขาดระบบการติดตามดูแลประเมินผลหลังจากผู้ต้องขังพ้นโทษไปแล้วเหมือนในไทย โดยเมื่อผู้ต้องขังครบกำหนดปล่อยตัวจะนำตัวผู้ต้องขังไปส่งที่สถานีรถไฟกลับบ้าน ไม่มีการตรวจสอบติดตามหลังพ้นโทษ

5.1.3 การบริหารจัดการเจ้าหน้าที่/บุคลากร

1) ด้านจำนวนของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์

จำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอเป็นปัญหาหลักของงานราชทัณฑ์ไทย ทั้งเนื่องจากมีจำนวนผู้ต้องขังจำนวนมากเข้าสู่เรือนจำ ซึ่งปัญหานี้เป็นปัญหาในทุกเรือนจำ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการดูแลผู้ต้องขังให้มีประสิทธิภาพ โดยในเรือนจำกลางเชียงใหม่มีจำนวนเจ้าหน้าที่ 152 คน คิดเป็นอัตราส่วนเจ้าหน้าที่ในการควบคุมผู้ต้องขัง 1 ต่อ 44 สำหรับในเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานีมีเจ้าหน้าที่จำนวน 102 คนอัตราส่วนของเจ้าหน้าที่คุมขังกับผู้ต้องขังคิดเป็น 1 ต่อ 37 เรือนจำกลางคลองเปรมมีเจ้าหน้าที่ในส่วนควบคุม 180 กว่าคนและในเรือนจำกลางขอนแก่นมีเจ้าหน้าที่ทั้งหมด 130 คน มีเพียง 80 คนที่สามารถเข้าในเขตเรือนจำภายในได้ คิดเป็นอัตราส่วนของเจ้าหน้าที่คุมขังกับผู้ต้องขังคิดเป็น 1 ต่อ 51

สำหรับเรือนจำกาจในมาเลเซียมีจำนวนเจ้าหน้าที่ประมาณ 400 คน ซึ่งเป็นจำนวนที่มากกว่าในเรือนจำของไทยทุกแห่ง แม้ในปัจจุบันจะมีการสร้างโปรแกรมตามนโยบายการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำใหม่ทำให้เจ้าหน้าที่ต้องทำงานเพิ่มขึ้นเนื่องไม่มีการรับเจ้าหน้าที่เรือนจำเพิ่มแต่มีงานเพิ่มทำให้ต้องทำงานหลายหน้าที่ แต่ยังอยู่ในสถานะที่สามารถบริหารจัดการได้

2) ด้านการขาดเจ้าหน้าที่ที่มีคุณสมบัติครอบคลุมหน้าที่ที่จำเป็นในเรือนจำ

ตามข้อกำหนด 78ที่ได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่เรือนจำควรประกอบด้วยบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษอย่างเพียงพอ ทั้งที่เป็นนักจิตเวช นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ครู และผู้สอนงานช่างฝีมือและให้จัดให้มีบริการของนักสังคมสงเคราะห์ ครู และผู้สอนงานช่างฝีมือโดยมีตำแหน่งถาวร ทั้งนี้โดยไม่กีดกันผู้ทำงานแบบครึ่งเวลาหรืออาสาสมัคร ซึ่งในการรับเลือกเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่ไม่ได้กำหนดคุณสมบัติที่ตอบสนองหรือสอดคล้องกับหน้าที่ในการทำงานของเรือนจำ เช่น วุฒิการศึกษาหรือประสบการณ์ทำงาน เป็นต้น ทำให้เจ้าหน้าที่ในเรือนจำบางส่วนไม่มีความรู้ในการปฏิบัติงานโดยเฉพาะในด้านการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่ใหม่ของเรือนจำ โดยในอดีตนั้นบทบาทของเรือนจำจะเน้นเฉพาะด้านการควบคุมลงโทษ จึงไม่มีการกำหนดมาตรฐานคุณวุฒิหรือความรู้ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ และนอกจากนี้เจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่สำคัญในเรือนจำยังคงขาดแคลนและมีจำนวนไม่เพียงพอ เช่น เจ้าหน้าที่พยาบาล นักสังคมสงเคราะห์ และนักจิตวิทยา โดยมีบางเรือนจำไม่มีเจ้าหน้าที่ที่เป็นนักจิตวิทยายู่เลย เช่น เรือนจำกลางคลองเปรม เรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี และเรือนจำพิเศษพัทยา หรือมีนักจิตวิทยาเพียง 1 คนในเรือนจำ เช่น เรือนจำกลางเชียงใหม่ และเรือนจำกลางขอนแก่น เช่นเดียวกันกับนักสังคมสงเคราะห์ที่มีความจำเป็นในการช่วยเหลือพัฒนาความเป็นอยู่และแนะนำแนวทางการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังที่จะมีเพียงร้อยละ 1 คน สำหรับเจ้าหน้าที่พยาบาลจะมีเพียงเรือนจำละ 3-5 คน ซึ่งไม่เพียงพอในการดูแลผู้ต้องขังที่ป่วยในเรือนจำ

“การรับบุคลากรเข้ามาในเรือนจำต้องมีความหลากหลายสามารถรองรับงานตอบสนองความต้องการพื้นฐาน และงานการบำบัดฟื้นฟู หรืองานอื่นๆ ที่จำเป็นในการพัฒนาศักยภาพของผู้ต้องขังให้สามารถพ้นโทษออกไปแล้วมีชีวิตอยู่อย่างเป็นปกติในสังคม โดยราชทัณฑ์เป็นเหมือนเมืองแห่งหนึ่งควรมีบุคลากรให้ครบทุกด้านในการเข้ามาช่วยดูแล มีหมอมียาพยาบาล มีนักจิตวิทยา มีนักสังคมสงเคราะห์มาช่วยกันดูแล แต่ตอนนี้ในเรือนจำมีแต่คนควบคุมซึ่งไม่มีความรู้ความเข้าใจในด้านการช่วยเหลือ พยาบาล การบำบัดฟื้นฟู ผู้คุมก็เป็นเหมือนเปิดพอกทำได้ทุกอย่างแต่ไม่เก่งสักอย่างซึ่งหากมีเจ้าหน้าที่เฉพาะด้านมาดูแลตลอด/ประจำ ก็จะทำให้เข้าใจและปรับปรุงพฤติกรรมของผู้ต้องขังได้ดีขึ้น ทุกวันนี้เอาคนเข้ามาครั้งคราวเหมือนการยืมจมูกคนอื่นหายใจ” เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางเชียงใหม่

สำหรับในเรือนจำกาจังของมาเลเซียมีนายแพทย์ 3 คนพยาบาล 4 คน และนักจิตวิทยา 2 คน ทำหน้าที่ในการดูแลผู้ต้องขัง ในปัจจุบันมีปัญหาการขาดเจ้าหน้าที่ในการดำเนินงานตามโปรแกรมที่สร้างขึ้นจากนโยบายการนำผู้ต้องขังออกจากเรือนจำไปสู่ชุมชน ซึ่งเป็นภาระที่เพิ่มขึ้นจากงานเดิม โดยมีการตั้งสำนักงานย่อย

หรือให้เจ้าหน้าที่ในเรือนจำออกไปทำงานตามเขตพื้นที่ต่างๆ เพื่อขึ้นเพื่อให้รองรับการคุมประพฤติผู้ต้องขังที่ถูกปล่อยแบบมีเงื่อนไข

3) ด้านการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์

เจ้าหน้าที่ขาดการฝึกอบรมที่จำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่ในเรือนจำ โดยเฉพาะเมื่อไม่ได้กำหนดคุณสมบัติที่ชัดเจนไว้ในการสอบคัดเลือก ซึ่งจะทำให้ได้ผู้ที่ไม่มีความรู้พื้นฐานในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอันจะส่งผลให้การปฏิบัติตามแนวทางมาตรฐานที่เน้นเรื่องของการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังให้ประสบความสำเร็จได้ยาก แม้ว่ากรมราชทัณฑ์จะมีนโยบายให้มีการจัดฝึกอบรมให้กับเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ใหม่ก่อนเริ่มทำงาน แต่จากข้อมูลจากผู้บริหารเรือนจำในบางครั้งก็ไม่สามารถจัดการฝึกอบรมให้กับเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ใหม่ได้เนื่องจากขาดงบประมาณหรือมีความจำเป็นอย่างอื่น ซึ่งตามหลักการปฏิบัติมาตรฐาน (ข้อกำหนดแมนเดล่า ข้อที่ 75) กำหนดให้ก่อนปฏิบัติหน้าที่ใด ๆ เจ้าหน้าที่เรือนจำทุกคนพึงได้รับการอบรมที่เหมาะสมเกี่ยวกับหน้าที่โดยทั่วไป และหน้าที่เฉพาะของตน โดยเป็นการอบรมที่สอดคล้องกับแนวปฏิบัติที่ดีที่สุดร่วมสมัยที่สามารถพิสูจน์ได้เชิงประจักษ์ขององค์ความรู้ด้านทัณฑศาสตร์ เฉพาะผู้ที่สามารถผ่านบททดสอบทั้งทางทฤษฎีและทางปฏิบัติภายหลังการอบรมเช่นนั้น จึงจะได้รับอนุญาตให้ทำงานในเรือนจำ การไม่ได้รับการฝึกอบรมที่เพียงพอจะทำให้เจ้าหน้าที่เรือนจำทุกคนไม่สามารถมีการศึกษาที่ได้มาตรฐานอย่างเพียงพอ และมีศักยภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างเป็นมืออาชีพ

นอกจากนี้ตามหลักการปฏิบัติมาตรฐาน ฝ่ายบริหารเรือนจำต้องประกันให้มีการจัดอบรมระหว่างการปฏิบัติหน้าที่อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อดำรงไว้และเพิ่มพูนความรู้และความเป็นมืออาชีพของบุคลากร ภายหลังเข้าปฏิบัติหน้าที่และระหว่างการประกอบวิชาชีพของตน ซึ่งจากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้บริหารเรือนจำได้มีนโยบายให้เจ้าหน้าที่เรือนจำต้องเข้ารับการฝึกอบรมอย่าง 1 หลักสูตรในแต่ละปี โดยสลับหมุนเวียนกันไปเข้ารับการอบรมตามที่กรมราชทัณฑ์ได้จัดการฝึกอบรมขึ้น ซึ่งจะทำให้เจ้าหน้าที่แต่ละคนจะไม่ได้รับการฝึกอบรมอย่างเดียวนำจะทำหน้าที่อย่างเดียวกัน โดยหลักสูตรการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์จะถูกกำหนดขึ้นโดยกรมราชทัณฑ์ เรือนจำไม่ได้มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เรือนจำไม่สามารถทำการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่เรือนจำสำหรับเจ้าหน้าที่แต่ละด้านได้ครบทุกคนในหลักสูตรเดียวกัน

สำหรับการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์จะต้องมีเนื้อหาที่สำคัญดังนี้ (ข้อกำหนด 76)

(ก) กฎหมายระดับประเทศที่เกี่ยวข้อง ระเบียบข้อบังคับและนโยบาย รวมทั้งตราสารระหว่างประเทศและระดับภูมิภาคที่นำมาใช้ โดยข้อบัญญัติเหล่านี้ต้องเป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ และกำกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่เรือนจำกับผู้ต้องขัง

(ข) สิทธิและหน้าที่ของเจ้าหน้าที่เรือนจำในการปฏิบัติหน้าที่ของตน รวมทั้งการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังทุกคน และข้อห้ามต่อการประพฤติดนบางประการ โดยเฉพาะการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี

(ค) ความมั่นคงและความปลอดภัย รวมทั้งแนวคิดของความมั่นคงเชิงพลวัต การใช้กำลังและเครื่องพันธนาการ และการจัดการกับผู้กระทำผิดที่มีพฤติกรรมรุนแรง โดยการใช้การพิจารณาตัดสินใจอย่างถูกต้องเหมาะสมในการใช้เทคนิคการป้องกันและการคลี่คลายสถานการณ์ อย่างเช่น การเจรจาและการไกล่เกลี่ย

(ง) การปฐมพยาบาล ความต้องการด้านจิตวิทยาสังคมของผู้ต้องขังและพลวัตที่เกี่ยวข้องกับสภาพในเรือนจำ รวมทั้งการดูแลและความช่วยเหลือด้านสังคม อย่างเช่น การตรวจจับอาการของสุขภาพจิต

และเจ้าหน้าที่เรือนจำซึ่งดูแลการปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังบางประเภท หรือได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่พิเศษ พึงได้รับการอบรมที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับภารกิจนั้นๆ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ในส่วนของการบำบัดฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้ต้องขัง ที่ยังไม่ได้รับการฝึกอบรมในด้านนี้อย่างเพียงพอ โดยทางราชทัณฑ์จะมีเพียงคู่มือในการดำเนินการในการฟื้นฟูพฤติกรรมผู้ต้องขังในเรือนจำที่แจกจ่ายไปตามเรือนจำต่างๆ ทั่วประเทศเพื่อเป็นแนวทางในการทำกิจกรรมต่างๆ ในแต่ละขั้นตอน ซึ่งบางครั้งอาจจะไม่เหมาะสมกับผู้ต้องขังในบางพื้นที่หรือบางกลุ่ม

สำหรับเรือนจำกาจิงในมาเลเซียมีการให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ทุกระยะ โดยมีการฝึกอบรมก่อนเข้ารับบรรจุเข้าทำงาน 3 เดือน หลังบรรจุเป็นข้าราชการ 3 เดือนและหลังได้เลื่อนขั้นเป็นระดับอาวุโส 9 เดือน นอกจากนี้ยังมีการฝึกอบรมเฉพาะทางก่อนเข้ารับตำแหน่งใหม่ทุกครั้งนอกจากนี้ยังมีการฝึกอบรมทบทวนทุกปีให้กับเจ้าหน้าที่ทุกคน โดยมีการบังคับให้ทุกคนต้องได้รับการฝึกอบรมอย่างน้อย 7 วันต่อปี

4) ด้านสวัสดิการเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์

เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์มีความเครียดในการทำงานในเรือนจำมาก ซึ่งเกิดจากหลายปัจจัย เช่น การต้องดูแลผู้ต้องขังจำนวนมาก และต้องทำหน้าที่ทุกอย่างในการดูแลความเป็นอยู่ของผู้ต้องขัง ความเสี่ยงสูงที่จะถูกทำร้ายจากผู้ต้องขังในขณะปฏิบัติหน้าที่ เช่น การคุมผู้ต้องขังไปเรือนจำในขณะที่ไม่มีอาวุธปืนที่ทันสมัยหรือมีประสิทธิภาพเท่ากับของคนที่อาจจะลอบโจมตีเพื่อช่วยผู้ต้องขังได้ การขาดพาหนะที่มีประสิทธิภาพในการเดินทางรับ-ส่งตัวผู้ต้องขัง เป็นต้น การถูกลอบทำร้ายจากเครือข่ายผู้ต้องขังนอกเรือนจำซึ่งเกิดจากการปฏิบัติหน้าที่เข้มงวด เช่น การตรวจค้นเข้มงวดเรื่องโทรศัพท์หรือยาเสพติด ซึ่งทำให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์บางคนถูกลอบยิง/ทำร้ายร่างกายนอกเรือนจำ เป็นต้น และการถูกจำกัดสิทธิต่างๆ ในเขตเรือนจำซึ่งเหมือนกับผู้ต้องขัง ได้แก่ การไม่สามารถติดต่อกับโลกภายนอกได้ การถูกตรวจค้นตัวในการเข้า-ออกเรือนจำ ปัญหาเหล่านี้ทำให้เจ้าหน้าที่มี

ความเครียดในการทำงาน และยังขาดการดูแลเจ้าหน้าที่ในด้านการจัดบริการดูแลด้านจิตเวชให้กับเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์อย่างเพียงพอ รวมทั้งการจัดสวัสดิการอื่นๆ ให้เจ้าหน้าที่

สำหรับเรือนจำกาจังในมาเลเซียได้มีการจัดสวัสดิการให้กับเจ้าหน้าที่ เช่น การมีนักจิตวิทยาไว้ให้กับเจ้าหน้าที่เรือนจำ เนื่องจากเจ้าหน้าที่เรือนจำบางส่วนมีความเครียดจากการทำงานในพื้นที่เรือนจำ มีการจัดการแข่งขันกีฬาสำหรับเจ้าหน้าที่ในเรือนจำ เป็นต้น โดยเจ้าหน้าที่มีรายได้ประมาณเดือนละ 2,000 RM

การบริหารจัดการ เรือนจำ

- การจัดการดูแลกลุ่มผู้ต้องขังที่มีความเสี่ยงไม่เหมาะสม
- การจัดบริการสุขภาพและทางการแพทย์ยังไม่เพียงพอ
- การจัดการด้านสาธารณสุขและความสะอาดห้องส้วม
- การจัดการเรือนนอนให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล
- การจัดการออกกำลังกายและการเล่นกีฬาให้กับผู้ต้องขังในเรือนจำยังไม่เหมาะสม
- ขาดการจัดการแยกผู้ต้องขังให้เป็นไปตามหลักมาตรฐานสากล
- มาตรการลงโทษทางวินัย โดยการห้ามเยี่ยมญาติ
- ห้องน้ำในเรือนนอนเปิดเผย
- การร้องเรียน ไม่เป็นความลับ
- ขาดตรวจสอบภายในและภายนอกที่เป็นระบบและมีมาตรฐาน
- ไม่มีการอ่านหนังสือในห้องนอน
- กิจวัตรประจำวันตื่นเช้าทานอาหารเย็นเร็ว

การบำบัดฟื้นฟูและ พัฒนาศักยภาพ ผู้ต้องขัง

- การจัดกิจกรรมพัฒนาจิตใจขาดประสิทธิภาพ
- การบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดขาดประสิทธิภาพ
- การส่งเสริมการศึกษาให้ผู้ต้องขังไม่จริงจัง
- การส่งเสริมให้ผู้ต้องขังมีทักษะทางวิชาชีพยังไม่เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน
- ขาดการสนับสนุนให้ผู้ต้องขังคืนสู่สังคมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง
- ขาดการติดตาม ช่วยเหลือ และประเมินผลผู้ต้องขังหลังพ้นโทษ

การบริหารจัดการ เจ้าหน้าที่/บุคลากร

- จำนวนของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ไม่เพียงพอ
- การขาดเจ้าหน้าที่ที่มีคุณสมบัติครอบคลุมหน้าที่ที่จำเป็นในเรือนจำ
- การขาดระบบการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่เหมาะสม
- การขาดการดูแลสวัสดิการเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์

แผนภาพที่ 5.1 สรุปปัญหาในการปฏิบัติงานในเรือนจำของไทย

5.2 แนวทางการพัฒนางานราชทัณฑ์ให้มีประสิทธิภาพ

5.2.1 การบริหารจัดการเรือนจำ

การบริหารจัดการเรือนจำและการบริการสุขภาพเป็นประเด็นสำคัญใน 5 ประเด็นของการปฏิรูปงานราชทัณฑ์ของสำนักงานป้องกันยาเสพติดและปราบปรามอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC, 2011) ซึ่งจากการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นได้พบปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการเรือนจำดังกล่าวมาข้างต้น เพื่อให้การพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์สอดคล้องกับมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners: SMRs) หรือข้อกำหนดแมนเดลา (Nelson Mandela Rules, 2015) และหลักการพื้นฐานสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Basic Principles for the Treatment of Prisoners) คณะผู้วิจัยได้สรุปแนวทางการพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์ให้มีประสิทธิภาพ ดังนี้

1) การให้ความสำคัญกับการจัดการกับกลุ่มผู้ต้องขังในเรือนจำที่ติดเชื้อเอดส์ ซึ่งทุกเรือนจำยังคงให้อยู่ร่วมกันกับผู้ต้องขังอื่น ทำให้เกิดความเสี่ยงที่จะมีการแพร่เชื้อไปยังผู้ต้องขังอื่นได้ ด้วยลักษณะของการปฏิบัติที่ยังไม่มีการแยกผู้ต้องขังที่ติดเชื้อเอดส์และบางเรือนจำไม่ได้มีการจัดหาถุงยางอนามัยให้เพียงพอ กับผู้ต้องขังในเรือนจำไม่ว่าจะเป็นทางลับหรือเป็นการเปิดเผย ซึ่งหากไม่สามารถดูแลได้ทั่วถึงก็จะทำให้เกิดการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ได้จากการลักลอบมีเพศสัมพันธ์กันโดยไม่มีถุงยางอนามัยป้องกัน ดังนั้นจึงมีควรกำหนดนโยบายที่ชัดเจนมากขึ้นในแยกกลุ่มผู้ต้องขังที่ติดเชื้อเอดส์ออกจากผู้ต้องขังกลุ่มอื่น เหมือนดังตัวอย่างการจัดการแยกผู้ต้องขังที่ติดเชื้อเอดส์ของเรือนจำก้างในมาเลเซีย ซึ่งจะทำให้โอกาสเสี่ยงในการแพร่เชื้อโรคไปสู่ผู้ต้องขังคนอื่นๆ ได้ และควรมีการจัดหาถุงยางอนามัยที่เพียงพอให้กับผู้ต้องขัง ซึ่งในประเด็นนี้ยังมีการปฏิบัติที่แตกต่างกันในแต่ละเรือนจำ โดยบางเรือนจำก็ได้ดำเนินการประสานขอถุงยางอนามัยจากโรงพยาบาลในพื้นที่มาแจกจ่ายให้ผู้ต้องขังตามความเหมาะสม แต่บางเรือนจำก็ไม่ได้มีการดำเนินการจัดหาถุงยางมาให้ผู้ต้องขังให้เพียงพอโดยมีเหตุด้านระเบียบที่กำหนดห้ามให้มีเพศสัมพันธ์กันในเรือนจำ ถ้าหากมีการจัดหาถุงยางอนามัยเท่ากับเป็นการสนับสนุนให้ฝ่าฝืนระเบียบ จึงไม่มีการดำเนินการในส่วนนี้และทุกเรือนจำยังมีปัญหาในด้านงบประมาณในการจัดหาถุงยางเนื่องจากไม่มีการจัดสรรงบประมาณจากกรมราชทัณฑ์ นอกจากนี้การที่ปล่อยให้ผู้ต้องขังเพศที่สามอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังชายทั่วไปมีความเสี่ยงอย่างมากในการที่จะมีการแพร่ระบาดของโรคเอดส์จากการมีเพศสัมพันธ์ทั้งที่สมัครและไม่สมัคร แม้จะไม่ได้มีการกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนไว้ แต่การให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการเรือนจำให้เกิดความปลอดภัยแก่ผู้ต้องขังเพศที่สามนับเป็นสิ่งจำเป็นอีกประการหนึ่ง (UNODC, 2009)

2) การให้ความสำคัญในการดูแลด้านสุขภาพจิตให้กับผู้ต้องขัง โดยทั่วไปผู้ต้องขังทุกคนจะมีความเครียดเมื่อเข้าสู่เรือนจำเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว แต่จะมีผู้ต้องขังบางกลุ่มที่จะมีความเครียดมากกว่าคนอื่น โดยกลุ่มนี้จะมีอาการเครียดหรืออาการจิตเวชที่ชัดเจน โดยในแต่ละเรือนจำจะมีผู้ต้องขังที่มีอาการประเภนี้ประมาณ

50-60 คน แม้บางเรือนจำจะมีนักจิตวิทยาประจำอยู่ แต่มีเพียง 1 คนเท่านั้น บางเรือนจำไม่มีนักจิตวิทยาที่จะช่วยดูแลผู้ต้องขังที่มีอาการทางจิตเลย โดยในแก้ไขปัญหของแต่ละเรือนจำจะมีการขอสนับสนุนความช่วยเหลือจากโรงพยาบาลปทุมธานีในพื้นที่ส่งจิตแพทย์ให้เข้ามาช่วยตรวจและดูแลผู้ต้องขังเป็นเชิงคราว ซึ่งอาจจะทำให้มีการดูแลไม่ทั่วถึงเพียงพอและต่อเนื่อง ดังนั้น เรือนจำควรมีจำนวนนักจิตวิทยาที่เพียงพอเพื่อดูแลผู้ต้องขังที่มีอาการจิตเวช และร่วมทำกิจกรรมอื่นๆ ในการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังด้วย ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินการมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นหากมีนักจิตวิทยาเข้าร่วมด้วย โดยในเรือนจำกาจของมาเลเซียมีนักจิตวิทยา จำนวน 2 คนประจำในเรือนจำ

3) การเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการทางด้านสุขภาพ เนื่องจากการบริการทางการแพทย์ในปัจจุบันเรือนจำทุกแห่งต้องขอความช่วยเหลือจากโรงพยาบาลในพื้นที่เพราะไม่มีแพทย์ และเครื่องมือที่เป็นของราชทัณฑ์เอง เรือนจำบางแห่งในบางครั้งก็มีปัญหาในจัดหาแพทย์ที่จะเข้ามาช่วยตรวจรักษาผู้ต้องขังในเรือนจำดังที่พบในเรือนจำพิเศษพัทยา ดังนั้นในการแก้ไขปัญหานี้จึงมีข้อเสนอแนะให้มีการจัดตั้งโรงพยาบาลราชทัณฑ์ประจำเขตขึ้นในแต่ละเขตเพื่อรองรับผู้ต้องขังที่ป่วยที่มีจำนวนมากในแต่ละเขต ซึ่งหากมีโรงพยาบาลราชทัณฑ์ประจำเขตแล้วจะทำให้สามารถดูแลผู้ต้องขังในเรือนจำภายในเขตได้อย่างทั่วถึง โดยไม่ต้องพึ่งพาโรงพยาบาลในพื้นที่เพียงอย่างเดียว โดยจากการเก็บข้อมูลในเรือนจำกาจในมาเลเซีย สถานพยาบาลในเรือนจำเป็นเหมือนโรงพยาบาลขนาดเล็กที่มีแพทย์ พยาบาลและเครื่องมือสำหรับตรวจรักษาพยาบาล ซึ่งทำให้สามารถตรวจรักษาอาการเจ็บป่วยที่ไม่รุนแรงมากได้โดยไม่ต้องขอความช่วยเหลือจากโรงพยาบาลนอกเรือนจำ และนอกจากนี้การจัดตั้งโรงพยาบาลในเขตมีประโยชน์ในการจัดการด้านความมั่นคงและการป้องกันการหนีของผู้ต้องขังได้ง่ายขึ้น โดยผู้ป่วยที่ป่วยหนักต้องเข้ารับรักษาตัวในโรงพยาบาลจะต้องใช้เจ้าหน้าที่ผู้คุมในอัตราเจ้าหน้าที่สองคนต่อผู้ป่วยหนึ่งคน ซึ่งในแต่ละเรือนจำจะมีผู้ต้องขังที่ต้องรักษาที่โรงพยาบาลประมาณ 4-10 คน ทำให้ต้องใช้เจ้าหน้าที่ไปควบคุมจำนวนหนึ่ง บางเรือนจำอาจจะใช้ประมาณร้อยละ 40 ของเจ้าหน้าที่ส่วนควบคุม ซึ่งทำให้เจ้าหน้าที่ขาดแคลนในการทำกิจกรรมอื่นๆ โดยหากมีโรงพยาบาลราชทัณฑ์ประจำเขตก็ไม่จำเป็นต้องใช้เจ้าหน้าที่ผู้คุมในจำนวนที่มากในการควบคุมเพราะโรงพยาบาลสามารถที่จะมีระบบการรักษาความปลอดภัยในบริเวณโรงพยาบาลได้

4) การจัดหาให้มีปริมาณเพียงพอในการใช้ในห้องน้ำและใช้ในการอาบน้ำ จากการที่บางเรือนจำมีการจำกัดการใช้น้ำในการอาบน้ำและการใช้น้ำในห้องส้วมในเรือนนอน อาจจะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และสุขภาพของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะการมีน้ำที่จำกัดในห้องน้ำบนเรือนนอน ที่จะส่งผลทำให้ห้องส้วมเกิดกลิ่นเหม็นรบกวนความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังในเรือนนอน และผู้ต้องขังไม่สามารถใช้ห้องส้วมได้เพราะไม่มีน้ำในการล้างหรือราดส้วม อาจจะทำให้เกิดอาการท้องผูกได้ ดังนั้นจึงควรจัดหาน้ำให้เพียงพอตลอด 24 ชั่วโมงสำหรับการใช้ในห้องส้วมบนเรือนนอน เพื่อให้มีความสะอาดถูกสุขลักษณะของห้องส้วมในเรือนนอนซึ่งความสะอาดและความถูกสุขอนามัยเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ควรให้ความสำคัญ โดยแนวทางการปฏิบัติมาตรฐานสากลได้ให้

ความสำคัญกับความสะอาดในเรือนจำเป็นอย่างมาก ซึ่งเรือนจำในไทยส่วนใหญ่สามารถดำเนินการได้ตามมาตรฐานนี้รวมทั้งเรือนจำกাজังในมาเลเซียด้วยเช่นเดียวกัน

5) การแยกผู้ต้องขังที่รอการพิจารณาต้องแยกจากผู้ต้องขังที่ต้องคำพิพากษาแล้วให้ชัดเจน เนื่องจากยังมีเรือนจำบางแห่งที่ยังไม่มีความพร้อมในการแยกผู้ต้องขังที่รอการพิจารณาคดีออกจากผู้ต้องขังเด็ดขาดที่ได้รับการพิพากษาลงโทษแล้ว เนื่องจากลักษณะของเรือนจำไม่เอื้ออำนวย โดยเฉพาะเรือนจำที่มีโครงสร้างแบบเดิมที่มีแดนเดียว หากไม่มีการจัดการที่ดีก็จะดำเนินการได้ยาก

6) การพัฒนาปรับปรุงการนอนพักนอนของผู้ต้องขังให้มีความเหมาะสมมากขึ้น แม้เรือนจำในปัจจุบันจะมีจำนวนผู้ต้องขังจำนวนมากทำให้ยากที่จะดำเนินการให้มีเตียงนอนแยกเป็นเอกเทศหรือมีพื้นที่ว่างในการนอน แต่เรือนจำสามารถปรับปรุงสิ่งแวดล้อมในเรือนนอนได้ เช่น การเปลี่ยนที่นอนจากผ้าห่มผืนเดียวเป็นที่นอนยาวพาราเหมือนในเรือนจำกাজังมาเลเซียที่มีการแจกที่นอนสำหรับผู้ต้องขังทุกคนเมื่อตอนแรกที่เข้ามาในเรือนจำ หรือการลดแสงสว่างลงในขณะนอนหลับพักผ่อนแล้วเพิ่มการรักษาความปลอดภัยด้วยการติดกล้องวงจรปิดแบบอินฟราเรดที่สามารถมองเห็นในความมืดได้ แทนการเปิดไฟสว่างในเรือนนอนที่ทำให้ต้องเสียค่าไฟฟ้าในแต่ละเดือนจำนวนมาก การนำกล้องอินฟราเรดมาใช้ อาจจะเป็นทางเลือกที่ดีในการประหยัดค่าใช้จ่ายในระยะยาวการเปิดไฟในเรือนนอนตลอดคืนทั้งนี้เพื่อเหตุผลด้านความปลอดภัย แต่กลายเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้ต้องนอนไม่หลับหรือนอนหลับไม่สนิท และยังเป็นการเพิ่มค่าใช้จ่ายสำหรับค่าไฟฟ้า เช่น ในเรือนจำพิเศษพัตยามีค่าไฟฟ้าประมาณเดือนละ 270,000 บาท

7) เรือนจำควรให้ความสำคัญกับการออกกำลังกายของผู้ต้องขัง อันเป็นการฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายที่สำคัญอย่างหนึ่ง แม้ผู้ต้องขังจะมีจำนวนมากแต่ควรจะมีจัดกิจกรรมการออกกำลังกาย หรือการกายบริหารให้ผู้ต้องขังได้ทำเป็นประจำตามความเหมาะสม ซึ่งหากจะดำเนินการเป็นระยะเหมือนการดำเนินการของเรือนจำกাজังในมาเลเซียก็สามารถทำได้ โดยในระยะแรกผู้ต้องขังเข้ามาจะเน้นการพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจ และบุคลิกภาพก่อนจึงจะเข้าสู่การฝึกอบรมให้ความรู้และการฝึกอาชีพโดยในปัจจุบันเรือนจำของไทยจะทำทั้งสามส่วนไปพร้อมๆ กันไม่ได้แยกเป็นระยะชัดเจนเหมือนในเรือนจำกাজัง

8) ควรปรับเปลี่ยนไม่ให้มีการลงโทษทางวินัยทางวินัยด้วยการตัดการเยี่ยมญาติ ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการปฏิบัติมาตรฐานสากล ข้อกำหนดแมนเดล่าข้อที่ 43 ที่กำหนดไว้ว่า การลงโทษทางวินัยหรือมาตรการจำกัดเสรีภาพใด ๆ ต้องไม่รวมถึงการห้ามติดต่อกับครอบครัว การจำกัดช่องทางในการติดต่อกับครอบครัวอาจกระทำได้เฉพาะในช่วงเวลาที่จำกัด และเฉพาะเท่าที่จำเป็นเพื่อการดูแลให้เกิดความสงบเรียบร้อยเท่านั้น

9) ควรพัฒนาปรับปรุงห้องน้ำบนเรือนนอนที่เป็นแบบเปิดเผยครึ่งตัวไม่มีประตูปิดเปิด ซึ่งมีลักษณะที่ประเจิดประเจ้อ เป็นการลดรอนสิทธิส่วนบุคคลอย่างชัดเจน ซึ่งในการใช้ห้องน้ำแบบเปิดเผยนี้มีเหตุผล

ในด้านการรักษาความปลอดภัย เช่น การแอบทำร้ายกันของผู้ต้องขัง การแอบฆ่าตัวตายหรือแอบทำผิดวินัย เป็นต้น แต่ในปัจจุบันมีสามารถนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการตรวจอาชญาเพื่อป้องกันการแอบนำอาวุธมาทำร้ายร่างกายบนเรือนนอน หรือการใช้กล้องวงจรปิดในบริเวณห้องน้ำเพื่อตรวจสอบดูแลความเรียบร้อยปลอดภัย น่าจะมีความเหมาะสมมากกว่าการเปิดห้องน้ำให้ผู้ต้องขังทุกคนได้เห็น

10) การพัฒนาระบบการรักษาความปลอดภัยของผู้ร้องเรียนหรือแจ้งเบาะแสภายในเรือนจำ รวมทั้งระบบการเข้าถึงข้อมูลการร้องเรียนของผู้ต้องขังให้มีเฉพาะผู้บัญชาการเรือนจำที่สามารถเข้าถึงได้คนเดียว ทั้งนี้เนื่องจากบางเรือนจำยังไม่ระบบการร้องเรียนที่เป็นมาตรฐานและบางเรือนจำการร้องเรียนยังไม่มีช่องทางที่จะไปถึงผู้บริหารเรือนจำโดยตรง หรือการเพิ่มช่องทางการร้องเรียนผ่านญาติเหมือนในเรือนจำกาจังของมาเลเซีย

11) การพัฒนาการตรวจสอบภายนอกให้ครอบคลุมมาตรฐานการปฏิบัติโดยเฉพาะในด้านหลักสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง ซึ่งในปัจจุบันมีการตรวจสอบจากภายนอกเพียงบางด้าน เช่น อาหาร เป็นต้น ยังขาดการตรวจสอบด้านมาตรฐานด้านการบริการสุขภาพ มาตรฐานการออกกำลังมาตรฐานการฝึกวิชาชีพ มาตรฐานการติดตามประเมินผล เป็นต้น

5.2.2 การบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขัง

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพปัญหาในการดำเนินการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังในเรือนจำภายใต้การวิจัยสามารถนำมาวิเคราะห์เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขังให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ได้ดังนี้

1) การพัฒนาระบบวิธีการสอนจริยธรรม/ธรรมะหรือหลักศาสนา ที่จัดให้กับผู้ต้องขังด้วยความสมัครใจ ไม่ใช่เข้าร่วมกิจกรรมเพราะโดนบังคับหรือเพื่อหวังประโยชน์ในการลดวันลงโทษเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้เนื่องจากหากผู้ต้องขังไม่ได้มีความเต็มใจในการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาหรือจริยธรรมก็ไม่ได้ทำให้ผู้ต้องขังได้รับการพัฒนาจิตใจอย่างแท้จริงเพราะการเข้าร่วมเกิดจากการบังคับหรือเป็นการหวังผลประโยชน์ตอบแทน ไม่ได้ซาบซึ้งกับคำสอนหรือกิจกรรมที่ทำก็ไม่ได้เกิดประโยชน์แต่อย่างใด ซึ่งหากผู้ต้องขังบางคนไม่มีความเชื่อทางด้านศาสนาหรือจริยธรรมก็ยากที่จะเปลี่ยนแปลงหรือกล่อมเกลียดด้วยวิธีการทางจริยธรรมหรือศาสนา ซึ่งอาจจะใช้วิธีการอื่นที่มีประสิทธิภาพมากกว่าในการฟื้นฟูผู้ต้องขังเหล่านั้น โดยวิธีการที่ใช้ในการพัฒนาจิตใจและบุคลิกภาพ รวมทั้งพฤติกรรมได้อาจจะเน้นการฝึกวินัยหรือการใช้โปรแกรมที่สร้างความมั่นใจและการสร้างคุณค่าในตัวเองเหมือนในเรือนจำกาจังของมาเลเซีย ทั้งนี้เนื่องจากผู้ต้องขังในเรือนจำกาจังมีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติและศาสนา ทำให้ไม่สามารถที่จะนำกิจกรรมทางศาสนาใดกิจกรรมหนึ่ง เช่น การสวดมนต์นั่งสมาธิ เป็นต้น มาใช้กับผู้ต้องขังทุกคนได้เหมือนในเรือนจำไทย จึงมีการพัฒนาจิตใจด้วยกิจกรรมอื่นแทนส่วนกิจกรรมทางศาสนาจะเป็นเพียงกิจกรรมเสริมให้ผู้ต้องขังเข้าร่วมตามความสมัครใจหรือตามความศรัทธาเท่านั้น หลักคำสอนทางศาสนาที่มี

การนำความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์แทรกอยู่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการกระทำความผิด โดยสังคมที่คนกลัวจะตกนรกกันมากจะก่ออาชญากรรมน้อยลง ขณะที่สังคมที่มีคนที่พร้อมจะทำความดีเพื่อขึ้นสวรรค์จำนวนมาก กลับจะมีจำนวนอาชญากรรมมาก ทั้งนี้ก็เพราะสังคมที่เชื่อเรื่องสวรรค์มักจะผูกโยงกับการให้อภัยหรือการให้ออกาสกับคนที่ทำผิด เพราะเป็นรูปแบบหนึ่งของการทำความดี (Shariff & Rhemtulla, 2012) ดังนั้นการฝึกอบรมทางศาสนาจึงส่วนสำคัญที่จะช่วยให้คนไม่กล้าที่จะกระทำความผิดโดยเน้นไปที่การชี้ให้เห็นเรื่องของผลเสีย/บาป/นรก ซึ่งแนวคิดเรื่องนรกเป็นส่วนที่สอดคล้องกับแนวคิดอาชญาวิทยาดั้งเดิม โดยความเชื่อเรื่องนรกจะเป็นส่วนที่จะเพิ่มน้ำหนักให้กับส่วนของความเจ็บปวด/ผลเสียในกระบวนการชั่งน้ำหนักทางความคิดระหว่างผลดีกับผลเสียจากการที่จะลงมือทำ โดยผู้ที่มีความเชื่อในเรื่องนรกมากก็จะทำให้น้ำหนักผลเสียมากตามไปด้วย

2) การส่งเสริมให้มีโปรแกรมด้านการดูแลสุขภาพจิตให้กับผู้ต้องขัง ซึ่งผู้ต้องขังมักจะมีปัญหาด้านสุขภาพจิตมากกว่าคนทั่วไปโดยธรรมชาติ โดยเฉพาะผู้ที่กระทำความผิดประจำหากไม่ได้รับการเยียวยาทางจิตที่ถูกต้องก็จะไม่สามารถกลับสู่สังคมปกติได้ ดังนั้น โปรแกรมการดูแลสุขภาพจิตที่เพียงพอและต่อเนื่องจึงมีความจำเป็นในการพัฒนาระบบการดูแลสุขภาพจิตของผู้ต้องขังในเรือนจำให้เหมาะสมมากขึ้น โดยหากจะสามารถจัดกิจกรรมได้ก็จำเป็นจะต้องมีเจ้าหน้าที่เรือนจำที่เป็นนักจิตวิทยาที่เพียงพอในแต่ละเรือนจำซึ่งในปัจจุบันเรือนจำบางแห่งของไทยยังไม่มีนักจิตวิทยาประจำอยู่ในเรือนจำ หรือบางเรือนจำที่มิ้นักจิตวิทยาประจำอยู่ก็มีเพียงหนึ่งคน ซึ่งเมื่อคิดสัดส่วนต่อผู้ต้องขังแล้วยังมีจำนวนน้อยเกินไป ควรจะมีนักจิตวิทยาในเรือนจำแต่ละแห่งอย่างน้อย 2 คน เพื่อให้สามารถสลับสับเปลี่ยนและช่วยกันปฏิบัติหน้าที่ได้ ซึ่งจะทำให้ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น การให้ความสำคัญกับสภาพทางจิตใจของผู้ต้องขังเป็นสิ่งที่จำเป็นเนื่องจากจำนวนผู้ต้องขังที่มีปัญหาทางจิตในเรือนจำมีจำนวนมากขึ้น และการป่วยทางจิตเป็นอันตรายต่อสังคมเมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษออกไปจึงจำเป็นต้องรักษาให้หายก่อนจะปล่อยตัวพ้นเรือนจำ รวมทั้งจะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ในเรือนจำ ความเสี่ยงในการฆ่าตัวตาย หรือทำร้ายตัวเอง และการเข้าร่วมกิจกรรมการบำบัดฟื้นฟูของเรือนจำ (UNODC, 2009)

3) การให้ความสำคัญกับโปรแกรมด้านการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด เนื่องจากการติดยาเสพติดเป็นสาเหตุหนึ่งของการติดอยู่ในวงจรอาชญากรรมและการกระทำความผิดซ้ำ ทำให้ไม่สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างคนปกติทั่วไป จึงควรมีการให้ความสำคัญกับผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดให้เลิกยาให้ได้ก่อนพ้นโทษออกไปและควรมีการติดตามผลหลังจากมีการปล่อยตัวออกไปแล้วโดยร่วมกับหน่วยงานทางสังคม (UNODC 2012) โดยการดำเนินการในเรือนจำปัจจุบันยังไม่มีประสิทธิภาพในการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังเท่าที่ควร โดยวิธีการหนึ่งที่สามารถนำมาพัฒนาโปรแกรมการฟื้นฟูได้โดยการนำวิทยากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการบำบัดฟื้นฟู เช่น นักจิตวิทยา เป็นต้น เข้ามาช่วยในกิจกรรมการบำบัด

4) การส่งเสริมผู้ต้องขังด้านการศึกษา โดยการส่งเสริมการศึกษาพื้นฐาน (ระดับประถมถึงมัธยมปลาย) การศึกษาในระดับสูง (ระดับมหาวิทยาลัย) ควรมีแรงจูงใจให้ผู้ต้องขังเข้ารับการศึกษาในทุกระดับ

โดยเฉพาะผู้ต้องขังที่ยังไม่จบการศึกษาภาคบังคับ เรือนจำบางแห่งมีจำนวนผู้สนใจเข้าเรียนภาคบังคับน้อยแม้ว่าจะได้รับการเรียนฟรี แต่ในบางเรือนจำมีผู้ต้องขังเข้ารับการศึกษามาก เช่น เรือนจำพิเศษพัทยา ทั้งนี้เพราะเรือนจำพิเศษพัทยามีการจูงใจให้ผู้ต้องขังเข้าศึกษาในหลักสูตรต่างๆ เพื่อนำไปใช้ในการเลื่อนขั้นนักโทษและการขอวันลดโทษได้ ทำให้มีผู้ต้องขังสมัครใจเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา ธรรมศึกษา และระดับมหาวิทยาลัยในจำนวนที่มากกว่าเรือนจำอื่น นอกจากนี้ควรมีการอนุญาตให้นำหนังสือเรียนขึ้นไปในเรือนนอนเพื่อที่จะสามารถอ่านทบทวนหรือศึกษาหาความรู้ในช่วงเวลาที่อยู่ในเรือนนอน ซึ่งมีระยะเวลาตั้งแต่ 16.00-21.00 น. รวมเวลาประมาณ 5 ชั่วโมงก่อนเข้านอน ซึ่งในปัจจุบันทุกเรือนจำห้ามนำหนังสือทุกประเภทขึ้นไปบนเรือนนอน ทำให้ตัดโอกาสในการอ่านหนังสือตำรา โดยผู้ต้องขังทุกคนในตอนกลางวันจะมีการกิจที่ต้องทำทั้งวัน จะมีเวลาว่างในการอ่านหนังสือก็ต่อเมื่อขึ้นไปบนเรือนนอนเท่านั้น โดยมีตัวอย่างที่ดีจากเรือนจำกาจของมาเลเซีย ที่อนุญาตให้ผู้ต้องขังสามารถนำหนังสือเข้าไปอ่านในห้องนอนได้ในช่วงเวลากลางคืน การศึกษาเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้ผู้ต้องขังสามารถดำเนินชีวิตได้ในสังคมปกติโดยการศึกษาสามารถช่วยในการช่วยเหลือให้ผู้ต้องขังในการลดการกระทำผิดซ้ำ พัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต และทักษะการทำงาน ในช่วงตั้งแต่ปี ค.ศ. 1998 ซึ่งผู้ต้องขังที่เข้าร่วมในโปรแกรมมีทัศนคติที่ดีขึ้นต่อการเรียนและเห็นความสำคัญการศึกษาซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นในการที่จะไม่ต้องกลับมาอยู่ในเรือนจำอีก การเข้าร่วมร่วมโปรแกรมทำให้ผู้ต้องขังใช้เวลาให้เกิดประโยชน์มากขึ้นโดยการอ่านหนังสือ ไม่ไปสร้างปัญหาในระหว่างอยู่ในเรือนจำและเป็นการหลีกเลี่ยงการประณามจากสังคมเมื่อพ้นโทษ ทำให้สามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้ตามปกติได้ง่ายขึ้น (Anders & Noblit, 2011; Axelsson, 2012) โปรแกรมด้านการศึกษาและการฝึกอาชีพ เช่น การส่งเสริมการศึกษาพื้นฐาน (ระดับมัธยมศึกษา) การศึกษาในระดับสูง (ระดับมหาวิทยาลัย) การฝึกอบรมอาชีพตามความต้องการของตลาดการจ้างงาน เป็นต้น โดยวิธีการที่นำมาใช้และประสบความสำเร็จในหลายประเทศ เช่น ออสเตรเลีย เยอรมัน ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ โปรตุเกส สวีเดน และอังกฤษ (UNODC, 2012) โดยในอังกฤษมีมาตรการในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง มีการจัดการศึกษาตั้งแต่ผู้ไม่รู้หนังสือจนถึงระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งมีการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังสอบเทียบวุฒระดับประกาศนียบัตรจากสถาบันภายนอกได้ (สืบวงศ์ พิทักษ์ธรรม, 2554)

5) การส่งเสริมผู้ต้องขังด้านทักษะทางวิชาชีพและประสบการณ์ทำงาน ควรมีการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังเฉพาะที่ถูกตัดสินลงโทษแล้ว (ไม่รวมผู้ที่รอการพิจารณาของศาล) ได้ทำงานในส่วนที่ตัวเองสนใจและลักษณะงานที่ใกล้เคียงกับสังคมด้านนอกเรือนจำ รวมทั้งควรได้รับค่าจ้างในการทำงานในเรือนจำตามความเหมาะสม (ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อที่ 8,71, 76) โดยหลักการหลักของการส่งเสริมอาชีพก็เพื่อให้ผู้ต้องขังพ้นโทษไปมีงานทำ ซึ่งจะทำให้ผู้ต้องขังมีที่พัก มีความมั่นคงทางการเงิน สามารถช่วยสนับสนุนครอบครัวได้ มีความมั่นใจในตัวเอง มีเพื่อนในสังคม และห่างไกลจากอาชญากรรม โดยการฝึกอาชีพในเรือนจำยังไม่เหมาะสมกับยุคสมัยหรือสภาพสังคมในปัจจุบัน ทำให้ผู้ต้องขังไม่สามารถที่จะนำไปใช้ในการประกอบอาชีพได้จริงเมื่อพ้นโทษ ทั้งนี้การให้

ผู้ต้องขังฝึกอาชีพทางผู้บริหารเรือนจำบางแห่งมองเพียงว่าเป็นการให้ผู้ต้องขังได้ใช้เวลาว่างให้หมดไปโดยไม่ต้องคิดมากเพราะมีอะไรเพื่อฆ่าเวลาเท่านั้น โดยไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อการสร้างทักษะทางอาชีพให้กับผู้ต้องขังอย่างแท้จริง การฝึกอบรมวิชาชีพหรือการทำงานในระหว่างอยู่ในเรือนจำมีผลทำให้ผู้ต้องขังมีทัศนคติที่ดีขึ้นในการดำเนินชีวิต มีแนวโน้มที่ดีในการบำบัดฟื้นฟูพฤติกรรม มีรายได้ในการเลี้ยงชีพ/เลี้ยงดูครอบครัว และเป็นการการเคารพตัวเองจากการได้พิสูจน์ตัวเองในการทำงาน (Peled-Ladkov & Timor, 2018) โปรแกรมการฝึกอาชีพตามความต้องการของตลาดการจ้างนำมาใช้และประสบความสำเร็จในหลายประเทศ เช่น ออสเตรเลีย เยอรมัน ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ โปรตุเกส สวีเดน และอังกฤษ เช่น มีการเรียนแบบอิเล็กทรอนิกส์ (e-learning) เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพในออสเตรเลีย (Telfi Project) และในสหภาพยุโรป (EQUAL) นอกจากนี้เรือนในหลายประเทศประสบความสำเร็จในการสร้างอาชีพและรายได้ให้กับผู้ต้องขัง เช่น เรือนจำดิฮาร์ในอินเดีย ที่มีการนำผู้ต้องขังไปทำงานในอุตสาหกรรมเบเกอร์รี่ การผลิตเสื้อผ้า งานเฟอร์นิเจอร์ การผลิตกระดาษ เป็นต้น (UNODC, 2012) การฝึกอบรมอาชีพจะต้องมีความสอดคล้องกับยุคสมัยและความต้องการของสังคม (ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด และทองใหญ่ อัยยวรรกาล, 2558; Breazzano, 2009)

6) การจัดหลักสูตรฝึกอบรมวิชาชีพที่เหมาะสมให้กับผู้ต้องขังซึ่งควรมีระยะเวลาที่สามารถเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นในการประกอบอาชีพนั้นได้จริง อันเป็นคุณสมบัติที่สามารถให้ใบประกาศนียบัตรรับรองได้ โดยการออกใบประกาศนียบัตรรับรองต้องออกโดยหน่วยงานที่ทำการฝึกอาชีพให้ ไม่ใช่เรือนจำเป็นผู้ออกให้ นอกจากนี้การลงชื่อในใบรับรองการประกอบอาชีพจะต้องไม่ระบุว่าเป็นนักโทษชาย (นช.) นำหน้าชื่อ-สกุลผู้ต้องขังเพราะจะเป็นเหมือนการตีตราว่าผู้ต้องขังเป็นคนที่ไม่มีดีมีดราบาป ทำให้หางานได้ยาก และไม่ได้เป็นการสร้างความภูมิใจและการเคารพในตัวเองแต่อย่างใด ดังนั้นในการฝึกอบรมวิชาชีพควรมีการจัดอบรมในลักษณะที่สามารถออกใบรับรองให้ได้ เช่น มีระยะเวลาที่นานตามหลักสูตรทั่วไป มีการฝึกปฏิบัติและทดสอบการปฏิบัติ มีการวัดผลอย่างจริงจัง มีการออกใบรับรองให้จากหน่วยงานที่จัดฝึกอบรม เป็นต้น

7) การจัดการฝึกอบรมวิชาชีพควรแสวงหาความร่วมมือจากภาคสังคม/ภาคประชาชนเพื่อเข้ามาช่วยในการจัดการฝึกอบรมอาชีพ ทั้งนี้หากจะรอเพียงงบประมาณจากส่วนกลางน่าจะมีโอกาสน้อยที่จะได้รับการสนับสนุน โดยการช่วยเหลือจากภาคสังคม/ภาคประชาชนในการฝึกอาชีพอาจจะเป็นการฝึกอาชีพในท้องถิ่น เช่น ในเรือนจำกลางขอนแก่นที่มีความร่วมมือกับคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เข้ามาฝึกสอนศิลปะพื้นบ้านให้กับผู้ต้องขังในเรือนจำ จนสามารถจัดตั้งวงดนตรีพื้นบ้านหมอลำชื่อวง “ฟ้างามขามแก่น” ซึ่งผู้ต้องขังหลายคนที่ได้รับการฝึกฝนสามารถที่จะทำการแสดงได้อย่างดีเยี่ยมและเป็นที่ยอมรับจนมีวงดนตรีหมอลำระดับประเทศของกองทัพเรือร่วมวงดนตรีเมื่อพ้นโทษ หรือการให้สาธารณะสุขจังหวัดเข้ามาช่วยในการฝึกอบรมการนวดแผนไทยในเรือนจำกลางขอนแก่น โดยจัดให้มีการอบรมนานถึง 150 ชั่วโมง มากกว่าที่มีการฝึกอบรมโดยทั่วไปด้านนอกและให้สาธารณะสุขจังหวัดเป็นผู้ออกใบรับรองให้เมื่อผ่านการทดสอบตามมาตรฐานได้ หรือใช้

วิธีการสร้างแรงจูงใจที่เป็นตัวเงินแก่นายจ้าง สำหรับในบริบทดังเช่นสังคมไทยนั้น ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าทัศนคติของสังคมที่มีต่อผู้เคยถูกคุมขังยังคงเป็นไปในเชิงลบอย่างยิ่ง การสร้างแรงจูงใจที่เป็นตัวเงินจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่สำคัญที่จะช่วยเสริมให้กระบวนการสนับสนุนให้ผู้ถูกคุมขังกลับคืนสู่สังคมได้ และไม่กลับมากระทำความผิดซ้ำมีประสิทธิผลยิ่งขึ้น โดยมีตัวอย่างมาตรการของรัฐบาลในประเทศสหรัฐอเมริกาในรูปแบบต่างๆ ที่ให้กับนายจ้างในการจ้างผู้ผ่านการคุมขัง ประกอบด้วยแนวทางที่สำคัญ 2 แนวทาง คือ ในแนวทางแรกเป็นการให้สิทธิประโยชน์ในการลดหย่อนภาษีแก่องค์กรที่ยินยอมพร้อมใจจ้างพนักงานที่เป็นผู้เคยถูกคุมขัง และในแนวทางที่สองเป็นการที่รัฐทำประกันความเสียหายให้กับองค์กรที่พร้อมจ้างพนักงานที่เป็นผู้เคยถูกคุมขัง (Sarmiento, 2011) นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างที่ดีจากเรือนจำกาจังของมาเลเซียที่ได้มีการทำข้อตกลงกับหน่วยงานภาคเอกชน บริษัทต่างๆ ให้เข้ามาช่วยเหลือในการฝึกอาชีพและให้โอกาสผู้ต้องขังได้ทำงาน นอกจากนี้ยังมีการนำผู้ต้องขังไปฝึกหัดขับรถและสอบใบขับขี่ เพื่อให้สามารถเป็นช่องทางในการเข้ารับจ้างสร้างรายได้ในการเลี้ยงชีพอีกช่องทางหนึ่ง รวมทั้งเรือนจำสิงคโปร์และญี่ปุ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมขององค์กรและบริษัทเอกชนในการสร้างอาชีพให้กับผู้ต้องขัง (ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด และทองใหญ่ อัยยะวรากุล, 2558)

8) การพัฒนาแนวทางในการเตรียมความพร้อมก่อนการปล่อยตัวผู้ต้องขังทั้งนี้เพื่อให้ผู้ต้องขังออกไปใช้ชีวิตในสังคมหลังพ้นโทษได้อย่างปกติไม่ต้องกลับไปกระทำความผิดซ้ำ แม้ในปัจจุบันจะมีนโยบายในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวสำหรับผู้ต้องขังในช่วง 6 เดือนก่อนครบกำหนด แต่ในการปฏิบัติในเรือนจำยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ ผู้ต้องขังบางคนก็ยังไม่เคยเข้าร่วมการอบรมก่อนปล่อยแม้จะพ้นโทษในอีก 4 เดือน หรือในการจัดการฝึกอบรมยังมีเนื้อหาที่ไม่เป็นไปตามความต้องการของผู้ต้องขังอย่างแท้จริง ดังนั้น ในการดำเนินการฝึกอบรมก่อนปล่อยควรอยู่บนพื้นฐานความต้องการของผู้ต้องขังแต่ละคน ซึ่งในแต่ละพื้นที่ผู้ต้องขังจะมีความต้องการที่แตกต่างกัน โดยหากใช้โปรแกรมที่ถูกกำหนดมาจากส่วนกลางทั้งหมดทุกเรือนจำ ก็ยากที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการช่วยเหลือผู้ต้องขังเมื่อพ้นโทษได้ (ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด และทองใหญ่ อัยยะวรากุล, 2558) ดังนั้นการเตรียมความพร้อมของผู้ต้องขังควรเน้นความต้องการของผู้ต้องขังเป็นหลักปรับเปลี่ยนแนวทางการเตรียมความพร้อมให้เน้นการมีส่วนร่วม (Participatory approach) จากผู้ต้องขังโดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้ต้องขังที่พึงได้รับภายหลังจากการได้รับการปล่อยตัวเป็นสำคัญ

9) การสร้างรายได้และเงินออมให้กับผู้ต้องขังในขณะต้องโทษในเรือนจำโดยแนวทางนี้เป็นข้อเสนอแนะจากข้อมูลที่ผู้ต้องขังทุกคนต้องการที่จะมีเงินทุนจำนวนหนึ่งในการประกอบอาชีพตามที่ตัวเองถนัดหรือได้รับการฝึกฝนทางวิชาชีพมา เช่น การทำร้านเสริมสวย การทำเกษตรกรรม การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ซึ่งหากผู้ต้องขังมีเงินลงทุนก็จะสามารถเริ่มต้นใหม่ได้ด้วยดี โดยไม่ต้องกลับไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดอีก โดยในเรือนจำมีแรงงานจำนวนมากที่สามารถนำมาใช้ในการทำงานต่างๆ ได้ และสามารถทำให้ผู้ต้องขังสามารถมีเงินเก็บจำนวนหนึ่งเมื่อพ้นโทษ จากการทำงานรับจ้างในขณะอยู่ในเรือน โดยมีการกำหนดค่าตอบแทนที่เหมาะสมมากกว่าใน

ปัจจุบันที่ผู้ต้องขังทำงานต่างๆ ตามที่ได้รับมอบหมายแล้วได้เงินปันผลมาเดือนละ 10-100 บาท ซึ่งเป็นจำนวนที่น้อยเกินไปในการที่ทำการออมเพื่อนำมาใช้หลังการพ้นโทษได้ โดยในพื้นที่เรือนจำหลายแห่งยังมีความต้องการแรงงานที่ต้องใช้กำลังแรงงานจำนวนมาก เช่น การทำนา การตัดข้าวโพด การขุดลอกคลอง เป็นต้น ซึ่งสามารถทำงานและได้รับค่าตอบแทนตามอัตราค่าจ้างงานปกติเป็นรายวันได้ ซึ่งการสร้างรายได้ให้กับผู้ต้องขังระหว่างอยู่ในเรือนจำมีผลในทางบวกต่อการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังและกลับคืนสู่สังคม (Peled-Ladkov & Timor, 2018) หากจะพิจารณาแนวทางการปฏิบัติมาตรฐานสากล ได้มีกำหนดไว้ใน*ข้อกำหนด 103* ให้เรือนจำ

1. จัดให้มีระบบจ่ายค่าตอบแทนในการทำงานของผู้ต้องขังอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม
2. ภายใต้ระบบดังกล่าว ผู้ต้องขังต้องได้รับอนุญาตให้สามารถใช้บางส่วนของรายได้เพื่อซื้อหาสิ่งของเครื่องใช้ที่สามารถอนุญาตให้ได้เพื่อประโยชน์ของตนและให้สามารถส่งรายได้บางส่วนไปยังครอบครัวของตนได้ด้วย
3. ระบบดังกล่าวควรกำหนดให้ฝ่ายบริหารเรือนจำเก็บสะสมเงินรายได้จำนวนหนึ่งของผู้ต้องขังไว้เป็นเงินออม ทั้งนี้จะมีการส่งมอบเงินดังกล่าวให้กับผู้ต้องขังเมื่อได้รับการปล่อยตัว

ซึ่งจากข้อกำหนดดังกล่าวเป็นการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังมีรายได้และเงินออมในระหว่างการอยู่ในเรือนจำได้ ทั้งนี้เนื่องจากการค้นพบว่าเมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษออกมาแล้วมักจะไม่มีเงินสนับสนุนในการเลี้ยงชีพและดำเนินชีวิตได้ตามปกติในสังคม จึงหันกลับไปกระทำผิดซ้ำ ดังข้อมูลจากผู้ต้องขังที่ให้ข้อมูลการศึกษาครั้งนี้

สำหรับประเด็นปัญหาด้านค่าจ้างในการทำงานของผู้ต้องขัง ในปัจจุบันมีกฎหมายกำหนดอย่างชัดเจนห้ามไม่ให้ผู้ต้องขังได้รับค่าจ้างจากการทำงาน ตาม พ.ร.บ.ราชทัณฑ์ พ.ศ.2560 มาตรา 50 ได้กำหนดให้ผู้ต้องขังไม่มีสิทธิได้ค่าจ้างจากการทำงานที่ได้ทำแต่ในกรณีที่การทำงานที่ได้ทำไปนั้นก่อให้เกิดรายได้ซึ่งคำนวณเป็นราคาเงินได้ผู้ต้องขังอาจได้รับเงินรางวัลตอบแทนจากการทำงานนั้นได้และการคำนวณรายได้เป็นราคาเงินและการจ่ายเงินรางวัลให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวงซึ่งตัวบทกฎหมายดังกล่าวไม่เอื้อต่อการสร้างรายได้และเงินออมในระหว่างการเป็นผู้ต้องขัง ซึ่งเงินออมหรือเงินทุนในการเริ่มต้นชีวิตใหม่นอกเรือนจำนับเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งของผู้ต้องขังที่พ้นโทษออกมา เพราะหากมีเงินในการลงทุนทำธุรกิจหรือประกอบอาชีพที่สามารถจะสร้างรายได้ในการเลี้ยงชีพต่อไปในสังคมภายนอกได้ ผู้ต้องขังที่พ้นโทษแล้วก็ไม่คิดอยากจะทำผิดซ้ำและเข้าไปอยู่ในเรือนจำอีกครั้ง

นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะในการสร้างนิคมอุตสาหกรรมของราชทัณฑ์เองที่สามารถนำผู้ต้องขังทำงานในนิคมอุตสาหกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อให้ผู้ต้องขังได้ทำงานและมีรายได้ ทั้งนี้เนื่องจากผู้ต้องขังส่วนใหญ่เป็นวัยแรงงานที่สามารถใช้กำลังแรงงานได้อย่างเต็มที่ โดยในปัจจุบันมีบางเรือนจำที่ผู้ต้องขังไม่ได้ทำกิจกรรมอะไรในขณะที่อยู่ในเรือนจำ ซึ่งเป็นการสูญเสียแรงงานไปโดยไร้ประโยชน์ ซึ่งแนวทางนี้ผู้ต้องขังที่ให้ข้อมูลมีความเห็นด้วยอย่างยิ่งหากสามารถดำเนินการได้ นอกจากตัวผู้ต้องขังจะได้ประโยชน์แล้ว เรือนจำในแต่ละแห่งสามารถที่จะมี

รายได้ในการนำไปใช้การดำเนินการในกิจกรรมด้านอื่นๆ และการจัดสวัสดิการสำหรับดูแลเจ้าหน้าที่ในเรือนจำได้อีกด้วย โดยการดำเนินการตามแนวทางนี้เป็นการเปลี่ยนแนวคิดจากเดิมที่เป็นแบบมุ่งเน้นการลงโทษ หรือการให้ผู้ต้องขังได้รับทุกขุทรมาน ไปสู่การให้โอกาสและช่วยเหลืออย่างแท้จริง โดยให้มองว่าการให้ผู้ต้องขังมีรายได้สามารถตั้งตัวได้เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประชาชนโดยรวม โดยการช่วยไม่ให้ผู้ต้องขังที่พ้นโทษ

10) การส่งเสริมแนวทางการสร้างชุมชนจำลองสำหรับผู้ต้องขังที่จะถูกปล่อยตัวออกไปโดยเฉพาะ เพื่อเรียนรู้ในการอยู่ด้วยตัวเอง (Halfway house) เป็น เช่น House of Hope ในเรือนจำเกาหลีสใต้ Crossroads Adult Transition Center ในเรือนจำของมลรัฐอิลลินอยด์ (UNODC, 2012) เป็นการเตรียมผู้ต้องขังให้สามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติในสังคมก่อนการปล่อยตัวพ้นเรือนจำ ซึ่งผู้ต้องขังเมื่ออยู่ในเรือนจำเป็นเวลานานอาจจะต้องเรียนรู้วิธีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมนอก เป็นการสร้างความคุ้นเคยกับวิถีการดำเนินชีวิตของสังคมปกติภายนอกซึ่งแนวทางนี้ได้ถูกนำมาใช้ในเรือนจำเซาท์หรือทัณฑสถานเกษตรอุตสาหกรรมเซาท์แอฟริกา จังหวัดนครราชสีมา และเรือนจำชั่วคราวเขากลิ้ง จังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น

11) การพัฒนาระบบการติดตามช่วยเหลือผู้ต้องขังทุกคนเมื่อพ้นโทษอย่างจริงจัง โดยอาจจะมีการส่งเสริมความร่วมมือกับหน่วยงานทางสังคมที่จะมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือให้ผู้ต้องขังสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคม เช่น ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาในชุมชน บริษัทเอกชน/ผู้ว่าจ้างงาน ผู้ให้บริการ และตำรวจ ให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลผู้ต้องขังหลังจากพ้นโทษให้มากขึ้น เพื่อให้ผู้ต้องขังที่พ้นโทษออกไปสามารถมีที่พักพิงหรือมีที่ปรึกษาที่ดีในการดำเนินชีวิตในสังคมปกติ (ปรีชญาณ์ นักพ่อน, 2556) ทั้งนี้เนื่องจากเรือนจำมีข้อจำกัดในการติดตามผู้ต้องขังทุกคน หรือหากจะให้เจ้าหน้าที่คุมประพฤติดำเนินการก็มีข้อจำกัดในด้านกำลังเจ้าหน้าที่ที่ไม่เพียงพอเช่นเดียวกัน ดังนั้น แนวทางการให้ภาคสังคมเข้ามาช่วยกันจึงเป็นส่วนสำคัญในการที่จะทำให้ผู้ต้องขังสามารถกลับสู่สังคมปกติได้ การช่วยเหลือให้เข้าสู่ตลาดการจ้างงาน เป็นการช่วยหางานให้กับผู้ที่พ้นโทษออกมาแล้ว โดยการประสานความร่วมมือกับภาคธุรกิจ อุตสาหกรรม หรือภาครัฐในการจัดหางานที่เหมาะสมให้ ซึ่งการทำงานเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้มีการดำเนินชีวิตได้ในสังคมปกติ โดยผู้ต้องขังส่วนใหญ่ที่ให้ข้อมูลต้องการที่จะมีงานทำและมีรายได้ที่สามารถเลี้ยงชีพและครอบครัวได้หลังจากพ้นโทษ โดยในปัจจุบันมีโครงการจัดตั้งศูนย์ CARE ที่จะช่วยดำเนินการดังกล่าว โดยมีการจัดตั้งในช่วงต้นปี 2561 แต่ผลการดำเนินการยังไม่ประสบความสำเร็จเป็นรูปธรรมเท่าที่ควรในการนำผู้ต้องขังเข้าทำงานในภาคส่วนต่างๆ สำหรับแนวทางการปรับปรุงวิธีการทำให้ผู้ต้องขังได้งานทำ อาจจะต้องให้ผู้จ้างแรงงานเข้ามาพบผู้ต้องขังในเรือนจำเพราะหากให้ผู้ต้องขังไปพบผู้จ้างงานหลังจากพ้นโทษนั้น ผู้ต้องขังไม่มีความมั่นใจว่าจะบริษัทจะได้รับการจ้างงานตามที่เคยบอกไว้ ดังนั้น เรือนจำต้องดำเนินการให้เกิดความชัดเจนให้ผู้ต้องขังมั่นใจว่าเมื่อต้องโทษไปแล้วจะได้รับการจ้างงานแน่นอน

ควรมีการสร้างระบบเพื่อนช่วยเพื่อน (peer-to-peer) สำหรับผู้ต้องขังที่พ้นโทษไปแล้ว โดยให้ผู้ต้องขังที่พ้นโทษไปก่อนและมีงานประจำทำ สามารถกลับตัวได้ค่อยเป็นเหมือนพี่เลี้ยงให้กับผู้ต้องขังที่พ้นโทษ

ออกไปใหม่ โดยอาจจะให้พี่เลี้ยงรับผิดชอบผู้ต้องขังพ้นโทษใหม่ 5-10 คน คอยให้คำปรึกษาและช่วยเหลือให้ผู้ต้องขังพ้นโทษใหม่สามารถอยู่ในสังคมได้ตามปกติ ไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก โดยผู้ที่จะเป็นพี่เลี้ยงจะอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของเจ้าหน้าที่เรือนจำ/เจ้าหน้าที่คุมประพฤติ ทั้งนี้เนื่องจากการขาดแคลนเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่จะคอยติดตามช่วยเหลือผู้ต้องขังที่พ้นโทษทุกคน และผู้ต้องขังที่กระทำความผิดส่วนใหญ่เมื่อพ้นโทษออกไปแล้วขาดที่พึ่งหรือที่ปรึกษาที่ดี ทำให้เลือกเดินทางผิดอีกครั้ง การให้ผู้ต้องขังที่กลับตัวได้แล้วเข้ามาช่วยดูแลให้คำปรึกษาผู้ต้องขังพ้นโทษใหม่มีข้อดีอีกประการคือ การมีความเข้าใจกันอย่างดีระหว่างผู้ต้องขังพ้นโทษใหม่กับพี่เลี้ยงเพราะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์คล้ายกัน ทำให้สามารถที่จะให้คำปรึกษาและช่วยเหลือได้ถูกต้องตรงกับความต้องการหรือสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น

นอกจากนี้ควรมีการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังที่พ้นโทษสามารถเข้าถึงบริการทางสุขภาพและบริการทางสังคม ทั้งนี้เนื่องจากผู้ต้องขังหลายคนเมื่อพ้นโทษแล้วจะมีอาการป่วยและไม่สามารถเข้ารับการรักษาที่เป็นสวัสดิการของรัฐได้

12) ควรมีการปรับแก้ไขกฎหมายที่เป็นอุปสรรคสำหรับการทำงานของผู้ต้องขังที่พ้นโทษแล้ว โดยเฉพาะข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดห้ามรับคนที่มีประวัติต้องโทษทางอาญาเข้าทำงาน โดยไม่คำนึงถึงความสามารถในการทำงาน โดยข้อห้ามนี้เป็นการสร้างความยากลำบากสำหรับผู้ต้องขังในการกลับตัวเป็นดีที่มีอาชีพสุจริตในการเลี้ยงชีพ โดยจากข้อมูลมีผู้ต้องขังหลายคนถูกปฏิเสธการทำงานเพราะเคยมีประวัติต้องโทษ หรือถูกไล่ออกเพราะตรวจพบในภายหลังว่าเคยต้องโทษในเรือนจำมาแล้ว ทั้งที่ผู้ต้องขังสามารถทำงานได้อย่างดีในงานที่รับผิดชอบ ซึ่งส่งผลให้ต้องตกงานและต้องกลับไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดอีกครั้ง ทั้งนี้การทำงานมีรายได้นับเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ผู้พ้นโทษไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก (ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด และทองใหญ่ อัยยวรากล, 2558; Breazzano, 2009; Peled-Ladkov & Timor, 2018)

5.2.3 การบริหารจัดการเจ้าหน้าที่/บุคลากร

1) การให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ เนื่องจากกรมราชทัณฑ์มีวิสัยทัศน์ที่จะเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพในการควบคุม แก้ไข และพัฒนาพฤติกรรมผู้ต้องขังเพื่อคืนคนดีมีคุณค่าสู่สังคม โดยมีภารกิจหลักในการควบคุมและพัฒนาพฤติกรรมผู้ต้องขังตามหลักมาตรฐานสากล และพัฒนาองค์กรให้มีสมรรถนะในการปฏิบัติงานอย่างมืออาชีพ โดยได้กำหนดให้การพัฒนาบุคลากรกรมราชทัณฑ์ให้มีความเป็นมืออาชีพเป็นยุทธศาสตร์หลักประเด็นหนึ่งในแผนปฏิบัติการของกรมราชทัณฑ์ และแนวทางการดำเนินการส่วนหนึ่งเพื่อให้สอดคล้องกับประเด็นยุทธศาสตร์คือ การพัฒนาสมรรถนะบุคลากรทุกระดับและทุกคนตามความเหมาะสม (ราชทัณฑ์, 2558) ซึ่งการพัฒนาเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ให้มีความเป็นมืออาชีพสามารถทำได้ผ่านการฝึกอบรมความรู้ทักษะที่หลากหลายและจำเป็นในการบริหารจัดการผู้ต้องขังในเรือนจำ ตามมาตรฐานสากล เช่น ทักษะด้าน

การควบคุมและรักษาความปลอดภัย ทักษะการแก้ไขฟื้นฟู ทักษะด้านการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ทักษะการแก้ไข ปัญหากรณีเกิดเหตุวิกฤติ ทักษะการสืบสวนสอบสวน ทักษะการป้องกันตัวเอง รวมทั้งทักษะการใช้ชีวิต เป็นต้น (วินัย เจริญเฉลิมศักดิ์, 2557) ดังนั้นการพัฒนาบุคลากรในระบบงานราชทัณฑ์จึงเป็นอีกแนวทางอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้การจัดการกับปัญหาผู้ต้องขังในสถานการณ์ในปัจจุบันได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะหากบุคลากรในเรือนจำมีความรู้ความสามารถและศักยภาพที่ดีพอในการดูแลผู้ต้องขังในเรือนจำให้เป็นไปตามนโยบายและเป้าหมายที่กำหนดไว้ ถึงแม้ว่าจะมีปัญหาระหว่างนโยบายการบริหารและการปฏิบัติตามนโยบายเนื่องจากอุปสรรคหลายอย่างในทางปฏิบัติที่มีส่วนทำให้การปฏิบัติไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่กำหนดตามนโยบายได้ แต่หากผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติมีการรอบการปฏิบัติงานที่เป็นแนวทาง/ทิศทางเดียวกันก็จะทำให้ปัญหานี้ลดน้อยลงได้ ซึ่งวิธีการหนึ่งที่สามารถทำได้คือ การจัดการฝึกอบรมที่เป็นมาตรฐานสากลให้กับทั้งในส่วนของผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ โดยหากบุคลากรในราชทัณฑ์มีความเป็นมืออาชีพและมีความพร้อมตามหลักสากล ก็จะสามารถจัดการกับสถานการณ์ที่มีจำนวนผู้ต้องขังจำนวนมากและหลากหลายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับหลักการพื้นฐานในการปฏิบัติหน้าที่ของราชทัณฑ์ นอกจากการควบคุมให้ผู้กระทำผิดรับโทษตามคำพิพากษาเพื่อชดเชยในสิ่งที่ได้กระทำผิดและให้หลบจำไม่กล้าที่จะกลับไปกระทำผิดอีกตามปรัชญาการลงโทษของสำนักอาชญาวิทยาดั้งเดิม (Classical school of criminology) แล้ว ยังมีการนำหลักการฟื้นฟูผู้ต้องขังภายใต้กรอบแนวคิดอาชญาวิทยาสำนักปฏิฐานนิยม (Positive school of criminology) มาใช้ในเรือนจำด้วย โดยแนวคิดนี้มองว่า ผู้ที่กระทำผิดเป็นเหมือนผู้ป่วยที่ต้องได้รับการรักษาให้หายโดยพิจารณาที่ต้นเหตุของอาการป่วย ซึ่งหากรักษาฟื้นฟูให้หายแล้วก็สามารถที่ดำเนินชีวิตได้ตามปกติในสังคม เช่นเดียวกันกับผู้กระทำผิดที่ได้กระทำ ความผิดเพราะสาเหตุและปัจจัยอื่นที่บุคคลไม่สามารถควบคุมได้ ประกอบด้วยกลุ่มปัจจัยทางด้านร่างกาย กลุ่มปัจจัยทางด้านจิตใจ และกลุ่มปัจจัยทางด้านสังคม เช่น ครอบครัว ความยากจน เพื่อนหรือสภาพแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งผู้กระทำผิดเหล่านี้ควรได้รับโอกาสในการรักษาฟื้นฟูตามอาการหรือต้นเหตุเพื่อให้กลับมาดำเนินชีวิตได้ตามปกติในสังคมเหมือนประชาชนทั่วไป (ณัฐนันท์ รัตนเจริญ และประณต นันทิยะกุล, 2558; เสกสรรค์ เครือคำ, 2558) โดยแนวทางการฝึกอบรมวิชาชีพเป็นการแก้ไขปัญหาเพื่อการฟื้นฟูผู้ที่กระทำผิดด้วยสาเหตุของความยากจนที่ไม่สามารถทำงานมีอาชีพหรือหารายได้สำหรับมาเลี้ยงดูตัวเองได้ จนต้องไปเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมเพื่อหารายได้มาเลี้ยงชีพ จากแนวคิดนี้ การฝึกอาชีพให้ผู้ต้องขังจะสามารถทำให้ผู้ต้องขังมีทักษะด้านอาชีพบางอย่างติดตัวไปก่อนพ้นโทษและเมื่อพ้นโทษแล้วก็จะได้นำทักษะด้านชีพที่ได้ไปทำงานหาเงินและหารายได้ที่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ และสามารถดำเนินชีวิตได้เหมือนสุจริตชนทั่วไป โดยไม่ต้องไปข้องเกี่ยวกับอาชญากรรมอีก นอกจากภารกิจหน้าที่หลักที่เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์จะต้องดำเนินการดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีงานด้านอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น การป้องกันแก้ไข ปัญหายาเสพติดในเรือนจำ การปลูกฝังอบรมคุณธรรมจริยธรรม การควบคุมการก่อการจลาจลในเรือนจำ การ

แสวงหาความมือจากชุมชน การพิจารณาลดโทษหรือปล่อยตัวผู้ต้องขัง เป็นต้น ซึ่งการปฏิบัติงานเหล่านี้จะต้องอาศัยความรู้และทักษะที่หลากหลายของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์

การควบคุมดูแลผู้ต้องขังจำเป็นจะต้องนำหลักวิชาชีพที่เกี่ยวข้องมาใช้ อันได้แก่ หลักอาชีวศึกษา หลักทัศนวิทยา ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ข้อเสนอแนะขององค์การสหประชาชาติ มาตรฐานความโปร่งใส มาตรฐานเรือนจำ รวมทั้งหลักกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง ซึ่งหลักวิชาชีพเหล่านี้เป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาขึ้นได้โดยผ่านการฝึกอบรมที่เป็นระบบและมีมาตรฐาน โดยบุคลากรราชทัณฑ์จำเป็นจะต้องได้รับการฝึกอบรมความรู้ในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีความพร้อมก่อนเริ่มการปฏิบัติงานในเรือนจำ และเมื่อเข้าปฏิบัติงานแล้วก็จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการฝึกอบรมทบทวนความรู้เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะงานของราชทัณฑ์เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายหลายฉบับและระเบียบการปฏิบัติระหว่างประเทศอีกหลายอย่าง รวมทั้งเป็นงานที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงและความปลอดภัยของสังคม เนื่องจากหากการปฏิบัติหน้าที่เกิดความบกพร่อง มีการหลบหนีของผู้ต้องขัง ปล่อยตัวผู้ต้องขังผิดตัว หรือระบบการแก้ไขฟื้นฟูไม่มีประสิทธิภาพ ก็จะทำให้ผู้ต้องขังกลับไปกระทำผิดสร้างความเสียหายต่อสังคมอีกครั้ง นอกจากนี้งานราชทัณฑ์ยังเป็นงานที่มีความยากลำบาก โดยเฉพาะงานด้านการแก้ไขผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม ซึ่งผู้ต้องขังส่วนใหญ่จะเป็นผู้ร้ายโดยสันดานที่มีการสะสมพฤติกรรม ความคิดและจิตสำนึกในทางที่ไม่ถูกต้องหรือเป็นบุคคลที่มีสภาพจิตผิดปกติ จึงทำให้งานด้านการฟื้นฟูมีความยากลำบากเป็นพิเศษเพราะเป็นการยากที่จะพัฒนาพฤติกรรมนิสัยเพื่อเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรมคนเหล่านี้ให้กลับไปเหมือนคนปกติทั่วไป การที่จะสามารถบรรลุจุดประสงค์เหล่านี้ได้จำเป็นต้องใช้บุคลากรราชทัณฑ์ที่มีความรู้ความสามารถและทักษะเฉพาะทาง (กรมราชทัณฑ์, 2558) ซึ่งหากระบบการฝึกอบรมไม่ดีก็จะทำให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ไม่มีความสามารถ และทักษะเพียงพอที่จะปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ และจะส่งผลโดยตรงต่อตัวผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำในด้านคุณภาพความเป็นอยู่ในเรือนจำและการแก้ไขฟื้นฟูพัฒนาพฤติกรรมนิสัยให้ผู้ต้องขังกลับตนเป็นคนดี อันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของงานราชทัณฑ์

นอกจากนี้ การฝึกอบรมทั้งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในเรือนจำและผู้บริหารราชทัณฑ์มีความสำคัญในการที่จะสร้างความเป็นมืออาชีพในการปฏิบัติงาน จากการวิจัยของณัฐนันท์ รัตนเจริญและประณต นันทิยะกุล (2558) พบว่า นโยบายของผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาความเป็นมืออาชีพของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในเรือนจำ ซึ่งเมื่อมีการฝึกอบรมทั้งผู้บริหารและผู้ปฏิบัติให้มีความรู้ความเข้าใจที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ก็จะทำให้สามารถปฏิบัติงานได้สอดคล้องกันสร้างความเป็นมืออาชีพในงานราชทัณฑ์ได้เป็นรูปธรรมมากขึ้น

ดังนั้น การพัฒนาบุคลากรราชทัณฑ์ให้มีความเป็นมืออาชีพตามมาตรฐานสากลจะเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้การบริหารจัดการกับผู้ต้องขังเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพราะหากเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ทุกฝ่ายมีความรู้ความเข้าใจในหลักการหรือแนวทางการปฏิบัติเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขังก็จะทำให้การ

ปฏิบัติงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้ ซึ่งจะเป็นการยกระดับการปฏิบัติงานของระบบงานราชทัณฑ์ให้มีมาตรฐานและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล โดยจากการเก็บข้อมูลในเรือนจำกาจังของมาเลเซีย ผู้บริหารได้ให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมในทุกระดับ ทุกช่วงเวลา โดยมีการฝึกอบรมในช่วงก่อนบรรจุเข้าทำงาน 3 เดือน หลังบรรจุเป็นข้าราชการ 3 เดือนและหลังได้เลื่อนขั้นเป็นระดับอาวุโส 9 เดือน นอกจากนี้ยังมีการฝึกอบรมเฉพาะทางก่อนเข้ารับตำแหน่งใหม่ทุกครั้งนอกจากนี้ยังมีการฝึกอบรมทบทวนทุกปีให้กับเจ้าหน้าที่ทุกคน โดยมีการบังคับให้ทุกคนต้องได้รับการฝึกอบรมอย่างน้อย 7 วันต่อปีซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับการพัฒนาเจ้าหน้าที่เรือนจำทุกคนอย่างต่อเนื่องนอกจากนี้ยังมีตัวอย่างของการฝึกอบรมราชทัณฑ์มีอาซิฟ เรือนจำในสหรัฐอเมริกาโดยให้มีการฝึกอบรมสำหรับทั้งผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ไว้โดยให้มีการฝึกอบรมก่อนการเข้าปฏิบัติงาน (Pre-service training) การฝึกอบรมขณะปฏิบัติงาน (In-service training) และการฝึกอบรมพิเศษเฉพาะทาง (Specialized training)(American Bar Association, 2011)สำหรับเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่ต้องปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังบางประเภท เช่น ผู้ที่มีความผิดปกติทางร่างกาย สังคม และจิตใจ ควรจะได้รับการฝึกอบรมเป็นพิเศษด้วย สำหรับการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในประเทศอังกฤษก็ใช้ระยะเวลา 10 สัปดาห์ การฝึกอบรมดังกล่าวคือ Prison officer entry level training (POELT) ซึ่งจะจัดขึ้นที่ Prison Service College (PSC) (HM Prison Service, 2017) นอกจากนี้ยังมีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ประจำปีทุกปีเพื่อให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์พัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงาน ซึ่งเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ทุกคนจะต้องเข้ารับการฝึกอบรมทุกปี ตัวอย่างเช่น ในมลรัฐมิชิแกน เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ถูกกำหนดโดยกฎหมายของรัฐให้ต้องเข้ารับการฝึกอบรมทบทวนประจำปีทุกปี โดยกำหนดให้ต้องผ่านการฝึกอบรมจำนวน 40 ชั่วโมง ในหัวข้อต่างๆ เช่น การใช้อาวุธปืนและสารเคมี การฝึกยิงปืน การใช้กำลัง การควบคุมสถานการณ์ การปฐมพยาบาล ภาวะผู้นำ เทคนิคการสอบถาม เทคนิคการจัดการ ความเครียด และการป้องกันตัว เป็นต้น (Michigan Department of Corrections, 2017)

2) การจัดสรรเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่เพียงพอให้ครอบคลุมหน้าที่ที่สำคัญในเรือนจำ โดยในปัจจุบันในเรือนจำหลายแห่งยังขาดเจ้าหน้าที่ที่เป็นนักจิตวิทยา นักจิตเวช นักสังคมสงเคราะห์ ครู หรือนักทัศนวิทยา เป็นต้น ประจำอยู่ในเรือนจำอย่างเพียงพอ ซึ่งตามข้อกำหนด 78 ได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่เรือนจำควรประกอบด้วยบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษอย่างเพียงพอ ทั้งที่เป็นนักจิตเวช นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ครู และผู้สอนงานช่างฝีมือและให้จัดให้มีบริการของนักสังคมสงเคราะห์ ครู และผู้สอนงานช่างฝีมือโดยมีตำแหน่งถาวร ทั้งนี้โดยไม่กีดกันผู้ทำงานแบบครึ่งเวลาหรืออาสาสมัคร ทั้งนี้เพื่อให้สามารถดูแลผู้ต้องขังให้สามารถปรับปรุงพฤติกรรมและกลับตัวเป็นคนดี สามารถกลับสู่สังคมปกติได้โดยเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์บางตำแหน่งสามารถที่จะดูแลทั้งในส่วนของผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่ด้วย เช่น นักจิตวิทยา เป็นต้น

3) ควรพัฒนาสวัสดิการสำหรับเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ให้ดีขึ้น โดยการจัดให้มีการบริการด้านสุขภาพจิตให้กับเจ้าหน้าที่มีมากจะมีความเครียดจากการทำงาน โดยการจัดหานักจิตวิทยามาประจำเรือนจำทุกแห่ง

หรือการจัดหาอุปกรณ์เครื่องมือในการทำงานที่สร้างความปลอดภัยในระหว่างการทำงาน เช่น การมีเครื่อง Body Scan การมีอาวุธที่ทันสมัย เป็นต้น รวมทั้งการจัดงานสังสรรค์รื่นเริงสำหรับเจ้าหน้าที่ได้ทำกิจกรรมร่วมกันในช่วงเทศกาลหรือโอกาสที่เหมาะสมเป็นประจำ โดยการกำหนดสวัสดิการ และความก้าวหน้าในสายงานที่ชัดเจนอย่างเหมาะสมสำหรับบุคลากรในงานราชทัณฑ์ เป็นการสร้างขวัญกำลังใจในการทำงานให้แก่บุคลากร (ปรีชญาน์ นักพ่อน, 2556)

4) การจ้างหน่วยงานภายนอก (Outsource) ทำหน้าที่ในการดูแลควบคุมผู้ต้องขังที่ป่วยและต้องรักษาตัวในโรงพยาบาล เนื่องจากเรือนจำทุกพื้นที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับการดูแลผู้ต้องขังที่ต้องไปรักษาตัวที่โรงพยาบาล ซึ่งต้องใช้จำนวนเจ้าหน้าที่ 2 คนต่อผู้ต้องขัง 1 คน เพื่อไม่ให้มีการหลบหนี โดยในแต่ละเรือนจำจะมีจำนวนผู้ต้องขังที่ต้องไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลเป็นประจำทุกวันประมาณ 5-10 คน ซึ่งใช้เจ้าหน้าที่ควบคุม 10-20 คน คิดเป็นเกือบร้อยละ 20 ของเจ้าหน้าที่ควบคุมที่มีอยู่ การใช้คนนอกในการทำงานในส่วนจะช่วยลดภาระของเจ้าหน้าที่ลง และมีเวลาในการดูแลผู้ต้องขังในเรือนจำมากขึ้น

การบริหารจัดการเรือน

- การให้ความสำคัญกับการจัดการกับกลุ่มผู้ต้องขังในเรือนจำที่ติดเชื้อเอชไอวี
- การให้ความสำคัญในการดูแลด้านสุขภาพจิตให้กับผู้ต้องขัง
- การเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการทางด้านสุขภาพ
- การจัดหาน้ำให้มีปริมาณเพียงพอในการใช้ในห้องน้ำและใช้ในการอาบน้ำ
- การแยกผู้ต้องขังที่รอการพิจารณาต้องแยกจากผู้ต้องขังที่ต้องคำพิพากษาแล้วให้ชัดเจน
- การพัฒนาปรับปรุงการนอนพักนอนของผู้ต้องขังให้มีความเหมาะสมมากขึ้น
- เรือนจำควรให้ความสำคัญกับการออกกำลังกายของผู้ต้องขัง
- ควรปรับเปลี่ยนไม่ให้มีการลงโทษทางวินัยทางวินัยด้วยการตัดการเยี่ยมญาติ
- ควรพัฒนาปรับปรุงห้องนํ้าบนเรือนนอนที่เป็นแบบเปิดเผยครั้งตัวไม่มีประตูปิดเปิด
- การพัฒนาระบบการรักษาความลับของผู้ร้องเรียนหรือแจ้งเบาะแสภายในเรือนจำ
- การพัฒนาการตรวจสอบภายนอกให้ครอบคลุมมาตรฐานการปฏิบัติโดยเฉพาะในด้านหลักสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง

การบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขัง

- การพัฒนาระบบวิธีการสอนจริยธรรม/ธรรมะหรือหลักศาสนา
- การส่งเสริมให้มีโปรแกรมด้านการดูแลสุขภาพจิตให้กับผู้ต้องขัง
- การให้ความสำคัญกับโปรแกรมด้านการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด
- การส่งเสริมผู้ต้องขังด้านการศึกษา
- การส่งเสริมผู้ต้องขังด้านทักษะทางวิชาชีพและประสบการณ์ทำงาน
- การจัดหลักสูตรฝึกอบรมวิชาชีพที่เหมาะสมให้กับผู้ต้องขัง
- การจัดการฝึกอบรมวิชาชีพควรแสวงหาความร่วมมือจากภาคสังคม/ภาคประชาชน
- การพัฒนาแนวทางในการเตรียมความพร้อมก่อนการปล่อยตัวผู้ต้องขัง
- การสร้างรายได้และเงินออมให้กับผู้ต้องขังในขณะต้องโทษในเรือนจำ
- การส่งเสริมแนวทางการสร้างชุมชนจำลอง
- การพัฒนาระบบการติดตามช่วยเหลือผู้ต้องขังทุกคนเมื่อพ้นโทษอย่างจริงจัง
- ควรมีการปรับแก้ไขกฎหมายที่เป็นอุปสรรคสำหรับการทำงานของผู้ต้องขังที่พ้นโทษ

การบริหารจัดการเจ้าหน้าที่/บุคลากร

- การให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์
- การจัดสรรเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่เพียงพอให้ครอบคลุมหน้าที่ที่สำคัญในเรือนจำ
- ควรพัฒนาสวัสดิการสำหรับเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ให้ดีขึ้น

แผนภาพที่ 5.2 สรุปแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพของระบบงานราชทัณฑ์

5.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ

จากสภาพปัญหาผู้ต้องขังมีจำนวนมากในเรือนจำซึ่งถูกมองว่าเป็นปัญหาเร่งด่วนที่แก้ไขในแต่ละเรือนจำ และในเรือนจำกาจังของมาเลเซียมีนโยบายที่ชัดเจนในการที่จะลดผู้ต้องขังในเรือนจำให้ได้ 2 ใน 3 ซึ่งสิ่งที่ผลักดันให้มีการคิดหาแนวทางใหม่ๆ ในการที่จะนำตัวผู้ต้องขังออกจากเรือนจำโดยไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสังคมโดยรวม เช่น การปล่อยตัวก่อนกำหนดแบบมีเงื่อนไขคุมประพฤติสำหรับผู้ต้องขังที่เหลือเวลาต้องโทษ 1 ปี เป็นต้น ซึ่งแนวทางเลือกเหล่านี้ได้รับการส่งเสริมให้นำมาใช้ให้แพร่หลายมากขึ้นโดยองค์การสหประชาชาติ (UNODC, 2006; 2007; 2011) จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในส่วนของเอกสารที่เกี่ยวข้องและข้อมูลจากเรือนจำเป้าหมายในไทย และเรือนจำกาจังของมาเลเซีย รวมทั้งการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องและการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อขอความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านงานราชทัณฑ์ คณะผู้วิจัยจึงได้จัดทำข้อเสนอแนะแนวทางในการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำทั่วประเทศของไทย โดยแบ่งออกตามขั้นตอนต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรม ดังนี้

5.3.1 ขั้นตอนก่อนการฟ้องคดี

1) การปรับปรุงแก้ไขแนวทางการจัดการปัญหาอาชญากรรม การปรับเปลี่ยนมุมมองในการจัดการปัญหาอาชญากรรมใหม่ ซึ่งแต่เดิมมุ่งเน้นไปที่การจับกุมปราบปรามให้หมดสิ้นจากสังคมมาสู่แนวคิดในการให้ยาเสพติดสามารถอยู่ในสังคมได้โดยไม่ทำลายสังคม เป็นการยอมรับความจริงที่ว่า ยาเสพติดไม่สามารถที่จะถูกกำจัดให้หมดสิ้นไปจากสังคมได้ แต่ควรจะหาวิธีการในการควบคุมจัดการให้ยาเสพติดก่อให้เกิดผลเสียกับสังคมน้อยที่สุด จากการดำเนินนโยบายที่มุ่งเน้นการปราบปรามยาเสพติดได้ก่อให้เกิดโทษต่อสังคมจากการนำคนจำนวนมากเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและทำให้คนเหล่านั้นถูกตีตรา จนกลายเป็นปัญหาของสังคมอย่างมากมายในปัจจุบัน (กฤษณพงศ์ พุตระกูล และคณะ, 2558) ซึ่งสิ่งที่สะท้อนให้ปัญหาของการดำเนินนโยบายนี้คือ การที่มีผู้ต้องขังในเรือนจำประมาณร้อยละ 70-80 อยู่ในเรือนจำแต่ละแห่งทั่วประเทศ ในขณะเดียวกันประเทศที่ดำเนินนโยบายยาเสพติดแบบที่ไม่มุ่งเน้นการปราบปรามยาเสพติดกลับไม่ค่อยมีนักโทษจำนวนมากในเรือนจำ เช่น เนเธอร์แลนด์ ที่มีนโยบายแบบผ่อนปรนเกี่ยวกับยาเสพติดตั้งแต่ในช่วงปี ค.ศ. 1970 เป็นต้นมา (BBC, 2016) ดังนั้นหากไทยต้องการจะลดจำนวนคนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและลดผู้ต้องขังในเรือนจำควรมีการยกเลิกความผิดอาญาหรือโทษจำคุกสำหรับความผิดบางข้อหา/ยาเสพติดบาง เช่น การเสพหรือครอบครองยาเสพติดจำพวกกระท่อม หรือ กัญชาในปริมาณเล็กน้อย เพื่อลดจำนวนผู้ต้องขังที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม จึงควรมีแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด โดยการยกเลิกความผิดทางอาญาสำหรับความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดดังกล่าว เนื่องจากเป็นพืชเสพติดที่มีการนำมาใช้ในการรักษาโรคเป็นยาพื้นบ้าน เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวบ้าน และมีพิษภัยต่อร่างกายน้อยกว่ายาเสพติดหลายประเภท ซึ่งหากมีการแก้ไขกฎหมายดังกล่าวจะทำให้มีจำนวนผู้ต้องขังลดลงประมาณปีละมากกว่า

20,000 คนและในปัจจุบันผู้ต้องขังในเรือนจำส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้ที่กระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติด และส่วนใหญ่ มักจะเป็นผู้ที่ไม่ใช่ตัวการสำคัญในคดียาเสพติดและมักเป็นผู้เสพยาเสพติด มีผู้ต้องขังคดียาเสพติดหลายคนที่มีการ ครอบครองยาเสพติดเพื่อเสพเกินปริมาณที่กฎหมายกำหนดทำให้ถูกดำเนินคดีครอบครองเพื่อจำหน่ายทั้งที่ไม่ได้มี พฤติกรรมการจำหน่าย ซึ่งทำให้ถูกลงโทษที่หนักกว่าพฤติการณ์ที่แท้จริง ดังนั้นวิธีการทางเลือกจึงควรนำมาใช้กับ ผู้ต้องขังที่กระทำความผิดเล็กน้อยในคดียาเสพติด

แต่อย่างไรก็ตาม การแก้ไขปัญหายาเสพติดควรมุ่งเน้นไปที่การปราบปรามผู้ผลิตและผู้ค้ารายใหญ่ ซึ่งในปัจจุบันส่วนใหญ่จะทำได้เพียงการสกัดการขนส่งยาเสพติดแต่สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้ผลิตกลุ่มผู้ค้ารายใหญ่ ในพื้นที่ต่างๆ ได้ ทำให้การปราบปรามส่วนจะทำได้แค่การจับกุมกลุ่มผู้ค้ารายย่อยกลุ่มผู้ขนส่งยาเสพติดเท่านั้น ซึ่ง ในการเก็บข้อมูลผู้ต้องขังหลายคนมองว่า ยังมีช่องว่างในการดำเนินการปราบปรามยาเสพติดทำให้ยาเสพติด สามารถแพร่กระจายได้มากขึ้นในสังคมไทย ซึ่งปัญหาดังกล่าวเกี่ยวข้องกับความปลอดภัยในการทำงานของ เจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยผู้ต้องขังได้เล่าถึงประสบการณ์ที่เคยพบเจอก่อนที่จะเข้าสู่เรือนจำ เช่น

“ผู้ค้าจะยอมสละยาบ้าบางส่วนให้เจ้าหน้าที่จับกุม สมมติมียาบ้าสองล้านเม็ดยอมให้จับห้าแสนเม็ด เพื่อให้ไปแถลงข่าว แต่ขอให้ปล่อยผ่านไปหนึ่งล้านห้าแสนเม็ด” นายยัน อายุ 45 ปี จบการศึกษา ป. 6 ผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี กระทำความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด มาแล้ว 3 ครั้ง

“ตำรวจจับยาบ้า 1,000 เม็ด ลงบันทึกตรวจยึดเพียง 100 เม็ด แล้วอีก 900 เม็ดหายไปไหน” นาย มายด์ผู้ต้องขังเรือนจำกลางขอนแก่น อายุ 60 ปี จบการศึกษา ป.4 ทำนาและรับจ้างก่อสร้าง กระทำ ความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง

“ในขณะที่ถูกจับมียาบ้าจำนวน 4,000 เม็ด แต่เจ้าหน้าที่ลงบันทึกเพียง 2,200 เม็ด ก็ยอมตาม ที่ บันทึกโดยไม่มีข้อโต้แย้ง มองว่าเป็นการดีที่มีจำนวนยานาบ้าน้อยลงจะได้มีโทษน้อยลง” นายหยุ่น ผู้ต้องขังเรือนจำกลางขอนแก่น อายุ 42 ปี จบการศึกษา ป.6 ประกอบอาชีพเคาะพ่นสีรถ กระทำ ความผิดและเข้าเรือนจำด้วยความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้ว 3 ครั้ง

“ตำรวจชุดจับกุมเรียกเรื่องเงินทองเพื่อแลกเปลี่ยนกับการปล่อยตัว หลักจากที่นำตัวไปที่ Safehouse ผมเคยถูกเรียกเงิน 5 แสน แต่ผมมองว่ามันมาก ผมไม่ได้ไปฆ่าใครทำไมต้องจ่ายมาก

ขนาดนั้น จึงไม่ได้จ่าย เลยถูกนำตัวส่งที่สถานีตำรวจ” นายหนึ่ง ผู้ต้องขังเรือนจำพิเศษพัทยาอายุ 36 ปี กระทำความผิดมาแล้ว 3 ครั้ง

จากกรณีดังกล่าวข้างต้นทำให้การควบคุมยาเสพติดไม่มีประสิทธิภาพเนื่องจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้ใช้นโยบายการปราบปรามยาเสพติดเป็นช่องทางในการแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเอง มากกว่าการมุ่งปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุจุดมุ่งหมายในการกำจัดยาเสพติดให้หมดไปจากสังคม ทำให้ยาเสพติดยังคงแพร่ระบาดอย่างหนักในทุกพื้นที่ ซึ่งทำให้สามารถเข้าถึงยาเสพติดได้ง่าย และเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มีการกระทำซ้ำโดยการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดอีก แล้วก็ถูกจับกุมดำเนินคดีและถูกพิพากษาลงโทษในเรือนจำ

“การแก้ไขปัญหายาเสพติดควรให้จริงจังเพื่อไม่ให้ผู้ที่เคยกระทำผิดกลับเข้าไปทำผิดอีก โดยเปรียบกับ น้ำท่วมรอบเรือนจำโอกาสที่จะเข้ามาเรือนจำก็มี แม้ว่าจะไม่ต้องการให้เข้ามา นั่นคือ เมื่อในสังคมนอกเรือนจำมียาเสพติดแม้ว่าจะพยายามไม่ใช้คนเหล่านี้ไม่กลับไปกระทำผิดอีกแต่หากยังมียาเสพติดระบาดอยู่ก็คงหลีกเลี่ยงไม่ได้” เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี

การลดการกระทำผิดซ้ำสำหรับผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยลดจำนวนผู้ต้องขังที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้จำนวนประมาณกว่า 10,000 คนต่อปี ซึ่งจากการเก็บข้อมูลจากผู้ต้องขังในเรือนจำทำให้ทราบสาเหตุและปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่ทำให้พวกเขากลับไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดอีก ดังนั้นแนวทางในการช่วยเหลือและป้องกันการกระทำผิดซ้ำสำหรับผู้ต้องขังในคดียาเสพติดสามารถดำเนินการได้คร่าวๆ ดังแผนภาพที่ 5.3 ดังนี้

การลดจำนวนผู้กระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติด

การดำเนินการในเรือนจำ

- การแยกประเภทผู้ต้องขังตามลักษณะการเกี่ยวข้องกับยาเสพติด
- การบำบัดฟื้นฟูตามประเภทผู้ต้องขัง
กรณีติดยาเสพติด การบำบัดให้เลิกยาเสพติด และการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านจิตใจ กรณีผู้จำหน่าย/ครอบครองยาเสพติด อบรมให้ความรู้ สร้างจิตสำนึกและฝึกวิชาชีพตามความถนัด
- การคงความสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว โดยการเยี่ยมญาติตามความเหมาะสม เพื่อสร้างขวัญกำลังใจในการที่จะกลับตัวและสามารถอยู่กับครอบครัวได้เมื่อพ้นโทษแล้ว
- การให้ผู้ต้องขังมีรายได้ในระหว่างการถูกคุมขัง โดยการรับจ้างทำงานและได้รับเงินตอบแทนตามความเหมาะสม
- การช่วยเหลือในการหางานทำให้ตามความถนัดของผู้ต้องขังก่อนพ้นโทษอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม

การดำเนินการนอกเรือนจำ

- การติดตามคุมประพฤติ มีระบบการติดตาม ช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่องหลังจากพ้นโทษออกจากเรือนจำ เช่น การใช้ระบบ **peer to peer** ให้อดีตผู้ต้องขังที่กลับตัวแล้วเข้าช่วยดูแลผู้พ้นโทษใหม่ ไม่ใช่แค่การไปรายงานตัวกับตำรวจในท้องที่เพียงอย่างเดียว
- ครอบครัว สมาชิกในครอบครัวต้องช่วยดูแลเอาใจใส่ ให้กำลังใจ ช่วยเหลือ ไม่ทิ้งขว้างให้ผู้พ้นโทษต้องดำเนินชีวิตตามลำพัง สร้างพันธะทางสังคมของคนในครอบครัวให้แข็งแรงเพื่อดึงให้กลับเข้าสู่การดำเนินชีวิตปกติ
- สังคม คนในชุมชนไม่ควรตีตราผู้ที่เคยต้องโทษ ต้องให้โอกาสในการดำเนินชีวิตตามปกติในสังคม นายจ้างบริษัทเอกชนควรเปิดโอกาสให้ผู้พ้นโทษได้เข้าทำงาน ไม่กีดกันหรือเลือกปฏิบัติ
- สภาพแวดล้อม การปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมของชุมชนให้ดีขึ้น ไม่เป็นแหล่งมั่วสุมยาเสพติด กลุ่มเพื่อนที่เคยเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ซึ่งต้องเป็นความร่วมมือของชุมชนและตำรวจในพื้นที่หรือการนำผู้พ้นโทษออกจากสภาพแวดล้อมเดิมที่เคยอยู่ก่อนเข้าเรือนจำ เช่น การหางานให้ทำตามโรงงานหรือสถานที่ต่างๆ ที่ยินดีเข้าร่วมโครงการช่วยเหลือผู้พ้นโทษ

แผนภาพที่ 5.3 แนวทางการลดจำนวนผู้กระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติด

2) การเบี่ยงเบนคดีก่อนการฟ้อง (pre-trial diversion) เป็นการเบี่ยงเบนผู้กระทำผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมอาญาทั่วไป ทั้งนี้เพื่อเป็นการลดจำนวนคนที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหลัก โดยมีตัวอย่างที่สำคัญคือการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดแทนการฟ้องดำเนินคดีอาญา โดยทำให้ลดจำนวนคนที่เข้าไปสู่เรือนจำได้

อย่างมาก แต่อย่างไรก็ตามก็ยังคงมีผู้กระทำความผิดจำนวนมากถูกส่งเข้าสู่เรือนจำ ทั้งที่ความผิดบางประเภทสามารถที่จะนำมาตราการอื่นมาใช้ในการลงโทษแทนการฟ้องคดีอาญา สำหรับมาตรการแทนการฟ้องคดีอาญาสามารถทำได้โดยให้อำนาจตำรวจช่วยไกล่เกลี่ยคดี และให้อัยการมีอำนาจสั่งชะลอการฟ้องศาลได้โดยรูปแบบการเบี่ยงเบนคดีจากการฟ้องคดีต่อศาล ประกอบด้วยวิธีการดังนี้ (UNODC, 2006; 2007)

- การปล่อยตัวโดยมีเงื่อนไขหรือไม่มีเงื่อนไข
- การลงโทษด้วยวาจา
- การเจรจาโดยอนุญาโตตุลาการ
- การให้ชดใช้ความเสียหายแก่เหยื่อ
- การบริการทางสังคม
- การเจรจาไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด
- การประชุมกลุ่มครอบครัว
- การใช้กระบวนการสมานฉันท์อย่างอื่น

การเปลี่ยนแนวคิดในการลงโทษ ไม่ควรมุ่งเน้นเฉพาะการลงโทษด้วยการดำเนินคดีเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่เรือนจำเพียงอย่างเดียว หรือเป็นทางออกเดียวของการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมในสังคม ด้วยแนวคิดการแก้ไขปัญหแบบนี้ทำให้เรือนจำมีผู้ต้องขังจำนวนมาก ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมจึงควรมีการใช้วิธีการลงโทษทางเลือกมากขึ้น ในปัจจุบันมีการดำเนินการร่างกฎหมายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชั้นสอบสวน ซึ่งอยู่ในการพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติแล้ว โดยหากได้รับการอนุมัติจะทำให้สามารถมีการไกล่เกลี่ยคดีในชั้นสอบสวนได้อีกจำนวนหนึ่ง ก็จะทำให้ลดจำนวนคดีอาญาและผู้ต้องหาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้

3) การส่งเสริมการใช้กระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ เป็นแนวทางในการยุติปัญหาข้อขัดแย้งก่อนที่จะเป็นคดีความเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก โดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถนำมาใช้กับอาชญากรรมที่ความรุนแรงน้อยเช่น คดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน ยาเสพติด ความผิดของเด็ก และคดีเล็กน้อยอื่นๆ แนวคิดนี้สอดคล้องกับการอำนวยความสะดวกยุติธรรมโดยชุมชน (Community justice) ซึ่งทำได้ในหลายรูปแบบ โดยจะเน้นการนำทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามาพูดคุยเจรจาญติปัญหากัน หลายประเทศได้มีการนำกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์มาใช้และประสบความสำเร็จทำให้จำนวนคดีอาญามีจำนวนน้อย เช่น แคนาดา ลาว นิวซีแลนด์ และฟิลิปปินส์ เป็นต้น (พงษ์ธร ธีญญสิริ, 2559) ซึ่งส่วนใหญ่อาศัยกลไกภายในชุมชนในการไกล่เกลี่ยคดี มีกฎหมายรองรับอย่างชัดเจน ดังนั้น สำหรับสังคมไทยควรมีการส่งเสริมให้แต่ละชุมชน/พื้นที่นำหลักการกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ไปใช้ในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนของตนเองอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ รัฐควรมีกฎหมายรองรับกระบวนการสมานฉันท์ในชุมชนอย่างชัดเจน ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2562 สภานิติบัญญัติได้มีมติเห็นชอบให้ใช้กฎหมายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่งและทางอาญา หากแต่ยังไม่ได้มีการลงประกาศใช้อย่างเป็น

ทางการในราชกิจจานุเบกษา และยังไม่ได้นำมาปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม จึงควรมีการส่งเสริมให้นำแนวทางการไกล่เกลี่ยทางอาญามาใช้ให้แพร่หลายมากขึ้น

4) การสร้างความยอมรับของสังคมกับผู้ต้องขังพ้นโทษ เป็นแนวทางที่จะเป็นการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังที่พ้นโทษออกมาแล้ว ซึ่งจากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ และผู้ทรงคุณวุฒิในสำนักงานราชทัณฑ์ ทุกกลุ่มมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า สังคมไทยยังไม่ให้การยอมรับกับผู้ที่เคยถูกจำคุกในเรือนจำ ทำให้ผู้พ้นโทษบางส่วนไม่สามารถที่จะกลับมาดำเนินชีวิตได้ตามปกติในสังคม และต้องกลับไปกระทำความผิดซ้ำเพื่อให้สามารถอยู่รอดในสังคมได้ โดยลักษณะของวงจรชีวิตนี้เป็นไปตามแนวคิดของทฤษฎีตราที่มักจะถูกนำมาอธิบายการกระทำผิดซ้ำ สำหรับในมุมมองของผู้ที่ต้องขัง ต้องขังส่วนใหญ่มีประสบการณ์การถูกปฏิเสธการทำงานและการถูกสังคมรอบข้างตีตราหลังจากที่ได้พ้นโทษแล้ว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้ต้องขังเหล่านั้นไม่สามารถใช้ชีวิตได้อย่างคนธรรมดาทั่วไปในสังคม เช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่เรือนจำที่ดูแลผู้ต้องขังได้เห็นในภาพรวมของการกระทำผิดซ้ำจากประวัติผู้ต้องขังหลายคนที่กระทำผิดซ้ำแล้วโดนจับกุมและกลับเข้าสู่เรือนจำ และที่สำคัญผู้เชี่ยวชาญด้านทัศนวิทยาได้ให้ข้อมูลว่า เรือนจำได้พยายามพัฒนาฟื้นฟูผู้ต้องขังให้มีความรู้ความสามารถที่สามารถไปใช้ในสังคมภายนอกได้ แต่เมื่อได้มีการสร้างผู้ต้องขังให้พร้อมทำงานแล้ว ส่วนใหญ่จะถูกปฏิเสธจากสังคมหรือผู้ที่เคยติดต่อจ้างงานไว้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า แม้เรือนจำจะสร้างผู้ต้องขังให้ดีและมีความสามารถในการทำงานได้ แต่ถ้าสังคมไม่ยอมรับหรือให้โอกาสกลุ่มคนเหล่านั้นก็ยากที่จะช่วยให้ผู้พ้นโทษสามารถอยู่ในสังคมได้เหมือนคนปกติทั่วไป

ดังนั้น การสร้างการยอมรับทางสังคมเกี่ยวกับผู้ต้องขังที่พ้นโทษออกมาเป็นที่จะช่วยให้สามารถลดการกระทำผิดซ้ำได้ส่วนหนึ่ง โดยการสร้างการยอมรับจากสังคมสามารถที่จะทำได้โดยการสร้างการยอมรับโดยเฉพาะจากภาคประชาชนและภาคเอกชน เนื่องจากในส่วนของภาครัฐนั้นอาจจะดำเนินการได้ค่อนข้างยาก เนื่องจากด้วยตัวบทกฎหมายที่กำหนดไว้ชัดเจนในการห้ามไม่ให้ผู้พ้นโทษเข้าทำงานราชการ ด้วยข้อจำกัดนี้การยอมรับของทางหน่วยงานภาครัฐจึงเป็นไปได้ยาก สำหรับในส่วนของภาคประชาชนหรือสังคมทั่วไป ในปัจจุบันสังคมไทยส่วนใหญ่ยังไม่ยอมรับผู้ต้องขังที่พ้นโทษออกมา โดยยังมีความหวาดกลัวและไม่อยากเข้าใกล้หรือสนทนาด้วย ซึ่งมีส่วนทำให้ผู้ต้องขังที่พ้นโทษจากเรือนจำมาแล้วแต่ไม่สามารถที่จะพ้นจากการลงโทษทางสังคมได้ จึงส่งผลให้ไม่สามารถกลับมาดำเนินชีวิตได้ตามปกติในสังคม นอกจากนี้ภาคเอกชนในส่วนของบริษัทธุรกิจ โรงงานอุตสาหกรรม หรือกิจการต่างๆ ก็มีส่วนสำคัญที่จะช่วยให้ผู้ต้องขังที่พ้นโทษแล้วได้มีโอกาสในการทำมาหาเลี้ยงตัวเองโดยสุจริตจากการได้รับโอกาสในการจ้างงาน ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันคือ การที่บริษัทเอกชนต่างๆ ไม่ค่อยอยากจะได้รับผู้พ้นโทษออกจากเรือนจำเข้าทำงาน แม้ว่าจะมีความรู้ความสามารถและมีฝีมือตรงตามความต้องการของบริษัท โดยมีหลายกรณีที่มีการรับบุคคลเหล่านี้เข้าไปทำงานแล้วระยะหนึ่งแต่เมื่อมีการตรวจสอบพบว่าเคยมีประวัติต้องโทษก็จะไล่ออกจากงานโดยที่เขาเหล่านั้นไม่ได้ทำอะไรผิดต่อหน้าที่การงาน แต่อย่างไรก็ตามการ

ที่จะให้สังคมยอมรับได้ ผู้ต้องขังที่พ้นโทษแล้วจะต้องพิสูจน์ตัวเองให้สังคมเห็นว่าเขาได้กลับตัวเป็นคนดีของสังคมแล้ว

แม้ในปัจจุบันราชทัณฑ์ได้มีนโยบายในการเปิดให้สังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการนำผู้ต้องขังกลับเข้าสู่สังคมมากขึ้น แต่ผลการดำเนินการและการได้รับความร่วมมือจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้องยังคงค่อนข้างมีความจำกัด ดังนั้นจึงควรมีการประชาสัมพันธ์ให้สังคมรับรู้และมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับการนำผู้ต้องขังกลับสู่สังคมปกติให้ได้ เพื่อประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมและตัวของประชาชนที่อยู่ในชุมชนเอง เพราะถ้าหากชุมชนปล่อยหรือทอดทิ้งคนเหล่านี้ไม่เข้าไปช่วยเหลือคนที่จะเดือนร้อนหรือได้รับความเสียหายก็คือ ตัวชุมชนเอง แต่หากได้เข้าไปช่วยเหลือให้คนเหล่านั้นสามารถอยู่ในสังคมอย่างปกติได้ ชุมชนก็จะได้ประโยชน์จากการที่คนเหล่านั้นไม่ไปก่อปัญหาอาชญากรรมหรือสร้างความเดือนร้อนให้กับคนอื่นในชุมชน ชุมชนก็จะปลอดภัยน่าอยู่มากขึ้น นอกจากนี้ควรมีนโยบายในการนำบริษัทเอกชนเข้ามาร่วมกับรัฐโดยเฉพาะในโครงการศูนย์ CARE ในการสร้างงานให้กับผู้ต้องขังมากขึ้นในทุกพื้นที่ โดยในปัจจุบันความร่วมมือยังไม่แพร่หลายและจริงจังเท่าที่ควร หรือการสนับสนุนทุนในการสร้างอาชีพที่เป็นกิจการส่วนตัวให้กับผู้ต้องขังที่สามารถพิสูจน์ให้เห็นได้ว่าสามารถที่ดำเนินการได้จริงเมื่อพ้นโทษออกมาแล้วนอกจากนี้การยกเลิกกฎหมายที่ห้ามผู้ต้องขังประกอบอาชีพบางประเภทหลังพ้นโทษจากเรือนจำ เช่น พ.ร.บ.สาธารณสุขฯ ที่ห้ามผู้ต้องขังประกอบอาชีพพนวด เป็นต้นก็จะสามารถช่วยให้ผู้ต้องขังสามารถมีโอกาสในการทำงานมากขึ้น

5.3.2 ขั้นตอนระหว่างการฟ้องและพิจารณาคดี

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบผู้ต้องกักที่รอการฟ้องคดีอาญาและผู้ต้องขังที่รอการพิจารณาคดีจำนวนหนึ่งอยู่ในเรือนจำอยู่ร่วมกันกับผู้ต้องขังเด็ดขาดที่ได้รับการพิพากษาลงโทษแล้ว แม้บางเรือนจำจะมีการแยกแดนนอนแต่ก็ยังมาทำกิจกรรมร่วมกันในช่วงระหว่างวัน ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับหลักการปฏิบัติมาตรฐานของข้อกำหนดแมนเดล่า ดังนั้น ควรมีการนำวิธีการทางเลือกมาใช้ในการลดกลุ่มผู้ต้องกักและผู้ต้องขังที่รอการพิจารณาคดีเพื่อไม่ให้ต้องเข้าไปอยู่ในเรือนจำก่อนมีคำพิพากษา โดยสามารถใช้วิธีการดังต่อไปนี้

1) การพัฒนาระบบการประกันตัวชั่วคราวโดยการส่งเสริมบทบาทของกองทุนยุติธรรมเกี่ยวกับการประกันตัวผู้ต้องกักและผู้ต้องขัง เนื่องจากผู้ต้องกักและผู้ต้องขังที่รอการพิจารณาคดีส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ไม่มีเงินในการประกันตัวในระหว่างการดำเนินคดี ทำให้จำเป็นต้องเข้ามาอยู่ในเรือนจำ ดังนั้น การส่งเสริมให้นำเงินจากกองทุนยุติธรรมมาใช้ในการประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยที่อยู่ในระหว่างการดำเนินคดีอาญาให้มากขึ้น ได้ โดยในปีงบประมาณ 2558 มีการใช้จ่ายในประกันตัวจำนวน 156,963,170 บาท จากจำนวนผู้ขอความช่วยเหลือ 176 ราย และจำนวน 27,100,000 บาทในปีงบประมาณ 2559 จากจำนวนผู้ขอความช่วยเหลือ 128 ราย ซึ่งจำนวนผู้ขอความช่วยเหลือในการประกันตัวยังมีจำนวนน้อยการเพิ่มความช่วยเหลือด้านนี้จะช่วยทำให้ผู้ต้องขังที่

รอกการพิจารณาคดีลดจำนวนลงได้ส่วนหนึ่งและช่วยลดการเข้าไปอยู่ร่วมกันและเรียนรู้อาชญากรรมจากกลุ่มผู้ต้องขังที่ถูกพิพากษาคดีจากศาลแล้ว ทั้งนี้เนื่องในปัจจุบันเรือนจำไทยยังไม่มีระบบการแยกประเภทผู้ต้องขังรอการพิจารณาคดีจากศาลออกจากผู้ต้องขังเด็ดขาดซึ่งทำให้เรือนจำเป็นเหมือนแหล่งเรียนรู้อาชญากรรม เมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษออกไปก็จะมีทักษะ ช่องทางและเครือข่ายในการกระทำความผิดเพิ่มขึ้น

2) การส่งเสริมให้ใช้มาตรการการต่อรองคำรับสารภาพ (plea-bargaining) เป็นกระบวนการที่ต้องการให้ผู้ต้องหารับสารภาพโดยมีข้อแลกเปลี่ยนกับการได้รับการลดโทษ โดยวิธีการนี้ได้ถูกนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมเป็นระยะเวลานานแล้ว แต่อาจจะยังไม่เป็นระบบเท่าที่ควร ไม่ว่าจะเป็นในชั้นของชุมชน ตำรวจ อัยการ และศาล ซึ่งเป็นวิธีการที่อยู่บนพื้นฐานของการเจรจาให้มีการไม่ฟ้องบางข้อหา การลดข้อหาที่ฟ้อง หรือการลดโทษให้ต่ำกว่าที่กฎหมายกำหนดการนำแนวทางการต่อรองคำรับสารภาพมาใช้จะทำให้ภาระงานของศาลและกระบวนการยุติธรรมลดลง โดยการลดขั้นตอนการแสวงหาพยานหลักฐานและทำให้กระบวนการพิจารณาคดีรวดเร็ว ปริมาณคดีลดลง และประหยัดงบประมาณ ทำให้ผู้ต้องขังเข้าสู่เรือนจำน้อยลงหรืออยู่ในเรือนจำในระยะเวลาที่สั้นลง

3) การส่งเสริมให้นำวิธีการในขั้นตอนก่อนการพิจารณาพิพากษาแทนการควบคุมอยู่ในเรือนจำ ซึ่งเป็นไปตามกรอบของกฎของโตเกียว (Tokyo Rules) และ International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) ซึ่งใช้วิธีการปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย และใช้วิธีการอื่นๆ เข้ามาช่วยในการควบคุมตรวจสอบ ไม่ให้มีการหลบหนีหรือทำการอย่างอื่นที่เป็นอันตรายต่อบุคคลอื่นและสังคม โดยสามารถนำวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งมาใช้ ดังต่อไปนี้ (UNODC, 2006; 2007)

- การให้รายงานตัวที่ศาลตามที่ศาลกำหนด
- การกำหนดไม่ให้ขัดขวางกระบวนการยุติธรรมหรือเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมบางอย่าง หรือการออกจากสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง การห้ามไปในสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง หรือการไปพบกับคนใดคนหนึ่ง
- การให้พักอยู่ในสถานที่ใดที่หนึ่ง
- การรายงานตัวทุกวันต่อศาลหรือตำรวจหรือเจ้าหน้าที่อื่น
- การยึดหนังสือเดินทางหรือเอกสารส่วนตัว
- การอยู่ภายใต้การควบคุมตรวจสอบของหน่วยงานตามที่ศาลกำหนด
- การติดตามด้วยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์
- การให้สัญญาค่าใช้จ่ายทางการเงินหรือทรัพย์สินเพื่อรับประกันการมารายงานตัว

โดยแนวทางเหล่านี้เป็นวิธีการทางเลือกที่จะช่วยให้ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดและอยู่ในระหว่างการฟ้องและดำเนินคดีไม่ต้องเข้าไปอยู่ในเรือนจำทั้งที่ยังไม่มีคำพิพากษาว่ากระทำความผิดจริง ซึ่งเป็นหลักสากลของการดำเนินคดีทางอาญาที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดจนกว่าจะมีคำพิพากษาดังนั้นวิธีการทางเลือกนี้จะช่วยไม่ให้ผู้ต้องหาถูกตีตราว่าเป็นคนชั่วก ทั้งที่ยังไม่ได้ผ่านการพิสูจน์ความผิด ซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนินชีวิตในสังคมตามปกติ โดยที่ผ่านมามีผู้ต้องหาหลายที่ถูกนำตัวเข้าไปอยู่ในเรือนจำได้เป็นระยะเวลาหนึ่งแล้ว ศาลได้พิจารณายกฟ้องคดีด้วยเหตุผลหลายๆ ประการ ซึ่งการเข้าไปอยู่ในเรือนจำแล้วเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ที่ถูกกล่าวหาที่สุทธ้ายกลายเป็นผู้บริสุทธิ์ ตัวอย่างเช่น การจับผิดตัว โดยคดีลักษณะนี้จะมีให้เห็นอยู่เรื่อยๆ

นอกจากการถูกตีตราโดยสังคมแล้ว ยังมีผลเสียที่เกิดจากการเข้าไปอยู่ในเรือนจำที่สามารถทำให้เกิดปัญหาทางสังคมขึ้นได้ แม้จะอยู่ในช่วงระหว่างการดำเนินคดี ผู้ต้องหามักจะถูกนำไปอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังเด็ดขาดแล้ว ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมที่ไม่ดีอยู่แล้ว เมื่ออาศัยอยู่ร่วมกันในเรือนจำทั้งสองกลุ่มจะมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลทัศนคติและประสบการณ์ โดยเฉพาะผู้ต้องขังที่มีประสบการณ์การกระทำความผิดมาแล้วหลายครั้งจะถ่ายทอดไปสู่ผู้ต้องหาที่เพิ่งเข้ามาเพื่อรอการพิจารณาคดี ทำให้ผู้ต้องหาที่เข้ามาใหม่เรียนรู้วิธีการกระทำความผิดและทัศนคติที่ไม่ดีจากผู้ต้องขังที่อยู่ร่วมกันได้ หรือมีการสร้างเครือข่ายอาชญากรรมเกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการคบหาสมาคมที่แตกต่าง (Differential association theory)

5.3.3 ขั้นตอนระหว่างการพิจารณาการลงโทษ

แนวทางในการลงโทษผู้ต้องหากระทำความผิดควรนำวิธีการลงโทษทางเลือกมาใช้ให้มากขึ้น ซึ่งในปัจจุบันวิธีการลงโทษจะมุ่งเน้นไปที่การจำคุกเรือนจำเป็นการลงโทษหลัก ทำให้ผู้กระทำความผิดส่วนใหญ่ต้องเข้าสู่เรือนจำ

“ไม่ควรใช้การจำคุกเป็นหลักเพียงอย่างเดียว ซึ่งเปรียบเหมือนการจำคุกเป็นยาสามัญประจำบ้าน ซึ่งจะทำให้มีจำนวนผู้ต้องขังมากขึ้นเรื่อยๆ โดยในปลายปีพ.ศ. 2561 อาจจะมีผู้ต้องขังเพิ่มมากขึ้นจนมีจำนวนเกิน 400,000 คน ควรมีการยกเลิกการลงโทษจำคุกในความผิดบางประเภท เช่น ความผิดในคดีเช็ค คดีน้ำกระท่อม เป็นต้น ควรจะมีการลงโทษจำคุกในกรณีที่เป็นความผิดรุนแรงจริงๆ เท่านั้น ตัวอย่างเช่นการลงโทษในมาเลเซีย และสิงคโปร์” เจ้าหน้าที่ผู้คุมในเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี

ดังนั้นในการพิจารณาโทษให้กับผู้ต้องหา/จำเลยในบางประเภทโดยเฉพาะในความผิดที่ไม่มีความชั่วร้ายในตัวเองหรือความผิดที่ไม่ได้ก่อให้เกิดความเสียหายทางร่างกายจิตใจ ศาลควรพิจารณามาตรการลงโทษทางเลือกแทนการจำคุกให้มากขึ้น โดยวิธีการทางเลือกในการลงโทษที่สำคัญตามกรอบของการลงโทษแบบไม่มีการควบคุม (Non-custodial measures) ประกอบด้วย (UNODC, 2006)

- การลงโทษด้วยวาจา เช่น การดูดำ ว่ากล่าว ตักเตือน
- การยกฟ้องคดีแบบมีเงื่อนไข
- การลงโทษทางสถานะ
- การลงโทษทางเศรษฐกิจและการเงิน เช่น การปรับแทนการจำคุก
- การยึดอายุบัตรทรัพย์สิน
- การให้ชดใช้แก่เหยื่อผู้เสียหาย
- การงดลงโทษชั่วคราว
- การภาคทัณฑ์
- การบริการสังคม
- การให้ไปฝึกอบรม
- การกำหนดให้อยู่ภายในบ้าน
- วิธีการอื่นๆ ที่เป็นการบำบัดนอกเรือนจำ
- วิธีการหลายอย่างข้างต้นรวมกัน

ควรมีการส่งเสริมให้ใช้มาตรการลงโทษระดับกลาง(Intermediate punishment) ซึ่งเป็นมาตรการลงโทษที่มีระดับความรุนแรงน้อยกว่าการจำคุกและเข้มงวดกว่าการคุมประพฤติ โดยมาตรการดังกล่าวประกอบด้วย เช่น การทำงานบริการสังคม การกำจัดเสรีภาพไว้ในที่อยู่อาศัย การคุมประพฤติแบบเข้มงวด การเข้าค่ายคุมประพฤติแบบเคร่งครัด เป็นต้นสำหรับไทยได้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการลงโทษแนวทางใหม่ ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 25) พ.ศ. 2559แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 56ให้มีการรอการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอการลงโทษไว้และกำหนดเงื่อนไขการคุมความประพฤติของผู้กระทำผิด และให้มีการบำบัดฟื้นฟูหรือทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ตามความเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดวิธีการลงโทษทางเลือกขององค์กรสหประชาชาติ โดยมีตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ คือ

เนเธอร์แลนด์ ที่นำนโยบายที่มุ่งแก้ไขปัญหาของผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล มากกว่าจะมุ่งลงโทษแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งที่ผ่านมาผู้พิพากษามักไม่ค่อยตัดสินลงโทษจำคุกหรือให้อาชญากร ถูกจำคุกไม่นาน แต่ใช้วิธีอื่นในการลงโทษ แทน (BBC, 2016) ดังนั้น การแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับวิธีการลงโทษโดยให้อำนาจผู้พิพากษาในการใช้ดุลพินิจในการ เลือกวิธีการในการลงโทษผู้ที่กระทำความผิดในบางความผิดโดยใช้กระบวนการสมานฉันท์หรือกระบวนการลงโทษ ทางเลือกจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่ง

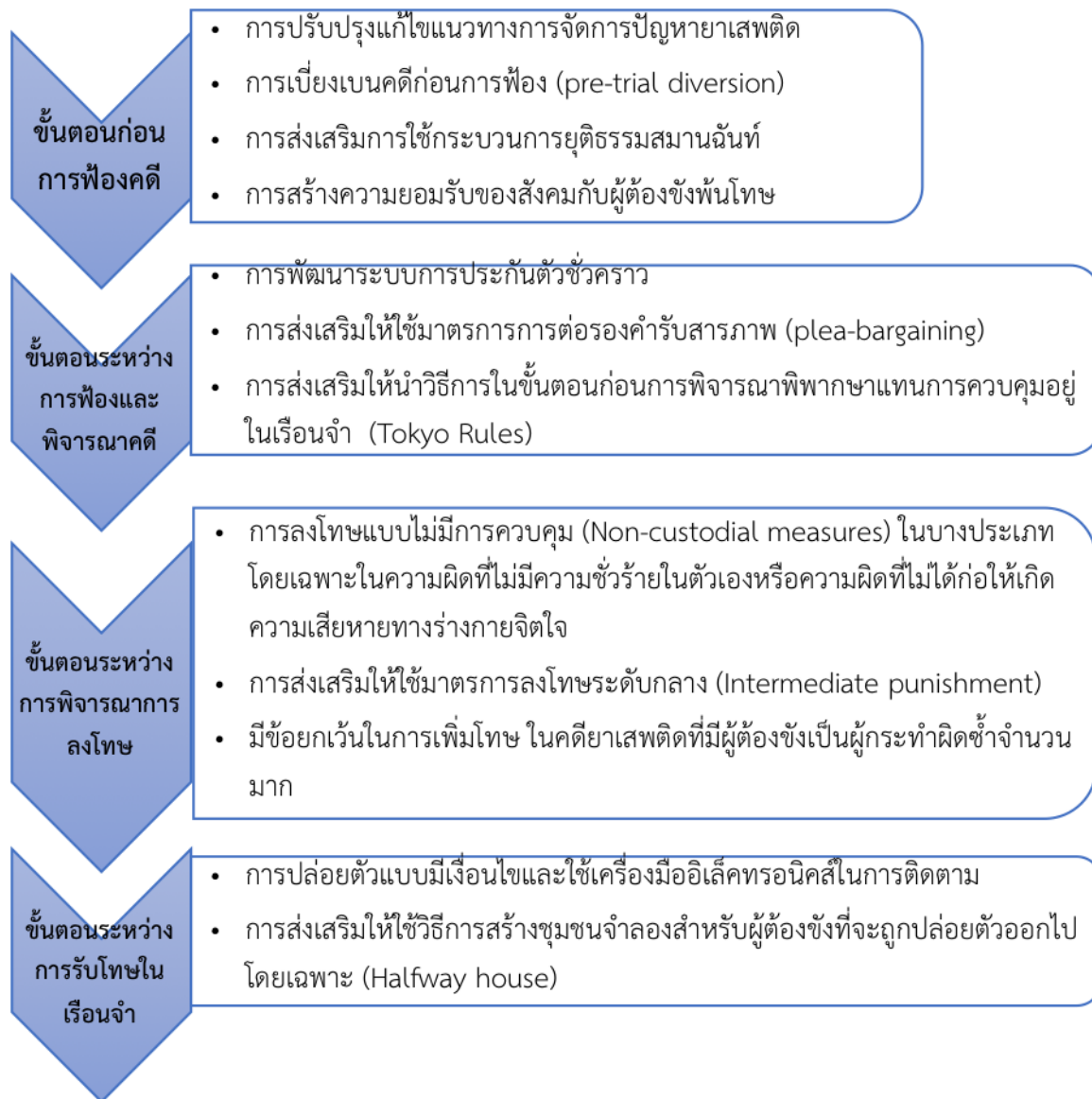
นอกจากนี้ จากการเก็บข้อมูลจากผู้ต้องขังในเรือนจำ ผู้ต้องขังส่วนใหญ่ถูกพิพากษาเพิ่มโทษ ตาม ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 92 และ 93 และพ.ร.บ.ยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522 มาตรา 97 ไม่สามารถที่จะ ได้รับสิทธิในการเลื่อนชั้นนักโทษได้ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งเป็นไปตามระเบียบกรมราชทัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการ เลื่อนชั้นนักโทษและการพิจารณาขอลดวันลงโทษ ทำให้ผู้ต้องขังเหล่านั้นไม่สามารถขอลดวันลงโทษหรือได้รับการ ภัยโทษได้ ส่งผลให้ต้องอยู่ในเรือนจำนานขึ้น ดังนั้นเพื่อเป็นการให้โอกาสแก่ผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำ (1-2 ครั้ง) ควรมีข้อยกเว้นในการเพิ่มโทษ โดยเฉพาะในคดียาเสพติดที่มีผู้ต้องขังเป็นผู้กระทำผิดซ้ำจำนวนมาก

5.3.4 ขั้นตอนระหว่างการรักษาโทษในเรือนจำ 1) การส่งเสริมให้มีการปล่อยตัวแบบมีเงื่อนไขและใช้ เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ในการติดตามตรวจสอบสำหรับผู้ต้องขังที่เหลือเวลาการต้องโทษไม่เกิน 1 ปีหรือ 6 เดือน โดยในเรือนจำจากจังหวัดมาเลเซียได้มีนโยบายในการลดจำนวนผู้ต้องขังให้เหลือสองในสามโดยใช้วิธีการปล่อยผู้ต้องขัง ที่เหลือระยะเวลาต้องโทษ 1 ปี ออกไปนอกเรือนจำโดยใช้วิธีการคุมประพฤติแทน ซึ่งจะช่วยให้ลดจำนวนผู้ต้องขัง ลงจำนวนมากและลดค่าใช้จ่ายในการดูแลผู้ต้องขังเหล่านี้ในเรือนจำ โดยหากคิดเฉพาะต้นทุนในการจัดซื้อ เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์อันละ 3,000 บาท แล้วเปรียบเทียบเฉพาะค่าอาหารในการดูแลผู้ต้องขัง 1 คนๆ ละ 45 บาทต่อหนึ่งวัน จะมีความคุ้มค่าในการจัดซื้ออุปกรณ์ติดตามเมื่อมีการปล่อยตัวประมาณ 2-3 เดือน ประมาณการ นี้ยังไม่รวมถึงค่าใช้จ่ายอย่างอื่นในการดำเนินชีวิตในเรือนจำ เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าวัสดุอุปกรณ์ในการฝึกอบรม วิชาชีพ เป็นต้น ดังนั้น การแก้ไขเพิ่มเติมข้อกฎหมายที่ให้ราชทัณฑ์สามารถดำเนินการปล่อยตัวผู้ต้องขังก่อนครบ กำหนด 1 ปี หรือ 6 เดือนได้จึงเป็นวิธีหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ได้การปล่อยตัวผู้ต้องขังและมีอุปกรณ์ติดตามตัวเป็น แนวทางหนึ่งตามข้อกำหนดขั้นต่ำสำหรับมาตรการลงโทษแบบไม่ควบคุม (United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules 1990)) ที่เสนอแนะวิธีการปล่อยตัว ผู้ต้องขังจากเรือนจำเร็วขึ้นหลังจากมีการพิพากษาลงโทษจำคุกในเรือนจำแล้ว ซึ่งประกอบด้วย

- การให้ลาพักการลงโทษ/การกลับบ้านชั่วคราวก่อนพ้นโทษ
- การปล่อยออกไปทำงานหรือศึกษา
- การคุมประพฤติ/ปล่อยตัวแบบมีเงื่อนไข (parole)

- การยกเลิกโทษ/การลดโทษ
- การอภัยโทษ

2) การส่งเสริมให้ใช้วิธีการสร้างชุมชนจำลองสำหรับผู้ต้องขังที่จะถูกปล่อยตัวออกไปโดยเฉพาะ (Halfway house) เพื่อเป็นการเรียนรู้ในการอยู่ด้วยตัวเอง และสามารถทำงานตามที่จัดให้ได้ในชุมชนโดยมีตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและเป็นการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ ได้แก่ House of Hope ในเรือนจำเกาหลิดใต้ Crossroads Adult Transition Center ในเรือนจำของรัฐอิลลินอยด์ (UNODC, 2012) โดยในปัจจุบันมีการนำวิธีการนี้ไปใช้ในเรือนจำแบบเปิด เช่น เรือนจำเซาท์เวสต์หรือทัณฑสถานเกษตรอุตสาหกรรมเซาท์เวสต์ จังหวัดนครราชสีมา และเรือนจำชั่วคราวเซาท์เวสต์ จังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติจากเดิมที่มุ่งเน้นแต่การควบคุมผู้กระทำความผิดเพื่อการลงโทษอย่างเดียว เป็นการเพิ่มคุณค่ามุ่งเน้นเปลี่ยนพฤติกรรมและความคิดให้กลับตัวเป็นคนดี เมื่อพ้นโทษออกไปก็จะเป็นส่วนเกินของสังคม รวมทั้งการเปิดโอกาสให้หน่วยงานภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมหลายอย่างในเรือนจำ ทั้งการให้คำปรึกษา การอบรม รวมถึงการร่วมมือทางธุรกิจในการจำหน่ายผลผลิตที่มาจากผู้ต้องขังในเรือนจำลักษณะของตัวอย่างเรือนจำทั้งสองแห่งนี้ควรได้รับการส่งเสริมให้ขยายวงกว้างมากขึ้น นำไปใช้ในทุกพื้นที่ของประเทศเพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถได้มีโอกาสในการฝึกอาชีพในสถานที่จำลองเหมือนในสังคมจริง อันจะทำให้เกิดการเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมกลับตัวเป็นคนดีได้มากขึ้น

แผนภาพที่ 5.4 สรุปข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ

บรรณานุกรม

- กฤษณพงศ์ พุตระกูล และคณะ. (2558). *โครงการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลดีผลิตภัณฑ์ครอบครัวสหวิชาชีพเสพติด (กัญชา และพืชกระท่อม)*(รายงานผลการวิจัย). สถาบันอาชีวศึกษาและการบริหารงานยุติธรรมวิทยาลัยรัฐกิจมหาวิทยาลัยรังสิตสนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.).
- กฤษณพงศ์ พุตระกูล และคณะ.(2559). *โครงการวิจัยเชิงทดลองนำมาตรการลงโทษระดับกลางมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดหญิงในประเทศไทย*(รายงานผลการวิจัย).วารสาร กระบวนการยุติธรรม, ปีที่ 9 เล่มที่ 3 หน้า 33-50.
- กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. (2555).AEC Focus. *จุลสารปีที่ 2 ฉบับที่ 7*. นนทบุรี.
- กรมราชทัณฑ์. (2558). *แผนปฏิบัติราชการกรมราชทัณฑ์ พ.ศ.2559-2562*. กระทรวงยุติธรรม: กรุงเทพมหานคร.
- กรมราชทัณฑ์.(2560). *พ.ร.บ.ราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 หลักการใหม่ที่ควรรู้*. กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์. แหล่งที่มา: <http://www.correct.go.th/newcorrectweb/index.php/files/download/8a649a5619e2d7d>.
- กรมราชทัณฑ์. (2560).*รายงานสถิติผู้ต้องขังต่างชาติในเรือนจำทั่วประเทศ*. นนทบุรี: กรมราชทัณฑ์.
- กรมราชทัณฑ์. (2561).*รายงานสถิติผู้ต้องขังราชทัณฑ์ทั่วประเทศ* (ออนไลน์). สืบค้นจาก http://www.correct.go.th/stat102/display/select_type.php#.กรมราชทัณฑ์. (2562).
ฐานข้อมูลผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำ. สืบค้นจาก <http://www.correct.go.th/recstats/index.php/th/searchGroup>.
- กรมราชทัณฑ์. (ม.ป.ป.). *ศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ (CARE : Center for Assistance to Reintegration and Employment)*.กรมราชทัณฑ์. สืบค้นจาก <http://www.correct.go.th/care/care/>.
- เกียรติภูมิ แสงศศิธร.(2556).*กระบวนการกำหนดโทษจำเลยคดีอาญา เปรียบเทียบของไทยกับต่างประเทศ*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. กรุงเทพ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2559). *ระบบกฎหมายมาเลเซีย*. สืบค้นจาก http://www.asean thai.net/ewt_news.php?nid=2451&filename=aseanknowledge.
- จิรวุฒิ ปุญญาสวัสดิ์. (2556). *ทัศนคติของผู้บริหารราชทัณฑ์ต่อแนวทางการดำเนินงานของเรือนจำเอกชนในประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์(น.ม.), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ).

- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2547). *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือก ในการยุติข้อขัดแย้งทางอาญา สำหรับสังคมไทย*. ดุลพาฬ เล่ม 2 ปีที่ 51 หน้า 112-142.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2545). *ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: หลักการและแนวคิด ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์:ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย*. หน้า 5-19, กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- จุมพล หนิมพานิช. 2550. *การบริหารจัดการภาครัฐใหม่: หลักการ แนวคิด และกรณีตัวอย่างของไทย*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ชลีศรี สวัสดิทัต. (2557). *ความเป็นเอกภาพของผู้พิพากษาศาลยุติธรรมในการปฏิบัติงาน กรณีศึกษาเฉพาะการใช้ดุลพินิจกำหนดโทษในคดีอาญา, งานวิจัยหลักสูตร ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง(บ.ย.ส.)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานยุติธรรม.
- ณัฐนันท์ รัตนเจริญ และประณต นันทิยะกุล. (2558). *การพัฒนาเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์สู่ความเป็นมืออาชีพ. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน พฤษภาคม-สิงหาคม 2558*.
- เดชา สังขวรรณ. (2550). *ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในระบบคุมประพฤติ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- เดลินิวส์. (2561). 'รมว.ยธ.'มอบนโยบายเข้ม 8 ข้อปราบยาเสพติดปี 61. เข้าถึงเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2561 สืบค้นจาก <https://www.dailynews.co.th/crime/619627>.
- ทัศนีย์ อัครพันธ์. (2556). *ทัศนคติและความพร้อมของนักศึกษาวิทยาลัยราชพฤกษ์ต่อการเข้าสู่ตลาดแรงงานประชาคมอาเซียน*. กรุงเทพฯ:วิทยาลัยราชพฤกษ์.
- นัทธี จิตสว่าง. (ม.ป.ป.). *มาตรการทางเลือกในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเพื่อแก้ปัญหาโทษล้นคุก*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <http://www.nathee-chitsawang.com/> เข้าถึงเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2560.
- บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์ และคณะ. (2561). *การบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ (ออนไลน์)*. เข้าถึงได้จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=การบริหารงานภาครัฐแนวใหม่> เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 เมษายน 2561.
- ปรีชญานันท์ นกฟอน. (2556). *การดำเนินนโยบายการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังติดยาเสพติดในเรือนจำของ ไทย.วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปีที่ 16 (ม.ค.-ธ.ค. 2556) หน้า 298-309*.
- พงษ์ธร ธีญญูสิริ, พ.ต.ท.ดร. (2559). *แนวคิดและการถ่ายทอดประสบการณ์ด้านการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ กรณีศึกษาสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. เอกสารทางวิชาการ: สำนักงานคณะกรรมการเสริมสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติ กระทรวงยุติธรรม.

พรชัย ชันดี, พ.ต.ท. ธัชชัย ปิตะนิละบุตร, พ.ต.ท. และผศ.อัศวิน งามวิไล. (2543). *ทฤษฎีอาชญาวิทยาและงานวิจัย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหิตล.

ไพรวัลย์ ทองดี. (2558). *น่านาสาระ พรบ.ราชทัณฑ์ 2588 รู้ไว้ใช่ว่า 2* (มติ.กรม.). สืบค้นจาก <http://prisonjob.blogspot.com/2015/04/?m=1>.

เรือนจำจังหวัดปทุมธานี. (ม.ป.ป.). *ข้อแตกต่างและมาตราเพิ่มเติมของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 กับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479*. สืบค้น 21 สิงหาคม 2561, จาก <http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER20/DRAWER012/GENERAL/DATA0000/00000013.PDF>.

วนิดา หาญณรงค์และคณะ. (2556). *ความพร้อมสู่การเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ในปีพ.ศ. 2558*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วินัย เจริญเฉลิมศักดิ์. (2557). *ราชทัณฑ์มืออาชีพ* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <https://www.gotoknow.org/posts/588535> เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2560.

วินัย เจริญเฉลิมศักดิ์. (2559). *โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด (Rehabilitation programs)*. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก : <https://www.gotoknow.org/posts/612516>, 7 มีนาคม 2561.

ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด และทองใหญ่ อัยยะวรากุล. (2558). *แนวทางการพัฒนาพฤตินิสัยผู้กระทำผิดของประเทศไทย. วารสารกระบวนการยุติธรรม ปีที่ 8 เล่มที่ 3 กันยายน – ธันวาคม 2558* หน้า 89-113.

ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธ์ . (2551). *การศึกษาแนวทางและความเป็นไปได้ในการนำมาตรการลงโทษระดับกลางมาใช้เพื่อเป็นมาตรการทางเลือกในการลงโทษผู้กระทำผิด ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

สมพงษ์ เกศานุช และคณะ. (2560). *การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่: ทิศทางการกำหนดกระบวนการทัศน์ในการบริหารจัดการ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย. ธรรมทัศน์ ปีที่ 17 ฉบับที่ 2* หน้า 173-186.

สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย. (2558). *การสัมมนาทางวิชาการเรื่องคดีล้นศาล นักโทษล้นคุก ปัญหาจากกระบวนการยุติธรรมไทย*. กรุงเทพฯ. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก http://www.tijthailand.org/useruploads/files/05_diversiontoday.pdf เข้าถึงเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2560

- สิทธิพงษ์ ศรีเลอจันทร์. (2554). การสอบสวนที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 40 (7). *Veridian E-Journal*ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (2554) หน้า 394-467.: มหาวิทยาลัยศิลปากร
- สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์.(2558).*การใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษ,กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการศาลยุติธรรม (สถาบันวิจัยและพัฒนาคดี).* กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม.
- เสกสัน เครือคำ. (2558). *อาชญากรรม อาชญาวิทยาและงานยุติธรรมทางอาญา*, พิมพ์ครั้งที่ 1. นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์.
- สุขุม เฉลยทรัพย์. (2560). *การบริหารตามสถานการณ์ในมิติกระบวนการยุติธรรม เอกสารประกอบการบรรยาย การฝึกอบรมหลักสูตรการบริหารงานยุติธรรมระดับสูง รุ่นที่ 8. วิทยาลัยกิจการยุติธรรม สำนักกิจการยุติธรรม วันที่ 5 มกราคม 2560.*
- สุทธิพล ทวีชัยการ. (2555). *กระบวนการยุติธรรมทางเลือกในคดีอาญา*. นนทบุรี:มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุรจิตร ศรีบุญมา. (2553). *แนวคิดการต่อรองคำรับสารภาพมาใช้ในกระบวนการยุติธรรม*. รายงานการอบรมหลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 8 สถาบันพัฒนาข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรม.
- สืบบงศ์ พิทักษ์ธรรม. (2554). *แนวทางการควบคุมและการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังคดีความมั่นคง*. สารนิพนธ์หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- โสรัตน์ กลับลีลา และคณะ. (2561). *การศึกษาเปรียบเทียบการจัดการความขัดแย้งและการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของประเทศอาเซียน*. คณะสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ ทูลสนับสนุนจากสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม.
- สำนักกิจการในพระดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา. (ม.ป.ป.). *โครงการกำลังใจในพระดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา*. สืบค้นจาก <http://kamlangjai.or.th/th/about.php>.
- สำนักพัฒนาพฤตินิสัย กรมราชทัณฑ์.(2560). *คู่มือการจัดโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังตามลักษณะแห่งคดีและพฤติการณ์การกระทำผิด*. กรุงเทพฯ: กระทรวงยุติธรรม
- สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม. (2546). *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: วิสัยทัศน์ใหม่สำหรับเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดในสังคมไทย*.ในการสัมมนาทางวิชาการด้านกระบวนการยุติธรรม. กรุงเทพฯ. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <http://www.polsci.chula.ac.th/sumonthip/crime-cj.htm> เข้าถึงเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2560.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2548). *คู่มือการนำองค์กรเข้าสู่การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท วิชั่น ปริ้นท์ แอนด์ মিเดีย จำกัด.

- (2549). การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ: เกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ พ.ศ. 2550. กรุงเทพมหานคร: บริษัท วิชั่น ปริ้นท์ แอนด์ মিเดีย จำกัด.
- สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (2557) *วันต่อต้านยาเสพติด 26 มิถุนา* [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก <http://www.lib.ru.ac.th/journal/jun/jun26-AntiHabit-FormingDrug.html> เข้าถึงเมื่อ 10 กรกฎาคม 2558.
- สำนักงานกองทุนยุติธรรม. (2561). *แนวคิดในการประกันตัวผู้ต้องขัง*. เข้าถึงเมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 256 จาก <http://jfo.moj.go.th/web2017/TH/>.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. (2558) *ร่างกรอบยุทธศาสตร์ด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน ปี 2558* [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก <http://www.nccd.go.th/upload/news/1%2877%29.pdf> เข้าถึงเมื่อ 5 เมษายน 2558.
- อภิญา มาประเสริฐ. (2558). *การบริหารงานภาครัฐแนวใหม่*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <http://www.kpi.ac.th/index.php> เข้าถึงเมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2560.
- อาภาศิริ สุวรรณานนท์ และคณะ. (2558). *รูปแบบการเสริมสร้างความสมานฉันท์ภายใต้บริบทความขัดแย้งของสังคมไทย. โครงการวิจัยกระทรวงยุติธรรมและมหาวิทยาลัยสวนดุสิต*.
- อายุตม์ สินธพพันธุ์. (ม.ป.ป.). *หลักการพื้นฐานของการบริหารงานเรือนจำที่ดี*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <http://www.correct.go.th/copnakt/%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B80%.htm> เข้าถึงเมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2560
- American Bar Association. (2011). *ABA Standards for Criminal Justice: Treatment of Prisoners*, 3rd. NW, Washington, D.C..
- American Correction Association. (1981). *Standards for Adult Local Detention Facilities*, 2ed. Commission of Accreditation for Corrections. Rockville, Maryland.
- Anders, A. D., & Noblit, G. W. (2011). Understanding Effective Higher Education Programs in Prisons: Considerations from the Incarcerated Individuals Program in North Carolina. *Journal Of Correctional Education*, 62(2), 77-93.
- Axelsson, L. (2012). European Prison Education Association. *Journal Of Correctional Education*, 63(2), 78-81
- Bähr, A., Hartmann, A., & Steengrafe, F. (2016). Alternatives to imprisonment: opportunities and problems in Germany. *Rivista Di Criminologia, Vittimologia E Sicurezza*, 10(3), 28-42. doi:10.14664/rcvs/63.

- Barzelay, Michael. (2001) . *The New Public Management: Improving Research and Policy Dialogue*. California: University of California Press.
- Battaglia, C., Cagno, A., Fiorilli, G., Giombini, A., Borrione, P., Baralla, F., & ... di Cagno, A. (2015). Participation in a 9-month selected physical exercise programme enhances psychological well-being in a prison population. *Criminal Behaviour & Mental Health*, 25(5), 343-354. doi:10.1002/cbm.1922
- BBC. (2016). *วิกฤตคุกเนเธอร์แลนด์ขาดแคลนนักโทษ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2561 จาก <https://www.bbc.com/thai/international-37966697>.
- Becker, H.S. (1963). *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*. New York: Free Press.
- Böllinger, L. (2004). Drug law and policy in Germany and the European community: Recent developments. *Journal of Drug Issues*, 34(3), 491-510.
- Bonta, J., Wallace-Capretta, S., Rooney, J., & McAnoy, K. (2002). An outcome evaluation of a restorative justice alternative to incarceration. *Contemporary Justice Review*, 5(4), 319-338
- Braithwaite, J. (1989). *Crime, Shame and Reintegration*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Braithwaite, J. (1998). Restorative Justice. In M. Tonry (ed.), *The Handbook of Crime & Punishment*, pp.323-344, Oxford: Oxford University Press.
- Breazzano, D. (2009). The Federal Bureau of Prisons Shifts Reentry Focus to a Skills-Based Model. *Corrections Today*, 71(6), 50-57.
- British High Commission Kuala Lumpur. (2017). *Information Pack for British Prisoners and Detainees in Malaysia (Online)*. Retrieved on October 6, 2017 from https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/616455/Malaysia_-_Prisoner_Pack_May_2017.pdf
- Brush Farm Academy. (2017). *Correctional officer training*(Online). Retrieved from <http://www.careers.justice.nsw.gov.au/Pages/our-roles/corrections-careers/correctional-officer.aspx> on May 30, 2017.
- Chatwin, C. (2004). The effects of EU enlargement on European drug policy. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 11(6), 437-448. doi: 10.1080/09687630412331325629

Cole, F. G. (1986). *The American System of Criminal Justice 4th Edition*. California: USA.

Foucault, M. (2008). *The Birth of Biopolitics*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Freeman, R., & Lloyd, G. (2016). Alternatives to imprisonment in Scotland: policy, strategy and practice. *Rivista Di Criminologia, Vittimologia E Sicurezza*, 10(3), 60-72. doi:10.14664/rcvs/635

Gruening, G. (2001). Origin and Theoretical Basis of New Public Management. *International Public Administration Journal*.4(1).

Herbig, F. W., & Hesselink, A. E. (2012). Needs-based rehabilitation of offenders in South African prisons. *SA Crime Quarterly*, (41), 29-37

Herzog-Evans, M., Boesel, D., Parmentier, S., & Sullo, P. (2016). Alternatives to Detention in France: much ado about law, little about criminology. *Rivista Di Criminologia, Vittimologia E Sicurezza*, 10(3), 92-109. doi:10.14664/rcvs/640.

HM Prison Service. (2017). *Working for HMPS*(Online). Retrieved from <https://www.gov.uk/government/organisations/hm-prison-service/about/recruitment> on June 1, 2017.

Hood, C. 1991. A Public Management for All Seasons. *Public Administration*, 69(1).

Lapinski, P., Maciejewski, J., & Markuszewski, L. (2014). The Educational Needs of Prison Staff as Implied by a Multicultural, Multi-ethnic and Multi-religious Prison Population. *Internal Security*, 6(2), 91-105. doi:10.5604/20805268.1157165

Lea, J. & Young, J. (1984). *What Is To Be Done About Law and Order — Crisis in the Eighties*. Harmondsworth: Penguin.

Lewis, M. & McCrimmon, L. (2005). *The role of ADR process in the criminal justice system: A view from Australia*. ALRAESA Conference, 4-8 September, 2005, Imperial Resort Beach Hotel, Entebbe: Uganda.

Loo, M., Beusekum, I., & Kahan, J. (2002). Decriminalization of drug use in Portugal: The development of a policy. *Annals of American Academy of Political and Social Science*, 582(Cross national drug policy), 49-63.

- Makarios, M., Lovins, L., Latessa, E., & Smith, P. (2016). Staff Quality and Treatment Effectiveness: An Examination of the Relationship between Staff Factors and the Effectiveness of Correctional Programs. *JQ: Justice Quarterly*, 33(2), 348-367. doi:10.1080/07418825.2014.924546.
- Malaysian Prison Department. (2017). *Prison History*. Retrieved on October 6, 2017 from http://www.prison.gov.my/portal/page/portal/english/sejarah_en.
- Michigan Department of Corrections. (2017). *Annual training requirements*(Online). Retrieved from http://www.michigan.gov/corrections/0,4551,7-119-68918_28885-5511--,00.html on June 2, 2017.
- Nnam, M. U. (2017). Responding to the Problem of Prison Overcrowding in Nigeria through Restorative Justice: A Challenge to the Traditional Criminal Justice System. *International Journal Of Criminal Justice Sciences*, 12(2), 177-186.
- Mulcahy, J. (2013). 'Doing Nothing Is Not an Option': Recent Milestones towards Improving Prison Conditions and Addressing Overcrowding. *Irish Probation Journal*, 10141-153.
- Omar, B.Z. (2001). *Current issues in correctional treatment and effective countermeasures* (Online). Retrieved on October 6, 2017 from www.unafei.or.jp/english/pdf/PDF_rms/no57/57-24.pdf.
- Peled-Ladkov, R. & Timor, U. (2018). Working bars: Employed prisoners' perception of professional training and employment in Prison. *International Journal of Criminology and Sociology*, 7, 1-15.
- Pepinsky, H. and Quinney, R. (1991). *Criminology as Peacemaking*. Bloomington, Indiana: Indiana University Press.
- Shariff A.F, & Rhemtulla M.(2012). Divergent Effects of Beliefs in Heaven and Hell on National Crime Rates. *PLoS ONE* 7(6): e39048. <https://www.meconomics.net/content/425>.
- Stobe, S. P. (2016). *Conflict Resolution and Peacebuilding in Laos: Perspective for Today's World*. London and New York: Routledge.
- The Malaymail Online. (2014). *Malaysian prisons are among region's best, deputy minister claims*. Retrieved on October 6, 2017 from <http://www.themalaymailonline.com/>

malaysia/article/malaysian-prisons-are-among-regions-best-deputy-minister-claims#UYlBt3rcOj7siAXU.99.

Tyler, T. R., Sherman, L., Strang, H., Barnes, G. C., & Woods, D. (2007). Reintegrative shaming, procedural justice, and recidivism: The engagement of offenders' psychological mechanisms in the Canberra RISE drinking-and-driving experiment. *Law & Society Review, 41*, 553–586.

UNODC. (2005). *Handbooks of Restorative Justice Programmes*. Criminal Justice Handbook Series. New York: United Nations Publication.

UNODC. (2006). *Custodial and Non-custodial Measures: Alternatives to Incarceration*. New York: United Nations Publication.

UNODC. (2007). *Handbook of basic principles and promising practices on alternatives to imprisonment*. Criminal Justice Handbook Series. United Nation, New York.

UNODC. (2009). *Handbook on prisoners with special needs*. Criminal Justice Handbook Series. New York: United Nations Publication.

UNODC. (2011). *Prison reform and alternatives to imprisonment: Concept note*. Justice Section, Division for Operations, Vienna International Centre: Vienna, Austria.

UNODC. (2012). *Introductory Handbook on prevention of recidivism and social reintegration of offenders*. Criminal Justice Handbook Series. United Nation, Vienna.

UNODC. (2015). *Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules): An updated blueprint for prison management in the 21st century*. Justice Section, Division for Operations, Vienna International Centre: Vienna, Austria.

UNODC. (2017). *Handbook on Anti-Corruption Measures in Prisons*. Criminal Justice Handbook Series. United Nation, Vienna.

Van Ness, D.W. & Strong, K.H. (2002). *Restoring Justice*, 2nd ed. Cincinnati: Anderson.

World Prison Brief. (2017). *Prison in Malaysia*. Retrieved on October 6, 2017 from <http://www.prisonstudies.org/country/malaysia>.

Zehr, H. (1990). *Changing Lenses: A New Focus for Crime and Justice*. Pennsylvania: USA.

ภาคผนวก

ประเด็นคำถามสำหรับสัมภาษณ์งานวิจัยการพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์

1. สภาพปัญหาที่สำคัญในเรือนจำที่ควรให้เร่งดำเนินการแก้ไขและมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา
2. แนวทางและปัญหาในการบริหารจัดการด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้
 - การจำแนกผู้ต้องขัง
 - การจัดที่เก็บของส่วนตัวให้ผู้ต้องขัง
 - การจัดที่นอนสำหรับผู้ต้องขัง
 - การดูแลความสะอาดของที่พักและเครื่องนุ่งห่ม
 - การตรวจสุขภาพ/การเจ็บป่วย/โรคประจำตัว/โรคติดต่อ
 - การจัดตรวจสุขภาพจิตให้ผู้ต้องขัง
 - การจัดอาหาร/งบประมาณ
 - การวางมาตรการรักษาความปลอดภัย/จัดการข้อขัดแย้งภายในเรือนจำ
 - การเยี่ยม/ติดต่อญาติ
 - การดูแลนักโทษต่างชาติ/ล่ามภาษาต่างประเทศ
 - การจัดระบบการร้องทุกข์ของผู้ต้องขัง
 - การจัดสถานที่และเวลาสำหรับประกอบศาสนกิจ
3. แนวทางและปัญหาในการบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขังในด้านต่างๆ ต่อไปนี้
 - การทำงาน/การบริการสังคม
 - การพัฒนาร่างกายจิตใจ/การออกกำลังกาย/กิจกรรมสันทนาการ
 - การจัดการศึกษา/การจัดหาหนังสือให้กับผู้ต้องขัง
 - การจัดการฝึกอบรมอาชีพให้กับผู้ต้องขัง
 - การลงโทษทางวินัยสำหรับผู้กระทำผิดวินัย
 - การฝึกอบรมทางศีลธรรม/จริยธรรม
 - การเตรียมตัวกลับสู่สังคมปกติก่อนปล่อยตัว
4. แนวทางและปัญหาในการบริหารจัดการเจ้าหน้าที่/บุคลากรในด้านต่างๆ ต่อไปนี้
 - การคัดเลือกเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์/การกำหนดคุณสมบัติของเจ้าหน้าที่
 - จำนวนเจ้าหน้าที่/ครบทุกด้านที่จำเป็นหรือไม่ มีกำหนดให้มีนักจิตวิทยานักสังคม ครูฝึกหรือไม่

- การฝึกอบรมก่อนเข้าทำหน้าที่และการฝึกอบรมทบทวนประจำปีหรือไม่มีการฝึกอบรมหัวข้อ/วิชาอะไรบ้าง มีระยะเวลานานเท่าไร
- มีระบบการตรวจสอบภายในองค์กร หรือมีการตรวจสอบการปฏิบัติงานจากหน่วยงานภายนอกอื่นหรือไม่

5. ความคิดเห็นเพิ่มเติมอื่นๆ

ข้อกำหนดแมนเดลล่า (Nelson Mandela Rules)

ข้อสังเกตเบื้องต้น 1

ข้อกำหนดต่อไปนี้ไม่ประสงค์จะบรรยายอย่างละเอียดถึงระบบการราชทัณฑ์ที่จะใช้เป็นต้นแบบของระบบราชทัณฑ์แต่อย่างใด หากเป็นการแสดงให้เห็นฉันทามติทั่วไปของความคิดร่วมสมัยและองค์ประกอบที่จำเป็นสำหรับระบบที่มีความพอเพียงมากที่สุดในปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อกำหนดสิ่งที่ถือเป็นหลักการและการปฏิบัติที่ดีอันเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและการบริหารงานเรือนจำ

ข้อสังเกตเบื้องต้น 2

1. เมื่อคำนึงถึงความแตกต่างกันมากมาย ทางด้านกฎหมาย สังคม เศรษฐกิจ และภูมิศาสตร์ในโลก ข้อกำหนดนี้ ย่อมจะใช้ปฏิบัติไม่ได้ทุกข้อ ทุกแห่งและทุกเวลา แต่ควรใช้เพื่อกระตุ้นเตือนให้เกิดความพยายามช่วยกันนำมาใช้อย่างสม่ำเสมอ เพื่อขจัดปัญหายุ้งยากทางปฏิบัติต่างๆ ในด้านการนำไปใช้ ในด้านความรู้ที่เป็นที่มาของข้อกำหนดนี้โดยรวม ในฐานะที่เป็นเงื่อนไขขั้นต่ำที่สหประชาชาติได้ให้การยอมรับว่าเป็นข้อปฏิบัติที่เหมาะสม

2. ในอีกแง่หนึ่ง ข้อกำหนดนี้ครอบคลุมแนวคิดที่กำลังพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จึงไม่มีจุดประสงค์เพื่อกีดกันการทดลองหรือการปฏิบัติรูปแบบอื่นๆ แต่ทั้งนี้ การทดลองหรือการปฏิบัตินั้นควรสอดคล้องกับหลักการและมุ่งตอบสนองเป้าประสงค์ที่สะท้อนมาจากข้อบทในข้อกำหนดนี้โดยรวม ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่มิมีเหตุผลที่หน่วยงานบริหารงานราชทัณฑ์กลางอาจเห็นชอบต่อการปฏิบัติที่แตกต่างออกไปจากข้อกำหนดนี้หากเป็นการปฏิบัติที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของข้อกำหนดนี้

ข้อสังเกตเบื้องต้น 3

1. ส่วนที่หนึ่งของข้อกำหนดว่าด้วยการบริหารงานทั่วไปในทัณฑสถาน และเป็นข้อกำหนดที่ใช้แก่ผู้ต้องขังทุกประเภท ทั้งในคดีอาญาหรือในคดีแพ่ง ไม่มีการพิจารณาคดี หรือผู้ต้องขังคดีเสร็จเด็ดขาด รวมทั้งผู้ต้องขังตาม “มาตรการเกี่ยวกับความมั่นคง” หรือมาตรการในการแก้ไขที่เป็นคำสั่งของผู้พิพากษา

2. ส่วนที่สองประกอบด้วยข้อกำหนดที่นำมาใช้เฉพาะกรณีพิเศษในแต่ละส่วน อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี ข้อกำหนดตามหมวด ก ซึ่งใช้กับผู้ต้องขังที่ต้องคำพิพากษาของศาลแล้วนั้น ย่อมจะใช้ได้อย่างเท่าเทียมกันกับผู้ต้องขังประเภทอื่น

ที่กล่าวถึงในหมวด ข ค และ ง แต่ทั้งนี้กรณีจะต้องไม่ขัดหรือแย้งกับข้อกำหนดที่ใช้โดยตรงผู้ต้องขังเหล่านี้แต่ละประเภท และต้องนำไปใช้เพื่อประโยชน์ของพวกเขา

ข้อสังเกตเบื้องต้น 4

1. ข้อกำหนดดังกล่าวนี้ไม่ได้มุ่งที่จะวางกฎระเบียบการบริหารงานสำหรับเยาวชน เช่น สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือศูนย์อบรมฟื้นฟูเยาวชน แต่โดยทั่วไปข้อกำหนดในส่วนที่ 1 นี้ ก็อาจนำไปใช้ปฏิบัติในสถานที่เหล่านี้ได้

2. ผู้ต้องขังเยาวชน อย่างน้อยที่สุด ก็ควรจะรวมถึงบุคคลทุกคนที่อยู่ภายใต้เขตอำนาจของศาลคดีเด็กและเยาวชน ซึ่งตามกฎหมายแล้วไม่ควรมีการพิพากษาลงโทษจำคุกผู้ที่เป็นเยาวชน

1. ข้อกำหนดทั่วไป

หลักการพื้นฐาน

ข้อกำหนด 1

ผู้ต้องขังทุกคนพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความเคารพต่อศักดิ์ศรีอันมีติดตัวมาแต่เกิดและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ต้องไม่มีผู้ต้องขังคนใดที่จะถูการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี และผู้ต้องขังทุกคนต้องได้รับการคุ้มครองป้องกันจากการกระทำเช่นนั้น โดยจะต้องไม่มีการอ้างเงื่อนไขใดๆ ที่จะกระทำการดังกล่าว ความปลอดภัยและความมั่นคงของผู้ต้องขัง เจ้าหน้าที่ ผู้ให้บริการด้านต่างๆ ในเรือนจำและผู้เข้าเยี่ยมต้องได้รับการประกันตลอดเวลา

ข้อกำหนด 2

1. ข้อกำหนดนี้พึงใช้ได้ทั่วไปโดยปราศจากความลำเอียง จะต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติโดยเหตุของความแตกต่างในด้านเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือความคิดเห็นอื่นใด สัญชาติ หรือฐานะทางสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่นใดของผู้ต้องขังทั้งต้องให้ความเคารพต่อความเชื่อทางศาสนาและศาสนิกที่ผู้ต้องขังยึดถือ

2. เพื่อให้หลักการไม่เลือกปฏิบัติมีผลในทางปฏิบัติ ผู้บริหารเรือนจำต้องคำนึงถึงความจำเป็นของผู้ต้องขังแต่ละคน โดยเฉพาะผู้ต้องขัง บางประเภทที่มีความเปราะบางมากที่สุด จำเป็นต้องมีมาตรการเพื่อคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิของผู้ต้องขังเหล่านี้ที่มีความจำเป็นพิเศษโดยไม่ให้อถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติ

ข้อกำหนด 3

การคุมขังและมาตรการอื่นใดอันที่ส่งผลให้ตัดขาดผู้ต้องขังจากโลกภายนอกก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานแก่คนเหล่านั้นอยู่แล้ว ทั้งนี้เพราะเป็นการเอาไปเสียซึ่งสิทธิในการกำหนดชะตากรรมของตนเองโดยปราศเสรีภาพของเขาไปเสีย ด้วยเหตุดังกล่าว ระบบราชทัณฑ์จึงต้องไม่มุ่งให้เกิดความทุกข์ทรมานเพิ่มเติมสำหรับผู้ที่ถูกอยู่ใน

สภาพการณ์นั้นเพิ่มขึ้นอีก เว้นแต่โดยมีเหตุที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ที่ทำให้ต้องแยกซังหรือเป็นมาตรการเพื่อรักษาระเบียบวินัย ซึ่งอาจก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานได้เป็นปกติวิสัยในสถานการณ์เช่นนั้น

ข้อกำหนด 4

1. เป้าประสงค์ของการลงโทษจำคุกหรือการใช้มาตรการที่คล้ายคลึงกัน อันเป็นการจำกัดอิสระและเสรีภาพของบุคคลนั้น โดยเบื้องต้นแล้วก็เพื่อที่จะคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม และลดการกระทำผิดซ้ำ ความประสงค์ดังกล่าวสามารถบรรลุได้ต่อเมื่อระยะเวลาในการคุมขังได้ถูกนำมาใช้เพื่อประกันเท่าที่จะเป็นไปได้ว่าบุคคลเช่นว่านั้นจะสามารถกลับคืนสู่สังคมได้เมื่อได้รับการปล่อยตัว โดยสามารถดำรงชีวิตที่ไม่ละเมิดกฎหมายและและพึงตนเองได้

2. ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้บริหารเรือนจำและหน่วยงานอื่นที่มีอำนาจเกี่ยวข้อง จึงควรจัดให้มีบริการด้านการศึกษา การฝึกอาชีพ และการทำงาน รวมทั้งความช่วยเหลือรูปแบบอื่นที่เหมาะสมและที่สามารถให้บริการได้ รวมทั้งความช่วยเหลือด้านการเยียวยา กำลังใจ จิตวิญญาณ สังคมและสุขภาพ รวมทั้งการกีฬา เป็นต้น โดยการจัดให้มีโครงการ กิจกรรมและบริการเช่นนั้น ควรสอดคล้องกับความจำเป็นต่อผู้ต้องขังแต่ละคน

ข้อกำหนด 5

1. ระบบราชทัณฑ์ควรมุ่งที่จะทำความแตกต่างระหว่างชีวิตในเรือนจำกับชีวิตอิสระให้น้อยที่สุด ซึ่งตั้งใจที่จะลดความรับผิดชอบของผู้ต้องขัง หรือความเคารพในศักดิ์ศรีของพวกเขาในฐานะที่เป็นมนุษย์

2. ผู้บริหารเรือนจำจะต้องจัดให้มีความเป็นอยู่และการปรับตัวที่สมเหตุผล เพื่อประกันว่า ผู้ต้องขังที่มีความบกพร่องทางกาย ทางใจ จิตใจ หรืออื่นใด สามารถเข้าถึงการใช้ชีวิตในเรือนจำได้อย่างเต็มที่และอย่างเป็นผลอย่างเท่าเทียมกับผู้ต้องขังคนอื่น

การบริหารงานแฟ้มทะเบียนผู้ต้องขัง

ข้อกำหนด 6

ต้องมีการจัดทำระบบงานทะเบียนผู้ต้องขังที่ได้มาตรฐานในทุกที่ซึ่งมีการคุมขังบุคคล โดยอาจจัดทำเป็นฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ หรือสมุดทะเบียน ที่มีการแจกแจงด้วยหมายเลข และมีลายเซ็นกำกับ ต้องมีขั้นตอนปฏิบัติเพื่อประกันว่าสามารถตรวจสอบด้านทะเบียนได้ ป้องกันไม่ให้มีการเข้าถึง หรือมีการแก้ไขข้อมูลใด ๆ ที่มีอยู่ในระบบนั้นโดยไม่ได้รับอนุญาต

ข้อกำหนด 7

จะต้องไม่มีการรับตัวบุคคลใดๆ เข้าสู่เรือนจำโดยปราศจากคำสั่งคุมขังที่ถูกต้องสมบูรณ์ ต้องมีการกรอกข้อมูลต่อไปนี้เข้าไปในระบบงานทะเบียนผู้ต้องขัง ทุกครั้งที่การรับผู้ต้องขังเข้าสู่เรือนจำ คือ

(ก) ข้อมูลที่ชัดเจนอันช่วยให้สามารถจำแนกอัตลักษณ์ของบุคคล รวมทั้งในแง่เพศสภาพอันเป็นที่ยอมรับของผู้ต้องขังดังกล่าว

(ข) เหตุผลอันเป็นเหตุให้เกิดการคุมขังผู้ต้องขังดังกล่าวและหน่วยงานรับผิดชอบในการส่งคุมขังรวมทั้งวัน เวลาและสถานที่จับกุม

(ค) วันและเวลาที่มีการรับและปล่อยตัวรวมทั้งที่มีการส่งตัวผู้ต้องขังไปที่ใด ๆ

(ง) ร่องรอยบาดเจ็บที่สามารถเห็นได้และคำร้องเรียนใด ๆ เกี่ยวกับสภาพการปฏิบัติที่ทารุณโหดร้ายซึ่งเกิดขึ้นก่อนหน้านั้น

(จ) บัญชีทรัพย์สินส่วนตัวของผู้ต้องขัง

(ฉ) ชื่อของญาติ หรืออาจารย์รวมทั้งชื่อของลูก อายุของลูก ที่อยู่และสถานภาพการมีผู้ปกครองหรือมีผู้ดูแล

(ช) รายละเอียดและข้อมูลของญาติที่ใกล้ชิดของผู้ต้องขังที่สามารถติดต่อได้เมื่อเกิดเรื่องฉุกเฉิน

ข้อกำหนด 8

จะต้องกรอกข้อมูลที่เกี่ยวข้องต่อไปนี้ไว้ในระบบงานทะเบียนผู้ต้องขัง ในระหว่างที่มีการคุมขัง

(ก) ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการทางศาล รวมทั้งวันที่ขึ้นศาลและพบทนายความ

(ข) รายงานการประเมินผลและการจัดประเภทในเบื้องต้น

(ค) ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมและความมีระเบียบวินัย

(ง) คำร้องขอหรือร้องทุกข์ รวมทั้งคำกล่าวหาว่ามีการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี เว้นแต่เป็นข้อมูลที่พึงเก็บเป็นความลับ

(จ) ข้อมูลเกี่ยวกับการลงโทษทางวินัย

(ฉ) ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมและสาเหตุของการบาดเจ็บหรือเสียชีวิต และในกรณีหลัง ให้ระบุว่ามีอำนาจตามกฎหมายไปเก็บไว้ที่ใด

ข้อกำหนด 9

ข้อมูลที่บันทึกตามข้อกำหนด 7 และ 8 ต้องเก็บเป็นความลับ และให้เข้าถึงได้เฉพาะผู้ที่ในทางวิชาชีพมีความรับผิดชอบที่ต้องเข้าถึงบันทึกข้อมูลดังกล่าวเท่านั้น ผู้ต้องขังทุกคนต้องสามารถเข้าถึงข้อมูลบันทึกที่เกี่ยวข้องกับตนได้ โดยอาจมีการปิดบังข้อความบางส่วนตามอำนาจที่ให้ไว้โดยกฎหมายในประเทศ และผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับสำเนาอย่างเป็นทางการของข้อมูลนั้นเมื่อได้รับการปล่อยตัว

ข้อกำหนด 10

ให้มีการใช้ประโยชน์จากระบบงานทะเบียนผู้ต้องขัง เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแนวโน้มและพฤติกรรมที่เกิดขึ้นกับประชากรในเรือนจำ ทั้งในแง่อัตราส่วนของผู้ต้องขังต่อพื้นที่ในเรือนจำ ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจเรื่องต่างๆ โดยตั้งอยู่บนพยานหลักฐานเชิงประจักษ์

การแยกประเภท

ข้อกำหนด 11

ผู้ต้องขังต่างประเภทกัน พึงแยกคุมขังไว้คนละแห่ง หรือคนละส่วนของเรือนจำ โดยคำนึงถึงเพศ อายุ ประวัติด้านอาชญากรรม เหตุผลในทางคดีในการคุมขัง และความจำเป็นต่างๆในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเหล่านั้น ดังนั้น

(ก)ผู้ต้องขังชายและหญิง ต้องแยกไว้คนละแห่ง เรือนจำใดใช้ควบคุมผู้ต้องขังทั้งสองเพศ สถานที่ที่คุมขังหญิงต้องแยกเป็นเอกเทศโดยเด็ดขาด

(ข)ผู้ต้องขังที่รอการพิจารณาต้องแยกจากนักโทษเด็ดขาด

(ค)ผู้ต้องขังที่สำหรับการเป็นหนี้หรือคดีทางแพ่งต้องแยกจากผู้ต้องขังทางคดีอาญา

(ง)ผู้ต้องขังเยาว์ชนต้องแยกจากผู้ต้องขังผู้ใหญ่

ที่อยู่อาศัย

ข้อกำหนด 12

1. หากมีการแยกห้องเป็นการเฉพาะ ในเวลากลางคืนต้องให้ผู้ต้องขังแต่ละคนได้นอนในห้องขังหรือกรงนั้นๆ ในกรณีที่มีเหตุพิเศษจำเป็นจะต้องนอนรวมกันโดยไม่อาจปฏิบัติตามหลักนี้ได้ เป็นต้นว่ามีผู้ต้องขังเพิ่มมากขึ้นชั่วคราว ก็ไม่พึงจัดห้องหนึ่งให้นอนสองคน

2. เรือนจำใดใช้ระบบห้องขังรวม ผู้ต้องขังที่ให้นอนรวมห้องเดียวกัน พึงได้รับการคัดเลือกด้วยความระมัดระวังและเหมาะสมที่จะอยู่ร่วมกันด้วยดี จะต้องมียาเจ้าหน้าที่คอยดูแลสังเกตการณ์ในเวลากลางคืนเป็นประจำให้สอดคล้องกับสภาพในเรือนจำด้วย

ข้อกำหนด 13

อาคารที่คุมขังทุกแห่ง โดยเฉพาะห้องนอน จะต้องจัดให้ถูกหลักอนามัย ตามสภาพของดินฟ้าอากาศ ข้อสำคัญจะต้องมีอากาศหายใจเพียงพอ มีขนาดของพื้นที่ห้องตามกำหนดขั้นต่ำ มีแสงสว่าง ความอบอุ่น และการระบายอากาศ

ข้อกำหนด 14

ทุกๆแห่งที่ใช้เป็นทั้งที่อยู่ และที่ทำงานของผู้ต้องขังให้มีลักษณะดังนี้

(ก)หน้าต่างให้ใหญ่พอที่แสงแดดส่องสว่างพอจะอ่านหนังสือ หรือทำงานได้ และให้ก่อสร้างในลักษณะที่ให้อากาศบริสุทธิ์ผ่านเข้ามาได้ ทั้งนี้ ไม่ว่าจะมีการติดตั้งเครื่องช่วยระบายอากาศหรือไม่ก็ตาม

(ข)แสงไฟฟ้าต้องมากพอให้อ่านหนังสือ หรือทำงานได้โดยไม่เป็นอันตรายแก่สายตา

ข้อกำหนด 15

มีเครื่องสุขภัณฑ์เพียงพอแก่ความจำเป็นกับผู้ต้องขังทุกคน ทั้งต้องสะอาดและเหมาะสม

ข้อกำหนด 16

ที่อาบน้ำและฝักบัวต้องติดตั้งให้เพียงพอกับจำนวนผู้ต้องขังทุกคนที่จะอาบน้ำโดยมีอุณหภูมิที่เหมาะสมกับดินฟ้าอากาศ และให้สามารถอาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาดได้บ่อยตามความจำเป็นตามฤดูกาลและตามสภาพของแต่ละภูมิภาค โดยอย่างน้อยควรให้ผู้ต้องขังได้อาบน้ำสัปดาห์ละครั้งหากอยู่ในภูมิภาคเขตอบอุ่น

ข้อกำหนด 17

ให้มีการดูแลรักษาอย่างเหมาะสมเป็นประจำสำหรับทุกส่วนภายในเรือนจำที่ใช้เป็นที่คุมขังโดยจะต้องทำความสะอาดอยู่ตลอดเวลา

สุขอนามัยของผู้ต้องขัง

ข้อกำหนด 18

1. ผู้ต้องขังจะต้องรักษาร่างกายให้สะอาด ฉะนั้นจะต้องจัดหาน้ำและอุปกรณ์เครื่องใช้สำหรับห้องน้ำที่จำเป็นเพื่อสุขภาพและความสะอาดของผู้ต้องขังให้ด้วย

2. เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถรักษาภาพลักษณ์ที่ดีเพื่อการเคารพในตนเอง จะต้องจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการดูแลและหมวดเคราให้แก่ผู้ต้องขัง ถ้าเป็นผู้ต้องขังชายก็ให้สามารถโกนหนวดเคราได้เป็นประจำ เสื้อผ้าและที่นอน

ข้อกำหนด 19

1. ผู้ต้องขังทุกคนที่ไม่ได้รับอนุญาตให้ใช้เสื้อผ้าของตนเอง จะต้องได้รับเสื้อผ้าที่เหมาะสมกับดินฟ้าอากาศ และเพียงพอที่จะให้ผู้ต้องขังมีสุขภาพดี ทั้งเสื้อผ้าที่ใส่สวมใส่ต้องไม่มีลักษณะย่ำยีศักดิ์ศรี หรือทำให้อับอาย

2. เสื้อผ้าทุกชิ้นจะต้องสะอาดเรียบร้อยเสมอ เสื้อผ้าชั้นในจะต้องเปลี่ยนและซักบ่อยครั้งตามความจำเป็นเพื่อรักษาไว้ซึ่งสุขอนามัย

3. ในกรณีพิเศษ เวลาผู้ต้องขังที่ออกนอกเรือนจำตามคำสั่งของทางราชการ ควรอนุญาตให้สวมเครื่องแต่งกายของตนเอง หรือเครื่องแต่งกายอื่นซึ่งไม่เป็นเป้าสายตาประชาชน

ข้อกำหนด 20

ถ้าผู้ต้องขังคนใดได้รับอนุญาตให้ใช้เสื้อผ้าของตนเองได้ ในเมื่อรับตัวไว้ในเรือนจำ ควรจัดเตรียมให้เป็นที่แน่นอนว่า เสื้อผ้านั้นมีความสะอาดและเหมาะสมแก่การใช้สอย

ข้อกำหนด 21

ผู้ต้องขังแต่ละคนควรมีเตียงนอนแยกเป็นเอกเทศ ตามมาตรฐานของท้องถิ่นหรือของประเทศ และมีเครื่องหลับนอนที่สะอาดและเพียงพอ จัดไว้อย่างเป็นระเบียบ และเปลี่ยนให้เป็นประจำเพื่อให้มั่นใจว่ามีความสะอาด

อาหาร

ข้อกำหนด 22

1. ผู้ต้องขังทุกคนจะต้องได้รับอาหารที่จัดให้เป็นเวลาโดยเรือนจำ อันมีประโยชน์และเพียงพอต่อสุขภาพ และ เพื่อความแข็งแรงแห่งร่างกาย โดยต้องจัดปรุงอย่างสะอาด และจัดให้อย่างเป็นระเบียบ

2. น้ำต้องจัดไว้เพื่อให้ผู้ต้องขังทุกคนได้ดื่มเมื่อต้องการ

การออกกำลังกายและการเล่นกีฬา

ข้อกำหนด 23

1. ผู้ต้องขังทุกคนที่ไม่ได้ทำงานภายนอก จะต้องได้ออกกำลังกายอย่างเหมาะสมกลางแจ้งอย่างน้อยวันละหนึ่งชั่วโมง เมื่ออากาศอำนวย

2. ผู้ต้องขังที่เป็นเยาวชนหรือประเภทอื่นที่วัยและสภาพร่างกายอำนวย ควรได้รับการฝึกฝนด้านพลศึกษา และนันทนาการในชั่วโมงออกกำลังกาย โดยทางเรือนจำจะต้องจัดหาสถานที่และอุปกรณ์การเล่นไว้ให้บริการด้านการรักษาพยาบาล

ข้อกำหนด 24

1. การให้บริการด้านการรักษาพยาบาลแก่ผู้ต้องขังเป็นความรับผิดชอบของรัฐ โดยผู้ต้องขังควรได้รับการรักษาพยาบาลตามมาตรฐานเช่นเดียวกับที่รัฐจัดให้กับประชาชนอื่น และจะต้องสามารถเข้าถึงบริการที่จำเป็นโดยไม่คิดมูลค่าและไม่เลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งสถานภาพด้านกฎหมายของตน

2. การจัดบริการรักษาพยาบาลควรอยู่ในลักษณะที่เชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับงานด้านสาธารณสุขโดยทั่วไป และในลักษณะที่ประกันให้มีการรักษาและพยาบาลอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการให้บริการด้านเอชไอวี วัณโรค และโรคติดต่ออื่น ๆ รวมทั้งภาวะที่ต้องพึงพิงยาเสพติด

ข้อกำหนด 25

1. เรือนจำทุกแห่งพึงมีสถานบริการรักษาพยาบาล อันมีหน้าที่ประเมิน ส่งเสริม ค้ำครอง และพัฒนาสุขภาพกายและจิตใจของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะการให้ความใส่ใจเป็นพิเศษต่อผู้ต้องขังที่ต้องการการดูแลสุขภาพเป็นพิเศษ หรือมีปัญหาสุขภาพที่กระทบต่อการบำบัดฟื้นฟูของตน

2. บริการรักษาพยาบาลจะต้องมีคณะสหวิชาชีพ ซึ่งประกอบด้วยบุคลากรที่มีคุณสมบัติเหมาะสมอย่างเพียงพอสำหรับหน่วยบริการด้านการรักษาพยาบาลที่เป็นอิสระ และมีศักยภาพด้านการแพทย์อย่างเต็มที่ โดยควรมีความเชี่ยวชาญอย่างเพียงพอทั้งด้านจิตวิทยาและจิตเวช และต้องจัดให้ผู้ต้องขังทุกคนสามารถเข้าถึงบริการด้านทันตกรรมที่มีคุณภาพด้วย

ข้อกำหนด 26

1. หน่วยบริการรักษาพยาบาลควรจัดเตรียมและปรับปรุงข้อมูลด้านเวชระเบียนของผู้ต้องขังทุกคนให้ทันสมัยและเก็บเป็นความลับ และผู้ต้องขังทุกคนควรสามารถเข้าถึงข้อมูลเหล่านี้ได้เมื่อต้องการ โดยผู้ต้องขังอาจแต่งตั้งให้ผู้อื่นให้เข้าถึงข้อมูลเวชระเบียนของตนได้ด้วย

2. เมื่อมีการโอนย้ายผู้ต้องขัง จะต้องมีการส่งมอบเวชระเบียนเหล่านี้ให้กับหน่วยงานที่รับตัวไว้ โดยจะต้องถือเป็นความลับทางการแพทย์

ข้อกำหนด 27

1. ในกรณีฉุกเฉิน ผู้ต้องขังทุกคนต้องได้รับการประกันว่าสามารถเข้าถึงการรักษาพยาบาลได้โดยพลัน ผู้ต้องขังที่จำเป็นต้องได้รับการรักษาหรือการผ่าตัดเฉพาะทาง ต้องได้รับการส่งตัวไปยังหน่วยงานที่เชี่ยวชาญเฉพาะทางหรือโรงพยาบาลของพลเรือน ในกรณีที่เรือนจำมีโรงพยาบาลของตนเอง โรงพยาบาลนั้นต้องมีบุคลากรและอุปกรณ์ทางการแพทย์อย่างเพียงพอ และมีศักยภาพที่จะให้การรักษาและดูแลอย่างเหมาะสมกับผู้ต้องขังที่ได้รับตัวมา

2. การตัดสินใจทางการแพทย์ให้กระทำเฉพาะผู้รับผิดชอบที่มีวิชาชีพด้านการแพทย์เท่านั้นและการตัดสินใจดังกล่าวจะต้องไม่ถูกลบล้าง หรือเพิกเฉยโดยผู้ที่มีไขว่คว้าทางด้านการแพทย์

ข้อกำหนด 28

ในเรือนจำหญิงจะต้องจัดที่อยู่และดูแลเฉพาะสำหรับหญิงมีครรภ์ทั้งก่อนคลอดและหลังคลอด ตลอดทั้งจัดให้ เเท่าที่จะทำได้ เด็กได้คลอดนอกเรือนจำ แต่ถ้าหากเด็กต้องคลอดในเรือนจำ ก็จะต้องไม่ระบุในสูติบัตรว่าเกิดในเรือนจำ

ข้อกำหนด 29

1. การตัดสินใจอนุญาตให้เด็กพักอาศัยในเรือนจำกับพ่อหรือแม่ของตน ให้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นที่ตั้ง กรณีที่อนุญาตให้เด็กพักอาศัยในเรือนจำกับพ่อหรือแม่ ทางเรือนจำต้องกำหนดให้มี

(ก)สถานที่ให้การดูแลเด็กทั้งภายในหรือภายนอก โดยมีบุคลากรที่มีคุณสมบัติเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้รับการดูแลกรณีที่พ่อหรือแม่ไม่ได้เป็นผู้ดูแลในขณะนั้น

(ข)บริการดูแลสุขภาพเฉพาะทางสำหรับเด็ก รวมทั้งการตรวจสุขภาพในตอนรับตัวเข้ามาอยู่ในเรือนจำ และให้มีผู้ชำนาญการเป็นผู้เฝ้าดูแลพัฒนาการของเด็กอย่างต่อเนื่อง

2. เด็กที่อยู่ในเรือนจำกับพ่อหรือแม่ ต้องไม่ได้รับการปฏิบัติเหมือนเป็นผู้ต้องขัง

ข้อกำหนด 30

แพทย์หรือบุคลากรทางการแพทย์ ไม่ว่าต้องรายงานโดยตรงต่อแพทย์หรือไม่ก็ตาม ต้องตรวจร่างกายผู้ต้องขังทุกคนโดยมีชั่งน้ำหนักตั้งแต่แรกรับตัวไว้ในเรือนจำ และตรวจอีกเป็นครั้งคราวภายหลังที่ได้รับตัวไว้แล้วตามความจำเป็น ทั้งนี้ควรให้ความใส่ใจเป็นพิเศษต่อ

(ก)การระบุความต้องการการรักษาพยาบาล และใช้มาตรการทั้งปวงที่จำเป็นเพื่อให้มีการรักษาพยาบาล

(ข)การระบุถึงการปฏิบัติที่ทารุณโหดร้ายซึ่งเกิดขึ้นกับผู้ต้องขังก่อนหน้าที่จะส่งตัวเข้ามาอยู่ในเรือนจำ

(ค)การระบุง่วงรอยใด ๆ ในด้านจิตใจหรือความเครียดอันเป็นผลมาจากการคุมขัง ทั้งนี้โดยรวมถึงแต่ไม่จำกัดเฉพาะ ความเสี่ยงที่จะฆ่าตัวตายหรือทำร้ายตนเอง และอาการถอนยาอันเป็นผลมาจากการใช้ยาเสพติด การกินยาหรือการดื่มสุรา และการจัดให้มีมาตรการหรือการรักษาพยาบาลหรือมาตรการที่เหมาะสมที่จะใช้กับนักโทษแต่ละคน

(ง)กรณีที่สงสัยว่าผู้ต้องขังป่วยเป็นโรคติดต่อ จะต้องมีการแยกตัวผู้ป่วยไปรักษาพยาบาลทางคลินิกอย่างเพียงพอสำหรับผู้ต้องขังเหล่านั้นในช่วงเวลาที่อาจแพร่เชื้อ

(จ)การจำแนกความแข็งแรงทางกายของผู้ต้องขัง ในแง่การทำงาน การออกกำลังกาย และการเข้าร่วมในกิจกรรมอื่น ๆ อย่างเหมาะสม

ข้อกำหนด 31

แพทย์หรือบุคลากรทางการแพทย์ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม แล้วแต่กรณี ต้องเข้าดูแลผู้ต้องขังที่เจ็บป่วยทุกคน ผู้ต้องขังที่ร้องเรียนว่ามีปัญหาเจ็บป่วยทางกายหรือจิตใจหรืออาการบาดเจ็บทางกายหรือจิตใจ และผู้ต้องขังใด ๆ ที่พึงได้รับความใส่ใจเป็นพิเศษ โดยต้องเข้าไปเยี่ยมทุกวัน บรรดาการตรวจรักษาจะต้องเก็บไว้เป็นความลับอย่างเต็มที่

ข้อกำหนด 32

1. ความสัมพันธ์ระหว่างแพทย์หรือบุคลากรด้านการแพทย์กับผู้ต้องขัง ต้องเป็นไปตามมาตรฐานจริยธรรมและวิชาชีพเช่นเดียวกับที่ใช้กับผู้ป่วยในชุมชนภายนอก โดยเฉพาะ

(ก) หน้าที่ในการคุ้มครองสุขภาพทางกายและจิตใจของผู้ต้องขัง และการป้องกันโรคและการรักษาพยาบาลบนพื้นฐานการรักษาพยาบาลทางการแพทย์โดยคลินิก

(ข)เคาพต่อการตัดสินใจด้วยตนเองของผู้ต้องขังในส่วนที่เกี่ยวกับสุขภาพของตนเอง และการให้ความยินยอมด้วยความเข้าใจจากการแจ้งข้อมูลที่ถูกต้องอันเป็นหลักการด้านความสัมพันธ์ระหว่างแพทย์กับผู้ป่วย

(ค)การเก็บข้อมูลทางการแพทย์เป็นความลับ เว้นแต่การเก็บข้อมูลเป็นความลับเช่นนั้นอาจส่งผลให้เกิดภัยคุกคามอย่างแท้จริงต่อผู้ป่วยหรือบุคคลอื่น

(ง)ห้ามอย่างเด็ดขาดต่อการปฏิบัติใด ๆ ทั้งในทางตรงหรือในทางอ้อม อันมีลักษณะเป็นการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี รวมทั้งการทดลองทางการแพทย์หรือวิทยาศาสตร์ อันส่งผลร้ายต่อสุขภาพของผู้ต้องขัง เช่น การตัดเซลล์ออกจากตัวผู้ต้องขัง ตัดเนื้อเยื่อของร่างกาย หรือการตัดอวัยวะใด ๆ เพื่อการดังกล่าว

2. โดยไม่เป็นการกระทบต่อสิทธิตามวรรค 1 (ง)ของข้อกำหนดนี้ผู้ต้องขังอาจได้รับอนุญาตให้เข้าร่วมในการทดลองทางคลินิกการแพทย์และการวิจัยด้านสุขภาพอื่นใดที่กระทำได้ในชุมชนอื่น ทั้งนี้โดยมีการให้ความยินยอมอย่างมีอิสระและโดยความเข้าใจจากการแจ้งข้อมูลที่ถูกต้อง และสอดคล้องกับหลักกฎหมายที่ใช้บังคับใช้

และกรณีที่คาดว่าจะก่อให้เกิดผลประโยชน์โดยตรงและอย่างมีนัยสำคัญต่อสุขภาพของตนเอง และเป็นการบริจาคเซลล์ เนื้อเยื่อของร่างกายหรืออวัยวะให้กับญาติของตน

ข้อกำหนด 33

แพทย์ต้องรายงานต่อผู้บัญชาการเรือนจำ กรณีที่เห็นว่าการคุมขังอย่างต่อเนื่องหรือสภาพการคุมขังใด ๆ ได้ส่งผลหรือจะส่งผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อสุขภาพกายหรือจิตใจของผู้ต้องขัง

ข้อกำหนด 34

หากจากการตรวจร่างกายผู้ต้องขังก่อนรับตัวเข้าเรือนจำ หรือจากการรักษาพยาบาลหลังจากนั้น หากบุคคลากรทางการแพทย์พบว่า มีร่องรอยใด ๆ ของการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี ต่อผู้ต้องขัง ต้องมีการบันทึกข้อมูลและรายงานกรณีดังกล่าวให้กับเจ้าหน้าที่ด้านการแพทย์ เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารหรือศาลที่เกี่ยวข้อง โดยจะต้องมีมาตรการตามขั้นตอนในการป้องกันอย่างเหมาะสม เพื่อไม่ให้ผู้ต้องขังหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องต้องมีความเสี่ยงจากอันตรายใดๆ ที่อาจเกิดขึ้นกับเขา

ข้อกำหนด 35

1. แพทย์หรือหน่วยงานสาธารณสุขที่มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบต้องตรวจตราและเสนอแนะผู้บัญชาการเรือนจำ เกี่ยวกับ

(ก) ปริมาณ คุณภาพ การปรุงและการเลี้ยงอาหารผู้ต้องขัง

(ข) สุขอนามัย ความสะอาดของเรือนจำและของผู้ต้องขัง

(ค) การสุขภาพจิต อุณหภูมิ แสงสว่างและการระบายอากาศของเรือนจำ

(ง) ความเหมาะสมและความสะอาดของเครื่องนุ่งห่มและห่มนอนของผู้ต้องขัง

(จ) การปฏิบัติตามกฎข้อบังคับเกี่ยวกับพลศึกษาและกีฬาในกรณีที่ไม่มีเจ้าหน้าที่ชำนาญการที่รับผิดชอบกิจกรรมดังกล่าวโดยเฉพาะ

2. ผู้บัญชาการเรือนจำจะต้องพิจารณารายงานและข้อเสนอแนะตามวรรค 1 ของข้อกำหนดนี้และข้อกำหนด 33 และจะต้องดำเนินการโดยทันที เพื่อให้ข้อเสนอแนะและความเห็นในรายงานดังกล่าวบังเกิดผล หากไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ที่ผู้บัญชาการเรือนจำจะดำเนินการได้ หรือผู้บัญชาการเรือนจำไม่เห็นด้วย ก็ต้องรีบเสนอความเห็นของตนรวมทั้งข้อเสนอแนะของแพทย์หรือหน่วยงานสาธารณสุขที่มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบ ไปให้ผู้บังคับบัญชาเหนือตนขึ้นไปให้พิจารณาต่อไป

การจำกัดเสรีภาพ วินัย และการลงโทษทางวินัย

ข้อกำหนด 36

ต้องรักษาระเบียวินัยและคำสั่งไว้ โดยต้องไม่เข้มงวดกวดขันจนเกินความจำเป็น ทั้งนี้เพื่อความมั่นคงในการควบคุมตัวผู้ต้องขัง และเพื่อประกันการดำเนินการต่างๆและความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกันของชุมชนในเรือนจำ

ข้อกำหนด 37

เรื่องต่อไปนี้จะต้องมีกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับที่ออกโดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารรองรับ

(ก)ความประพฤติที่ถือว่าผิดวินัย

(ข)วิธีการและระยะเวลาที่ลงโทษทางวินัยแก่ผู้ต้องขัง

(ค)ผู้ที่มีอำนาจลงโทษทางวินัยนั้น

(ง)รูปแบบการแยกขังโดยไม่สมัครใจใด ๆ โดยไม่ให้พบปะกับผู้ต้องขังคนอื่น อย่างเช่น การขังเดี่ยว การแยกเดี่ยว การกีดกัน การให้อยู่ในหน่วยที่ดูแลเป็นการเฉพาะพิเศษ หรือการให้อยู่เฉพาะในพื้นที่จำกัด ไม่ว่าจะเป็นการลงโทษทางวินัยหรือเพื่อการรักษาความสงบเรียบร้อย รวมทั้งการกำหนดนโยบายและขั้นตอนปฏิบัติเพื่อควบคุมการใช้และการทบทวนการนำรูปแบบการแยกขังใด ๆ มาใช้และการยกเลิกมาตรการดังกล่าว

ข้อกำหนด 38

1. ผู้บริหารเรือนจำควรอย่างยิ่งที่จะใช้ประโยชน์ให้มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้จากกลไกป้องกันความขัดแย้ง การไกล่เกลี่ยหรือกลไกทางเลือกเพื่อคลี่คลายข้อพิพาทใด ๆ ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการละเมิดทางวินัยหรือการที่ต้องมาแก้ปัญหาความขัดแย้งภายหลังจากเกิดขึ้นแล้ว

2. สำหรับผู้ต้องขังที่ถูกแยกขังหรือได้ถูกแยกขังไว้แล้ว ผู้บริหารเรือนจำจะต้องใช้มาตรการที่จำเป็นต่างๆ เพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบร้ายแรงจากการจำกัดพื้นที่ของพวกเขาเช่นนั้น และผลกระทบที่มีต่อชุมชนของพวกเขา ภายหลังที่บุคคลนั้นได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำแล้ว

ข้อกำหนด 39

1. ผู้ต้องขังจะต้องไม่ถูกลงโทษทางวินัย เว้นแต่จะได้เป็นไปตามข้อกำหนดและเงื่อนไขของกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับที่อ้างถึงในข้อกำหนด 37 และหลักการว่าด้วยความเป็นธรรมและกระบวนการอันชอบด้วยกฎหมาย จะต้องไม่มีลงโทษทางวินัยต่อผู้ต้องขังซ้ำสองสำหรับความผิดเดียวกัน

2. ผู้บริหารเรือนจำต้องประกันความได้สัดส่วนระหว่างมาตรการลงโทษทางวินัยกับความผิดที่เกิดขึ้น และจะต้องบันทึกข้อมูลการลงโทษทางวินัยที่นำมาใช้ทั้งหมดอย่างถูกต้อง

3. ก่อนการลงโทษทางวินัยผู้บริหารเรือนจำจะต้องพิจารณาว่า ผู้ต้องขังมีอาการเจ็บป่วยทางจิตใจหรือด้อยพัฒนาการทางสติปัญญา อันอาจเป็นเหตุกระตุ้นให้ผู้ต้องขังประพฤติตนในลักษณะที่เป็นความผิดหรือกระทำการอันเป็นเหตุให้ต้องถูกลงโทษทางวินัยหรือไม่ ผู้บริหารเรือนจำจะต้องไม่ลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังที่พบว่า

ประพัตติที่เป็นเหตุในการพิจารณาโทษเป็นผลโดยตรงมาจากการเจ็บป่วยทางจิตใจหรือด้อยพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้ต้องขัง

ข้อกำหนด 40

1. ในเรือนจำ จะต้องไม่ใช่ผู้ต้องขังใดๆ ให้ทำงานต่างๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องการลงโทษทางวินัย
2. อย่างไรก็ดี ข้อกำหนดนี้ไม่ห้ามระบบการปกครองดูแลกันเองอย่างเหมาะสม ซึ่งมีการจัดตั้งมอบหมายให้ผู้ต้องขังซึ่งรวมตัวกันเป็นกลุ่มเข้าร่วมในกิจกรรมด้านสังคม การศึกษา หรือการกีฬา หรือความรับผิดชอบอย่างอื่นภายใต้การกำกับดูแลของเรือนจำ ทั้งนี้หากเป็นการกระทำที่สอดคล้องกับเป้าประสงค์ของการดูแลดังกล่าว

ข้อกำหนด 41

1. กรณีที่มีข้อกล่าวหาใดๆ ว่าผู้ต้องขังละเมิดทางวินัย ต้องมีการรายงานโดยพลันให้กับหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบ ซึ่งจะต้องดำเนินการสอบสวนโดยไม่ชักช้า
2. ผู้ต้องขังต้องได้รับแจ้งโดยไม่ชักช้าและในภาษาที่ตนเข้าใจได้ ถึงลักษณะของข้อกล่าวหาที่มีต่อตน และควรได้มีเวลาและการอำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอเพื่อเตรียมตัวในการแก้ต่างให้กับตนเอง
3. ผู้ต้องขังต้องได้รับอนุญาตให้แก้ต่างด้วยตนเอง หรือให้ได้รับความช่วยเหลือด้านกฎหมายกรณีที่เป็นไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม โดยเฉพาะกรณีที่เกี่ยวข้องกับข้อกล่าวหาการละเมิดทางวินัยร้ายแรง กรณีที่ผู้ต้องขังไม่เข้าใจหรือไม่สามารถพูดภาษาที่ใช้ในการพิจารณาความผิดทางวินัยได้ พวกเขาต้องได้รับความช่วยเหลือจากล่ามที่มีคุณสมบัติเหมาะสมโดยไม่คิดมูลค่า
4. ผู้ต้องขังต้องได้รับโอกาสร้องต่อศาลขอให้พิจารณาเพื่อทบทวนการลงโทษทางวินัยที่มีต่อตน
5. กรณีที่การละเมิดทางวินัยส่งผลให้มีการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญา ผู้ต้องขังพึงได้รับหลักประกันตามกระบวนการอันถูกต้องชอบธรรมทุกประการที่พึงมีในกระบวนการดำเนินคดีอาญา รวมทั้งการเข้าถึงที่ปรึกษากฎหมายได้อย่างเป็นอิสระ

ข้อกำหนด 42

สภาพการดำรงชีวิตโดยทั่วไปที่กล่าวถึงในข้อกำหนดนี้ รวมทั้งเรื่องเกี่ยวกับแสงสว่าง การระบายอากาศ อุณหภูมิ สุขอนามัย โภชนาการ น้ำดื่ม การเข้าถึงที่กลางแจ้งและการออกกำลังกาย อนามัยส่วนบุคคล การรักษาพยาบาลและพื้นที่ส่วนบุคคลที่เพียงพอเป็นต้นนั้น จะต้องมิผลบังคับใช้ต่อผู้ต้องขังทุกคนโดยไม่มีข้อยกเว้น

ข้อกำหนด 43

1. ไม่ว่าในสถานการณ์ใดๆ จะต้องไม่มีการจำกัดเสรีภาพหรือการลงโทษทางวินัยใดๆ ถึงขั้นเป็นการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปฏิบัติดังต่อไปนี้ต้องถือเป็นข้อห้าม

- (ก) การขังเดี่ยวโดยไม่มีกำหนดเวลา
- (ข) การขังเดี่ยวต่อเนื่องกันเป็นเวลานาน
- (ค) การบังคับให้ผู้ต้องขังอยู่ในห้องมืดหรือมีการเปิดไฟสว่างตลอด
- (ง) การลงโทษทางกายหรือการตัดทอนอาหารหรือน้ำดื่มของผู้ต้องขัง
- (จ) การลงโทษแบบกลุ่ม (Collective punishment)

2. จะต้องไม่ใช่เครื่องพันธนาการเพื่อเป็นการลงโทษทางวินัย

3. การลงโทษทางวินัยหรือมาตรการจำกัดเสรีภาพใด ๆ ต้องไม่รวมถึงการห้ามติดต่อกับครอบครัว การจำกัดช่องทางในการติดต่อกับครอบครัวอาจกระทำได้เฉพาะในช่วงเวลาที่จำกัด และเฉพาะเท่าที่จำเป็นเพื่อการดูแลให้เกิดความสงบเรียบร้อยเท่านั้น

ข้อกำหนด 44

เพื่อให้เป็นไปตามเป้าประสงค์ของข้อกำหนดนี้ การขังเดี่ยวหมายถึงการจำกัดพื้นที่ของผู้ต้องขังเป็นเวลา 22 ชั่วโมงหรือกว่านั้นต่อวัน โดยไม่ให้มีการติดต่อกับคนอื่น ๆ อย่างจริงจังเลย การขังเดี่ยวต่อเนื่องกันเป็นเวลานาน หมายถึงการขังเดี่ยวเป็นเวลาเกินกว่า 15 วันติดต่อกัน

ข้อกำหนด 45

1. การขังเดี่ยวให้ใช้ได้เฉพาะกรณีที่เป็นข้อยกเว้นโดยถือว่าเป็นวิธีการสุดท้าย และให้ใช้ระยะเวลาสั้นที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ รวมทั้งต้องให้มีหน่วยงานอิสระทบทวนการใช้โทษดังกล่าว และจะต้องด้วยความเห็นชอบของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจเท่านั้น และจะต้องไม่ให้กำหนดเป็นส่วนหนึ่งของบทลงโทษตามคำพิพากษาของศาล

2. ควรห้ามใช้การขังเดี่ยวกับผู้ต้องขังที่มีความบกพร่องทางจิตใจหรือทางกาย หากมาตรการเช่นนั้นอาจส่งผลกระทบให้สภาพทางจิตใจหรือร่างกายของเขาเลวร้ายลงไปอีก ห้ามใช้การขังเดี่ยวและมาตรการที่คล้ายคลึงกันกับผู้หญิงและเด็ก โดยให้ใช้มาตรฐานอื่นๆขององค์การสหประชาชาติ และบรรทัดฐานในการป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญา

ข้อกำหนด 46

1. บุคลากรทางการแพทย์จะต้องไม่มีบทบาทในการลงโทษทางวินัยหรือมาตรการจำกัดเสรีภาพใดๆต่อผู้ต้องขัง ยิ่งไปกว่านั้นเจ้าหน้าที่ดังกล่าวจะต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษต่อสุขภาพของผู้ต้องขังที่ถูกสั่งให้แยกขังโดยไม่สมัครใจ รวมทั้งการเข้าเยี่ยมผู้ต้องขังเช่นนั้นทุกวัน และการให้ความช่วยเหลือและการรักษาพยาบาลโดยพลันกรณีที่ได้รับการร้องขอจากผู้ต้องขังนั้นหรือเจ้าหน้าที่เรือนจำ

2. บุคลากรทางการแพทย์ต้องรายงานต่อผู้บัญชาการเรือนจำโดยไม่ชักช้า กรณีที่พบว่ามีการลงโทษทางวินัยหรือมาตรการจำกัดเสรีภาพใดๆ ได้ส่งผลกระทบร้ายแรงต่อสุขภาพด้านจิตใจหรือกายของผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษ

หรือถูกมาตรการนั้น และพึงให้คำปรึกษากับผู้บัญชาการเรือนจำ กรณีที่เห็นว่าจำเป็นต้องยุติหรือปรับเปลี่ยน มาตรการดังกล่าว ด้วยเหตุผลของสุขภาพทางกายหรือจิตใจของผู้ต้องขัง

3. บุคลากรทางการแพทย์จะต้องมีอำนาจในการสั่งให้ทบทวนและเสนอแนะให้เปลี่ยนแปลงการแยกขัง โดยไม่สมัครใจนั้น ทั้งนี้เพื่อประกันว่าการแยกขังเช่นนั้นจะไม่ส่งผลให้อาการเจ็บป่วยเลวร้ายลง หรือไม่ส่งผล กระทบต่อความบกพร่องทางจิตใจหรือทางร่างกายของผู้ต้องขังนั้นต่อไปอีก

เครื่องพันธนาการ

ข้อกำหนด 47

1. ห้ามใช้โซ่ เหล็ก หรือเครื่องพันธนาการใด ๆ ในลักษณะที่ย่ำยีศักดิ์ศรีหรือก่อให้เกิดความเจ็บปวด
2. การใช้เครื่องพันธนาการอื่นอาจกระทำได้หากเป็นไปตามกฎหมาย และในพฤติการณ์ดังต่อไปนี้

(ก) เพื่อป้องกันการหลบหนีในระหว่างเคลื่อนย้ายผู้ต้องขัง แต่จะต้องถอดออกเมื่อผู้ต้องขังปรากฏตัวต่อ หน้าศาล หรือเจ้าพนักงานฝ่ายบริหาร

(ข) โดยคำสั่งของผู้บัญชาการเรือนจำ เมื่อไม่อาจใช้วิธีอื่นในอันที่จะป้องกันมิให้ผู้ต้องขังทำร้ายตัวเองหรือ ผู้อื่น หรือทำลายทรัพย์สิน ในกรณีนี้ผู้บัญชาการเรือนจำจะต้องแจ้งเตือนแพทย์หรือบุคลากรทางการแพทย์ให้ เตรียมความพร้อมในทันที และรายงานผู้บังคับบัญชาระดับสูงขึ้นไปให้ทราบ

ข้อกำหนด 48

1. กรณีที่มีการอนุญาตให้ใช้เครื่องพันธนาการตามวรรค 2 ของข้อกำหนด 47 ต้องปฏิบัติตามหลักการ ดังต่อไปนี้

(ก) เครื่องพันธนาการอาจใช้ได้เฉพาะเมื่อรูปแบบการควบคุมอย่างอื่นที่รุนแรงน้อยกว่าใช้ไม่ได้ผลในการ ป้องกันความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นหากไม่มีการพันธนาการจำกัดความเคลื่อนไหว

(ข) วิธีพันธนาการจะต้องมีลักษณะก้าวร้าวรุนแรงน้อยที่สุด เท่าที่จำเป็น และสมเหตุผลแก่การควบคุมการ เคลื่อนไหวของผู้ต้องขัง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับและลักษณะความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น

(ค) เครื่องพันธนาการจะต้องใช้ได้เฉพาะในระยะเวลาที่กำหนดเท่านั้น และให้มีการปลดเครื่องพันธนาการ ออกโดยเร็วเมื่อความเสี่ยงเนื่องจากการไม่พันธนาการจำกัดการเคลื่อนไหวหมดสิ้นไปแล้ว

2. จะต้องไม่มีการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้หญิงระหว่างเจ็บท้องคลอดบุตร ระหว่างคลอดบุตร และ ระยะเวลาสั้นภายหลังการคลอดบุตรอย่างเด็ดขาด

ข้อกำหนด 49

ผู้บริหารเรือนจำควรสนับสนุนการเข้าถึงและจัดให้มีการอบรมวิธีการใช้เทคนิคการควบคุมผู้ต้องขังเพื่อลด ความจำเป็นในการใช้เครื่องพันธนาการ หรือลดการใช้เครื่องพันธนาการขั้นรุนแรงลง

การค้นตัวผู้ต้องขังและห้องขัง

ข้อกำหนด 50

กฎหมายและระเบียบข้อบังคับว่าด้วยการคันตัวผู้ต้องขังและห้องขัง ต้องเป็นไปตามพันธกรณีของกฎหมายระหว่างประเทศ และให้ต้องคำนึงถึงมาตรฐานและบรรทัดฐานระหว่างประเทศ ทั้งนี้โดยคำนึงถึงความจำเป็นในด้านความปลอดภัยในเรือนจำ การคันตัวให้กระทำในลักษณะที่เคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความเป็นส่วนตัวของผู้ถูกคัน รวมทั้งคำนึงถึงหลักการความได้สัดส่วน ความชอบด้วยกฎหมาย และความจำเป็น

ข้อกำหนด 51

จะต้องไม่ใช้การคันเพื่อการคุกคาม ช่มชู้ หรือเป็นการล่วงล้ำโดยไม่จำเป็นต่อความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขัง เพื่อให้สอดคล้องกับหลักความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ผู้บริหารเรือนจำจะต้องเก็บรักษาบันทึกการคันตัวอย่างถูกต้องเหมาะสม โดยเฉพาะกรณีที่เป็นการคันแบบถอดเสื้อผ้าและการคันตามซอกหลืบต่าง ๆ ของร่างกาย และการคันในห้องขัง รวมทั้งเหตุผลของการคัน ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ทำการคันและผลของการคันตัว

ข้อกำหนด 52

1. การคันตัวที่ล่วงล้ำความเป็นส่วนตัว รวมทั้งการคันแบบถอดเสื้อผ้าและการคันตามซอกหลืบต่าง ๆ ของร่างกาย ให้กระทำได้เฉพาะกรณีที่จำเป็นอย่างยิ่งยวดเท่านั้น ผู้บริหารเรือนจำควรได้รับการสนับสนุนให้มีการคิดค้นและการใช้วิธีการที่เป็นทางเลือกอื่นอันเหมาะสมกว่าแทนที่จะใช้การคันตัวที่ล่วงล้ำความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขัง ซึ่งหากจำเป็นก็ต้องกระทำในที่ลับ และให้ผู้คันเป็นเจ้าหน้าที่ซึ่งผ่านการอบรมและมีเพศเดียวกับผู้ต้องขังนั้น

2. การคันตามซอกหลืบต่าง ๆ ของร่างกายให้กระทำได้เฉพาะโดยบุคคลากรทางการแพทย์มีคุณสมบัติเหมาะสมเท่านั้นไม่ใช่ผู้ที่รับผิดชอบการพยาบาลเบื้องต้น หรือโดยอย่างน้อยต้องเป็นเจ้าหน้าที่ซึ่งผ่านการอบรมอย่างเหมาะสมจากเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ให้เข้าใจถึงมาตรฐานด้านอนามัย สุขภาพ และความปลอดภัย

ข้อกำหนด 53

ผู้ต้องขังต้องสามารถเข้าถึง หรือได้รับอนุญาตให้เก็บเอกสารเกี่ยวกับการดำเนินคดีของตน ทั้งนี้โดยฝ่ายบริหารของเรือนจำต้องไม่สามารถเข้าถึงเอกสารเหล่านี้ได้

การแจ้งระเบียบของเรือนจำและการร้องทุกข์

ข้อกำหนด 54

ในชั้นแรกกับตัวผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังต้องได้รับข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษรเกี่ยวกับ

(ก)กฎหมายเกี่ยวกับเรือนจำและระเบียบข้อบังคับของเรือนจำ

(ข)สิทธิของผู้ต้องขังนั้นๆ รวมทั้งวิธีการที่ถูกต้องในการแสวงหาข้อมูล การเข้าถึงการให้คำปรึกษาด้านกฎหมาย รวมทั้งโครงการช่วยเหลือด้านกฎหมายอื่นๆ และขั้นตอนปฏิบัติในการยื่นคำร้องขอหรือร้องทุกข์

(ค)พันธกรณีของผู้ต้องขัง รวมทั้งการลงโทษทางวินัยที่อาจมีการนำมาใช้ได้ และ

(ง)ข้อมูลในประเด็นอื่น ๆ ที่จำเป็นเพื่อช่วยให้ผู้ต้องขังสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับชีวิตในเรือนจำได้

ข้อกำหนด 55

1. ข้อมูลที่กล่าวถึงในข้อกำหนด 54 จะต้องจัดให้มีไว้ในภาษาที่ใช้กันทั่วไปมากที่สุดเท่าที่จะทำได้และสอดคล้องกับความต้องการของประชากรในเรือนจำ กรณีที่ผู้ต้องขังรายใดไม่เข้าใจภาษาเหล่านี้ ควรจัดให้มีการแปลด้วย

2. กรณีที่ผู้ต้องขังไม่รู้หนังสือ จะต้องมีการอธิบายข้อมูลเหล่านี้ด้วยวาจา สำหรับผู้ต้องขังที่มีความบกพร่องด้านประสาทการรับรู้ ควรจัดข้อมูลให้ด้วยวิธีที่เหมาะสมที่ผู้ต้องขังนั้นสามารถเข้าใจ

3. ผู้บริหารงานเรือนจำจะต้องตีตประกาศสาระสำคัญของข้อมูลเหล่านี้ไว้ในบริเวณที่เห็นได้อย่างชัดเจนในเรือนจำ

ข้อกำหนด 56

1. ผู้ต้องขังทุกคนต้องมีโอกาสทุกวันในการยื่นคำร้องขอหรือร้องทุกข์ต่อผู้บัญชาการเรือนจำหรือเจ้าพนักงานเรือนจำที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่แทน

2. ผู้ต้องขังทุกคนต้องมีโอกาสยื่นคำร้องขอหรือร้องทุกข์ต่อผู้ตรวจการเรือนจำ ระหว่างการตรวจเรือนจำ โดยผู้ต้องขังต้องมีโอกาสในการพูดคุยกับผู้ตรวจการหรือเจ้าหน้าที่ผู้ตรวจการอื่นอย่างเป็นอิสระและเป็นความลับโดยสมบูรณ์ โดยผู้บัญชาการเรือนจำหรือเจ้าหน้าที่คนอื่นของเรือนจำไม่อยู่รู้เห็นด้วย

3. ผู้ต้องขังทุกคนต้องได้รับอนุญาตให้ยื่นคำร้องขอหรือร้องทุกข์เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อตน โดยไม่มีการตัดข้อความที่เป็นสาระใดๆ ออกไป โดยสามารถยื่นต่อผู้บริหารงานราชทัณฑ์ส่วนกลางและต่อศาลหรือหน่วยงานอื่นใดที่มีอำนาจหน้าที่ รวมทั้งผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาทบทวนหรือแก้ไขเยียวยาการปฏิบัตินั้น

4. สิทธิตามวรรค 1 ถึง 3 ของข้อกำหนดนี้ ให้ครอบคลุมถึงที่ปรึกษากฎหมายของผู้ต้องขัง ในกรณีที่ผู้ต้องขังหรือที่ปรึกษากฎหมายของตนไม่สามารถใช้สิทธิเหล่านี้ได้ ให้ครอบครัวหรือบุคคลอื่นใดที่มีข้อมูลเกี่ยวกับกรณีนั้นเป็นผู้ใช้สิทธิดังกล่าวได้

ข้อกำหนด 57

1. คำร้องขอหรือร้องทุกข์ใด ๆ ต้องได้รับการดำเนินการทันที และให้คำตอบโดยมิชักช้ากรณีที่มีการยกคำร้องขอหรือร้องทุกข์ใดๆ หรือกรณีที่มีความล่าช้าโดยมิสมควร ผู้ร้องพึงมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลหรือหน่วยงานอื่นใดที่มีอำนาจหน้าที่ได้

2. ต้องมีหลักประกันเพื่อคุ้มครองให้ผู้ต้องขังสามารถยื่นคำร้องขอหรือร้องทุกข์ได้อย่างปลอดภัย และกรณีที่ผู้ร้องต้องการ ให้กระทำอย่างเป็นความลับ ผู้ต้องขังหรือบุคคลอื่นตามที่กล่าวถึงในวรรค 4 ของข้อกำหนด 56 ต้องไม่ตกอยู่ในความเสี่ยงที่จะถูกตอบโต้ ช่มชู้ หรือได้รับผลกระทบด้านลบใดๆ อันเนื่องมาจากการยื่นคำร้องขอหรือร้องทุกข์นั้น

3. ข้อกล่าวหาว่ามีการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรีต่อผู้ต้องขัง จะต้องมีการดำเนินการโดยทันทีและให้มีการสอบสวนโดยพลันและอย่างไม่ลำเอียง โดยเจ้าหน้าที่อัยการระดับชาติที่มีอำนาจหน้าที่ โดยให้เป็นไปตามวรรค 1 และ 2 ของข้อกำหนด 71

การติดต่อกับโลกภายนอกเรือนจำ

ข้อกำหนด 58

1. ผู้ต้องขังต้องได้รับอนุญาตให้สื่อสารกับครอบครัวและเพื่อนของตนตามระยะเวลาที่เหมาะสม ทั้งนี้โดยมีการกำกับดูแลเท่าที่จำเป็น

(ก) โดยการเขียนจดหมายและหากเป็นไปได้ โดยการสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ ดิจิทัล และช่องทางอื่นใด และ

(ข) โดยการเยี่ยม

2. กรณีที่ได้รับอนุญาตให้มีการเยี่ยมโดยคู่สมรส ต้องให้มีการใช้สิทธิดังกล่าวโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ ผู้ต้องขังหญิงต้องสามารถใช้สิทธิดังกล่าวได้เท่าเทียมกับผู้ต้องขังชาย ให้กำหนดขั้นตอนปฏิบัติและจัดให้มีสถานที่เพื่อการเข้าเยี่ยมเพื่อประกันว่าจะมีการเข้าถึงอย่างเป็นธรรมและโดยเท่าเทียมกัน โดยคำนึงถึงความปลอดภัยและศักดิ์ศรี

ข้อกำหนด 59

หากเป็นไปได้ ผู้ต้องขังต้องได้รับการจัดให้อยู่ในเรือนจำซึ่งใกล้กับบ้านหรือสถานที่เพื่อการฟื้นฟูทางสังคมของตน

ข้อกำหนด 60

1. การอนุญาตให้ผู้เยี่ยมเข้ามาในเรือนจำ ขึ้นอยู่กับว่าผู้เข้าเยี่ยมยอมให้มีการค้นตัวหรือไม่ ผู้เข้าเยี่ยมอาจถอนความยินยอมในเวลาใดก็ได้ ซึ่งในกรณีเช่นนั้น ผู้บริหารงานราชทัณฑ์อาจปฏิเสธการเข้าเยี่ยมก็ได้

2. การค้นตัวและขั้นตอนปฏิบัติในการเข้าเรือนจำของผู้เข้าเยี่ยม ต้องไม่เป็นไปในลักษณะย่ำยีศักดิ์ศรีของมนุษย์ และสอดคล้องกับหลักการซึ่งอย่างน้อยเป็นไปเพื่อการป้องกันตามข้อกำหนด 50 ถึง 52 การค้นตามซอกหลีบต่าง ๆ ของร่างกายเป็นสิ่งที่พึงหลีกเลี่ยงและไม่ควรใช้กับเด็ก

ข้อกำหนด 61

1. ผู้ต้องขังต้องได้รับโอกาส เวลา และการอำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอในการเยี่ยม และในการสื่อสารและปรึกษาหารือกับที่ปรึกษากฎหมายที่ตนเลือก หรือผู้ให้บริการด้านกฎหมายโดยไม่ชักช้า ไม่มีการลอบฟังข้อมูลหรือไม่มีการตัดข้อความใดๆ และให้เป็นการสื่อสารอย่างเป็นความลับโดยสมบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็นประเด็นด้านกฎหมายใดๆ ทั้งนี้โดยสอดคล้องกับกฎหมายในประเทศที่บังคับใช้อยู่ การปรึกษาหารือนั้นอาจกระทำในลักษณะที่อยู่ในสายตาของเจ้าพนักงานเรือนจำ แต่ต้องไม่ได้ยินข้อความในการปรึกษานั้น

2. กรณีที่ผู้ต้องขังไม่สามารถพูดภาษาท้องถิ่นได้ ผู้บริหารเรือนจำต้องอำนวยความสะดวกในการที่ผู้ต้องขังจะเข้าถึงบริการล่ามที่มีความสามารถและเป็นอิสระ

3. ผู้ต้องขังควรสามารถเข้าถึงความช่วยเหลือด้านกฎหมายที่มีประสิทธิภาพ

ข้อกำหนด 62

1. ผู้ต้องขังซึ่งเป็นชาวต่างชาติ ต้องได้รับการอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมในการสื่อสารกับตัวแทนทางการทูตและกงสุลของรัฐที่ตนเป็นพลเมือง

2. ผู้ต้องขังซึ่งเป็นคนชาติของรัฐที่ไม่มีตัวแทนทางการทูตและกงสุลอยู่ในประเทศนั้น หรือกรณีที่ เป็นผู้ลี้ภัยหรือผู้ไร้รัฐ จะต้องได้รับการอำนวยความสะดวกเช่นเดียวกันในการสื่อสารกับตัวแทนทางการทูตของรัฐนั้น ซึ่งทำหน้าที่ดูแลผลประโยชน์ของตน หรือหน่วยงานระดับประเทศหรือระหว่างประเทศใดๆ ที่มีภารกิจในการคุ้มครองบุคคลเหล่านั้น

ข้อกำหนด 63

ผู้ต้องขังต้องได้รับข่าวสารที่สำคัญอย่างสม่ำเสมอโดยการอ่านหนังสือพิมพ์ นิตยสาร หรือสิ่งพิมพ์เผยแพร่ของหน่วยงานใดๆ ได้รับฟังวิทยุ คำบรรยายหรือช่องทางเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่คล้ายคลึงกันอื่นใด โดยได้รับอนุญาตและอยู่ใต้การควบคุมของผู้บริหารเรือนจำ

หนังสือ

ข้อกำหนด 64

เรือนจำทุกแห่งต้องจัดให้มีห้องสมุดเพื่อการใช้ประโยชน์ของผู้ต้องขังทุกประเภท ให้มีหนังสือเพื่อนันทนาการและให้ความรู้อย่างเพียงพอ และสนับสนุนให้ผู้ต้องขังได้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่จากหนังสือเหล่านั้น

ศาสนา

ข้อกำหนด 65

1. กรณีที่เรือนจำมีผู้ต้องขังซึ่งนับถือศาสนาเดียวกันจำนวนมากพอสมควร ให้แต่งตั้งหรืออนุญาตให้มีผู้แทนทางศาสนานั้นที่มีคุณสมบัติเหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังกลุ่มดังกล่าว ในกรณีที่ มีจำนวนผู้ต้องขังมากเพียงพอและเมื่อเงื่อนไขเหมาะสม ควรจัดให้เป็นผู้ที่ทำงานแบบเต็มเวลา

2. ผู้แทนทางศาสนาที่ได้รับการแต่งตั้งหรือได้รับความเห็นชอบตามวรรค 1 ของข้อกำหนดนี้ จะต้องได้รับอนุญาตให้เป็นผู้นำในการจัดพิธีกรรมทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ และสามารถเข้าเยี่ยมเพื่อเทศนาเป็นการส่วนตัวกับผู้ต้องขังที่มีศาสนาเดียวกับตนในช่วงเวลาที่เหมาะสม

3. ต้องไม่ห้ามผู้ต้องขังไม่ให้เข้าถึงผู้แทนทางศาสนาใด ๆ ในทางกลับกัน หากผู้ต้องขังปฏิเสธไม่ยอมให้ผู้แทนทางศาสนาใดๆ เข้าเยี่ยม เรือนจำก็ต้องเคารพอย่างเต็มที่ต่อทัศนคติของเขา

ข้อกำหนด 66

เท่าที่จะสามารถปฏิบัติได้ ผู้ต้องขังทุกคนต้องได้รับอนุญาตให้ปฏิบัติตามวิถีแห่งชีวิตทางศาสนาของตน โดยการเข้าร่วมพิธีกรรมที่จัดขึ้นในเรือนจำ และมีไว้ในครอบครองซึ่งหนังสือเกี่ยวกับศาสนาและคำสั่งสอนเฉพาะของนิกายศาสนาของตน

การเก็บรักษาสम्บัติของผู้ต้องขัง

ข้อกำหนด 67

1. เงิน สิ่งของมีค่า เสื้อผ้า และสมบัติส่วนตัวอื่นใดของผู้ต้องขังซึ่งไม่ได้รับอนุญาตตามระเบียบให้สามารถเก็บไว้ได้เป็นส่วนตัวได้ ต้องมีการส่งมอบให้กับเรือนจำเพื่อจัดเก็บอย่างปลอดภัย และผู้ต้องขังต้องเป็นผู้ลงนามในใบส่งมอบของนั้น และให้มีการดำเนินงานตามขั้นตอนเพื่อดูแลให้สมบัติเหล่านั้นอยู่ในสภาพดี

2. เมื่อได้รับการปล่อยตัว ต้องมีการคืนทรัพย์สินของและเงินทั้งหมดให้กับผู้ต้องขัง เว้นแต่ทรัพย์สินของที่ได้ถูกใช้ไปแล้วหรือมีการส่งออกไปนอกเรือนจำก่อนหน้านี้แล้วอย่างถูกต้อง หรือหากเรือนจำเห็นว่าเพื่อประโยชน์ด้านสุขอนามัยอาจต้องมีการทำลายเสื้อผ้าบางชิ้นไปเสียก่อน ผู้ต้องขังพึงลงนามในใบเสร็จเพื่อรับสิ่งของและเงินที่ตนได้รับคืนกลับมานั้น

3. เงินหรือสิ่งของที่มีการส่งจากภายนอกมาให้กับผู้ต้องขังในเรือนจำ ต้องปฏิบัติในลักษณะเดียวกัน

4. กรณีที่ผู้ต้องขังต้องการนำยาหรือเวชภัณฑ์เข้ามาในเรือนจำ ให้แพทย์หรือบุคลากรทางการแพทย์เป็นผู้พิจารณาตัดสินใจว่าจะให้มีการใช้ประโยชน์จากเวชภัณฑ์เหล่านั้นอย่างไรได้บ้าง

การแจ้ง

ข้อกำหนด 68

ผู้ต้องขังทุกคนต้องมีสิทธิ และได้รับโอกาสและช่องทางในการแจ้งครอบครัวของตน หรือบุคคลอื่นใดซึ่งเป็นผู้ติดต่อกับตนโดยทันที เพื่อให้ทราบเกี่ยวกับการคุมขังตน การเคลื่อนย้ายไปยังสถานที่คุมขังอื่นใด และข้อมูลเกี่ยวกับอาการเจ็บป่วยหรือบาดเจ็บร้ายแรงใดๆ การเผยแพร่ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ต้องขังให้เป็นไปตามที่กฎหมายในประเทศบัญญัติไว้

ข้อกำหนด 69

กรณีที่ผู้ต้องขังเสียชีวิต ผู้บัญชาการเรือนจำต้องแจ้งให้ญาติที่ใกล้ชิดของผู้ต้องขังหรือบุคคลผู้ติดต่อในกรณีฉุกเฉินทราบทันที บุคคลซึ่งผู้ต้องขังระบุให้เป็นผู้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพของตน ต้องได้รับแจ้งจากผู้บัญชาการเรือนจำเพื่อให้ทราบถึงอาการเจ็บป่วยร้ายแรง อาการบาดเจ็บ หรือการส่งตัวไปยังสถานพยาบาล กรณีที่ผู้ต้องขังร้องขออย่างชัดเจนไม่ให้แจ้งให้คู่สมรสหรือญาติที่ใกล้ชิดทราบเมื่อเจ็บป่วยหรือได้รับบาดเจ็บ ก็ต้องให้เคารพความต้องการเช่นนั้นของผู้ต้องขังด้วย

ข้อกำหนด 70

ผู้บริหารเรือนจำต้องแจ้งให้ผู้ต้องขังทราบทันทีถึงอาการเจ็บป่วยร้ายแรง หรือการเสียชีวิตของญาติที่ใกล้ชิดหรือบุคคลอื่นใดที่สำคัญสำหรับผู้ต้องขัง หากมีความเหมาะสม ผู้ต้องขังอาจได้รับอนุญาตให้ไปอยู่ที่ข้างเตียงของญาติหรือบุคคลสำคัญที่อยู่ป่วยหนัก หรือสามารถไปร่วมพิธีศพของญาติที่ใกล้ชิดหรือบุคคลสำคัญอื่นใดของผู้ต้องขังได้ ทั้งนี้โดยอาจมีเจ้าหน้าที่ไปด้วยหรือไปโดยลำพัง

การสอบสวน

ข้อกำหนด 71

1. ไม่ว่าจะมีการสอบสวนภายในหรือไม่ ผู้บัญชาการเรือนจำต้องรายงานข้อมูลโดยไม่ชักช้าเมื่อมีผู้เสียชีวิต สูญหายหรือได้รับบาดเจ็บร้ายแรงระหว่างการควบคุมตัว ต่อศาลหรือหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ ซึ่งเป็นอิสระจากผู้บริหารเรือนจำ และต้องสอบสวนโดยพลัน อย่างไม่ลำเอียง และอย่างเป็นผลเพื่อให้ทราบถึงพฤติกรรมและสาเหตุของกรณีที่เกิดขึ้นผู้บริหารเรือนจำต้องให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ต่อเจ้าพนักงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการนั้น และประกันให้มีการเก็บรักษาหลักฐานต่างๆที่เกี่ยวข้อง

2. พันธกรณีตามวรรค 1 ของข้อกำหนดนี้ ให้มีผลบังคับใช้ในกรณีที่มีเหตุผลควรเชื่อได้ว่าการทรมาน และการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี เกิดขึ้นในเรือนจำ ไม่ว่าจะได้รับการร้องทุกข์อย่างเป็นทางการหรือไม่ก็ตาม

3. กรณีที่มีเหตุผลอันควรเชื่อได้ว่าได้เกิดการกระทำตามที่กล่าวถึงในวรรค 2 ของข้อกำหนดนี้ ต้องมีการปฏิบัติตามขั้นตอนโดยทันทีเพื่อประกันว่าบุคคลใดๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำนั้น ต้องไม่มีส่วนร่วมในการสอบสวน และไม่สามารถติดต่อกับพยาน ผู้เสียหายหรือครอบครัวของผู้เสียหายได้

ข้อกำหนด 72

ผู้บริหารเรือนจำต้องปฏิบัติต่อศพของผู้ต้องขังที่เสียชีวิต ด้วยความเคารพและคำนึงถึงศักดิ์ศรี ควรมีการส่งมอบศพของผู้ต้องขังที่เสียชีวิตให้กับญาติใกล้ชิดโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ อย่างช้าสุดภายหลังการสอบสวนเสร็จสิ้นลงแล้ว ผู้บริหารเรือนจำต้องอำนวยความสะดวกให้มีการจัดพิธีศพตามประเพณี กรณีที่ไม่มีบุคคลใดประสงค์หรือไม่สามารถจัดพิธีศพดังกล่าวได้ และให้บันทึกข้อมูลเรื่องดังกล่าวไว้อย่างสมบูรณ์

การเคลื่อนย้ายผู้ต้องขัง

ข้อกำหนด 73

1. กรณีที่มีการย้ายผู้ต้องขังจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง ให้กระทำโดยเปิดเผยน้อยสุดต่อสาธารณะ และให้มีแนวปฏิบัติเพื่อป้องกันอย่างเหมาะสมไม่ให้ผู้ต้องขังได้ถูกดูหมิ่น ตกเป็นเป้าความสนใจ หรือการเผยแพร่ต่อสาธารณะไม่ว่าในรูปแบบใดๆ

2. ห้ามมิให้มีการเคลื่อนย้ายส่งตัวผู้ต้องขังโดยให้อยู่ในพาหนะที่ขาดการระบายอากาศหรือขาดแสงสว่าง หรือในลักษณะที่ทำให้เกิดความทุกข์ทรมานทางกายโดยไม่จำเป็น

3. ค่าใช้จ่ายในการเคลื่อนย้ายผู้ต้องขังให้อยู่ในความรับผิดชอบของผู้บริหารเรือนจำและให้ปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันสำหรับผู้ต้องขังทุกคน

บุคลากรของเรือนจำ

ข้อกำหนด 74

1. ฝ่ายบริหารเรือนจำต้องดำเนินการให้มีการคัดเลือกบุคลากรในทุกระดับอย่างระมัดระวัง เนื่องจากความซื่อสัตย์ ความมีมนุษยธรรม ความเป็นมืออาชีพ และความเหมาะสมของบุคคลต่องานเช่นนี้ เป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารงานของเรือนจำเป็นไปอย่างเหมาะสม

2. ฝ่ายบริหารเรือนจำจะต้องสร้างจิตสำนึกและสร้างความตระหนักรู้แก่ทั้งบรรดาบุคลากรและสาธารณชน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นว่าการทำงานราชทัณฑ์เป็นงานบริการเพื่อสังคมที่มีความสำคัญยิ่ง และควรใช้วิธีการที่เหมาะสมทุกประการเพื่อเผยแพร่ข้อมูลเหล่านี้ให้สาธารณชนทราบ

3. เพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ข้างต้น จะต้องแต่งตั้งบุคลากรให้บุคลากรของเรือนจำเป็นเจ้าหน้าที่ที่ทำงานเต็มเวลาและเป็นมืออาชีพ โดยให้มีสถานะเหมือนข้าราชการพลเรือนที่มีความมั่นคงในตำแหน่งการงาน ซึ่งสะท้อนถึงการประพฤตินั้นเป็นอย่างดี มีประสิทธิภาพ และมีความสมบูรณ์ของร่างกาย มีอัตราเงินเดือนที่จูงใจและสนับสนุนให้บุคลากรที่เหมาะสมทั้งชายและหญิงปฏิบัติหน้าที่อย่างต่อเนื่อง และจัดให้มีสิทธิประโยชน์และสภาพการจ้างงานที่สอดคล้องและเกื้อหนุนกับสภาพการทำงาน

ข้อกำหนด 75

1. เจ้าหน้าที่เรือนจำทุกคนต้องมีการศึกษาที่ได้มาตรฐานอย่างเพียงพอ และมีศักยภาพและหนทางในการปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างเป็นมืออาชีพ

2. ก่อนปฏิบัติหน้าที่ใด ๆ เจ้าหน้าที่เรือนจำทุกคนพึงได้รับการอบรมที่เหมาะสมเกี่ยวกับหน้าที่โดยทั่วไป และหน้าที่เฉพาะของตน โดยเป็นการอบรมที่สอดคล้องกับแนวปฏิบัติที่ดีที่สุดร่วมสมัยที่สามารถพิสูจน์ได้เชิงประจักษ์ขององค์ความรู้ด้านทัณฑศาสตร์ เฉพาะผู้ที่สามารถผ่านบททดสอบทั้งทางทฤษฎีและทางปฏิบัติภายหลังการอบรมเช่นนั้น จึงจะได้รับอนุญาตให้ทำงานในเรือนจำ

3. ฝ่ายบริหารเรือนจำต้องประกันให้มีการจัดอบรมระหว่างการปฏิบัติหน้าที่อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อดำรงไว้และเพิ่มพูนความรู้และความเป็นมืออาชีพของบุคลากร ภายหลังเข้าปฏิบัติหน้าที่และระหว่างการประกอบวิชาชีพของตน

ข้อกำหนด 76

1. การอบรมที่กล่าวถึงในวรรค 2 ของข้อกำหนด 75 ให้รวมถึงเนื้อหาต่อไปนี้ เป็นอย่างน้อย

(ก)กฎหมายระดับประเทศที่เกี่ยวข้อง ระเบียบข้อบังคับและนโยบาย รวมทั้งตราสารระหว่างประเทศและระดับภูมิภาคที่นำมาใช้ โดยข้อบัญญัติเหล่านี้ต้องเป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ และกำกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่เรือนจำกับผู้ต้องขัง

(ข)สิทธิและหน้าที่ของเจ้าหน้าที่เรือนจำในการปฏิบัติหน้าที่ของตน รวมทั้งการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังทุกคน และข้อห้ามต่อการประพฤติตนบางประการ โดยเฉพาะการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำแย่ศักดิ์ศรี

(ค)ความมั่นคงและความปลอดภัย รวมทั้งแนวคิดของความมั่นคงเชิงพลวัต การใช้กำลังและเครื่องพันธนาการ และการจัดการกับผู้กระทำผิดที่มีพฤติกรรมรุนแรง โดยใช้การพิจารณาตัดสินใจอย่างถูกต้องเหมาะสมในการใช้เทคนิคการป้องกันและการคลี่คลายสถานการณ์ อย่างเช่น การเจรจาและการไกล่เกลี่ย

(ง)การปฐมพยาบาล ความต้องการด้านจิตวิทยาสังคมของผู้ต้องขังและพลวัตที่เกี่ยวข้องกับสภาพในเรือนจำ รวมทั้งการดูแลและความช่วยเหลือด้านสังคม อย่างเช่น การตรวจจบบำบัดอาการของสุขภาพจิต

2. เจ้าหน้าที่เรือนจำซึ่งดูแลการปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังบางประเภท หรือได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่พิเศษ พึงได้รับการอบรมที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับภารกิจนั้นๆ

ข้อกำหนด 77

เจ้าหน้าที่เรือนจำทุกคนพึงปฏิบัติตนและปฏิบัติหน้าที่ในลักษณะที่ส่งเสริมให้ผู้ต้องขังเป็นคนดี โดยปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างและทำให้ผู้ต้องขังเกิดความเคารพเลื่อมใสอยู่ตลอดเวลา

ข้อกำหนด 78

1. หากเป็นไปได้ เจ้าหน้าที่เรือนจำควรประกอบด้วยบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษอย่างเพียงพอ ทั้งที่เป็นนักจิตเวช นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ครู และผู้สอนงานช่างฝีมือ

2. ให้จัดให้มีบริการของนักสังคมสงเคราะห์ ครู และผู้สอนงานช่างฝีมือโดยมีตำแหน่งถาวร ทั้งนี้โดยไม่กีดกันผู้ทำงานแบบครึ่งเวลาหรืออาสาสมัคร

ข้อกำหนด 79

1. ผู้บัญชาการเรือนจำควรมีคุณสมบัติเพียงพอต่อการปฏิบัติหน้าที่ ทั้งในแง่บุคลิกภาพ ความสามารถในการบริหาร โดยได้รับการอบรมและมีประสบการณ์ที่เหมาะสม

2. ผู้บัญชาการเรือนจำพึงสละเวลาการทำงานทั้งหมดในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นทางการ และไม่ควรเป็นพนักงานบางเวลา ทั้งยังควรพักอาศัยอยู่ในเรือนจำ หรือในบริเวณใกล้เคียง

3. กรณีที่ผู้บัญชาการเรือนจำมีหน้าที่ดูแลเรือนจำสองแห่งหรือมากกว่านั้น ผู้บัญชาการต้องเข้าเยี่ยมเรือนจำแต่ละแห่งอย่างสม่ำเสมอตลอดเวลา และต้องจัดให้มีเจ้าหน้าที่ซึ่งมีความรับผิดชอบเป็นผู้ดูแลประจำอยู่ในเรือนจำแต่ละแห่งด้วย

ข้อกำหนด 80

1. ผู้บัญชาการเรือนจำ รองผู้บัญชาการ และเจ้าหน้าที่เรือนจำอื่นๆส่วนใหญ่ ต้องสามารถพูดภาษาที่ผู้ต้องขังส่วนใหญ่ใช้ได้ หรือเข้าใจภาษานั้น
2. หากจำเป็น อาจจัดให้มีบริการล่ามที่มีความสามารถและเหมาะสม

ข้อกำหนด 81

1. ในเรือนจำที่มีทั้งผู้ต้องขังชายและหญิง เจ้าหน้าที่ซึ่งรับผิดชอบในพื้นที่ส่วนที่เป็นผู้ต้องขังหญิงต้องเป็นผู้หญิง ซึ่งจะเป็นผู้ถือกุญแจที่สามารถเข้าถึงทุกพื้นที่ในเรือนจำส่วนนั้นได้
2. เจ้าหน้าที่ชายจะต้องไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าไปยังพื้นที่ส่วนที่เป็นของผู้ต้องขังหญิง เว้นแต่จะมีเจ้าหน้าที่เรือนจำหญิงร่วมไปด้วย
3. ผู้ต้องขังหญิงต้องได้รับการดูแลและควบคุมโดยเจ้าหน้าที่หญิงเท่านั้น ทั้งนี้โดยไม่เป็นการห้ามการมีเจ้าหน้าที่ชายในส่วนที่เป็นแพทย์และครู ซึ่งอาจปฏิบัติหน้าที่อย่างมืออาชีพของตนในเรือนจำ หรือในพื้นที่ส่วนที่จัดให้กับผู้ต้องขังหญิงได้

ข้อกำหนด 82

1. ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง เจ้าหน้าที่เรือนจำจะต้องไม่ใช้กำลังเว้นแต่เพื่อป้องกันตัว หรือกรณีที่มีความพยายามหลบหนี หรือเมื่อมีการใช้กำลังทางกายภาพทั้งในทางที่ก้าวร้าวหรือดุดัน เพื่อขัดขวางคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับ โดยเจ้าหน้าที่เรือนจำที่เลือกการใช้กำลัง ต้องใช้เท่าที่จำเป็นอย่างยิ่งเท่านั้น และต้องรายงานเหตุการณ์ให้ผู้บัญชาการเรือนจำทราบโดยทันที
2. เจ้าหน้าที่เรือนจำต้องได้รับการฝึกฝนทางร่างกายเป็นพิเศษ เพื่อให้สามารถควบคุมผู้ต้องขังที่ก้าวร้าวได้
3. ยกเว้นในสถานการณ์พิเศษ เจ้าหน้าที่เรือนจำซึ่งปฏิบัติหน้าที่ติดต่อดังกล่าวโดยตรงกับผู้ต้องขัง ไม่ควรติดอาวุธ นอกจากนั้น เจ้าหน้าที่เรือนจำไม่ควรได้รับอาวุธไม่ว่าในพฤติการณ์ใดๆ เว้นแต่จะได้รับการฝึกฝนการใช้อาวุธมาแล้ว

การตรวจสอบภายในและภายนอก

ข้อกำหนด 83

1. ให้จัดให้มีระบบตรวจสอบเรือนจำและบริการของราชทัณฑ์อย่างสม่ำเสมอในสองลักษณะ
 - (ก) การตรวจสอบภายในหรือโดยฝ่ายบริหาร ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้บริหารงานราชทัณฑ์กลาง
 - (ข) การตรวจสอบภายนอกซึ่งเป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่เป็นอิสระจากผู้บริหารงานราชทัณฑ์ โดยอาจรวมถึงหน่วยงานระหว่างประเทศหรือภูมิภาคที่มีอำนาจหน้าที่

2. ในทั้งสองกรณี จุดประสงค์ของการตรวจสอบให้เป็นไปเพื่อประกันให้มีการบริหารเรือนจำอย่างสอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบ นโยบาย และขั้นตอนปฏิบัติที่เป็นอยู่ ทั้งนี้เพื่อมุ่งปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ของบริการงานราชทัณฑ์และการลงทัณฑ์ และการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขัง

ข้อกำหนด 84

1. ผู้ตรวจการมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(ก)สามารถเข้าถึงข้อมูลทุกประการเกี่ยวกับจำนวนผู้ต้องขังและสถานที่และตำแหน่งของสถานที่คุมขัง ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง รวมทั้งระเบียบรายชื่อและสภาพการคุมขัง

(ข)สามารถเลือกได้อย่างเป็นอิสระว่าจะเข้าเยี่ยมเรือนจำใด รวมทั้งสามารถเข้าเยี่ยมตามความประสงค์ของตนโดยไม่ต้องแจ้งล่วงหน้า และสามารถเลือกผู้ต้องขังที่จะสัมภาษณ์ได้

(ค)สามารถสัมภาษณ์ผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่เรือนจำระหว่างการเข้าเยี่ยมได้เป็นการส่วนตัวและเป็นความลับโดยสมบูรณ์

(ง)สามารถให้ข้อเสนอแนะแก่ฝ่ายบริหารงานราชทัณฑ์และหน่วยงานอื่นๆที่มีอำนาจหน้าที่

2. คณะตรวจสอบจากภายนอกควรประกอบด้วยผู้ตรวจการที่มีความเหมาะสมและมีประสบการณ์ ได้รับการแต่งตั้งจากหน่วยงานที่มีอำนาจ และประกอบด้วยผู้ชำนาญการทางการแพทย์ ควรให้ความใส่ใจอย่างเหมาะสมต่อความได้สมดุลด้านเพศสภาพของคณะทำงานด้วย

ข้อกำหนด 85

1. ภายหลังการตรวจสอบทุกครั้ง ให้มีการเขียนรายงานเพื่อส่งมอบให้กับหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ ควรให้ความใส่ใจอย่างเหมาะสมต่อการเผยแพร่รายงานการตรวจสอบโดยหน่วยงานภายนอกต่อสาธารณะ โดยให้ตัดข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ต้องขังออกไป เว้นแต่มีการให้ความยินยอมอย่างชัดเจนโดยผู้ต้องขัง

2. ฝ่ายบริหารเรือนจำหรือหน่วยงานอื่นที่มีอำนาจหน้าที่ แล้วแต่ความเหมาะสม พึงประกาศภายในเวลาอันสมควรว่าจะสามารถปฏิบัติตามข้อเสนอแนะอันเป็นผลมาจากการตรวจสอบโดยคณะตรวจสอบจากภายนอกหรือไม่

II. ข้อกำหนดที่ใช้กับผู้ต้องขังประเภทพิเศษ

A. นักโทษเด็ดขาด

หลักปฏิบัติ

ข้อกำหนด 86

หลักปฏิบัติต่อไปนี้ต้องการแสดงถึงเจตนารมณ์ว่าการบริหารและเป้าประสงค์ของสถาบันราชทัณฑ์ สอดคล้องกับบัญญัติที่ให้ไว้ตามข้อสังเกตเบื้องต้น 1 ของข้อกำหนดนี้

ข้อกำหนด 87

ก่อนจะรับโทษจนครบถ้วน ควรมีขั้นตอนปฏิบัติที่จำเป็นเพื่อประกันว่าผู้ต้องขังจะสามารถปรับตัวได้โดยลำดับเพื่อเข้ากันได้กับสังคมภายนอก โดยจะบรรลุเป้าประสงค์นี้ได้ ขึ้นอยู่กับรายการณี โดยการจัดให้มีระยะก่อนการปล่อยตัวในเรือนจำนั้น หรือจัดให้มีระยะก่อนปล่อยตัวโดยหน่วยงานอื่นที่เหมาะสม หรือให้มีการทดลองปล่อยตัวโดยมีระบบการควบคุมดูแลบางประการ ทั้งนี้ต้องไม่ใช่เป็นการควบคุมดูแลของตำรวจ แต่ควรมีองค์ประกอบร่วมกันของการช่วยเหลือด้านสังคมอย่างได้ผล

ข้อกำหนด 88

1. การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังควรอยู่บนพื้นฐานการมุ่งให้บุคคลกลับไปอยู่ร่วมกับสังคมได้ ไม่ใช่เป็นการแยกบุคคลออกจากชุมชน ด้วยเหตุดังกล่าว จึงควรจัดจำแนกหน่วยงานชุมชนโดยหากเป็นไปได้ เพื่อให้มีตัวแทนคอยช่วยเหลือเจ้าหน้าที่เรือนจำในการสนับสนุนการฟื้นฟูผู้ต้องขังเพื่อคืนสู่สังคม
2. เรือนจำทุกแห่งควรมีความเชื่อมโยงกับนักสังคมสงเคราะห์ ซึ่งมีหน้าที่รักษาและปรับปรุงความสัมพันธ์ที่พึงประสงค์ระหว่างผู้ต้องขังกับครอบครัวของเขาและกับตัวแทนที่มีคุณค่าในชุมชนของพวกเขา โดยควรมีขั้นตอนที่ดำเนินการเพื่อคุ้มครองสิทธิเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ทางแพ่ง สิทธิตามหลักประกันทางสังคม และสิทธิประโยชน์ด้านสังคมอื่น ๆ ของผู้ต้องขัง โดยให้มีความสอดคล้องมากที่สุดกับกฎหมายและการลงโทษ

ข้อกำหนด 89

1. เพื่อบรรลุเป้าประสงค์นี้ เราจำเป็นต้องจำแนกการปฏิบัติให้เหมาะสมกับผู้ต้องขังแต่ละคน โดยจัดให้มีระบบการจำแนกกลุ่มผู้ต้องขังอย่างยืดหยุ่น และหากเป็นไปได้ให้จัดให้กลุ่มต่างๆ เหล่านี้เข้าไปอยู่ในเรือนจำแยกจากกัน ซึ่งจะสามารถปฏิบัติกับแต่ละกลุ่มได้อย่างเหมาะสม
2. ไม่จำเป็นต้องจัดให้มีการรักษาความปลอดภัยในระดับเดียวกันสำหรับผู้ต้องขังทุกกลุ่มในเรือนจำ โดยหากเป็นไปได้ให้จัดให้มีการรักษาความปลอดภัยแตกต่างกันไปโดยสอดคล้องกับความจำเป็นของแต่ละกลุ่ม เรือนจำแบบเปิดซึ่งไม่มีการรักษาความปลอดภัยเพื่อป้องกันการหลบหนี แต่ต้องพึงพาความมีวินัยของผู้ต้องขังเอง เป็นเงื่อนไขที่ดีที่สุดในการฟื้นฟูผู้ต้องขังบางคนผ่านการคัดเลือกมาเป็นอย่างดี
3. หากเป็นไปได้ไม่ควรปล่อยให้มีจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำแบบปิดมีมากเกินไป จนเป็นอุปสรรคต่อการจัดให้มีการปฏิบัติที่เหมาะสมกับแต่ละคน ในบางประเทศ มีการพิจารณาว่าจำนวนประชากรผู้ต้องขังในเรือนจำหนึ่งๆไม่ควรเกิน 500 คน ส่วนในเรือนจำแบบเปิด จำนวนประชากรผู้ต้องขังควรมีขนาดเล็กที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้
4. ในอีกแง่หนึ่ง ก็ไม่ควรจัดให้มีเรือนจำซึ่งเล็กเกินไป อันเป็นเหตุให้ขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะจัดให้เหมาะสม

ข้อกำหนด 90

หน้าที่ของสังคมไม่ได้ยุติลงเฉพาะเมื่อมีการปล่อยตัวผู้ต้องขังแล้วเท่านั้น โดยควรมีหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่สามารถช่วยเหลือผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัว ให้ได้รับการดูแลภายหลังการปล่อยตัวอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพื่อลดความมือดคิดของสังคมที่มีต่อพวกเขา และเพื่อให้การฟื้นฟูทางสังคมของพวกเขาต่อไป

การปฏิบัติตามคำพิพากษา

ข้อกำหนด 91

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่ต้องโทษตามคำพิพากษาให้จำคุก หรือมาตรการลงโทษที่คล้ายคลึงกัน ต้องเป็นไปตามคำพิพากษา คือ ให้ผู้ต้องขังเกิดความตั้งใจที่จะปฏิบัติตามกฎหมายและดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยตนเองภายหลังได้รับการปล่อยตัวแล้ว โดยจะต้องทำให้ผู้ต้องขังเข้าสู่ลักษณะดังกล่าวให้ได้ทราบเท่าที่ระยะเวลาในการคุมขัง อำนวยความสะดวกปฏิบัติต่าง ๆ ครอบคลุมสนับสนุนการเคารพตนเองและส่งเสริมความรู้สึกรับผิดชอบ

ข้อกำหนด 92

1. เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ต้องมีการใช้วิธีการอันเหมาะสมทุกประการ รวมทั้งการดูแลด้านศาสนาสำหรับในประเทศที่เป็นไปได้ บริการด้านการศึกษา แนวทางการฝึกอาชีพและการอบรม การทำงานด้านสังคม การให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการจ้างงาน การพัฒนาทางร่างกายและการสร้างความเข้มแข็งด้านจิตใจ โดยสอดคล้องกับความต้องการของผู้ต้องขังแต่ละคน ทั้งนี้โดยคำนึงถึงความเป็นมาด้านสังคมและอาชญากรรมของพวกเขา ศักยภาพด้านกายและจิตใจ และความสามารถพิเศษ อารมณ์ความรู้สึก ระยะเวลาการใช้โทษและภาพอนาคตหลังการปล่อยตัว

2. สำหรับผู้ต้องขังทุกคนที่มีระยะเวลาการใช้โทษที่เหมาะสม ผู้บัญชาการเรือนจำจะได้รับรายงานฉบับเต็มเกี่ยวกับเรื่องที่เกี่ยวข้องถึงในวรรค 1 ของข้อกำหนดนี้ทันทีภายหลังการรับบุคคลดังกล่าวเข้ามาอยู่ในเรือนจำ รายงานนี้ควรมีข้อมูลที่จัดทำโดยแพทย์หรือบุคลากรทางการแพทย์ชำนาญการ ซึ่งบ่งชี้ถึงข้อมูลทางร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขัง

3. รายงานและเอกสารที่เกี่ยวข้องต้องแยกเก็บไว้เป็นแฟ้ม โดยมีการปรับปรุงข้อมูลในแฟ้มให้ทันสมัยอยู่เสมอ และให้มีการจำแนกประเภทในลักษณะที่จะสามารถเปิดดูได้สะดวกโดยผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบเมื่อต้องการการจำแนกระดับและการปรับให้เหมาะกับแต่ละบุคคล

ข้อกำหนด 93

1. เป้าประสงค์ของการจำแนกระดับผู้ต้องขังคือ

(ก) เพื่อแยกผู้ต้องขังออกจากผู้ต้องขังที่เมื่อพิจารณาจากประวัติอาชญากรรมหรือพฤติกรรมแล้วมีแนวโน้มจะส่งผลเป็นตัวอย่างในทางไม่ดีต่อผู้ต้องขังอื่น

(ข) เพื่อแบ่งผู้ต้องขังเป็นระดับชั้นต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับการปฏิบัติที่มุ่งสนับสนุนการฟื้นฟูทางสังคม

2. โดยหากเป็นไปได้ จะต้องมีการแยกเรือนจำหรือแบ่งเรือนจำออกเป็นส่วนตัว ๆ เพื่อเป็นการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่มีระดับชั้นต่างกันไป

ข้อกำหนด 94

ภายหลังการรับตัวและได้ศึกษาอุปนิสัยของผู้ต้องขังแต่ละคนและระยะเวลาที่จะรับโทษแล้ว จะต้องเตรียมแนวทางการปฏิบัติกับผู้ต้องขังคนดังกล่าว ทั้งนี้โดยพิจารณาจากความรู้ที่ได้รับเกี่ยวกับความต้องการศักยภาพและแนวโน้มด้านพฤติกรรมของแต่ละบุคคล

สิทธิพิเศษ

ข้อกำหนด 95

ในทุกๆ เรือนจำจะต้องกำหนดระบบสิทธิพิเศษที่เหมาะสมกับผู้ต้องขังแต่ละระดับชั้น และการปฏิบัติที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติที่ดี ส่งเสริมความรู้สึกรับผิดชอบ และคุ้มครองประโยชน์และความร่วมมือของผู้ต้องขังที่อยู่ในการปฏิบัติของตน

การทำงาน

ข้อกำหนด 96

1. ผู้ต้องโทษพึงมีโอกาสดำเนินงานและ/หรือมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการฟื้นฟูตนเอง ทั้งนี้ภายใต้การประเมินความพร้อมทางร่างกายและจิตใจโดยแพทย์หรือบุคลากรทางการแพทย์ชำนาญการอื่นๆ

2. จัดให้มีการทำงานที่เป็นประโยชน์เพื่อให้ผู้ต้องขังกระตือรือร้นในการจ้างงานในวันทำงานปกติ

ข้อกำหนด 97

1. การใช้แรงงานในเรือนจำต้องไม่ก่อให้เกิดความเจ็บปวด

2. ผู้ต้องขังต้องไม่ถูกบังคับให้อยู่ในสภาพเป็นทาสหรือเป็นข้ารับใช้

3. ต้องไม่กำหนดให้ผู้ต้องขังทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนตัวหรือส่วนบุคคลของเจ้าหน้าที่เรือนจำใด ๆ

ข้อกำหนด 98

1. หากเป็นไปได้ ให้จัดให้มีงานในลักษณะที่สนับสนุนหรือเพิ่มพูนความสามารถของผู้ต้องขังที่จะหาเลี้ยงชีพได้อย่างสุจริตภายหลังได้รับการปล่อยตัว

2. จัดให้มีการฝึกอาชีพที่เป็นประโยชน์กับผู้ต้องขังเพื่อให้สามารถทำผลกำไร โดยเฉพาะสำหรับผู้ต้องขังที่เป็นเยาวชน

3. ภายในข้อจำกัดด้านการฝึกอาชีพอาชีพอย่างเหมาะสมและโดยเป็นไปตามเงื่อนไขการบริหารงานราชทัณฑ์และการควบคุมด้านวินัย ผู้ต้องขังพึงสามารถเลือกประเภทของงานที่ต้องการทำได้

ข้อกำหนด 99

1. ระบบและวิธีทำงานในเรือนจำควรจัดให้มีส่วนคล้ายคลึงมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้กับการทำงานแบบเดียวกันภายนอกเรือนจำ ทั้งนี้เพื่อเตรียมให้ผู้ต้องขังปรับตัวเข้ากับสภาพการประกอบอาชีพแบบปกติหลังจากการปล่อยตัวได้

2. ผลประโยชน์และการฝึกอาชีพของผู้ต้องขังต้องไม่ขึ้นต่อการแสวงหากำไรทางการเงินจากอุตสาหกรรมในเรือนจำ

ข้อกำหนด 100

1. หากเป็นไปได้ การอุตสาหกรรมและการเกษตรของเรือนจำ ควรอยู่ภายใต้การดูแลโดยตรงของฝ่ายบริหารเรือนจำ ไม่ใช่ผู้รับเหมาเอกชน

2. กรณีที่ผู้ต้องขังถูกจ้างงานจากหน่วยงานที่ไม่อยู่ใต้การควบคุมของฝ่ายบริหารเรือนจำ พวกเขาจะต้องอยู่ใต้การกำกับดูแลของเจ้าหน้าที่เรือนจำเสมอ เว้นแต่เป็นงานที่ทำให้กับหน่วยราชการอื่น ผู้ได้รับประโยชน์จากการใช้แรงงานผู้ต้องขังต้องจ่ายค่าจ้างในอัตราปกติเต็มจำนวนโดยจ่ายให้กับฝ่ายบริหารเรือนจำโดยคำนึงถึงผลิตภาพของแรงงานของผู้ต้องขัง

ข้อกำหนด 101

1. จะต้องนำพึงระมัดระวังที่กำหนดไว้เพื่อป้องกันและคุ้มครองความปลอดภัยและสุขภาพอนามัยของแรงงานอิสระโดยทั่วไป มาใช้อย่างเท่าเทียมกันสำหรับแรงงานที่ผู้ต้องขังในเรือนจำต่าง ๆ ด้วย

2. ต้องจัดให้มีระบบจ่ายเงินทดแทนกับผู้ต้องขังที่ประสบอันตรายจากการทำงาน รวมทั้งการเจ็บป่วยจากการทำงาน ตามเงื่อนไขที่ให้ประโยชน์ไม่น้อยไปกว่าที่แรงงานโดยทั่วไปได้รับตามกฎหมาย

ข้อกำหนด 102

1. ระยะเวลาการทำงานแต่ละวันและแต่ละสัปดาห์ของผู้ต้องขังต้องกำหนดให้สอดคล้องกับกฎหมายแรงงาน หรือตามระเบียบในเรือนจำ ทั้งนี้โดยอยู่บนพื้นฐานข้อกำหนดหรือประเพณีการปฏิบัติที่ใช้กับการจ้างแรงงานโดยทั่วไป

2. การกำหนดระยะเวลาการทำงานต้องให้มีวันพักผ่อนหนึ่งวันต่อสัปดาห์ และให้มีเวลาเพียงพอต่อการศึกษาเล่าเรียนและกิจกรรมอย่างอื่น ซึ่งเป็นเงื่อนไขจำเป็นเพื่อการปฏิบัติและการฟื้นฟูผู้ต้องขัง

ข้อกำหนด 103

1. จัดให้มีระบบจ่ายค่าตอบแทนในการทำงานของผู้ต้องขังอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม

2. ภายใต้ระบบดังกล่าว ผู้ต้องขังต้องได้รับอนุญาตให้สามารถใช้บางส่วนของรายได้เพื่อซื้อหาสิ่งของเครื่องใช้ที่สามารถอนุญาตให้ได้เพื่อประโยชน์ของตนและให้สามารถส่งรายได้บางส่วนไปยังครอบครัวของตนได้ด้วย

3. ระบบดังกล่าวควรกำหนดให้ฝ่ายบริหารเรือนจำเก็บสะสมเงินรายได้จำนวนหนึ่งของผู้ต้องขังไว้เป็นเงินออม ทั้งนี้จะมีการส่งมอบเงินดังกล่าวให้กับผู้ต้องขังเมื่อได้รับการปล่อยตัว

การศึกษาและนันทนาการ

ข้อกำหนด 104

1. ต้องจัดให้ผู้ต้องขังทั้งหมดที่อาจได้ประโยชน์จากการศึกษาได้มีโอกาสศึกษาต่อไป รวมทั้งการศึกษอาบรรมด้านศาสนาสำหรับประเทศที่เป็นไปได้ และต้องจัดให้มีการศึกษาภาคบังคับสำหรับผู้ต้องขังที่ไม่รู้หนังสือและผู้ต้องขังที่เป็นเยาวชนโดยฝ่ายบริหารเรือนจำจะต้องให้ความใส่ใจเป็นพิเศษกับคนกลุ่มนี้

2. หากเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ผู้ต้องขังควรได้รับการศึกษาจากระบบที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาของชาติ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถศึกษาเล่าเรียนต่อไปได้อย่างต่อเนื่องภายหลังได้รับการปล่อยตัว

ข้อกำหนด 105

ต้องจัดให้มีกิจกรรมนันทนาการและวัฒนธรรมในเรือนจำทุกแห่ง ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ด้านสุขภาพทางจิตใจและร่างกายของผู้ต้องขัง

ความสัมพันธ์ด้านสังคมและการดูแลภายหลังปล่อยตัว

ข้อกำหนด 106

ต้องให้ความใส่ใจเป็นพิเศษสำหรับการรักษาและส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังกับครอบครัวของผู้ต้องขัง โดยถือว่าเป็นสิ่งพึงประสงค์เพื่อประโยชน์สูงสุดของทั้งสองฝ่าย

ข้อกำหนด 107

นับแต่เริ่มต้นการรับโทษ ต้องคำนึงถึงอนาคตของผู้ต้องขังภายหลังได้รับการปล่อยตัว และจะต้องส่งเสริมสนับสนุนรวมทั้งช่วยเหลือผู้ต้องขังให้สามารถรักษาหรือสร้างความสัมพันธ์เช่นนั้นกับบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกเรือนจำที่อาจจะมีส่วนส่งเสริมการฟื้นฟูตัวผู้ต้องขัง และเป็นประโยชน์สูงสุดต่อครอบครัวของเขา

ข้อกำหนด 108

1. บริการและหน่วยงานต่าง ของรัฐหรืออื่น ๆ ซึ่งช่วยเหลือผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวในการปรับตัวเข้ากับสังคมอีกครั้ง หากเป็นไปได้และจำเป็น พึงประกันให้ผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวได้รับเอกสารและบัตรประจำตัวที่ถูกต้องเหมาะสม ให้ได้มีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมและมีงานทำ มีเสื้อผ้าสวมใส่อย่างเหมาะสมและเพียงพอ กับสภาพอากาศและฤดูกาล และมีหนทางเพียงพอในการเดินทางไปยังจุดหมายปลายทางของตน และสามารถดูแลรักษาตนเองได้ในเบื้องต้นหลังจากได้รับการปล่อยตัว

2. ตัวแทนที่ได้รับความเห็นชอบของหน่วยงานนั้น พึงมีช่องทางที่จำเป็นทั้งปวงเพื่อเข้าถึงเรือนจำและเข้าถึงตัวผู้ต้องขัง และสามารถปรึกษาหารือกับผู้ต้องขังถึงอนาคตของเขา โดยเริ่มตั้งแต่แรกรับโทษ

3. หากเป็นไปได้ให้มีการรวมศูนย์หรือประสานงานการดำเนินงานกิจกรรมของหน่วยงานเหล่านั้น ทั้งนี้ เพื่อให้มั่นใจว่าจะได้ประโยชน์สูงสุดจากการดำเนินงานของหน่วยงานเหล่านั้น

ข. ผู้ต้องขังที่มีความบกพร่องทางจิตใจและ/หรือมีปัญหาด้านสุขภาพ

ข้อกำหนด 109

1. บุคคลที่พบว่าไม่มีส่วนรับผิดชอบในอาชญากรรม หรือกรณีที่ต้องตรวจสอบภายหลังแล้วพบว่าเป็นผู้มีความบกพร่องทางจิตใจและ/หรือมีปัญหาด้านสุขภาพร้ายแรง ซึ่งการอยู่ในเรือนจำอาจส่งผลให้อาการนั้นเลวร้ายลง จะต้องไม่ถูกขังในเรือนจำ และจะต้องส่งตัวบุคคลดังกล่าวไปอยู่ในสถานบำบัดทางจิตโดยเร็วที่สุด

2. หากจำเป็น ผู้ต้องขังที่มีความบกพร่องทางจิตใจและ/หรือมีปัญหาด้านสุขภาพอาจเข้ารับการรักษายาบาลในหน่วยงานพิเศษ ภายใต้การดูแลอย่างเหมาะสมของบุคคลากรทางการแพทย์ชำนาญการ

3. การบริการด้านการแพทย์ ต้องจัดให้สำหรับผู้ต้องขังที่มีความจำเป็นทุกคนได้รับการรักษายาบาลด้านจิตเวช

ข้อกำหนด 110

ในกรณีที่จำเป็น ควรดำเนินการโดยจัดให้มีหน่วยงานที่เหมาะสมเพื่อประกันว่าจะมีการรักษาผู้ต้องขังที่มีอาการป่วยทางด้านจิตใจต่อไปหลังได้รับการปล่อยตัว แล้ว และมีการดูแลด้านจิตวิทยาสังคมภายหลังการรักษาด้วย

ค. ผู้ต้องขังระหว่างสอบสวนและระหว่างการพิจารณา

ข้อกำหนด 111

1. บุคคลที่ถูกจับกุมหรือคุมขังเนื่องจากถูกตั้งข้อหาทางอาญาซึ่งอยู่ระหว่างการคุมขังของตำรวจ หรือถูกฝากขังในเรือนจำ แต่ยังไม่ได้รับการพิจารณาคดีและมีคำพิพากษาลงโทษ ให้ถือว่าเป็น “ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา” ตามที่กล่าวถึงในข้อกำหนดนี้

2. ผู้ต้องขังที่ยังไม่ต้องคำพิพากษาคดีเป็นที่สุดให้เป็นผู้กระทำผิดต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ และต้องได้รับการปฏิบัติเช่นนั้น

3. โดยไม่เป็นการเสียหายต่อข้อกำหนดตามกฎหมายเพื่อคุ้มครองเสรีภาพของบุคคล หรือกระบวนการปฏิบัติสำหรับผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา ต้องจัดให้ผู้ต้องขังเหล่านี้ได้รับประโยชน์จากระบบการดูแลพิเศษ ซึ่งเป็นไปตามข้อกำหนดที่เป็นองค์ประกอบที่จำเป็นดังต่อไปนี้

ข้อกำหนด 112

1. ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาต้องขังแยกจากนักโทษเด็ดขาด

2. ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาที่เป็นเยาวชน ให้ขังแยกจากผู้ใหญ่และโดยหลักการแล้วควรควบคุมตัวโดยหน่วยงานที่แยกต่างหากออกไป

ข้อกำหนด 113

ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาจะต้องนอนแยกกันแต่ละห้องโดยคำนึงถึงประเพณีวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่แตกต่างกันที่เกี่ยวกับสภาพอากาศ

ข้อกำหนด 114

โดยคำนึงถึงข้อจำกัดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของหน่วยงาน ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาอาจสามารถสั่งอาหารจากภายนอกเข้ามาได้โดยไม่ต้องจ่ายเงินเอง ทั้งนี้โดยผ่านฝ่ายบริหารเรือนจำ หรือครอบครัวหรือเพื่อน หากไม่จัดหาอาหารมาเอง ฝ่ายบริหารเรือนจำต้องเป็นผู้จัดหาอาหารให้

ข้อกำหนด 115

ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาต้องได้รับอนุญาตให้สวมใส่เสื้อผ้าของตนเองที่มีความสะอาดและเหมาะสมเสมอ หากบุคคลดังกล่าวสวมชุดของเรือนจำ ต้องให้เป็นชุดที่มีความแตกต่างจากชุดที่จัดให้กับนักโทษเด็ดขาด

ข้อกำหนด 116

ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาจะต้องได้รับโอกาสในการทำงานเสมอ แต่ต้องไม่ถูกกำหนดให้ต้องทำงาน กรณีที่เลือกจะทำงาน ต้องได้รับค่าจ้างจากงานที่ทำ

ข้อกำหนด 117

ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาต้องได้รับอนุญาตให้สามารถจัดหาหนังสือ หนังสือพิมพ์ เครื่องเขียน และอุปกรณ์ด้านอาชีพอย่างอื่นที่สอดคล้องกับประโยชน์ในการบริหารงานยุติธรรม หลักความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยในเรือนจำ โดยต้องออกค่าใช้จ่ายเองหรือมีบุคคลอื่นออกค่าใช้จ่ายให้

ข้อกำหนด 118

ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาต้องได้รับอนุญาตให้พบและรับการรักษาจากแพทย์หรือทันตแพทย์ของตน หากมีเหตุผลสนับสนุนมากเพียงพอ และหากบุคคลดังกล่าวสามารถรับผิดชอบค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่เกิดขึ้นเองได้

ข้อกำหนด 119

1. ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาทุกคนมีสิทธิได้รับแจ้งโดยพลันเกี่ยวกับเหตุผลที่ตนถูกควบคุม และเกี่ยวกับข้อกล่าวหาที่มีต่อตน

2. กรณีที่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาไม่มีที่ปรึกษากฎหมายที่ตนเลือก เขาย่อมมีสิทธิได้รับการช่วยเหลือให้มีที่ปรึกษากฎหมายโดยศาลหรือหน่วยงานอื่นในทุกคดีที่ต้องการเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม โดยที่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาไม่ต้องจ่ายเงินหากไม่มีความสามารถเพียงพอที่จะจ่ายได้ กรณีที่มีการปฏิเสธไม่ให้เข้าถึงที่ปรึกษากฎหมาย จะต้องสามารถให้หน่วยงานอิสระพิจารณาบทวนการปฏิเสธดังกล่าวได้โดยไม่ชักช้า

ข้อกำหนด 120

1. สิทธิและแบบแผนที่กำลังดูแลการเข้าถึงที่ปรึกษากฎหมายหรือผู้ให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมาย เพื่อช่วยในการต่อสู้คดีให้กับผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาให้อยู่ได้ภายใต้หลักการเดียวกับที่กล่าวถึงในข้อกำหนด 61

2. เมื่อมีการร้องขอ ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาต้องได้รับอุปกรณ์เครื่องเขียนสำหรับเตรียมเอกสารเพื่อการต่อสู้คดีของตน รวมทั้งการเขียนใบสั่งการอย่างเป็นทางการเป็นความลับเพื่อส่งมอบให้กับที่ปรึกษากฎหมายหรือผู้ให้การช่วยเหลือด้านกฎหมายของตน

ง. ผู้ต้องขังคดีแพ่ง

ข้อกำหนด 121

ในประเทศซึ่งยังมีกฎหมายอนุญาตให้คุมขังบุคคลในคดีนี้ หรือโดยคำสั่งของศาลในกระบวนการอื่นที่ไม่ใช่กระบวนการอาญา บุคคลที่ถูกคุมขังดังกล่าวต้องไม่ถูกจำกัดสิทธิมากไปกว่าที่จำเป็นเพียงเพื่อให้มีการควบคุมตัวอย่างมั่นคงและให้เกิดความสงบเรียบร้อย การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกลุ่มนี้ต้องไม่เลวร้ายไปกว่าที่ปฏิบัติกับผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณา ทั้งนี้โดยคำนึงถึงประเด็นที่ว่า พวกเขาอาจถูกกำหนดให้ต้องทำงาน

จ. บุคคลที่ถูกจับกุมหรือควบคุมตัวโดยไม่มีข้อกล่าวหา

ข้อกำหนด 122

โดยไม่เป็นการเสียหายต่อข้อบทที่ 9 ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights-ICCPR) บุคคลที่ถูกจับกุมหรือควบคุมตัวโดยไม่มีข้อหาอย่าได้รับการคุ้มครองเช่นเดียวกับที่ระบุไว้ในส่วนที่ I และ II หมวด ค ของข้อกำหนดนี้ ข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องในส่วนที่ II หมวด ก ของข้อกำหนดนี้ โดยให้นำมาใช้ กรณีที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของกลุ่มผู้ถูกควบคุมตัวประเภทนี้เช่นเดียวกัน ทั้งนี้จะต้องไม่นำมาตรการที่ใช้ในการปรับทัศนคติหรือการฟื้นฟู ซึ่งไม่มีความเหมาะสมด้วยประการใดๆทั้งสิ้นสำหรับบุคคลที่ยังไม่ถูกศาลตัดสินว่ามีความผิดทางอาญาใดๆ

การพัฒนาประสิทธิภาพของระบบงานราชทัณฑ์ไทยเปรียบเทียบกับประเทศมาเลเซีย

กฤษณพงศ์ พุตระกูล* และเสกสัน เครือคำ**

1.ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ระบบงานราชทัณฑ์ของประเทศไทยมีหน้าที่รับผิดชอบหลักที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ การควบคุมดูแลผู้ต้องขังให้อยู่ในระเบียบวินัย เกิดความสงบเรียบร้อย และการแก้ไข ฟื้นฟู พัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นคนดี แต่หากพิจารณาถึงสถิติผู้ต้องขังราชทัณฑ์ทั่วประเทศซึ่งได้แก่นักโทษเด็ดขาด ผู้ต้องขังระหว่างอุทธรณ์ – ฎีกา, ใต้สวน – พิจารณา, ระหว่างสอบสวน, เยาวชนที่ฝากขัง, ผู้ถูกกักกัน และผู้ต้องกักขัง พบว่ามีจำนวนมากกว่า 3 แสนคน (กรมราชทัณฑ์, 2561) ซึ่งจำนวนดังกล่าว มีปริมาณเกินกว่าความจุของเรือนจำที่จะรับได้ถึงสองเท่า ส่งผลต่อปัญหาต่างๆ หลายด้าน เช่น การดูแลความปลอดภัย, การบำบัด แก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรม ผู้กระทำผิด, การป้องกันการแพร่กระจายของเชื้อโรค และสูญเสียงบประมาณจำนวนมาก เป็นต้น ปัญหาความยากลำบากในการบริหารจัดการเรือนจำให้มีประสิทธิภาพ เจ้าหน้าที่เรือนจำต้องใช้เวลาในแต่ละวันหมดไปกับการดูแลกิจวัตรประจำวันของผู้ต้องขัง ปัญหาดังกล่าวนี้อาจเพิ่มขึ้นเมื่ออัตรากำลังของเจ้าหน้าที่เรือนจำไม่ได้สัดส่วนกับผู้ต้องขังอันเนื่องมาจากจำนวนผู้ต้องขังที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ การบริหารงานเรือนจำยังต้องดำเนินการอีกหลายด้านด้วยกัน เนื่องจากเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับคนทั้งผู้ต้องขัง และเจ้าหน้าที่ ฉะนั้นผู้บริหารงานเรือนจำที่ดีควรที่จะมีความรอบรู้ และความสามารถทั้งเรื่องการบริหารงาน และการบริหารคน เพื่อที่จะทำให้กิจการเรือนจำนั้นดำเนินการไปได้ด้วยดี และเกิดประสิทธิภาพสูงสุด แต่ในสถานการณ์ความเป็นจริงในปัจจุบัน การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยใช้เรือนจำ ทั้งในเชิงโครงสร้างและระบบบริหารจัดการ ทำให้กระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นผลให้การแก้ไข ฟื้นฟูผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นคนดีตามหลักทฤษฎีอาชญาวิทยาขาดประสิทธิภาพ ประกอบกับปัญหาผู้ต้องขังล้นคุก ไม่เพียงแต่จะส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังในทางลบเท่านั้นแต่ยังส่งผลต่อการบริหารจัดการเรือนจำ ทำให้การจัดการสวัสดิการ การอบรม และการดูแลผู้ต้องขังในด้านต่างๆ ทำได้ด้วยความยากลำบาก เกิดความแออัด ไม่สอดคล้องและเป็นไปตามมาตรฐานสากล ผู้ต้องขังจำนวนมากต้องว่างงาน เนื่องจากไม่มีสถานที่ทำงานเพียงพอและไม่มียานเพียงพอที่จะจ่ายให้ผู้ต้องขัง ทำให้ผู้ต้องขังอยู่ว่าง คิดฟุ้งซ่านและหันไปมีพฤติกรรมละเมิด กฎระเบียบของเรือนจำ ที่สำคัญปัญหาความแออัดยัดเยียดของผู้ต้องขังเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการพัฒนา การอบรมแก้ไขผู้ต้องขังให้กลับคืนสู่สังคมโดยไม่กลับไปกระทำผิดได้อีก

*สถาบันอาชีวศึกษาและการบริหารงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยรังสิต และคณะตำรวจศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

****คณะสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ**

หากพิจารณาถึงระบบงานราชทัณฑ์ของกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน เรือนจำในประเทศมาเลเซียถือว่าได้รับการยอมรับว่าเป็นเรือนจำที่ดีที่สุดในภูมิภาคอาเซียนแห่งหนึ่งเนื่องจากการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่เป็นไปตามมาตรฐานสากล United Nation's Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (The Malaymail Online, 2014) ซึ่งให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชน ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างเป็นธรรมต่อทุกคนโดยไม่เลือกปฏิบัติหรือแบ่งแยก โดยมีการใช้งบประมาณ 1,000 RM (7,900 บาท) ต่อเดือนในการจัดหาอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคและสิ่งจำเป็นอื่น ซึ่งจะคิดเป็นเงินประมาณวันละ 35 RM (276 บาท) ต่อคน การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของการบริหารจัดการเรือนจำเกิดขึ้นในเดือนกันยายน 2000 (Prison Regulations 2000) เพื่อให้มีความทันสมัยและเหมาะสมกับสถานการณ์ในสังคมมากขึ้น (British High Commission Kuala Lumpur, 2017; Malaysian Prison Department, 2017)

มาเลเซียกำลังประสบปัญหานักโทษในเรือนจำที่เพิ่มจำนวนสูงขึ้นมาก จากจำนวนผู้ต้องขังดังกล่าวข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า ประเทศมาเลเซียประสบปัญหาประชากรนักโทษล้นเรือนจำเหมือนกับประเทศไทยและอีกหลายประเทศ โดยสาเหตุหลักของการมีปัญหานักโทษล้นเรือนจำในประเทศมาเลเซีย มีสาเหตุมาจาก

1. การเพิ่มขึ้นของปัญหาทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมือง การเพิ่มจำนวนของชาวต่างชาติในมาเลเซีย
2. การให้ความสำคัญกับการลงโทษด้วยการจำคุกในการป้องกันอาชญากรรมในสังคม โดยไม่มีวิธีการทางเลือกอื่น
3. การเพิ่มขึ้นของนักโทษยาเสพติดที่มีโทษหนักในเรือนจำ และกระบวนการพิจารณาของศาลยาวนาน 2-3 ปี ทำให้มีผู้ต้องขังรอการตัดสินจำนวนมาก
4. เรือนจำมีจำนวนไม่เพียงพอต่อการเพิ่มขึ้นของนักโทษ

โดยมาเลเซียได้กำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจนส่งผลให้เรือนจำในมาเลเซียได้รับการยอมรับว่าเป็นเรือนจำที่ดีที่สุดในภูมิภาคอาเซียน ได้รับการยอมรับว่าเป็นไปตามมาตรฐานสากล ดังนั้นจากสภาพปัญหาต่างๆ ของระบบงานราชทัณฑ์ไทย และการแก้ไขปัญหारेือนจำแออัดในประเทศมาเลเซียดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นที่มาของการศึกษาการพัฒนาประสิทธิภาพของระบบงานราชทัณฑ์ไทยเปรียบเทียบกับประเทศมาเลเซีย

2.วัตถุประสงค์ของศึกษาวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรคของระบบงานราชทัณฑ์ไทยเปรียบเทียบกับประเทศมาเลเซีย
- 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์ให้มีประสิทธิภาพ
- 3) เพื่อศึกษาและให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ

3.วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviews) เพื่อให้สอดคล้องและตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย คณะผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยกำหนดพื้นที่ในการเก็บข้อมูลใน 5 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ คือ จังหวัดเชียงใหม่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ จังหวัดขอนแก่น ภาคกลาง คือ กรุงเทพมหานคร ภาคใต้ คือ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และภาคตะวันออก คือ เรือนจำพญา จังหวัดชลบุรี รวม 5 จังหวัด และมีแนวทางในการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงาน และบุคลากรในระบบงานราชทัณฑ์ทั้งในประเทศไทย และประเทศมาเลเซีย ประกอบด้วย 7 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้บริหาร/ผู้กำหนดนโยบายระดับกรมราชทัณฑ์ 2) นักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ 3) ผู้บริหารระดับกลางของกรมราชทัณฑ์ 4) ผู้ปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ในงานราชทัณฑ์ (ผู้คุม) ภาคละ 1 คน 5) ผู้พิพากษา 6) ภาคประชาสังคม 7) ผู้ต้องขังชาย ซึ่งมีคำพิพากษาเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดซึ่งกระทำความผิดตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป ภาคละประมาณ 5 คน ซึ่งหลังจากที่ได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกแล้ว คณะผู้วิจัยได้จัดให้มีการสนทนากลุ่มย่อย (Focus group) จำนวน 1 ครั้ง และยังได้จัดให้มีการวิพากษ์ผลงานโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 2 ครั้งในช่วง 6 เดือนแรก และ 6 เดือนสุดท้าย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้มีการกำหนดขอบเขตในการศึกษา 3 ประเด็นหลักคือ 1. การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ ได้แก่ การบริหารจัดการภายใน หลักธรรมาภิบาล การพัฒนาระบบการทำงาน

2. นโยบายการลดทอนความเป็นอาชญากรรมเพื่อลดผู้ต้องขังในเรือนจำ ระบบประกันตัว การพัฒนาพินิจภัยแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมผู้ต้องขัง 3. เพื่อศึกษาและให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทำให้ทราบสภาพปัญหา อุปสรรคของระบบงานราชทัณฑ์ไทยเปรียบเทียบกับประเทศมาเลเซีย
- 2) ทำให้ทราบแนวทางการพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์ให้มีประสิทธิภาพ
- 3) ทำให้ทราบข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ

5. ผลการศึกษาวิจัย

จากผลการศึกษาวิจัยมีประเด็นข้อค้นพบเกี่ยวกับสภาพปัญหาอุปสรรคของระบบงานราชทัณฑ์ไทยเปรียบเทียบกับประเทศมาเลเซีย ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ข้อแรกของการวิจัย โดยมีรายละเอียดที่สำคัญดังนี้

1) การบริหารจัดการเรือนจำ

1.1) ปัญหาด้านการจัดการดูแลกลุ่มผู้ต้องขังที่มีความเสี่ยง เช่น ผู้ต้องขังที่ติดเชื้อเอดส์ เป็นต้น เรือนจำไทยทุกแห่งไม่มีการแยกผู้ต้องขังที่ติดเชื้อเอดส์/HIV ออกจากผู้ต้องขังอื่น นอกจากนี้ยังไม่มีมีการแยกเพศที่สามารถออกจากผู้ต้องขังอื่น เนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องพื้นที่ที่น้อยและจำนวนผู้ต้องขังที่มากเกินไป ซึ่งกลุ่มเพศที่สามารถจะมีความเสี่ยงในการแพร่เชื้อเอดส์/HIV เนื่องจากอาจจะมีการลักลอบมีเพศสัมพันธ์กันระหว่างชายรักชายได้ โดยมีปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดความเสี่ยงมากขึ้นจากการที่เรือนจำไม่ได้มีการจัดเตียงนอนมาแยกให้เนื่องจากมีกฎระเบียบห้ามมีเพศสัมพันธ์กัน ในขณะที่เรือนจำกาจังในมาเลเซียมีการแยกผู้ต้องขังที่ติดเชื้อเอดส์ออกจากกลุ่มผู้ต้องขังอื่นอย่างเด็ดขาด โดยมีการกำหนดพื้นที่ให้กลุ่มผู้ต้องขังที่ติดเชื้อเอดส์พักอาศัยอยู่ในบล็อกเดียวกันโดยเฉพาะ รวมทั้งไม่ต้องร่วมทำกิจกรรมกับผู้ต้องขังอื่นในช่วงเวลากลางวัน

1.2) ปัญหาด้านการจัดบริการสุขภาพและทางการแพทย์ประกอบด้วย ข้อจำกัดของสถานพยาบาลในเรือนจำที่มีขนาดเล็กสำหรับการให้บริการผู้ต้องขังที่เจ็บป่วย จำเป็นต้องขอความช่วยเหลือจากหน่วยแพทย์ในพื้นที่ในการเข้ามาตรวจรักษาผู้ต้องขังในเรือนจำ และการขาดเจ้าหน้าที่ประจำสถานพยาบาลที่เพียงพอและครอบคลุมการรักษาพยาบาลในด้านต่างๆ อย่างเต็มที่ ทั้งในส่วนของผู้เจ้าหน้าที่พยาบาลที่มีจำนวนน้อยโดยในเรือนจำจะมีเจ้าหน้าที่พยาบาลประจำแค่ 3-5 คน และการขาดนักจิตวิทยาที่จะช่วยในการดูแลรักษาผู้ป่วยจิต

เวชที่มีจำนวนมาก ในขณะที่เรือนจำกาจังในมาเลเซียมีสถานพยาบาลที่มีความพร้อมมากกว่าสถานพยาบาลในเรือนจำของไทย โดยมีลักษณะเป็นเหมือนโรงพยาบาลขนาดเล็กที่มีแพทย์ พยาบาลและเครื่องมือในการรักษาพยาบาลอย่างเพียงพอ โดยในเรือนจำกาจังมีแพทย์ประจำจำนวน 3 คน และพยาบาลจำนวน 4 คน รวมทั้งมีนักจิตวิทยา 2 คน ซึ่งสามารถตรวจรักษาพยาบาลผู้ต้องขังที่เจ็บป่วยไม่รุนแรงได้โดยไม่ต้องขอความอนุเคราะห์จากโรงพยาบาลในพื้นที่ เฉพาะในกรณีเจ็บป่วยรุนแรงจึงจะนำส่งไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลทั่วไปในพื้นที่ ซึ่งแตกต่างจากเรือนจำของไทยที่ไม่มีสถานพยาบาลที่มีแพทย์และเครื่องมือในการรักษาพยาบาลได้ต้องขอความอนุเคราะห์จากโรงพยาบาลในพื้นที่ที่กรณีเจ็บป่วย

3) ปัญหาการจัดการด้านสาธารณสุขและความสะอาด โดยบางเรือนจำในไทยยังมีปัญหาเรื่องน้ำใช้ที่ไม่เพียงพอ เช่น มีการจำกัดการใช้น้ำบนโรงนอนในเรือนจำพิเศษพัทยา ซึ่งเรือนจำจะไม่เปิดน้ำให้ใช้บนโรงนอนในช่วงตอนกลางคืน ทำให้น้ำใช้ในห้องส้วมบนโรงนอนมีปริมาณจำกัด ซึ่งเมื่อใช้หมดแล้วก็จะไม่มีน้ำในการทำความสะดวกในห้องส้วมจะส่งกลิ่นเหม็น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังที่นอนอยู่ในโรงนอนดังกล่าว อาจจะไม่หลับ สุขภาพจิตเสียได้ โดยเฉพาะในกรณีนี้ที่ห้องส้วมเป็นแบบเปิดเผยไม่มีผนังกันและมีผู้ใช้จำนวนมาก รวมทั้งมีข้อจำกัดในการอาบน้ำของผู้ต้องขัง สำหรับห้องส้วมและห้องอาบน้ำในเรือนจำกาจังของมาเลเซียจะเป็นห้องน้ำแยกไปตามเซลล์ที่พักซึ่งจะมีประมาณ 4-10 คนใช้ห้องน้ำร่วมกันและมีน้ำใช้อย่างไม่จำกัด ทำให้ไม่มีปัญหาในด้านความสะอาดของห้องส้วมเหมือนในเรือนจำบางแห่งของไทย

1.4) ปัญหาการจัดการที่นอนให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลของเรือนจำในไทย โดยเฉพาะในด้านการแยกเตียงให้เป็นเอกเทศ โดยทุกเรือนจำไม่สามารถดำเนินการได้เนื่องจากมีจำนวนผู้ต้องขังจำนวนมากทำให้ไม่สามารถจัดเตียงนอนแยกให้แต่ละคนได้ บางเรือนจำไม่มีเตียงนอนมีเพียงผ้าห่มสามผืนใช้ในการปูนอนบนพื้นโรงนอน เป็นหมอน และผ้าห่ม บางเรือนจำได้จัดหาเตียงสองชั้นเพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถได้มีพื้นที่ในการนอนมากขึ้น สำหรับเรือนจำกาจังในมาเลเซียมีการจัดการการนอนโดยมีการจัดให้ผู้ต้องขังทุกคนเมื่อแรกเข้ารับฟูกนอนคนละ 1 แผ่น เพื่อนำไปใช้ในการปูนอนในห้องนอน/เซลล์ที่มีการอยู่กันประมาณ 4-10 คน ซึ่งสามารถบริหารจัดการความเป็นอยู่ในการนอนได้ง่ายกว่าเรือนจำไทย ไม่ต้องมีการมีการนอนรวมกันอย่างแออัดกันเหมือนในเรือนจำไทย

1.5) ปัญหาการจัดการออกกำลังกายและการเล่นกีฬาให้กับผู้ต้องขังในเรือนจำ เรือนจำบางแห่งในไทยมีปัญหาในการจัดพื้นที่ในการออกกำลังกายและเล่นกีฬาให้กับผู้ต้องขังเนื่องจากมีพื้นที่เรือนจำที่จำกัด ประกอบกับมีจำนวนผู้ต้องขังจำนวนมากทำให้ไม่มีที่ว่างในการจัดเป็นสนามกีฬาหรือพื้นที่ออกกำลังกาย ทำให้ในการจัดกิจกรรมในการออกกำลังกายสำหรับผู้ต้องขังไม่สามารถทำได้ โดยผู้ต้องขังสามารถทำได้เพียงการออกกำลังกายด้วยตนเอง สำหรับเรือนจำกาจังในมาเลเซียได้มีการจัดแข่งกีฬาและออกกำลังกายตามความเหมาะสม เช่น การจัดแข่งขันฟุตบอลระหว่างผู้ต้องขังในเรือนจำ มีการจัดให้ออกกำลังกายตาม block หมุนเวียนกันในช่วงเย็น โดยในหนึ่งสัปดาห์จะได้ออกกำลังกายประมาณ 4 วัน

1.6) ปัญหาการจัดการแยกผู้ต้องขังให้เป็นไปตามหลักมาตรฐานสากล โดยเรือนจำบางแห่งในไทย ยังไม่มีการแยกผู้ต้องขังชายและหญิงไว้คนละแห่งหรือมีการแบ่งแยกจากกันอย่างเด็ดขาดเป็นเอกเทศ เช่น เรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี เรือนจำกลางขอนแก่น และเรือนจำพิเศษพัทยา แต่อย่างไรก็ตามมีการแบ่งเขตพื้นที่คุมขังหญิงแยกเป็นสัดส่วนชัดเจน มีการนำมาทำกิจกรรมร่วมกันในช่วงตอนกลางวันบ้างตามโอกาส สำหรับการแยกผู้ต้องขังที่รอการพิจารณาที่ต้องแยกจากผู้ต้องขังที่ต้องคำพิพากษาแล้ว เรือนจำในไทยส่วนใหญ่ยังไม่ได้แยกผู้ต้องขังเด็ดขาดออกจากผู้ต้องขังรอการพิจารณา โดยในทุกแดนจะมีผู้ต้องขังทั้งสองประเภทอาศัยอยู่ร่วมกัน สำหรับเรือนจำกาจังในมาเลเซียได้แยกผู้ต้องขังหญิงออกจากผู้ต้องขังชายอย่างเด็ดขาด โดยมีเรือนจำสำหรับผู้ต้องขังหญิงโดยเฉพาะในพื้นที่ใกล้เคียงกันและไม่มีการนำมาทำกิจกรรมร่วมกันในระหว่างกัน

1.7) ปัญหาเกี่ยวกับห้องน้ำในเรือนนอนของเรือนจำไทย ทุกเรือนจำมีห้องน้ำห้องส้วมที่มีลักษณะเปิดเผย โดยมีเพียงโถส้วมที่เป็นคอก่านที่จัดไว้ในเรือนนอนสำหรับผู้ต้องขังในระหว่างอยู่บนเรือนนอน บางเรือนนอน ยังไม่มีโถส้วมที่เป็นชักโครก ซึ่งจำเป็นสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุหรือผู้ต้องขังที่มีปัญหาเกี่ยวกับหัวเข่า ซึ่งโดยข้อกำหนดขั้นต่ำ ข้อที่ 15 กำหนดให้เรือนจำต้องมีเครื่องสุขภัณฑ์เพียงพอแก่ความจำเป็นกับผู้ต้องขังทุกคน ทั้งต้องสะอาดและเหมาะสม ไม่ประเจิดประเจ้อ โดยประเด็นสำคัญที่เรือนจำยังคงห้องส้วมในเรือนนอนเป็นแบบเปิดเผยเนื่องด้วยเหตุผลด้านความปลอดภัย เช่นการป้องกันการแอบทำผิดกฎระเบียบ การแอบฆ่าตัวตาย เป็นต้น ซึ่งถูกมองว่ามีความสำคัญกว่าความมิดชิดและสิทธิความเป็นส่วนตัวในการใช้ห้องส้วม สำหรับห้องน้ำห้องส้วมในเรือนจำกาจังของมาเลเซียจะมีลักษณะเปิดเผยเช่นกัน แต่จะมีการกระจายอยู่ตามห้องนอนหรือเซลล์ ซึ่งจะมีคนร่วมใช้ในจำนวนที่น้อยกว่าในเรือนจำของไทย แม้จะไม่ใช้ห้องน้ำแบบปิดมิดชิดเหมือนห้องน้ำภายนอกทั่วไปแต่ก็มีความเป็นส่วนตัวมากกว่าห้องน้ำห้องส้วมในเรือนจำของไทย

1.8) ปัญหาเกี่ยวกับการร้องเรียน ทุกเรือนจำในไทยจะมีตู้แดงสำหรับการร้องเรียนหรือแจ้งเบาะแส โดยหลักการจะให้เพียงผู้บัญชาการเรือนจำเป็นผู้เข้าถึงจดหมายร้องเรียน สำหรับในทางปฏิบัติที่น่าจะเป็นปัญหา จะเป็นการสามารถระบุตัวผู้ที่ร้องเรียนหรือแจ้งข่าวได้โดยเจ้าหน้าที่ในเรือนจำได้ง่าย เนื่องจากบริเวณตู้แดงจะมีกล้องวงจรปิดติดอยู่ ซึ่งเจ้าหน้าที่เรือนจำสามารถเข้าถึงได้ ซึ่งลักษณะการปฏิบัติดังกล่าวอาจจะทำให้ผู้ต้องขังไม่กล้าที่จะส่งเรื่องร้องเรียนในตู้แดงได้ เพราะอาจจะถูกเพ่งเล็งจากเจ้าหน้าที่ในเรือนจำ ทำให้การดำเนินชีวิตในเรือนจำมีปัญหาได้ ในขณะที่ระบบการร้องเรียนของผู้ต้องขังในเรือนจำกาจังของมาเลเซียจะไม่เน้นการติดตั้งตู้แดงหรือตู้รับความคิดเห็น แต่จะเน้นการร้องเรียนผ่านทางญาติพี่น้องที่เข้ามาเยี่ยมหรือทนายความ โดยหากจะเป็นชาวต่างชาติก็จะสามารถมีการร้องเรียนผ่านเจ้าหน้าที่สถานกงสุลหรือสถานทูตของประเทศตนเองอีกช่องทางหนึ่ง

1.9) ปัญหาด้านการตรวจสอบ ในการดำเนินการตรวจสอบภายในนั้นจะมีหน่วยงานในส่วนของกรมราชทัณฑ์ทำหน้าที่ในการสุ่มตรวจการดำเนินการของเรือนจำทุกเรือนจำ สำหรับการตรวจสอบภายนอกที่ปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจนในทุกเรือนจำคือ การตรวจสอบคุณภาพอาหารและความสะอาดภายในเรือนจำที่จะ

ดำเนินการโดยหน่วยงานสาธารณะสุขเพื่อให้ผ่านมาตรฐาน Clean food good test แต่อย่างไรก็ตามการตรวจสอบในด้านอื่นเพื่อให้เป็นไปตามหลักการปฏิบัติมาตรฐานสากลโดยหน่วยงานภายนอกนั้นยังไม่มี ความชัดเจน สำหรับการตรวจสอบในเรื่องจำกัาจึงของมาเลเซียยังไม่มีระบบการตรวจสอบที่ชัดเจนทั้งการตรวจสอบภายในและภายนอก มีเพียงการตรวจเยี่ยมจากหน่วยงานต่างๆ เช่น กาชาดสากล Amnesty International สถานทูตต่างๆ

1.10) ปัญหาการห้ามอ่านหนังสือในห้องนอน เรือนจำในไทยทุกแห่งห้ามผู้ต้องขังไม่ให้่านหนังสือทุกประเภทเข้าไปอ่านในเรือนนอน ในขณะที่เรือนจำกาจังในมาเลเซียผู้ต้องขังสามารถนำหนังสือที่ผ่านการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่เข้าไปอ่านในห้องนอนได้ แม้จะมีการจำกัดจำนวนไว้ไม่เกินครั้งละ 3 เล่ม โดยหลังจากอ่านเสร็จแล้วหนังสือจะถูกนำไปไว้ในห้องสมุดเรือนจำเพื่อให้ผู้ต้องขังคนอื่นได้อ่านต่อไป จากการเก็บข้อมูลในเรือนจำเป้าหมายของไทยผู้ต้องขังอยากจะอ่านหนังสือในขณะที่อยู่ในเรือนนอนเพราะจะมีเวลาว่างมาก โดยเฉพาะกลุ่มผู้ต้องขังที่เรียนหนังสือด้วย

1.11) ปัญหาเกี่ยวกับกิจวัตรประจำวัน เรือนจำในไทยจะมีตารางกิจวัตรประจำวันเหมือนกัน โดยจะตื่นนอนประมาณเวลา 05.00 น. ลงจากเรือนนอนประมาณเวลา 07.00 น. และรับประทานอาหารมื้อเย็นเวลาประมาณ 14.30 น. และกลับเข้าเรือนนอนเวลาประมาณ 15.30 น. ในขณะที่เรือนจำกาจังในมาเลเซียผู้ต้องขังจะตื่นนอนเวลาประมาณ 07.00 น. รับประทานอาหารเช้าและแยกย้ายตามภารกิจเวลา 09.00 น. และจะรับประทานอาหารเย็นในเวลาประมาณ 17.30 น. ก่อนกลับเข้าเรือนนอนเวลาประมาณ 18.00 น. จากการกำหนดตารางกิจวัตรประจำวันดังกล่าวของเรือนจำไทยผู้ต้องขังจะมีปัญหาเกี่ยวกับความหิวในช่วงกลางคืนเนื่องจากมีการรับประทานอาหารเย็นเร็วคือ เวลาประมาณ 14.30 น. บางแห่งอาจจะให้รับประทานอาหารมื้อเย็นประมาณ 13.30 น. และต้องกลับขึ้นเรือนนอนเวลา 14.30 น. หรือ 15.30 น. ทำให้ไม่สามารถทานอะไรได้หลังจากเวลาดังกล่าว โดยจะมีเพียงการเติมน้ำประพทั้งความหิวในระหว่างอยู่ในเรือนนอน

2) การบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขัง

2.1) ปัญหาด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาจิตใจ ทุกเรือนจำในไทยจะมีการจัดโปรแกรมอบรมธรรมะให้กับผู้ต้องขังจะเป็นไปตามหลักการของสัคคาสมาธิ โดยทั่วไปจะเป็นโปรแกรมที่จะจัดขึ้นเพื่อให้ผู้ต้องขังเข้าร่วมทุกคนโดยจะสลับหมุนเวียนกันเป็นรุ่นๆ ละ 200-400 คน และมีการกำหนดให้เป็นเงื่อนไขสำหรับผู้ต้องขังที่จะได้สะสมใบประกาศสำหรับการเลื่อนขั้นนักโทษ ซึ่งจะสามารถนำไปใช้ในการขอลดวันลงโทษให้น้อยลงน้อย ดังนั้นลักษณะของการเข้าร่วมจะเป็นลักษณะกึ่งบังคับให้เข้าร่วมเพราะหากไม่เข้าร่วมก็จะไม่ได้คะแนนที่นำไปใช้ในการขอพิจารณาลดวันลงโทษ และรวมทั้งการสวดมนต์ในตอนเช้าและตอนเย็นซึ่งเป็นกิจกรรมภาคบังคับประจำวันของผู้ต้องขัง ด้วยเหตุผลนี้ผู้ต้องขังทุกคนจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมด้านจริยธรรมเหล่านี้ ยกเว้นผู้ที่นับถือศาสนาอื่นที่จะได้รับสิทธิไม่ต้องทำกิจกรรมดังกล่าว ทั้งที่อาจจะไม่เต็มใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านี้ แต่มีความจำเป็นต้องทำเพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการขอลดวันลงโทษและสามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้ตามปกติ

ทำให้การปฏิบัติเป็นในลักษณะของการทำตามๆ กันไปโดยไม่ได้มีความตั้งใจจริงในการปฏิบัติ สำหรับการฝึกอบรมด้านจิตใจและบุคลิกภาพของเรือนจำกาจังในมาเลเซีย ได้มีการดำเนินการโดยนำผู้นำทางศาสนาทุกศาสนาเข้ามาร่วมทำกิจกรรมกับผู้ต้องขังที่นับถือศาสนาแต่ละศาสนาประมาณสัปดาห์ละครั้ง นอกจากนี้ยังมีการฝึกวินัยและการเดินแถว โดยสามารถเดินแถวออกมานอกเขตเรือนจำได้ในระหว่างการฝึก โดยเรือนจำกาจังในมาเลเซียมีขั้นตอนในการปรับปรุงพฤติกรรมผู้ต้องขังแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ 1) การฝึกวินัย 2) การเรียนและการอบรม และ 3) การฝึกอาชีพและทำงาน ผู้ต้องขังทุกคนจะได้รับการฝึกตามลำดับ

2.2) ปัญหาด้านการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ทุกเรือนจำในไทยมีการจัดโปรแกรมและกิจกรรมหลายอย่างในการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังเกี่ยวข้องกับยาเสพติด เช่น โครงการชุมชนบำบัดผู้ติดยาเสพติด (TC) โครงการ TO BE NO.1 เป็นต้น โดยทุกเรือนจำจะมีการดำเนินโครงการชุมชนบำบัด (TC) ซึ่งมีระยะเวลา 4-6 เดือนให้กับผู้ต้องขังที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด แต่ผลสำเร็จที่ได้จากโครงการชุมชนบำบัดมีเพียงบางส่วนที่ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย โดยมีปัญหาส่วนหนึ่งจากการขาดนักจิตวิทยาที่จะเข้ามาช่วยในกระบวนการบำบัดผู้ต้องขังติดยาเสพติดอย่างจริงจังและต่อเนื่อง สำหรับในเรือนจำกาจังมาเลเซียมีโปรแกรมบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดโดยเฉพาะกลุ่มผู้ติดยาเฮโรอีนจะมีการให้เมทาโดนสำหรับผู้ติดยาเฮโรอีนในระหว่างการเข้าโปรแกรมบำบัด และการใช้วิธีการสร้างความภูมิใจในตัวเองในการรักษาฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด

2.3) ปัญหาด้านการส่งเสริมการศึกษาให้ผู้ต้องขัง เรือนจำทุกแห่งในไทยได้ดำเนินการให้มีการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังที่ยังไม่จบการศึกษาภาคบังคับได้เรียนฟรีในขณะที่อยู่ในเรือนจำ โดยบางเรือนจำมีการจัดการศึกษาธรรมะฟรีด้วย (ชั้นตรี โท เอก) แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่ปัญหาในดำเนินกิจกรรมการส่งเสริมการศึกษา คือ การที่ผู้ต้องขังบางส่วนไม่มีความสนใจที่จะเรียนให้จบการศึกษาภาคบังคับ และการขาดแรงจูงใจของผู้ต้องขังในเรือนจำที่จะศึกษาต่อจนจบการศึกษาภาคบังคับ นอกจากนี้ บางเรือนจำมีปัญหาการจัดสรรพื้นที่สำหรับการศึกษา บางเรือนจำมีข้อจำกัดด้านพื้นที่กับจำนวนผู้ต้องขังที่มากทำให้ไม่สามารถดำเนินการจัดสรรห้องเรียนที่ใช้สำหรับการเรียนการสอนได้ จึงไม่ได้ส่งเสริมให้ผู้ต้องขังได้รับการศึกษาให้จบการศึกษาภาคบังคับตามมาตรฐาน สำหรับเรือนจำกาจังในมาเลเซียได้มีการส่งเสริมให้การศึกษาในระดับชั้นพื้นฐานฟรีสำหรับผู้ต้องขัง และมีการส่งเสริมให้เรียนต่อในระดับปริญญาโดยในปัจจุบันมีประมาณ 30 คน แต่ผู้ต้องขังต้องจ่ายค่าลงทะเบียนเรียนด้วยตัวเอง โดยรวมแล้วระบบการส่งเสริมการศึกษามีลักษณะคล้ายกับเรือนจำของไทย

2.4) ด้านการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังมีทักษะทางวิชาชีพ ทุกเรือนจำเป้าหมายของไทยมีการจัดการฝึกอบรมวิชาชีพและการทำงานสำหรับผู้ต้องขังที่หลากหลายและแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ซึ่งตามนโยบายการเข้าอบรมวิชาชีพและทำงานเป็นเงื่อนไขในการขอลดวันต้องโทษในเรือนจำของผู้ต้องขัง แต่อย่างไรก็ตามประเด็นปัญหาคือ อาชีพที่มีการฝึกอบรมในเรือนจำมีความล้าสมัย ทำให้ไม่สามารถนำไปใช้ในสังคมปัจจุบันได้หลังจากที่พ้นโทษไปแล้ว และอาชีพที่มีการฝึกอบรมในเรือนจำไม่มีความหลากหลายเพียงพอตามความถนัดและความต้องการของผู้ต้องขัง โดยการฝึกอาชีพและทำงานของผู้ต้องขังยังอยู่บนพื้นฐานเพื่อฆ่าเวลาในระหว่างการ

อยู่ในเรือนจำ นอกจากนี้ ยังมีประเด็นปัญหาที่เกี่ยวกับระยะเวลาและรายละเอียดในการฝึกอาชีพ โดยการฝึกอบรมอาชีพส่วนใหญ่เป็นการฝึกอบรมระยะสั้นและไม่ได้ลงรายละเอียดที่สามารถนำไปปฏิบัติเป็นอาชีพได้ และที่สำคัญไม่มีใบประกาศนียบัตรรับรอง เพื่อสามารถนำไปใช้ในการสมัครทำงานหรือเปิดร้านเป็นของตนเองได้ ซึ่งการอบรมบางหลักสูตรมีจำนวนชั่วโมงน้อยเกินไปไม่สามารถออกใบรับรองได้ ทั้งนี้เนื่องจากการจัดฝึกอบรมทุกโปรแกรมต้องใช้งบประมาณในการดำเนินการจัดหาวิทยากรและอุปกรณ์ในการเรียนการสอน หากจะจัดอบรมทุกหลักสูตรตามที่ผู้ต้องขังร้องขออนอกจากจะมีข้อจำกัดในด้านพื้นที่แล้ว ยังมีข้อจำกัดในด้านงบประมาณในการดำเนินการด้วย แม้จะมีความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกเรือนจำเข้ามาช่วยแต่ก็ยังคงมีข้อจำกัดปัญหาการขาดความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นในการเข้ามาช่วยในการช่วยผู้ต้องขังในการฝึกวิชาชีพหรือความช่วยเหลือด้านอื่นๆ อย่างจริงจัง และปัญหาระบบการจ่ายค่าตอบแทนในการทำงานของผู้ต้องขังยังดูไม่เท่าเทียมและไม่เป็นธรรม โดยทุกเรือนจำจะมีการจัดค่าตอบแทนในลักษณะของปันผลให้กับผู้ต้องขังที่ทำงานทุกเดือน ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามลักษณะงานของผู้ต้องขังแต่ละคน โดยอยู่ในช่วงระหว่าง 10-120 บาทต่อเดือน ซึ่งถือว่าน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณที่ทำได้

สำหรับเรือนจำกาจิงของมาเลเซียได้มีการส่งเสริมวิชาชีพให้กับผู้ต้องขังในเรือนจำ โดยการฝึกอาชีพและการทำงานจะอยู่ในระยะที่ 3 ของการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขัง โดยผู้ต้องขังจะถูกสัมภาษณ์และประเมินความสามารถก่อนการมอบหมายงานที่เหมาะสม การฝึกอบรมวิชาชีพให้ผู้ต้องขังประกอบด้วย เช่น ช่างไม้ ช่างตัดเสื้อ ช่างก่อสร้าง ชักกริด ทำอาหาร ช่างประปา เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการจัดให้ผู้ต้องขังได้ฝึกขับรถและได้รับใบอนุญาตขับขี่ เพื่อให้เมื่อพ้นโทษไปสามารถประกอบอาชีพขับรถรับจ้างได้ โดยผู้ต้องขังในเรือนจำกาจิงสามารถมีรายได้จากการทำงานได้ โดยได้วันละประมาณ 1 RM ขึ้นอยู่กับความสามารถในการทำงานหรือสินค้าที่ผลิตออกมา โดยมีผู้ต้องขังหนึ่งรายมีรายได้จากการทำงานในเรือนจำ ได้รับเงิน 3,000 RM หลังครบกำหนดโทษ 10 ปี

1.5) ปัญหาด้านการสนับสนุนให้ผู้ต้องขังคืนสู่สังคม แม้กรมราชทัณฑ์ไทยจะมีนโยบายของให้การจัดโปรแกรมฝึกอบรมเพื่อเตรียมความพร้อมของผู้ต้องขังก่อนปล่อยตัวในช่วง 6 เดือนก่อนพ้นโทษ แต่บางเรือนจำยังไม่สามารถดำเนินการให้มีการฝึกอบรมเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัว โดยในทางปฏิบัติมีผู้ต้องขังที่ใกล้จะพ้นโทษบางส่วนยังไม่ได้เข้าร่วมโปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัว โปรแกรมการเตรียมความพร้อมไม่ตรงกับความต้องการของผู้ต้องขังแต่ละคน เพราะโปรแกรมเตรียมความพร้อมถูกกำหนดจากผู้บริหารส่วนบนซึ่งไม่ได้ทราบถึงความต้องการของผู้ต้องขังจริงๆ นอกจากนี้ยังมีปัญหาการไม่สามารถนำเอาวิชาชีพที่ฝึกอบรมมาใช้ประกอบอาชีพเพื่อทำมาหากินได้เมื่อพ้นโทษ เนื่องจากมีข้อกำหนดห้ามไว้ เช่น การนวดแผนไทย ซึ่งด้วยกฎหมายในการประกอบอาชีพการนวดแผนไทยได้กำหนดห้ามไม่ให้ผู้ต้องโทษคดีอาญาประกอบอาชีพนวดแผนไทยได้ จนกว่าจะพ้นโทษเกินกว่า 1 ปี ซึ่งด้วยข้อกำหนดดังกล่าวนี้ทำให้ผู้ต้องขังที่ได้รับการฝึกอาชีพนวดแผนไทยไม่สามารถนำความรู้และทักษะที่ได้มาใช้อย่างได้หลังจากพ้นโทษ และสังคม

ส่วนใหญ่ยังไม่ยอมรับผู้ที่มีประวัติต้องโทษเข้าทำงาน สำหรับเรือนจำกาจังในมาเลเซียได้มีการสร้างการมีส่วนร่วมของสังคมทุกภาคส่วน เช่น การนำองค์กรอิสระโดยเฉพาะองค์กรทางศาสนามาช่วยในการสร้างจิตสำนึกและฟื้นฟูจิตใจ การทำข้อตกลงกับภาคเอกชนให้เข้ามาช่วยในการดูแลผู้ต้องขังในระหว่างการปล่อยตัวก่อนกำหนด และการหลังปล่อยตัวเมื่อพ้นโทษ โดยเฉพาะในการโอกาสการทำงาน เช่น การรับเข้าฝึกอาชีพหรือรับเข้าทำงาน เป็นต้น

1.6) ปัญหาด้านการติดตาม ช่วยเหลือ และประเมินผลผู้ต้องขังหลังพ้นโทษ แม้ทุกเรือนจำในไทยจะมีการนำนโยบายศูนย์ CARE ซึ่งเป็นการช่วยเหลือประสานงานให้ผู้ต้องขังที่พ้นโทษได้มีโอกาสได้ทำงานหลังจากพ้นโทษ แต่ในการดำเนินการยังไม่เห็นเป็นรูปธรรมหรือมีการทำได้เฉพาะกลุ่มผู้ต้องขังบางส่วนเท่านั้น ซึ่งเป็นส่วนน้อย และประเด็นปัญหาที่พบในระบบการช่วยเหลือให้ผู้ต้องขังที่พ้นโทษสามารถกลับคืนสู่สังคมปกติได้คือ การขาดระบบการช่วยเหลือ และติดตามผู้ต้องขังที่พ้นโทษแล้ว ทำให้ผู้ต้องขังที่พ้นโทษออกอยู่ในสังคมแล้วขาดที่พึ่ง ขาดคนให้คำปรึกษาที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิตในสังคม ทำให้ต้องกลับไปอยู่ในสถานะเดิมและกระทำความผิดอีกครั้ง โดยในประเด็นนี้ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่เรือนจำมองว่า การติดตามตรวจสอบ ช่วยเหลือ หรือประเมินผลไม่ใช่หน้าที่ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์เพราะผู้ต้องขังพ้นโทษออกไปอยู่นอกเขตความรับผิดชอบของเรือนจำแล้ว หรือหากจะให้เรือนจำมีหน้าที่นี้ก็ไม่สามารถที่จะดำเนินการได้เพราะไม่มีจำนวนเจ้าหน้าที่ที่เพียงพอในการติดตามดูแลผู้ต้องขังที่พ้นโทษทุกคน เนื่องจากในแต่ละปีมีผู้ต้องขังพ้นโทษจำนวนมาก หรือหากจะให้เจ้าหน้าที่คุมประพฤติช่วยในการดำเนินการก็จะติดขัดในเรื่องของข้อมูลผู้ต้องขังที่พ้นโทษที่ยังไม่มีการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานคุมประพฤติและราชทัณฑ์ โดยหน่วยงานคุมประพฤติจะไม่มีข้อมูลผู้ต้องขังทุกคนแต่จะมีเพียงส่วนหนึ่งที่เป็นผู้ต้องขังที่ถูกปล่อยตัวก่อนกำหนดและอยู่ในการคุมประพฤติเท่านั้น และรวมทั้งปัญหาการมีจำนวนเจ้าหน้าที่คุมประพฤติไม่เพียงพอด้วยเช่นกัน สำหรับเรือนจำกาจังของมาเลเซียยังขาดระบบการติดตามดูแลประเมินผลหลังจากผู้ต้องขังพ้นโทษไปแล้วเหมือนในไทย โดยเมื่อผู้ต้องขังครบกำหนดปล่อยตัวจะนำตัวผู้ต้องขังไปส่งที่สถานีรถไฟกลับบ้าน ไม่มีการตรวจสอบติดตามหลังพ้นโทษเช่นเดียวกับไทย

3) การบริหารจัดการเจ้าหน้าที่/บุคลากร

3.1) ปัญหาด้านจำนวนของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ไม่เพียงพอ เนื่องจากมีจำนวนผู้ต้องขังจำนวนมากเข้าสู่เรือนจำ ซึ่งปัญหานี้เป็นปัญหาในทุกเรือนจำ ซึ่งส่งผลกระทบต่อ การดูแลผู้ต้องขังให้มีประสิทธิภาพ โดยในเรือนจำกลางเชียงใหม่มีจำนวนเจ้าหน้าที่ 152 คน คิดเป็นอัตราส่วนเจ้าหน้าที่ในการควบคุมผู้ต้องขัง 1 ต่อ 44 สำหรับในเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานีมีเจ้าหน้าที่จำนวน 102 คนอัตราส่วนของเจ้าหน้าที่คุมขังกับผู้ต้องขังคิดเป็น 1 ต่อ 37 เรือนจำกลางคลองเปรมมีเจ้าหน้าที่ในส่วนควบคุม 180 กว่าคนและในเรือนจำกลางขอนแก่นมีเจ้าหน้าที่ทั้งหมด 130 คน มีเพียง 80 คนที่สามารถเข้าในเขตเรือนจำภายในได้ คิดเป็นอัตราส่วนของเจ้าหน้าที่คุมขังกับผู้ต้องขังคิดเป็น 1 ต่อ 51 สำหรับเรือนจำกาจังในมาเลเซียมีจำนวนเจ้าหน้าที่ประมาณ 400 คนแต่มีจำนวนผู้ต้องขังเพียง 4,300 คน แม้ในปัจจุบันจะมีการสร้างโปรแกรมตามนโยบายการลดจำนวนผู้ต้องขังใน

เรือนจำใหม่ทำให้เจ้าหน้าที่ต้องทำงานเพิ่มขึ้นเนื่องไม่มีการรับเจ้าหน้าที่เรือนจำเพิ่มแต่มีงานเพิ่มทำให้ต้องทำงานหลายหน้าที่ แต่ยังคงอยู่ในสถานะที่สามารถบริหารจัดการได้

3.2) ปัญหาด้านการขาดเจ้าหน้าที่ที่มีคุณสมบัติครอบคลุมหน้าที่ที่จำเป็นในเรือนจำ เกิดจากการที่ระบบการคัดเลือกเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ไม่ได้กำหนดคุณสมบัติที่ตอบสนองหรือสอดคล้องกับหน้าที่ในการทำงานของเรือนจำ เช่น วุฒิการศึกษาหรือประสบการณ์ทำงาน เป็นต้น ทำให้เจ้าหน้าที่ในเรือนจำบางส่วนไม่มีความรู้ในการปฏิบัติงานโดยเฉพาะในด้านการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่ใหม่ของเรือนจำ โดยในอดีตนั้นบทบาทของเรือนจำจะเน้นเฉพาะด้านการควบคุมลงโทษ จึงไม่มีการกำหนดมาตรฐานคุณวุฒิหรือความรู้ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ และนอกจากนี้เจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่สำคัญในเรือนจำยังคงขาดแคลนและมีจำนวนไม่เพียงพอ เช่น เจ้าหน้าที่พยาบาล นักสังคมสงเคราะห์ และนักจิตวิทยา สำหรับในเรือนจำกาจของมาเลเซียมีนายแพทย์ 3 คน พยาบาล 4 คน และนักจิตวิทยา 2 คน ทำหน้าที่ในการดูแลผู้ต้องขัง ในปัจจุบันมีปัญหาด้านการขาดเจ้าหน้าที่ในการดำเนินงานตามโปรแกรมที่สร้างขึ้นจากนโยบายการนำผู้ต้องขังออกจากเรือนจำไปสู่ชุมชน ซึ่งเป็นภาระที่เพิ่มขึ้นจากงานเดิม โดยมีการตั้งสำนักงานย่อยหรือให้เจ้าหน้าที่ในเรือนจำออกไปทำงานตามเขตพื้นที่ต่างๆ เพื่อขึ้นเพื่อให้รองรับการคุ้มครองประพฤติดูแลผู้ต้องขังที่ถูกปล่อยแบบมีเงื่อนไข

3.3) ปัญหาการขาดการให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ทำให้เจ้าหน้าที่ขาดการฝึกอบรมที่จำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่ในเรือนจำ โดยเฉพาะเมื่อไม่ได้กำหนดคุณสมบัติที่ชัดเจนไว้ในการสอบคัดเลือก ซึ่งจะทำได้ผู้ที่ไม่มีความรู้พื้นฐานในด้านการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง แม้ว่ากรมราชทัณฑ์จะมีนโยบายให้มีการจัดฝึกอบรมให้กับเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ใหม่ก่อนเริ่มทำงาน แต่บางครั้งก็ไม่สามารถจัดการฝึกอบรมให้กับเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ใหม่ได้เนื่องจากขาดงบประมาณหรือมีความจำเป็นอย่างอื่น การไม่ได้รับการฝึกอบรมที่เพียงพอจะทำให้เจ้าหน้าที่เรือนจำทุกคนไม่สามารถมีการศึกษาที่ได้มาตรฐานอย่างเพียงพอ และมีศักยภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเองได้อย่างเป็นมืออาชีพ สำหรับเรือนจำกาจในมาเลเซียมีการให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ทุกระยะ โดยมีการฝึกอบรมก่อนเข้ารับบรรจุเข้าทำงาน 3 เดือน หลังบรรจุเป็นข้าราชการ 3 เดือน และหลังได้เลื่อนขั้นเป็นระดับอาวุโส 9 เดือน นอกจากนี้ยังมีการฝึกอบรมเฉพาะทางก่อนเข้ารับตำแหน่งใหม่ทุกครั้ง นอกจากนี้ยังมีการฝึกอบรมทบทวนทุกปีให้กับเจ้าหน้าที่ทุกคน โดยมีการบังคับให้ทุกคนต้องได้รับการฝึกอบรมอย่างน้อย 7 วันต่อปี

3.4) ปัญหาด้านสวัสดิการเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ซึ่งมีความเครียดในการทำงานยังขาดการดูแลเจ้าหน้าที่ในด้านการจัดบริการดูแลด้านจิตเวช นอกจากนี้ยังมีปัญหาด้านอาชญากรรมที่ทันสมัยหรือมีประสิทธิภาพ การขาดพาหนะที่มีประสิทธิภาพในการเดินทางรับ-ส่งตัวผู้ต้องขัง เป็นต้น การถูกลอบทำร้ายจากเครือข่ายผู้ต้องขังนอกเรือนจำซึ่งเกิดจากการปฏิบัติหน้าที่เข้มงวด สำหรับเรือนจำกาจในมาเลเซียได้มีการจัดสวัสดิการให้กับเจ้าหน้าที่ เช่น การมีนักจิตวิทยาไว้ให้กับเจ้าหน้าที่เรือนจำ เนื่องจากเจ้าหน้าที่เรือนจำบางส่วนมี

ความเครียดจากการทำงานในพื้นที่เรือนจำ มีการจัดการแข่งขันกีฬาสำหรับเจ้าหน้าที่ในเรือนจำ เป็นต้น โดยเจ้าหน้าที่มีรายได้ประมาณเดือนละ 2,000 RM

6. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเปรียบเทียบการปฏิบัติงานในด้านต่างๆ ระหว่างเรือนจำในไทยและเรือนจำในมาเลเซียจะพบว่า เรือนจำในไทยยังประสบปัญหาและอุปสรรคมากกว่าเรือนจำในมาเลเซียในการดำเนินการให้เป็นไปตามหลักปฏิบัติมาตรฐานสากลในหลายส่วนดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ดังนั้นจึงควรมีการแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวให้ลดน้อยลง เพื่อให้การดำเนินการของเรือนจำไทยให้มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามหลักการปฏิบัติมาตรฐานสากลมากยิ่งขึ้น โดยคณะผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนางานราชทัณฑ์ให้มีประสิทธิภาพและข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายในการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ จำแนกเป็นประเด็นได้ดังนี้

6.1 แนวทางในการพัฒนางานราชทัณฑ์ให้มีประสิทธิภาพ

1) การบริหารจัดการเรือนจำ

- การให้ความสำคัญกับการจัดการกับกลุ่มผู้ต้องขังในเรือนจำที่ติดเชื้อเอชไอวี จึงควรกำหนดนโยบายที่ชัดเจนมากขึ้นในแยกกลุ่มผู้ต้องขังที่ติดเชื้อเอชไอวีออกจากผู้ต้องขังกลุ่มอื่น เหมือนดังตัวอย่างการจัดการแยกผู้ต้องขังที่ติดเชื้อเอชไอวีของเรือนจำกาจังในมาเลเซีย ซึ่งจะทำให้โอกาสเสี่ยงในการแพร่เชื้อโรคไปสู่ผู้ต้องขังคนอื่น ๆ ได้ และควรมีการจัดหาถุงยางอนามัยที่เพียงพอให้กับผู้ต้องขัง โดยการที่ปล่อยให้ผู้ต้องขังเพศที่สามอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังชายทั่วไปมีความเสี่ยงอย่างมากในการที่จะมีการแพร่ระบาดของโรคเอชไอวีจากการมีเพศสัมพันธ์ทั้งที่สมัครและไม่สมัคร แม้จะไม่มีกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนไว้ แต่การให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการเรือนจำให้เกิดความปลอดภัยแก่ผู้ต้องขังเพศที่สามนับเป็นสิ่งจำเป็นอีกประการหนึ่ง (UNODC, 2009)

- การให้ความสำคัญในการดูแลด้านสุขภาพจิตให้กับผู้ต้องขัง เรือนจำควรมีจำนวนนักจิตวิทยาที่เพียงพอเพื่อดูแลผู้ต้องขังที่มีอาการจิตเวชและร่วมทำกิจกรรมอื่นๆ ในการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังด้วย ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินการมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นหากมีนักจิตวิทยาเข้าร่วมด้วย โดยในเรือนจำกาจังของมาเลเซียมีนักจิตวิทยา จำนวน 2 คนประจำในเรือนจำ

- การเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการทางด้านสุขภาพ ควรการจัดตั้งโรงพยาบาลราชทัณฑ์ประจำเขตขึ้นในแต่ละเขตเพื่อรองรับผู้ต้องขังที่ป่วยที่มีจำนวนมากในแต่ละเขต ซึ่งหากมีโรงพยาบาลราชทัณฑ์ประจำเขตแล้วจะทำให้สามารถดูแลผู้ต้องขังในเรือนจำภายในเขตได้อย่างทั่วถึง โดยไม่ต้องพึ่งพาโรงพยาบาลในพื้นที่เพียงอย่างเดียว โดยจากการเก็บข้อมูลในเรือนจำกาจังในมาเลเซีย สถานพยาบาลในเรือนจำเป็นเหมือนโรงพยาบาลขนาดเล็กที่มีแพทย์ พยาบาลและเครื่องมือสำหรับตรวจรักษาพยาบาล ซึ่งทำให้สามารถตรวจรักษา

อาการเจ็บป่วยที่ไม่รุนแรงมากได้โดยไม่ต้องขอความช่วยเหลือจากโรงพยาบาลนอกเรือนจำ และนอกจากนี้การจัดตั้งโรงพยาบาลในเขตมีประโยชน์ในการจัดการด้านความมั่นคงและการป้องกันการหนีของผู้ต้องขังได้ง่ายขึ้น

- การจัดหาน้ำให้มีปริมาณเพียงพอในการใช้ในห้องน้ำและใช้ในการอาบน้ำ ควรจัดหาน้ำให้เพียงพอตลอด 24 ชั่วโมงสำหรับการใช้ในห้องส้วมบนเรือนนอน เพื่อให้มีความสะอาดถูกสุขลักษณะของห้องส้วมในเรือนนอน ซึ่งความสะอาดและความถูกสุขอนามัยเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ควรให้ความสำคัญ โดยแนวทางการปฏิบัติมาตรฐานสากลได้ให้ความสำคัญกับความสะอาดในเรือนจำเป็นอย่างมาก ซึ่งเรือนจำในไทยส่วนใหญ่สามารถดำเนินการได้ตามมาตรฐานนี้รวมทั้งเรือนจำกาจังในมาเลเซียด้วยเช่นกัน

- การแยกผู้ต้องขังที่รอการพิจารณาต้องแยกจากผู้ต้องขังที่ต้องคำพิพากษาแล้วให้ชัดเจน

- การพัฒนาปรับปรุงการนอนพักผ่อนของผู้ต้องขังให้มีความเหมาะสมมากขึ้น แม้เรือนจำในปัจจุบันจะมีจำนวนผู้ต้องขังจำนวนมากทำให้ยากที่จะดำเนินการให้มีเตียงนอนแยกเป็นเอกเทศหรือมีพื้นที่ว่างในการนอน แต่เรือนจำสามารถปรับปรุงสิ่งแวดล้อมในเรือนนอนได้ เช่น การเปลี่ยนที่นอนจากผ้าห่มผืนเดียวเป็นที่นอนยาวพาราเหมือนในเรือนจำกาจังมาเลเซียที่มีการแจกที่นอนสำหรับผู้ต้องขังทุกคนเมื่อตอนแรกที่เข้ามาในเรือนจำ หรือการลดแสงสว่างลงในขณะนอนหลับพักผ่อนแล้วเพิ่มการรักษาความปลอดภัยด้วยการติดกล้องวงจรปิดแบบอินฟราเรดที่สามารถมองเห็นในความมืดได้ แทนการเปิดไฟสว่างในเรือนนอน

- เรือนจำควรให้ความสำคัญกับการออกกำลังกายของผู้ต้องขัง แม้ผู้ต้องขังจะมีจำนวนมากแต่ควรจัดกิจกรรมการออกกำลังกาย หรือการกายบริหารให้ผู้ต้องขังได้ทำเป็นประจำตามความเหมาะสม ซึ่งหากจะดำเนินการเป็นระยะเหมือนการดำเนินการของเรือนจำกาจังในมาเลเซียก็สามารถทำได้ โดยในระยะแรกที่ผู้ต้องขังเข้ามาจะเน้นการพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจ และบุคลิกภาพก่อน จึงจะเข้าสู่การฝึกอบรมให้ความรู้และการฝึกอาชีพ โดยในปัจจุบันเรือนจำของไทยจะทำทั้งสามส่วนไปพร้อมๆ กันไม่ได้แยกเป็นระยะชัดเจนเหมือนในเรือนจำกาจัง

- ควรพัฒนาปรับปรุงห้องน้ำบนเรือนนอนที่เป็นแบบเปิดเผยครึ่งตัวไม่มีประตูปิดเปิด ซึ่งมีลักษณะที่ประเจิดประเจ้อ เป็นการลดรอนสิทธิส่วนบุคคลอย่างชัดเจน ซึ่งในการใช้ห้องน้ำแบบเปิดเผยนี้มีเหตุผลในด้านการรักษาความปลอดภัย เช่น การแอบทำร้ายกันของผู้ต้องขัง การแอบฆ่าตัวตายหรือแอบทำผิดวินัย เป็นต้น แต่ในปัจจุบันมีสามารถนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการตรวจอาวุธเพื่อป้องกันการแอบนำอาวุธมาทำร้ายร่างกายบนเรือนนอน หรือการใช้กล้องวงจรปิดในบริเวณห้องน้ำเพื่อตรวจสอบดูแลความเรียบร้อยปลอดภัยน่าจะมีความเหมาะสมมากกว่าการเปิดห้องน้ำให้ผู้ต้องขังทุกคนได้เห็น

- การพัฒนาระบบการรักษาความลับของผู้ร้องเรียนหรือแจ้งเบาะแสภายในเรือนจำ รวมทั้งระบบการเข้าถึงข้อมูลการร้องเรียนของผู้ต้องขังให้มีเฉพาะผู้บัญชาการเรือนจำที่สามารถเข้าถึงได้คนเดียว ทั้งนี้เนื่องจากบางเรือนจำยังไม่ระบบการร้องเรียนที่เป็นมาตรฐานและบางเรือนจำการร้องเรียนยังไม่มีช่องทางที่จะไปถึงผู้บริหารเรือนจำโดยตรง หรือการเพิ่มช่องทางการร้องเรียนผ่านญาติเหมือนในเรือนจำกาจังของมาเลเซีย

- การพัฒนาการตรวจสอบภายนอกให้ครอบคลุมมาตรฐานการปฏิบัติโดยเฉพาะในด้านหลักสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง ซึ่งในปัจจุบันมีการตรวจสอบจากภายนอกเพียงบางด้าน เช่น อาหาร เป็นต้น ยังขาดการตรวจสอบด้านมาตรฐานด้านการบริการสุขภาพ มาตรฐานการออกกำลังมาตรฐานการฝึกวิชาชีพ มาตรฐานการติดตามประเมินผล เป็นต้น

2) การบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขัง

- การพัฒนาระบบวิธีการสอนจริยธรรม/ธรรมะหรือหลักศาสนา ที่จัดให้กับผู้ต้องขังด้วยความสมัครใจ ไม่ใช่เข้าร่วมกิจกรรมเพราะโดนบังคับหรือเพื่อหวังประโยชน์ในการลดวันลงโทษเพียงอย่างเดียว อาจจะใช้วิธีการอื่นที่มีประสิทธิภาพมากกว่าในการฟื้นฟูผู้ต้องขังเหล่านั้น โดยวิธีการที่ใช้ในการพัฒนาจิตใจและบุคลิกภาพ รวมทั้งพฤติกรรมได้อาจจะเน้นการฝึกวินัยหรือการใช้โปรแกรมที่สร้างความมั่นใจและการสร้างคุณค่าในตัวเองเหมือนในเรือนจำกาจังของมาเลเซีย ทั้งนี้เนื่องจากผู้ต้องขังในเรือนจำกาจังมีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติและศาสนา ทำให้ไม่สามารถที่จะนำกิจกรรมทางศาสนาใดกิจกรรมหนึ่ง เช่น การสวดมนต์นั่งสมาธิ เป็นต้น มาใช้กับผู้ต้องขังทุกคนได้เหมือนในเรือนจำไทย จึงมีการพัฒนาจิตใจด้วยกิจกรรมอื่นแทน ส่วนกิจกรรมทางศาสนาจะเป็นเพียงกิจกรรมเสริมให้ผู้ต้องขังเข้าร่วมตามความสมัครใจหรือตามความศรัทธาเท่านั้น

- การส่งเสริมให้มีโปรแกรมด้านการดูแลสุขภาพจิตให้กับผู้ต้องขัง โปรแกรมการดูแลสุขภาพจิตที่เพียงพอและต่อเนื่องจึงมีความจำเป็นในการพัฒนาระบบการดูแลสุขภาพจิตของผู้ต้องขังในเรือนจำให้เหมาะสมมากขึ้น ควรจะมีนักจิตวิทยาในเรือนจำแต่ละแห่งอย่างน้อย 2 คนเพื่อให้สามารถสลับสับเปลี่ยนและช่วยกันปฏิบัติหน้าที่ได้ ซึ่งจะช่วยให้ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น การให้ความสำคัญกับสภาพทางจิตของผู้ต้องขังเป็นสิ่งที่จำเป็นเนื่องจากจำนวนผู้ต้องขังที่มีปัญหาทางจิตในเรือนจำมีจำนวนมากขึ้น และการป่วยทางจิตเป็นอันตรายต่อสังคมเมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษออกไปจึงจำเป็นต้องรักษาให้หายก่อนจะปล่อยตัวพ้นเรือนจำ รวมทั้งจะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ในเรือนจำ ความเสี่ยงในการฆ่าตัวตายหรือทำร้ายตัวเอง และการเข้าร่วมกิจกรรมการบำบัดฟื้นฟูของเรือนจำ (UNODC, 2009)

- การให้ความสำคัญกับโปรแกรมด้านการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด เนื่องจากการติดยาเสพติดเป็นสาเหตุหนึ่งของการติดอยู่ในวงจรอาชญากรรมและการกระทำผิดซ้ำ ทำให้ไม่สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างคนปกติทั่วไป จึงควรมีการให้ความสำคัญกับผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดให้เลิกยาให้ได้ก่อนพ้นโทษออกไปและควรมีการติดตามผลหลังจากมีการปล่อยตัวออกไปแล้วโดยร่วมกับหน่วยงานทางสังคม (UNODC 2012) โดยการดำเนินการในเรือนจำปัจจุบันยังไม่มีประสิทธิภาพในการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังเท่าที่ควร โดยวิธีการหนึ่งที่สามารถนำมาพัฒนาโปรแกรมการฟื้นฟูได้โดยการนำวิทยากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการบำบัดฟื้นฟู เช่น นักจิตวิทยา เป็นต้น เข้ามาช่วยในกิจกรรมการบำบัด

- การส่งเสริมผู้ต้องขังด้านการศึกษา โดยการส่งเสริมการศึกษาพื้นฐาน (ระดับประถมถึงมัธยมศึกษา) การศึกษาในระดับสูง (ระดับมหาวิทยาลัย) ควรมีแรงจูงใจให้ผู้ต้องขังเข้ารับการศึกษาระดับ โดยเฉพาะผู้ต้องขังที่ยังไม่จบการศึกษาภาคบังคับ นอกจากนี้ควรมีการอนุญาตให้นำหนังสือเรียนขึ้นไปในเรือนนอนเพื่อที่จะสามารถอ่านทบทวนหรือศึกษาหาความรู้ในช่วงเวลาที่อยู่ในเรือนนอนได้ การศึกษาเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้ผู้ต้องขังสามารถดำเนินชีวิตได้ในสังคมปกติได้ง่ายขึ้น (Anders & Noblit, 2011; Axelsson, 2012)

- การส่งเสริมผู้ต้องขังด้านทักษะทางวิชาชีพและประสบการณ์ทำงาน ควรมีการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังเฉพาะที่ถูกตัดสินลงโทษแล้ว (ไม่รวมผู้ที่รอการพิจารณาของศาล) ได้ทำงานในส่วนที่ตัวเองสนใจและลักษณะงานที่ใกล้เคียงกับสังคมด้านนอกเรือนจำ รวมทั้งควรได้รับค่าจ้างในการทำงานในเรือนจำตามความเหมาะสม (ข้อกำหนดแมนเดล่า ข้อที่ 8, 71, 76) โดยหลักการหลักของการส่งเสริมอาชีพก็เพื่อให้ผู้ต้องขังที่พ้นโทษไปมีงานทำ ซึ่งจะทำให้ผู้ต้องขังมีที่พัก มีความมั่นคงทางการเงิน สามารถช่วยสนับสนุนครอบครัวได้ มีความมั่นใจในตัวเอง มีเพื่อนในสังคม และห่างไกลจากอาชญากรรม การฝึกอบรมวิชาชีพหรือการทำงานในระหว่างอยู่ในเรือนจำมีผลทำให้ผู้ต้องขังมีทัศนคติที่ดีขึ้นในการดำเนินชีวิต มีแนวโน้มที่ดีในการบำบัดฟื้นฟูพฤติกรรม มีรายได้ในการเลี้ยงชีพ/เลี้ยงดูครอบครัว และเป็นการการเคารพตัวเองจากการได้พิสูจน์ตัวเองในการทำงาน (Peled-Ladkov & Timor, 2018) โปรแกรมการฝึกอาชีพตามความต้องการของตลาดการจ้างนำมาใช้และประสบความสำเร็จในหลายประเทศ เช่น ออสเตรเลีย เยอรมัน ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ โปรตุเกส สวีเดน และอังกฤษ เช่น มีการเรียนแบบอิเล็กทรอนิกส์ (e-learning) เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพในออสเตรเลีย (Telfi Project) และในสหภาพยุโรป (EQUAL) นอกจากนี้เรือนในหลายประเทศประสบความสำเร็จในการสร้างอาชีพและรายได้ให้กับผู้ต้องขัง เช่น เรือนจำติฮาร์วินอินเดีย ที่มีการนำผู้ต้องขังไปทำงานในอุตสาหกรรมเบเกอร์รี่ การผลิตเสื้อผ้า งานเฟอร์นิเจอร์ การผลิตกระดาษ เป็นต้น (UNODC, 2012) การฝึกอบรมอาชีพจะต้องมีความสอดคล้องกับยุคสมัยและความต้องการของสังคม (ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด และทองใหญ่ อัยยวรรกุล, 2558; Breazzano, 2009)

- การจัดหลักสูตรฝึกอบรมวิชาชีพที่เหมาะสมให้กับผู้ต้องขัง ซึ่งควรมีระยะเวลาที่สามารถเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นในการประกอบอาชีพนั้นได้จริง อันเป็นคุณสมบัติที่สามารถให้ใบประกาศนียบัตรรับรองได้ โดยการออกใบประกาศนียบัตรรับรองต้องออกโดยหน่วยงานที่ทำการฝึกอาชีพให้ ไม่ใช่เรือนจำเป็นผู้ออกให้ นอกจากนี้การลงชื่อในใบรับรองการประกอบอาชีพจะต้องไม่ระบุว่าเป็นนักโทษชาย (นช.) นำหน้าชื่อ-สกุล ผู้ต้องขังเพราะจะเป็นเหมือนการตีตราว่าผู้ต้องขังเป็นคนที่ไม่มีมิตรภาพ ทำให้หางานได้ยาก และไม่ได้เป็นการสร้างความภูมิใจและการเคารพในตัวเองแต่อย่างใด

- การจัดการฝึกอบรมวิชาชีพควรแสวงหาความร่วมมือจากภาคสังคม/ภาคประชาชน เพื่อเข้ามาช่วยในการจัดการฝึกอบรมอาชีพ ทั้งนี้หากจะรองบประมาณจากส่วนกลางน่าจะมีโอกาสน้อยที่จะได้รับการสนับสนุน โดยการช่วยเหลือจากภาคสังคม/ภาคประชาชนในการฝึกอาชีพอาจจะเป็นการฝึกอาชีพในท้องถิ่น การสร้างแรงจูงใจที่เป็นตัวเงินจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่สำคัญที่จะช่วยเสริมให้กระบวนการสนับสนุนให้ผู้ถูกคุมขัง

กลับคืนสู่สังคมได้ โดยมีตัวอย่างมาตรการของรัฐบาลในประเทศสหรัฐอเมริกาในรูปแบบต่างๆ ที่ให้กับนายจ้างในการจ้างผู้ผ่านการคุมขัง ประกอบด้วยแนวทางที่สำคัญ 2 แนวทาง คือ การให้สิทธิประโยชน์ในการลดหย่อนภาษีแก่องค์กรที่ยินยอมพร้อมใจจ้างพนักงานที่เป็นผู้เคยถูกคุมขัง และการที่รัฐทำประกันความเสียหายให้กับองค์กรที่พร้อมจ้างพนักงานที่เป็นผู้เคยถูกคุมขัง นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างที่ดีจากเรือนจำกาจังของมาเลเซียที่ได้มีการทำข้อตกลงกับหน่วยงานภาคเอกชน บริษัทต่างๆ ให้เข้ามาช่วยเหลือในการฝึกอาชีพและให้โอกาสผู้ต้องขังได้ทำงาน นอกจากนี้ยังมีการนำผู้ต้องขังไปฝึกหัดขับรถและสอบใบขับขี่ เพื่อให้สามารถเป็นช่องทางในการเข้ารับจ้างสร้างรายได้ในการเลี้ยงชีพอีกช่องทางหนึ่ง รวมทั้งเรือนจำสิงคโปร์และญี่ปุ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมขององค์กรและบริษัทเอกชนในการสร้างอาชีพให้กับผู้ต้องขัง (ศรีสมบัติ โขศประจักษ์ชัด และทองใหญ่ อัยยะวรากุล, 2558)

- การพัฒนาแนวทางในการเตรียมความพร้อมก่อนการปล่อยตัวผู้ต้องขัง การเตรียมความพร้อมของผู้ต้องขังควรเน้นความต้องการของผู้ต้องขังเป็นหลัก ปรับเปลี่ยนแนวทางการเตรียมความพร้อมให้เน้นการมีส่วนร่วม (Participatory approach) จากผู้ต้องขังโดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้ต้องขังที่พึงได้รับภายหลังจากที่ได้รับการปล่อยตัวเป็นสำคัญ

- การสร้างรายได้และเงินออมให้กับผู้ต้องขังในขณะต้องโทษในเรือนจำ เนื่องจากผู้ต้องขังทุกคนต้องการที่จะมีเงินทุนจำนวนหนึ่งในการประกอบอาชีพหลังพ้นโทษ ซึ่งหากผู้ต้องขังมีเงินลงทุนก็จะสามารถเริ่มต้นใหม่ได้ด้วยดี โดยไม่ต้องกลับไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดอีก โดยในเรือนจำมีแรงงานจำนวนมากที่สามารถนำมาใช้ในการทำงานต่างๆ ได้ และสามารถทำให้ผู้ต้องขังสามารถมีเงินเก็บจำนวนหนึ่งเมื่อพ้นโทษ จากการทำงานรับจ้างในขณะอยู่ในเรือน โดยมีการกำหนดค่าตอบแทนที่เหมาะสมมากกว่าในปัจจุบันที่ผู้ต้องขังทำงานต่างๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย โดยในพื้นที่เรือนจำหลายแห่งยังมีความต้องการแรงงานที่ต้องใช้กำลังแรงงานจำนวนมาก เช่น การทำนา การตัดข้าวโพด การขุดลอกคลอง เป็นต้น ซึ่งสามารถทำงานและได้รับค่าตอบแทนตามอัตราจ้างงานปกติเป็นรายวันได้ ซึ่งการสร้างรายได้ให้กับผู้ต้องขังระหว่างอยู่ในเรือนจำมีผลในทางบวกต่อการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังและกลับคืนสู่สังคม (Peled-Ladkov & Timor, 2018)

- ควรมีการสร้างนิคมอุตสาหกรรมของราชทัณฑ์เองที่สามารถนำผู้ต้องเข้าทำงานในนิคมอุตสาหกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อให้ผู้ต้องขังได้ทำงานและมีรายได้ ทั้งนี้เนื่องจากผู้ต้องขังส่วนใหญ่เป็นวัยแรงงานที่สามารถใช้กำลังแรงงานได้อย่างเต็มที่ โดยในปัจจุบันมีบางเรือนจำที่ผู้ต้องขังไม่ได้ทำกิจกรรมอะไรในขณะอยู่ในเรือนจำ ซึ่งเป็นการสูญเสียแรงงานไปโดยไร้ประโยชน์ ซึ่งแนวทางนี้ผู้ต้องขังที่ให้ข้อมูลมีความเห็นด้วยอย่างยิ่งหากสามารถดำเนินการได้ นอกจากตัวผู้ต้องขังจะได้ประโยชน์แล้ว เรือนจำในแต่ละแห่งสามารถที่จะมีรายได้ในการนำไปใช้การดำเนินการในกิจกรรมด้านอื่นๆ และการจัดสวัสดิการสำหรับดูแลเจ้าหน้าที่ในเรือนจำได้อีกด้วย โดยให้มองว่าการให้ผู้ต้องขังมีรายได้สามารถตั้งตัวได้เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประชาชนโดยรวม

- การส่งเสริมแนวทางการสร้างชุมชนจำลอง สำหรับผู้ต้องขังที่จะถูกปล่อยตัวออกไปโดยเฉพาะเพื่อเรียนรู้ในการอยู่ด้วยตัวเอง (Halfway house) เป็น เช่น House of Hope ในเรือนจำเกาหลี่ใต้ Crossroads

Adult Transition Center ในเรือนจำของมลรัฐอิลลินอยด์ (UNODC, 2012) เป็นการเตรียมผู้ต้องขังให้สามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติในสังคมก่อนการปล่อยตัวพ้นเรือนจำ ซึ่งผู้ต้องขังเมื่ออยู่ในเรือนจำเป็นเวลานานอาจจะต้องเรียนรู้วิธีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมนอก เป็นการสร้างความคุ้นเคยกับวิถีการดำเนินชีวิตของสังคมปกติภายนอก ซึ่งแนวทางนี้ได้ถูกนำมาใช้ในเรือนจำอาฟริกหรือทัณฑสถานเกษตรอุตสาหกรรมอาฟริก จังหวัดนครราชสีมา และเรือนจำชั่วคราวเขากลิ้ง จังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น

- การพัฒนาระบบการติดตามช่วยเหลือผู้ต้องขังทุกคนเมื่อพ้นโทษอย่างจริงจัง โดยอาจจะมีการส่งเสริมความร่วมมือกับหน่วยงานทางสังคมที่จะมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือให้ผู้ต้องขังสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคม เช่น ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาในชุมชน บริษัทเอกชน/ผู้ว่าจ้างงาน ผู้ให้บริการ และตำรวจ ให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลผู้ต้องขังหลังจากพ้นโทษให้มากขึ้น เพื่อให้ผู้ต้องขังที่พ้นโทษออกไปสามารถมีที่พึ่งพาหรือมีที่ปรึกษาที่ดีในการดำเนินชีวิตในสังคมปกติ (ปรีชญานันท์ นักฟอน, 2556)

- ควรมีการสร้างระบบเพื่อนช่วยเพื่อน (peer-to-peer) สำหรับผู้ต้องขังที่พ้นโทษไปแล้ว โดยให้ผู้ต้องขังที่พ้นโทษไปก่อนและมีงานประจำทำ สามารถกลับตัวได้ค่อยเป็นเหมือนพี่เลี้ยงให้กับผู้ต้องขังที่พ้นโทษออกไปใหม่ โดยอาจจะให้พี่เลี้ยงรับผิดชอบผู้ต้องขังพ้นโทษใหม่ 5-10 คน คอยให้คำปรึกษาและช่วยเหลือให้ผู้ต้องขังพ้นโทษใหม่สามารถอยู่ในสังคมได้ตามปกติ ไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำอีก โดยผู้ที่จะเป็นพี่เลี้ยงจะอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของเจ้าหน้าที่เรือนจำ/เจ้าหน้าที่คุมประพฤติ

- ควรมีการปรับแก้ไขกฎหมายที่เป็นอุปสรรคสำหรับการทำงานของผู้ต้องขังที่พ้นโทษแล้ว โดยเฉพาะข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดห้ามรับคนที่มีประวัติต้องโทษทางอาญาเข้าทำงาน โดยไม่คำนึงถึงความสามารถในการทำงาน โดยข้อห้ามนี้เป็นสร้างความยากลำบากสำหรับผู้ต้องขังในการกลับตัวเป็นดีที่มีอาชีพสุจริตในการเลี้ยงชีพ โดยจากข้อมูลมีผู้ต้องขังหลายคนถูกปฏิเสธการทำงานเพราะเคยมีประวัติต้องโทษ หรือถูกไล่ออกเพราะตรวจพบในภายหลังว่าเคยต้องโทษในเรือนจำมาแล้ว ทั้งที่ผู้ต้องขังสามารถทำงานได้อย่างดีในงานที่รับผิดชอบ ซึ่งส่งผลให้ต้องตกงานและต้องกลับไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดอีกครั้ง ทั้งนี้การทำงานมีรายได้นับเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ผู้พ้นโทษไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำอีก (ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด และทองใหญ่ อัยยวรรกุล, 2558; Breazzano, 2009; Peled-Ladkov & Timor, 2018)

3) การบริหารจัดการเจ้าหน้าที่/บุคลากร

- การให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ การพัฒนาบุคลากรในระบบงานราชทัณฑ์จึงเป็นอีกแนวทางอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้การจัดการกับปัญหาผู้ต้องขังในสถานการณ์ปัจจุบันได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะหากบุคลากรในเรือนจำมีความรู้ความสามารถและศักยภาพที่ดีพอในการดูแลผู้ต้องขังในเรือนจำให้เป็นไปตามนโยบายและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยจากการเก็บข้อมูลในเรือนจำกาจังของมาเลเซีย ผู้บริหารได้ให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมในทุกระดับ ทุกช่วงเวลา มีการ

ฝึกอบรมเฉพาะทางก่อนเข้ารับตำแหน่งใหม่ทุกครั้ง นอกจากนี้ยังมีการฝึกอบรมทบทวนทุกปีให้กับเจ้าหน้าที่ทุกคน โดยมีการบังคับให้ทุกคนต้องได้รับการฝึกอบรมอย่างน้อย 7 วันต่อปี ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับการพัฒนาเจ้าหน้าที่เรือนจำทุกคนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างของการฝึกอบรมราชทัณฑ์มืออาชีพเรือนจำในสหรัฐอเมริกา โดยให้มีการฝึกอบรมสำหรับทั้งผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ไว้โดยให้มีการฝึกอบรมก่อนการเข้าปฏิบัติงาน (Pre-service training) การฝึกอบรมขณะปฏิบัติงาน (In-service training) และการฝึกอบรมพิเศษเฉพาะทาง (Specialized training) (American Bar Association, 2011)

- การจัดสรรเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่เพียงพอให้ครอบคลุมหน้าที่ที่สำคัญในเรือนจำ ตามข้อกำหนด 78 ที่ได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่เรือนจำควรประกอบด้วยบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษอย่างเพียงพอ ทั้งที่เป็นนักจิตเวช นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ครู และผู้สอนงานช่างฝีมือ และให้จัดให้มีบริการของนักสังคมสงเคราะห์ ครู และผู้สอนงานช่างฝีมือโดยมีตำแหน่งถาวร ทั้งนี้โดยไม่กีดกันผู้ทำงานแบบครึ่งเวลาหรืออาสาสมัคร ทั้งนี้เพื่อให้สามารถดูแลผู้ต้องขังให้สามารถปรับปรุงพฤติกรรมและกลับตัวเป็นคนดี สามารถกลับสู่สังคมปกติได้

- ควรพัฒนาสวัสดิการสำหรับเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ให้ดีขึ้น โดยการจัดให้มีการบริการด้านสุขภาพจิตให้กับเจ้าหน้าที่ที่มีมักจะมีความเครียดจากการทำงาน โดยการจัดหานักจิตวิทยามาประจำเรือนจำทุกแห่ง หรือการจัดหาอุปกรณ์เครื่องมือในการทำงานที่สร้างความปลอดภัยในระหว่างการทำงาน เช่น การมีเครื่อง Body Scan การมีอาวุธที่ทันสมัย เป็นต้น รวมทั้งการจัดงานสังสรรค์รื่นเริงสำหรับเจ้าหน้าที่ได้ทำกิจกรรมร่วมกันในช่วงเทศกาลหรือโอกาสที่เหมาะสมเป็นประจำ โดยกำหนดสวัสดิการ และความก้าวหน้าในสายงานที่ชัดเจนอย่างเหมาะสมสำหรับบุคลากรในงานราชทัณฑ์ เป็นการสร้างขวัญกำลังใจในการทำงานให้แก่บุคลากร (ปรีชญ์ นักร้อง, 2556)

- การจ้างหน่วยงานภายนอก (Outsource) ทำหน้าที่ในการดูแลควบคุมผู้ต้องขังที่ป่วยและต้องรักษาตัวในโรงพยาบาล เนื่องจากเรือนจำทุกพื้นที่ประสบปัญหาการดูแลผู้ต้องขังที่ต้องไปรักษาตัวที่โรงพยาบาล ซึ่งต้องใช้จำนวนเจ้าหน้าที่ 2 คนต่อผู้ต้องขัง 1 คน เพื่อไม่ให้มีการหลบหนี โดยในแต่ละเรือนจำจะมีจำนวนผู้ต้องขังที่ต้องไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลเป็นประจำทุกวันประมาณ 5-10 คน ซึ่งใช้เจ้าหน้าที่ควบคุม 10-20 คน คิดเป็นเกือบร้อยละ 20 ของเจ้าหน้าที่ควบคุมที่มีอยู่ การใช้คนนอกในการทำงานในส่วนจะช่วยลดภาระของเจ้าหน้าที่ลง และมีเวลาในการดูแลผู้ต้องขังในเรือนจำมากขึ้น

6.2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ

จากสภาพปัญหาผู้ต้องขังมีจำนวนมากในเรือนจำซึ่งถูกมองว่าเป็นปัญหาเร่งด่วนที่แก้ไขในแต่ละเรือนจำ และในเรือนจำจากปัจจัยของมาเลเซียมีนโยบายที่ชัดเจนในการที่จะลดผู้ต้องขังในเรือนจำให้ได้ 2 ใน 3 ซึ่งสิ่งนี้ผลักดันให้มีการคิดหาแนวทางใหม่ๆ ในการที่จะนำตัวผู้ต้องขังออกจากเรือนจำโดยที่ไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสังคม

โดยรวม เช่น การปล่อยตัวก่อนกำหนดแบบมีเงื่อนไขคุมประพฤติสำหรับผู้ต้องขังที่เหลือเวลาต้องโทษ 1 ปี เป็นต้น ซึ่งแนวทางเลือกเหล่านี้ได้รับการส่งเสริมให้นำมาใช้ให้แพร่หลายมากขึ้นโดยองค์การสหประชาชาติ (UNODC, 2006; 2007; 2011) จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในส่วนของเอกสารที่เกี่ยวข้องและข้อมูลจากเรือนจำเป้าหมายในไทยและเรือนจำกาจังของมาเลเซีย รวมทั้งการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องและการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อขอความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านงานราชทัณฑ์ คณะผู้วิจัยจึงได้จัดทำข้อเสนอแนะแนวทางในการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำทั่วประเทศของไทย โดยแบ่งออกตามขั้นตอนต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรม ดังนี้

1) ขั้นตอนก่อนการฟ้องคดี

- การปรับปรุงแก้ไขแนวทางการจัดการปัญหาอาชญากรรม การปรับเปลี่ยนมุมมองในการจัดการปัญหาอาชญากรรมใหม่ ซึ่งแต่เดิมมุ่งเน้นไปที่การจับกุมปราบปรามให้หมดสิ้นจากสังคมมาสู่แนวคิดในการให้ยาเสพติดสามารถอยู่ในสังคมได้โดยไม่ทำลายสังคม เป็นการยอมรับความจริงที่ว่า ยาเสพติดไม่สามารถที่จะถูกกำจัดให้หมดสิ้นไปจากสังคมได้ แต่ควรจะหาวิธีการในการควบคุมจัดการให้ยาเสพติดก่อให้เกิดผลเสียกับสังคมน้อยที่สุด จากการดำเนินนโยบายที่มุ่งเน้นการปราบปรามยาเสพติดได้ก่อให้เกิดโทษต่อสังคมจากการนำคนจำนวนมากเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและทำให้คนเหล่านั้นถูกตีตรา จนกลายเป็นปัญหาของสังคมอย่างมากมาในปัจจุบัน (กฤษณพงศ์ พุตระกูล และคณะ, 2558) ซึ่งสิ่งที่สะท้อนให้ปัญหาของการดำเนินนโยบายนี้คือ การที่มีผู้ต้องขังในเรือนจำประมาณร้อยละ 70-80 อยู่ในเรือนจำแต่ละแห่งทั่วประเทศ ในขณะที่เดียวกันประเทศที่ดำเนินนโยบายยาเสพติดแบบที่ไม่มุ่งเน้นการปราบปรามยาเสพติดกลับไม่ค่อยมีนักโทษจำนวนมากในเรือนจำ เช่น เนเธอร์แลนด์ ที่มีนโยบายแบบผ่อนปรนเกี่ยวกับยาเสพติดตั้งแต่ในช่วงปี ค.ศ. 1970 เป็นต้นมา (BBC, 2016) ดังนั้นหากไทยต้องการจะลดจำนวนคนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและลดผู้ต้องขังในเรือนจำควรมีการยกเลิกความผิดอาญาหรือโทษจำคุกสำหรับความผิดบางข้อหา/ยาเสพติดบาง เช่น การเสพหรือครอบครองยาเสพติดจำพวกกระท่อมหรือกัญชาในปริมาณเล็กน้อย เพื่อลดจำนวนผู้ต้องขังที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และการแก้ไขปัญหายาเสพติดควรมุ่งเน้นไปที่การปราบปรามผู้ผลิตและผู้ค้ารายใหญ่ ซึ่งในปัจจุบันส่วนใหญ่จะทำได้เพียงการสกัดการขนส่งยาเสพติดแต่สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้ผลิตกลุ่มผู้ค้ารายใหญ่ในพื้นที่ต่างๆ ได้ ทำให้การปราบปรามส่วนจะทำได้แค่การจับกุมกลุ่มผู้ค้ารายย่อย กลุ่มผู้ขนส่งยาเสพติดเท่านั้น

- การเบี่ยงเบนคดีก่อนการฟ้อง (pre-trial diversion) เป็นการเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมอาญาทั่วไป ทั้งนี้เพื่อเป็นการลดจำนวนคนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหลัก โดยมีตัวอย่างที่สำคัญคือ การบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดแทนการฟ้องดำเนินคดีอาญา โดยทำให้ลดจำนวนคนที่เข้าไปสู่เรือนจำได้อย่างมาก แต่อย่างไรก็ตามก็ยังคงมีผู้กระทำความผิดจำนวนมากถูกส่งเข้าสู่เรือนจำ ทั้งที่ความผิดบางประเภทสามารถที่จะนำมาตราการอื่นมาใช้ในการลงโทษแทนการฟ้องคดีอาญา สำหรับมาตรการแทนการฟ้องคดีอาญา สามารถทำได้โดยให้อำนาจตำรวจช่วยไกล่เกลี่ยคดี และให้อัยการมีอำนาจสั่งชะลอการฟ้องศาลได้โดย

รูปแบบการเบี่ยงเบนคดีจากการฟ้องคดีต่อศาล ประกอบด้วยวิธีการดังนี้ เช่น การปล่อยตัวโดยมีเงื่อนไขหรือไม่มีเงื่อนไข การลงโทษด้วยวาจา การเจรจาโดยอนุญาตตุลาการ การให้ชดใช้ความเสียหายแก่เหยื่อ การบริการทางสังคม การเจรจาไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด การประชุมกลุ่มครอบครัว และการใช้กระบวนการสมานฉันท์อย่างอื่น (UNODC, 2006; 2007)

- การส่งเสริมการใช้กระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ เป็นแนวทางในการยุติปัญหาข้อขัดแย้ง ก่อนที่จะเป็นคดีความเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก โดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถนำมาใช้กับอาชญากรรมที่ความรุนแรงน้อย เช่น คดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน ยาเสพติด ความผิดของเด็ก และคดีเล็กน้อยอื่นๆ แนวคิดนี้สอดคล้องกับการอำนวยความสะดวกยุติธรรมโดยชุมชน (Community justice) ซึ่งหลายประเทศได้มีการนำกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์มาใช้และประสบความสำเร็จทำให้จำนวนคดีอาญามีจำนวนน้อย เช่น แคนาดา ลาว นิวซีแลนด์ และฟิลิปปินส์ เป็นต้น (พงษ์ธร ธัญญศิริ, 2559) ดังนั้น สำหรับสังคมไทยควรมีการส่งเสริมให้แต่ละชุมชน/พื้นที่นำหลักการกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ไปใช้ในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนของตนเองอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ รัฐควรมีกฎหมายรองรับกระบวนการสมานฉันท์ในชุมชนอย่างชัดเจน ไม่ใช่ต้องแอบทำการไกล่เกลี่ยกันเองโดยไม่มีกฎหมายรับรอง เช่น การไกล่เกลี่ยของตำรวจ เป็นต้น

- การสร้างความยอมรับของสังคมกับผู้ต้องขังพ้นโทษ เป็นแนวทางที่จะเป็นการลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังที่พ้นโทษออก เรือนจำได้พยายามพัฒนาฟื้นฟูผู้ต้องขังให้มีความรู้ความสามารถที่สามารถไปใช้ในสังคมภายนอกได้ แต่เมื่อได้มีการสร้างผู้ต้องขังให้พร้อมทำงานแล้ว ส่วนใหญ่จะถูกปฏิเสธจากสังคมหรือผู้ที่เคยติดต่อจ้างงานไว้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า แม้เรือนจำจะสร้างผู้ต้องขังให้ดีและมีความสามารถในการทำงานได้ แต่ถ้าสังคมไม่ยอมรับหรือให้ออกาสกลุ่มคนเหล่านั้นก็ยากที่จะช่วยให้ผู้ที่พ้นโทษสามารถอยู่ในสังคมได้เหมือนคนปกติทั่วไป

2) ขั้นตอนระหว่างการฟ้องและพิจารณาคดี

- การพัฒนาระบบการประกันตัวชั่วคราว โดยการส่งเสริมบทบาทของกองทุนยุติธรรมเกี่ยวกับการประกันตัวผู้ต้องกักและผู้ต้องขัง เนื่องจากผู้ต้องกักและผู้ต้องขังที่รอการพิจารณาคดีส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ไม่มีเงินในการประกันตัวในระหว่างการดำเนินคดี ทำให้จำเป็นต้องเข้ามาอยู่ในเรือนจำ การเพิ่มความช่วยเหลือด้านนี้จะช่วยให้ผู้ต้องขังที่รอการพิจารณาคดีลดจำนวนลงได้ส่วนหนึ่งและช่วยลดการเข้าไปอยู่ร่วมกันและเรียนรู้อาชญากรรมจากกลุ่มผู้ต้องขังที่ถูกพิพากษาคดีจากศาลแล้ว ทั้งนี้เนื่องในปัจจุบันเรือนจำไทยยังไม่มีระบบการแยกประเภทผู้ต้องขังรอการพิจารณาคดีจากศาลออกจากผู้ต้องขังเด็ดขาดซึ่งทำให้เรือนจำเป็นเหมือนแหล่งเรียนรู้อาชญากรรม เมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษออกไปก็จะมีทักษะ ช่องทางและเครือข่ายในการกระทำความผิดเพิ่มขึ้น

- การส่งเสริมให้ใช้มาตรการการต่อรองคำรับสารภาพ (plea-bargaining) เป็นกระบวนการที่ต้องการให้ผู้ต้องหารับสารภาพโดยมีข้อแลกเปลี่ยนกับการได้รับการลดโทษ โดยวิธีการนี้ได้ถูกนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้ว แต่อาจจะยังไม่เป็นระบบเท่าที่ควร ไม่ว่าจะเป็นในชั้นของชุมชน

ตำรวจ อัยการ และศาล ซึ่งเป็นวิธีการที่อยู่บนพื้นฐานของการเจรจาให้มีการไม่ฟ้องบางข้อหา การลดข้อหาที่ฟ้อง หรือการลดโทษให้ต่ำกว่าที่กฎหมายกำหนด การนำแนวทางการต่อรองคำรับสารภาพมาใช้จะทำให้ภาระงานของศาลและกระบวนการยุติธรรมลดลง โดยการลดขั้นตอนการแสวงหาพยานหลักฐานและทำให้กระบวนการพิจารณาคดีรวดเร็ว ปริมาณคดีลดลง และประหยัดงบประมาณ ทำให้ผู้ต้องขังเข้าสู่เรือนจำน้อยลงหรืออยู่ในเรือนจำในระยะเวลาที่สั้นลง

- การส่งเสริมให้นำวิธีการในขั้นตอนก่อนการพิจารณาพิพากษาแทนการควบคุมอยู่ในเรือนจำ ซึ่งเป็นไปตามกรอบของกฎของโตเกียว (Tokyo Rules) และ International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) ซึ่งใช้วิธีการปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย และใช้วิธีการอื่นๆ เข้ามาช่วยในการควบคุมตรวจสอบไม่ให้มีการหลบหนีหรือทำการอย่างอื่นที่เป็นอันตรายต่อบุคคลอื่นและสังคม โดยสามารถนำวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งมาใช้ ดังต่อไปนี้ เช่น การให้รายงานตัวที่ศาลตามที่ศาลกำหนด การกำหนดไม่ให้ขัดขวางกระบวนการยุติธรรมหรือเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมบางอย่าง หรือการออกจากสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง การห้ามไปในสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง หรือการไปพบกับคนใดคนหนึ่ง การให้พักอยู่ในสถานที่ใดที่หนึ่ง การรายงานตัวทุกวันต่อศาลหรือตำรวจหรือเจ้าหน้าที่อื่น การยึดหนังสือเดินทางหรือเอกสารส่วนตัว การอยู่ภายใต้การควบคุมตรวจสอบของหน่วยงานตามที่ศาลกำหนด การติดตามด้วยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ และการให้สัญญาชดใช้ทางการเงินหรือทรัพย์สินเพื่อรับประกันการมารายงานตัว (UNODC, 2006; 2007)

3) ขั้นตอนระหว่างการพิจารณาลงโทษ

- แนวทางในการลงโทษผู้ต้องหากระทำผิดควรนำวิธีการลงโทษทางเลือกมาใช้ให้มากขึ้น ซึ่งในปัจจุบันวิธีการลงโทษจะมุ่งเน้นไปที่การจำคุกในเรือนจำเป็นการลงโทษหลัก ทำให้ผู้กระทำผิดส่วนใหญ่ต้องเข้าสู่เรือนจำ ดังนั้นในการพิจารณาโทษให้กับผู้ต้องหา/จำเลยในบางประเภทโดยเฉพาะในความผิดที่ไม่มีความชั่วร้ายในตัวเองหรือความผิดที่ไม่ได้ก่อให้เกิดความเสียหายทางร่างกายจิตใจ ศาลควรพิจารณามาตรการลงโทษทางเลือกแทนการจำคุกให้มากขึ้น โดยวิธีการทางเลือกในการลงโทษที่สำคัญตามกรอบของการลงโทษแบบไม่มีการควบคุม (Non-custodial measures) ประกอบด้วย เช่น การลงโทษด้วยวาจา เช่น การดูดำ ว่ากล่าว ตักเตือน การยกฟ้องคดีแบบมีเงื่อนไข การลงโทษทางสถานะ การลงโทษทางเศรษฐกิจและการเงิน เช่น การปรับ แทนการจำคุก การยึดอายุทรัพย์สิน การให้ชดใช้แก่เหยื่อผู้เสียหาย การงดลงโทษชั่วคราว การภาคทัณฑ์ การบริการสังคม การให้ไปฝึกอบรม การกำหนดให้อยู่ภายในบ้าน วิธีการอื่นๆ ที่เป็นการบำบัดนอกเรือนจำ และวิธีการหลายอย่างข้างต้นรวมกัน (UNODC, 2006)

- ควรมีการส่งเสริมให้ใช้มาตรการลงโทษระดับกลาง (Intermediate punishment) เช่น การทำงานบริการสังคม การกักขังเสรีภาพไว้ในที่อยู่อาศัย การคุมประพฤติแบบเข้มงวด การเข้าค่ายคุมประพฤติแบบเคร่งครัด เป็นต้น สำหรับไทยได้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการลงโทษแนวทางใหม่ ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 25) พ.ศ. 2559 แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 56 ให้มีการรอกำหนดโทษ

หรือกำหนดโทษแต่รอการลงโทษไว้ และกำหนดเงื่อนไขการคุมความประพฤติของผู้กระทำผิด และให้มีการบำบัดฟื้นฟูหรือทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ตามความเหมาะสม

4) ขั้นตอนระหว่างการรับโทษในเรือนจำ

- การส่งเสริมให้มีการปล่อยตัวแบบมีเงื่อนไขและใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ในการติดตามตรวจสอบสำหรับผู้ต้องขังที่เหลือเวลาการต้องโทษไม่เกิน 1 ปีหรือ 6 เดือน โดยในเรือนจำกาจังของมาเลเซียได้มีนโยบายในการลดจำนวนผู้ต้องขังให้เหลือสองในสามโดยใช้วิธีการปล่อยผู้ต้องขังที่เหลือระยะเวลาต้องโทษ 1 ปีออกไปนอกเรือนจำโดยใช้วิธีการคุมประพฤติแทน ซึ่งจะช่วยลดจำนวนผู้ต้องขังลงจำนวนมากและลดค่าใช้จ่ายในการดูแลผู้ต้องขังเหล่านี้ในเรือนจำ การปล่อยตัวผู้ต้องขังและมีอุปกรณ์ติดตามตัวเป็นแนวทางหนึ่งตามข้อกำหนดขั้นต่ำสำหรับมาตรการลงโทษแบบไม่ควบคุม (United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules 1990)) ที่เสนอแนะวิธีการปล่อยตัวผู้ต้องขังจากเรือนจำเร็วขึ้นหลังจากมีการพิพากษาลงโทษจำคุกในเรือนจำแล้ว ซึ่งประกอบด้วย เช่น การให้ลาพักการลงโทษ/การกลับบ้านชั่วคราวก่อนพ้นโทษ การปล่อยออกไปทำงานหรือศึกษา การคุมประพฤติ/ปล่อยตัวแบบมีเงื่อนไข (parole) การยกเลิกโทษ/การลดโทษ และการอภัยโทษ

- การส่งเสริมให้ใช้วิธีการสร้างชุมชนจำลองสำหรับผู้ต้องขังที่จะถูกปล่อยตัวออกไปโดยเฉพาะ (Halfway house) เพื่อเป็นการเรียนรู้ในการอยู่ด้วยตัวเอง และสามารถทำงานตามที่จัดให้ได้ในชุมชน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติจากเดิมที่มุ่งเน้นแต่การควบคุมผู้กระทำความผิดเพื่อการลงโทษอย่างเดียว เป็นการเพิ่มคุณค่ามุ่งเน้นเปลี่ยนพฤติกรรมและความคิดให้กลับตัวเป็นคนดี เมื่อพ้นโทษออกไปก็จะเป็นส่วนเกินของสังคม รวมทั้งการเปิดโอกาสให้หน่วยงานภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมหลายอย่างในเรือนจำ ทั้งการให้คำปรึกษา การอบรม รวมถึงการร่วมมือทางธุรกิจในการจำหน่ายผลผลิตที่มาจากผู้ต้องขังในเรือนจำ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถได้มีโอกาสในการฝึกอาชีพในสถานที่จำลองเหมือนในสังคมจริง อันจะทำให้เกิดการเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมกลับตัวเป็นคนดีได้มากขึ้น

บรรณานุกรม

- กฤษณพงศ์ พุตระกูล และคณะ. (2558). โครงการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลคดีผลิต ครอบครอง เสพพืชเสพติด (กัญชาและพืชกระท่อม). สถาบันอาชีวศึกษา และการบริหารงานยุติธรรม วิทยาลัยรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรังสิต สนับสนุนโดย สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.).
- กฤษณพงศ์ พุตระกูล และคณะ. (2559). โครงการวิจัยเชิงทดลองนำมาตรการลงโทษระดับกลางมาใช้เพื่อเพิ่ม ประสิทธิภาพการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดหญิงในประเทศไทย (รายงานผลการวิจัย). วารสาร กระบวนการยุติธรรม, ปีที่ 9 เล่มที่ 3 หน้า 33-50.
- กรมราชทัณฑ์. (2561). รายงานสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก http://www.correct.go.th/stat102/display/select_type.php# เข้าถึงเมื่อ 13 กรกฎาคม 2561.
- ปรีชญานันท์ นักพ่อน. (2556). การดำเนินนโยบายการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังติดยาเสพติดในเรือนจำของ ไทย. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปีที่ 16 (ม.ค.-ธ.ค. 2556) หน้า 298-309.
- พงษ์ธร ธีญญสิริ, พ.ต.ท.ดร. (2559). แนวคิดและการถ่ายทอดประสบการณ์ด้านการจัดการความขัดแย้งเชิง สมานฉันท์ กรณีศึกษาสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. เอกสารทางวิชาการ: สำนักงาน คณะกรรมการเสริมสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติ กระทรวงยุติธรรม.
- ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด และทองใหญ่ อัยยะวรากุล. (2558). แนวทางการพัฒนาพฤตินิสัย ผู้กระทำผิดของประเทศไทย. วารสารกระบวนการยุติธรรม ปีที่ 8 เล่มที่ 3 กันยายน – ธันวาคม 2558 หน้า 89-113.
- American Bar Association. (2011). *ABA Standards for Criminal Justice: Treatment of Prisoners*, 3rd. NW, Washington, D.C..
- Anders, A. D., & Noblit, G. W. (2011). Understanding Effective Higher Education Programs in Prisons: Considerations from the Incarcerated Individuals Program in North Carolina. *Journal Of Correctional Education*, 62(2), 77-93.
- Axelsson, L. (2012). European Prison Education Association. *Journal Of Correctional Education*, 63(2), 78-81
- BBC. (2016). วิกฤตคุกเนเธอร์แลนด์ขาดแคลนนักโทษ. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2561 จาก <https://www.bbc.com/thai/international-37966697>.

- Breazzano, D. (2009). The Federal Bureau of Prisons Shifts Reentry Focus to a Skills-Based Model. *Corrections Today*, 71(6), 50-57.
- British High Commission Kuala Lumpur. (2017). *Information Pack for British Prisoners and Detainees in Malaysia (Online)*. Retrieved on October 6, 2017 from https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/616455/Malaysia_-_Prisoner_Pack_May_2017.pdf
- Malaysian Prison Department. (2017). *Prison History*. Retrieved on October 6, 2017 from http://www.prison.gov.my/portal/page/portal/english/sejarah_en.
- Michigan Department of Corrections. (2017). *Annual training requirements (Online)*. Retrieved from http://www.michigan.gov/corrections/0,4551,7-119-68918_28885-5511--,00.html on June 2, 2017.
- Peled-Ladkov, R. & Timor, U. (2018). Working bars: Employed prisoners' perception of professional training and employment in Prison. *International Journal of Criminology and Sociology*, 7, 1-15.
- The Malaymail Online. (2014). *Malaysian prisons are among region's best, deputy minister claims*. Retrieved on October 6, 2017 from <http://www.themalaymailonline.com/malaysia/article/malaysian-prisons-are-among-regions-best-deputy-minister-claims#UYlBt3rcOj7siAXU.99>.
- UNODC. (2006). *Custodial and Non-custodial Measures: Alternatives to Incarceration*. New York: United Nations Publication.
- UNODC. (2007). *Handbook of basic principles and promising practices on alternatives to imprisonment*. Criminal Justice Handbook Series. United Nation, New York.
- UNODC. (2009). *Handbook on prisoners with special needs*. Criminal Justice Handbook Series. New York: United Nations Publication.
- UNODC. (2011). *Prison reform and alternatives to imprisonment: Concept note*. Justice Section, Division for Operations, Vienna International Centre: Vienna, Austria.
- UNODC. (2012). *Introductory Handbook on prevention of recidivism and social reintegration of offenders*. Criminal Justice Handbook Series. United Nation, Vienna.